

ქრისტიანობა და ეკონომიკა

VIII საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენციის მოხსენებათა კრებული

(ბათუმი, 5-6 სექტემბერი)

**კონფერენცია მიეძღვნა ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო
უნივერსიტეტის დაარსების 80 წლისთავს**

**თბილისი – ბათუმი
2015**

ქრისტიანობა და ეკონომიკა. VIII საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენციის მოხსენებათა კრებული. ბათუმი, 2015.

კრებულში წარმოდგენილია 2015 წლის 5-6 სექტემბერს ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტში ჩატარებული VIII საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენციის მასალები. მოხსენებებში ასახულია ქართველ და უცხოელ მკვლევართა საქმიანობის შედეგები, რომლებშიც განხილულია ქრისტიანობისა და ეკონომიკის, რელიგიისა და საქმიანი ურთიერთობების ურთიერთზეგავლენის საკითხები, მათი თეორიულ-მეთოდოლოგიური ასპექტები და კავშირი ეკონომიკურ და სოციალურ რეფორმებთან.

ნაშრომი განკუთვნილია სასულიერო პირების, თეოლოგების, მეცნიერების, პროფესორების, ეკონომისტების, ბიზნესმენების, მენეჯერების, უმაღლესი განათლების სამივე საფეხურის სტუდენტებისა (ბაკალავრიატი, მაგისტრატურა, დოქტორანტურა) და ყველა დაინტერესებული ადამიანისათვის.

მოხსენების შინაარსზე პასუხისმგებელია ავტორი.

რედაქტორები: პროფესორი რევაზ ვოგოზია
ასოც. პროფესორი გიორგი შიხაშვილი

ინგლისურენოვანი ტექსტების რედაქტორი: ნანა მაისურაძე

რეცენზენტები: ასოც. პროფესორი ინეზა ვაგნიძე
ასოც. პროფესორი ნინო პაპაჩაშვილი

© ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, 2015

ISSN 2346-7932

ISBN 978-9941-13-432-6

CHRISTIANITY AND ECONOMICS

Proceedings of the 8th International Scientific Conference Papers

(Batumi, 5-6 September)

**The Conference devoted to the 80th anniversary
of Batumi Shota Rustaveli State University foundation**

**Tbilisi - Batumi
2015**

Christianity and Economics. Proceedings of the 8th International Scientific Conference Papers, Batumi, 2015

The proceeding includes the papers presented at the 8th international scientific conference at Batumi Shota Rustaveli State University. The papers represent results of Foreign and Georgian researchers' scientific activities that deal with the dual influence of Christianity and economics, religion and business activities, theoretical-methodological aspects of this interrelationship and its influence on the economic and social reforms.

The proceeding is intended for clerics, theologians, scientists, professors, economists, businessmen, managers, students of all three educational level (bachelor, master, doctorate) and to other people interested in the issue.

The author is responsible for the content of the paper.

Editors: *Professor Revaz Gogokhia*
 Associate Professor Giorgi Shikhashvili

Editor of English texts: *Nana Maisuradze*

Reviewers: *Associate Prof. Ineza Gagnidze*
 Associate Prof. Nino Papachashvili

ორგანიზატორებისაგან

თეოლოგიურ-ეკონომიკური ხასიათის მეცნიერული კვლევებისა და პრაქტიკული გზების დასახვისათვის დიდი მნიშვნელობა აქვს საეკლესიო-ღვთისმეტყველურ და საუნივერსიტეტო-სამეცნიერო ხედვათა სინერგიულ ჰარმონიზაციას. შემთხვევითი არ იყო, რომ მეფე დავით აღმაშენებელი გელათის აკადემიის დაარსებისას ოცნებობდა, რომ ის ყოფილიყო ახალი იერუსალიმი და ახალი ათინა – მართლმადიდებლობისა და ჭეშმარიტი აზრის სიმბიოზი. საქართველოში უნივერსიტეტი ყოველთვის იწოდებოდა ცოდნის ტაძრად და ამგვარი სახელდების მიზეზი იყო მისი არა მხოლოდ წმინდა მეცნიერული პროფილი, არამედ, ასევე, ერთგულება იმ სულიერი ღირებულებებისა, რომლებსაც საუკუნეების განმავლობაში ამკვიდრებდა ქრისტიანული კულტურა. ასევე ეკლესიაც, საუკუნეების მანძილზე უზრუნველყოფდა ერის სულიერი და მატერიალური (მათ შორის, ეკონომიკური) პოტენციალის სიმტკიცეს.

საქართველოს ჭეშმარიტი პროგრესისათვის აუცილებელია ბიბლიური და რელიგიურ-ეთიკური პოზიციებიდან გავიზროთ საზოგადოების განვითარების კანონზომიერებები. საჭიროა ქართული ტრადიციული მსოფლმხედველობისაკენ შემობრუნება და თანამედროვეობასთან ჰარმონიულად შეხამებული ქრისტიანული ეკონომიკური აზროვნებისა და შესაბამისი სამეურნეო-მმართველობითი საქმიანობის აღორძინება-განვითარება. სწორედ რელიგიისა და ეკონომიკის ურთიერთობის თეორიულ და გამოყენებით საკითხებზე იმსჯელებს 2015 წლის 5-6 სექტემბერს, VIII საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენციაზე: „ქრისტიანობა და ეკონომიკა – ბათუმი – 2015“, რომელიც გაიმართა ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტში.

კონფერენცია მიეძღვნა ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის დაარსების 80 წლისთავს. სამეცნიერო კონფერენციის ორგანიზატორები იყვნენ: ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტი და ამავე ფაკულტეტის სტუდენტური კვლევებისა და პროექტების ცენტრი „იდეა“.

კონფერენციაში მონაწილეობდნენ აბა ალავერდელი მიტროპოლიტი დავითი (მასხარაძე), დეკანოზი ნიკოლოზი (ნიკოლაიშვილი), ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის, ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის, ქუთაისის აკ. წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის, თბილისის სასულიერო აკადემიის და სემინარიის და გელათის სასულიერო აკადემიის ლექტორები, საქართველოს დავით აღმაშენებლის სახელობის უნივერსიტეტის, ქუთაისის უნივერსიტეტის, ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტის სტუდენტური კვლევებისა და პროექტების ცენტრ „იდეას“ პროფესორები, დოქტორები და სტუდენტები.

განსაკუთრებით აღსანიშნავია ის ფაქტი, რომ კონფერენციამ საერთაშორისო მასშტაბი შეიძინა. მასში მონაწილეობდნენ პროფესორები გერმანიიდან (იენის უნივერსიტეტი), ლიტვიდან (გამოყენებითი მეცნიერების ალითაუს კოლეგიის უნივერსიტეტი), უკრაინიდან (უფგოროდის ეროვნული უნივერსიტეტი) და ბელარუსიდან (ბელარუსის სახელმწიფო უნივერსიტეტი). კონფერენციაზე სულ 32 სამეცნიერო ნაშრომი იქნა წარმოდგენილი.

საკითხის სწორედ ასეთი გააზრების საფუძველზე ნაყოფიერად ვითარდება უნივერსიტეტისა და ეკლესიის შემოქმედებითი თანამშრომლობა, რომლის ფარგლებში თსუ-ის ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტის ინიციატივითა და მონაწილეობით 2005 წლიდან დღემდე ქრისტიანობისა და ეკონომიკის ურთიერთკავშირის საკითხებზე რვა სამეცნიერო კონფერენცია გაიმართა:

- **I სამეცნიერო კონფერენცია „ქრისტიანობა და ეკონომიკა – თსუ-2005“** (თსუ, მაღლივი კორპუსი, 2005 წლის 19 აპრილი);

- II სამეცნიერო კონფერენცია „ქრისტიანობა და ეკონომიკა – ბოლნისი-2008“ (ბოლნისი, 2008 წლის 13 აპრილი);
- III სამეცნიერო კონფერენცია „ქრისტიანობა და ეკონომიკა – თსუ-2008“ (თსუ, მაღლივი კორპუსი, 2008 წლის 30 მაისი);
- IV სამეცნიერო-პრაქტიკული კონფერენცია „ქრისტიანობა და ეკონომიკა – მესტია-2008“ (მესტია, 2008 წლის 25-30 ივლისი);
- V სამეცნიერო კონფერენცია „ქრისტიანობა და ეკონომიკა – თსუ-2010“ (თსუ, მაღლივი კორპუსი, 2010 წლის 25 იანვარი);
- VI სამეცნიერო კონფერენცია „ქრისტიანობა და ეკონომიკა – საგარეჯო -2012“ (საგარეჯო, მანავი, 2012 წლის 22 ივლისი);
- VII სამეცნიერო კონფერენცია „ქრისტიანობა და ეკონომიკა – გორი – 2013“ (გორი, 2013 წლის 30 ივლისი);
- VIII საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენცია „ქრისტიანობა და ეკონომიკა – ბათუმი – 2015“ (ბათუმი, 2015 წლის 5-6 სექტემბერი).

ჩატარებული კონფერენციები და მათზე წარმოდგენილი თემები ნათლად მიუთითებს განსახილველი პრობლემების დიდ აქტუალობაზე თანამედროვე საქართველოს ეკონომიკური განვითარებისათვის. განზრახულია ანალოგიური კონფერენციების ციკლის განგრძობა და მათი გამართვა ქვეყნის სხვადასხვა რეგიონში, რითაც კიდევ უფრო გაღრმავდება მეცნიერებისა და რელიგიის, უნივერსიტეტისა და ეკლესიის შემოქმედებითი თანამშრომლობა საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების საშვილიშვილო საქმეში.

კრებულში წარმოდგენილია 2015 წლის 5-6 სექტემბერს ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტში ჩატარებული VIII საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენციის მასალები. მოხსენებებში ასახულია ქართველ და უცხოელ მკვლევართა საქმიანობის შედეგები, რომლებშიც განხილულია ქრისტიანობისა და ეკონომიკის, რელიგიისა და საქმიანი ურთიერთობების ურთიერთგავლენის საკითხები, მათი თეორიულ-მეთოდოლოგიური ასპექტები და კავშირი ეკონომიკურ და სოციალურ რეფორმებთან.

მურმან ცეცხლაძე

ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტის ეკონომიკის დეპარტამენტის ხელმძღვანელი, ასოცირებული პროფესორი, ეკონომიკის აკადემიური დოქტორი

გიორგი შიხაშვილი

ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტის ასოცირებული პროფესორი, ეკონომიკის აკადემიური დოქტორი, ამავე ფაკულტეტის სტუდენტური კვლევებისა და პროექტების ცენტრი „იდეა“-ს დირექტორი

ინეზა გავნიძე

ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტის ასოცირებული პროფესორი, ეკონომიკის აკადემიური დოქტორი

FROM ORGANIZERS

Realizing and evaluating Christian views about global processes, the study of interrelation of religion and economy arises the deep interest in the whole civilized world. Forming national conceptual basis of social-economic development of the country, in which the issues of interrelation of economics and moral have dominant importance, is especially important for true progress of the country.

Synergetic harmonization of views of church and university has a special importance for scientific researches of theological-economic nature and for setting up practical solutions. In Georgia the university was always called “a temple of knowledge” and this was so not only because of its scientific profile but also because of its devotion to the spiritual values, which have been introduced by Christian culture for many centuries.

Theoretical and practical issues of relationship between religion and economy were discussed at the 8th International Scientific Conference “**Christianity and Economics – Batumi - 2015**” held at the Faculty of Economics and Business of Batumi Shota Rustaveli State University.

The organizers of the scientific conference were: Faculty of Economics and Business of Batumi Shota Rustaveli State University, Faculty of Economics and Business of Ivane Javakhishvili Tbilisi State University and Student Research and Project Center “Idea” at the Faculty of Economics and Business of TSU.

Scientists, professors and doctors of the following institutions took part in the international scientific conference: University of Jena (Germany), Alytaus kolegija University of Applied Science (Lithuania), Belarus State University (Belarus), the Scientific Research Institute of the Political Regionalistics (Ukraine, Uzhgorod), the Faculty of Economics and Business of Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, the Faculty of Economics and Business of Batumi Shota Rustaveli State University, Tbilisi Theological Academy and Seminary, Gelati Clerical Academy, Alaverdi Eparchy of Georgian Patriarchate, Georgian Technical University, P. Gugushvili Institute of Economics, Akaki Tsereteli Kutaisi State University, David Agmashenebeli University of Georgia, Kutaisi University, Tbilisi Teaching University “GORGASALI”, Student Research and Project center “Idea” of the Faculty of Economics and Business of TSU. Overall, 32 scientific papers were presented at the conference.

On the base of this approach, cooperation is developing between the University and church. In the frames of this cooperation, 8 conferences were held at the faculty of Economics and Business, TSU on the issues of interrelation of Christianity and economics.

- **1st scientific conference “Christianity and Economics – TSU-2005”** (TSU Maglivi Building, 19 April, 2005);
- **2nd scientific conference “Christianity and Economics – Bolnisi-2005”** (Bolnisi, 13 April, 2008);
- **3rd scientific conference “Christianity and Economics – TSU-2008”** (TSU Building X, 30 May, 2008);
- **4th scientific conference “Christianity and Economics – Mestia-2008”** (Mestia, 25-30 July, 2008);
- **5th scientific conference “Christianity and Economics – TSU-2010”** (TSU Building X, 25 January, 2010);
- **6th scientific conference “Christianity and Economics – Sagarejo - 2012”** (Sagarejo, Manavi, 22 June, 2012);
- **7th scientific conference “Christianity and Economics – Gori - 2013”** (Gori, 30 June, 2013).

• **8th international scientific conference “Christianity and Economics – Batumi - 2015”** (Batumi, 5-6 September, 2015).

These conferences and the papers that were presented clearly show high importance of the discussed problems for economic development. It is intended to continue the cycle of conferences on the same issue and to hold it in different regions of Georgia. This will promote deepening creative collaboration between science and religion, the University and church for social-economic development.

The proceeding includes the papers presented at the 8th scientific conference at Batumi Shota Rustaveli State University, Faculty of Economics and Business. The papers represent results of Foreign and Georgian researchers’ scientific activities that deal with the dual influence of Christianity and economics, religion and business activities, theoretical-methodological aspects of this interrelationship and its influence on the economic and social reforms.

Murman Tsetskhladze

*Batumi Shota Rustaveli State University,
PhD, Associate Professor*

Giorgi Shikhashvili

*Iv. Javakhishvili Tbilisi State University,
PhD, Associate Professor*

Ineza Gagnidze

*Iv. Javakhishvili Tbilisi State University,
PhD, Associate Professor*

ყოვლადწმიდა ღვთისმშობლის ხატი „შენ ხარ ვენახი“

სასო და შესავდრებელი ქრისტიანეთაო, ურცხვენელო და შუამდგომელო, დამბადებელისა მიმართ მითვალულო და შეწყნარებულო, ნუ უგულებელსჰყოფ ხმასა ცოდვილთა ვედრებისასა. არამედ ისწრაფე შეწევნად ჩუენდა, ვითარცა სახიერ ხარ, რომელნი ესე სარწმუნოებით გიღადადებთ მხოლოთ კურთხეულო, და მოსწრაფე ექმენ ვედრებად, და განმზადებულ მეოხებად, და ღმობიერ ხელის-აღმპყრობელ, რომელი ეგე მარადის იღწვი პატივისმცემელთა შენთა, ღვთისმშობელო.

საქართველოს ყორღანებში საუკუნეებგამოვლილი ყურძნის წიპწის აღმოჩენამ დაადასტურა, რომ ქართველი მუდამ ვაზთან ერთად თანაარსებობდა. ვაზი განსაკუთრებით საკრალურად იქცა საქართველოსთვის წმინდა ნინოს მიერ ვაზის ჯვრით გაქრისტიანების შემდეგ. „შენ ხარ ვენახის“ ხატის იდეაც წმინდა ნინოს სამშობლოში, კაბადოკიაში ჩაისახა. მომლოცველების ყურადღება ღვთისმშობლის ერთ-ერთი ფრესკიდან ჩამოყრდინდა ბათქაშმა მიიქცია კაბადოკიაში ყოფნისას. კედელზე დარჩენილი გამოსახულება საქართველოს რუკას გავდა, საიდანაც ღვთისმშობლის თვალები იმზირებოდა. პეტრე-პავლეს ტაძრის დეკანოზმა არჩილ მინდიაშვილმა ხატმწერ ირაკლი ცინცაძეს სთხოვა გონებაში აღებეჭდა ღვთისმშობლის მხერა, რომლის მიხედვითაც დაიწერებოდა ხატი.

ვაზის, ვენახის, ყურძნის მტევნების სახისმეტყველება ქრისტიანულ სწავლებებში ღვთისმშობელსა და მაცხოვარს უკავშირდება. ხატის სულიერი ავტორის მამა არჩილის განმარტებით „ყოვლადწმიდას მარჯვენა ხელში ყურძნის ტევანი უჭირავს (იგია ვენახი, რომელმან გამოიღო ტევანი თავწარსხმული, ანუ შვა ქრისტე იესუ), მარცხენა ხელი დედობრივი სინაზით მოუხვევია ღვთიური ყრმისათვის; ყრმა იესუს მარჯვენა ხელში ვაზის მწვანე (მარადისობის და სამოთხის სიმბოლო) ფოთოლი უპყრია, რომელსაც შვიდი განშტოება აქვს, ნიშნად სულიწმიდის შვიდი ნიჭისა და შვიდი აპოკალიფსური ეკლესიისა, რომელნიც შეინარჩუნებენ ჭეშმარიტ რწმენას, მათ შორის კი, როგორც ნაწინასწარმეტყველება, ივერიის უძველესი ეკლესიაც ვიგულისხმეთ, რამეთუ გვწამს ივერიის გაბრწყინებისა. ყურძნის ტევანში თორმეტი მარცვალი ითვლება, რაც ქრისტეს თორმეტ მოციქულზე მიანიშნებს და რომელნიც საუკუნეთა შექმნამდის მასთან იყვნენ. მამასადამე, აკურთხევს რა იესუ ქრისტე ყურძნის ტევანსა და ფოთოლს ამით გამოიხატება მისი განკაცების საიდუმლობა, დალოცვა 12 მოციქულის მოღვაწეობისა და უკანასკნელი დროის 7 აპოკალიფსური ეკლესიისა“.

ხატის და მისი ასლების მბრძანებლების ბევრი ფაქტი არსებობს.

ხატის ხსენების დღეა 1 (14) იანვარი.

მომზადებულია ინტერნეტრესურსებზე დაყრდნობით:

<http://www.orthodoxy.ge/khatebi/venakhi.htm>

<http://www.orthodoxy.ge/khatebi/venakhi.htm#sthash.yYFJH4S.dpuf>

<http://www.orthodoxy.ge/patriarqi/qadagebebi/2006/03-12-2006.htm>

მიწათ მოქმედება

ანი და ჰოე

დაუსაბამო დასაწყისი

ძველი ერების, კაცობრიობის ისტორიაში დიდი ადგილი უკავია მიწათმოქმედებას. მიწათმოქმედების უნარით, მაღალი დონით (იმ დროის საზომით) ფასდებოდა ქვეყნის სიძლიერე, ხალხის კულტურა. მიწათმოქმედების სიყვარული კი, შემოქმედი მამის სიტყვის გამო, განსაზღვრავდა მუშაკთა შემართებას, ცოდნას, ხარისხს. ყველა საქმისათვის, ყველაფრისათვის სიყვარულია აუცილებელი. ღმერთმა, რომელიც თავად **სიყვარულია**, შექმნა ყოველი ხილული და არახილული. და გაუნაწილა სიხარული სიყვარულით ნაკეთებისა – შესაქმისა, დაბადებისა – ხილულსა და უხილავს.

„დასაბამად ქმნა ღმერთმან ცაი და ქუეყანაი“ (დაბ. თ. I, 1).

და მაინც, რატომ და რით იყო მნიშვნელოვანი კაცობრიობისათვის მიწა და მიწათმოქმედება? **„ხოლო ქუეყანაი ესე იყო უხილავ და განუმზადებელი; და ბნელი იყო ზედა უფსკრულთა, და სული ღმრთისაი იქცეოდა ზედა წყალთა“** (დაბ. თ. I, 2). პირველი მიწათმოქმედი, შემოქმედი – ხელოვანი თავად ღმერთია. მან პირველმა ცისა და მიწის შექმნის შემდეგ მიწით იმოქმედა. მიწა მოზილა და თქვა ღმერთმა: **„ვექმნეთ კაცი ხატად ჩუნდა და მსგავსად... და შექმნა ღმერთმან კაცი სახედ თვისად; ხატად ღმრთისა შექმნა იგი...“** (დაბ. თ. I, 26-27). კაცობა მსგავსებაა უფლის. მიწათ მოქმედებისა პირველი აქტი – ფაქტი მომხდარია. გარემო მორთო და გაამშვენა. **„და სრულ იქმნ[ნ]ეს ცაი და ქუეყანა და ყოველი სამკაული მათი...“** (დაბ. თ. II, 1), საღმრთო მშვენებებით. ეკლესიის მამები გარემოს სიმშვენებებზე ამბობენ, რომ ღმერთი ამ სილამაზით გვაწუგებებს სულის მჭმუნვარებისას.

და მაინც, რა არის კაცთა მოღვმისათვის მიწა და მიწათმოქმედება, რაში გვეხმარება და რას გვასწავლის, შორეულს რას გვახსენებს?

დასაწყისი

„მიწა იყო გაუმშვენებელი მანამ, სანამ მისი მომვლელი არ იქნებოდა. ჯერ კიდევ მინდვრის ბუჩქიც არ იყო დედამიწაზე, ერთი ღერი ბალახიც არ იყო აღმოცენებული, არც უწვიმებია“, რადგან **„კაცი არღა იყო საქმედ ქუეყანისა. წყაროი გამოვიდოდა ქუეყანიით და მოჰრწყვიდა პირსა ყოვლისა ქუეყანისასა“** (დაბ. თ. II, 5-6). ე. ი. მოვლა-დამუშავების გარეშე მიწა მაინც განუმზადებელი იქნებოდა, სიყვარულისათვის უსარგებლო. და მიწა – მშობელ მიწად, დედა მიწად იქცა უფლის ხელში. შვა და „ადვილად წარსატაცებელი მტვერი“ ცოცხალ არსებად აქცია; **„და დაჰბადა ღმერთმან კაცი – მიწაი ქუეყანისაგან – და შთაჰბერა პირსა მისსა სული ცხოველი; და იყო კაცი იგი სულად ცხოველად. და დაასხა ღმერთმან სამოთხეი ედემს მზის აღმოსავალით და დაადგინა მუნ კაცი იგი, რომელი დაჰბადა. და მერმე აღმო-ვე-აცენა ღმერთმან ქუეყანიით ყოველი ხე, შუენიერი ხილვად და კეთილი საჭმელად, და ხე იგი ცხორებისაი შორის სამოთხესა მას და ხე იგი ცნობისაი კეთილისა და ბოროტისაი“** (დაბ. თ. II, 7-9).

და დაინახა ღმერთმა, რაც მოიმოქმედა ყოველივე და მოეწონა.

„და იყო მწუხრი, და იყო განთიად, დღეი იგი მეექუსე“ (დაბ. თ. I, 31)

ადამ – ადამაჰ – ძველებრაულად მიწას ნიშნავს. პირველი საქმე, რაც ადამს – წითელ მიწას, მიწის მტვერს, მეწამულს, მიწას განკაცებულს უნდა ეკეთებინა, უფლისაგან, მამისაგან ედემის ბაღში აყვანილს და დასანლებულს, ბადის დამუშავება და მისი დაცვა იყო. **„და მოიყვანა უფალმან ღმერთმან კაცი იგი, რომელ დაჰბადა, და დაადგინა იგი სამოთხესა მას საშუებელისასა საქმედ მისა და დაცვად“** (დაბ. თ. II, 15).

შემოქმედის უკიდევანო სიყვარულში, უზრუნველი გულით ქალწული ადამი ედემში ატარებდა ცხოვრებას და ყველაფერს სახელს არქმევდა, ამუშავებდა და იცავდა. მაგრამ არ ჰყავდა შემწე, ტოლი, ფერი და მსგავსი მისი. ერთხელაც, ღრმა ძილში, ძილქუშში განისვენა და შემოქმედმა ნეკნისაგან, ადამს რომ გამოულო, დედაკაცი შექმნა და ადამს მოუყვანა. გაიხარა ადამმა და თქვა: „ესე აწ ძუალი ძუალთა ჩემთაგანი და ხორცი ხორცთა ჩემთაგანი არს; ამას ეწოდოს ცოლ, რამეთუ ქმრისა თვისისაგან მოიყვანა ესე...“ (დაბ. თ. II, 23). შიშვლები იყვნენ ორივე – ადამი და მისი დედაკაცი და არ რცხვენოდან. დაარიგა უფალმა ღმერთმა. თავის ხატად შექმნა, მამა კაცად და დედა კაცად შექმნა ისინი. აკურთხა – ინაყოფიერეთ და იმრავლეთ. დაუძკვიდრა უფლება, თავის უფლება – „აღავსეთ ქუეყანაი და უფლებდით მას ზედა და მთავრობდით თევზთა ზედა ზღვისათა და მფრინველთა ცისათა და ყოველთა ქუეყარმავალთა, რომელნი ვლენან ქუეყანასა ზედა... აჰა ეგერა მიგეც თქუენ ყოველი თივაი მდელისაი თესლოვანი, სათესავი თესლი, რომელ არს პირსა ზედა ყოვლისა ქუეყანისასა, და ყოველი ხე, რომელსა აქუს მის თანა ნაყოფი სათესავი თესლისაი; თქუენდა იყოს საჭმელად“ (დაბ. თ. I, 28-29).

ეს უსასრულო მცირედი უფლება მისცა და დაარიგა, როგორ ეცხოვრათ ედემში. უფლის მორჩილებით. სიყვარულით. რიდით.

დაინახა ღმერთმა ყოველივე, რომ ძალიან კარგია.

და იყო მწუხრი, და იყო განთიად, დღეი იგი მეექუსე.

საწყისი

ურჩობისა გამო გამოიდევნა სამოთხით ადამ და ევა. და იყო ტკივილი, მონატრება. 930 წელი იცოცხლა ადამმა დედამიწაზე. ტიროდა და გოდებდა სამოთხის დახშულ კართან იმედითა და მონატრებით. და ეს იმედი, მონატრება გაჰყვა თაობებს. „და უწოდა ადამ სახელი ცოლსა თვისსა ცხორება, რამეთუ ესე არს დედაი ყოველთა ცხოველთაი“ (დაბ. თ. III, 20).

„ხოლო ადამ იცნა ევა, ცოლი თვისი; მიუდგა და შვა კაენ და თქუა: მოვიგე კაცი ღმრთისა მიერ. და მერმე შესძინა შობად და შვა აბელ, ძმაი მისი...“ (დაბ. თ. IV, 1-2).

კაცი შეეძინა უფლისაგან. მსგავსი და მგვანი. კაცი – მიწის მუშაკი. გაიხარა. მამისეული სახლის მონატრებას უქარწყლებდა. ედემის ბაღის მუშაკობა ასწავლა: მოვლა, დაცვა. მამისაგან, შემოქმედი უფლისაგან მინიჭებული უფლება – თავის უფლება ღმერთში – ჩააბარა თავის პირველ შვილს. კაცი შეეძინა უფლისაგან, თქვა ადამმა. კაენის მოიძღვებ.

და კვლავ იმძღავრა გველმა, ბოროტმა. კაენმა თავი ვერ დაიცვა ამპარტაუნებისაგან, თავმოწონებისაგან. ედემის ბაღის საქმეს აკეთებდა, მიწას ამუშავებდა და განიცდიდა დიდ საიდუმლოს – მშობელ მიწაზე, დედა მიწაზე კითხულობდა საღმრთო მორჩილებისა და ურჩობის წარსულს, მაგრამ ახლო ისტორიას. თავი ვერ დაიჭირა და ამპარტაუნებისა წილ ძმის სისხლი მიიღო. გამწარდა კაენი და თავი ჩაღუნა. ძმის მკვლელი შეიქმნა. „წყეულ იყავ შენ ქუეყანასა ზედა...“ (დაბ. თ. IV, 11). მძიმეა კაენის სასჯელი, აჰა, ავდებენ მიწის პირისაგან. „რამეთუ იქმოდი ქუეყანასა, და არა შესძინოს ძალი მისი მოცემად შენდა. და კუნესით და ძწოლით იყო შენ ქუეყანასა ზედა“ (დაბ. თ. IV, 12).

სასჯელი უმძიმესია. თავმოწონებით განქარდა მიწის სიუხვე. დაკარგა მიწამ ძალა წყევისა გამო – კაენის გამო – ძმის სისხლის გამო. დაადო უფალმა კაენს ნიშანი, რომ არ მოეკლა ყოველ შემხვედრს.

მიწამ შეინახა ხსოვნა ზეცისა და წყევისა. მიწა ხალხებისათვის, ვისაც ახსოვს საღმრთო თხრობა, გახდა საშუალება ღმერთთან დაბრუნების, ზეცას დაბრუნების. მიწის მუშაკობით მიღებული სიუხვისათვის მადლობდნენ ღმერთს. ვინც იცოდა ჭეშმარიტი ამბავი ზეცის ისტორიისა, საღმრთო ისტორიისა, სიხარულის ცრემლით მადლობდნენ შემოქმედს. ასეთები ცოტანი იყვნენ.

ამის გამო მიწამ ადამიანისათვის შეიძინა უაღრესად მგრძობიარე ძარღვის, ნერვის მნიშვნელობა, რომელიც გულთან და გონებასთან – მამა ღმერთთან და ზეცასთან არის დაკავშირებული. და ეს ფხიზელი

ხსოვნა მიწას ყველაზე ძვირფას განძად აქცევს, გარდასულის ხსოვნას აცოცხლებს ჩვენს ყოველდღიურობაში, ამ ხსოვნასთან დაკავშირებულ ყველა ქცევასა თუ ჩვევასთან ერთად. ამიტომაც, ჩვენს წინაპრებს სისხლის ფასად უღირდათ და იცავდნენ სამშობლო მიწას. და სადაც უნდა ყოფილიყვნენ იძულებით გადასახლებულები, ცდილობდნენ, ეს ხსოვნა თან წაეღოთ და უცხოობაში გაეცოცხლებინათ. ამიტომაც, მაზანდარანის უდაბნოში, ფერეიდანსა თუ შუა აზიაში ვენახს რგავდნენ, მიწას ამუშავებდნენ და ფიქრობდნენ მიუწვდომელზე – ხილულ სამშობლოზე მძაფრად, ხოლო უხილავზე, ზეციურზე – იმ ზომით, რა ზომითაც რწმენა და ხსოვნა ამის შესახებ ფეთქავდა მათ გულებში. ამიტომაც, ძალადობის დროს ჩვენი სულის მარილს – რწმენას, ყველა ხერხით ანადგურებდნენ, სპობდნენ.

და შედეგად, როცა მიწა კარგავს ამ მნიშვნელობას, მაშინ იგი მარტოოდენ არის ყიდვა-გაყიდვის საქონელი, ფულის მოგების საშუალება და, ამავედროულად, ნებაყოფლობით უმიწაწყლოდ დარჩენილი თაობების უმემკვიდროდ ყოფნა, უსამშობლო, ბოგანო მდგომარეობაში ყოფნა მენტალურად და ყოფიერად: ვიცხოვროთ იქ, სადაც კარგად ვართ, სადაც არავითარი ისტორიული პასუხისმგებლობა არ გვაკისრია, გარდა სოციალური, ბიზნესურთიერთობებისა და სხვა. რანი ვართ – არ ვიცით, საით მივდივართ – არ გვაინტერესებს.

მიწა განდა და არის საშუალება მოთმინების სწავლების, ღვთის აღთქმის შეგრძნების, ღმერთზე სასოების დამყარების. მიწა ჩვენი გამოხსნის, გადარჩენის გასაღებია, გზა-ბილიკია. მიწა მარადიულ, უბერებელ ღირებულებათა სალარო-საცავია. ეკლესიის მამები ასწავლიან: სიკვდილის ხსოვნა სინდისს აფხიზლებს, ამშვიდებს, განმკითხველ ბუნებას აძაბავს. გახსოვს სიკვდილი? მაშინ ნამდვილად აღარ განიკითხავ. თავს არ აიმაღლებ. სხვას არ დასცინებ და ასე შემდეგ... გონიერი მიწის მუშაკი ყოველთვის განიცდის უფლის სიტყვას და ამ სიტყვით თავის დაბადებას. მიწა ხარ და მიწად მიიქცევი – ეს გამდაბლებს, მინდობილს გზდის ღვთის მოწყალეობაზე. ეს იმედი და სასოება უფლისა კი ნაყოფიერსა და ძალმოსილს ხდის მიწას, საზრდოს-მომცემ მიწას. გონიერი მიწის მუშაკი, ამუშავებს რა მიწას, ჩასცქერის მას და ედემის ბაღს განიცდის. ჩასცქერის და ზეტა ამოჰყურებს. იხსენებს იმ პატივს, იმ ღიდებას, სადაც იყო. წუხს, მაგრამ იმედით ცხოვრობს. მიწათმოქმედებამ ყველაზე მთავარი, მაღლიერება უნდა გვასწავლოს. სხვისი განსაცდელისა თანალობა უნდა გვასწავლოს. მოწყალე და სხვისთვის მიმცემია მეურნე კაცი. ზოგადად, გონიერი მუშაკიც ასევეა. ყოველგვარი შრომის ნაყოფი, წარმატება გაგება იმისა, რომ ყველაფერი ერთს ეკუთნის. და ის ერთი ღმერთია – მშობელი ჩვენი. ამის აღქმა გვიცავს ანგარებისა და მომხვეჭელობისაგან. რომელი ჩვენგანი მოიწონებს თავს სხვისი სიმდიდრით? დაიწყებს ქებას და ტრაბახს? ღმერთს ეკუთვნის და ჩვენ, როგორც ერთგული მსახურნი, ისე ვემსახურებით. ჩვენთვის მხოლოდ უფლებაც კი იქ მსახურებისა დიდი პატივია – უფლის ბაღში, უფლის სავენახეში, უფლის გვერდით.

მაღლიერი ადამიანი მატერიალურ სამყაროს სამოთხისეული უანგარო მორჩილებით მოიხმარს და მხოლოდ ამ უზაკველ გონებას, გულს შეუძლია, არაფერი არ ჰქონდეს და ჰქონდეს ყველაფერი, რაც ღმერთს ეკუთვნის. „**ვითარცა გლახაკნი, და მრავალთა განვამდიდრებთ; ვითარცა არარაი გუაქუს, და ყოველივე გუაქუს**“ (2 კორ. თ. VI, 10).

ედემში მსახურების მსგავსი უნდა იყოს ამ მიწაზე (დამსახურებული ექსორიობის¹ ადგილას) ჩვენი მუშაკობაც. ედემში მიწის მუშაკობა მაღლიანი იყო და მრავალნაყოფიერი. რადგან სრული ჰარმონია იყო შემოქმედთან – მორჩილებით, სიყვარულისა და ნდობის ძალით. და როცა ეურჩა, შეეშინდა ადამს და დაიძალა უგუნური თავის მართლებით.

და იყო ღამე. იყო ღამე. უფლის ნათელი სხივი ბნელში გამკრთალი

¹ ექსორია – გადასახლება.

გაგრძელება

„მე ვარ ვენახი ჭეშმარიტი და თქვენ რტონი“ – ამბობს უფალი შემოქმედი, – „ვითარცა-იგი ნასხლეკსა ვერ ხელეწიფების ნაყოფისა გამოღებად თავით თვისით, უკუეთუ არა ეგოს ვენახსა ზედა, ეგრეთვე არცა თქუნ“ (იოან. თ. XV, 4-5).

...სვით ღვინო ახალი. ესე არს სისხლი ჩემი ახლისა აღთქმისა... ამას ჰყოფდეთ მოსახსენებლად ჩემდა.

ღვთის ერთგულებაზე მშვენიერი ხომ არაფერია. ამ ერთგულებისათვის ბევრი ვიშრომეთ, ვიომეთ, ვაშენეთ და ვეწამეთ. ვეწამეთ, მაგრამ ღვთის სიყვარულით ვიმარჯვებდით ყოველთვის. გვახსოვს, რომ აღთქმა მოგვეცა და უფალი ცისარტყელის სილამაზით გვახსენებს, სიოს ნაზ მობერვაში გვიცხადებს.

სამოთხიდან გამოდევნის შემდეგ პირველი მცნება – მიწის მუშაკობა – გზა-ბილიკია ზეცას დასაბრუნებლად. მიწის მეურნე ამუშავებს ნიადაგს და ახსოვს, რისგან არის აღებული. ესმის სიტყვა – მიწა ხარ და მიწად მიიქცევი. ენატრება მთქმელი და ზეცა – სახლი. ამიტომ ამ წუთი სოფელში თავის შრომას სასოებით ეწევა, გამოითხოვს მფარველობას, რომ მან, შემოქმედმან, აკურთხოს გვირგვინი წელიწდისა; ზომიერი ჰაერი, წვიმა და სხვა მრავალი შესაწევნელად მოსცეს ქვეყანას. მარტო მარჯვენას არ ეიმედება. მიწის მეურნე მადლიერია ყოველთვის. ვენახი მსხმო ზეცას მიბჯენილი კიბეა. ღვინით, „... ახალი ღვინით“, ზიარების სისხლით, ცა და ქვეყანა გაერთიანდა, საკურნებლად სულისა და ხორცისა. მიწა ჩვენი სულიერი საზრდოს მომცემია, რადგან გვასწავლის მორჩილებას და მოთმინებას. წარმავალს გვაჩვენებს, მარადისობაზე, სიკვდილზე გვაფიქრებს. ამიტომაც მიწა, სამშობლო, არა მხოლოდ იმიტომ გვიყვარს, რომ წინაპრისა ძვალია, ძარღვი და ხრტილია შიგ ჩანაცრული; ან მხოლოდ ნაყოფის მომცემია, საზრდოა ხორციელი. მიწა ზეცას გაბმული ხსოვნის ძაფია. ჩვენი დაცემის მწვავე ნერვია. ჩვენდამი მოცემული აღთქმის გასაღებია – თავმდაბალი მუშაკობაა. ვაზის ფესვია – უფლის სისხლია. ეს უფრო ღიღია, მაღალია. ეს კიბეა ცად აღმყვანებელი. მიწა-სამშობლო თავის უფლებაა ღმერთში.

სხვა იგავი ისმინეთ: „კაცი ვინმე იყო სახლისა უფალი, რომელმან დაახსა ვენახი და ზღუდე გარე-მოსდგა მას და ქმნა მას შინა საწინებელი და აღაშენა გოდოლი და მისცა იგი მოქმედთა საქმედ და წარვიდა. და რაჟამს მოიწია ჟამი ნაყოფთაი, მიავლინნა მონანი მისნი მოქმედთა მათ მოღებად ნაყოფისა მისისა“ (მათ. თ. XXI, 33-34).

რა უნდა მივართვათ უფალს, თუ არა თავმდაბლობა და მისგან ნაკურები ყველა საქმე? უფლის სიტყვით ჩვენი ერი კეთილმსხმოიარე სავენახედ იქცა. და დაენერგა ქრისტე თითოეულის გულში. და ყოველი ჩვენგანი წარსულში, აწმყოსა და მომავალში ჭეშმარიტი ვენახისა რტოდ, სამამულე რქად, ძლიერების რქად შევიქმენით. ეკლესია და ღვთისმსახურნი ფხიზელ მცველად მოგვცა, სჯული მოგვცა გოდლად – ბურჯად. საწინახელში ღვინო დაიწურა, ახალი ღვინო – სისხლი უფლისა, და ჩვენ ანგელოზებზე აღმატებული პატივი მოგვაკუთვნა: „სვით ღვინო ახალი, ესე არს სისხლი ჩემი ახლისა აღთქმისა... ამას ჰყოფდეთ მოსახსენებლად ჩემდა“.

საეკლესიო მეურნეობები ასწავლიდნენ და უნდა ასწავლონ, რომ ეს წუთისოფელი წარმავალია და ქმნილება შემოქმედზე მეტად არ უნდა შეეყვაროთ. თავმდაბალი, ნამუსიანი შრომა მაგალითად უნდა დაედოთ; პასუხისმგებლობით ნაკეთები საქმე კი ღმერთს მივუძღვნათ. ამას ყველაფერს წრფელი გული სჭირდება. მაშინ ქვრივის ორი გროში უფრო ღიღია, რადგან ნამეტნავისაგან არ არის გაღებული.

მზის ამოსვლა

დღეს ბევრს ლაპარაკობენ საეკლესიო მეურნეობებზე, საქმიანობებზე, ბიზნეს ურთიერთობებზე და პარტნიორობაზეც კი. შეიძლება ითქვას, რომ ეს ურთიერთობები არ იქნება სათაკილო და მიუღებელი მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ეკლესია, ჩვენი მხარე შეძლებს ურთიერთობების მასშტაბის გააზრებას, დაგვემგვას; შესაბამისი დარგისა თუ მიმართულებების სპეციალისტების ჯგუფებთან თანამშრომლობით, ახალი, ხშირ შემთხვევაში, ინოვაციური მეთოდების (რაზედაც არც თუ მცირედი ფინანსური ხარჯი იქნება გასაღები) დანერ-

გვითა და გამოყენებით გამართული, ჯანსაღი, ზომიერი ურთიერთობების შეთავაზებას. ამას ყველაფერს საფუძვლად უნდა დაედოს უანგარო, პატიოსანი, კორექტული, თავმდაბალი შრომის ნება-სურვილი. სამონასტრო და საეკლესიო მეურნეობები ვერ იქნება დიდი ზომისა და წარმალობის, რადგან ეს მათი მოვალეობა არ არის. ეს ურთიერთობები ხელს უნდა უწყობდეს ერის, მრევლის დასაქმებას, განსწავლას, სხვათა გამოცდილებაზე ცოდნის გაღრმავებას. ეს მეურნეობები უნდა იყოს ნიმუში ერის ადამიანებისა და სასულიერო პირთა გონივრული, უანგარო, ღონიერი ურთიერთობებისა. ამას ყველაფერს თავისი სირთულეები მოჰყვება – ნაცნობიც და მოულოდნელიც. ეს არც თუ ადვილი და უსაფრთხო საქმეა. მენტალური განსხვავებულობა, რეალური გარემო, განათლებისა და უნარ-ჩვევების დაბალი დონე, ნების, სურვილის არარსებობა – ეს ყველაფერი ეკლესიას და სახელმწიფოს მხოლოდ ერთად შეუძლია დაძლიოს. არ ვგულისხმობთ ეკლესიის საბიუჯეტო ორგანიზაციად გადაქცევას. ეკლესიამ უნდა შეძლოს თავის ხელთ არსებული ქონების გონივრული მართვა, მენეჯმენტი. სახელმწიფოსა და ეკლესიას შორის კეთილგანწყობა უნდა სუფევდეს, ჩაურევლობის და ურთიერთხელშეწყობის საფუძველზე. ეკლესიამ უნდა შეძლოს სწორი ორიენტირება ქვეყნის სამართლებრივ სივრცეში. კანონმდებლობა უნდა იყოს ობიექტური, ისტორიული ფაქტების, შრეების, პლასტების გათვალისწინებით შექმნილი. ღვთით მოცემული თავისუფლება არ უნდა იყოს დაკნინებული. დღეს ხშირად ამ აზრს – **ფუნდამენტური უფლება თავისუფალი არჩევანისა** – ავითარებენ მცდარად. მოციქულის სიტყვა ამხელს ამ შეცდომილებას: **„ყოველივე ჯერ-არს ჩემდა, არამედ არა ყოველი უმჯობეს არს“** (1 კორ. VI, 12). ეკლესიისათვის, ღვთისმოყვარე ერისათვის სასარგებლო არის ის, რაც ღმერთისთვის მოსაწონია. მხოლოდ უანგარო ურთიერთობამ უნდა აღზარდოს მომავალი თაობა. მართალი, საქმიანი ურთიერთობა ერთი უმთავრესი შედეგისათვის – **„რაითა იხილნენ საქმენი თქუნენი კეთილნი და აღიდებდენ მამასა თქუნენსა ზეცათასა...“** (მათ. თ. V, 16).

ანი და პოე

ყოველივე ნათქვამის შემდეგ ვფიქრობ, რომ ჩვენი, ეკლესიის ურთიერთობა ერთან, – საგანმანათლებლო კუთხით, სამეწარმეო, საქმიანი ურთიერთობების კუთხით, ხელოვნებისა თუ ეკოსისტემების დაცვისა და შესწავლის კუთხით და სხვა მრავალი მიმართულებით, – უაღრესად ფრთხილ, ზომიერ საფუძველზე უნდა იქნას დამყარებული. ეკლესიას უნდა ჰქონდეს ურთიერთობა საპროექტო, ანალიტიკურ ჯგუფებთან, მეცნიერებთან. უნდა ვიცნობდეთ ახალ ტენდენციებსა და მოთხოვნებს, დაფიქრებისათვის, განსჯისათვის – აჩქარებით რომ არ მოხდეს გადაწყვეტილებების მიღება. ჩვენ უნდა ვიცავდეთ მარადიულ ღირებულებებს და არ უნდა ვიყოთ ორიენტირებულები წარმავალ, საწუთრო ურთიერთობებზე. ჩვენი შრომა და მოქალაქობა არა ამსოფლისაგანია და არც ამ დროის განზომილების მიმდევარი. საეკლესიო ურთიერთობებისათვის აუცილებელია ზომა-წონის, მასშტაბის ცოდნა. ჩვენ ისეთ დარგებს უნდა ვავითარებდეთ, რაც შეგვშენის. ასეთებია: მევენახეობა-მეღვინეობა თავისი თანმდევი პროფილებით და აუცილებლობებით; მემინდვრეობა ხორბლის ენდემური ჯიშების მოვლა-პატრონობითა და სელექციური კვლევითი ლაბორატორიებით (მემინდვრეობა მესაქონლეობასა და სხვა მრავალ ფერმერულ ურთიერთობასაც გულისხმობს); მეფუტკრეობა – თავისი ფართო კვლევითი სპექტრითა და წარმოებით. ყველაფერი ზემოთ თქმული, უდავოდ, სოციალურ ტვირთს ატარებს: სწავლა-განათლება, მომსახურება, დასაქმება და სხვა მრავალი. საეკლესიო მეურნეობები უნდა იყოს უდანაკარგო (ჩაკეტილი, წრიული სისტემის), მცირემასშტაბიანი და ხარისხიანი. ასეთმა მაგალითებმა უნდა წაახალისოს და ჩვენი ხელშეწყობით უნდა მოამრავლოს ერში მსგავსი მიდგომის მეურნეობები, რამაც საბოლოოდ უნდა შექმნას პატარა და მცირე ზომის, მოქნილ რგოლებად შეკავშირებული ერთიანი, მტკიცე სამეურნეო ჯგუფი, რომელიც მსურველს შესთავაზებს უღალატო (ნამუსიან), მაღალხარისხიან, შესაბამისი ფასის პროდუქტსა და პროდუქციას, ერთი აუცილებელი პირობით – **მცირე რაოდენობით**, რადგან დასაწყის ეტაპზე სიმცირე ხარისხის გარანტია. ასეთ მეურნეობებს აქვს უნარი კრიზისების დროს თვითკმარი რესურსების მოძიების და დაშლის შემთხვევაშიც მაქსიმალურად მცირე დანაკარგით არსებობისა.

რა თქმა უნდა, ასეთი სახის სამეურნეო ურთიერთობებს თავისი განკუთვნილი ადგილი აქვს. არჩევანზეა. ჩვენ ვმადლობთ ღმერთს დღევანდელისათვის, რაც მოგვემადლა და ხვალინდელი დღე ფიქრობს თავის გასაჭირზე. ხვალინდელი კი დღევანდელისა და გუშინდელის გარეშე არ იქნება. დღეს თუ ავჩქარდით, ხვალ სიმწარეს ვიგემებთ. თუ ზომიერი ნაბიჯით მივდივართ, ჩვენთვის საკმარისია.

ამიტომაც ჩვენი საქმიანობა ერთი იდეისაა – **ყველგან და ყველაფერში – ქრისტე**. რადგან ჩვენი გამარჯვებისა ბაირალი ქრისტეა, თანაც ჯვარცმული. ჩვენი გონიერების ძალა, გამარჯვების პირობა, სიხარულის შემახილი – ქრისტეა. ქრისტეა ჩვენი ანი და ჰოე, ჩვენი დასაწყისი და დასასრული.

ჩვენ მიწა მემკვიდრეობით მივიღეთ ედემის კართან. იგი ჩვენი მემკვიდრეობითი მფლობელობაა, რისთვისაც ვმადლობთ ღმერთს. და მადლიერებისათვის მიწა ჩვენთვის ექპარისტოიული¹ საკუთრებაა, მადლმოსილი, მადლიერი საკუთრებაა. ეს საკუთრება **თავის უფლებაა ღმერთში**.

ვენახი, ვაზი საქართველოში გაიგივებულია სამოთხეს დანერგულ სიცოცხლის ხესთან, კეთილისა და ბოროტის შეცნობასთან. ალბათ, ამიტომაც, ჩვენი წინაპრების გაგებით, ბოგანო და უსამშობლო იყო კაცი, რომელსაც ვენახი არ ჰქონდა. ვახტანგ VI სამართლის წიგნში წერს: „**ბოგანოა კაცი, რომელსაც ვენახი არა ჰქონდეს, რაგინდ სხვა მამული ბევრი ჰქონდეს**“. ეს მართლად უთქვამთ ძველებს. ამის გასწავლა დღეს აუცილებელია. მხოლოდ უანგარო, თავმდაბალი შრომა არის ღვთისგან კურთხეული. ასეთი მაგალითის მიმცემი უნდა იყოს ყველა ჩვენი საქმე.

მიწა ჩვენთვის წმინდა, დიდი საოჯახო ფოტოალბომია, რომელიც ზეცის სურათებს გვახსენებს.

**ვინც მიწას ყიდის, თავისუფლებას ყიდის, ზეცას სცილდება,
უნაყოფო ნასხლევს ემსგავსება.**

ღმერთსა ვთხოვ, ქვეყანა საქართველო უფლის სავენახედ იქცეს,
ხოლო ხალხი – გონიერ მევენახედ, მიწის მუშაკად,
რომელიც დიდებასა და მადლობას აღუვლენს
ღმერთს, შემოქმედს.
ამინ!

**Metropolitan David (Makharadze)
of Amba Alaverdi Eparchy**

Agriculture

Ani and Hoe

R e s u m e

The paper discusses how must be a man's, as a creature of God, attitude to the land and farming. Land is a way back to God, heaven; freedom is in God. First Commandment after the expulsion from Paradise – work on land - the way and key of human salvation, survival. The paper also discusses how the Church agriculture should be organized and what they should develop; to whom and under what rights the land should belong - the Lord's vineyard.

¹ ექპარისტოია – ბერძნ. „მადლობა“; საღმრთო ლიტურგიაზე უსისხლო მსხვერპლის შეწირვა.

**„ვინ, რატომ და რისთვის“ – თანაზარლობა
„რა, როგორ და ვისთვის“-თან**

ქვეყნიერებას ღმერთი მართავს და ზეცასა თუ ცისქვეშეთში ყველა მოვლენა გამოუთქმელად ყოვლად-ბრძენი და ყოვლისშემძლე ღვთის განჩინებითა და შეუცნობელი განგებულებით აღესრულება.

ღმერთი მართავს ქვეყნიერებას. მისი გონიერი ქმნილებანი დაე მორჩილებდნენ მას. ხოლო მისმა მსახურებმა დაე, კეთილკრძალულად განსჯერიტონ, გაოცებითა და გაკვირვებით აღმატებული მისი უდიდებულესი მმართველობა! (წმ. ეპისკოპოსი ეგნატე ბრიანჩანინოვი).¹

მეცნიერებისა და ზოგადად მეცნიერებათა უმთავრეს მიზანს ოდითგანვე და თანადროულობაშიც, წარმოადგენს ზრუნვა კაცობრიობის გადასარჩენად, მათი ცხოვრების დონის გასაუმჯობესებლად, იმ ძირითადი კრედოს გათვალისწინებით, რომ შეძლონ ხილული სამყაროსა და ბუნების დამორჩილება.

ეკონომისტები ჩვენისეული ჭრილით ვუყურებთ და აღვიქვამთ ცხოვრების ამ პრობლემების გადაჭრის მეთოდების დანერგვას. ჩვენი აზრით, ეკონომიკური ტრიალის გადაჭრა განაპირობებს კაცობრიობის გადარჩენას, მის კეთილდღეობას, ეკონომიკური ტრიალისა, რომლის ძირითადი არსი სუფთა მატერიალური მოგების მიღების ხედვაზეა გათვლილი. იმ მატერიალური შემოსავლების ზრდაზე, რომელზედაც სამწუხაროდ ბოლომდე დამოკიდებული ხდება ადამიანი წუთისოფელში თავისი გემოვნების პრეფერენციებით.

ეკონომისტები ეკონომიკურ ტრიადას განვმარტავთ შემდეგნაირად: 1) რა ვაწაროთ? რაც დამოკიდებულია რესურსების იშვიათობაზე, 2) როგორ ვაწაროთ? რაც ტექნოლოგიურ პროცესებზეა დამოკიდებული და 3) ვისთვის ვაწარმოთ? – კერძოდ, ვინ იქნება მისი მომხმარებელი, კაცობრიობის რომელი ეთნიკური ჯგუფი, რაც დიფერენცირებას იწვევს წარმოებული პროდუქტის სახეობების ნომენკლატურასა და ხარისხში მიწოდების დროს.

სამწუხაროდ, ყველა ამ ზემოთ აღნიშნული თანმიმდევრული ციკლის გაანალიზება, გათვლა და რეალიზება გაიანგარიშება მხოლოდ და მხოლოდ სარგებლის, მატერიალური მოგების მიღების გზის გათვალისწინებით. თანამედროვე ეკონომიკა ამ ტრიალის გადაჭრაში დიდ როლს ანიჭებს მარკეტინგს და მთლიანად მის სფეროს, კერძოდ, ბაზარს თავისი მექანიზმებითა და შემადგენელი ელემენტებით, სადაც ძირითადად დომინირებს ორი მხარე: მიმწოდებლები (კაცობრიობის ერთი ნაწილი), რომელიც იმ იშვიათ, აბსოლუტურ ან შეფარდებით უპირატესობის მქონე რესურსებზე დაყრდნობით თანამედროვე ტექნოლოგიური პროცესების გამოყენების შედეგად მიღებულ პროდუქტს მიაწოდებს მომხმარებელს (კაცობრიობის მეორე ნაწილს), რათა ჯამში მიღებული იქნეს მოგება.

თანამედროვე მსოფლიო ბაზარი კი მიმწოდებლებისა და მომხმარებლების საკმაოდ მრავალფეროვნებით გამოირჩევა, რაც მიზნის ხისტად მიღწევის კუთხით იწვევს მძაფრ კონკურენციას ერთმანეთში. ადგილი აქვს ბაზრის სეგმენტირებას, რომელიც უმეტესწილად არაჯანსაღი მეთოდებით ფუნქციონირებს. ქვეყნები, ერთი შეხედვით ერთმანეთის დახმარების მიზნით, რეალურად კი ერთმანეთის ექსპანსიის ხარჯზე ინარჩუნებენ გაბატონებულ მონოპოლიურ მდგომარეობას, რომელიც ოლიგოპოლიასა და მეგაპოლიაში გადაიზრდება და ეს უკანასკნელი კი იწვევს მოგების არათანაბარ და არაკანონზომიერ გადანაწილებას, როგორც მიმწოდებლებზე, ასევე მომხმარებლებზე, რაც ქაოსური სიტუაციის გამომწვევი მიზეზი ხდება.

ეკონომიკის ნებისმიერ სფეროში ტრიალის ანალოგიური გზით გადაჭრის მეთოდებმა დღევანდელ მსოფლიოში, სამწუხაროდ, შემდეგი რეალური სურათი დახატა. ცივილიზაციის ფონზე, თანამედროვე მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესის მიღწევებმა ასე თუ ისე გადაჭრა ტრიალის დაძლევის გზები, ცხოვრება თით-

¹ წმ. ეპისკოპოსი ეგნატე ბრიანჩანინოვი, რჩეული თხზულებები, თბ., 2004, გვ 4.

ქოსდა გამარტივდა, გამარავალფეროვნდა, მოხდა ადამიანთა შრომის დაზოგვა დროში, რასაც მოჰყვა ეკონომიკური ზრდა და ცხოვრების დონის ამაღლება, მაგრამ მოუტანა კი ყოველივე ამან კაცობრიობას ბედნიერება? იკლო სიღარიბემ, ავადმყოფობამ, გახდა ცხოვრება იაფი, ადვილი, უფრო სასიხარულო, გაქრა კი ადამიანთა მწუხარება? – არა.

ცხოვრების კეთილმოწყობამ, თავმოყვარეობის, ამპარტავნობის, სიხარბის, ფუფუნების, სიზარმაცის, გარყვნის, მდიდართა მიერ ღარიბების, ძლიერთა მიერ უძლურების დამონების განვითარებას დიდი ასპარეზი შეუქმნა. რატომ? იმიტომ, რომ იმ დროს, როცა მეცნიერება, ხელოვნება, კანონმდებლობა და სხვანი თავიანთი განვითარებისა და სრულყოფის უმაღლეს ხარისხს აღწევდნენ, იმავე დროს ადამიანის ბუნებაში არსებული ბოროტება, თავის მხრივ ვითარდებოდა მისთვის ჩვეული ძალით და თავს იჩენდა კაცობრიობის ზნეობრივ დაცემაში. ამიტომაც გვამცნობენ მსოფლიო მატრიანენი იმ მწარე ჭეშმარიტებას, რომ მეცნიერების, ხელოვნების, განათლებისა და ადამიანთა საქმიანობის სხვა დარგთა უმაღლესი განვითარების დრო ემთხვევა კაცობრიობის ზნეობრივი დაცემის დროს.¹

მაშ, სად ვეძებოთ ბედნიერება? მოგვარებადია კი ეს ყველაფერი მატერიალური მოგების მიღების გზით? დარჩა კი მოგებული კაცობრიობის უმეტესი ნაწილი? დაკმაყოფილდა მათი მოთხოვნების დონე? ცხოვრება გახდა მშვიდი და უზრუნველი?, ანუ მარტივად რომ ვთქვათ, კაცობრიობის ბედნიერება მსოფლიოში დაგროვილი მატერიალური მოგების, მიღწეული პროგრესის პირდაპირპროპორციულია? – არა. მაშ, რა ხდება? მშვიდი ცხოვრების რიტმის კოეფიციენტი, რომელიც ინდიკატორია ცხოვრების დონის გაუმჯობესებისა, განსხვავებულია ძლიერ და სუსტ სახელმწიფოებში? – თითქმის არა. რატომ? ხომ არ ხდება ისე, რომ მეცნიერებათა და მეცნიერებების ძირითადი ნაწილი რაღაც მთავარს და ძირითადს ივიწყებს და არ ან ვერ სწავლობს, მას რომელზედაც დამოკიდებულია ყველა დანარჩენი სხვა და რომლისადმი დამოკიდებულებაც განსაზღვრავს სწორედ ჯანსაღი მოგების მიღებას (სულიერსა და მატერიალურს), რასაც დადებითი შედეგი, სრული ბედნიერება ჰქვია. საუკუნეებმა ნათლად დაგვანახა, რომ უშედეგოა მათი მხრიდან ფიქრი იმაზე, რომ საკუთარი საქმიანობის ძირითად კრედიტს ხილული სამყაროსა და ბუნების დამორჩილება გაიხადონ.

შევეცდებით მკითხველის ყურადღება გავამახვილოთ სწორედ ამ საკითხებზე. ვფიქრობთ, აუცილებელია სწორი და ჭეშმარიტი ხედვა და აღქმა შექმნილი სიტუაციისა. პრობლემა მთელი მსოფლიოს კაცობრიობისათვის, რომ ერთია, უდავოა. მაშ, ხომ არ ავცდით ათელის წერტილს? რომელიც არამარტო სიბრტყეზე გვაძლევს დაკვირვებისა და ანალიზის გაკეთების საშუალებას, არამედ სივრცეში. ხომ არ არის პრობლემა და მისი დაძლევის გზები დანახული მხოლოდ ერთი ჭრილით? კერძოდ, ბედნიერების ვიწრო და ცალსახა გაგებით?

მაშ, სად ვეძებოთ ბედნიერება? სად არის მისი საწყისი? მისი სრულყოფილად აღქმა? წმინდა წერილი გვამცნობს: ღმერთში, რამეთუ იგია ბედნიერებისა და სიცოცხლის მომნიჭებელი. „მის თანა ცხოვრება იყო, და ცხოვრება იგი იყო ნათელ კაცთა“ (იოანე, 1:4).²

ვფიქრობთ, რომ ამ პრობლემის გადაჭრა ეკონომისტებსაც მეტნაკლებად შეგვიძლია, თუ ყველაფერს ბუნებრივი კანონზომიერებების ფარგლებში გავანალიზებთ. აუცილებელია ზუსტად მოძებნილი სუბიექტების დამოკიდებულების სწორი მიმართულებების განსაზღვრა. ის, რომ ჩვენი მოვალეობაა წუთისოფელში ჩვენი ცხოვრების წესის მიხედვით ვიწოდებოდეთ არა „კაცთა ძეებად“, როლებიც ამქვეყნიური სიბრძნით შემოვიფარგლებით, არამედ ვიწოდებოდეთ „უფლის ძეებად“, რათა გავხდეთ ზეცის მოქალაქეები. გვახსოვდეს, რომ ჩვენი მიწიერი ყოფა არის გამოცდა და მომზადება მარადიული ცხოვრებისათვის, რის გამოც არ უნდა მივეჯაჭვოთ მიწიერ, წარმავალ, მატერიალურ ღირებულებებს.

¹ საქართველოს ეროვნული აკადემია, გელათის სასულიერო აკადემია, თბ., 2006, გვ. 62.

² უფლისა ჩუენისა იესო ქრისტესი წმინდა სახარება, ტფილისს, კავკასიის ნამესტნიკის უმთავრესის გამგეობის სტამბაში, 1879, გვ. 167.

ყოველივე აღნიშნული მოითხოვს სასრულისა და ზღვრულის დამოკიდებულებას უსასრულოსთან, რასაც მივყავართ თანაფარდობის განხილვამდე. თანაფარდობისა, რომლის მრიცხველი არის უსასრულო სიმრავლე არსითა და თვისებებით, ხოლო მნიშვნელი კი, შეზღუდული, სასრული. მნიშვნელის ცვლილებით (ზრდის ან შემცირების შემთხვევაში) არ იცვლება დამოკიდებულება მრიცხველთან.

ამიტომ მეცნიერებათა კვლევების თანაფარდობა, ჩვენს შემთხვევაში ეკონომიკური მეცნიერებისა, უნდა მოხდეს რჯულის მეცნიერებასთან, რომლის სათავეც სიცოცხლის წიგნი – წმინდა წერილია და არა იმ კანონმდებლებთან, რომლებმაც კაცობრიობის მსაგავსად უფლის გამოცდა დაიწყეს. ისინი თავისი მწირი გონებით სცდიდნენ მას, რომელმაც რჯული მოსცა კაცთა: „და აჰა ესერა, ჰსჯულის მეცნიერი ვინმე აღჰსდგა, და გამოცდიდა იესოს და ეტყოდა: მოძღვარ! რა ვჰქმნე, რათა ცხოვრება საუკუნო დავიმკვიდრო?“ (ლუკა. 10,25).

ცხადია, რჯული (შინაგანი რწმენა, მისი შინაგანი ხმა) უნდა იყოს ყველა მეცნიერისათვის მეცნიერული კვლევის საწყისი, სათავე, რადგან ღვთის სამართალთა შემეცნების გარეშე მისი ნების სწორად და ზუსტად აღსრულება შეუძლებელია. მთელ კაცობრიობას, ადამიანებს უნდა გვესმოდეს, რომ ჩვენი ქმედება რჯულთან მიმართებით უნდა იყოს სამართლიანი, გვახსოვდეს, რომ რჯული ეს არის ჩვენთვის განცხადებული ღმერთის ნება მათ ნებაყოფლობაზე დამოკიდებულ მოქმედებებში სახელმძღვანელოდ, ხოლო ღვთის სამართალნი კი – მისი ნების მოქმედებანი ან დაშვებანი, რომელზედაც ადამიანის ნებაყოფლობა გავლენას ვერ ახდენს.

აქსიომაა, რომ ღვთის ნების სრულყოფილად აღსასრულებლად ადამიანი სწორად უნდა მიუდგეს როგორც მცნებებს, ასევე მის სამართალთ: „რამეთუ დავიცვენ გზანი უფლისანი...“ (ფს. 17,21)¹, ამბობს ჭეშმარიტი ღვთის მსახური. „რამეთუ ყოველნი სამართალნი მისნი წინაშე ჩემსა არიან და სიმართლენი მისნი არა განვიშორენ ჩემგან“ (ფს. 17,22).

უპირველესად აუცილებელია გავარკვიოთ აღნიშნულ თანაფარდობაში ამ თანაფარდობის შემადგენელი ყველა ელემენტის ერთმანეთთან დამოკიდებულება როგორც ჰორიზონტალურ, ისე ვერტიკალური ჭრილით. ჩვენს მიერ განსახილველი თანაფარდობა კი შემდეგნაირად ფორმულირდება:

ვინ? რატომ? და რისთვის? – თანაფარდობა – რა? როგორ? და ვისთვის?

თვალნათლივ ჩანს მოცემულ „გამოსახულებაში“ მრიცხველის უპირატესობა, რომლის პირველი წევრი „ვინ?“ – ღმერთი არის დაუსაბამო, უსასრულო, უმშვენიერესი და უსანატრელესი არსება და ერთი მხოლოდ ღირსი სრულისა ჩვენისა სიყვარულისა. „მხოლოდ ღმერთი შეიცავს თვის შორის ყოველთა უმაღლესთა თვისებათა, რომელთაც ძალუძსთ დაკმაყოფილება ჩვენი გულის სურვილისა. გული კაცისა ეძიებს მარადის უმჯობესსა საგანსა სიყვარულისასა; გარნა ვერცერთი საგანი ვერ შეავსებს წყურვილსა მისისა სიყვარულისასა. გონება ანუ ჭკუა კაცისა მარადის მეძიებელი სიბრძნისა და ჭეშმარიტებისა, მხოლოდ ღვთის შორის ჰპოვებს სრულსა და უმაღლესსა ჭეშმარიტებასა“².

„ვინ?“ – ღმერთზეა დამოკიდებული ყველა და ყველაფერი. „ვინ?“-ღვთის სამართალნია ყველაფერი, რაც მთელ სამყაროში ხდება. ყველა მოვლენა მისი განსჯისა და განჩინების შედეგად აღესრულება. მისგან დაფარულად, დამოუკიდებლად არაფერი ხდება და ვერც მოხდება. ღვთის მოქმედებებით შეიქმნა ხილული და უხილავი სამყარო, რომლის ერთ-ერთი შემადგენელი ნაწილი „რა?“ – რესურსებია. ყველასათვის ნათელია, რომ ქვეყანა ადამიანს მიეცა როგორც „საკვები“, როგორც სიცოცხლის საშუალება, მაგრამ ამავე დროს სიცოცხლე ღმერთთან ურთიერთობა უნდა იყოს. მხოლოდ ღვთის გულისათვის მიღებულ საკვებს შეუძლია ცხოველყოფილი იყოს. თავისთავად საკვებს თავის თავში სიცოცხლე არ გააჩნია და არც კვლავ წარმოება შეუძლია. ოდენ ღმერთშია სიცოცხლე. თვით საკვებშიც სიცოცხლის საწყისი არის ღმერთი და

¹ ლოცვანი და ფსალმუნნი, გამომცემლობა „გვირგვინი“, თბ., 2008, გვ. 44.

² ქალაქბანი იმერეთის ეპისკოპოსისა გაბრიელისა, თქმულნი 1860-1870 წლებში. ტ. I, გამომცემლობა IV, ქუთაისი, სტ. მძობა 1913, გვ. 377.

არა კალორიები. ადამის ე.ი. კაცობრიობის განუსაზღვრელი ტრაგედია იმაში მდგომარეობს, რომ მან საკვები აღიქვა, როგორც „სიცოცხლის წყარო“. უბრალოდ რომ ვთქვათ ის ერწმუნა საკვებს, როცა რწმენის, ნდობისა და სასოების ერთადერთი საგანია ღმერთი და მხოლოდ ღმერთი. ჩვენ ვჭამთ, რათა ვიცოცხლოთ, მაგრამ ჩვენ არ ვცოცხლობთ ღმერთში. ქვეყნიერება არ იძლევა მყარ ბედნიერებას. იგი არსებობს, მაგრამ მას იძლევა არა ქვეყნიერება, არამედ ღმერთი¹. „მაუწყენ მე გზანი ცხორებისანი და აღმავსო მე სიხარულითა პირისა შენისაითა; შუენიერებაი მარჯუენესა შინა შენსა სრულიად“ (ფს.15,10).

„რა უნდა ვაწარმოოთ?“ ამ კითხვის გაანალიზება უნდა მოხდეს უფრო დაწვრილებით, დაკვირვებითა და სიღრმისეულად. ის, თუ სად მივყავართ ამ კითხვის ფესვებს, რა ან ვინ არის მისი გამომწვევი მიზეზი – პასუხი ერთია: ისევ და ისევ ადამიანი თავისი სურვილებითა და მოთხოვნილებებით. ადამიანი, რომლის ნამდვილი სიღიადე მის სამყაროსთან უდავო ნათესაობაში კი არაა, არამედ, მის ღვთაებრივ სისრულესთან თანაზიარობაში, „ხატისა“ და „მსგავსებისა“ მასში ჩადებულ საიდუმლოში. „მე მიწა ვარ და ამიტომაც მიჯაჭვული ვარ მიწიერ ცხოვრებას, – წერს წმ. გრიგოლ ღვთისმეტყველი – მაგრამ მე ასევე ღმრთაებრივი ნაწილაკიც ვარ, და ამიტომაც ვატარებ გულში მომავალი ცხოვრების სურვილს.“ კაცობრიობისათვის შეიქმნა სამყარო, რომელიც მიჰყვება მას, რადგან იგია ბუნება ადამიანისა, მაშასადამე ჩვენ პასუხისმგებელნი ვართ სამყაროზე. მხოლოდ ჩვენით ძალუძს კოსმოსს, როგორც ჩვენი სხეულის გაგრძელებას, მაღლის მიღება, რადგან არა მარტო სული, არამედ სხეულიც კაცისა ღვთის ხატადაა შექმნილი. „ერთად იქნენ ისინი ღვთის ხატად შექმნილნი“. წერს წმ. გრიგოლ პალამა.

აუცილებელია მოხდეს ადამიანის მოთხოვნილებათა დიფერენცირება, რათა დაკმაყოფილებული იქნეს – „რა ვაწარმოოთ?“ კითხვის საღი ნაწილი, რომელიც მატერიალური მოვების მიღების გარდა სრულ ბედნიერებას მოუტანს როგორც მიმწოდებლებს, ასევე მომხმარებლებს, ჯამში კი კაცობრიობას. ამიტომ, დაწვრილებით უნდა იქნეს განხილული მოთხოვნილებები გონების ნაყოფია, თუ გულისა? ამავე დროს გათვალისწინებული უნდა იქნეს ის გარემოება, რომ ყველა წარმოშობილი მოთხოვნილების შედეგად წარმოებული საქონლის ბოლო ადრესატი ისევ და ისევ ადამიანია და კონკრეტულად როგორ გავლენას მოახდენს მასზე აღნიშნული მიწოდებული საქონელი, ამ მსჯელობას მივყავართ იქამდე, რომ თანაფარდობის მნიშვნელში შემავალი ყველა ელემენტის ინდივიდუალურად და სიბრტყისეულად განხილვა დიდ ცდომილებას მოგვიტანს, თუ არ გავითვალისწინებთ მათ ერთმანეთთან კავშირს სინთეზსა და სივრცისეულ დამოკიდებულებაში. არ უნდა მოვანდინოთ გრძნობათა ორგანოების მიერ ადამიანში წარმოშობილი მოთხოვნილებების, სათავის, – ტეშმარიტი სჯულის – საწყისი წერტილის იგნორირება. აღნიშნული მოქმედებების გათვალისწინების გარეშე მოთხოვნილებების უმეტესი ნაწილის „რა?“ იშვიათი რესურსების ბაზაზე „როგორ ვაწარმოოთ?“ ტექნოლოგიების გამოყენების გზით დაკმაყოფილება, რომელიც მიდის „ვისთვის ვაწარმოოთ?“ ადრესატთან, როგორც უშუალოდ წუთისოფლის კონკრეტულ მოქალაქესთან, და ამ დროს აბსოლუტურად უგულვებელყოფილია მთავარი დატვირთვა „ზეცის მოქალაქესთან“. სწორედ ეს გვადევს არასწორ, არაჯანსაღ გარემოს და შედეგს დღევანდელ თანამედროვე მსოფლიოში, რომლის როგორც ფაქტისა და რეალობის უარყოფა ვერცერთ მეცნიერსა და მეცნიერებას არ შეუძლია და ვერც შეძლებს.

ამიტომ, დროა კაცობრიობამ ბოლომდე გაითავისოს მისი შექმნის, პასუხისმგებლობისა და უპირატისეულ მდგომარეობაში მოვლინების მიზეზი, თუ რატომ შექმნა ღმერთმა ადამიანი თავისუფალი და პასუხისმგებელი. სწორედ იმიტომ, რომ მას სურდა მოეხმო იგი უდიდეს ჯილდოსთან – განდმრთობასთან, ანუ იმასთან, რომ ადამიანი უსასრულობაში სწრაფვისას, მაღლის მიერ ქცეულიყო იმად, რაც თავად ღმერთია თავისი ბუნებით. „თავისუფლება არის ბეჭედი ჩვენი ღვთისადმი თანაზიარებისა, იგია ღვთის უსრულყოფილესი ქმნილება, შემოქმედის შედეგრი“.²

¹ საქართველოს ეროვნული აკადემია, გელათის სასულიერო აკადემია, თბ., 2006, გვ. 63-64.

² ვლადიმერ ლოსკი დოგმატური ღვთისმეტყველება, თბ., 2007, გვ. 65.

„ღმერთმა შექმნა ადამიანი იმ ცხოველად, რომელმაც მიიღო ბრძანება გახდეს ღმერთი.“ – აი მკაცრი სიტყვა ბასილი დიდისა, რომელსაც იმოწმებს გრიგოლ ღვთისმეტყველი. ადამიანი მხოლოდ ღვთის ნებით შეიქმნა, მაგრამ, ამ ერთი ნებით მისი განღმერთობა არ ხდება, ერთი ნებაა შექმნაში, ორი-განღმერთობაში. ერთი ნებაა „ხატის“ შესაქმნელად, ხოლო ორი იმისათვის, რომ იგი „მსგავსად“ იქცეს.¹

ადამის ცოდვით დაცემამ გამოიწვია კაცობრიობის დეგრადაცია – დიფერენცირება ყველა მიმართულებით (სულიერი, ფსიქიკური და ხორციელი), რამაც ასახვა ჰპოვა კაცობრიობის შემდგომ განვითარებაში, რომ მათ ისიც უნდა შეემეცნონ და გაითავისონ, რომ ადამიანის ღვთისთვის საძულველი და მტრული საქმიანობა ისევ და ისევ ეშვება იმისათვის, რომ გამოკვეთილიყო ღვთის ქმნილებათა უპირატესობის მთავარი არსი, რომლებიც საკუთარი თავისუფალი ნების საღად გამოყენების შემთხვევაში, ჭეშმარიტი სინანულის გზით შეძლებდნენ ყოველივე ხრწნადი და წარმავალი შეხედულებებისა და მოქმედებების შეცვლას. „რამეთუ საწუთო ესე მცირე ჭირი ჩუენი გარდამატებულსა და გარდარეულსა დიდსა დიდებასა საუკუნესა შეიქმს ჩუენთვის, რამეთუ არა ვჰხედავთ ჩუენ ხილულსა ამას, არამედ უხილავსა მას; რამეთუ ხილული ესე საწუთო არს, ხოლო არა ხილული იგი საუკუნო“ (მეორე კორ. 4,17-18). ბოლომდე შეისისხლხორცონ ის ძირითადი ფაბულა, რომ წუთისოფელი, რომელშიც ასე რუღუნებითა და მოშურნეობით იღწვის ადამიანი, არის დაუმთავრებელი ხაზის გარკვეული მონაკვეთი, ანუ სამყაროს მეოთხე განზომილების დროის ის ნაწილი, რომელშიც ცხოვრების წესის მიხედვით განისაზღვრება ადამიანისა და სამყაროს კვდომის სისწრაფე. ამიტომ, მხოლოდ წუთისოფლის სიბრძნე ვერ განსაზღვრავს მისივე არეალში მოქცეულ ეკონომიკური ტრიადის გადაჭრის გზების დაძლევის მეთოდებს და მათ შედეგად მოგებაზე დამოკიდებულ შედეგს (კაცობრიობის ბედნიერებისათვის ზრუნვას), თუ არა დამოკიდებულება უსასრულოსთან. ის, რომ თუ ადამიანის მოთხოვნილებები დროში შესაბამისობაში იქნა „დროის სულის“ მოთხოვნილებებთან, რომელიც აცდენილია მარადისობის დროის ნაწილისაგან, მაშინ იგი გამოიწვევს ადამიანისა და იმ დროის ნაწილის მოსხლეტას მარადიულ დროსა და მარადისობის სულისაგან, რომელიც კარგავს არსებობის მარადიულ აზრს: „გაატარეთ დროის სული მარადისობის სულის პრიზმაში.“ (დირსი მამა იუსტინე პოპოვიჩი).

ამიტომ „რა ვაწარმოთ?“ კითხვაზე პასუხის გასაცემად და შესაბამისი ქმედებების განსახორციელებლად აუცილებელია გათვალისწინებული იქნეს ის ფაქტი, რომ ეს იშვიათი თუ ჭარბი რესურსები მხოლოდ უფლის ძალის მიერ მოიპოვება სამყაროში და მოგვეწოდება დასამუშავებლად ჩვენ ისევ და ისევ ჩვენს საკეთილდღეოდ და, რომ მათგან დამზადებულმა პროდუქტმა ისე უნდა დააკმაყოფილოს „ვისთვის?“ – მომხმარებელთა მოთხოვნილებები, რომ ზიანი არ მოუტანოს ადამიანს, როგორც ფიზიკურ, ისე სულიერი ასპექტით. აქ დამოკიდებულება, როგორც იკვეთება ცალსახა არ არის. ეკონომიკური ტრიადის გადაჭრის სამივე ეტაპი ერთმანეთთან მიმართებით უნდა აისახებოდეს, რომ ჯამში შედეგი იყოს მარგი, რაც იმით გამოიხატება, რომ ჯანსაღ რესურსებზე არაჯანსაღი მეთოდების საშუალებით მიღებული პროდუქტი დანიშნულების ადრესატამდე მიწოდებული მიზნის მიღწევაში ვერ დაგვეხმარება.

აღნიშნული ინერციით ცხოვრების რიტმის წარმართვა კაცობრიობას სრულ ბედნიერებამდე ვერ მიგვიყვანს, თუ არ ჩავთვლით მხოლოდ დროებით მატერიალურ მოგებას, რომელიც საბოლოოდ გამოიწვევს მატერიალური სამყაროს კვდომას დროში. ანალოგიური კურსის გაგრძელების შემდეგ მთელმა მსოფლიომ ეკონომიკური განვითარების თვალსაზრისით სინუსოიდის გრაფიკის სახე მიიღო, რაც იმით გამოიხატება, რომ აღმავალ დინამიკას ყოველთვის მოჰყვება დაღმავალი და ა. შ. სიმეტრიულად, რომლის მაქსიმალური და მინიმალური ზღვრების დონეები კაცობრიობის იმ სულიერი, თუ გონებრივი პოტენციური შესაძლებლობების მაჩვენებელია, რომელიც რეალიზების საშუალებისათვის ეძლევათ მათ ისევ და ისევ უფლის ძალითა და მადლით. საკუთარი თავისუფალი არჩევნის თანახმად კარგად გაიაზრონ ის უპირატესი და უპირატესობა, რომლის მიხედვითაც ეძლევათ გზა განღმერთობისაკენ. ის, რომ გზას აცდენილი კაცობრიობა არ იქნა უფ-

¹ ვლადიმერ ლოსკი დოგმატური ღვთისმეტყველება, თბ., 2007, გვ. 67.

ლის მიერ მიტოვებული საშუალოდ დაცემულ მდგომარეობაში და მათ გრძელი, ვრცელი გზის, კერძოდ განდრთობის შემოვლითი გზა ასწავლა.

აღმოჩნდა, რომ აღნიშნული ფარდობის მნიშვნელის მეორე ელემენტი – „როგორ ვაწარმოოთ?“, ყველაზე საპასუხისმგებლო ელემენტი, რომლის გაანალიზების დროს ეკონომისტები უპირატესობას ტექნოლოგიური პროცესების გამოყენებას ვანიჭებთ, რომელთა საშუალებითაც დროის მოკლე მონაკვეთში მინიმალური დანახარჯებით მაქსიმალური მოგების მიღებას ვცდილობთ და გვაფიქვდება, რომ სხვა უფრო მნიშვნელოვანი პრიორიტეტებია წამოსაწევი წინა პლანზე. სწორედ „როგორ ვაწარმოოდ?“ ბოლომდე მოიცავს კაცობრიობის ცხოვრების წესის გამოხატულებას, სადაც მტკ-ის გარდა ათასი ნიუანსი და ქმედებაა მართებული და გასაანალიზებელი, რაც უშუალოდ არის დაკავშირებული ზემოთ აღნიშნული ელემენტი მრიცხველის მეორე და მესამე ელემენტებთან. სწორედ „როგორ ვაწარმოოდ?“ კითხვაზე არასწორი და არასრულყოფილი პასუხის შედეგად გაუთვინცობიერებელი ქმედებები, რომელთაც კაცობრიობის დეგრადირება გამოიწვიეს, გახდა კატალიზატორი ათასი განსაცდელისა, სხვადასხვა უბედურობისა და კატაკლიზმებისა, რაც სერიოზული ეკონომიკური არასტაბილურობისა და რღვევის გამოიწვევია.

ამიტომ სამწუხაროა, რომ კაცობრიობამ ერთხელ და საშუალოდ ბოლომდე ვერ გაითავისა, რომ მისთვის არსებითად საჭირო და აუცილებელი სხვა რამაა, რომ საჭიროა ღვაწლი, რათა ზუსტად განუსაზღვროს საკუთარ თავს პირადი დამოკიდებულება ღმერთსა და მისთვის ცნობილი უზარმაზარი სამყაროს ყველა ნაწილისადმი. ბოლომდე იგრძნოს თუ ვინ არის იგი რა არის მისი პასუხისმგებლობა, ის ძირითადი ფიქსი, რომ ადამიანს რაც უფრო მაღალი აქვს თანამდებობა და, აქედან გამომდინარე, პასუხისმგებლობა, მადლმოსილებაც მეტი მართებს. მადლმოსილ პიროვნებათა სიმრავლე ქმნის ერის კეთილდღეობას, მადლის სიმცირე კი ხშირად განაპირობებს მის განსაცდელში ყოფნას¹ დაფიქრდეს სად გადადგა არასწორი ნაბიჯი, სად ვერ გათვალა, სად შეცდა, სად შეცოდა და რატომ? რატომ და რისთვის ეწამა მათთვის მაცხოვარი? ჩვენთვის საჭირო იყო რომ ღმერთი განკაცებულიყო და მომკვდარიყო, რათა ჩვენ გავცოცხლებულიყავით“ – წერს წმ. გრიგოლ ღვთისმეტყველი, ხოლო წმ. ათანასე დიდი ამტკიცებს: თუ ღმერთი იშვა და მოკვდა, იმიტომ მოკვდა, რომ იშვა, ხოლო იშვა იმისათვის, რათა მომკვდარიყო.“

„ქრისტემან ჩუენ მოგვიყიდნა წყევლისა მისგან ჰსჯულისა და იქმნა ჩუენთვის წყევასა ქუეშე; რამეთუ წერილ არს: წყეულ-იყავნ ყოველი, რომელი დამოკიდოს ძელსა“ (გალატ.3,13).

ის რაც ძველი აღთქმის სასულიეროთა ვერ შეძლეს, კერძოდ ცოდვით დაცემული კაცობრიობის ტვირთვა, ღვთისმშობელმა დედამ თავისი ღვაწლმოსილებით „ნათელი სოფლისა დაიტია“ და შვა კაცობრიობის მხსნელი-უფალი ჩვენი იესო ქრისტე. რომელმაც კაცობრიობის ძველი აღთქმის დროინდელი მძიმე უღელი შეცვალა ტკბილი უღლით და გახადა ისინი მადლის მატარებელნი: „მოვედით ჩემდა ყოველნი მამურალნი და ტვირთ-მძიმენი, და მე განგისუენო თქუენ. აღიღეთ უღელი ჩემი თქუენ ზედა, და ისწავეთ ჩემგან: რამეთუ მშვიდ ვარ და მდაბალ გულითა; და ჰპოვოთ განსუენება სულთა თქუენტა. რამეთუ უღელი ჩემი ტკბილ არს, და ტვრთი ჩემი სუბუქ არს“ (მათ. 11,28,29,30).

ქრისტე არის კეთილი, გულმოწყალე სამართელი, რომელიც კურნავს და ადადგენს ავაზაკთა ანუ დემონთა მიერ დაჭრილ, დასახინრებულ კაცობრივ ბუნებას.

დაბოლოს, ღვთის მოქმედებით შეიქმნა ხილული და უხილავი სამყარო, შეიქმნა და გამოსყიდულ იქნა ადამიანი, აღსრულდა და აღესრულება ყველა საზოგადო, თუ კერძო მოვლენა, საიდანაც ღვთის სახიერება, ყოვლისშემძლეობა და სიბრძნე ისე ანათებს, როგორც მზე ცაზე. ბოროტება, თავისი ყველა შედეგით, ქნის ღვთის უფალი ნებით რჯულთან არასწორი დამოკიდებულებისდაგამო გაჩნდა. საკუთარი ნებითა და ღვთის დაშვებით დაეცნენ ადამიანები, არ მიიღეს, განუდგნენ ზეციურ მამას მაცხოვრის ცხოველყოფილი სისხლით გამოსყიდული ადამიანები. ღვთის დაშვებით, დაცემული ადამიანების ბოროტი ნებით დედამიწა ბო-

¹ სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი, მცხეთა-თბილისის მთავარეპისკოპოსი, ბიჭვინთისა და ცხუმ-აფხაზეთის მიტროპოლიტი ილია II, შობა ქრისტესი, თბ., 2012 წ.

როტმოქმედებითა და უკეთურობებით გაიხრწნა. ღვთის დაშვებითა და განჩინებით ქვეყნიერება სხვადასხვა საზოგადო, თუ პირადი მწუხარებებითა და უბედურობებით ისჯება და ვინ უწყის როდემდე გაგრძელდება ასე? ღვთისგან განდგომილებსა და მტრებს თავს დაატყდებით მარადიული სატანჯველი ჯოჯოხეთის ცეცხლოვან, ბნელ უფსკრულში, რაც ნებაყოფლობით განიმზადეს.

ამრიგად, გაუთავებელი მოტივირებული მსჯელობა იმ საკითხებზე, რომ ნებისმიერი თუნდაც ეკონომიკური პრობლემები დაძლეული იქნება ეკონომიკისა და ზოგადად სხვა მეცნიერებების მიერ თავიანთი მაქსიმალური შესაძლებლობის მქონე მაქსიმალური გამოყენების წყალობით, ფუჭად დროის ფლანგვაა თუ არა უზენაესიდან გამომდინარე, მასთან-არასწორი დამოკიდებულებისდა გამო. აღნიშნულიდან გამომდინარე გათვალისწინებულმა გამოსწორებადმა ძირეულმა ძვრებმა ეკონომიკური ტრადის გადაჭრის გზების მეთოდებში მომენტალურადვე შეიძლება დაგვანახოს წუთისოფლისეული სიბრძნისადმი სამწუხარო რეალური ფაქტები: მატერიალური მოგების რიცხოვრივი მაჩვენებლების დაღმავალი დინამიკა, რაღაც მომენტში შეიძლება ადგილი ჰქონდეს უარყოფით საღლოსაც კი, მაგრამ ერთი რამ უდავოა, რომ დღევანდელი ავთივსებებიანი „სიმსივნითა“ და „ნიჰილიზმით“ დაავადებული საზოგადოებისათვის აუცილებელია მთელი ცხოვრების მანძილზე ღვაწლი და შრომა იმისათვის, რომ უწინარესად გავმდიდრდეთ ღმერთში და არა წარმავალი სიმდიდრით, რომელიც ხდება ხრწნადი მასთან არასწორი დამოკიდებულებისდაგამო, როგორც ამის შესახებ გვასწავლის უფალი იგავიდან უგუნური მდიდრის შესახებ.

უნდა გვახსოვდეს, რომ ნებისმიერი მეცნიერება სამართლიანობისა და სათნოებების გარეშე არა სიბრძნე, არამედ მზაკვრობაა, რომ ყველაზე დიდი ზიანის მოტანა საზოგადოებისათვის ნასწავლ, ურწმუნო ადამიანს შეუძლია, ე.ი. იმათ, ვისაც არ სწამთ ღმერთი და არ გააჩნიათ სიმდაბლე: „აღვიარებ შენ, მამაო, უფალო ცისა და ქუეყანისაო, რამეთუ დაჰფარე ესე ბრძენთაგან და მეცნიერთა და გამოუცხადე ჩვილთა...“, რომ ჩვენ მიერ განხილული ფარდობა, მიუხედავად იმისა რა პარამეტრებითაც და როგორი სიხშირითაც არ უნდა შეიცვალოს (გაიზარდოს ან შემცირდეს) მნიშვნელის მნიშვნელობა თანაფარდობა ყოველთვის უცვლელი იქნება და მუდამ ტოლი უსასრულობისა, რაც ჩვენი მსჯელობის ძირითადი მიზანია, რათა კიდევ ერთხელ მოხდეს კრეატიულად მიდგომა ჩვენ მიერ მთავარის და მნიშვნელოვანის მართებულად განსაზღვრისა და გაანალიზებისას, რომ ყველამ ჩვენი ცხოვრების წესით წუთისოფელში წამოჭრილი ნებისმიერი პრობლემების დაძლევის გზები იმ მეთოდებსა და ხერხებს დაუუქვემდებაროთ, რომელიც რჯულთან მიმართებით იქნება გამართლებული, რათა გაგრძელდეს სიცოცხლე უფალში. სამწუხაროდ, არსებული მონაცემებით, „შეუძლებელია დედამიწა ვაქციოთ სამოთხედ, მაგრამ ხელი უნდა შევუშალოთ იქცეს ჯოჯოხეთად“.¹

ღმერთი, რომელიც სიყვარულია, ვინც უყვარს მას ამხელს და წვრთნის: „რამეთუ, რომელი უყუარს უფალსა, ჰსწავლის და ჰსტანჯის; ყოველი შვილი, რომელი შეიწყნარის. უკეთუ ჰსწავლასა დაუთმოთ, ვითარცა შვილთა შეგიწყნარებს თქვენ ღმერთი. რამეთუ ვინმე არს შვილი, რომელი არა ჰსწავლის მამამან? ხოლო უკეთუ შორს ხართ სწავლასა, რომლისა ზიარ-ქმნულ-არიან ყოველნი, მწირნი ვიდრემდე ხართ, და არა შვილნი. აწ უკუე, თუმცა გუეხსკენს ხორციელნი მამა-დედანი მასწავლელად, გუეკდიმბოდა სამემცა: არა-მე უფროს დავემორჩილნეთა მამასა მას სულთასა და ვჰსცხონდეთ? რამეთუ, რომელნი მე იგი მცირეთა დღეთა მათისაებრ ნებისა ჰსწავლიდეს; ხოლო ესე უმჯობესისათვის, რათა მოიღონ სიწმინდისაგან მისისა. ყოველი სწავლა მეყუსეულად არა არს სიხარულ, არამედ მწუხარება; ხოლო უკანასკნელ ნაყოფი მშველობისა მის მიერ წურთილთა მათ მოაგის სიმართლე. ამისთვის დაშთომილნი ელნი და დაჰსწინილნი მუელნი აღემართენით; და ალაგნი მართლ-ჰყუენით ფერხთა თქუენთანი, რათა არა მკელობელი იგი დაეცეს, არამედ უფროსდა განიკურნოს“.² ანუ მწუხარებას, განსაცდელს, ტკივილს უშვებს ცალკეული ოჯახების, ქალაქების, სახელმწიფოებისა, თუ ცალკეული ადამიანების მიმართ, რათა „უძლები შვილივით“ გონს მოეგონ, იქა-

¹ ინტერვიუ სერბეთის პატრიარქთან, უწმინდეს პავლე (სტოიჩევიჩი)-თან, 2001, 2 თებერვალი, გაზეთი „პოლიტიკა“.
² უფლისა ჩუენისა იესო ქრისტესი წმინდა სახარება, ტფილისს, კაკასიის ნამესტნიკის უმთავრესის გამგეობის სტამბაში, 1879, გვ. 459.

რონ, მონანიონ და ღვთისთვის მოსაწონი ცხოვრების გზას დაადგენ, რადგან ნებისმიერი სხვა გზა – ესაა გზა წარწყმედისა, ესაა გზა მარადიული სიკვდილისა, ანუ ღვთის გარეშე მარადიული გაუსაძლისი არსებობისა.

დაბოლოს, ჩვენი მოკრძალებული სურვილია საკონფერენციო თემა დავასრულოთ მამისა ჩვენისა სერაფიმე ვირიცელის შეგონებით:

„მე ვარ ნათელი, თქვენ კი ვერ მხედავთ, მე ვარ გზა, თქვენ კი არ მომყვებით, მე ვარ ჭეშმარიტება, თქვენ კი არ გჯერათ ჩემი, მე ვარ სიცოცხლე თქვენ კი არ მეძებთ. მე ვარ მოძღვარი თქვენ კი არ მისმენთ, მე ვარ უფალი, თქვენ კი არ მემორჩილებით, მე ვარ ღმერთი თქვენი, თქვენ კი არ ლოცულობთ ჩემდამი, მე ვარ კეთილი მეგობარი, თქვენ კი არ გიყვარვართ, და თუ არ ხართ ბედნიერი, ნუ დამადანაშაულებთ მე!“

**Archpriest Nikoloz (Nikolaishvili)
Ekaterine Babunashvili**

Correlation between who, why, what for and what, how, for whom

R e s u m e

Endless discussion about the ways of solving any problem including economic one through economic and other sciences is the waste of time because people haven't got right attitude to the God.

Accordingly, the reparable radical movements in the methods of solving economic triad may show us regrettable real facts of the world wisdom: decreasing dynamics of numerical signs of material profit, sometimes there may be a negative balance, but it is obvious that today's society, that's ill with "cancer" and "nihilism" needs to work for a whole life in order to become rich in God and not in passing wealth, which becomes rotten due to wrong attitude towards it, as we know it from a fable about a reckless person.

We should remember that any science without justice and virtue is arts not wisdom; The most harmful for the society is an educated, faithless men i.e. those who don't believe in God; in spite of the changes (increase, decrease,) of the meaning of denominator, correlation will always stay the same and equal infinity. That is the main goal of our discussion, in order to analyze the main and important things properly and to solve any of our problems with the ways and methods proper to our belief. Unfortunately, according to the current data, it's impossible to convert the world into the paradise, but we must prevent it from becoming the hell.

რელიგია, როგორც ზნეობრიობის სუბსტანცია და ეკონომიკური ზრდის მოტივატორი

კავშირი რელიგიასა და ადამიანის ეკონომიკურ საქმიანობას შორის არსებობს უძველესი დროიდან. რელიგია ახდენდა და ახდენს აქტიურ ზემოქმედებას ეკონომიკისა და წარმოების სფეროში მორწმუნეთა ქცევასა და შრომისადმი დამოკიდებულებაზე. ამის შესახებ მოწმობს ყველა მსოფლიო რელიგიის გამოცდილება. ეკონომიკურ წარმატებას აღწევდნენ ის საზოგადოებები და ქვეყნები, სადაც სხვადასხვა რელიგია თავისი სპეციფიკური საშუალებებით ახდენს ეკონომიკური საქმიანობის სტიმულირებას, ქმნის რა შესაბამის ზნეობრივ ფონს, შრომის ეთიკურ ნორმებს.

არსებობს მრავალი კვლევა, რომელიც მიეძღვნა რელიგიის ეკონომიკაზე ზეგავლენის საკითხს. ქვეყნებს შორის შედარებები გვიჩვენებს, რომ, ჯერ ერთი, მოქალაქეთა რელიგიურობა სასიკეთო გავლენას ახდენს ეკონომიკურ განვითარებაზე, მეორე ის, რომ ეს ეფექტი სხვადასხვა რელიგიაში განსხვავებულად ვლინდება. ამასთანავე, არსებობს ვარაუდი იმის შესახებ, რომ რელიგიური ფასეულობები, როგორც რელიგიისადმი კუთვნილება, უცვლელია და ისინი ჩვენი იდენტურობის ერთ-ერთი საბაზისო შემადგენელია. თუმცა, ისტორიაში იყო კონფესიური კუთვნილების მასობრივი შეცვლის შემთხვევებიც, მაგალითად, რეფორმაცია ევროპაში ან აფრიკაში, ლათინურ ამერიკაში ევროპელების მიერ კოლონიზებული ტერიტორიების მაცხოვრებელთა მასობრივი გაქრისტიანება. მიუხედავად ამისა, ყოფით დონეზე ჩვენ ვგულისხმობთ, რომ თუკი ადამიანი დაიბადა და გაიზარდა, მაგალითად, კათოლიკურ ოჯახში, მაშინ რაც არ უნდა გააკეთოს მან – აღარ იაროს ტაძარში, მიიღოს საერო განათლება, გადავიდეს სხვა ქალაქში, – მისი ფასეულობათა სისტემა მანც დარჩება კათოლიკურად.¹

რელიგია – საზოგადოებრივი ცნობიერების ერთ-ერთი ფორმაა, რომელიც განპირობებულია ზებუნებრივი ძალის ან პიროვნებისადმი რწმენის არსებობით. ეს რწმენა – ნებისმიერი რელიგიის ძირითადი ნიშანი და ელემენტია, რომელსაც მისდევენ მორწმუნეები. იდეოლოგები ცდილობენ დაამტკიცონ, რომ რელიგია მარადიულია, რომ ადამიანისადმი რელიგიური გრძნობა მინიჭებულია ბუნებისაგან. სინამდვილეში კი, რელიგია წარმოიშვა მხოლოდ საზოგადოების განვითარების განსაზღვრულ ისტორიულ ეტაპზე. ადამიანთა დაჩაგრულობა ბუნების სტიქიური ძალებით, სოციალური წნეხი, ბუნებრივი და საზოგადოებრივი მოვლენების ჭეშმარიტი მიზეზების უცოდინრობა – რელიგიის წარმოქმნის არც თუ უმნიშვნელო ფაქტორებია. სხვა შეხედულებით რელიგიის უმნიშვნელოვანეს ნიშანს წარმოადგენს ზებუნებრივი ძალის მიმართ არსებულის რწმენა. იყვნენ რა დამოკიდებულნი გაბატონებულ ბუნების ძალებზე, ადამიანები ანიჭებდნენ მათ არამიწიერ თვისებებს. ასე წარმოიქმნა რელიგიური კულტი – რელიგიური მოქმედებების: ლოცვების, მსხვერპლად შეწირვის და ა.შ. რიტუალების ერთობა. რელიგიური კულტის წარმოქმნასთან ერთად გაჩნდნენ მისი მსახურებიც – ქურუმები, შამანები, მოძღვრები, აგრეთვე, სხვადასხვა სახის რელიგიური ორგანიზაციები და დაწესებულებები.²

დღეისათვის მსოფლიოში არსებობს უამრავი სხვადასხვა რელიგია, მათ შორის ყველაზე გავრცელებულია: ქრისტიანობა, ისლამი და ბუდიზმი. ქრისტიანობას, როგორც ყველაზე მასობრივ რელიგიას ჰყავს 2 მლრდ მიმდევარი. მეორე ადგილზეა ისლამი (1,3 მლრდ ადამიანი). მესამე მსოფლიო რელიგიაა ბუდიზმი (400 მლნ ადამიანი).³ 2005 წლის მონაცემებით, დედამიწის მორწმუნეების 54%-ზე მეტი ერთ-ერთი აბრაამისტული რელიგიის მიმდევარია. მათგან 33% – ქრისტიანი, 22% მაჰმადიანი, 0,2% – იუდეველია. პლანეტის

¹ Этнология / под ред. Е.В. Миськовой, Н.Л. Мехедова. - М.: 2005, ст.9.

² Мунчаев, Ш.М. Религия. История и современность / Ш.М. Мунчаев. - М.: 1998, ст.18

³ Тишков, В.А. Народы и религии мира. Энциклопедия / В.А. Тишков. - М.: 1999, ст. 311.

მაცხოვრებლების 14%-ს სწამს ინდუიზმი, 6%-ს – ბუდიზმი, 6%-ს ტრადიციული ჩინური რელიგიები, 0,37% არის სიქჰი, ხოლო 7% – სხვა რელიგიების მიმდევარი.¹

ქრისტიანობას გააჩნია სამი ძირითადი განშტოება: კათოლიციზმი, რომელიც გავრცელებულია, ძირითადად, დასავლეთ ევროპასა და ამერიკაში; პროტესტანტიზმი, ძირითადი კერები დასავლეთ ევროპის ჩრდილოეთშია, აშშ-ში, კანადაში, ავსტრალიაში, ახალ ზელანდიასა და სამხრეთ აფრიკის რესპუბლიკაში; მართლმადიდებლობა, რომელსაც მისდევენ რუსეთის, უკრაინის, ბელარუსის, მოლდავეთის, საქართველოს, ბულგარეთის, რუმინეთის, საბერძნეთის და სხვა ერები. ქრისტიანობა დაკავშირებულია უფალი ჩვენი იესო ქრისტეს და მისი უახლოესი მიმდევრების მოღვაწეობასთან. ამ რელიგიის ჩასახვის დროს, ჩვეულებრივ, მიაკუთვნებენ ჩვ. წთ აღ. 33 წელს – იესოს ჯვარცმას. იესო ქრისტე დაიბადა ქალაქ ბეთლემში. ქრისტიანებს სწამთ, რომ იესო იშვა მარადქალწული მარიამისაგან. ქრისტიანობამ სწრაფად ჰპოვა ფართო გავრცელება. უპირველეს ყოვლისა, ადამიანებს ქრისტიანობაში ხიბლავს მაღალი ჰუმანისტური პრინციპები, ის ტოლერანტული მიდგომები, რომელიც ამ რელიგიაში თანაბრად დომინირებს ყველა რასობრივი, ეთნიკური და სოციალური ჯგუფისადმი. რელიგიის ისტორია აღიარებს იმ მიდგომას, რომლის შესაბამისად, სწორედ ქრისტიანული რწმენის მიმდევარი ქვეყნები უმეტეს შემთხვევაში აღწევდნენ ყველაზე დიდ წარმატებებს ეკონომიკური, სოციალური და კულტურული განვითარების სფეროებში.

ამჟამად ქრისტიანობის მიმდევართა რიცხვი მთელს მსოფლიოში აღემატება 2 მლრდ-ს, მათგან ევროპაში – სხვადასხვა შეფასებებით 400-დან 550 მლნ-მდეა, ლათინურ ამერიკაში – დაახლოებით 380 მლნ, ჩრდილოეთ ამერიკაში – 180-250 მლნ. აშშ-ში – 160-225 მლნ, კანადაში – 25 მლნ, აზიაში – დაახლოებით 300 მლნ., აფრიკაში – 300-400 მლნ., ავსტრალიაში – 14 მლნ. სხვადასხვა ქრისტიანული კონფესიების მიმდევართა რიცხვი დაახლოებით შეადგენს: კათოლიკეების – 1 მლრდ-ზე მეტი, პროტესტანტები – 400 მლნ, მათ შორის, 100 მლნ – ორმოცდაათიანელები, 70 მლნ – მეთოდისტები, 70 – მლნ ბაპტისტები, 64 მლნ – ლუთერანელები, 75 მლნ – პრესვიტერიანელი და მასთან მიახლოებული რწმენის მიმდევრები, მართლმადიდებლური და ძველადმოსავლური ეკლესიების მიმდევრები (არაქალკელონური ეკლესიები და ნესტორიანელები) – დაახლოებით 240 მლნ, ანგლიკანები – დაახლოებით 70 მლნ, ხოლო სომხური სამოციქულო ეკლესიის მიმდევრები – 10 მილიონია.²

მსოფლიოს რელიგიების მიმოხილვის საფუძველზე, კანონზომიერად დგება საკითხი იმის შესახებ, თუ რა აერთიანებს მათ. როგორც თეორიულ, ასევე ემპირიულ დონეზეც დადგენილია, რომ ისინი შეიცავენ პასუხს კითხვაზე – სიცოცხლის საზრისის შესახებ. ყველა რელიგიაში ირკვევა, რომ ადამიანის სიცოცხლე შეიძლება განისაზღვროს არა მარტო ზებუნებრივი ძალების გამოვლინებებით, არამედ მისი საკუთარი ძალისხმევითაც. ამ ძალისხმევას შეუძლია გავლენა მოახდინოს ადამიანის, როგორც ყოფიერებაზე, ასევე მისი ცნობიერების ჩამოყალიბების პროცესზე. ეს ნიშნავს იმას, რომ ადამიანს არ შეუძლია სრულად დაემორჩილოს თავის ბედს, მაგრამ უნდა გამოიყენოს ძალისხმევა საკუთარი ბედის სამართავად. ყველა რელიგია ადასტურებს, რომ ადამიანი უნდა ცდილობდეს ყოველივე კარგის მიღწევას, თავი აარილოს ყველაფერ ცუდს ცხოვრებაში, რათა მიიღოს ღირსეული საზღაური მომავალში. ამრიგად, ადამიანის ცხოვრება განისაზღვრება ღმერთის ნებით, ამიტომ, ადამიანი უნდა ცდილობდეს იყოს ღმერთის მცნებების მიმდევარი, რათა მიიღოს ყველაფერ იმას, რაც არსებობს ცხოვრებაში სასიამოვნო ან თავიდან აცილოს ყველაფერი ის, რაც მასში არასასიამოვნოა. სწორედ ეს აერთიანებს ყველა რელიგიას, რომელიც არსებობს სამყაროში, ბოროტისა და კეთილის პრობლემა რელიგიებისათვის ცენტრალურია, მაგრამ, თავისი არსით, ამ საკითხის მიდგომებისადმი რელიგიებში ვლინდება მრავალი განსხვავება და ისინი სხვადასხვაგვარად ზემოქმედებენ ადამიანის ცხოვრებასა და მოღვაწეობაზე³. რელიგია საზოგადოებაში არსებობს, როგორც სოციალური ორგანიზმის, ცხოვრე-

¹ Этнология / под ред. Е.В. Миськовой, Н.Л. Мехедова. - М.: 2005, ст.18.

² Тихонравов, Ю.В. Религии мира / Ю.В. Тихонравов. - М.: 1996, ст.56.

³ Афанасьев, В.Г. Основы философских знаний / В.Г. Афанасьев. - М.: Мысль, 1976, ст. 40.

ბის ერთ-ერთი გამოვლინება. რელიგია – საზოგადოებრივი ცხოვრების ნაწილია, რომლისაგანაც ის არ შეიძლება იზოლირებული იყოს, რადგან მყარადაა ჩამჯდარი სოციალური ურთიერთობების ქსოვილში. მიუხედავად ამისა, ამ კავშირის ხასიათი და ხარისხი ადამიანის საქმიანობის სხვადასხვა სფეროში არაერთგვაროვანია¹. იმისთვის, რომ დავადგინოთ საზოგადოებრივ ცხოვრებაზე რელიგიის ზეგავლენის ხარისხი, საჭიროა განვიხილოთ ეს საკითხი რამდენიმე პოზიციიდან გამომდინარე:

- რელიგია და მეცნიერება
- რელიგია და საზოგადოება
- რელიგია და ეკონომიკა.

ურთიერთდამოკიდებულება – „რელიგია და მეცნიერება“ შედგება ორი საკითხისაგან: 1) როგორია რელიგიის და მეცნიერების საგნის თანაფარდობა; 2) როგორ შეუძლია მეცნიერებას შეისწავლოს რელიგია. პირველი საკითხი წარმოიშვა მაშინ, როდესაც მეცნიერებამ უეცრად გამოთქვა პრეტენზია სხვადასხვა რელიგიის უარყოფის თვალსაზრისით ან, ყოველ შემთხვევაში, მათი დოქტრინების შესამოწმებლად. მაგრამ უკვე XIX საუკუნის ბოლოს დამკვიდრდა აზრი იმის შესახებ, რომ მოცემულ მეცნიერებებს არანაირი საერთო არ გააჩნდათ რელიგიურ ცოდნასთან. საკითხები, რომლებიც არსებობს რელიგიურ მოძღვრებებში, მეცნიერებით არ შეიძლება იყოს დადასტურებული ან უარყოფილი. ამრიგად, მეცნიერება და რელიგია თავიანთი მიდგომებით აბსოლუტურად განსხვავებულია. მეცნიერული და რელიგიური ცოდნა არ კვეთენ ერთმანეთს, მიეკუთვნებიან სხვადასხვა სფეროებს, აქვთ განსხვავებული დანიშნულება, წარმოიქმნიან სხვადასხვა მეთოდოლოგიური საწყისებით. თუმცა ისიც უნდა ვაღიაროთ, რომ მეცნიერები მუდმივად ცდილობენ დაამტკიცონ რელიგიური დოქტრინების ჭეშმარიტება და ის ფაქტი, რომ რელიგიასა და მეცნიერებას გააჩნიათ სხვადასხვა საგანი, ჯერ კიდევ არ ნიშნავს იმას, რომ მეცნიერებას არ შეუძლია შეისწავლოს რელიგია.² მეორე მხრივ, რელიგიის როლი ვლინდება იმით, რომ რიგ შემთხვევაში ის არ იზიარებს მეცნიერულ მიდგომებს, მის მსოფლმხედველობას. საუკუნეების განმავლობაში ესა თუ ის რელიგია განვითარების გარკვეულ ეტაპზე ებრძოდა მეცნიერებას, კრძალავდა მოწინავე იდეების გავრცელებას, ანადგურებდა პროგრესული მოაზროვნეების ნაშრომებს, იყენებდა ინკვიზიციას, მაგრამ მან ვერ შეძლო მეცნიერების პროგრესის შეჩერება, რომელიც ნაკარნახევია ადამიანის მატერიალური და სულიერი მოთხოვნილებებით. თანამედროვე პერიოდში, უძლურია რა უარყოს უდიდესი სამეცნიერო მიღწევები, ეკლესია ცდილობს შეარდოს მეცნიერება და რელიგია, დაამტკიცოს, რომ მეცნიერული მიღწევები კი არ ეწინააღმდეგება რწმენას, არამედ ეხმარება მას. მეცნიერება აძლევს ადამიანს უტყუარ ცოდნას სამყაროს განვითარების კანონების, ხოლო რელიგია, თავის მხრივ, იძლევა წარმოდგენას ადამიანის ცხოვრების საზრისის შესახებ. დღეს რელიგიას იკვლევს თითქმის ყველა საზოგადოებრივი მეცნიერება.

რელიგიისა და საზოგადოების თანაფარდობაში, უპირველეს ყოვლისა, არის საკითხი სოციალური ქცევის მოტივაციაში რელიგიის როლის შესახებ. რელიგია არის სოციალურ-სულიერული კავშირების რგოლი, რომლის ფუნქციონირება საშუალებას გვაძლევს გავიგოთ მათი სტრუქტურა და წარმოქმნის მიზეზები: ის, ერთი მხრივ, გამოდის როგორც სოციალური ურთიერთობების წარმოქმნისა და ფორმირების, და, მეორე მხრივ, როგორც სოციალური მოქმედებების, ურთიერთობების ამა თუ იმ ფორმის ლეგიტიმიზაციის ფაქტორი. რელიგია ხელს უწყობს საზოგადოების სტაბილურობის შენარჩუნებას და ამავე დროს ახდენს მისი ცვლილების სტიმულირებას. რელიგია ხდის ადამიანის ცხოვრებას აზრიანს, ის ანიჭებს მას „მნიშვნელობას“, ეხმარება იმის გაგებაში, თუ რა სოციალური დანიშნულება გააჩნია მას. რელიგია, აგრეთვე, ხელს უწყობს საზოგადოების სტაბილურობას, ადგენს რა ისეთ ნორმებს, რომლებიც სასარგებლოა მოცემული სოციალური სტრუქტურისთვის და ქმნის იმის წინაპირობებს, რომ ადამიანმა შეასრულოს თავიანთი მორალუ-

¹ Руткевич, Е.Д. Религия и общество / Е.Д. Руткевич. - М.: 1996, ст.32.

² ჩიხლაძე ნ., ეკონომიკურ ურთიერთობებში მართლმადიდებლობის ფასეულობათა გააზრების ზოგიერთი საკითხის შესახებ, ჟურნ., „ეკონომიკური პროფილი“, 2007, გვ. 62.

რი ვალდებულებები. რელიგიათაშორისის გარდა, რელიგია იწვევს ისეთ კონფლიქტებსაც, რომლებიც დაკავშირებულია საერო საზოგადოებაში მის არსებობასთან. რელიგიისადმი ბრმა მიმდევრობამ შეიძლება მიგვიყვანოს რწმენასა და კანონებს შორის კონფლიქტამდე. თავის მხრივ, რელიგიურმა კონფლიქტებმა შეიძლება ხელი შეუწყონ სოციალურ ცვლილებებს, ხოლო სოციალურმა განვითარებამ გამოიწვიოს ცვლილებები რელიგიურ სფეროში. მხედველობაში შეიძლება ვიქონიოთ, აგრეთვე, ის გარემოება, რომ რელიგიური კუთვნილება შეიძლება წარმოადგენდეს ამა თუ იმ ჯგუფის კავშირის საშუალებას.

თანამედროვე საზოგადოებაში რელიგიური და პოლიტიკური ინსტიტუტების ურთიერთობა განიხილება ორი ასპექტით: პირველი დაკავშირებულია მოცემული საზოგადოების ფასეულობათა დასაბუთებისა და შენარჩუნების ფუნქციებთან, რასაც ასრულებს რელიგია. ეს ფასეულობები ჩართულია, აგრეთვე, პოლიტიკურ მოღვაწეობაშიც; მათი გავლენა და დამოკიდებულება კანონისა და ძალაუფლებისადმი აისახება მხარდაჭერასა და წინააღმდეგობაში. მეორე ასპექტი ეხება რელიგიის მიკუთვნებას იმ პოლიტიკური ინსტიტუტისადმი, რომელიც წარმოადგენს ამა თუ იმ სოციალური ჯგუფების ინტერესს, დაკავშირებულს მათი გავლენის გაძლიერებასთან¹.

სხვადასხვა ისტორიულ პერიოდში რელიგიური ჯგუფებს სურდათ გავლენის მოხდენა თავიანთი მიმდევრების ეკონომიკურ შეხედულებებსა და ქცევაზე. ამ პროცესში ისინი აწყდებოდნენ შემდეგი ხასიათის დილემას: ერთი მხრივ, რელიგიური თვალსაზრისით სიღარიბე ითვლებოდა სათნოებად. მაგალითად, ბიბლიაში წერია: „ნეტარ იყვნენ გლახაკნი სულითა, რამეთუ მათი არს სასუფეველი ცათა“, ხოლო „პანჩა შილა“ განადიდებს ღატაკ ბერს, რომელიც ადვილად მოგზაურობს, არ იზღუდავს თავს ეკონომიკური მზრუნველობით, ამიტომ შეიძლება ადვილად ჩაეშვას დაკვირვებებითა და ფიქრებით აღსავსე ცხოვრებაში. მაგრამ როგორც კი რელიგიური ჯგუფის ორგანიზაცია ხდება უფრო რთული, წარმოიქმნება პრობლემა – მისი საქმიანობისთვის საჭიროა სახსრების მოძიება. მაშინ რელიგიური ჯგუფი ერთვება ეკონომიკურ საქმიანობაში. ის მოითხოვს თავისი მიმდევრებისაგან შესაწირს, რომლის უფრო რთული ფორმა ევროპაში ცნობილია ინდულიგენციის სახით. ამრიგად, რელიგია აქტიურ ზეგავლენას ახდენს ეკონომიკის სფეროზე:

1. ეკონომიკურ ცხოვრებაში მნიშვნელოვანია პიროვნებისა და ბიზნესის ისეთი თვისებების ჩამოყალიბება, როგორცაა პატიოსნება, ღირსება, პატივისცემა ვალდებულებებისადმი. რელიგია წარმატებით უნერგავს ამ თვისებებს თავის მიმდევრებს;
2. რელიგია ზოგჯერ ახდენს მოხმარების წახალისებას – რელიგიური დღესასწაულები ახდენენ გარკვეული მატერიალური საგნების გამოყენებას მაშინ, როცა წახალისებენ მხოლოდ განსაკუთრებული სანთლების გამოყენებას ან სპეციალური საკვების მიღებას;
3. ხაზი გაუსვა რა ადამიანის შრომას, როგორც „მოწოდებას“, რელიგიამ (განსაკუთრებით პროტესტანტიზმმა) განადიდა შრომის, როგორც ღმერთისადმი მსახურების პროცესი, რაც უშუალო კავშირშია შრომის მწარმოებლურობისა და შემოსავლების ზრდასთან.
4. რელიგიამ შეიძლება გაამართლოს კონკრეტული ეკონომიკური სისტემები და საქმიანობის სახეები.²

ქრისტიანული ქვეყნები ხუთჯერ უფრო მდიდრები არიან, ვიდრე მსოფლიოს ყველა დანარჩენი ქვეყნები. სხვა რელიგიებსა და იდეოლოგიებთან შედარებით ქრისტიანობა ყველაზე დადებით გავლენას ახდენს მსოფლიო ქვეყნების ეკონომიკაზე. განსხვავებული ქრისტიანული კონფესიები ამ მხრივ სხვადასხვა როლს თამაშობენ. მაგალითად, პროტესტანტიზმის მიმდევარი ქვეყნები რვაჯერ უფრო მდიდრები არიან, ვიდრე მსოფლიოს ყველა დანარჩენი სახელმწიფო. კათოლიკური ქვეყნები დანარჩენ მსოფლიოსთან შედარებით 1,5 ჯერ უფრო მდიდარია, ხოლო მართლმადიდებლური ქვეყნები 1,24 ჯერ ღარიბები არიან, მუსულმანური ქვეყნები 4,4 ჯერ უფრო ღარიბებია, ბუდისტური ქვეყნები 6,7 ჯერ უფრო ღარიბებია, ინდუისტური ქვეყნე-

¹ Мунчаев, Ш.М. Религия. История и современность / Ш.М. Мунчаев. - М.: 1998, ст.181.

² Руткевич, Е.Д. Религия и общество / Е.Д. Руткевич. - М.: 1996, ст.45.

ბი 11,6 ჯერ უფრო ღარიბები არიან, ვიდრე მსოფლიოს ყველა დანარჩენი ქვეყანა. მსოფლიოს ყველა რელიგიიდან ინდუიზმი ყველაზე ნეგატიურ გავლენას ახდენს ქვეყნების ეკონომიკაზე. ათეისტური ქვეყნები 11,9 ჯერ უფრო ღარიბები არიან, ვიდრე მსოფლიოს ყველა დანარჩენი ქვეყანა. ათეიზმი, როგორც იდეოლოგია, ყველაზე ცუდ გავლენას ახდენს მსოფლიო ქვეყნების ეკონომიკაზე. ამერიკელი მკვლევარები, აგრეთვე, მივიდნენ იმ დასკვნამდე, რომ რელიგია გავლენას ახდენს ეკონომიკური ზრდის ტემპზე. და, როგორც წესი, ჯოჯოხეთის რწმენა აჭარბებს სამოთხის რწმენას.

ჰარვარდის უნივერსიტეტის პროფესორმა ეკონომიკის დარგში, რობერტ ბერომ რიგ მეცნიერებთან ერთად შეამოწმა მოსახლეობის რელიგიურობისა და სხვადასხვა ქვეყნების ეკონომიკური ზრდის კავშირის ციკლი. მთავარი ციკლი – ღმერთის რწმენას შეუძლია გაზარდოს ეკონომიკური ზრდის ტემპები. რობერტ ბერომ ღმერთის რწმენის არსებობა დაჰყო იმქვეყნიური ცხოვრების, სამოთხის და ჯოჯოხეთის რწმენად. მსოფლიოს 59 ქვეყნის მონაცემებზე დაყრდნობით ჩატარებულმა კვლევამ აჩვენა, რომ ამ ფაქტორების წვლილი ეკონომიკურ ზრდაში ყოველთვის დადებითია, თუმცა არატოლფასი. მაგალითად, სამოთხის რწმენა გაცილებით ნაკლებ ზემოქმედებას ახდენს ეკონომიკის ზრდაზე, ვიდრე ჯოჯოხეთის რწმენა. მეცნიერმა ეს ასე გამოხატა: „მათრახი პოტენციური ჯოჯოხეთის სახით გაცილებით უფრო ქმედითია, ვიდრე პოტენციური სამოთხის თაფლაკვერი“. თუმცა, ის, რომ შიში უძლიერესი სტიმულია, დიდი ხანია ცნობილია. ეფექტიანი შრომის ეთიკურ – მორალური სტიმულების შექმნაში რელიგიის, კერძოდ კი, პროტესტანტიზმის როლის შესახებ მსჯელობდა ჯერ კიდევ XX საუკუნის დასაწყისში მაქს ვებერი. კანადელი მეცნიერების – ულრიხ ბლუმისა და ლეონარდო დადლის აზრით, რელიგია გავლენას ახდენს ეკონომიკაზე არა იმდენად უფრო ეფექტური შრომის სტიმულების საშუალებით, რამდენადაც სიცრუისა და მოტყუების აკრძალვის დადებითი ეფექტის მეშვეობით, რაც ეკონომიკაში განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია¹.

ბანკები ეკონომიკის განუყოფელი ნაწილია. აქაც აღინიშნება რელიგიის აქტიური ზეგავლენა. ჩატარებულმა კვლევებმა, აჩვენეს, რომ პროტესტანტებს სხვებთან შედარებით, მართლაც, უფრო მაღალი პასუხისმგებლობის გრძნობა გააჩნიათ ბანკებთან ურთიერთობის პროცესში. ეს კიდევ ერთხელ ადასტურებს იმას, რომ რელიგია წარმოადგენს პიროვნების განუყოფელ ნაწილს და დიდად განსაზღვრავს ადამიანის ქცევას საზოგადოებაში. დიდი ხნის განმავლობაში მეცნიერება და სახელმწიფო ინსტიტუტები მრავალ ქვეყანაში რელიგიას მიაკუთვნებდნენ მხოლოდ და მხოლოდ ადამიანთა პირადი ცხოვრების სფეროს. ახლა ცხადია, რომ ასეთი პოზიცია არ შეესაბამება ცხოვრებისეულ რეალებს. იტალიის, გერმანიის, სხვა ევროპული ქვეყნების ისტორიიდან აღინიშნება ისეთი სიტუაცია, როდესაც ფინანსური სისტემის გარკვეული ნაწილი ყალიბდებოდა რელიგიური რწმენის ზემოქმედებით და ეკლესიის უშუალო მონაწილეობით. რიგ შემთხვევაში მუშაობდა რელიგიური სოლიდარობის პრინციპი, ეს ეხებოდა, კერძოდ, დაკრედიტების საკითხებს.

დასავლეთში ერთ დროს თვლიდნენ, რომ რელიგია ქრება, სულ უფრო მეტად აღწევს პირადი ცხოვრების სფეროში, მაგრამ ამჟამად ესმით, რომ რელიგია ეხება საზოგადოებრივი ცხოვრების მრავალ სფეროს. რელიგიის გავლენა ბანკზე, მაგალითად, იტალიაში ძალზე დიდია. ის ისტორიულად ყალიბდებოდა და ამჟამადც მნიშვნელოვანია. ამას ერთვის ისეთი მოვლენაც, როგორცაა „ეთიკური საბანკო ბიზნესი“, ე.ი. ბიზნესი, რომელიც შეესაბამება საზოგადოებაში ჩამოყალიბებულ ეთიკურ ნორმებს. ეთიკური ნორმების ფორმირებაზე გავლენას ახდენენ ბანკების კლიენტები და საზოგადოებრივი ინსტიტუტები, ისეთი, როგორცაა ეკლესია. ამჟამად ჩვენ ვხედავთ, თუ როგორ თანდათან იზრდება საბანკო ბიზნესში მორალური, ეთიკური და რელიგიური ფასეულობების გათვალისწინების მოთხოვნები. ეს ძალზე საინტერესო მოვლენაა, და ბანკებიც თავიანთ პრაქტიკაში უნდა რეაგირებდნენ მასზე. ბანკის სახეს, როგორც ცნობილია, მნიშვნელოვანწილად აყალიბებენ კლიენტები. რათა იყოს წარმატებული, ბანკმა უნდა გაითვალისწინოს იმ რეგიონის კულტურის თავისებურებები (რელიგია – მისი შემადგენელი ნაწილია), სადაც ის ფუნქციონირებს. ეს კი კლიენტების ლოიალობის შენარჩუნების ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ინსტრუმენტია.²

¹ Руткевич, Е.Д. Религия и общество / Е.Д. Руткевич. - М.: 1996, ст.19.

² Афанасьев, В.Г. Основы философских знаний / В.Г. Афанасьев. - М.: Мысль, 1976, ст.41.

Khatuna Berishvili

Religion, as a Substance of Morality and Motivator of Economic Growth

R e s u m e

The present paper discusses the main world religions and their influence on different spheres of public life, including economy. The world religions differ from one another by their age, spreading, influence, complexity, and systematization. Some of them are state religions; others have permanently been persecuted. The religions compete with one another to play a dominant role in different spheres in human consciousness. However, all the religions are of equal importance. It cannot be said that one religion is undoubtedly better than another. All the religions share the same values and have the same significance for the development of world culture and economy. They are viable and possess the right to exist.

On the basis of analyzing the world religions, naturally the question arises as to what unites them. At both theoretical and empiric levels, it was determined that they involve the answer to the question on the essence of life. All the religions clarify that a human life can be determined not only by expressions of natural forces, but by human being's own efforts as well. These efforts can influence both existence of a human and establishment of his consciousness. Religion exercises intensive influence on the economic sphere: establishment of the features, such as honesty, honor, and respect to obligations became important in the economic life. Religion successfully develops these features in its followers. Stressing the human labor as "the quest", religion (especially Protestantism) glorified the labor as the process of serving the God, which is in direct connection with the growth of labor productivity and income.

**ეკონომიკის მდგრადი განვითარება მართლმადიდებლური
სწავლების ასპექტით**

თანამედროვე მსოფლიოში ეკონომიკის განვითარებისადმი ერთ-ერთი მიდგომა, რომელიც წითელ ზოლად გასდევს ყველა სახეობის სტრატეგიასა თუ პოლიტიკას, ეკონომიკის მდგრადი განვითარებაა. მდგრადი განვითარებისათვის მოძრაობის თვისებრივად ახალი ეტაპი დაიწყო 1987 წელს გაეროს დაცვისა და განვითარების მსოფლიო კომისიის მოხსენების – „ჩვენი საერთო მომავალი“ – გამოქვეყნებით. ნაშრომმა მწვავედ დააყენა განვითარების პოლიტიკისა და პრაქტიკის გადასინჯვის საკითხი როგორც განვითარებად, ისე ინდუსტრიულ ქვეყნებში. მთავარი დასკვნა ისაა, რომ „გარემოს“ და „განვითარების“ ჩვენი გაგება ინტეგრირებული უნდა იყოს, რათა დამკვიდრდეს „მდგრადი განვითარება“, რაც, თავის მხრივ, გულისხმობს **„თანამედროვეთა მოთხოვნილებების დაკმაყოფილებას მომავალი თაობების მოთხოვნილებების დაკმაყოფილების შესაძლებლობებთან კომპრომისის გათვალისწინებით“**.¹

ევროპაში XIX საუკუნის მეორე ნახევარში მიიღეს პირველი კანონი ველური ბუნების დასაცავად. საქართველოში ბუნების დაცვის აუცილებლობის იდეა უძველეს წარსულში ჩაისახა. მაგალითად, თამარ მეფის 1189 წლის სიგელში მოხსენიებულია „ტყის მცველნი“, ხოლო უფრო ადრეულ სიგელში (1078 წ.) დასახელებულნი არიან „ტყის მცველთუხუცესნი“. მნიშვნელოვანია ისიც, რომ იოანე ბაგრატიონის სჯულდებაში (ქართლ-კახეთის სამეფოს სახელმწიფოებრივი რეფორმების პროექტი, XVIII ს.) ვკითხულობთ: „აგრეთვე იყოს სანადიროთა ტყეთა და მინდორთა უფროსი კაცი, სამეფო სანადიროები ამას ებაროს, უამისოდ ვერვინ ინადირებდეს იქი“. ამასთან, ფრინველთა და პირუტყვთა გამრავლების ჟამს აკრძალული იყო ნადირობა.² 1995 წლის კონსტიტუციის თანახმად, საქართველომ იკისრა ვალდებულება ხელი შეუწყოს ბუნებრივი რესურსების რაციონალურ და მდგრად გამოყენებას. საქართველოს კანონი გარემოს დაცვის შესახებ მიღებულ იქნა 1996 წელს.³

აღიარებული მეცნიერების მიერ მდგრადი განვითარების პრობლემისადმი განსაკუთრებული მიდგომა დასტურდება იმითაც, რომ მსოფლიო ეკონომიკური ფორუმის გლობალური კონკურენტუნარიანობის მკვლევარებმა 2011-2012 წლების ანგარიშში დიდი მნიშვნელობა მიანიჭეს ეკონომიკის კონკურენტუნარიანობას გრძელვადიან პერიოდში, რის გამოც შეიმუშავეს **მდგრადი კონკურენტუნარიანობის ინდექსი** (ეკონომიკური, სოციალური და ეკოლოგიური კონტექსტებით). **მდგრადი კონკურენტუნარიანობა (Sustainable Competitiveness) განისაზღვრება, როგორც ინსტიტუტების, პოლიტიკისა და ფაქტორების ერთობლიობა, რაც განსაზღვრავს ქვეყნის მწარმოებლურობას იმ პირობით, რომ მომავალმა თაობამ აგრეთვე შეძლოს თავისი მოთხოვნილებების დაკმაყოფილება.** სხვა სიტყვებით რომ აღვწეროთ, ახალი ინდექსი მოიცავს ისეთ ელემენტებს, რომლებიც უფრო მყარ კონკურენტუნარიანობას უზრუნველყოფს გრძელვადიან პერიოდში ეკონომიკური, სოციალური და გარემოსდაცვის მიმართულებით. აღსანიშნავია, რომ მსოფლიო ეკონომიკური ფორუმის 2014-2015 წლის გლობალური კონკურენტუნარიანობის ანგარიშში საქართველოს 144 ქვეყანას შორის გლობალური კონკურენტუნარიანობის მიხედვით 69-ე ადგილი უკავია 4,22 ქულით, ხოლო სოციალური მდგრადობის მიხედვით აქვს 3,88 ქულა (რაც უარესი მაჩვენებელია), ხოლო გარემოსდაცვითი მდგრადობის მიხედვით აქვს 4,1 ქულა, საქართველოს მდგრადი განვითარება ზოგადად შეფასებულია 3,99 ქულით.⁴

¹ საქართველოს მდგრადი განვითარების კონცეფციისთვის, <http://european.ge/saqartvelos-mdgradi-ganvitarebis-koncefciistvis/>

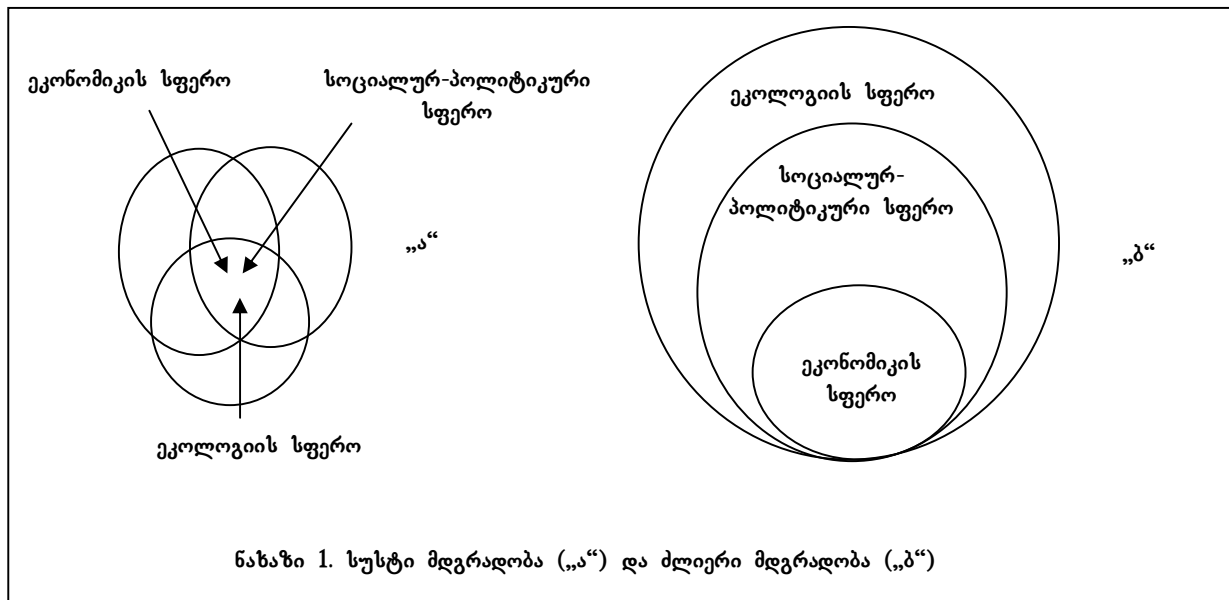
² ქართული საბჭოთა ენციკლოპედია, თბ., 1881.

³ გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტრო, http://moe.gov.ge/index.php?lang_id=GEO&sec_id=46

⁴ www.weforum.org; GCR 2014-2015, p. 68.

თანამედროვე პირობებში აქტიური დისკუსია მიმდინარეობს სუსტი და ძლიერი მდგრადობის შესახებ. განიხილება ორი მოდელი¹ (იხ. ნახაზი 1 „ა“ და „ბ“). ნახაზიდან 1 ჩანს, რომ სუსტი მდგრადობა (ნახ. 1 „ა“) გულისხმობს ეკონომიკის, სოციალურ-პოლიტიკური და ეკოლოგიის სფეროების თანაკვეთას, რომელიც საკმაოდ მცირე ფართობია. ძლიერი მდგრადობის პირობებში (ნახ. 1 „ბ“) კი, ეკონომიკის სფერო მოთავსებულია სოციალურ-პოლიტიკურში და ეს ორივე სფერო წარმოადგენს ეკოლოგიის სფეროს შემადგენელ კომპონენტებს, რაც იმაზე მიუთითებს, რომ ძლიერი მდგრადობა ცდება ერთი ქვეყნის საზღვრებს და თავისი წვლილი შეაქვს მსოფლიო პრობლემების გადაწყვეტაში.

1995 წლის საადღგომო ეპისტოლეში საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქმა ილია მეორემ აღნიშნა, „თუ სულიერობისა და ინტელექტუალური აზროვნების წარმომადგენლები ერთმანეთს არ დაუახლოვდებიან, მსოფლიო დადგება გაუთვალისწინებელი, საბედისწერო კატაკლიზმების წინაშე“.² და ვიცით, რომ მართლაც 2008 წლის მსოფლიო ფინანსური კრიზისი სწორედ ზემოგებაზე გამოდევნებული ინდივიდების საქმიანობის შედეგი იყო, რომ არაფერი ვთქვათ გარემოზე მიყენებული ზიანის შედეგად გამოწვეულ კატასტროფებზე.

ამ მოვლენებს მრავალი საერთაშორისო ორგანიზაცია გამოეხმაურა. მაგალითად, ევროკავშირის საწარმოებისა და მრეწველობის გენერალურმა დირექტორატმა ბიზნესის კორპორაციული სოციალური პასუხისმგებლობის იდეას მრავალი დოკუმენტით უპასუხა. როგორც ამ ორგანიზაციის ვებგვერდზეა აღნიშნული, კორპორაციული სოციალური პასუხისმგებლობა (კსპ) ეხება კომპანიებს აიღონ პასუხისმგებლობა თავისი საქმიანობის საზოგადოებაზე ზეგავლენისთვის. კსპ მნიშვნელოვანია საწარმოების კონკურენტუნარიანობისთვის. მას შეუძლია სარგებლის მოტანა რისკის მენეჯმენტის, დანახარჯების შემცირების, მომხმარებლებთან ურთიერთობების, ადამიანური რესურსების მენეჯმენტსა და ინოვაციურობის მიმართულებით³. დირექტორატმა და სხვა ორგანიზაციებმა მიიღეს მრავალი დოკუმენტი, მათ შორისაა: გაერთიანებული ერების ორგანიზა-

¹ <http://www.unep.org/training/downloads/toolkit/4.0%20-%20Module%201.pdf>; Environment, Sustainable Development and the University in Africa, Modul I.p.33.
² საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი ილია II სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების აქტუალური საკითხების შესახებ (1977-2004), შემდგენელ-გამომცემელი გ. შიხაშვილი, თბ., 2004, გვ. 134.
³ http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sustainable-business/corporate-social-responsibility/index_en.htm

ციის მეგზურები, ბიზნესისა და ადამიანთა უფლებების პრინციპები, ISO 26000,¹ ეკონომიკური კოოპერაციისა და განვითარების ორგანიზაციის (OECD) მეგზური მრავალეროვნული საწარმოებისთვის² და სხვა.

შექმნილია უამრავი ქსელი, რომლებიც ცდილობენ მდგრადობის იდეები დაამკვიდრონ საზოგადოებაში, განსაკუთრებით საგანმანათლებლო სტრუქტურებში, მაგალითად, ლიზ მო, რომელიც არის იმ ასოციაციის ხელმძღვანელი, რომელიც აერთიანებს 60 ათასზე მეტ სტუდენტს და პროფესიულ ლიდერს, რომლებიც ნერგავენ პოზიტიურ სოციალურ და გარემო ცვლილებებს სამუშაო ადგილებსა და მსოფლიოში, წერს, რომ „მდგრადობა მნიშვნელოვანია არა მხოლოდ ადამიანებისა და პლანეტისთვის, არამედ გადამწყვეტია ბიზნესის წარმატებისთვის“.³

აქტიურად განიხილება 1994 წელს ჯონ ელკინგტონის მიერ შემოთავაზებული **3 P (Profit, People, Planet)** მოგება, ადამიანები, პლანეტა, მოდელი – რომლის მიზანია დროის გარკვეულ პერიოდში შეფასდეს კორპორაციის მიღწევები ფინანსური, სოციალური და გარემოსდაცვითი მიმართულებით.⁴

თუ დავაკვირდებით, ხაზი: მოგება, ადამიანები, პლანეტა, აბსოლუტურად თავსებადია ძლიერი მდგრადობის მოდელთან (ეკონომიკა, სოციალური-პოლიტიკური გარემო, ეკოლოგია) და აღწერს ძლიერი მდგრადობისკენ მიმავალ გზას.

საქართველოს პატრიარქი ილია II აღნიშნავს: „ვეფიქრობ, როგორც ეკლესიას, ისე სახელმწიფოს ერთი მიზანი აქვს: ხელი შეუწყოს ჩვენი ხალხების სულიერ და მატერიალურ კეთილდღეობას“.⁵ „ქრისტიანობამ უშუალოდ ადამიანის გულს მიმართა და იგი ისეთ სულიერ და ზნეობრივ სიმაღლეზე აიყვანა, რომლის მსგავსი ძველ რელიგიებს და ფილოსოფიას ვერც კი წარმოედგინა“.⁶ ამ მოსაზრებების გათვალისწინებით განვიხილოთ, როგორ უწყობს ხელს მართლმადიდებლური სწავლება და წმ. მამათა გამონათქვამები ქვეყნის ეკონომიკის მდგრად განვითარებას.

პირველი კომპონენტი – მოგება (ეკონომიკის სფერო):

ეკონომიკაში განსაკუთრებით მაღალი მოგების მიღება ხშირად გადასახადის დაფარვას, ტყუილს, მოპარვას, მშრომელებისათვის დაბალი ანაზღაურების გაცემას უკავშირდება. ასეთ ქცევას უფალი არავის უწონებს და გვასწავლის „მისცემდით უკუე ყოველთა თანანადებსა: სახარკოსა – ხარკი, საზუერესა – ზუერი, საშინელსა – შიში, პატივსა – პატივი“ (რომ. 13;7). მათეს სახარების მიხედვით (10;10) იესო აგზავნის რამდენიმე მოწაფეებს ხალხის განსაკურნებლად, არიგებს მათ, რომ არაფერი იქონიონ თან, რადგან შრომისათვის „მშრომელი თავისი საზრდოს ღირსია“. ასევე ლუკას სახარებაშიც (10;7) აღნიშნულია, რომ „მუშა ღირსია თავისი საზღაურისა“.

ფარისეველთა შეკითხვაზე უნდა გადაუხადონ თუ არა კეისარს ხარკი, მათეს (22;22), მარკოზის (12;17) და ლუკას სახარებიდან (20;25) ვიგებთ, რომ: „მიეცით კეისარს კეისრისა და ღმერთისა ღმერთს“. ამით გადასახადების გადახდის აუცილებლობაზე მიუთითებს მაცხოვარი; იოანე ნათლისმცემელი მებაჟეებსა და სამხედროებს არიგებს, რომ „მათთვის დაწესებულზე მეტს ნუ აიღებენ“. აქვე უნდა გავიხსენოთ უფლის მე-8 და მე-9 მცნებები – „არ იპარო“ და „არა ცილი სწამო მოყუასსა შენსა წამებითა ცრუითა“.

მეორე კომპონენტი – ხალხი (სოციალურ-პოლიტიკური გარემო):

წმიდა წერილი ადამიანებს შრომის აუცილებლობაზე მიუთითებს, „უკუეთუ ვისმე არა უნებს საქმის, ნუცა ჭამნ“ (II თეს.3;10). ხაზგასმულია თანამშრომლებთან და ქვეშევრდომებთან სამართლიანად მოქცევის

¹ <http://www.iso.org/iso/home/standards/iso26000.htm>

² <http://www.oecd.org/corporate/mne/>

³ Liz Maw, Net Impact, <http://www.businessnewsdaily.com/4679-corporate-social-responsibility.html>

⁴ <http://www.economist.com/node/14301663>

⁵ საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი ილია II სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების აქტიუალური საკითხების შესახებ (1977-2004), შემდგენელ-გამომცემელი გ. შიხაშვილი, თბ., 2004, გვ. 36.

⁶ იქვე, გვ. 33.

შესახება: „სამართალსა და სწორსა მისცემდით მონათა მათ; უწყოდეთ, რამეთუ თქუენცა უფალივე გივის ცათა შინა“ (კოლ. 4:1).

გავიხსენოთ უფლის სიტყვები, რომლითაც ძველი აღთქმის 10 მცნება 2 მცნებამდე დაიყვანა და სჯულის აღსრულება უფლის სიყვარულითა და შემდგომ, მოყვასის სიყვარულით განმარტა (ე.ი. ზრუნვა ხალხზე): „ხოლო იესუ ჰრქუა მას: შეიყუარო უფალი ღმერთი შენი ყოვლითა გულითა შენითა და ყოვლითა სულითა შენითა და ყოვლითა გონებითა შენითა.

- ესე არს დიდი და პირველი მცნებაი.

- და მეორე, მსგავსი ამისი: შეიყუარო მოყუასი შენი, ვითარცა თავი თვისი.

- ამათ ორთა მცნებათა ყოველი სჯული და წინასწარმეტყუელნი დამოკიდებულ არიან“ (მთ. 22;37-40).

პავლე მოციქული კიდევ უფრო შორს მიდის და წერს: „ყოველი შჯული ერთითა სიტყუითა აღესრულებს: შეიყუარო მოყუასი შენი, ვითარცა თავი თვისი“ (გალ. 5;14). და აქვე დავამატებთ კიდევ ერთ მოწოდებას: „ყოველი რომელი გინდეს თქუენ, რაითა გიყონ კაცთა, ეგრეთცა თქუენ ყვით მათა მიმართ“ (მთ.7;12).

მესამე კომპონენტი – **პლანეტა (ეკოლოგია)**.

ერთი მხრივ, დედამიწა ყველა ჩვენთაგანის სახლია, ხოლო მეორე მხრივ, მსოფლიო ეკონომიკის გლობალიზაციის მასშტაბები ძალიან გაზრდილია. აღსანიშნავია ისიც, რომ ეკონომიკური საქმიანობის შედეგები ერთი რომელიმე კონკრეტული ქვეყნის საზღვრებში ვერ ექცევა და ეკოლოგიური პრობლემების საერთაშორისო ძალისხმევით გადაჭრას მოითხოვს. მაგალითად, დიდი ბრიტანეთის ქარხნებიდან გამონაბოლქვი გოლფსტრიმის დინებას ჩრდილო-აღმოსავლეთისკენ მიაქვს და სკანდინავიის ქვეყნების ტყეებზე აფრქვევს და ანადგურებს მათ. ანალოგიურია მდინარეების დაბინძურება ერთი ქვეყნის მოსახლეობის მიერ და სხვა ქვეყნების მოსახლეობაზე დაბინძურებული წყლის მავნე ზემოქმედება. ამგვარი პრობლემების გადაჭრა ზემოაღწერილი ორი: ეკონომიკისა და სოციალურ-პოლიტიკური სფეროების პრობლემების (ანუ კომპონენტების: მოგება-ხალხი) რეალურად გათავისებითაა შესაძლებელი და მიღწევადი.

აღსანიშნავია ახალი აღთქმით ძველი აღთქმისეული მსხვერპლშეწირვის გაუქმებაც, რითაც შინაური ცხოველების უფლისათვის შეწირვაც აღარ არის აუცილებელი. აღნიშნულს შეიძლება დავამატოთ ისიც, რომ მარხვები მართლმადიდებელთათვის ემთხვევა სწორედ ცხოველთა გამრავლების პერიოდს, რაც მათი რაოდენობის შენარჩუნებას უწყობს ხელს. წმიდა ნიკოლოზ სერბის მოსაზრებით: „ადამიანები, რომლებიც ბუნებას მონად აქცევენ, თვითონ ხდებიან მისი მტერი და ჯალათნი. ბალკანეთზე ჯერ კიდევ შემორჩენილია ბუნების პატივისცემა და გულმოდგინება. ჯერ კიდევ არსებობს ჩვევა: თუ გლეხს ხის მოჭრა, ბალახის მოთიბვა ანდა, საქონლის დაკვლა სურს, იგი პირველად იწერს და ამბობს: შემიძნე, ღმერთო!

ხალხები, რომლებიც ბუნებას სამკვდრო-სასიცოცხლო ომს უცხადებენ, საკუთარ თავზე უამრავ უბედურებას მოიწვევენ და მოიწვევენ; რამეთუ ის, ვინც ბუნებასთან მშვიდობიან ურთიერთობას დაარღვევს, უცილობლად არღვევს აგრეთვე კეთილ დამოკიდებულებას ღმერთთან“.¹ გავიხსენოთ საქართველოს პატრიარქის კურთხევა ხეების დარგვის შესახებ, რასაც იგი საკუთარი მაგალითით მუდმივად ახსენებს ერს. ასეთი სწავლებით მართლმადიდებლობა და ქართული მწერლობა დიდად უწყობს ხელს ადამიანის გარემოსადმი კეთილგონივრული ურთიერთობის ფორმირებას და მდგრადი განვითარების პრობლემების გადაწყვეტას.

საქართველოს პატრიარქი ამბობს: „ნუ დავივიწყებთ, რომ ჩვენს ეროვნულ ერთიანობაში, ერისა და ეკლესიის ერთიანობაშია სარწმუნოების, სასოებისა და სიყვარულის წყარო, და მხოლოდ ასეთ ერთიანობას

¹ ღვთიური სიბრძნის მართლმადიდებლური ენციკლოპედია, ეკლესიის მამათა გამონათქვამები, შემდგ., კალანდაძე გ., თბ., 2007, გვ. 80.

შეუძლია უზრუნველყოს ჩვენი დიდი მომავალი“.¹ როდესაც ქვეყნის ეკლესიის საჭეთმპყრობელი ასე ფიქრობს, იმ ქვეყანაში, რომლის მცხოვრებთა 83,9% მართლმადიდებლობას აღიარებს² (2002 წლის პირველი ეროვნული საყოველთაო აღწერის მიხედვით), თითოეული მოქალაქის მიერ ზემოაღწერილი მიდგომის ყოველდღიურ ცხოვრებაში რეალურად გათავისება უდიდესი ეფექტის მქონე აღმოჩნდება, რაც, ქვეყნის ეკონომიკის ძლიერი მდგრადობის მიღწევის საწინდარი გახდება.

Ineza Gagnidze

Sustainable Economic Development with the Aspect of Orthodoxy

R e s u m e

The paper discusses the issues of sustainable economic development through the interconnection of the provisions of economic theory and the Orthodox teaching postulates.

In the Theory of Economics, on one hand, strong sustainability is a model of sustainable development in which economy is embedded in society; society and economy are embedded in the ecological sphere. Society and economy are interdependent with ecology, and cannot function without a healthy ecological sphere. On the other hand, the triple bottom line consists of three Ps: Profit, People and Planet and aims to measure the financial, social and environmental performance of the corporation over a period of time.

If we look at the line Profit, People, Planet, is completely compatible with strong sustainability model (economic, social and political environment, ecology) and describes the path to the strong sustainability. The Orthodox teaching supports the convergence of Church and country's interests for sustainable development; also taking into consideration the Profit, People and Planet factors in thinking and behavior of individuals. This is confirmed from the Gospel: Matthew (10;10), (22;22), (22;37-40), Mark (12;17), Luke (10;7), (20;25), as well as from the following places of Scripture: to the II Thessalonians (3;10), Colossians (4;1), Galatians (5;14) and others, from the sermons and missions from the Holy Fathers and the Catholicos-Patriarch of All Georgia, Ilia II.

¹ საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი ილია II სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების აქტუალური საკითხების შესახებ (1977-2004), შემდგენელ-გამომცემელი გ. შინაშვილი, თბ., 2004, გვ. 39.

² www.geostat.ge

**მღვრადი მოხმარება როგორც ქრისტიანული ფასეულობა და მისი
დამკვიდრების აუცილებლობა საქართველოში**

ადამიანის კეთილდღეობის ფასეულობა არის ძირითადი პრიორიტეტი სოციალური განვითარებისა და ადამიანის უფლებათა დაცვის სფეროში. იგი მთავარი ღერძია ადამიანთა კეთილდღეობის, ღირსების, სულიერ და მატერიალურ ცხოვრებაში. დღემდე ადამიანის კეთილდღეობაში მთავარ შემადგენელს მატერიალური ყოფის რაოდენობრივსა და ხარისხობრივ მაჩვენებლებს მიიჩნევენ. არსებული მდგომარეობა არ არის დამახასიათებელი მხოლოდ განვითარებადი ქვეყნებისთვის, იგივე დამოკიდებულება გვაქვს განვითარებული ქვეყნების სოციუმის ცნობიერებაში. ამავე დროს მსოფლიო მოსახლეობა დგას ახალი გამოწვევების წინაშე, რომელთა იგნორირება ან მათდამი ზერელე დამოკიდებულება გლობალური მასშტაბის კატასტროფას გამოიწვევს.

ეკონომიკის თეორიიდან გამომდინარე ერთობლივი მოთხოვნაზე ზემოქმედების პრიორიტეტი საბაზრო ეკონომიკაში ზრდის თეორიების მთავარი პოსტულატია. ასეთი დამოკიდებულება სულაც არ უარყოფს ერთობლივი მიწოდებაზე ზემოქმედების მნიშვნელობას, მაგრამ პრობლემათა რაოდენობა და სიმწვავე, რაც მიწოდებას უკავშირდება, პოლიტიკოსებსა და მკვლევარებს უბიძგებს აქცენტები ერთობლივ მოთხოვნაზე გადაიტანონ. ძირითადი მიზეზი რომელიც აღნიშნულ მიდგომას განაპირობებს, ზოგადად ადამიანთა საზოგადოების და კერძოდ ეკონომიკურ ინტერესთა ჯგუფების მოთხოვნილებებია, რასაც ცოცხალ არსებათა (და არა მხოლოდ ადამიანთა) მოხმარების მოთხოვნილებები განაპირობებს. ეს საკმაოდ რთული სისტემაა მისი კვლევისა და შედეგების გაცნობიერების თვალსაზრისით. მოხმარების სისტემაში ორი შემადგენელია: მატერიალური და სულიერი კეთილდღეობის პროდუქტები. ადამიანის ნებისმიერი აქტივობა მოხმარებასთან დაკავშირებით, საბოლოოდ, რომელიმე ამ სფეროს განეკუთვნება. აღნიშნულ სფეროთა შორის გაცილებით რთული შესასწავლად, გასაცნობიერებლად, სამართავად, არის სულიერი კეთილდღეობის პროდუქტების, წარმოების პროცესი. აღსანიშნავია, აგრეთვე, რომ ეკონომიკურ ინტერესთა ჯგუფებისთვის (და პოლიტიკური ისტაბლიშმენტისთვის) არამარტო რთულია შესაცნობად ეს პროცესები, არამედ საშიშიცაა, რადგან წინასწარ მისი თანხლები რისკების დაზღვევის ტექნოლოგიები ან არ არსებობს ან კი მეცნიერული თვალსაზრისით (იგულისხმება მოკლევადიანი და გრძელვადიანი შედეგები) ერთობ საეჭვოა თავიანთი მიზნებიდან გამომდინარე. ამავე დროს სულიერ მოთხოვნილებათა პროდუქტების წარმოება ორიენტირებული უნდა იყოს ადამიანის განვითარებაზე და არა მარტო მის შეგუებაზე ცვალებად გარემო პირობებთან. თანამედროვე მსოფლიოში ჯერჯერობით „ხილულ ველში“ თვალში მოსახვედრია მხოლოდ სულიერ მოთხოვნილებათა იმ პროდუქტთა წარმოება, რაც სოციალური ტექნოლოგიების გამოყენების შედეგად წარმოიქმნება, ხოლო ადამიანის განვითარების თვალსაზრისით, საწინააღმდეგო შედეგების მომტანია. ეს ყოველივე ხდება იმიტომ, რომ შემკვეთის როლში ამ შემთხვევაში ისევ ადამიანთა ეკონომიკურ ინტერესთა ჯგუფები გამოდის და არა „ნება ღვთისა“, რომელსაც „ვინ არს რომელ არ ჰმონებდეს“. მსოფლიო საზოგადოების საღვთო წიგნების შინაარსი ადამიანთა განვითარებას ემსახურება, ამ პროცესის გარეშე ვერაფერს მოხვდება ცათა სასუფეველში. სამწუხაროდ, ხშირად ამ სფეროშიც ვხვდებით ეკონომიკურ ინტერესთა ჯგუფების აქტივობის ფაქტს, რომელიც საღვთო წიგნების შინაარსის განზრახ ან შესაძლებელია, უმეცრებით მცდარი ინტერპრეტაციის (თარგმნის) საფუძველზე მიღებულ სავალალო შედეგებში ვლინდება.

ჭეშმარიტად მორწმუნე ადამიანისთვის აბსოლუტურად მიუღებელია ის ინტერია, რომელიც მოხმარების საზღვრების (იგულისხმება რაოდენობრივი და ხარისხობრივი) გაფართოვებასთან არის დაკავშირებული. ამავე დროს მეცნიერული კვლევისა და მისი შედეგების გაცნობიერების მიღმა დარჩა ისეთი მნიშვნელოვანი საკითხები, როგორცაა ტექნიკური პროგრესის მოცემული დონის შესაბამისი (1) მოხმარების ბუნებრივი საზღვრები და (2) მოხმარების ეთიკურ-ესთეტიკური საზღვრები. არანაკლებ საინტერესოა ე. წ. „ელიტარუ-

ლი პროდუქტების“ მოხმარების არსებობის მიზეზებსა და სურვილებში გარკვევა. თვით საღვთო წიგნში არაერთგვაროვანი დამოკიდებულებაა სიმდიდრისა და ფუფუნების მიმართ. უფალი იესო ქრისტე და პირველი მოციქულები არაერთხელ აღიარებდნენ ადამიანის უფლებას საკუთრებაზე. ამასთან ერთად, როგორც ადასტურებს სახარება, უფალი არასდროს გამოხატავდა უპატივცემულობას მდიდარი ადამიანების მიმართ, უფრო მეტიც, იგი დადიოდა მათთან და აძლევდა საშუალებას სტუმართმოყვარე მასპინძლები ყოფილიყვნენ. როგორც მათეს სახარებაში ტალანტებზე იგავშია ნათქვამი, ის, ვინც სიმდიდრის გადიდების შესაძლებლობას გამოიყენებს, სხვათა დამსახურებულ ქებასა და სარგებელს მიიღებს, „ვინაიდან მქონებელს ყველას მიეცემა და დაუხვავდება, ხოლო უქონელს ისიც წაერთმევა რაც აქვს“ (მათე, 25, 14-30). ახალ აღთქმაში აგრეთვე ვკითხულობთ: „რადგან არც არაფერი მოგვიტანია წუთისოფლად და, ცხადია, ვერც ვერაფერს წავიღებთ მისგან. ამიტომ თუ გვაქვს საზრდო და ტანსაცმელი, დავჯერდეთ ამას. ხოლო გამდიდრების მსურველნი ცვივიან განსაცდელსა და მახეში, მრავალ ბრძოლას და მანე გულისთქმაში, რომელნიც გასანადგურებლად და დასაღუბად უბიძგებენ ადამიანს. ვინაიდან ყოველგვარი ბოროტების ფესვია ვერცხლისმოყვარეობა და ზოგიერთები, რომლებიც მან გაიტაცა განმორდნენ რწმენას და თავიანთ თავს მრავალი ტკივილი მიაყენეს“ (I ტიმ., 6;7-10).

აღსანიშნავია, რომ პოსტსეკულარულ ცივილიზაციაში, რომელშიც ჩვენ ყველანი ვცხოვრობთ, ცალკეული ადამიანის კეთილდღეობა ხშირად ე. წ. პროგრესს მსხვერპლად ეწირება და მის საპირწონედ საზოგადოების მომავალი კეთილდღეობა ცხადდება, რომელიც ნორმატიული ხასიათის მქონე სხვადასხვა ტიპისა და სახეობის დარგობრივ რეფორმებში ვლინდება. სამწუხაროდ, იგნორირებული ზნეობრივი და მორალური ნორმები ადამიანებს აიძულებს მისადაგებისა და მიმიკრიის მდგომარეობაში გადასვლას, როდესაც თითოეული მათგანი მუდმივად კონკურენციული ბრძოლისა და სწრაფად ცვალებადი გარემო პირობების ზემოქმედების ქვეშ იმყოფება. ცხადია, ეს მდგომარეობა აშორებს ადამიანებს უფლის გზას და გადააქცევს მათ ტექნიკური პროგრესით შეიარაღებულ ბარბაროსთა საზოგადოებად. ეს საშიშროება ყოველდღიურად გვიახლოვდება და მისი სათავე, ისევე როგორც მისი ალაგმვის შესაძლებლობა, მზარდი მოხმარების შეუზღუდავი საზღვრების არსებობაში უნდა ვეძიოთ. საზოგადოდ, ცუდი არ იქნებოდა, რომ შეგვეცვალა ჩვენი ოპტიმისტური მოსაზრება ადამიანთა საქმიანობის ყველა სფეროში მიმდინარე პროგრესული განვითარების შესახებ უფრო რეალისტური შეხედულებით, რომელიც ტექნიკურ პროგრესს ადამიანის განვითარებასა და საზოგადოების ბედნიერებაში გაცილებით ნაკლებ მნიშვნელობას აძლევს, ვიდრე ეს ეკონომიკის სფეროშია მიღებული.

მოხმარების ზრდის სურვილით მოტივირებული საზოგადოების პრაგმატული მოსაზრებები ხშირად რაციონალური სულაც არაა. სწორედ ამის გამო, ინდივიდებსა და ეკონომიკურ ინტერესთა ჯგუფებს სასიცოცხლოდ სჭირდებათ სწრაფად ცვალებად გარემოსთან ეფექტიანი მისადაგება. მეცნიერთა გამოკვლევები ცხადყოფს, რომ საზოგადოება, რომლის „განვითარება“ დაფუძნებულია ძირითადად ეფექტიანი მისადაგების პრაქტიკაზე, ადრე თუ გვიან, დეზინტეგრაციას განიცდის. ეს პროცესი შემდეგნაირად მიმდინარეობს: თავდაპირველად იწყება საზოგადოების წევრთა ხასიათისა და ქცევის არასასურველი (არაადეკვატური) ცვლილებები, შემდგომში მიმდინარეობს მათი საქმიანი აქტივობის შეზღუდვა და საბოლოოდ პარალიზდება ერთობლივი ქმედება რადგან ქრება მისი სიღრმისეული არსი, საერთო მიზანი, რომელიც მოცემული საზოგადოების მენტალობითა და კულტურით არის განპირობებული. უფრო კონკრეტულად, წყდება კავშირი მენტალობას, კულტურასა და სამეწარმეო ინიციატივებს შორის. მაიკლ პორტერის ცნობილ წიგნში „ერების კონკურენციული უპირატესობები“ („The Competitive Advantage of Nations“)¹ აღნიშნულია, რომ ეროვნული სახელმწიფოს კონკურენტუნარიანობა სიმდიდრის სტადიაზე ქრება და შემდგომი სტადია ან უკან (ფაქტორული, ინვესტიციებისა და ინოვაციების სტადიები) რომელიმე სტადიაზე დაბრუნებაა, ან საერთოდ გაქრობა. კაცობრიობის ისტორიაში მრავალი ერი და ცივილიზაცია განადგურდა (ხეთები, შუმერები, ელინები, ეტ-

¹ Портер М., Международная Конкуренция, Международные Отношения, Москва, 1993, ст. 588.

რუსკები, ეგვიპტელები და სხვა) ჩვენი ღრმა რწმენით ყოველი დრამატული სცენარი ისტორიაში მოხმარების შეუზღუდავმა ზრდამ გამოიწვია.

სავარაუდოა, რომ ცივილიზებული საზოგადოების განვითარებაში ბოლო დროს დამკვიდრებული ნიჰილიზმი და აპათია სწორედ ქრისტიანული ცნობიერების სიღრმისეული პარადიგმის ჩაქრობაა. არქიტექტურები, რომლებიც ცნობიერების სიღრმეებიდან ზემოქმედებს ჩვენზე რელიგიური ტრადიციების საშუალებით, წარსულში არა მარტო ცალკეულ პიროვნებათა არამედ სოციალური მოდელების ინტეგრაციასაც უზრუნველყოფდნენ. სრულიად ნათელია, რომ ქრისტიანულად ცხოვრების გამოცდილებამ მრავალი ადამიანი გადაარჩინა. დღეს მდგომარეობა შეცვლილია და მსოფლიოში ქრისტიანულ არქიტექტურაზე აგრესიული შეტევა მიმდინარეობს (მათ შორის თავად ქრისტიანული რელიგიის უმეცარ მსახურთა მხრიდან).

უმეცრებასა და გაუნათლებლობას აზროვნების შეზღუდვისკენ მივყავართ, რაც აჩენს ათეიზმს, შიშსა და მომხვეჭელობას. ლუკას სახარებაში ნათქვამია: „დაუკვირდით და დაიცავით თავი ყოველი ანგარებისაგან, ვინაიდან ადამიანის სიცოცხლე მისი ქონების სიუხვეზე როდია დამოკიდებული... რომელ თქვენგანს შეუძლია ზრუნვით თავის სიმაღლეს წყრთა შემატოს? ჰოდა, თუ უმცირესიც არ შეგიძლიათ სხვაზე რაღას ზრუნავთ?“ (ლუკა, 12; 15, 25-26).

„ნუ დაიუნჯებთ დედამიწაზე, სადაც ჩრჩილი და ჟანგი სპობს და სადაც ქურდები თხრიან და იპარავენ. დაიუნჯეთ ცაში, სადაც არც ჩრჩილი და ჟანგი სპობს და სადაც არც ქურდები თხრიან და იპარავენ“ (მათე, 6, 19-20).

მხოლოდ შეუზღუდავი მოხმარებისა და სურვილებისგან თავისუფალი ადამიანი პოვნებს სიმშვიდეს და გასხვივსდება რწმენით. „ყოველივე ნებადართულია ჩემთვის, მაგრამ ყველაფერი სასარგებლო როდია. ყველაფერი ნებადართულია ჩემთვის, მაგრამ მე არაფერს დავემონები“ (I კორ., 6; 12). აქ ხაზგასმულია რელიგიური ფანატიზმისგან განთავისუფლების მოწოდება, რომელიც თანამედროვე მსოფლიოში აგრესიის შეზღუდვის აუცილებელი პირობაა.

მატერიალური კეთილდღეობა, რომელსაც განუხრელად მზარდ მოხმარებასთან აიგივებენ, თავისთავად არ უზრუნველყოფს ბედნიერსა და კმაყოფილ ცხოვრებას. გამდიდრებისკენ ისტერიული სწრაფვა და მისი თვითმიზნად დასახვა კი ადამიანის განვითარებას ხელს უშლის და უმეტეს შემთხვევაში მის დეგრადირებას განაპირობებს. ადამიანის ცხოვრების დონის ამაღლება მისი ხარისხობრივი შემადგენლების საფუძველზე უნდა მიმდინარეობდეს და ადამიანის განვითარებას უზრუნველყოფდეს. ქრისტიანობა გვასწავლის, რომ ნებისმიერი მისწრაფვა მატერიალური კეთილდღეობის, სიმდიდრის შესაძენად საეჭვოა და არ გვეხმარება ცათა სასუფეველში მოსახვედრად. ამავე დროს ეკლესიასტეს ქადაგებით ყველა ჩამოთვლილი აქტივობა საბოლოოდ ამაოება. არანაკლებ მნიშვნელოვანია ის ფაქტი, რომ მზარდი და განუსაზღვრელი მოხმარება მსოფლიო საზოგადოების პროგრესის (როგორც „მაგიური კვადრატის“ შემადგენელი ღირებულების)¹ შინაარსს აკნინებს და კაცობრიობას საეჭვო მომავალს უსახავს. საპირისპირო შედეგებს მოგვცემს მდგრადი მოხმარება, რომელიც განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია მცირე ღია ეკონომიკის მქონე საქართველოსთვის.

მდგრად მოხმარებაზე მხოლოდ საუბარი არაფრის მომტანია, თუ ამ პროცესში საზოგადოების მთელი ინტელექტუალური პოტენციალი არ ჩაერთო. სამომხმარებლო ეგოიზმის ალაგმვა და მდგრად მოხმარებაზე გადასვლა შეუძლებელია საქართველოში არსებული მასობრივი საინფორმაციო საშუალებების მიერ განხორციელებული აგიტაციისა და პროპაგანდის გარეშე. სამწუხაროდ, ჯერჯერობით საწინააღმდეგო რეალობა გვაქვს. ფუფუნებისა და ე. წ. ელიტარული ცხოვრების წესის პროპაგანდა საზოგადოებას დაკნინებისა და თვითგანადგურების გზაზე აყენებს.

მხოლოდ საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესია, მისი ავტორიტეტითა და ისტორიულად განპირობებული როლით, არის ძლევაძიოსილი განწმინდოს და გადაარჩინოს საქართველოს საზოგადოება მზარდი სამომხმარებლო ეგოიზმისაგან.

¹ გველესიანი რ., გოგორიშვილი ი., ეკონომიკური პოლიტიკა, წიგნი I, თბ. 2012, გვ. 28-31.

**Sustainable Consumption as a Christian Value and the Necessity
for Establishing it in Georgia**

R e s u m e

The presented study discusses the issues related to the necessity of regulating consumption limits, which is an essential element of sustainable consumption. The concept of sustainable consumption is an important value of cultural and social heritage. The paper shows the necessity and outcomes of sustainable consumption within the boundaries of successful economic development. In addition, it provides description of the obstacles (in the frames of activities of economic interest groups and normative economy) that hinders the promotion and implementation of sustainable consumption. Activation of aggregate demands artificially creates an entire system of requirements, which results in constantly growing consumption in society. Regarding the consumption of the products of material and spiritual well-being it should be noted that there are difficulties in studying, understanding and managing the products of spiritual well-being, as well as the production process. It is remarkable, that for economic interest groups these processes are not only difficult to analyze, but also dangerous, as there is no risk prevention technology or it's very doubtful from scientific point of view (short-term and long-term results).

Throughout the history, the destruction of the civilizations and nations was direct result of unlimited growth of consumption. Supposedly, the growing apathy and nihilism in the process of development of civilized society is a result of disappearance of the paradigm of awareness of Christian thinking. The archetypes, which affect us from the depths of consciousness through the religious traditions of the past, supported the integration of not only individuals, but also of social models as well. It is clear that the experience of Christian way of life saved the lives of many Christians. Today the situation has changed and there are some aggressive attacks against Christian archetype. Illiteracy and lack of knowledge lead to limiting of thinking, which raises atheism, fear and greed. The presented study deals with the Gospel and the Old Testament, which clearly point to the necessity and implementation of sustainable consumption. It is quite significant, that a special and important role in this process belongs to the Orthodox Church, which has much higher authority in Georgia than public institutions.

ნოღარ ბრეპელიშვილი

რელიგიის ფაქტორი აჭარის ტურისტული ბრენდის ფორმირების პროცესში

მსოფლიო მაშსტაბით ტურიზმის მნიშვნელობაზე მსჯელობისას, მხოლოდ იმის აღნიშვნაც კმარა, რომ იგი დღეისათვის სამუშაო ადგილების შექმნის მხრივ ნომერი პირველი დარგია. ასრულებს რა, ისეთ გლობალურ ფუნქციებს, როგორცაა სოციალური, ეკონომიკური, პოლიტიკური, ეკოლოგიური, ტურიზმი გახდა უნიკალური სფერო, რომელიც, ერთი მხრივ, აკმაყოფილებს ადამიანების დასვენების მოთხოვნებს, მეორე მხრივ კი, მეწარმეობის მძლავრი მექანიზმია.

მსოფლიო ტურისტული ორგანიზაციის (UNWTO) 2015 წლის მონაცემებით მსოფლიო მშპ-ის 9% ტურიზმზე მოდის, მსოფლიოში ყოველი მეთერთმეტე ადამიანი ტურისტულ ბიზნესშია დასაქმებული, ტურიზმი უზრუნველყოფს მსოფლიოს სერვისული მომსახურების 30%-ს, ხოლო მსოფლიო ექსპორტიდან 1,4 ტრლნ აშშ დოლარი ტურიზმზე მოდის.

თანამედროვე ეკონომიკა ითვლის 50-ზე მეტ დარგს, რომელიც ტურიზმთან არის დაკავშირებული, ასე, რომ სინერგია უზარმაზარია. მრავალი ქვეყნის მთავრობა ტურიზმს განიხილავს როგორც საკუთარი პოლიტიკის მნიშვნელოვან ასპექტს ეკონომიკური განვითარების კონტექსტით. რასაც საქართველოს ინტერირება რეგიონულ ეკონომიკაში და ამით ქვეყნის პოტენციალის ზრდა და შეუქცევადი განვითარება, დიდწილად დამოკიდებულია სრულფასოვანი და მაღალი ხარისხის ტურისტული ინდუსტრიის განვითარებაზე.¹ საქართველოში უკანასკნელი წლების მანძილზე მართლაც ბევრი რამ კეთდება ტურიზმის განსავითარებლად, ცენტრალური თუ ადგილობრივი მმართველობის ორგანოები ბევრს მუშაობენ, ახორციელებენ მრავალ საინტერესო პროექტს, არის შედეგებიც. თუმცა, ისიც იგრძნობა და ეს ყველასთვის ნათელია, რომ ქვეყანას გაცილებით მეტი რესურსი გააჩნია ტურიზმის განსავითარებლად. სტატისტიკა, ერთის მხრივ, ტურისტების მატებას გვამცნობს, მეორე მხრივ კი, ტურისტების აბსოლუტური უმრავლესობა, ჩვენი მეზობელი ქვეყნებიდანაა, რომლებსაც უბრალოდ შეუძლებელია არ სმენოდეთ საქართველოზე.

ქვეყანას მეტი პოპულარიზაცია ჭირდება, რაც ერთჯერადი რეკლამებით ვერ მიიღწევა. მძლავრი პიარი, მიზანმიმართული რეკლამა კი, პირველ ეტაპზე ქვეყნისათვის და მისი რეგიონებისათვის ისეთი სარეკლამო სახის შექმნას საჭიროებს, რომელიც თავიდანვე დადებით ემოციებს წარმოშობს პოტენციურ ტურისტებში.

რეგიონის ბრენდის შექმნა ხელს უწყობს მის გასვლას მსოფლიო არენაზე, ხდება პროპაგანდა და წარმოჩენა რეგიონული თავისებურების და კულტურული ტრადიციების.

რეგიონის კონკურენტუნარიანობა განისაზღვრება მისი „ბრენდირებულობის“ ხარისხით. რეგიონის ბრენდი წარმოადგენს საბაზრო ეკონომიკის უაქტიურეს კატეგორიას. ბრენდი ორიენტირებულია ძირითადად გარე სუბიექტების მიმართ და უნდა შეესაბამებოდეს ტერიტორიის განვითარების სტრატეგიულ ამოცანებს და ხელს უწყობდეს მის მიმართ, როგორც პოტენციურ ინვესტორთა ასევე ტურისტების ინტერესის გაჩენას. გარე ეფექტის გარდა, შეიძლება ვიმსჯელოთ ბრენდის შიდა გავლენებზეც, რომელიც მიმართულია ცივილიზებული ურთიერთობების განვითარებაზე რეგიონში მცხოვრებთა შორის.

როგორც ცხრილიდან 1 ჩანს, საქართველოში საერთაშორისო შემოსვლების მხრივ 2013 წლის მონაცემებით პირველ ადგილზე თურქეთია 1,597,538 შემოსვლით (ტურისტი, ვიზიტორი), რაც 4 %-ით

¹ გრძელიშვილი ნ., ტრანსსასაზღვრო რეგიონული ტურიზმის განვითარების პერსპექტივები საქართველოში, V საერთაშორისო სამეცნიერო-პრაქტიკული კონფერენცია „ტურიზმი: ეკონომიკა და ბიზნესი, ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, აჭარის არ. ტურიზმის და კურორტების დეპარტამენტი.ქ. ბათუმი, 5-6 ივლისი, 2014, გვ. 44-48.

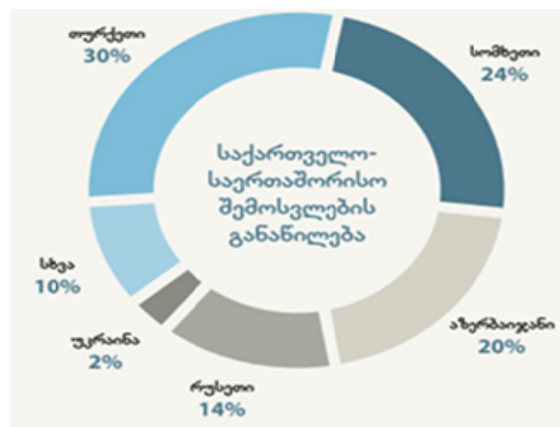
(64,202 შემომსვლელით) მეტია 2012 წელთან შედარებით, ხოლო მეხუთე ადგილზე უკრაინაა შესაბამისად 126 797 შემომსვლელით 2013 წელს, რაც 66%-ით, (50 187 შემომსვლელით) მეტია 2012 წელთან შედარებით.

ცხრილი 1. საერთაშორისო შემოსვლები საქართველოში (1-5 ქვეყანა)¹

ქვეყანა	2012	2013	ცვლილება	%
თურქეთი	1 533 236	1 597 438	64 202	4
სომხეთი	921 929	1 291 838	369 909	40
აზერბაიჯანი	931 933	1 075 857	143 924	15
რუსეთი	513 930	767 396	253 466	49
უკრაინა	76 610	126 797	50 187	66

სქემიდან 1 ჩანს, რომ საქართველოში საერთაშორისო შემომსვლელთა პროცენტული რაოდენობა 2013 წლის მონაცემებით შემდეგნაირადაა განაწილებული: თურქეთი 30%-ით პირველ ადგილზეა, სომხეთი 24%-ით მეორე ადგილს იკავებს, მესამე ადგილზე 20%-ით აზერბაიჯანია, შემდეგ მოდის რუსეთი 14%-ით და უკრაინა 2%-ით მეხუთე ადგილი. დანარჩენი ქვეყნები საქართველოს ტურისტულ ბაზარზე 10%-ს იკავებენ.

სქემა 1. საერთაშორისო შემოსვლების განაწილება საქართველოში²

ტერიტორიის ბრენდინგი გვაძლევს დიდ შესაძლებლობებს, თუკი მას სწორად წარვმართავთ. პრაქტიკულად, ყოველ ადგილს აქვს ისტორიული წანამძღვრები ტერიტორიული იდენტობის აქცენტირებისათვის, საჭიროა მხოლოდ ვიცოდეთ ისტორია მის გამოსავლენად და მეთოდოლოგია მის განსავითარებლად. რეგიონის ბრენდინგი განუყოფელია მისი კონკურენტუნარიანობის ამადლების პროცესებისგან, რამეთუ ბრენდი თავისი ბუნებით კონკურენტული უპირატესობის დემონსტრაციაა და შესაბამისად, მეტი ღირებულების. ტერიტორია, რომელსაც შესწევს გარედან რესურსების მოზიდვის, გადამუშავების და გაცემის უნარი, უფრო მეტად ეფექტურია მისი ცხოველმოქმედება.³

¹ საქართველოს ტურიზმის ეროვნული ადმინისტრაცია-საქართველოს ტურიზმის სტატისტიკური მიმოხილვა 2013, საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტრო.

² იქვე.

³ გრძელიშვილი ნ., გრძელიშვილი რ., ბრენდინგის როლი რეგიონის ტურისტული მიმზიდველობის ფორმირებაში, საქართველოს ბიზნესის მეცნიერებათა აკადემია, საერთაშორისო სამეცნიერო რეფერირებადი და რეცენზირებადი პრაქტიკული ჟურნალი „მოამბე“ №20, თბ., 2014, გვ. 83.

ტერიტორიის წარსაღვენად (ჩვენ შემთხვევაში რეგიონის) უპირველესად საჭიროა, თანამედროვე ინსტრუმენტების და ტექნოლოგიების გამოყენებით, შეიქმნას რეგიონის ძლიერი ბრენდი, მის გარეშე უკვე შეუძლებელია კონკურენტული ბრძოლის წარმოდგენა შიდა და გარე ინვესტიციებისათვის, ტურისტული ნაკადებისათვის და ა.შ.

რეგიონის ბრენდი უნდა ასახავდეს ტერიტორიის მოსახლეობის მენტალობისა და ტრადიციების საუკეთესო მახასიათებლებს, უნდა შეასრულოს იდეოლოგიური ფუნქცია, რომელიც გააერთიანებს რეგიონის მოსახლეობას საერთო ამოცანების შესასრულებლად.

ბრენდი ბუნებრივი გზით არ იქმნება, ის წარმოადგენს საზოგადოებრივი რეფლექსიის და პროექტირების ხელოვნურად ორგანიზებულ პროდუქტს. ბრენდის ხელოვნურობა გულისხმობს დამკვეთის, მასზე მომუშავე კვალიფიციური ჯგუფის, ფინანსური და ინფორმაციული რესურსების არსებობას, კარგად ფორმირებულ ტექნიკურ დავალებებს, ბრენდის შექმნის და განვითარების პროგრამას, ბრენდის ეფექტურობის მონიტორინგს.

რეგიონის ბრენდის დამუშავებისას, ასევე აუცილებელია, რეგიონის ბრენდის განვითარების და მხარდაჭერის სტრატეგიის და მექანიზმების თავიდანვე პროექტირება. ასეთი სტრატეგიის შემუშავება საბიუჯეტო და არასაბიუჯეტო გასავლების, ინფორმაციულ, სოციოკულტურულ, სპორტულ და სხვა პროექტებზე ოპტიმიზირების საშუალებას იძლევა.

თანამედროვე მსოფლიოში, სულ უფრო და უფრო მეტი ქვეყანა, რეგიონი და ქალაქი, თანმიმდევრულად მუშაობს საკუთარი ტერიტორიის და საკუთარი ბრენდის სრულყოფილ ფორმირებაზე, რაც ადგილის ტურისტულ მიმზიდველობას განაპირობებს.¹

ეს ტენდენცია განპირობებულია იმით, რომ ბოლო დროს ტურიზმი მსოფლიო ეკონომიკის უმნიშვნელოვანესი დარგი გახდა, რომელიც ხელს უწყობს რეგიონის კეთილდღეობის ამაღლებას.

აღნიშნავთ, რომ ტურიზმი მრავალპროფილური ინდუსტრიაა, რომელიც მოიცავს სასტუმრო მეურნეობას, ტრანსპორტს, საზოგადოებრივი კვების სექტორს და დამატებითი მომსახურების სექტორს. ტურიზმი ახალი საშუალო ადგილების შექმნის წყარო ხდება. ამის მიუხედავად, ტურიზმის სფეროში დიდმა კონკურენტციამ, ახალი მიდგომების და მეთოდების შექმნა გამოიწვია. ერთ-ერთი უფრო ეფექტური მეთოდი, რეგიონის, როგორც ტურისტული ტერიტორიის ბრენდინგი გახდა.

ტურისტული ტერიტორიის ბრენდინგის უმნიშვნელოვანეს ამოცანას წარმოადგენს მისი ძლიერი მხარეების გამოყოფა, პოზიციონირება და გაძლიერება, რომლებიც ძირითადად შემთხვევებში თავსდება ტურისტული ბრენდის ფორმირების საფუძველში. რეგიონის, როგორც ტურისტული ტერიტორიის, ბრენდი გამოხატავს რეგიონის ძირითად ღირებულებებს, მის მიზნებსა და მისიას ტურიზმში.

აჭარის რეგიონი, რაღა თქმა უნდა, პირველ რიგში ზღვით, უნიკალური ეკოგარემოთი და ადგილობრივი ტრადიციებით არის გამორჩეული. თუმცა ტურისტულ ბაზარზე უმკაცრესი კონკურენცია მოითხოვს, ყოველივე ერთ მთლიან პოზიტიურ სახედ შეიფუთოს, სადაც უმთავრესი აჭარის მცხოვრებთა განსხვავებული კონფესიურობა და ამავე დროს მშვიდობიანი გარემო იქნება. ყოველივეს განსაკუთრებულ აქტუალობა შესძინა რელიგიური ექსტრემიზმის გაღვივებამ არა მარტო ისლამურ ქვეყნებში, არამედ შუაგულ ევროპაში, სადაც რელიგიური დაპირისპირება ხშირად სისხლიან ფორმებსაც იღებს.

პოლიტოლოგთა შორის არის მოსაზრება, რომ კონფლიქტები რელიგიურ ნიადაგზე, შესაძლოა ნებისმიერ ადგილზე აღმოცენდეს, ამავე დროს გახდეს ინსტრუმენტი ცალკეული ქვეყნების მიერ გეოპოლიტიკური ამოცანების გადასაწყვეტად.

ამიტომაც მნიშვნელოვანია, დღესვე დაიწყოს, აჭარის სახის წარმოჩენა, არა მხოლოდ უნიკალური გეოკლიმატური პირობებით გამორჩეული ადგილის, არამედ როგორც სხვადასხვა კონფესიათა მშვიდობის და ურთიერთპატივისცემის კერის, ადგილისა, სადაც მტრობისა და შუღლის ენა (Hate Speech), უცხოა.

¹ გრძელიშვილი ნ., გრძელიშვილი რ., ბრენდინგის როლი რეგიონის ტურისტული მიმზიდველობის ფორმირებაში, საქართველოს ბიზნესის მეცნიერებათა აკადემია, საერთაშორისო სამეცნიერო რეფერირებადი და რეცენზირებადი პრაქტიკული ჟურნალი „მოამბე“ №20, თბ., 2014, გვ. 84.

ტურიზმი შეიძლება განვითარდეს მხოლოდ მშვიდობიან პირობებში. არა თუ ომი, ინფორმაციაც კი გარკვეულ სამოქალაქო უთანხმოებაზე, აფერხებს ტურიზმის განვითარებას. ტურისტის შიში საკუთარ უსაფრთხოებაზე, სერიოზული შემაფერხებელი ფაქტორია მოგზაურობის არჩევისას, იგი დარწმუნებული უნდა იყოს თავის უსაფრთხოებაში მოგზაურობის დროს. რეგიონი კი, რომელიც მხოლოდ იწყებს მსოფლიო მასშტაბით პოზიციონირებას, მასზე გასული ნებისმიერი ნეგატიური სიუჟეტი მასობრივი ინფორმაციის საშუალებებში, შესაძლოა ძალზე მძიმედ აისახოს მის ტურისტულ პერსპექტივაზე, ამიტომაც აჭარა უნდა წარმოჩინდეს, როგორც სხვადასხვა კონფესიებს შორის მშვიდობის და ურთიერთსიყვარულის კერად.

მსოფლიო ტურისტული ორგანიზაციის (UNWTO) მონაცემებით, ტურიზმის შედარებით ყველაზე უფრო პერსპექტიული მიმართულებებს შორის პირველი ადგილი რელიგიურ (მომლოცველობით) ტურიზმს უჭირავს. ექსპერტები რელიგიურ ტურიზმს აფასებენ როგორც XXI საუკუნის ყველაზე პერსპექტიულ მიმართულებას.¹ რელიგიური ტურიზმი გულისხმობს იმ ადგილების მონახულებას, სადაც ტურისტებს შეუძლიათ ნახონ რელიგიური ობიექტები, საკულტო ძეგლები. ტურისტებს აგრეთვე იზიდავთ რელიგიური დღესასწაულების ხილვა.

რელიგიური ტურიზმის განვითარების ისტორიის და თანამედროვე მდგომარეობის ანალიზი საშუალებას გვაძლევს მნიშვნელოვანი დასკვნა გავაკეთოდ. იმის შესახებ, რომ სახელმწიფო, საზოგადოებრივი, კომერციული და რელიგიური ორგანიზაციების ერთობლივი და გეგმაზომიერი მუშაობის შედეგად, რელიგიური ტურიზმი ხელს შეუწყობს საზოგადოების სხვადასხვა ფენის ადამიანებს და სხვადასხვა ტრადიციული კონფესიების წარმომადგენლებს შორის ურთიერთგაგებას, რაც თავის მხრივ, ამცირებს სოციალურ დაძაბულობას.

ამასთან, გასათვალისწინებელია, რომ დღეისათვის ტრადიციული ფასეულობების, ისტორიული და კულტურული მემკვიდრეობის შენარჩუნება და მათი მომავალი თაობებისთვის გადაცემა, ერთ-ერთი პრიორიტეტული ამოცანაა, რომელიც ხშირ შემთხვევაში შეუძლებელია გადაწყდეს ტურიზმის, უპირველესად კი რელიგიური ტურიზმის განვითარების გარეშე.

რელიგიური ტურიზმიდან შემოსავლები მსოფლიო ბაზარზე, მთელი ტურისტული ბაზრის 2%-ს უტოლდება, რაც რეალობას ნაკლებად შეესაბამება, რადგან მრავალ ქვეყანაში ეს სეგმენტი ჯერჯერობით ცალკე არაა გამოყოფილი და კულტურულ-შემეცნებით ტურიზმშია წარმოდგენილი. თუმცა, არის ქვეყნები და ცალკეული რეგიონები, სადაც კონკრეტულად რელიგიურ ტურიზმს დიდი შემოსავლები მოაქვს. მაგ. იტალიაში იგი მთელი ტურისტული შემოსავლების 10% შეადგენს (დაახლოებით 4,5 მლრდ დოლარი). მართლმადიდებლური ქვეყნებიდან, ამ მხრივ, საბერძნეთი და ბულგარეთი გამოირჩევა, რომელთა ხელისუფლება უდიდეს ძალისხმევას ხარჯავს ამ მიმართულების ტურიზმის გასავითარებლად.

რელიგიური ტურიზმის ბაზარზე შესასვლელად თავისებური განაცხადი აქვს გაკეთებული იამაიკას. ქვეყანა, რომელიც არ გამოირჩევა, ძველი საკულტო ნაგებობებით და ძირითადად იმიგრანტებით არის დასახლებული, მსურველებს ეპატიჟება რელიგიური კონფერენციების და შეკრებების ჩასატარებლად.

საქართველოში 12 000-მდე ისტორიული და არქიტექტურული ძეგლია ანუ ქვეყნის რესურსები ამ მხრივ ძალზე დიდია.² მატულობს უცხოელთა დაინტერესება ჩვენი ქვეყნის რელიგიური რესურსებით, თუმცა, ამ კუთხითაც ქვეყნის ტურისტული პოტენციალი ჯერჯერობით ნაკლებადაა გამოყენებული. ტურიზმის ეროვნული ადმინისტრაციის ინფორმაციით, 2013 წელს საქართველოს პილიგრიმული მიზნებით 9 984-მდე ადამიანი ესტუმრა, რაც მთლიანად ვიზიტორთა რაოდენობის 0,2%-ია, რაც რა თქმა უნდა, მცირეა.

¹ გრძელიშვილი ნ., რელიგიური ტურიზმი – როგორც ფაქტორი საქართველოს ინტეგრაციისა მსოფლიო და რეგიონული ეკონომიკაში, VII სამეცნიერო კონფერენცია „ქრისტიანობა და ეკონომიკა – გორი 2013“. მიმდინილი ივ.ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის დაარსების 95-ე წლისთავისა და საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის ილია II აღსაფრების 35 წლისთავისადმი, საქართველოს საპატრიარქოს სამთავისისა და გორის ეპარქია, ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, 30 ივლისი, 2013.გვ.41-48.

² გრძელიშვილი ნ., რელიგიური ტურიზმი ინტეგრაციული პროცესების ხელშემწყობი ფაქტორი, სამეცნიერო ჟურნალი „სამართალი და ეკონომიკა“, №4, თბ., 2013, გვ. 90-99.

იგივე შეიძლება ითქვას კონკრეტულად აჭარაზეც. ისტორიულ ძეგლებსა და მის ირგვლივ ინფრასტრუქტურის განვითარებაზე რომ არაფერი ვთქვათ, აჭარაზე ანდრია პირველწოდებულის ნაკვალევი გადის, აქ არის მოციქულმატათას საფლავი, რაც ნაკლებადაა მიწოდებული უცხოელ აუდიტორიაზე აჭარის რეკლამირების დროს.

ქრისტიანული სარწმუნოების გავრცელებას ამ კუთხეში ხელს უწყობდა მისი აქტიური კულტურულ-ეკონომიკური ურთიერთობა ახლო აღმოსავლეთთან. აჭარაში იმთავითვე ფართოდ გაიშალა საეკლესიო მშენებლობა, რომელთა ნაშთები დღემდეა შემორჩენილი. პირველი ტაძარი დღევანდელი ხულოს მუნიციპალიტეტის სოფელ დიდაჭარაში მთავარანგელოზის სახელზე აიგო, რომლის ერთ-ერთ ქვაზე წერია: „აქ ქრისტეს პირველმა მოციქულებმა ანდრია პირველწოდებულმა, სვიმონ კანანელმა და მატათამ ააგეს პირველი ქრისტიანული ტაძარი საქართველოში“.

ამასთან, რამდენად ხდება იმის წარმოჩენა, რომ ბევრ შემთხვევაში ქრისტიანი და მუსლიმი ერთი ოჯახის წევრია და ამავე დროს მათ შორის სრული ჰარმონია სუფევს?

ისლამი – სიდიდით და მნიშვნელობით მეორე რელიგიაა თანამედროვე საქართველოს ტერიტორიაზე. საქართველოში 433784 მუსლიმი მოქალაქეა. რაც შეეხება აჭარის რეგიონს, მაჰმადიანი ქართველების რაოდენობა აქ მოსახლეობის 25%-ს შეადგენს. დღეს აჭარაში სრულიად ჰარმონიულად თანაარსებობენ ისლამისა და მართლმადიდებლობის მიმდევრები, ქრისტიანული და მაჰმადიანური სალოცავები. უფრო მეტიც, ისეთ პატარა ქალაქში, როგორცაა ბათუმი, შესაძლებელია თითქმის ყველა დიდი რელიგიის საკულტო ძეგლების ზილვა. აქ ოდითგანვე მშვიდობით თანაცხოვრობდნენ ებრაული, კათოლიკური, სომხური, მართლმადიდებლური და მაჰმადიანური რელიგიის წარმომადგენლები. სწორედ ეს, მშვიდობიანი თანაარსებობა უნდა იქცეს აჭარის სახელმთელ მსოფლიოში, რაც საუკეთესო მარკეტინგული სვლა იქნება აჭარის წარმოსაჩენად.

ვიმეორებთ, განსხვავებით განვითარებული და სტაბილური დემოკრატიის ქვეყნებისგან, საქართველოს და კერძოდ აჭარას, უფრო გამოკვეთილად სჭირდება დადებითი იმპულსების გზავნა, რის ერთ-ერთ საუკეთესო საშუალებად, რელიგიურ ტურიზმზე აქცენტების გაკეთება, მისით პოზიციონირება გვესახება. შედეგად, ასეთ ქვეყანას, მის რეგიონებს, სადაც უძველესი საკულტო ძეგლები, უამრავი რელიგიური ტაძარი და რაც მთავარია, კონფესიათა შორის სრული ჰარმონია სუფევს, მუდამ მრავალი სტუმარი ეყოლება.

Nodar Grdzlishvili

Religious Factor in the Formation of Tourism Brand Adjara

The paper indicates that one of the main determining characteristics of modern society is whether and how much competitive it is. The same applies to the countries and different administrative and territorial units. Areas need to be differentiated from others to express themselves and take privileged positions.

In the modern world, more and more countries, regions and cities work consistently on the formation of their own territory brand, which determines attractiveness of the tourism destination.

The paper points out that basis of branding of the territory is to highlight the uniqueness of the area granted by the nature and characteristics and cultural traditions of the nature. Formation of the region as a brand will promote attracting more tourists.

It is noted that religious tourism should be considered as one of the important marketing activity on the way to the development of peaceful and harmonious Adjara.

**ერთიანობის მართვის აქტუალურობა და მისი
ბიბლიური საფუძვლების გააზრება**

ადამიანური რესურსების მართვა მენეჯმენტის სამართავი ობიექტებიდან უმთავრესი და კომპლექსურია. თანამედროვე ურთიერთობათა, გადაწყვეტილებათა მიღების სირთულე განაპირობებს უმთავრეს გამოწვევებს ამ სფეროში. პრაგმატული აზროვნება და არა მხოლოდ ეთიკური საფუძვლები არსებობს იმისათვის, რომ შრომა ადამიანებისთვის უნდა გახდეს რამდენადაც შესაძლებელია სასიამოვნო პროცესი, რათა მან მოისურვოს მაქსიმალური ჩართულობა ორგანიზაციული მიზნების განხორციელებაში. დრო, როდესაც კომპანიები ჩართულები არ იყვნენ გლობალურ კონკურენციაში, წარსულია, თუმცა, შრომითი ურთიერთობები ხშირ შემთხვევაში ადეკვატურად არ იცვლება. ეს საკითხი განსაკუთრებით აქტუალურია პოსტსაბჭოურ ქვეყნებში, სადაც ორგანიზაციები იყვნენ ცენტრალიზებული გეგმის შემსრულებლები. ასეთ დროს, გარემო იყო სტატიკური, გარემოსა და ორგანიზაციის ფუნქციონირებას შორის არსებობდა პირდაპირი კავშირი. გადაწყვეტილებები ძირითადად ეფუძნებოდა რაციონალურ ახსნას. ურთიერთობების ეს ფორმა ავტომატურად აყალიბებდა აქტუალურ ქცევებს, რაც ძირითადად ეფუძნებოდა ერთმმართველობის პრინციპებს, მართვის საუკეთესო მეთოდი იყო მართვის ცენტრალიზაცია და ბიუროკრატიული სისტემის გამოყენება. ეს მმართველობითი ჩვევები დღემდე ნარჩუნდება პოსტსაბჭოური სივრცის ქვეყნებში, ისეთ სფეროებშიც კი, სადაც ეს აბსოლუტურად გაუმართლებელია. რაც შეეხება ბუნებრივად განვითარებულ, თუ განვითარებად ქვეყნებს, აქაც კი მნიშვნელოვან ტრანსფორმაციას განიცდის ადამიანური რესურსების მართვის სტრატეგიები, ვინაიდან ეს თანამედროვე გლობალური გარემოს მნიშვნელოვანი გამოწვევაა, როდესაც შეუძლებელია ინდივიდმა, მიუხედავად ინტელექტისა თუ გამოცდილებისა, თავი გაართვას გლობალური გარემოს მიერ შექმნილ გამოწვევებს. მიუხედავად ტექნოლოგიური, ინფორმაციული განვითარების ტემპებისა, კაცობრიობამ ვერ ჩაანაცვლა ადამიანური რესურსების აქტუალურობა. მისი შემოქმედებითი უნარების აქტივირება დღეს, როგორც არასდროს, მნიშვნელოვანია. ინდივიდი, ჯგუფის გარეშე, ვერ იქნება გადაწყვეტილებათა მიღებისა და შესრულების გარანტორი. შესაბამისად, ყოველი სოციალურ-ეკონომიკურ ურთიერთობებში ჩართული პირისთვის წარმატების მიღწევა შესაძლებელია სხვებთან თანამშრომლობით, ერთობლივი მოტივაციით საერთო მიზნების მისაღწევად.

თუ გავითვალისწინებთ ეკონომიკური ურთიერთობების განვითარების გზას, იოლია ჩავწვდეთ ადამიანური რესურსების მართვის ეტაპების დინამიკას: აგრარული, ინდუსტრიული, ინფორმაციული ერა, ცოდნაზე, ფასეულობებზე, ურთიერთკავშირებზე დაფუძნებული ერა, ადამიანური პოტენციალის ერა და ერთიანობაზე დაფუძნებული ერა¹.

ეს კატეგორიზაცია არ ნიშნავს რომ ყოველ წინას ანაცვლებს მომდევნო. აქ ყოველი მომდევნო მოიცავს ყველა ადრეულ ტენდენციას. ამ ჩამონათვალში ბოლო კატეგორია – ერთიანობის ერა დაფუძნებულია ორგანიზაციაში ყოველი ინდივიდის, სტრუქტურული რგოლის ერთობაზე. ის მოიცავს პერიოდს 2013 წლიდან. დრეისათვის ითვლება, რომ ეს მიმართულება ყველაზე აქტუალურია. ის თანამედროვე ურთიერთობებში განიხილება როგორც მიზანი და აგრეთვე მიზნების მიღწევის უმთავრესი საშუალება. მისი მიღწევის აუცილებლობა არსებულ გარემოში ფუნქციონირი ორგანიზაციებისთვის მნიშვნელოვანი გამოწვევაა.

ნაშრომი ეხება ამ აქტუალური თემის ბიბლიური საფუძვლების გააზრებას. რადგან ყოველი ცხოვრებისეული საკითხის უნივერსალური, უნიკალური ახსნა სახარებაში მოიპოვება. სწორედ ამიტომ, მეცნიერთა უმრავლესობა იკვლევს მათი კვლევის ობიექტისადმი ბიბლიის დამოკიდებულებას.

¹ The Age of Human Potential –Talent Management, William A. Guillory, Ph.D. President Innovations International, Inc. Salt Lake City, Utah 84117, p. 2.

ერთიანობის თემას ბიბლიაში განსაკუთრებული, საკრალური მნიშვნელობა აქვს. წმინდა წერილის ყველა ნაწილი, ცალ-ცალკე და ერთად, კაცთა მოდგმას უქადაგებს უფალთან ერთობით ყოფნის მნიშვნელობას. ის განმარტებულია, როგორც გადარჩენის ერთადერთი გზა.

წმინდა წერილში ერთმნიშვნელოვნადაა განსაზღვრული, რომ თუნდაც ორი ერთად მდგომი ადამიანისთვის არაფერია შეუძლებელი – „**კუალად ამენ გეტყვი თქვენ: უკუეთუ ორნი თქვენგანნი შეითქუნენ ქუეყანასა ზედა ყოვლისათვისვე საქმისა, რომელიცა ითხოონ, ეყოს მათ მამისა ჩემისაგან ზეცათაისა. რამეთუ სადაცა იყვნენ ორნი გინა სამნი შეკრებულ სახელისა ჩემისათვის, მუნ ვარ მე შორის მათსა**“ (მათე 18;19)¹. ერთიანობას გამოითხოვს მამა ღმერთისგან ძე ღმერთი თავისი სულიერი შვილებისთვის: „**...მამაო წმიდაო, დაიცვენ ესენი სახელითა შენითა, რომელნი მომცენ მე, რაითა იყვნენ ერთობით, ვითარცა ჩუენ**“ (იოანე 17;11).... „**რაითა ყოველნი ერთ იყვნენ, ვითარცა შენ, მამაო, ჩემდამო, და მე შენდამი, რაითა იგინიცა ჩუენ შორის ერთ იყვნენ, რაითა სოფელსა პრწმენეს, რამეთუ შენ მომავლინე მე. და მე ღიდებაი, რომელი მომეც მე, მივეც მათ, რაითა იყვნენ ერთ, ვითარცა ჩუენ ერთ ვართ. მე მათ შორის, და შენ ჩემ თანა, რაითა იყვნენ სრულ ერთობითა, და რაითა უწყოდის სოფელმან, რამეთუ შენ მომავლინე მე და შეიყუარენ იგინი, ვითარცა მე შემეყუარე**“ (იოანე 17;21-23).

ეკლესიასტეში ქრისტეს დაბადებამდე საუკუნეებით ადრე ნათლად, მარტივად განმარტავს ერთობის უპირატესობას და მარტოობის ტრაგიზმს: „**უმჯობეს არიან ორნი ერთისა, რომელ არს მათდა სასყიდელი, კეთილ არს შრომასა შინა მისსა. უკეთუ დაეცნენ, ერთმან აღადგინოს მოყუასი თვისი. და ვაი ერთისა მის, უკეთუ დაეცეს და არა ვინ იყოს მეორე, რომელმან აღადგინოს იგი. და უკეთუ დაწვნენ ორნი, განტყვენ იგინი და ერთი იგი ვითარმე განტყვენ და უკეთუ განძლიერდეს ერთი იგი, ორნი ესე დადგენ წინაშე მისსა, და საბელისმოდებული არა ადრე განსქდეს**“ (ეკლესიასტე 4;9-12)² ასევე, ძველ აღთქმაში, დავით წინასწარმეტყველმა ფსალმუნით იგალობა, რომ არაფერია ერთობაზე სასიკეთო და მშვენიერი: „**აჰა, ესერა, რაიმე კეთილ, ანუ რამე შეუნიერ, არამედ დამკვიდრებაი ძმათა ერთად?**“ (ფს. 132;1).

აღდგომის შემდეგ, ქრისტეს მოსწავლეებიც, ზეციური მოძღვრის კურთხევით, სულიწმინდის მაღლით განსწავლულები ერთობისკენ მოუწოდებდნენ მორწმუნე მრევლს.

პავლე მოციქული, ეპისტოლით, ფიზიკურ და სულიერი ერთობისკენ მოუწოდებს ეფესელებს, ვინაიდან ერთია ჭეშმარიტება, ერთია ღმერთი, სარწმუნოება და ნათლისღება: „**ისწრაფდით დამარხვად ერთობასა მას სულისასა საკრველითა მით მშვიდობისაითა. ერთ ზორც და ერთ სულ, ვითარცა-იგი იჩინენით ერთითა მით სასოებითა ჩინებისა თქუენისაითა; ერთ არს უფალ, ერთ სარწმუნოება, ერთ ნათლის-ღებაი, ერთ არს ღმერთი და მამაი ყოველთაი, რომელი ყოველთა ზედა არს და ყოველთა მიერ და ჩუენ ყოველთა შორის**“ (ეფეს. 4;3-6).

სახარებაში ხაზგასმულია, რომ მეუფება არ არსებობს ერთიანობის განცდის გარეშე. როდესაც უფალი ქრისტეს მიერ სულით ავადმოფის განკურნების მხილველნი ფიქრობდნენ, რომ ის ბოროტთან თანხმობით განაგებდა ბოროტს, ქრისტე მიუხვდა ფიქრს და უთხრა მათ, რომ ყოველი ძალაუფლება განადგურდება თუ საკუთარ თავს განუდგება: „**იცოდნა იესუ ზრახვანი იგი გულისა მათისანი და პრქუა მათ: ყოველი მეუფებაი, რომელი განველთის თავსა თვისსა, მოხრდის; და ყოველი ქალაქი გინა სახლი, რომელი განველთის თავსა თვისსა, ვერ დაემტკიცოს**“ (მათე 12;25). ამ ფრაზის ეკონომიკური შინაარსი ასე შეგვიძლია გავიგოთ: შეიძლება მენეჯერი, ან ორგანიზაციის წევრები და თავად ორგანიზაციები იყვნენ წარმატებულნი, თუ ისინი ებრძვიან ერთმანეთს, ან მათი მიზნები ურთიერთსაპირისპიროა? ამ კითხვაზე პასუხი ეჭვს არ იწვევს და არის – არა, საპირისპიროს კი ადგილი შესაძლებელია ჰქონდეს მხოლოდ მოკლევადიან პერიოდში.

¹ ახალი აღთქმა უფლისა ჩუენისა იესუ ქრისტესი, წმ. გიორგი მთაწმინდელის რედაქციის კრიტიკულად დადგენილი ტექსტის მეორე სრული გამოცემის მიხედვით <http://www.orthodoxy.ge/>

² ძველი აღთქმა მცხეთური ხელნაწერის მიხედვით. <http://www.orthodoxy.ge/>

სტუქტურული მთლიანობის შინაარსის თვალსაჩინო მოდელი რომაელთა მიმართ ეპისტოლეში პავლე მოციქულის მიერ ნათლად არის გადმოცემული: როგორც ერთია ადამიანი და სხვადასხვა სხეულის ნაწილები აქვს, ხოლო თითოეულ ნაწილს განსხვავებული ფუნქცია აკისრია, ქრისტეს მოწაფენიც ასევე ერთნი უნდა იყვნენ და ყოველი მათგანი – ერთმანეთის ნაწილები: „**ვითარცა ერთსა მას გუამსა მრავალ ასოებ აქუს, ხოლო ასოებსა მას ყოველსა არა იგივე საქმე აქუს, ეგრეთცა ჩუნ ყოველნი ერთ გუამ ვართ ქრისტეს მიერ, ხოლო თითოეული ურთიერთას ასოებ ვართ**“ (რომ. 12;4-5) და როგორც სხეულის ნაწილები განსხვავებულები არიან, სხვადასხვა ფუნქციებს ასრულებენ, მაგრამ არ შეუძლიათ უერთმანეთოდ, თუ ერთს ტკივა, დანარჩენებიც წუხან მის გამო, ასევე მორწმუნეთათვისაც საერთო უნდა იყოს უპატიობაც და დიდებაც: „**და რამეთუ გუამი იგი არა არს ერთ ასო, არამედ მრავალ. უკუეთუ თქუას ფერხმან, ვინათგან არა ვარ ხელ, არა ვარ მის გუამისაგანი, ამისგან-მე არა არსა მის გუამისაგანი? ანუ თუ თქუას ყურმან, რამეთუ არა ვარ თუალ, არა ვარ მის გუამისაგანი, ნუ ამისთვის არა არსა მის გუამისაგანი? უკუეთუ ყოველი გუამი თუალ იყოს, სადა არს სასმენელი? უკუეთუ ყოველი სასმენელ იყოს, სადა არიან საყნოსელნი? აწ ესერა ღმერთმან დასხნა ასონი იგი თვითოეულად გუამსა მას შინა, ვითარცა ინება. ხოლო უკუეთუმცა იყო ყოველი ერთ ასო, სადამცა იყო გუამი იგი? ხოლო აწ მრავალ არს ასოები და ერთ გუამი. ხოლო ვერ ხელ-ეწიფების თუალსა, ვითარცა პრქუა ხელსა: არა მიხმ შენ; ანუ კუალად თავსა – ფერხთა, ვითარმედ: არა მიხმთ თქვენ. არამედ უფროისდა უმეტეს, რომელი-იგი საგონებელ არს ასოი გუამისა მის უუძღურესად, იგი უსახმარეს არს. და რომლისასა ვჰგონებთ უპატიო-ყოფად გუამისაგან, ამათ პატივსა უმეტესსა მივსცემთ. და უშუერსა მას ჩუნსა შუენიერებაი უმეტესი აქუს, ხოლო შუენიერსა მას ჩუნსა არარაი უხმს. არამედ ღმერთმან შეზავა გუამი იგი და ნაკლულსა მას უმეტესი მისცა პატივი, რაითა არა იყოს წვალებაი ხორცთა მათ შინა, არამედ მასვე ერთიერთისათვის ზრუნვიდენ ასონი იგი. და თუ ევნებინ რაი ერთსა ასოსა, მის თანა ელმინ ყოველთა ასოთა; და თუ იდიდებინ ერთი ასოი, მის თანა იდიდებიდ ყოველნი ასონი. თქვენ ხართ ხორცინი ქრისტესნი და ასონი ასოთა მისთაგანნი“ (I კორინ. 12;12-27). ნახვასმულია, რომ მსგავსი ერთობა თავად ქრისტეს განასახიერებს: „**ვითარცა-იგი გუამი ერთ არს, და მრავალი ასოები აქუს, და ყოველი იგი ასოები ერთისა მის გუამისა მრავალ ღათუ არს, ერთგუამვე არს, ეგრეთცა ქრისტე**“ (I კორინ. 12;12). ამ მაგალითით ბიბლიაშია დადასტურებული, იმ თეორიათა მართებულობა, რომლითაც მიიჩნევა, რომ ადამიანთა გაერთიანების, ორგანიზაციის პროტოტიპი უნდა იყოს ადამიანი, ან თუნდაც ყველაზე კარგად მართული, ორგანიზებული სისტემა – ტვინი. თანამედროვე მეცნიერთა მიგნებებს, ფუნდამენტურ პრინციპებს იმის შესახებ, რომ ადამიანის, ტვინის მსგავსი სისტემური ორგანიზაციების შექმნა არის წარმატების განმსაზღვრელი, აქვს ბიბლიური საფუძვლები.**

რამდენად გასაოცარიც არ უნდა იყოს, წმინდა წერილში აგრეთვე მსჯელობაა ერთობისას შედეგების განაწილების სპეციფიკაზეც, რომ ერთობის წევრთათვის ყველა შედეგი უნდა იყოს საერთო და არც ერთმა თავისად არ უნდა მიიჩნიოს მეტი: „**ხოლო სიმრავლისა მის მორწმუნეთაისა იყო გული და გონება ერთ, და არცა ერთმან ვინ თქვის მონაგები მისი თვისად, არამედ იყო ყოველივე მათდა ზოგად**“ (საქმე მოციქულთა 4;32). იგივე შინაარსია გადმოცემული „საქმე მოციქულთაში“: „**ყოველნივე მორწმუნენი იყვნეს ერთბამად, და აქუნდა ყოველივე ზოგად. და დღითი-დღედ განკრძალულ იყვნეს ტაძარსა მას შინა, აკურთხევდეს სახლ-მდაბრ პურსა, მიიღებდეს საზრდელსა მხიარულითა და განმარტებულითა გულითა, აქებდეს ღმერთსა, და აქუნდა მადლი ყოვლისა მიმართ ერისა. ხოლო უფალი შესძინებდა ცხოვნებულთა დღითი-დღედ ეკლესიასა (საქმე მოციქულთა 2;44-46).**

სასარებაში აგრეთვე განსაზღვრულია სხვა აუცილებელი პირობებიც, რომელთა საშუალებითაც მიიღწევა და ნარჩუნდება ერთიანობა. ესენია: ერთსულოვნება, ურთიერთისიყვარული, ურთიერთლათმენა, ერთმანეთის განვითარებაზე ზრუნვა, თავმდაბლობა. მორწმუნეთათვის მთავარია არა მხოლოდ ლოცვა, არამედ ერთიანი, ერთი „პირით“ „ერთ-ზრახვა“ ლოცვა: „**რაითა ერთბამად ერთითა პირითა აღიდებდეთ ღმერთსა და მა-**

მასა უფლისა ჩუენისა იესუ ქრისტესსა (რომ. 15;6); არა მხოლოდ სწორი განზრახვა არამედ „ერთ-ზრახვა“ ყოფნა „ხოლო დასასრულსა ყოველნი ერთ-ზრახვა იყვენით, მოწყალე, ძმით მოყვარე, შემწყნარებელ, მდაბალ. (I პეტრე 3;8); „აღავსეთ სიხარული ჩემი, რაითა მასვე ჰზრახვიდეთ და იგივე სიყვარული გაქუნდეს; ერთ-სულ და ერთ-ზრახვა იყვენით“ (ფილიპ. 2;2).

ხაზგასმულია ურთიერთ გაძლიერებაზე, „ურთიერთ აღშენებაზე“ ზრუნვის მნიშვნელობა „აწ უკუე მშვიდობასა შეუდგეთ და აღშენებასა ურთიერთას“ (რომ. 14;19) და თვალნათელია თანამედროვე გარემოში ამ უკანასკნელის აქტუალურობა. ამ თემის განხილვისას შეუძლებელია გვერდი ავუაროთ მორალურ საფუძვლებს. ერთობის მიღწევისათვის ბიბლია პირობად მიიჩნევს თავმდაბლობას, ანუ თავმდაბლობა – „ნურარაით ხდომით გინა ზუაობით, არამედ სიმდაბლით ურთიერთას უმეტეს შეპრაცხდით თვითოეული თავისა თვისისასა“ – (ფილიპ. 2;3) აგრეთვე, ურთიერთდათმენის უნარი – „ხოლო ღმერთმან მოთმინებისამან და ნუგეშინის-ცემისამან მოგეცინ თქვენ იგივე ზრახვად ურთიერთარს ქრისტეს იესუს მიერ“ (რომ. 15;5) და ურთიერთმორჩილების უნარი – „დაემორჩილენით ურთიერთას შიშითა ქრისტესითა“ (ეფეს. 5;21) – ბაზისია, რითაც მიიღწევა ერთობა. „უფალი აერთიანებს“ – ერთობის უნარი ადამიანებს უფლისაგან მოეცემა ჯილდოდ მოთმინებისა და ერთმანეთისთვის ნუგეშისცემისთვის: „ხოლო ღმერთმან მოთმინებისამან და ნუგეშინის-ცემისამან მოგეცინ თქვენ იგივე ზრახვად ურთიერთარს ქრისტეს იესუს მიერ, რაითა ერთბამად ერთითა პირითა აღიდებდეთ ღმერთსა და მამასა უფლისა ჩუენისა იესუ ქრისტესსა. ამისთვის შეიწყნარებდით ურთიერთარს, ვითარცა-იგი ქრისტემან შეგიწყნარნა თქვენ სადიდებლად ღმრთისა“ (რომ. 15;5-7).

მაგალითი ერთიანობისა, თავდადებისა პირადად მოგვეცა მამისაგან (რომელმაც კაცობრიობის გამოსახსნელად გვიშვა ძე) და ძისაგან – პირადი მსხვერპლის გაღებით ადამიანთა სულების გამოსახსნელად. ეს სასწაული აღსრულდა საოცარი თავმდაბლობით და მორჩილებით: „აღავსეთ სიხარული ჩემი, რაითა მასვე ჰზრახვიდეთ და იგივე სიყვარული გაქუნდეს; ერთ-სულ და ერთ-ზრახვა იყვენით, ნურარაით ხდომით გინა ზუაობით, არამედ სიმდაბლით ურთიერთას უმეტეს შეპრაცხდით თვითოეული თავისა თვისისასა. ნუ თავისა თვისისასა ხოლო კაცად-კაცადი თქუენი ეძიებნ, არამედ მოყუსისაცა თვითოეული თქუენი. ესე ზრახვაი იზრახებოდენ თქუენ შორის, რომელცა-იგი ქრისტე იესუს მიერ. რომელი-იგი ხატი ღმრთისაი იყო, არა ნატაცებად შეირაცხა ყოფად იგი სწორებად ღმრთისა, არამედ თავი თვისი დაიმდაბლა და ხატი მონისა მიიღო და მსგავს კაცთა იქმნა და ხატითა იპოვა ვითარცა კაცი; დაიმდაბლა თავი თვისი და იქმნა იგი მორჩილ ვიდრე სიკუდილმდე და სიკუდილითა მით ჯუარისაითა“ (ფილიპ. 2;2-8).

ერთობის მიზანი აუცილებელია იყოს ჭეშმარიტების მსახურება. მიუხედავად იმისა, რომ ერთობის ნებას ვერაფერი დაუდგება დედამიწაზე, უფლისგან შეიმუხრება ის, რისი ფუნდამენტი არ არის კლდე – სიყვარული ჭეშმარიტი უფლისს მიმართ. როცა ვსაუბრობთ ბიბლიურ ერთიანობაზე გვანსენდება ძველი აღთქმისეული ბაბილონის გოდოლი, სადაც უფლის მიერ დაირღვა კაცთა ერთობა, რომლის საძირკველი იყო ამპარტავნება და განდიდების სურვილი „და თქუა უფალმან ღმერთმან: აჰა ნათესავი ერთ და ბაგენი – ერთ ყოველთა, და ამის იწყეს ქმნად და აწ არა დააკლდეს მათგან ყოველნი, რაოდენ-თა-ცა ინებონ ქმნად. მოვედით, გარდავიდეთ და შეურინეთ მათ ენანი მუნ, რათა არა ესმოდის თითოეულსა ხმა მოყუსისა. და განთენსა იგინი უფალმან მუნით პირსა ზედა ყოველისა ქუეყანისასა. და დასცხრეს მაშენებელნი ქალაქისა და გოდლისანი“ (დაბ. 11;6-8).

ბიბლიის მთავარი პათოსი ერთიანობისადმი არის ადამიანთა ერთიანობა უფალთან სულით და ხორციით, ერთიანობა ლოცვაში, საქმეში სადიდებლად უფლისა. ეს სიბრძნეა ჩადებული წმინდა ლიტურგიისას, როცა გალობით აღგავლენთ ლოცვას: „ვიყვარებოდეთ ურთიერთარს, რათა ერთობით აღვიარებდეთ მამასა და ძესა და წმიდასა სულსა“, რადგან უფალი მხოლოდ ერთობით სიყვარულს და სიყვარულით ერთობას სცნობს.

The Actuality of Management of Unity and its Biblical Basics

R e s u m e

Human resource management strategies and paradigms are transforming fundamentally and this is important global challenge. If we consider the way of development of social and economic relationship, we can easily understand the peculiarities of the dynamic of human resource management trends.

A person alone, without others, cannot be a guarantor of making right decisions and performing them. He/she cannot handle challenges caused by global environment. Accordingly, every individual, involved in social and economic relations, can achieve success in collaboration with others. It is not surprising that William A. Guillory in his work: "Global Business (and social) Paradigms" underlined the importance of oneness, where the power is based upon unity, as the newest trend of business and organization development. We can consider that is the main goal, as well as, the primary means of achieving it. To achieve the oneness is the most important challenge for contemporary organization.

The article is devoted to understanding of the biblical basis of this important topic. The issue of unity has the special, sacral meanings in the Bible. All parts of the Scripture, separately and together preach the importance of oneness. And it is defined as the only way to survive. Nothing is impossible for those, who are together, The God is with them.

The Bible precisely defines content, features, principles and important targets of the unity. The paper contains the relevant quotations from the Old Testament as well as from the New Testament. The main inspiration of The Bible of course is human unity with the Lord with flesh and blood, unity in prayer, in work, for glory of the Lord. This wisdom is implied in holy Divine liturgical chant: **"Let us love one another that with one mind we may confess: Father, Son and Holy Spirit, the Trinity, one in essence and undivided."** As the God recognizes only the love with unity and the unity only with love.

ქრისტიანობა და თანამედროვე ეკონომიკა: ქართველი წმინდანების სამეურნეო-მმართველობითი მემკვიდრეობა

თანამედროვე მსოფლიოში ეკონომიკური საქმიანობა უმეტესწილად ემყარება მოგების მიღების დაუკლებელ სურვილს, რა დროსაც ადამიანები ძალიან ხშირად ცდილობენ მიაღწიონ სასურველ ფინანსურ შედეგებს ნებისმიერ ფასად. ამ პროცესში ისინი არ ერიდებიან ბუნებრივი თუ ადამიანური რესურსების ექსპლუატაციას, რითაც ზიანს აყენებენ გარემოს და ლაზარს ადამიანის უფლებებს.

თანამედროვე ბიზნესსაქმიანობის მთავარ მიზანი მაქსიმალური მოგების მიღებაა და ის სულ უფრო ნაკლებად ითვალისწინებს ზნეობრივ და მორალურ პრინციპებს.

ამ ყველაფრის შედეგია, ერთი მხრივ, დაბინძურებული გარემო, გაჩეხილი ტყეები, მონურ პირობებში მომუშავე ადამიანები, ხოლო მეორე მხრივ ამის შედეგად გამდიდრებული ბიზნესის მფლობელები, რომლებიც კვლავაც აგრძელებენ ბუნებრივი და ადამიანური რესურსის დაუნდობლად გამოყენებას.

ასეთი პროცესები, დიდი ალბათობით, სამყაროს ადრე თუ გვიან მიიყვანს ბუნებრივი კატასტროფების ზღვრამდე და დღის წესრიგში დააყენებს ახალი პოლიტიკური თუ ეკონომიკური სისტემების ფორმირების აუცილებლობას.

შექმნილი მდგომარეობიდან საუკეთესო გამოსავალია, ქრისტიანული პრინციპების წინა პლანზე წამოწვევა ბიზნესის კეთების პროცესში.

ბიბლიის მიხედვით, მთელი სამყაროს, დედამიწის, გლობალური და რეგიონული სოციალურ-ეკონომიკური პროცესების, ყოველი ცალკეული სახელმწიფოს, ორგანიზაციის, საწარმოს, ადამიანის ნებისმიერი საქმიანობის შემოქმედი, უზენაესი განმგებელი და წარმართველი არის უფალი ღმერთი. სამეურნეო-მმართველობითი საქმიანობის უფლისმიერი სათნოებით წარმართვა უზრუნველყოფს ჩვენთვის მიწიერ სიხარულს და მნიშვნელოვანწილად განაპირობებს ზეციური ნეტარების მოპოვებას.¹

შეიძლება ითქვას, რომ საქართველოშიც, მსოფლიოში არსებული ტენდენციების მსგავსად, ბიზნესსაქმიანობის მეთოდები შორსაა ქრისტიანული – მართლმადიდებლური პრინციპებისგან. XX საუკუნის ბოლოდან დღემდე ქვეყანაში მუდმივად ნადგურდება ბუნებრივი რესურსები, იჩეხება ტყეები, არ მოქმედებს შრომის ეფექტური კანონმდებლობა, რაც იქნებოდა დასაქმებულების ღირსეული შრომის გარანტი. ამ ყველაფერზე მაღლა დგას ეკონომიკური და ბიზნეს-ინტერესები, რისი ერთ-ერთი დასტურიცაა „ხუდონჰისის“ მშენებლობა, ის დაუოკებელი სურვილი, რომელიც ექსპერტული შეფასებებით მნიშვნელოვან საფრთხეს წარმოადგენს გარემოსთვის და იძულებულს ხდის ადამიანებს დატოვონ უდიდესი ისტორიის მქონე და ხელთუქმნელი ძეგლებით დაზუნდული მშობლიური მხარე. ამ პროცესს წინ უნდა აღუდგეს მთელი საქართველო.

თანამედროვე საქართველოსთვის ისტორიული მნიშვნელობა აქვს სოციალურ-ეკონომიკური პრობლემების გადაჭრას, რასაც საფუძვლად უნდა დაედოს სარწმუნოებრივი და ეროვნული მსოფლმხედველობის ჰარმონიული ურთიერთშეთანაწყობა.²

ჩვენი ქვეყნის ისტორიაში იყვნენ გამორჩეული ადამიანები, რომლებიც თავიანთი მოღვაწეობის პერიოდში სიტყვით და საქმით ცდილობდნენ ქრისტიანული ფასეულობების დანერგვას საზოგადოებრივი ცხოვრების ყველა სფეროში, მათ შორის ეკონომიკაშიც. ამ მხრივ განსაკუთრებით გვინდა გამოვყოთ ქართველი წმინდანები: წმ. მეფე დავით აღმაშენებელი, წმ. გაბრიელ ეპისკოპოსი და წმ. ილია მართალი და მათი მოღ-

¹ მღვდელი ბასილ ახვლედიანი, შინაშვილი გ., ბაკაშვილი ნ., მართლმადიდებლური თეოლოგიური ეკონომიკისა და მართვის საფუძვლები, თბილისი, 2009, გვ. 26.

² იქვე, გვ. 62.

ვაწეობის ეკონომიკასთან კავშირით განხილვის გზით ვაჩვენოთ თუ რა პრინციპებს უნდა ეფუძნებოდეს საქართველოს ეკონომიკის განვითარება დღეს და მომავალში.

წმიდა მეფე დავით აღმაშენებელი, იმ პერიოდის საქართველოს სწორუპოვარი მმართველი, ღრმად მორწმუნე მართლმადიდებელი იყო, რაც აისახებოდა მის მიერ ქვეყანაში განხორციელებულ რეფორმებში. მისი მმართველობის პერიოდში საქართველოში მნიშვნელოვნად აღორძინდა სავაჭრო-ეკონომიკური ურთიერთობები, რაც სწორედ დავითის მიერ იმ პერიოდისთვის მეტად უჩვეულო და პროგრესული რეფორმების დამსახურება იყო.

დავით აღმაშენებელი საქართველოს ეკონომიკურ წარმატებაზე დიდად ზრუნავდა და ყოველგვარ ღონისძიებას ხმარობდა, რომ ქვეყანაში აღებმცემობა გაცხოველებულიყო. იგი მფარველობას უწევდა არაბ და სპარსელ ვაჭრებს; მაჰმადიანებს საზოგადოდ საქართველოში ისეთი ხელშემწყობი პირობები შეუქმნა, რომ თვით მაჰმადიანთა მეფეებს არ გამოუჩინათ თავიანთი ერთმორწმუნე ქვეშევრდომებისადმი იმოდენი მზრუნველობა რასაც იჩენდა და პატივისცემით ეკიდებოდა საქართველოს ქრისტიანი მეფე¹.

დავით აღმაშენებელმა, როგორც ჭეშმარიტმა მართლმადიდებელმა ქრისტიანმა, სამაგალითო შემწყნარებლობა გამოავლინა საქართველოში მცხოვრები უცხო ეროვნების ადამიანების მიმართ, რაც იმ პერიოდის მსოფლიოსთვის მეტად უჩვეულო მოვლენა იყო. ქვეყანაში ეკონომიკური აქტივობის წახალისების მიზნით მან გარკვეული საგადასახადო შეღავათები დაუწესა ქვეყნის ტერიტორიაზე მცხოვრებ უცხო ეროვნების ადამიანებს. კერძოდ მაშინ, როცა ეთნიკური ქართველები სახელმწიფო ბიუჯეტში წლიურად გადასახადის სახით იხდიდნენ 5 დინარს, ებრაელებისთვის ეს თანხა შეადგენდა 4 დინარს, ხოლო მუსლიმი მოსახლეობა იხდიდა 3 დინარს. და ეს ხდებოდა ეპოქაში, რომლისთვისაც დამახასიათებელი იყო უცხოტომელთა ჩაგვრა და შევიწროება.

იმ პერიოდის მსოფლიოში მართლაც რომ იშვიათი იყო სახელმწიფო, სადაც თანაბარი უფლებებით სარგებლობდნენ მკვიდრი მოსახლეობა და უცხო ეროვნების ხალხები. თუმცა, დავით აღმაშენებელი თავისი სამაგალითო საქციელით და უცხოტომელთა მიმართ გამოვლენილი ლოიალურობითა და ტოლერანტობით იყო გარანტი იმისა, რომ ამ ადამიანებს თავისუფლად, ყოველგვარი შიშის გარეშე შეეძლოთ ეკონომიკური საქმიანობის განხორციელება ქვეყნის ტერიტორიაზე.

თვით მეფე ხომ კეთილმორწმუნე და უერთგულესი მართლმადიდებელი ქრისტიანი იყო; მაგრამ მაინც მას სხვა მოძღვრებისა და სჯულის კაციც უყვარდა და პატივისცემა იცოდა. ამიტომაც იყო რომ მაჰმადიან ისტორიკოსთა სიტყვით იგი უცხო ეროვნების შვილებსაც, თავის განათლებულს და ძლიერს მფარველობას არ აკლებდა.²

ეკონომიკური რეფორმების განხორციელებასთან ერთად დავით აღმაშენებლის ინიციატივით ქვეყანაში უამრავი ეკლესია, საგანმანათლებლო და სამკურნალო დაწესებულება, კულტურული ცენტრები და ინფრასტრუქტურა (ხიდები, გზები) აშენდა და განახლდა (მათგან განსაკუთრებით გამორჩეულია გელათის მონასტერი და აკადემია, ღვთისმშობლის სახელობის ეკლესია შიომღვიმეში, ქსენონი და ა.შ.), რაც რა თქმა უნდა, მნიშვნელოვნად უწყობდა ხელს დასაქმების ზრდას იმ პერიოდის საქართველოში. ეს ყოველივე დავითის კაცთმოყვარე ბუნებით და ქრისტიანული პრინციპებით იყო ნაკარნახევი.

დავითის აზრით, ეკონომიკური საქმიანობის მიზანი არ უნდა იყოს მაქსიმალური მოგების მიღება ნებისმიერი გზით, რაც კარგად ჩანს მის მიერ დაწერილ „გალობანი სინანულისანი“-ში, სადაც იგი ამბობს: 'ვეცხლი, ვითარცა მიწაი, და ოქროი, ვითარ თიხაი უბნისაი ვიუნჯენ, თაყვანის ვეც ანგაპრებისა მამონას, ვითარ – იგი ძველთა მათ – ბაალს და ასტარტეს და ქამოსს სამაგელსა. ...და აწ, მომდრეკელი მუხლთა გულისათაი, ვხმობ, ვითარცა სხვაი მანასე: მილხინე, ჰოი მეუფეო, მილხინე და ნუ წარმწყმედ ცოდვათა

¹ ივ. ჯავახიშვილი, მეფე დავით აღმაშენებელი (1073–1125)
http://www.dzeglebi.ge/statiebi/istoria/davit_agmashenebeli.html#17

² იქვე.

შინა, და ნუ იხსენებ ძვირთა ჩემთა, და ნუ ღამსჯი მე ქვესკნელთა თანა, რამეთუ შენ ხარ ღმერთი მონა-
ნულთაი, ამაღლებული ზესკნელს ცათა ძალთაგან“.¹

ეკონომიკის ქრისტიანული გააზრების საქმეში განუზომელია წმ. გაბრიელ ეპისკოპოსის წვლილი. ბედ-
ნიერების საფუძვლად მას ადამიანის დაუცხრომელი სულიერ-ხორციელი შრომა და ძალისხმევა მიაჩნდა:
„...ხორციელსაცა და სულიერსაცა წარმატებასა და ბედნიერებასა აქვთ ერთი და იგივე საფუძველი – შეურ-
ყვეელი მხნეობა და დაუძინებელი შრომა სულიერი და ხორციელი. შეიძინე ესენი თუ გსურს ბედნიერება“.²

როგორც ილია ჭავჭავაძემ აღნიშნა მისი დაკრძალვის დღეს, 1896 წელს: „განსვენებული ღრმად-მი-
წვენილი მეცნიერი იყო და იმოდენავე ღრმად-მორწმუნეცა. აქ არის, ჩემის ფიქრით, მისი აღმატებულება,
მისი მნიშვნელობა არამც თუ მარტო ჩვენთვის, სხვისთვისაც, რადგანაც ბევრსა ჰგონია, რომ მეცნიერება და
სარწმუნოება ერთმანეთში მოურიგებელნი და მოუთავსებელნი არიანო. იგია მაგალითი ამ მორიგებისა და
მოთავსებისა“.³

წმ. გაბრიელ ეპისკოპოსი აღნიშნავდა, რომ მთავარი არაა მხოლოდ მოგების დათვლა წლის ბოლოს.
ადამიანმა გარდა მისი ბიზნესსაქმიანობისა განვლილ წელს, თვალი უნდა გადაავლოს მისი საქმიანობის ზნე-
ობრივ მხარეს. „...ესრეთი ანგარიში უმეტესად სასარგებლო იქნება შენთვის, ვიდრე სხვანი, ვინაიდან ადამი-
ანის ყოველი საქმის და შრომის წარმატება დამოკიდებულია შინაგანთა მისთა თვისებათა და მიდრეკილება-
თა ზედა. კეთილ გონიერი ქრისტიანი ყოველ საღამოს გამოიკვლევს თავის სულიერს მდგომარეობასა, შენ
წელიწადში ერთხელ მაინც აღასრულე ეს სასარგებლო საქმე“.⁴ ამ სიტყვებით წმინდანი ხაზს უსვამს, რომ
აუცილებელია ნებისმიერი და მათ შორის ეკონომიკური საქმიანობა ხორციელდებოდეს ქრისტიანული პრინ-
ციპების დაცვით, რათა ის ღვთისათვის სათნო იყოს.

წმინდანის აზრით, ადამიანი, რომელიც ეკონომიკურ საქმიანობას წარმართავს პატიოსნად, ქრისტიანუ-
ლი ფასეულობების დაცვით, გაცილებით უფრო დიდი სარგებლის მომტანია საზოგადოებისთვის, ვიდრე ის,
ვინც უგულვებელყოფს ამ პრინციპებს. ქრისტიანული პრინციპების განუხრელი დაცვით ადამიანი უფრო და
უფრო უკეთესი ხდება და საკუთარ სიმდიდრეს არამხოლოდ პირადი, არამედ საზოგადოების კეთილდღეო-
ბისთვისაც იყენებს. „ვაჭარი, რასაკვირველია, თავისი გამდიდრებისთვის ვაჭრობს და იღვწის; გარნა უკეთუ
იგი ვაჭრობს სიმართლით და პატიოსნებით, სიმდიდრეში არ არის ამპარტავანი, სიღარიბეში არ არის სულ-
მოკლე, არამედ ესავს უფალსა, მონაგებისაგან თვისისა განუყოფს რასმეს გლახაკსა და ობოლსა, – ვაჭრო-
ბა მისი შეირაცხება ვითარცა მსახურება ღვთისა“.⁵

წმ. გაბრიელ ეპისკოპოსი გვეუბნება, რომ არაპატიოსანი გზით მოპოვებული სიმდიდრე არ არის მყარი
და ადვილად შეიძლება დაიკარგოს. „მხოლოდ ის სიმდიდრე არის მკვიდრი და მაგარი, რომელიც კაცმა მიი-
ღო ერთითა პატიოსნითა შრომითა“.⁶ ასეთი მაგალითები ბევრი იყო საქართველოს უახლეს ისტორიაში,
როდესაც მიტაცებული ქონება ხელიდან ხელში გადადიოდა და არაკანონიერი გზით გამდიდრებული ადამი-
ნები საბოლოოდ კარგავდნენ ქონებას.

წმინდანის სიტყვები – „ერთი მეორეს შური ქვეყანას ვერ გააკეთებს, ბედნიერება ქვეყნისა აშენდება
მხოლოდ სწავლითა, შრომითა, პატიოსნებითა. ქვეყანა გაძლიერდება მხოლოდ მაშინ, როდესაც მცხოვრებნი
ერთი მეორეს არ უშლიან, არამედ, ხელს უწყობენ“⁷ – შეგვიძლია გავიგოთ, როგორც სამართლიანი კონკუ-
რენციის წახალისება, სადაც ეკონომიკური ავენტები ერთმანეთს მეტოქეობას უწევენ პატიოსანი გზებით სა-

¹ დავით აღმაშენებელი. გალობანი სინანულიანი. წიგნში: ქართული მწერლობა, ტ. 2, თბ., 1987, გვ. 202, 203-204.
² ქადაგებანი იმერეთის ეპისკოპოსის გაბრიელისა. ტ. I, ქუთაისი, 1913, გვ. 454.
³ მღვდელი ბასილ ახვლედიანი, შინაშვილი გ., ბაკაშვილი ნ., მართლმადიდებლური თეოლოგიური ეკონომიკისა და
მართვის საფუძვლები, თბილისი, 2009, გვ. 64.
⁴ იქვე, გვ. 12-13.
⁵ იქვე, გვ. 232-233.
⁶ იქვე, გვ. 379.
⁷ იქვე, გვ. 379.

მართლიან გარემოში და ორიენტირებულნი არიან საკუთარ განვითარებაზე და არა კონკურენტის ნებისმიერი გზით მოშორებაზე.

თანამედროვე საქართველოს ეკონომიკის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი პრობლემა საზოგადოების გარკვეულ ნაწილში გამეფებული სიზარმაცე და მუშაობის სურვილის არქონაა. წმ. გაბრიელ ეპისკოპოსის აზრით დაუშვებელია ადამიანმა იუკადრისოს შრომა. მის ქადაგებაში გაისმის მოწოდება შრომისაკენ, რაც ნებისმიერი ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური წინსვლის აუცილებელი პირობაა. „ბედნიერი არის ქვეყანა, რომელსა შინა ყოველი მცხოვრები, დიდნი და მცირენი, არიან შრომის მოყვარენი; თავის შრომაზე და მეცადინეობაზე აქვთ იმედი და მათგან ელიან წარმატებასა. საწყალი და საბრალო არის ის ქვეყანა, სადაცა უმრავლესნი პირნი შესჩერებან და უმზერენ მთავრობასა და ყოველი იმედი ბედნიერებისა და წარმატებისა დაუღვიათ ჩინებზე, ჯამაგირზე, ჯილდოზე, ხოლო შრომასა და მუშაობასა შეურაცხყოფენ და უკადრისობენ“.¹

ქართველი მეცნიერ-ეკონომისტების გადაუდებელი ამოცანაა წმინდანის მემკვიდრეობის სათანადო გამოკვლევისა და გააზრების საფუძველზე ჩამოყალიბდეს ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების კონცეპტუალური საფუძვლები, ზოგადი პრინციპები მათი განხორციელების გზების მინიშნებით.²

საქართველოს ეკონომიკის აქტუალური საკითხების კვლევაში უზარმაზარი წვლილი მიუძღვის წმ. ილია მართალს (ილია ჭავჭავაძეს).

ილია ჭავჭავაძის აზრით, საუკეთესო შემთხვევაში ერის სულიერი და ეკონომიკური წინსვლა და განვითარება ერთდროულად უნდა მიმდინარეობდეს. სწორედ მათ ჰარმონიულ თანაარსებობაშია ერის ჭეშმარიტი პროგრესი. „მომწიფდა ჩვენში ის აზრი, რომ სულიერ ღონესთან ერთად უნდა ვლიდეს ღონე ხორციელიც, რომ სულის, ჭკუისა და გონების გაძლიერებას მხარდამხარ უნდა მოსდევდეს ქონებისა, ჯიბის გაძლიერებაცა, რომ ერი და ქვეყანა, რომელთაც ან ერთი აკლია, ან მეორე, ცალფეხა კაცსა ჰკავს, და, როგორც ცალ-ფეხა კაცი შორს მანძილს საჭირო სიმალით ვერ გაივლის, ისეც ერი, ქვეყანა ვერას გახდება, თუ თავის წარმატების საყვეარში ეს ორი უღლადი, ყოველთ-შემძლებელი ძალ-ღონე არ ეყოლება შებმული ერთად და განუყრელად“.³ მართლაც, გარდა იმისა, რომ მნიშვნელოვანია ერის ეკონომიკური წინსვლა, ასევე მნიშვნელოვანია სულიერი წინსვლაც, რათა ქვეყანაში დაგროვილი დოვლათი სწორად და სამართლიანად იქნეს გამოყენებული და სულიერად გაძლიერებულმა საზოგადოებამ სწორი მიმართულება მისცეს ეროვნული ეკონომიკის განვითარებას. ეს არის აუცილებელი პირობა, რათა ეკონომიკური საქმიანობა არ იყოს ორიენტირებული მხოლოდ მაქსიმალური მოგების მიღებაზე ნებისმიერ ფასად და ქვეყანაში შექმნილი დოვლათი ხელმისაწვდომი იყოს საზოგადოების ყველა ფენისთვის.

წმინდა ილია მართალი მიიჩნევდა, რომ დიდი ყურადღება უნდა დათმობოდა ქვეყანაში სოფლის მეურნეობის განვითარებას, თუნდაც იმიტომ, რომ „ჩვენში სხვა თვალსაჩინო ეკონომიკური წარმოება არა არის რა, თვინიერ სოფლის მეურნეობის წარმოებისა“.⁴ წმინდანს მაგალითად მოყავს ის ფაქტი, რომ სოფლის მეურნეობას დიდ ყურადღებას აქცევენ ევროპის სახელმწიფოები და ბევრ ფულს ხარჯავენ მის განვითარებაზე. „...ხალხის სიმდიდრეზედ კიდევ დაფუძნებულია ყოველის მთავრობის სულიერი და ხორციელი კეთილდღეობა. აქედამ ადვილად მისახლოდია, რომ მთელს ევროპაში ყოველის ხალხის მთავრობას დიდი ყურადღება, დიდი ზრუნვა აქვს მიქცეული თვისის ხალხის სოფლის მეურნეობაზედ და დიდ ფულსაც ხარჯვენ, რომ მაგ უმთავრესს წყაროს ხალხის სიმდიდრისას ფართო, რიგიანი და შეუფერხებელი ღენა ჰქონდეს“.⁵ ეს სიტყვები შეიძლება გავიგოთ, როგორც მოწოდება სახელმწიფოსადმი სოფლის მეურნეობის მხარდაჭერისა და დარგის სუბსიდირების შესახებ. ილიას კარგად ქონდა გაცნობიერებული და ცდილობდა საზოგადოება

¹ მღვდელი ბასილ ახვლედიანი, შინაშვილი გ., ბაკაშვილი ნ., მართლმადიდებლური თეოლოგიური ეკონომიკისა და მართვის საფუძვლები, თბილისი, 2009, გვ. 186.

² იქვე, გვ. 70.

³ ჭავჭავაძე ი. შინაური მიმოხილვა 1892 წლისა. თხზ., ტ. 5, თბ., 1955. გვ. 337.

⁴ ჭავჭავაძე ი. კავკასიის სასოფლო მეურნეობის საზოგადოების შესახებ. თხზ., ტ. 7, თბ., 1956. გვ. 257-258.

⁵ იქვე.

დაერწმუნებინა, რომ ქვეყნის ეკონომიკის მდგრადი განვითარება შეუძლებელია სოფლის მეურნეობის განვითარების გარეშე. „თავი და ბოლო ხალხის ცხოვრებისა, საზრდოებისა, სიმდიდრისა, მაგაზედ არის დამყარებული“.¹

ილია აქტიურად უჭერდა მხარს კოოპერირებას ეკონომიკური საქმიანობის პროცესში. „...ვეცადოთ, რომ რაც თვითეულ ცალკე კაცისათვის მიუწვდომელია, ის ერთიანის შეკრულ-შეგროვებულ ღონით ვიმოქმედოთ: თვითეულის ცალკე გროში ერთად შევაგროვოთ, ღონე ღონეს შევაკეცოთ, შრომა შრომას მივეუყენოთ და ამ გზით ბევრი ერთად შევებნეთ უღელში ცხოვრების აკარგიანობის საწველად, რომ ჩვენი ნაოფლი, ჩვენი ნაღვაწი ჩვენვე გვრჩებოდეს, ჩვენვე გვრგებოდეს“.² ასეთი ორგანიზაციების მაგალითად წმინდანს მოჰყავს: „კაკასიის სასოფლო მეურნეობის საზოგადოება“, „კახეთის სოფლის მეურნეთა კავშირი“, „ხილისა და ბოსტნეულის გამსაღებელი საზოგადოება“, ჭირნახულის მომყვანთა ამხანაგობები, საგლეხო გამსესხებელ-შემნახველი საზოგადოებები და სხვ.³ კოოპერატივების თემა განსაკუთრებით აქტუალურია დღევანდელი საქართველოს სოფლის მეურნეობისთვის, რომელიც ძირითადად შედგება მცირე ფერმერული მეურნეობებისგან, რომლებიც კონკურენციას ვერ უწევენ იმპორტირებულ პროდუქციას და მათი საქმიანობა გადარჩენისთვის ბრძოლას ემსგავსება. კოოპერატივების ფარგლებში ასეთ მეურნეობებს ექნებათ განვითარების, ზრდისა და საჭირო ინვესტიციების განხორციელების საშუალება.

აღსანიშნავია, რომ თავის ეკონომიკურ შეხედულებებში ილია ჭავჭავაძე მოიაზრებს სახელმწიფოს მეტ-ნაკლებად აქტიურ როლს ეკონომიკაში. „მთავრობას იმისთანა წყობილება უნდა ჰქონდეს, რომ ერთის გზით, თავის ხალხის მეურნეობის ნამდვილს, უტყუარს და აუცილებელს საჭიროებას დღემუდამ ჰსცნობდეს, და მეორეს გზით – მზად იყოს ფულით, ცოდნით, რჩევით დაუყოვნებლივ შემწეობა მიაშველოს იქ მაინც, საცა კერძო პირთა შეძლება ვერ გასწვდება“.⁴ ამ სიტყვებით ილია, ერთი მხრივ, ხაზს უსვამდა თავისუფალი ბაზრის მნიშვნელობას, ხოლო, მეორე მხრივ, ამართლებდა სახელმწიფოს ჩარევას ეკონომიკაში მაშინ, როცა საბაზრო ძალები უძლურია შექმნილი პრობლემების აღმოსაფხვრელად. მისი აზრით, სახელმწიფო მუდმივად ყურადღებით უნდა ადევნებდეს თვალს ქვეყნის ეკონომიკაში არსებულ მდგომარეობასა და ტენდენციებს და საჭიროების შემთხვევაში მომზადებული უნდა იყოს კონკრეტული ქმედებების განსახორციელებლად არსებული მდგომარეობის გამოსასწორებლად.

სამეურნეო-მმართველობით საკითხებთან დაკავშირებით ილიას ნაშრომთა შორის აღსანიშნავია: „ძველი საქართველოს ეკონომიური წყობის შესახებ“, „კერძო და სათემო მიწათმფლობელობა“, „საზოგადოებრივი ცხოვრების ნაკლნი და მისი ეკონომიური მიზეზები“, „ჩვენი ქვეყნის ეკონომიური ცხოვრების საზრუნავი“, „ძველი და ახალი ჩვენი ეკონომიური ცხოვრებისა“, „კაკასიის სასოფლო მეურნეობის საზოგადოების შესახებ“, „ჩვენი სოფლის მეურნეობა და შეკავშირების საქმე“, „ძვირფასი სააღებშიცემო ჭირნახულის საქმე“, „მელიორაციის საქმე“, „მევენახეობის და მეღვინეობის საქმე“, „მებაბებობის საქმე“, „პურეულის საქმე“, „მესაქონლეობის საქმე“, „ჩვენი მეურნეობა და გზებისა და ბაზრის საკითხი“, „მრეწველობის საქმე“, „წერილები საქართველოს საბანკო-საკრედიტო და საფინანსო საქმეებზე“ და მრავალი სხვა.⁵

წმ. ილია მართლის მემკვიდრეობა საზოგადოებრივი ცნობიერების და ყოფიერების ყველა სფეროს მოიცავს, რომელთა შორის უმთავრესია ქრისტიანულად გააზრებული სოციალურ-ეკონომიკური პრობლემატიკა. წმინდანმა და მეცნიერმა, პირველმა ქართველ მკვლევარებს შორის, ჩვენი მრავალსაუკუნოვანი ეკონომიკური საფუძვლების სულიერი ჭრილით გამოკვლევა აღიარა საქმიანობის ძირეულ მიზნად. მან თავისი შემოქმედე-

¹ ჭავჭავაძე ი. კაკასიის სასოფლო მეურნეობის საზოგადოების შესახებ. თხზ., ტ. 7, თბ., 1956. გვ. 257-258.

² ჭავჭავაძე ი. ძველი და ახალი ჩვენი ეკონომიური ცხოვრებისა, თხზ., ტ. 7, თბ., 1956, გვ. 13.

³ მღვდელი ბასილ ახვლედიანი, შინაშვილი გ., ბაკაშვილი ნ., მართლმადიდებლური თეოლოგიური ეკონომიკისა და მართვის საფუძვლები, თბილისი, 2009, გვ. 72

⁴ ჭავჭავაძე ი. კაკასიის სასოფლო მეურნეობის საზოგადოების შესახებ, თხზ., ტ. 7, თბ., 1956, გვ. 258.

⁵ მღვდელი ბასილ ახვლედიანი, შინაშვილი გ., ბაკაშვილი ნ., მართლმადიდებლური თეოლოგიური ეკონომიკისა და მართვის საფუძვლები, თბილისი, 2009, გვ. 73.

ბითა და შრომით დაგვანახა, თუ რა უნდა ვაკეთოთ ქვეყნის საზოგადოებრივი კეთილდღეობის აღორძინებისა და შემდგომი სრულყოფისათვის.¹

მიუხედავად იმისა, რომ ხშირად ცდილობენ ერთმანეთისგან განაცალკევონ რწმენა და მეცნიერება (ამ შემთხვევაში ეკონომიკა), ზემოაღნიშნული მაგალითები ქრისტიანული პრინციპებიდან ნაკარნახევი ეკონომიკური საქმიანობისა და აზრისა, არის იმის დასტური, რომ „რწმენასა და მეცნიერებას შორის არსებული დაპირისპირება ძალად შექმნილი და ხელოვნურია და რომ სინამდვილეში ისინი ერთმანეთს ეხმარებიან და ავსებენ: მეცნიერული ცოდნის გარეშე რწმენას სიმტკიცე აკლია, ხოლო მეცნიერება რწმენის გარეშე მკვლარია“.²

ვფიქრობთ, აუცილებელია საზოგადოებამ დაინახოს ის საფრთხეები, რაც მომდინარეობს ეკონომიკური საქმიანობის თანამედროვე მოწყობიდან. ამ ასპექტით საზოგადოების ყველა ჯგუფს შეუძლია საკუთარი წვლილის შეტანა. კერძოდ, მისასალმებელი იქნება თუ ეკონომიკაში მოღვაწე მეცნიერები თავიანთ კვლევებსა თუ სტატიებში ხშირად გაუსვამენ ხაზს ქრისტიანული პრინციპების როლს ეკონომიკაში და ამა თუ იმ მოვლენისა და პროცესის ახსნისას აქცენტს გააკეთებენ მორალურ და ზნეობრივ მხარეებზე. ასეთი მიდგომა მოგვცემს არსებული მდგომარეობის უფრო ადეკვატურ ანალიზსაც, რადგან ეკონომიკური ფორმულებისა და რაოდენობრივი გათვლების გარდა მოიცავს წმინდად ადამიანურ მხარესაც და ადამიანის აზროვნებისა და მისი ფასეულობების გათვლენას ეკონომიკურ საქმიანობაზე.

მნიშვნელოვანია ეკლესიის როლიც, რომელსაც შეუძლია დაიწყოს კონკრეტული საგანმანათლებლო/-სატრენინგო პროგრამების შემუშავება და იდეის პოპულარიზაცია. გამომდინარე ეკლესიის უდიდესი ავტორიტეტიდან ქართულ საზოგადოებაში, ვფიქრობთ, რომ მას დიდი წვლილის შეტანა შეუძლია ქრისტიანული ეკონომიკის იდეის გავრცელებასა და საზოგადოების მიერ მის გათავისებაში.

სახელმწიფოს როლზე მსჯელობისას პირველ რიგში, აღსანიშნავია ის საკანონმდებლო ბერკეტები, რაც მას გააჩნია. ჩვენი აზრით, სახელმწიფომ უნდა შექმნას ისეთი ეკონომიკური გარემო, სადაც დაუშვებელი და მიუღებელი იქნება უსამართლო და არაჯანსაღი კონკურენცია, დაქირავებულთა უფლებების შელახვა და კორუფციული გარიგებები ბიზნესში. უნდა შექმნას გარემო, სადაც მცირე მეურნეობებს არ დაემუქრებათ გაქრობის საფრთხე, მოსახლეობა არ მიატოვებს საკუთარ მიწებს და რისკის ქვეშ არ დადგება ეკონომიკის მდგრადი განვითარება. ამ ყველაფრისთვის სახელმწიფოს საკმარისი ბერკეტები გააჩნია.

ქრისტიანული პრინციპების წინ წამოწევით, საქართველოს ეკონომიკაში უფრო სამართლიანი გახდება ბიზნესგარემო, გაუმჯობესდება დასაქმებულთა კეთილდღეობა და კონკურენტულ ბრძოლაში გადამწყვეტი ფაქტორი გახდება შესაბამისი ცოდნა და უნარები.

რაც შეეხება მთლიანად საზოგადოების და თითოეული ჩვენგანის როლს, ვფიქრობთ, უფრო სიღრმისეულად უნდა გაანალიზდეს თანამედროვე ეკონომიკაში მიმდინარე მოვლენები და სწორად შეფასდეს არსებული საფრთხეები და გამოწვევები. საჭიროა გავეცნოთ ქრისტიანული ეკონომიკის პრინციპებს და მასზე დავაფუძნოთ ჩვენი ეკონომიკური საქმიანობა.

¹ მღვდელ-მონაზონი იოანე (კალანდია). სოციალურ-ეკონომიკური საკითხები წმ. ილია მართლის შემოქმედებაში. სადიპლომო ნაშრომი. ხელმძღვანელი გ. შიხაშვილი. თბილისის სასულიერო აკადემია-სემინარია, 2000, გვ. 87.

² კოპლატაძე გ. წმინდა გაბრიელ ეპისკოპოსი. წიგნში: საქართველოს ეკლესიის კალენდარი, 2001, გვ. 159.

Tengiz Taktakishvili
Ketevan Kordzadze

Christianity and Modern Economy: Managerial and Economic Attitudes of Georgian Saints

R e s u m e

The paper considers historic merit of Georgian saints in Georgian economy, their attitudes towards the economic issues and their views about the development of Georgia's economy. Economic reforms carried out by St. King David the Builder and economic views of St. Bishop Gabriel and St. Ilia the Righteous are discussed and their relevance to modern economy of Georgia is analyzed.

Main trends occurring in Georgia's and world economy as well as threats and challenges are examined in the article and the possibility of solving these problems based on Christian principles and values is analyzed.

In modern economy where economic (and not only) relations are heavily commercialized, where companies compete by using illegal and dishonest ways, when expansive policy of large multinational companies threaten small household farms and businesses, we believe that it is extremely urgent and necessary to consider economic processes from the Christian point of view and focus a great attention towards it.

Very often religion and science are separated. The aim of the article is to show on the basis of saints' lives and views that realizing Christian principles in economy creates a solid basis of the country's economic development and shows the ways to solve moral problems that modern business and people employed there face.

We think that our work will contribute to the increase of awareness of people interested in Christian economy. By showing the merit of Georgian saints we want to show the advantage of organizing economy according to the Christian principles compared with the modern economic trends.

მოგვფრთხილეთ მიწას – უფლის საჩუქარს!

მიწა ერისთვის მისი ყოფიერების ტერიტორიაა, ფიზიკურადაც და ფსიქიკურადაც. იგი სასიცოცხლოდ აუცილებელი ბაზაა, რომელიც არსებითად განსაზღვრავს ქვეყნის ყოველმხრივი დამოუკიდებლობის ხარისხს და, ფაქტობრივად, მოცემულ სივრცეში ერის სულისდგმისა და შემოქმედების აუცილებელი პირობაა.

ბოლო პერიოდში საქართველოში განვითარებული მოვლენები მრავალმხრივ საინტერესოა. ერთ-ერთი განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი საკითხი, რომელიც მაღალ საზოგადოებრივ ინტერესს იწვევს, არის მიწასთან დამოკიდებულება, მისი საკანონმდებლო უზრუნველყოფა ეროვნული ინტერესების გათვალისწინებით, ასევე უცხო ქვეყნის მოქალაქეებზე ქართული მიწის გასხვისება.

მიწის რესურსებს ყოველთვის მნიშვნელოვანი ადგილი ეჭირა ადამიანის ცხოვრებაში. მიწას (მიწის რესურსს) განსაკუთრებული სიფრთხილით განიხილავს წმინდა წერილი. ღმერთმა შექმნა მიწა და უბოძა იგი ადამიანებს რათა დაუფლებოდნენ და ეპატრონათ მისთვის (დაბ. 1:28). „აღმოაცენებ ბალახს პირუტყვისათვის და მცენარეებს – ადამიანის მსახურებისთვის, რათა გამოიღოს საკვები მიწიდან“ (ფს. 103:14).

ადამიანი ედემის ბაღიდან გამოაძევა უფალმა მიწის დასამუშავებლად, იმ მიწისა, რომლიდანაც თვით ადამიანი შეიქმნა. ეს შრომა პრინციპულად განსხვავდებოდა ედემის ბაღში შრომისაგან. მიწა დაიწყევლა ადამიანის გაუაზრებელი ქმედების გამო და მას ტანჯვა-წვალება მოუტანა. მისი მოკვდავი სხეული კი მიწას დაემორჩილა: „და ადამს უთხრა: „რაკი შენს დედაკაცს დაუჯერე და შეჭამე ხის ნაყოფი, რომლის ჭამაც მე ავიკრძალე, მიწა დაიწყევლოს შენს გამო: ტანჯვით ლეულობდე მისგან საზრდოს მთელი შენი სიცოცხლე! და ძებვი და ეკალი აღმოგიცენოს მან და მინდვრის ბალახი იყოს შენი საზრდო! პიროფლიანი ჭამდე პურს, ვიდრე მიწად მიიქცეოდე, რადგან მისგან ხარ აღებული, რადგან მიწა ხარ და მიწადვე მიიქცევი!“ (დაბ. 3:17–19).

მიწიერ ცხოვრებაში „კერძო საკუთრება“ განისაზღვრება საკუთრებისადმი ჩვეულებრივი, მიწიერი მიდგომით. საღვთო გაგებით, საკუთრებაზე უფლება შეიძლება განვიხილოთ, როგორც ფთისაგან ბოძებული სიმდიდრის გარკვეულ ნაწილზე ადამიანთა მართვის დაშვება განსაზღვრული პერიოდით¹.

ადამიანი თვითნებურად შემოსაზღვრავდა მიწის ნაკვეთს და მას საკუთარ სახელს არქმევდა („ეს ჩემია“). ძველი აღთქმის მიხედვით, ვხვდებით მიწასთან დამოკიდებულების თეოკრატიულ პრინციპს, რომლის თანახმადაც ადამიანი ამ რესურსის დროებითი მფლობელია: „მიწა საბუდამოდ არ უნდა გაიყიდოს, რადგან ჩემია მიწა, რადგან თქვენ მდგმურები და ხიზნები ხართ ჩემთან. (ლევ. 25: 23).

მიწა, უპირველესად ღმერთისაა: „უფლისა არის ქვეყნიერება და სავსება მისი, სამყარო და მკვიდრნი მისნი“ (ფს. 23.1) და მიწისადმი განსაკუთრებული სიფრთხილე უნდა გამოვიჩინოთ: „მიწა არ გაიყიდოს საბუდამოდ, რადგან მიწა ჩემია. თქვენ ხომ ჩემი ხიზნები ხართ. თქვენს სამკვიდრებელ მიწაზე მიწის გამოსყიდვის ნება დართეთ. თუ გაღარიბდება შენი ძმა და გაყიდის თავის სამკვიდრებელს, მივიღეს მისი ახლო ნათესავი მასთან და გამოისყიდოს მისი ძმის მიერ გაყიდული. თუ მას გამოისყიდველი არა ჰყავს, მაგრამ შეძლებ მიეცემა შესაძლებლობა და თვით პოეებს გამოსყიდვის საშუალებას, გამოითვალოს გაყიდვიდან გასული წლები და დაუბრუნოს ნამეტი იმას, ვისაც მიჰყიდა, და თავისი სამკვიდრებელი ჩაიბაროს“ (ლევ. 23:27).

მიწის რესურსთან დაკავშირებით ადამიანის შრომისმოყვარეობის მიმართების შესახებ იობის წიგნში ფასდაუდებელ ცნობებს ვხვდებით, რაც უშუალოდ მიწასთან, ტექნოლოგიების გამოყენებასთან, შრომის დანაწილებასთან არის დაკავშირებული. ადამიანს უფალმა უბოძა მიწა არა მარტო ნაყოფიერებით (როგორც სახ-ნაგ-სათესი სავარგული), არამედ მთელი თავისი სიმდიდრით, მადნებით, წიაღისეულით, რომლის გამოყენება შესაძლებელია წარმოების პროცესში, ადამიანის სასიკეთოდ: „ვერცხლს საბადო აქვს და ოქროს ადგილი, სადაც წმენდენ მას. რკინას მიწიდან იღებენ, სპილენძს კი მადნიდან ადნობენ. ზღვარი დაულო ადამიანმა ბნელს

¹ ჩიხლაძე ნ., მიწა, როგორც გზა ხსენისა, ჟურნ. „ბიზნესი და კანონმდებლობა“, №4, 2014, გვ. 117.

და ქვეყნის კიდემდე ეტებს მადანს წყვილია და ბნელში. გათხარა მალაროები ხეობაში, შორს, უკაცრიელ, მივიწყებულ ადგილებში. ხოლო მიწა – მისგან აღმოცენდება პური, მისი ქვეშეთი კი ამობრუნებულია, თითქოს ცეცხლისგან. მისი ქვეები საფირონის ადგილია და მისი მტვერი ოქროს შემცველია. ადამიანი კაჟზე იწვდის ხელს, მთლიანად აყირავებს მთებს. კლდეებში არხები გაჰყავს და ყოველივე ძვირფასს სჭვრეტს მისი თვალი. მდინარეთა დინებას აკავებს, და დამალული სინათლეზე გამოაქვს“ (იობ. 28:1–11).

წმინდა წერილი საკუთარი მიწის მომელეს, ყირათიან და მეურნე ადამიანს დაუმაღლებელ ლუკმაპურს პირდება: „თავისი მიწის მხვენელ-მთესველი მადლარი იქნება; ამო საქმეთა მადევარი კი სიღარიბით აივსება“ (იგავ. 28:19). სოლომონ ბრძენი გემოდღვრავს: „ვინც თავისას ხნავს და თესავს, არ დაიმშვევა; უაზრო მიზნების მადევარი კი უგუნურია. უკეთურის წადილია უკეთური ნადავლი; მართალთა ფესვი კი ნაყოფს გამოიღებს“ (იგავ. 12:11–12). დიდად მოწყალეა უფალი, მაგრამ როდესაც მეტისმეტად განარისხებს მას ადამიანი, უპირველესად უფლის მცნებების დაუცველობის გამო, განსაცდელს უვლენს მას. წმინდა წერილიდან მრავალი ასეთი მაგალითის მოყვანა შეიძლება. მათ შორის აღსანიშნავია განსაცდელები, რომელიც ადამიანის მიწასთან ურთიერთობას უკავშირდება.

წარღვნის შემდეგ უფალმა მინიშნულად შეუზღუდა რესურსი ადამიანს, თუმცა ახალ თაობას კვლავ მისცა ღვთისკენ მოქცევის შანსი. დაუკვირდეთ იმ გარემობას, რომ უპირველესად მიწის რესურსი შეზღუდა და ამით თითქმის ყველაფერი შეიზღუდა. მნიშვნელოვანი იყო შედეგი ამ ქმედებისა: ქვეყანა განიწმინდა კაცობრიობის ცოდვებისაგან და მადლიერების ნიშნად ნოემ ღმერთს საკურთხეველი აუგო. წმინდა წერილში ასევე მრავალი მაგალითია იმისა, რომ უფალი მატერიალურს, მათთვის ძვირფასს ართმევს ადამიანებს მათივე სასიკეთოდ, რათა გაეღვიძოთ, დაფიქრდნენ და სულიერი შეიძინონ (ფს. 37:1-2).

უფლის მუქარას იეზეკიელთანაც ვხვდებით: „და უთხარი ამ ქვეყნის ხალხს: ასე ამბობს-თქო უფალი ღმერთი იერუსალიმისა და ისრაელის ქვეყნის მკვიდრებზე: თავის პურს ტკივილით შეჭამენ და თავის წყალს ჭირითა და ტანჯვით შესვამენ, რადგან დაცარიელდება მათი ქვეყანა მისი სისავისისაგან მის მცხოვრებთა ძაღლების გამო. დასახლებული ქალაქები დაინგრევა და გაუდაბურდება ქვეყანა; და მიხვდებით, რომ მე ვარ უფალი“ (ეზ. 12:19–20).

უფალი შეაგონებს ადამიანს, რომ არ გადაწიოს საზღვარი (სამანი), რომელიც წინაპრებმა დააწესეს მიწის – ღვთისგან ბოძებული სიძლიერის გაყოფისას: „არ გადაწიო შენი მოყვასის მიჯნა, წინაპრებმა რომ დასვეს შენს სამკვიდროში, რომელსაც დაიმკვიდრებ ქვეყანაში, რომელსაც უფალი, შენი ღმერთი, გაძლევს“ (II რჯ. 19:14).

წმინდა წერილში ვხვდებით მიწის განაწილების პრობლემის მოგვარების მცდელობას. მაგალითად, მოსეს კანონმდებლობით, ამისათვის პირადი საკუთრების შეზღუდვის დაწესება ხდება. ბიბლიის აღიარებული მკვლევარები მიიჩნევენ, რომ რესურსების, მათ შორის მიწის რესურსების არანორმალურ და არამართლზომიერ გადაწივას მოაქვს სოციალური ბოროტება და შეიძლება სახელმწიფოს დაშლაც გამოიწვიოს¹.

საზოგადოდ, რესურსების შეზღუდულობა ეკონომიკის, შეიძლება ითქვას, ჩვენი ყოფიერების ძირეული პრობლემაა, საიდანაც ფაქტობრივად, ყველა სხვა პრობლემა გამომდინარეობს. „იშვიათობის“ კონცეფცია რესურსების შეზღუდულობასაც ნიშნავს. მიწა, ანუ ბუნებრივი რესურსებია ყოველივე, რასაც უფალი უბოძებს, ჩუქნის ადამიანს, ხოლო ეს უკანასკნელი იყენებს მას წარმოებაში – მადნები, წიაღისეული, ნავთობი, ხე-ტყე, წყალი, სახნავ-სათესი სავარგულები, ანუ რესურსების აბსოლუტური უმრავლესობა.

დამაფიქრებელია ერთი გარემოება – ოთხი ძირითადი რესურსიდან (წარმოების ფაქტორიდან): შრომა, მიწა, სამეწარმეო უნარი და კაპიტალი) სამი მათგანი სწორედ უფლის უშუალო ქმნილებაა: შრომისა და სამეწარმეო უნარის შემოქმედი – ადამიანი, რომელიც ღმერთმა შექმნა მის სახედ, ხატად და „მიწა“, ანუ ბუნებრივი რესურსების მთელი გამა.²

¹ Лопухин А., «Земля и собственность по законам Моисея». Изд. СПбДА, Санкт-Петербург, 2010, ст. 164.

² ჩიხლაძე ნ., რესურსების შეზღუდულობა მართლმადიდებლური და ეკონომიკური სწავლებების მიხედვით. ჟურნ. „ბიზნესი და კანონმდებლობა“, №1, 2011. გვ. 68.

რაც უფრო მცირეა რაოდენობრივად რესურსი, ანუ მეტია შეზღუდულობის ხარისხი, მით მეტია მისი ფასი. იგი ძირითადად მოთხოვნა-მიწოდების თანაფარდობით ყალიბდება. შეზღუდულობის (დეფიციტის) ზრდას კი უცვლელი მიწოდების პირობებში ფასის ზრდა მოჰყვება (საქონლის დეფიციტი ზრდის ფასს, ფულის დეფიციტი საპროცენტო განაკვეთს, სამუშაო ძალის შეზღუდვა ხელფასს და ა.შ.).¹

საქართველოს სახელმწიფო ტერიტორია ქართველი ხალხის ორგანული სოციალურ-ეკონომიკური, დემოგრაფიული, ეთნოფსიქოლოგიური და ეთნოკულტურული კანონზომიერი განვითარების შედეგია იმ მიწაზე, სადაც სახელმწიფოსთან ერთად შეიქმნა ქართველი ერი და ეროვნული ცნობიერება. ქართველი ერის სიცოცხლე განუყოფელია საქართველოს მიწისგან. ვერც დიასპორის სახით, ვერც საკუთარ ქვეყანაში უმცირესობის სახით ქართველი ერი ვერ იარსებებს. ქართველმა ერმა იცის, რომ მთელი თავისი ისტორიის მანძილზე მისი სამოსახლო მიწა-წყალი დედამიწაზე ერთ-ერთი საუკეთესოა, მის მეზობლობაში კი – ყველაზე საუკეთესო.

საქართველოს ფიზიკური გეოგრაფიის მრავალგვარობა ქართველ კაცს (ცნობიერადაც და ქვეცნობიერადაც) ანიჭებს იმის განცდას, რომ მასაც და მის მოდემასაც უნარი აქვს სრულფასოვნად იშრომოს და იბრძოლოს ყველანაირ ექსტრემალურ პირობებში, სიცხეშიც და ყინვაშიც, მთაშიც და ბარშიც, წყალშიც და ხმელეთზეც. ამდენად, საქართველოს მიწა-წყალი ქართველს უღირს სხვა ყოველივესთან ერთად, როგორც თაობათა აღზრდის ოპტიმალური ბაზა, რომელიც მას განვითარების საუკეთესო პირობებს უქმნის.

საქართველოს კანონმდებელს არ აქვს უფლება ქართველი ერის (საქართველოს მოქალაქეთა კრებულის) ამ ბედნიერ მემკვიდრეობას, მის წინაპართა სისხლით დაცულს, თუნდაც ერთი გოჯი მოაკლოს. საქართველოს ფიზიკური გეოგრაფია, როგორც საცხოვრისის ისტორიულად ჰარმონიზებული ერთიანი სისტემა ვერ იფუნქციებს მისი ნაწილ-ნაწილ ხელყოფის (გასხვისების) შემთხვევაში.²

სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მიწა ერისთვის არის არა მხოლოდ ეკონომიკური, არამედ სოციალური და კულტურული ფასეულობა. არც სახალხო-სამეურნეო მოსაზრებიდან, არც მისდამი საზოგადოებრივი ინტერესებისა და სოციალური მნიშვნელობიდან გამომდინარე, არ შეიძლება მიწა გაუთანაბრდეს სხვა ქონებრივ სიკეთებსა და ღირებულებებს, სამართლებრივ ბრუნვაში კი იგი ვერ იქნება მიჩნეული და მიღებული, როგორც უძრავი ქონება.³

მიწა არის შეუცვლელი, გაუმრავლებელი და „ამოწურვადი“ (შეზღუდული) რესურსი. მოსახლეობის ზრდასა და სოფლის მეურნეობის პროდუქტებზე მოთხოვნის ზრდასთან ერთად მცირდება დაუმუშავებელი სოფლის მეურნეობის სავარგულები და აქედან გამომდინარე, იწურება რესურსიც. დედამიწაზე იაფი საკვების ეპოქა დასრულდა. სწორედ ამიტომ, თანამედროვე მსოფლიოს თითქმის ყველა სახელმწიფო განსაკუთრებით ფრთხილად ეკიდება სასოფლო-სამეურნეო მიწის უცხოელებისთვის მიყიდვის საკითხს და ეს სფერო უმკაცრესი რეგულაციით გამოირჩევა (დაშვებულია მხოლოდ გარკვეული და კონკრეტული წინაპირობებით). სასოფლო-სამეურნეო მიწის უცხოელებზე განუსაზღვრელი ოდენობით გასხვისება ისტორიას ბარდება.

განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ის, რომ უმეტეს ქვეყნებში ყველაზე მკაცრი შეზღუდვები წესდება იურიდიული პირების მიმართ სასოფლო-სამეურნეო მიწის შესყიდვაზე. ეს რომ ასე არ იყოს, მსოფლიოს ნებისმიერი მდიდარი კომპანია რამდენსამე წუთში შეისყიდის გაჭირვებული მცირე ქვეყნის სავარგულებს მთლიანად.

ზოგჯერ არსებობს სახელმწიფო ორგანოების მიერ მიწის გასხვისებაზე სპეციალური, დამატებითი ნებართვის მიღების შემაფერხებელი პროცედურა, ხოლო ზოგ შემთხვევაში, ქონების შესყიდვაზე პირდაპირი აკრძალვებიც.

მიგვაჩნია, რომ საქართველოს სახელმწიფო ვალდებულია საკუთარი მოქალაქეებისათვის უზრუნველყოს გარანტირებული პირობები იმისა, რომ ქვეყნის სასიცოცხლოდ აუცილებელი რესურსები არ შემცირდეს. სწო-

¹ Макконнелл К., Брю С., Экономика. М., П ч. Инфра-М, 2000, ст. 27.

² კოლუაშვილი პ., კანონმდებლობა ნათლად უნდა აყალიბდეს თამამის წესებს, <http://gnnews.ge/?p=3933>

³ კოლუაშვილი პ., გლეხკაცი სოფლის მაცოცხლებელი და გარდამქნელია, <http://commerciant.ge/old1/?menuid=96&id=13931&lang=1>

რედ სახელმწიფომ უზრუნველყოს იმიგრაციის ზომიერი კონტროლი, საქართველოს მოქალაქეთა გამრავლების ტემპების გათვლით, რომ საქართველოს მოქალაქეთა შთამომავლობა განჭვრეტად მომავალში არ დადგეს სასურსათო, ეკოლოგიური, კრაუნდინგული, ეკონომიკური, დემოგრაფიული, სოციალური და სხვა სახის მძიმე გამოწვევების წინაშე.

იმიგრაციული ნაკადების უკონტროლობა და საქართველოს მოქალაქეების უკიდურესი გაღარიბება უკვე იმის სრულიად რეალურ საფრთხეს ქმნის, რომ უახლოეს მომავალში საქართველოს კონტროლირებადი ტერიტორიის დიდი ნაწილი სხვა სახელმწიფოების მოქალაქეთა ხელში აღმოჩნდება. თან ეს ქვეყნები (ჩინეთი, ინდოეთი, არაბეთის რიგი სახელმწიფო, თურქეთი, ირანი), რომლებიც უკვე გამოხატავენ ქართული მიწით და ინტერესებს, გამოირჩევიან უმწვავესი ჭარბმოსახლეობით და მცირემიწიანობით. ამ ქვეყნების დემოგრაფიული და ეკონომიკურ-საფინანსო პოტენციალი იძლევა ვითარების დროის უმოკლეს პერიოდში ჩვენთვის ტრაგიკულად შეცვლის პროგნოზს. უკვე ვხედავთ ამ პროცესის შედეგებს. სტატუსდაკარგული ქართული სოფელი კარგავს ისტორიულ, სოციალურ-ეკონომიკურ და დემოგრაფიულ ფუნქციას. ამიტომაც იზრდება დაძაბულობა ქვეყნის სხვადასხვა რეგიონში მცხოვრებ მკვიდრ მოსახლეობასა და ჩამოსახლებულ უცხოელებს შორის.

დღეს საქართველოს მნიშვნელოვანი საფრთხე ემუქრება. მის ძირითად სიმდიდრეს – მის მიწას – მაღალ თანამდებობებზე მოკალათებული უპასუხიმგებლო ადამიანები უცხოელებზე გაყიდვას უპირებენ. საქართველოს უპასუხისმგებლო და უმეცარმა საკონსტიტუციო სასამართლომ 2012 წლის 26 ივნისს გააუქმა უამისოდაც უაღრესად არასრულყოფილ, სახელდობრ, სახელმწიფოსა და საზოგადოების ინტერესთა უგულებელ მყოფელ „სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მიწის საკუთრების შესახებ“ საქართველოს კანონში გათვალისწინებული შეზღუდვები უცხოელთა მიერ სასოფლო-სამეურნეო მიწის შესყიდვასა და საკუთრებაში ქონაზე. ამით საქართველოს სასოფლო-სამეურნეო მიწა – ქართველი ერისა და საქართველოს ყველა მოქალაქის და მათი შთამომავლობის სასიცოცხლო და საარსებო ბაზა გატანილი აღმოჩნდა მსოფლიოს ღია ბაზარზე, სადაც, დღესდღეობით და უახლოეს წლებში საქართველოს საყოველთაო გადატაკების ფონზე, მოსახლეობის მთელი მასა არაკონკურენტუნარიანია საქართველოს მიწის მითვისების უცხოელ მსურველებთან შედარებით. ამ ოპერაციის მიზანი და მოტივაცია, ხელისუფალთა ანგარების პარალელურად, სხვა არა არის რა და სხვა ვერა იქნება რა, თუ არ საქართველოს დემოგრაფიული დექარტელიზაცია და მისი მიწა-წყლის ათვისება ახალი, გარედან მოყვანილი ან ბუნებრივად იმიგრირებული მოსახლეობის მიერ.

არ არის საკმარისი, რომ „სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მიწის საკუთრების შესახებ“ საქართველოს კანონში შევიდეს, თანამედროვეობასთან მორგებულად ჩამოყალიბებული გრძელი რიგი ცვლილებებისა. აუცილებელია, რომ კანონში უკვე არსებული სწორი განსაზღვრებები და ახალი, რომლებსაც დრო მოითხოვს, აწყობილ იქნეს ახალ სისტემად, რომელიც აგებული იქნება ამოცანათა დღევანდელ რუკაში არსებულ პროპორციათა გათვალისწინებით, მათი სიმწვავესა და მნიშვნელობის მიხედვით. ამ ამოცანის გადაჭრას სჭირდება, პრაქტიკულად, მიწათსარგებლობის ახალი კანონის (კოდექსი) მიღება (და არა ძველის ჩასწორება). საქართველოს პარლამენტის წევრებმა მხარი არ უნდა დაუჭერენ ქართული მიწის განიავეების დამდგენი კანონის მიღებას.

ის ფაქტი, რომ ტერიტორიულ სუვერენიტეტს იცავს სახელმწიფო, სულ არ ნიშნავს იმას, რომ სახელმწიფოა მიწის უზენაესი მესაკუთრე. სახელმწიფო ტერიტორია (მიწა) ხალხის (ერის) საკუთრებაა. ერი, როგორც აღნიშნული უფლების სამართალმემკვიდრე, არ გულისხმობს მხოლოდ დღევანდელ თაობას. ეროვნული სამართალშეგნება სამართალსუბიექტად მიიჩნევს ასევე წარსულ და მომავალ თაობებსაც. სწორედ ამიტომ, არც ერთ თაობას (მით უფრო, გარკვეული ვადით მოსულ ხელისუფლებას) არ აქვს უფლება, საძვალე მოუშალოს წინაპრებს და მამული გაუყიდოს შთამომავლობას.¹

¹ მიწას „დემოკრატიული ზრდილობის“ გამო ნუ გავასხვივებთ!!! (მეცნიერთა და საზოგადო მოღვაწეთა მიმართვა პარლამენტს). <http://iverioni.com.ge/print:page,1,11833-mitsas-demokratiuli-zrdilobis-gamo-nu-gavaskhvisebth.html>

ფართოდ უნდა გაცხადდეს საქართველოს საზოგადოების ერთობლივი აზრი, რომ ხელისუფლების განზრახვა უცხოელებისთვის ხელოვნურად გაღატაკებული გლეხების მიწის მიყიდვისა არის კანონსაწინააღმდეგოდ მოპოვებულის გაყიდვა და, რომ ასეთი ნასყიდობები გაუქმდება.

დღეს ქართველმა ერმა იცის, რომ მოცემულ პირობებში ჩვენი მიწის უცხოელებზე განუკითხავი გასხვისება ჩვენი ქვეყნისთვის მავნეა. მივიჩნევთ, რომ საქართველოს პარლამენტმა ხელი უნდა აიღოს შემოსული არასასურველი, სახელმწიფოსა და საზოგადოების ინტერესთა უგულებელ მყოფელი კანონპროექტის განხილვაზე და უახლოეს მომავალში მოახდინოს ორიენტაცია მიწათსარგებლობის ახალი, რეალისტური კანონის შემუშავებაზე.

Paata Koguashvili
Nikoloz Chikhladze

Take Care of the Land – a Gift From the God!

R e s u m e

The land for the nation is the area to exist, both physically and psychologically. It is vital base for living, which essentially determines the independence of the country's level. One particularly important issue, which raises high public interest, is attitude towards the land and ensuring adopting land legislation taking into account national interests, as well as alienation of Georgian lands to foreign citizens.

The land resources have always played an important role in human life. The land (land resources) is particularly discussed in the Saint letters. The God created the earth and gave it to the people possess and look after it.

People arbitrarily fence the land and says he is the owner of this area. In the Old Testament we see the theocratic principle of attitude towards the land, which means that people are temporary owners of this resource.

The territory of the state of Georgia is the result of organic socio-economic, demographic, ethno-psychological and ethno-cultural development of the land, where the state was created with Georgian nationality and national consciousness. The life of Georgian nation is inseparable from its land.

We consider that the state is obliged to its citizens to ensure that the resources essential for life will not reduce in Georgia. The government has to provide a moderate immigration control taking into consideration the rate of growth of population, so that in foreseeable future the future generations don't face food, environmental, economic, demographic, social and other serious challenges.

We consider that state should owe its citizens, to provide guaranteed conditions in order to not to reduced the necessary resources for living. The government has to provide a moderate immigration control, Georgia that the pace of growth is estimated to have come in the foreseeable future of the offspring of the food, environmental, growingly, economic, demographic, social and other serious challenges.

გლობალიზაციის პირობებში ქრისტიანული ეკონომიკის საფუძველზე საქართველოს განვითარების პერსპექტივები

მსოფლიო გლობალიზაციისა და ინტეგრაციული პროცესების შეფასებისას მნიშვნელოვანია ორი საპირისპირო მიმართულებით მოვლენათა განვითარების გათვალისწინება. მართალია, გლობალიზაცია ერთი მხრივ, აჩქარებს ეკონომიკურ განვითარებას, ხელს უწყობს მშვიდობის, დემოკრატიის განვითარებას და მთელი კაცობრიობის ერთიანობის გამყარებას, სადაც ვაჭრობა და ახალი ტექნოლოგიები, ფინანსური კაპიტალი, ინფორმაცია და ა.შ., ხელს უწყობს მრავალი ქვეყნის სხვადასხვა რეგიონის დაახლოებას; ანუ, გლობალიზაციას, მისი მართებული, რეგულირებადი წარმართვის შემთხვევაში, შეუძლია მნიშვნელოვანი დადებითი შედეგები მოუტანოს მსოფლიოს ხალხებს. მეორე მხრივ, გლობალიზაციას შეიძლება თან სდევდეს უმუშევრობის ზრდა, ინფლაცია, საზოგადოების სოციალური პოლარიზაციის პროცესის გაძლიერება, სუვერენულ სახელმწიფოთა საზღვრების რღვევა და სხვა პრობლემები, რაც მთლიანობაში განაპირობებს ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკურ და საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ ურთიერთობათა კრიზისებს. ამასთან, აღსანიშნავია გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის მიერ 1992 წელს მიღებული და მთელი მსოფლიოსათვის რეკომენდებული პოსტინდუსტრიული ეპოქის გრანდიოზული პროგრამა (მდგრადი განვითარების პრინციპები და „XXI საუკუნის დღის წესრიგი“), რომელიც მოუწოდებს ყველა სახელმწიფოს ორგანულად დაუკავშირონ ერთმანეთს ტრადიციული და თანამედროვე საერთაშორისო სოციალურ-ეკონომიკურ-ეკოლოგიური მიღწევები ხანგრძლივი და მდგრადი ეკონომიკური განვითარების უზრუნველყოფისათვის. კერძოდ, 22-ე პრინციპში ნათქვამია, რომ თანამედროვე საზოგადოებრივი პრობლემების გადაჭრაში უდიდესი როლი ენიჭება მკვიდრ მოსახლეობას, მის ცოდნას და ტრადიციულ პრაქტიკას. სახელმწიფოებმა მხარი უნდა დაუჭირონ მოსახლეობის თვითმყოფადობას, კულტურას, ინტერესებს და უზრუნველყონ მისი ეფექტიანი მონაწილეობა მდგრადი განვითარების საქმეში¹. როგორც ცნობილია, ქრისტიანული ეკონომიკის უმთავრესი პრინციპია – ღირებულებათა (მათ შორის – ფულის, ქონების, სიმდიდრის) სიმართლით (ღვთივდადგენილი ზნეობით) მოპოვება და სიკეთეში გამოყენება.²

გლობალიზაციის ძალზე რთული და სწრაფი პროცესების ზემოქმედებით მთელი რიგი სახელმწიფოები იძულებული ხდებიან ეროვნული ეკონომიკური პოლიტიკა წარმართონ საერთაშორისო კონკურენტულ მოთხოვნილებათა გათვალისწინებით, შესაბამისად ამისა, პატარა და სუსტად განვითარებული ქვეყნები კარგავენ ეკონომიკურ სუვერენიტეტს და პოლიტიკური დამოუკიდებლობის ხარისხს. ამიტომ, საქართველოში გატარებულმა გონივრულმა სოციალურ-ეკონომიკურმა პოლიტიკამ უნდა გაანეიტრალოს გლობალიზაციის შესაძლო მოსალოდნელი უარყოფითი შედეგები, შეინარჩუნოს, განავითაროს და განამტკიცოს ეროვნული ეკონომიკური თავისთავადობა და უსაფრთხოება.

ეროვნული სახელმწიფოს როლის გაძლიერების აუცილებლობიდან გამომდინარე, ეკონომიკის მარეგულირებელ სახელმწიფოებრივ სტრუქტურებს უნდა ჰქონდეთ განსაკუთრებულად ფრთხილი და ზომიერი დამოკიდებულება ტრანსნაციონალური კომპანიების ჩვენს ქვეყანაში შემოსვლასთან დაკავშირებით, სახელმწიფო ბიუჯეტის შეკებისა და მოსახლეობის დასაქმების თვალსაზრისით, რადგან მაღალრენტაბელური უცხოური საწარმოები ნიადაგს აცლიან და არაკონკურენტუნარიანად აქცევენ ეროვნულ წარმოებას. თანამედროვე ბიზნესში მნიშვნელოვანია კორპორაციები ყველა დონეზე მორალური ნორმებიდან გამომდინარე ღებულობდნენ

¹ შიხაშვილი გ., სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების ეროვნული კონცეფციის და საგადასახადო-საფინანსო საქმიანობის ბიბლიური გააზრება, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის მაცნე, ეკონომიკის სერია, ტ. II, №3, 2003, გვ. 250.

² მღვდელი ბ. ახვლედიანი, გ. შიხაშვილი, ნ. ბაკაშვილი, მართლმადიდებლური თეოლოგიური ეკონომიკისა და მართვის საფუძვლები, თბილისი, „მერიდიანი“, 2009, გვ. 16.

გადაწყვეტილებებს, რადგან ზნეობრივ ნორმებს დაქვემდებარებული პასუხისმგებლობის დიდი გრძობა არის ორგანიზაციის წარმატების საწინდარი. ყოველ კონკრეტულ სიტუაციაში პიროვნების სწორი არჩევანის მოთხოვნები და მოქმედების შედეგები, საზოგადოებაში დადგენილი წესების შესაბამისობასთან მოყვანით, ჭეშმარიტად ასახულია ბიბლიაში, რელიგიურ-ეთიკურ კულტურასა და ქრისტიანულ-ფილოსოფიურ ნორმებში. ამიტომაც, ბიზნესის წარმოებისა და მისი საზოგადოებრივი პასუხისმგებლობის ამაღლებისათვის უმთავრესი და მნიშვნელოვანია ქრისტიანული ეთიკისა და მორალის ნორმების დაცვა. ადამიანის პიროვნებაში ეს მორალი უნდა ჩამოყალიბდეს როგორც შინაგანი მოთხოვნილება, მისი განვითარების ყველა საფეხურზე.¹

აღსანიშნავია, რომ მართლმადიდებლობისათვის დემოკრატიული საზოგადოების პრინციპები სრულიად მისაღებია და ადამიანთა თანასწორობის იდეა ქრისტიანობის კუთვნილებაა. ის ფასეულობანი, რომლებიც პატივს მიაგებს ადამიანის თავისუფლებას, ხელს უწყობს სამართლებრივი სახელმწიფოს შენებას და აღიარებს სახელმწიფოსა და კანონის წინაშე ყველა მოქალაქის თანასწორობას. ნამდვილი კოსმოპოლიტიზმი და ინტერნაციონალიზმი სრულებითაც არ გამოირიცხავს პატრიოტიზმს – საკუთარი ერის, როგორც ისტორიულ-კულტურული ერთობის სიყვარულსა და მისთვის თავდადებას. აქ მნიშვნელოვანია, საქართველოს პირველი პრეზიდენტის ზ. გამსახურდიას მოსაზრება: „... ის, ვინც „გაინგლისელდება“, „გაგერმანელდება“, „გაფრანგდება“, „გარუსდება“, „გაამერიკელდება“, ვერასოდეს განდება ინგლისელი, გერმანელი, ფრანგი, რუსი, ამერიკელი და ქართველობასაც დაჰკარგავს, და თუ ქართველებად დავრჩებით და თანაც ვეზიარებით ამ ერების კულტურებს, გავაფართოებთ და გავამდიდრებთ ჩვენს სამყაროს, გავზდებით ნამდვილი მსოფლიოს მოქალაქენი. ევროპული ინტეგრაციაც ასე უნდა გავიგოთ და არა, როგორც ეროვნული ინდივიდუალობის წაშლა და გათქეფა“.²

საქართველოს სახელმწიფოებრიობისათვის მნიშვნელოვანია არა მხოლოდ ერის თვითმყოფობის ისტორიული ზანგრძლივობა, არამედ იმის გარკვევაც, თუ ეროვნული მემკვიდრეობის რა ნაწილია გამოსადეგი სამომავლო აღმშენებლობის გზაზე, მემკვიდრეობისა, რომელიც ერის ნების საფუძველზე იქმნებოდა და ყალიბდებოდა. როგორც წმინდა ილია მართალი (ჭავჭავაძე) განმარტავს, – ეროვნული მემკვიდრეობა ესაა იგივე „ეკონომიკური აგებულება, ეკონომიკური წყობა“, რომელმაც ერი საუკუნეების მანძილზე თავისთავადობის („ჩვენი თავი ჩვენადვე გვეყუნოდა“) გრძნობით გამოატარა „და ბოლოს XVIII საუკუნის დასასრულს თვითმყოფადი სული ისე დალია, რომ ჩვენს ქვეყანას არავითარი ვალი და ვაზში არ დასდებია“. ეკონომიკური აგებულება, ეკონომიკური წყობა არის „მეურნეობრიობის სისტემა, რომელშიც ხალხი იჩენს თავის თავს, თავის თვისებას, თავის მონაწილეობას ისტორიაში“. ამასთან, „ეკონომიკური წყობა“ ფსიქიური, სამართლებრივი და გამრჯეობის ნორმებისა და სულიერი საწყისების ერთობლიობაა, რომელიც „განაპირობებს მყუდრო სამოქალაქო ცხოვრების უზრუნველყოფას“. ამ განმარტებებში ნათლად ჩანს ჩვენი შორეული წინაპრების დამოკიდებულება მეურნეობრიობისადმი, მათი რწმენა იმის შესახებ, რომ ამ წყობით საქართველო სამუდამოდ დაიმკვიდრებდა ადგილს ცივილიზებულ სამყაროში. ცხადია, ამ ფასეულობებს დღეისათვის განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება, რადგან ტრადიციულის მივიწყებამ და ჩვენში უცხოური მოდელების მექანიკურად შემოტანამ უკულებელყო და პირობითად შთანთქა ეროვნული პოტენციალი და ეროვნული მეურნეობის თითქმის ყველა კომპონენტი. სწორედ წარსულ საუკუნეთა დიდი მონაპოვარი, ქმედითი მეთოდების წარმოჩენით, ქართული სახელმწიფოებრიობის წარსული მემკვიდრეობის გათავისებით და გათანამედროვეობით უნდა აღდგეს ქართული ეკონომიკური წყობა და ახალ ვითარებისადმი იქნეს მისადაგებული, რადგან როგორც შეფასებები მოწმობს ქართული ეკონომიკური წყობა ის მაღალგანვითარებული ფენომენია, რომელსაც შეუძლია იხსნას ერი, ჩასწვდეს მისი მეურნეობრიობის ურთულეს სტრუქტურებს, ასევე სრულყოფილად დაიცვას ქვეყნის ის ფუნქცია, რომელიც დამსახურებულ ადგილს დაუმიკვიდრებს მას(ერს) კაცობრიობის მეურნეობ-

¹ მესხია ი., ეკონომიკა და ქრისტიანული მორალი, ჟურნალი „რელიგია“, № 7-8-9, 2003, გვ. 62–71; თ. შენგელია, ბიზნესის ეთიკის ფილოსოფიური საფუძვლები, ჟურნალი „ეკონომისტი“, №1, 2009, გვ. 74–77.

² მართლმადიდებლობა და თანამედროვეობა, კრებული პირველი, თბ., „იბერია“, 2004, გვ. 13.

რივ გარემოში. ანუ, წარსულიდან უნდა იქნას აღებული ყოველივე ის, რაც აძლიერებს აწმყოს და მომავალს, სწორედ ეროვნული ტრადიციების გათავისებით და ეპოქის მოთხოვნებისადმი მისადაგებით არის შესაძლებელი წარმატებების მიღწევა. ისევ წმინდა ილია მართალს (ჭავჭავაძე) მოუხმობთ: „... წარსული – მკვიდრი საძირკველია აწმყოსი, როგორც აწმყო მომავლისა. ... ეს სამთა ჟამთა ერთმანეთზედ დამოკიდებულება კანონია ისეთივე შეურყეველი და გარდაუვალი, როგორც ყოველივე ბუნებრივი კანონი. ... აღდგენა ისტორიისა – ერის გამოცოცხლებაა, გამომხნევაა, აწმყოს გაგება და წარმართვაა, მერმისის გამორკვევაა სიბნელისაგან“. „... ცხოვრება ერთიანი მდინარეა ორის დიდის ტოტისა: ერთს რომ ხორცისათვის მოაქვს საზრდო, მეორეს – სულისათვის. თუ ან ერთი დაშრა, ან მეორე, – გვამი ერისა მკვდარია, ვითარცა უსულოდ ხორცი და უხორცოდ სული, სააქაოსათვის მაინცა. ამიტომაც, ვინცა სჩივის და ჰლადებს სახორციელო პურისათვის, ის ამდენადვე, თუ არ მეტად, უნდა იღწვოდეს სასულიერო პურისთვისაც. ადამიანი, თუ მთელი ერი, იმისათვის კი არ არის გაჩენილი, რომ პური სჭამოს, არამედ პურსა სჭამს იმიტომ, რომ კაცურ-კაცად იცხოვროს და აცხოვროს თავის შთამომავალი“.¹

როგორც ცნობილი ამერიკელი საზოგადო მოღვაწეები ალექსანდრ ჰამილტონი და ჯეიმს მედისონი აღნიშნავენ, „ბედნიერება არ არსებობს თავისუფლების გარეშე, თავისუფლება თვითმმართველობის გარეშე, თვითმმართველობა კონსტიტუციურობის გარეშე, კონსტიტუციურობა ზნეობრიობის გარეშე და ეს ყველაფერი არ არსებობს სტაბილურობისა და წესრიგის გარეშე“.²

ეროვნული ეკონომიკური სუვერენიტეტის შენარჩუნებისა და პოლიტიკური დამოუკიდებლობის ხარისხის ამაღლება-განმტკიცებისათვის, საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური, საზოგადოებრივ-პოლიტიკური, კულტურული და ინტელექტუალური აღორძინება სულიერი ამაღლებით უნდა დაიწყო. საქართველოს სახელმწიფოებრივი მშენებლობის სტრატეგია უნდა ეფუძნებოდეს ქრისტიანული მორალის შენარჩუნებასა და განვითარებას, რადგან ჩვენი ქვეყანა მართლმადიდებლური, ქრისტიანული სარწმუნოების აღმსარებელია, რომლის ისტორია ორი ათას წელზე მეტს ითვლის და საზოგადოების სულიერი აღორძინება, მისი ქრისტიანული ცნობიერების გაღრმავება-განვითარება უპირველესი და გადამწყვეტია. ყოველივე აღნიშნულს მოწმობს უწმინდესისა და უნეტარესის, სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის ილია II-ის სიტყვები: „...ჭეშმარიტ თავისუფლებას, რომელიც ზნეობრიობის საფუძველია, უაღრესად დიდი სახელმწიფოებრივი მნიშვნელობა აქვს, რადგან ნებისმიერი სახელმწიფო ამა თუ იმ მორალურ საზოგადოებას ემყარება. როგორც ძველი სიბრძნე ამბობს, სახელმწიფოსათვის უმჯობესია, მის მოქალაქეებს ჰქონდეთ მაღალი ზნეობა, ... რადგან მაღალზნეობრივი საზოგადოება ძლიერი და განვითარებული სახელმწიფოს საწინდარია. დასავლეთის განვითარებული ქვეყნებიც სწორედ ამის გათვალისწინებით ქმნიან თავიანთ კანონმდებლობას და საზოგადოებრივი ცხოვრების წესს“.³ ის, რომ მსოფლიოს ტრადიციული რელიგიებიდან ყველაზე უნიკალური ქრისტიანული სწავლებაა, იმითაც დასტურდება, რომ დღეს მთელ მსოფლიოში აღიარებული ადამიანთა უფლებების დეკლარაცია სწორედ ქრისტიანულ ფასეულობებზეა დაფუძნებული. ქრისტიანული ფასეულობები კი ყველაზე სრულყოფილი სახით, მართლმადიდებლურ ეკლესიაშია დაცული, რადგან იგი ინახავს სამოციქულო ეკლესიის სწავლებას. მისი უნივერსალურობა ვლინდება იმით, რომ მართლმადიდებელ ეკლესიას საუკუნეთა მანძილზე უცვალებელი მრწამსი და სწავლება აქვს, რომელიც ეფუძნება წმინდა წერილს, საღვთო გადმოცემას, მსოფლიო და ადგილობრივი საეკლესიო კრებების დადგენილებებს და წმიდა მამათა მოძღვრებას. ეს მის საყოველთაობას და უცდომელობას განაპირობებს. საერთოდ, სახელმწიფო უნდა განვითარდეს და მისი იდეოლოგიის განმსაზღვრელი უნდა იყოს არა გარე გეოპოლიტიკური ფაქტორები, არამედ ეროვნული ინტერესები. ჩვენ ჩვენი მეობა უნდა დავიცვათ, რათა არ ვიქცეთ სხვათა მიზნების განხორციელებისათ-

¹ საღარეიშვილი ო., ძველი ქართული ეკონომიკური წყობის მნიშვნელობა თანამედროვეობისათვის, საქართველოს ეკონომიკურ მეცნიერებათა აკადემია, შრომები, II ტ., თბ., „სიახლე“, 2001, გვ. 141-144, 269-270.

² <http://www.infousa.ru/government/ch2.htm>

³ <http://www.infousa.ru/government/ch2.htm>

ვის ბრმა იარაღად. ეს ნებისმიერი სახელმწიფოს არსებობისა და განვითარების გარანტიაა“.¹ ყოველი ადამიანისათვის ღმერთმა დაადგინა ამქვეყნიური და იმქვეყნიური ცხოვრების ეტაპები, ხანმოკლე მიწიერი ცხოვრება არის მზადება მომავალი საუკუნო სიცოცხლისათვის. ამიტომ, ადამიანმა, მისთვის ღვთისმშობელი თავისუფალი ნების, გონიერებისა და მაღალზნეობრიობის მეშვეობით უნდა წარმართოს ისეთი ეკონომიკური საქმიანობა, რომელიც უზრუნველყოფს მისი სულიერი და მატერიალური მოთხოვნილებების ღმერთისათვის მისაღებ ურთიერთშეხამებას. აქ მნიშვნელოვანია მოხდეს ადამიანისა და ღვთის ნების შეერთება – სინერგია, რაც არის საფუძველი პიროვნების, ერისა და სახელმწიფოს გადარჩენისა და ადამიანის ცხოვრებისა. საქართველოში ყოფილა ისეთი ბედნიერი ხანა, როგორცაა წმინდა დავით აღმაშენებლის, წმინდა თამარ მეფის მეფობის წლები. ჩვენ ამ პერიოდს ოქროს ხანას ვუწოდებთ, რადგან სწორედ მაშინ მოხდა სინერგია, – ღვთისა და ადამიანის ენერჯის შერწყმა და გამთლიანება.²

მაღალგანვითარებული ქვეყნები, ტრანსნაციონალური კაპიტალის მეშვეობით ეფექტიანად იყენებენ რა გლობალიზაციის პროცესზე გავლენისა და საკუთარი ეკონომიკური და პოლიტიკური ინტერესების დაცვის მექანიზმს, ხელს უწყობენ თავიანთი ტრანსნაციონალური კომპანიების განვითარებას და ისწრაფვიან თავს მოახვიონ თავიანთი მკაცრი პირობები და თამაშის წესები მიმღებ, ნაკლებადგანვითარებულ ქვეყნებს, რის გამოც ხშირად შედიან წინააღმდეგობაში ეროვნულ კაპიტალთან და მისი გავლით სახელმწიფოსთან.

გლობალიზაციის თანამედროვე პროცესებში ტრანსნაციონალურ კომპანიებსა და მსოფლიო ფინანსურ ცენტრებს, რომლებიც შეთანხმებული მოქმედებით, შრომის საერთაშორისო დანაწილებაში აქტიური მონაწილეობითა და მისი განვითარების ხელშეწყობით, ქმნიან რა საკუთარ საერთაშორისო საწარმოო კომპლექსებს, იძენენ სხვა ქვეყნების ეკონომიკურ სტრუქტურებში დამკვიდრების დამატებით შესაძლებლობებს. მათ შეუძლიათ თავიანთი ინტერესებისათვის გამოიყენონ ამ ქვეყნების ბუნებრივი, საწარმოო, ტექნოლოგიური, შრომითი რესურსები და საზღვარგარეთ უკვე არსებულ ვიწროსპეციალიზებულ საწარმოთა ბაზაზე გააღრმავონ შრომის შიდასაფირმო დანაწილება.

ეკონომიკური გლობალიზაციის ჩარჩოებში ყურადსაღებია პროფ. ი. მესხიას დამაკვალიანებელი მსჯელობა რელიგიურ უსაფრთხოებაზე იმასთან დაკავშირებით, რომ „კაცობრიობის ხსნის ძირითად მიმართულებად მიჩნეულია მსოფლიო გლობალიზაციის პროცესის გაღრმავება და ერთიანი მსოფლიო მმართველობის შექმნა“, – როდესაც შესაბამისი მოდელის ძირითადი მიზანია ერთპოლუსიანი სამყაროს შექმნა, რომლისაგან რელიგია, როგორც საზოგადოებრივი ცხოვრების უმნიშვნელოვანესი სოციალური ფენომენი განზე ვერ დადგება იმ პოლიტიკური და ეკონომიკური პროცესებისაგან, რომელიც აშფოთებს საზოგადოებას და არ შეუძლია ბრმად მიჰყვეს პროცესებს, რომლის დროს ეკონომიკური მექანიზმების გამოყენებით ხდება სულიერი სივრცის ნეგატიური ტრანსფორმაცია და ინტეგრირება.³

თანამედროვე მსოფლიო ეკონომიკური კრიზისის რელიგიურ შეხედულებათა სისტემური ანალიზი გვიჩვენებს, რომ მისი გამომწვევი მიზეზები და ფაქტორები, რაც ცალკეული რელიგიების მიერ მსგავსი ან განსხვავებული კონცეფციებითაა წარმოდგენილი, მთლიანობაში ერთიანდება თანამედროვეობის ისეთ მოვლენასთან როგორცაა მსოფლიო გლობალიზაცია, რომელიც ზოგადად ნიშნავს სამყაროს გამთლიანებას. უფალმა ერთიანი ქვეყანა სამყარო შექმნა, ეს იყო გლობალური სამყარო, მაგრამ გლობალიზაცია და ერთიანობა იყო უფლის გარშემო. თუმცა შემდგომში გლობალიზაცია ორი მიმართულებით წარიმართა: ერთი იყო უფალთან ერთად გაერთიანება, ღვთისადმი თავყვანისცემა და ერთგულება; მეორე კი – გლობალიზაცია ან სამყაროს გაერთიანების მცდელობა – უფლის გარეშე.

¹ სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი ილია II. ეპისტოლეონი, სიტყვანი, ქადაგებანი, თბილისი, საქართველოს საპატრიარქოს გამომცემლობა, წიგნი II, 1997, გვ. 468.

² სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი ილია II. ეპისტოლეონი, სიტყვანი, ქადაგებანი, თბილისი, საქართველოს საპატრიარქოს გამომცემლობა, წიგნი III, 2008, გვ. 576.

³ მესხია ი., რელიგიური უსაფრთხოება მსოფლიო ეკონომიკური გლობალიზაციის ჩარჩოებში. საერთაშორისო კონფერენცია „რელიგია და საზოგადოება – რწმენა ჩვენს ცხოვრებაში, „უდაბნო“. 2004 წელი, გვ. 110.

ქართულ მართლმადიდებლურ ეკლესიას მიაჩნია, რომ ეკონომიკური კრიზისის დაძლევა, ეკონომიკის აღორძინება-განვითარებას უნდა მიუდგეთ სისტემურად და მასშტაბურად. ამისათვის, უპირველეს ყოვლისა, საჭიროა სულიერი და ეროვნული ფასეულობების დაცვა და განვითარება, ხალხის მატერიალურ კეთილდღეობაზე ზრუნვა, მეზობელ სახელმწიფოებთან კავშირის გაღრმავება და კულტურათა შორის დიალოგი, ქართული ბიზნეს-სექტორის გაფართოება და შეძლებული საშუალო ფენის შექმნა, განათლების, მეცნიერების, ჯანმრთელობის დაცვისა და სოციალური ინფრასტრუქტურის განვითარება.

მართლმადიდებლური რელიგიის წარმომადგენლებს მსოფლიო საფინანსო-ეკონომიკური კრიზისის გამოწვევ ერთ-ერთ მიზეზად მიაჩნიათ ის, რომ ფული, რომელიც არის სიმბოლო ადამიანის შრომის და მატერიალური დოვლათისა, დღევანდელ ეტაპზე სულ უფრო შორდება შრომას და მის შედეგად შექმნილ მატერიალურ ღირებულებებს. როცა, რეალური (მწარმოებლური) ეკონომიკა სულ უფრო შორდება ფინანსურ ეკონომიკას და ამას მივყავართ იქითკენ, რომ ფული იწყებს რეალური ცხოვრებისგან დამოუკიდებლად არსებობას. იმ შემთხვევაში, თუ მსოფლიო ეკონომიკა ამ მიმართულებით გააგრძელებს განვითარებას, მაშინ იგი რაღაც გარკვეულ მომენტში კვლავაც გარდაიქმნება უზარმაზარ პირამიდად, რომელიც ადრე თუ გვიან დაინგრევა, ანუ ახალ მსოფლიო კრიზისს გამოიწვევს.¹

ზემოაღნიშნული საფრთხიდან გამომდინარე, დღეს მრავალი სახელმწიფოს ლიდერი და მეცნიერ-ეკონომისტი თვლის, რომ საჭიროა ფინანსური ეკონომიკის დაახლოება საქონლისა და მომსახურების ბაზართან. იმის გამო, რომ ამ ორივე სექტორში თანდათანობით მატულობს აფიორა და თაღლითობა, საჭიროა მათზე სახელმწიფოებრივი, საზოგადოებრივი და საერთაშორისო კონტროლის გაძლიერება. საზოგადოებას უნდა ჰქონდეს საშუალება სათანადო ზეგავლენა მოახდინოს იმ პროცესებზე, რომელიც მიმდინარეობს საფინანსო ეკონომიკურ სექტორში. დღეისათვის ეკონომიკის გლობალიზაციამ ისეთ მასშტაბებს მიაღწია, რომ მასში მეტნაკლებად მსოფლიოს ყველა ქვეყანა ჩართული, რის შედეგადაც მსოფლიო ეკონომიკურ კრიზისს ვერც ერთი მათგანი გვერდს ვერ აუვლის.²

რელიგია გვასწავლის, რომ გლობალიზაციას არ უნდა შევუშინდეთ და იგი ყოველმა ქვეყანამ სასიკეთოდ უნდა გამოიყენოს. საერთაშორისო და ეროვნულმა კანონმდებლობებმა კი ყოველ ქვეყანას თავისი საკუთარი თვითმყოფადობის შენარჩუნებას უნდა შეუწყოს ხელი. ამასთან, ყურადსაღებია უწმინდესისა და უნეტარესის, სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის ილია II-ის აზრი „... ჭეშმარიტ თავისუფლებას, რომელიც ზნეობრიობის საფუძველია, უაღრესად დიდი სახელმწიფოებრივი მნიშვნელობა აქვს, რადგან ნებისმიერი სახელმწიფო ამა თუ იმ მორალურ საზოგადოებას ემყარება“.³

როგორც ძველი სიბრძნე ამბობს, სახელმწიფოსათვის უმჯობესია, მის მოქალაქეებს ჰქონდეთ მაღალი ზნეობა, ... რადგან მაღალზნეობრივი საზოგადოება ძლიერი და განვითარებული სახელმწიფოს საწინდარია. დასავლეთის განვითარებული ქვეყნებიც სწორედ ამის გათვალისწინებით ქმნიან თავიანთ კანონმდებლობას და საზოგადოებრივი ცხოვრების წესს. ის, რომ მსოფლიოს ტრადიციული რელიგიებიდან ყველაზე უნიკალური ქრისტიანული სწავლებაა, იმითაც დასტურდება, რომ დღეს მთელ მსოფლიოში აღიარებული ადამიანთა უფლებების დეკლარაცია სწორედ ქრისტიანულ ღირებულებებზეა დაფუძნებული. ქრისტიანული ღირებულებები კი ყველაზე სრულყოფილი სახით მართლმადიდებლურ ეკლესიაშია დაცული, რადგან იგი ინახავს სამოციქულო ეკლესიის სწავლებას. მისი უნივერსალურობა ვლინდება იმაში, რომ მართლმადიდებელ ეკლესიას საუკუნეთა მანძილზე უცვალელებელი მრწამსი და სწავლება აქვს, რომელიც ეფუძნება წმინდა წერილს, საღვთო გადმოცემას, მსოფლიო და ადგილობრივი საეკლესიო კრებების დადგენილებებს და წმიდა

¹ მესხია ი., რელიგია და ეკონომიკური კრიზისი, ბიზნესი და კანონმდებლობა, № 11, 2009, http://tornikeeristavi.blogspot.de/2013/04/blog-post_2499.html

² იქვე.

³ უწმინდესისა და უნეტარესის, სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის ილია II, სიტყვანი, ქადაგებანი, თბილისი, საქართველოს საპატრიარქოს გამომცემლობა, წიგნი II, 1997, გვ. 468.

მამათა მოძღვრებას. ეს მის საყოველთაობას და უცდომელობას განაპირობებს. საერთოდ, სახელმწიფო უნდა განვითარდეს და მისი იდეოლოგიის განმსაზღვრელი უნდა იყოს არა გარე გეოპოლიტიკური ფაქტორები, არამედ ეროვნული ინტერესები“.¹

ზემოაღნიშნულთან მიმართებით მნიშვნელოვანია საქართველომ მოახდინოს თავისი ეროვნულობის ინტეგრირება მსოფლიოს ერთიან სოციალურ-ეკონომიკურ სივრცეში, ისე, რომ თავისი ეროვნული თვითმყოფადობა არ დაკარგოს. აქ მნიშვნელოვანია, ქვეყნის განვითარების სტრატეგია დაეფუძნოს ეროვნული სახელმწიფოებრიობის განმტკიცებას, სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების ქრისტიანული მოდელის ზნეობრივ საწყისებს, რაც მიიღწევა მსოფლიო კავშირურთიერთობებში ინტეგრირებული ეფექტიანი სისტემის ჩამოყალიბებით და დამოუკიდებლად ფუნქციონირებადი, ჩვენს ტრადიციებზე, თანამედროვე ტექნოლოგიებსა და მიღწევებზე დაფუძნებული ქართული სახელმწიფოს მშენებლობით.

Gela Lobjanidze

Development Prospects of Georgia on the basis of Christian Economy under Globalization

R e s u m e

In the age globalization maintaining national economic policy of definite countries, avoiding negative effects of globalization and getting positive results should be based on the will and aspiration of all the countries to cooperate with each other. In this regard, from our opinion, the following aspects are very important for Georgia: formation and development of traditional national economy, maintaining and respecting religious life as the most important social phenomenon of life, fair distribution of wealth, overcoming poverty, formation of optimal effective governing structures and improving their effectiveness to ensure sustainable national and safe development of the country according to its social and political interests.

The main challenge of the modern world lies in the need of spiritual foundation to become the basis of the material wellbeing and to exercise moral principles in practice. From this perspective, under the most difficult conditions of globalization, Christian moral and social and economic activities based on such moral needs to be the determining factor of life. This can be very effective against negative trends of globalization so that Georgia is able to create the state based on modern technologies and achievements and to takes its rightful place in the world.

¹ უწმინდესისა და უნეტარესის, სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის ილია II, სიტყვანი, ქადაგებანი, თბილისი, საქართველოს საპატრიარქოს გამომცემლობა, წიგნი III, 2008, გვ. 576.

მარინა მებრევილი

რელიგიური ტურიზმის როლი მსოფლიოს ქვეყნების ეკონომიკაში

მსოფლიო ტურიზმის ორგანიზაციის სტატისტიკური მონაცემების მიხედვით, 2013 წელს მსოფლიოში საერთაშორისო ტურისტების შემოსვლის მაჩვენებელი 2012 წელთან შედარებით 52 მლნ-ით გაიზარდა და 1087 მლნ ტურისტს მიაღწია. მიუხედავად გლობალური ეკონომიკური კრიზისებისა, საერთაშორისო ტურიზმზე მოთხოვნამ მოლოდინს გადააჭარბა და 2013 წელს ჩამოსული ტურისტების რაოდენობა 5%-ით გაიზარდა (ცხრილი 1).

ცხრილი 1. საერთაშორისო ტურისტთა შემოსვლები¹

	ტურისტთა საერთაშორისო შემოსვლები (მლნ ადამიანი)							საბაზრო წილი (%)	ცვლილებები %- ში		საშუალო წლიური ზრდა
	1990	1995	2000	2005	2010	2012	2013		12/11	13/12	
მსოფლიო	434	528	677	807	948	1,035	1,087	100	4,1	5,0	3,8
ევროპა	261,1	304,0	388,2	448,9	484,8	534,4	563,4	51,8	3,6	5,4	2,9
აზია და წყნარი ოკეანის ქვეყნები	55,8	82,0	110,1	153,5	204,9	233,5	248,1	22,8	6,9	6,2	6,2
ამერიკა	92,8	109,1	128,2	133,3	150,6	162,7	167,9	15,5	4,3	3,2	2,9
აფრიკა	14,7	18,7	26,2	34,8	49,9	52,9	55,8	5,1	6,6	5,4	6,1

ცხრილიდან 2 ჩანს, რომ 2013 წელს საერთაშორისო ტურიზმიდან შემოსავლები 81 მლრდ აშშ დოლარით გაიზარდა და 1159 მლრდ აშშ დოლარს (873 მლრდ ევროს) მიაღწია.

ცხრილი 2. საერთაშორისო ტურისტების დანახარჯებით მიღებული შემოსავლები²

	წლები				საბაზრო წილი (%)	შემოსავლები			
	(მლრდ აშშ დოლარი)		(მლრდ ევრო)						
	10/09	11/10	12/11	13/12	2013	2012	2013	2012	2013
მსოფლიო	5.2	4.5	4.2	5.3	100	1,078	1,159	839	873
ევროპა	-0.2	4.9	1.9	3.8	42.2	454.0	489.3	353.4	368.4
აზია და წყნარი ოკეანის ქვეყნები	14.9	8.3	6.7	8.2	31.0	329.1	358.9	256.1	270.3
ამერიკა	4.2	5.1	5.7	6.4	19.8	212.9	229.2	165.7	172.6
აფრიკა	2.6	1.7	7.3	0.0	3.0	34.3	34.2	26.7	25.8
შუა აღმოსავლეთი	16.3	-17.2	2.2	-1.9	4.1	47.5	47.3	36.9	35.6

¹ unwto, Tourism Highlights, 2014 Edition, p. 4.

² იქვე, გვ. 5.

მსოფლიოს მასშტაბით, 2013 წელს ზრდის ყველაზე მაღალი მაჩვენებელი დაფიქსირდა ევროპაში, რამაც შეადგინა საერთაშორისო ტურიზმიდან შემოსავლების 42% (35 მლრდ დოლარიდან 489 მლრდ დოლარამდე გაიზარდა (ზრდა 368 მლრდ ევრო). აზიისა და წყნარი ოკეანის ქვეყნებში საერთაშორისო ტურიზმიდან შემოსულმა თანხებმა 31% შეადგინა და 30 მლრდ-დან 359 მილიარდ აშშ დოლარამდე გაიზარდა (270 მლრდ ევრო). ამერიკის ქვეყნების წილი 20%-ს შეადგენს და შემოსავლები 16 მლრდ-იდან 229 მლრდ აშშ დოლარამდე გაიზარდა (173 მლრდ ევრო); ახლო აღმოსავლეთის შემოსავლების ზრდის წილია 4% – 47 მლრდ დოლარი (36 მლრდ ევრო), ხოლო აფრიკის – 3% – 34 მლრდ დოლარი (26 მლრდ ევრო)).

მსოფლიო მოგზაურობისა და ტურიზმის საბჭოს (WTTC) სტატისტიკური მონაცემების მიხედვით, 2013 წელს ტურიზმის წილი გლობალურ ეკონომიკაში განისაზღვრა 9,5%-ით (დაახლოებით 7 ტრლნ აშშ დოლარით). მსოფლიოს შიდა პროდუქტში ტურიზმის წილი 2,9%-ია – 2-ჯერ მეტი ვიდრე საავტომობილო მრეწველობის, 40%-ით მეტი ვიდრე ქიმიური მრეწველობის (ცხრილი 3). ამასთანავე, ტურიზმი გამოირჩევა უფრო მაღალი ზრდის ტემპით ვიდრე ეკონომიკის სხვა სექტორები, როგორცაა, ფინანსური და ბიზნესმომსახურება, საცალო ვაჭრობა და დისტრიბუცია, საზოგადოებრივი მომსახურება, სატრანსპორტო წარმოება.

ცხრილი 3. მსოფლიოს გლობალური მშპ დარგების მიხედვით¹

ინდუსტრია	მშპ (აშშდოლარი)	% გლობალური მშპ-დან
საფინანსომომსახურება	5,021	6,9%
საკომუნიკაციომომსახურება	3,221	4,4%
სასრგებლოწიალისეულიმობილიზაცია	3,088	4,2%
საბანკომომსახურება	2,821	3,9%
მოგზაურობა და ტურიზმი	2,120	2,9%
ქიმიური მრეწველობა	1,539	2,1%
უმადლე სივანათლება	1,003	1,4%
საავტომობილო მრეწველობა	0,993	1,4%
სულ	73,250	100%

ზემოაღნიშნული საერთაშორისო ორგანიზაციების მიერ მოცემული სტატისტიკური მასალები განიხილავს ტურიზმის ყველა სახეობით მოგზაურთა რაოდენობასა და მათგან მიღებულ შემოსავლებს, ტურიზმის წილს მსოფლიოს მშპ-სა და ზოგადად მსოფლიო ეკონომიკაში.

ხაზი უნდა გაეკეთდეს იმ ფაქტს, რომ ბოლო წლებში ტურიზმის ერთ-ერთ ყველაზე ფართოდ გავრცელებულ მიმართულებას წარმოადგენს რელიგიური ტურიზმი და მომლოცველობა, რომლის ეკონომიკური ანალიზიც, ასევე დაფუძნებული უნდა იყოს მსოფლიო ტურიზმის ორგანიზაციის სტატისტიკაზე. სამწუხაროდ, იმის გამო, რომ აღნიშნული ორგანიზაციის მიერ ოფიციალურად გამოქვეყნებულ სტატისტიკაში ცალკე მუხლად გამოყოფილი არ არის მომლოცველობა და რელიგიური მიზნებით მოგზაურთა კატეგორია, ტურიზმის ამ მიმართულების ეკონომიკური ანალიზი შეიძლება მხოლოდ შეფასებითი ფორმით წარმოვადგინოთ.

ზოგადად, რელიგიური ტურიზმი მოიცავს ვიზიტებს სხვადასხვა ადგილებში, სადაც ვიზიტორებს შეუძლიათ მონახულონ, როგორც თანამედროვე, ასევე ძველი რელიგიური ძეგლები, მუზეუმები, არქიტექტურა და ხელოვნება. ტურისტებს იზიდავთ რელიგიურ დღესასწაულებსა და ცერემონიებში მონაწილეობის მიღება. აღნიშნული მიზნით მოგზაურებს ტურისტული ბაზრი სთავაზობს ტურებს შორის აღდგომისა და სხვა რელიგიური დღესასწაულების პერიოდებში. რელიგიური ტურიზმი ხელს უწყობს ადამიანის ცოდნის, ფასეულობების, განათლების, ჰუმანიზმისა და კულტურულ ზრდას, საერთაშორისო თანამშრომლობის განვითარებას.

¹ Benchmarking Travel & Tourism – Global Summary, wtcc, 2014, გვ. 9.

პლანეტის ყოველი მეათე მცხოვრები ჩართულია რომელიმე რელიგიურ კონფესიაში. 230 სახელმწიფოსა და ტერიტორიაზე Pew Research Center-ის მიერ გადამოწმებული დემოგრაფიული კვლევებით დგინდება, რომ მსოფლიოს 6,9 მლრდ ადამიანიდან მორწმუნედ თავს თვლის დაახლოებით 5,8 მლრდ. საიდანაც, მსოფლიოს მოსახლეობის 32.% (2,2 მლრდ) ქრისტიანია, 23% (1,6 მლრდ) მუსლიმი, 15% (1 მლრდ) ინდუისტი, 7% (500 მლნ) ბუდისტი, 0,2% (14 მლნ) იუდეის, ხოლო 16% სხვა რელიგიების მიმდევარი და არარელიგიური ადამიანია.¹

ზემოაღნიშნული კვლევებით დადგენილია, რომ ქრისტიანობის მიმდევართა საშუალო ასაკი 30 წელია, ინდუიზმის – 26 წელი, მუსლიმის – 23 წელი, იუდეიზმის – 36 წელი, ხოლო ბუდიზმის – 34 წელია.

მომლოცველობა რელიგიური ხასიათის ქმედება წმიდა ადგილებში ინდივიდუალური თუ კოლექტიური მოგზაურობაა თავყვანისცემის ან მონანიების და დანაშაულის გამოსყიდვის მიზნით. ამჟამად ქრისტიანთა მომლოცველობის უმთავრესი ადგილებია: წმიდა მიწა, რომში მოციქულთა პეტრესა და პავლეს საფლავები, და, უმთავრესად, მარიამის სახელთან დაკავშირებული წმიდა ადგილები: ლურდი, ფატიმა, ლორეტო, პომპეი, ჩესტოხოვა, ალტეტინგი და სხვ.²

კვლევებით დადგენილია, რომ ყოველწლიურად საერთაშორისო ტურისტებიდან დაახლოებით მესამედს რელიგიური მიზნებით მოგზაურები წარმოადგენენ, რომელთაგან უმეტესობა ქრისტიანები, მუსლიმები და ბუდიზმის მიმდევრები არიან.

2014 წელს საერთაშორისო ტურისტთა რაოდენობა 1,138 მლნ-ით განისაზღვრა. შესაბამისად, მომლოცველთა და რელიგიური მიზნებით მოგზაურთა რიცხვი დაახლოებით 380 მლნ-მდე გაიზარდა.

მსოფლიოს, რელიგიური ტურიზმის ყველაზე პოპულარული ცენტრებიდან: ტოკიო (იაპონია) ყოველწლიურად 40 მლნ მომლოცველს მასპინძლობს, ვატიკანი – 18 მლნ-ს, პარიზი (საფრანგეთი) – 13 მლნ-ს, ინდოეთის დასავლეთი მთიანი მხარე – 10 მლნ-ს, მექა და მედინა (საუდის არაბეთი) – 2 მლნ-ს, იერუსალიმი (ისრაელი) – 1,5 მლნ-ს.

რელიგიური მიზნებით მოგზაურები და მომლოცველები მოგზაურობისას ისევე ხარჯავენ თანხებს ტურისტული პროდუქტის ყველა ელემენტის (ტრანსპორტირებაზე, სასტუმროში განთავსებაზე, კვებაზე, სუვენირების შეძენაზე და ა.შ.) მოხმარებაზე, როგორც ტურიზმის სხვა სახეობით მოგზაური ტურისტები. იტალია, სადაც განთავსებულია უმეტესობა ქრისტიანული ძეგლებისა და მოსალოცი ადგილებისა (30 ათასი ეკლესია და ტაძარი, 700 საეპარქიო მუზეუმი, 220 წმინდა ადგილი და სავანე, მონასტერი და სხვა), იღებს 4,5 მლრდ აშშ დოლარს. ყოველწლიურად იტალიაში რელიგიური მიზნებით ჩამოსულ თითოეული ტურისტის დანახარჯი საშუალოდ შეადგენს 104 ევროს.

ცნობილია, რომ მომლოცველთა 100%-ის მოგზაურობა დატვირთულია ღვთისმსახურებასთან დაკავშირებული ღონისძიებებით. რაც შეეხება რელიგიური მიზნებით მოგზაურებს, ტურისტული მეცნიერების საერთაშორისო ინსტიტუტის (Istituto Internazionale di Scienze Turistiche-Istur) კვლევებზე დაყრდნობით, მათი 53,68% მონაწილეობს ღვთისმსახურებაში, ხოლო ტურისტების 35,1%-ი, ამასთანავე, ღრმა ინტერესს ავლენს შემეცნებითი მოგზაურობების მიმართაც.

აშშ-ში, რელიგიური ტურიზმით მოგზაურთა რაოდენობის ზრდის ყველაზე მაღალი ტენდენდენცია დაფიქსირდა XX საუკუნის 90-იან წლებში და გასაკუთრებით, XXI საუკუნის დასაწყისისთვის. მსოფლიო რელიგიური ტურიზმის ასოციაციის (World Religious Travel Association – WRTA) კვლევებზე დაყრდნობით, იკვეთება აქტიური ზრდის 3 ძირითადი მიზეზი: 1. მოგზაურობისა და დასვენების მსურველი ამერიკელი მო-

¹ <http://www.pewresearch.org/> და <http://maxpark.com/community/3081/content/1726290>

² პეტროზილო პ., ქრისტიანობის ლექსიკონი/პიერო პეტროზილო; [იტალ. თარგმნა მარიკა სააკაშვილმა; რედ. მერაბ ღაღანიძე; სულხან-საბა ორბელიანის სასწ. უნ-ტი, ქრისტ. თეოლოგიისა და კულტ. ცენტრი]. - თბ.: სულხან-საბა ორბელიანის სასწ. უნ-ტის გამოც., 2011. - 434გვ.; 24სმ. - ყდაზე: ბერნარდო დადი „ნეტარი ქალწული მარიამის გვირგვინით შემკობა“. - ISBN: 978-9941-0-3408-4

სახლეობის საერთო რაოდენობის ზრდა; 2. ჩრდილოეთ ამერიკელი მოსახლეობიდან მორწმუნეთა რიცხვის გაზრდა (ბოლო რამდენიმე წლის განმავლობაში მათი რიცხვი დაახლოებით 10 მლნ ადამიანით გაიზარდა). ამერიკის მოგზაურთა ინდუსტრიის ასოციაციის (Travel Industry Association) ინფორმაციით რელიგიური მიზნით ყველა ასაკობრივ ჯგუფში პოტენციური ტურისტების 1/3 შვებულების დროს მოგზაურობს; 3. მორწმუნე ადამიანების უმრავლესობა ახერხებს თავისი მრწამსის ინტეგრირებას ყოველდღიურ ცხოვრებასთან¹.

XXI საუკუნის დასაწყისიდან რელიგიური ტურიზმის ტრადიციულ სახეობაში კარდინალური ცვლილებები გამოიკვეთა – რელიგიური ტურიზმის ბაზარი ტრანსფორმირდა „სილატაკის/მონანიების“ მენტალიტეტიდან პირველი კლასის მოგზაურობებამდე – ეკონომკლასის მომსახურებამაქტუალობადაკარგა. თვალსაჩინო მაგალითად შესაძლებელია განვიხილოთ ტუროპერატორის TCS Expeditions მაღალი კლასის რელიგიური ტურიზმით მსოფლიოს გარშემო მოგზაურობა – სახლწოდებით „უდიდესი რელიგიები“, რომლის ღირებულება (ერთი მოგზაურისთვის) შეადგენს 45000 აშშ დოლარს. აღნიშნული მოგზაურობის დროს ტურისტების სარგებლობენ კერძო თვითმფრინავებითა და ძვირადღირებული სასტუმროებით (King David-ით იერუსალიმში და Oberoi-ით დელიში და ა.შ.)².

რელიგიური ტურიზმის ერთ-ერთ ყველაზე გავრცელებულ ფორმას წარმოადგენს ორგანიზებული ჯგუფური მოგზაურობა – შვებულების გატარება და დასვენება რელიგიურ და წმინდა ადგილებში. აღნიშნულ ტურისტთა რაოდენობასა და სხვა კრიტერიუმებთან დაკავშირებული კვლევების არარასებობის მიუხედავად, შეიძლება ითქვას, რომ ზემოაღნიშნული მიზნებით მოგზაურთა 20% მოტივირებულია შვებულების პერიოდში ორგანიზებულად განახორციელოს რელიგიური მიზნებით მოგზაურობა, დაისვენოს და აღიდგინოს სულიერი და ფიზიკური ძალები (მათ აერთიანებთ საერთო, რელიგია, ინტერესები, იდეალები). ასეთი დასვენება ტურიზმში მოიხსენიება, როგორც „შვებულება თანამოაზრეებთან“ (fellowship vacations).

პირველად რელიგიურ ტურიზმისა და მომლოცველობის ისტორიაში 2014 წლის 14-20 სექტემბერს, ესპანეთში (სანტიაგო დე კომპოსტელაში) ჩატარდა პირველი მსოფლიო კონგრესი: „ტურიზმი და მომლოცველობა“. აღნიშნული ღონისძიების ორგანიზატორები იყვნენ ესპანეთის მრეწველობის, ენერგეტიკის და ტურიზმის სამინისტროები და მსოფლიო ტურიზმის ორგანიზაცია (მონაწილეობდნენ: მსოფლიოს ქვეყნების ტურისტული სექტორის წარმომადგენლები, რელიგიური საზოგადოებები, საერთაშორისო ორგანიზაციები, ექსპერტები). კონგრესის ჩატარების ძირითად მიზანს წარმოადგენდა რელიგიური ტურიზმის განვითარების გზით ეკონომიკური ზრდის მიღწევა, მსოფლიოს ხალხთა ურთიერთგაგებისა და მშვიდობის ხელშეწყობა, ადამიანის უფლებების დაცვა.

კონგრესზე ერთხმად მიღებულ იქნა დეკლარაცია, რომლის ძირითად პუნქტებს წარმოადგენს შემდეგი:

1. ხაზი გაესვას მომლოცველობისა და მდგრადი ტურიზმის მნიშვნელობას კულტურათაშორის დიალოგში, საყოველთაო პატივისცემასა და ადამიანის სულიერ ღირებულებებში, მსოფლიოს განვითარებასა და მშვიდობის დამყარებაში;
2. დაინტერესებული მხარეების თანამშრომლობის გაღრმავების მიზნით მუდმივად ჩატარდეს კვლევები მომლოცველობასა და ტურიზმის სფეროში, ასევე სახელმწიფოების მიერ შემუშავდეს სახელმძღვანელო პრინციპები მსოფლიო ტურიზმის ორგანიზაციის „ტურიზმის გლობალურ ეთიკურ კოდექსზე დაყრდნობით“ ბიზნესის, განათლების, სამოქალაქო და რელიგიური სფეროების მიმართულებით;
3. შემუშავდეს ინფრასტრუქტურის, გამტარუნარიანობის გაზრდის, უსაფრთხოების, ტექნოლოგიური ინოვაციების, გარემოზე ზემოქმედების შემცირების და ნარჩენების გადაამუშავების გეგმები, რომელიც უკავშირდება მომლოცველობასა და მოგზაურობის აღნიშნულ სახეობებს;

¹ Современное состояние религиозного туризма и его социальная роль в России и за рубежом (аналитический обзор), Международная туристская академия, М., 2010, ст. 83.

² იქვე, გვ. 84.

4. ხელი შეეწყოს დაინტერესებული მხარეების ურთიერთობებს, რათა ჰარმონიზებულ იქნას მომლოცველებისა და ადგილობრივი მოსახლეობის ურთიერთობა, რითაც ხელი შეეწყობა მოგზაურობის ტერიტორიების სოციალურ-ეკონომიკურ განვითარებას და მინიმუმზე იქნება ბუნებრივ და კულტურულ გარემოზე ზემოქმედება;
5. პატივი სცენ ადგილობრივ მკვიდრთა საუკუნეების ღირებულებებს, ტრადიციებსა და რწმენას, რათა შენარჩუნებულ იქნას სიწმინდეებისა და კულტურული მემკვიდრების რესურსები;
6. ახალი ინიციატივების წახალისებისა და საერთაშორისო ქსელი შექმნის მიზნით (რომელიც ხელს შეუწყობს გამოცდილების გაზიარებას ტურიზმის სფეროში კვლევებსა და სპეციალისტების მომზადებაში, მომლოცველობის მარშრუტებისა და ობიექტების წინ წაწევის, მარკეტინგისა და მართვის მიმართულებით), აღნიშნულ საქმიანობაში ჩართულ იქნან ადგილობრივი თემები, როგორც თანასწორი პარტნიორები რელიგიური ტურიზმის მდგრად საფუძველზე შემუშავებასა და განხორციელებაში.¹

მსოფლიო ტურიზმის ორგანიზაციის რელიგიურ ტურიზმთან დაკავშირებულ ერთ-ერთ ძირითად დოკუმენტს წარმოადგენს „ტურიზმის გლობალური ეთიკური კოდექსი“. იგი მიღებულ იქნა 1999 წელს ოქტომბერში მსოფლიო ტურიზმის ორგანიზაციის გენერალურ ასამბლეაზე სანტიაგოში (ჩილე). „ტურიზმის გლობალური ეთიკური კოდექსი“ ადგენს მდგრადი და საპასუხისმგებლო ტურიზმის ორიენტირებს და ასახავს იმ ცვლილებებს, რომლებსაც ადგილი ჰქონდა ტურიზმში XX საუკუნის დასასრულს.

კოდექსში ხაზგასმულია ტურისტული საქმიანობის ჰარმონიზაციის აუცილებლობა მიმღები რეგიონებისა და ქვეყნების ტრადიციებსა და სპეციფიკურ თავისებურებებთან, ამასთან ერთად დაცულ უნდა იქნეს მათი კანონები, ადათ-წესები და ტრადიციები. ტურიზმმა უნდა უზრუნველყოს ზოგადსაკაცობრიო ეთიკური ღირებულებების გაგრძელება და გაგება, სხვადასხვა რელიგიური, ფილოსოფიური და მორალური მრწამსის პატივისცემა, დაამკვიდროს ხალხებსა და საზოგადოებებს შორის ურთიერთგაგება და პატივისცემა. კოდექსი ადგენს, რომ ტურიზმი წარმოადგენს სფეროს, რომელიც იყენებს კულტურულ და რელიგიურ მემკვიდრეობას და თავის მხრის ხელს უწყობს მის განვითარებას. ტურისტული პოლიტიკა და საქმიანობა უნდა ხორციელდებოდეს მხატვრული, რელიგიური და კულტურული მემკვიდრეობის პატივისცემაზე დაყრდნობით, იმისათვის რომ ხელი შეუწყოს მომავალი თაობებისთვის მათ დაცვასა და შენახვას. შესაბამისად, ძირითადი ყურადღება უნდა მიექცეს მუზეუმების, სიწმინდეებისა და რელიგიური ძეგლების დაცვასა და მომავალი თაობებისათვის შენახვას (მუხლი 4).²

Marina Metreveli

The Role of Religious Tourism in the World Economy

R e s u m e

The strategy of religious tourism development must be based on the principles of sustainable development of tourism. The study of the economic importance of religious tourism, as of one of the priorities of tourism, needs systemic approach.

Based on the materials of the World Tourism Organization, the work presents two tables, the analysis of which shows the trend of the permanently growing number of tourists on the world tourism market and incomes received from them.

¹ Santiago de Compostela Declaration on Tourism and Pilgrimages, Santiago de Compostela, Spain, 19 September, 2014.

² მეტრეველი მ., ტურიზმის ეკონომიკა და პოლიტიკა, ფავორიტიპრინტი, თბ., 2011, გვ. 362.

Unfortunately, the official statistics published by the above mentioned organization does not itemize the category of pilgrims and religious travelers. Consequently, the economic analysis of this branch of tourism is presented as a certain form of evaluation only.

The studies show that the number of pilgrims and religious travelers amounts to about the two-thirds of the total international tourism arrivals. The number of international tourists in 2014 was 1,138 mln people, and accordingly, the number of pilgrims and religious travelers amounted to 380 million.

Since the beginning of the 21th century, fundamental changes have been seen in traditional religious tourism, as the religious tourism market has transformed from the “poverty/repentance” mentality to the first-class trips evidenced by the increased economic incomes from this kind of tourism.

The goal of the study of the present work is to describe the peculiarities of the development of religious tourism and its importance in the world economy. The following methods were used in the study: a systematic approach to the evaluation of the results of development of religious tourism, as well as induction, deduction and statistical methods. The study will use the official data of the World Tourism Organization, World Travel and Tourism Council, International Institute of Tourism Studies, World Religious Tourism and American Travelers Industry Association.

მეზა მიქლაშვილი

ბიბლია და გადასახადები, როგორც მორალური კატეგორია

გადასახადები ჩვენი ყოველდღიური ცხოვრების განუყოფელი ნაწილია, თუმცა, როგორც წესი, მისი გადახდა თითქმის არავის უყვარს. ყველა მოქალაქის, მათ შორის ქრისტიანის უფლებაა, ისარგებლოს კანონით მინიჭებული უფლებით საგადასახადო შეღავათების შესახებ, მაგრამ არავის და, პირველ რიგში, სარწმუნოებით ქრისტიანს, არ აქვს არც კანონიერი და არც მორალური უფლება, არაეთიკური და არაკანონიერი მეთოდების გამოყენებით თავი აარიდოს გადასახადის გადახდას.

თავისი ბუნებით, გადასახადები არასამართლიანია. მსოფლიოსთვის ცნობილი ერთადერთი აბსოლუტურად სამართლიანი საგადასახადო სისტემა განსაზღვრულია ღმერთის ნებით და ასახულია სინას მთის კანონმდებლობაში, რომელიც ღმერთმა თავისი სასწაულებრივი გამოცხადების დროს დაუდგინა მორწმუნე ხალხს და რომელსაც მოსეს კანონმდებლობა (რჯული) ეწოდა. მოსეს რჯულის მიხედვით, საგადასახადო მოვალეობა ატარებდა საყოველთაო ხასიათს და ვრცელდებოდა არა მხოლოდ ადამიანთა ცალკეულ სოციალურ ფენებზე, არამედ სახელმწიფოს ყველა წევრზე.

როგორც ქრისტიანული, ასევე ძველი აღთქმის შეხედულებებით, ღმერთისა და ადამიანის ურთიერთობა წარმოადგენს „ძღვენების“ გაცვლას. პირველი ძღვენი, ეს არის ადამიანის მიერ ღმერთისაგან მიღებული გარემომცველი სამყარო, მისი შესაძლებლობები და უნარები და თვითსიცოცხლე. მეორე – გახლავთ ადამიანის საპასუხო საჩუქარი ღმერთს, რომელიც გამოიხატება მცნებების შესრულებაში და მთელი ცხოვრების ღმერთისთვის მიძღვნაში. წარმართებისგან განსხვავებით, ქრისტიანებს გააზრებული ჰქონდათ, რომ ეს უკანასკნელი საჩუქარი ყველაზე მეტად სჭირდებოდა თვითონ ადამიანს, რათა მიეღო მესამე, ყველაზე ბრწინვალე ძღვენი – ცხოვრება საუკუნო სასუფეველში.

ღმერთისადმი შესაწირი ადამიანის მიერ უნდა ხდებოდეს განსაკუთრებული შინაგანი განწყობით, ცოცხალი და ჭეშმარიტი რწმენით, იმედითა და სიყვარულით – ამიტომ ეს მაშინაა შესაძლებელი, როცა სიხარულითა და ნებაყოფლობით ხდება. ასეთი შესაწირი წარმოადგენს სრულყოფილ ძღვენს. ასეთი განწყობის არარსებობა შესაწირს გადასახადად, მძიმე მოვალეობად აქცევს. ადამიანის შინაგანმა განწყობამ, შეიძლება შესაწირი აქციოს გადასახადად ან, პირიქით – გადასახადი ამაღლოს ძღვენად. ეს შინაგანი განწყობრივი განსხვავება მნიშვნელოვანია რელიგიური ცნობიერებისთვის, რადგან ქმნის მოვალეობის და ნებაყოფლობის საფუძველს.

დაბადების მე-4 თავში ვკითხულობთ: „აბელი მეცხვარე იყო, კაენი – მიწის მუშაკი. გამოხდა ხანი და მართვა კაენმა უფალს ძღვენი, მიწის ნაყოფი. აბელმაც მართვა თავისი ფარის ნათავარი და რჩეული პირუტყვი. მოჰხდა უფალმა აბელს და მის ძღვენს. ხოლო კაენსა და მის ძღვენს არ მოჰხდა“ (დაბადება, 4,2-5)¹. აღსანიშნავია, რომ როცა აღნიშნულია ძღვენის მირთმევაზე, კაენი ნახსენებია პირველი. უფალმა მოიწონა აბელის ძღვენი, რითაც აბელი გახდა უფროსი, ხოლო კაენი-უმცროსი, მაგრამ მათი ზნეობრივი ასაკის გამო, ვინაიდან აბელმა მართვა სრულფასოვანი ძღვენი, თავისი შრომის საუკეთესო ნაყოფი და ეს გააკეთა გულით, შემოქმედის პატივისცემის ნიშნად. კაენს კი, მისი ძღვენის მიუღებლობის გამო არ ჰქონდა ასეთი სულიერი განწყობა – მისი ქმედება, უფრო გადასახადის გადახდას ჰგავდა. ამ ეპიზოდში არსად არ არის ნახსენები ძღვენის რაოდენობა. მაშინ ჯერ კიდევ არ არსებობდა ერთი მეთადის ინსტიტუტი.

ძველი აღთქმის წიგნში „დაბადება“, მრავალ ადგილას ვხვდებით ღმერთისადმი სამადლობელი ძღვენის მირთმევის ეპიზოდებს. „აუგო ნოემ სამსხვერპლო უფალს, თითო-თითო ამოარჩია ყოველი წმინდა პირუტყვიდან და ყოველი წმინდა ფრინველიდან და აღსავლენად მიიტანა სამსხვერპლოზე (დაბადება, 8,20).

¹ ბიბლიური ციტატები მოტანილია წიგნიდან: ბიბლია. თბილისი, 2013, გვ. 9

შემდეგი მსხვერპლშეწირვა ღმერთისადმი ნახსენებია აბრამის ცხოვრების თხრობის დროს: „უთხრა უფალმა აბრამს: წადი შენი ქვეყნიდან, შენი სამშობლოდან მამაშენის სახლიდან იმ ქვეყანაში, რომელსაც მე გიჩვენებ. გაქცევ დიდ ხალხად, გაკურთხებ და განვადიდებ შენს სახელს და კურთხეულ იქნები. გადაჭრა აბრამმა მთელი ის ქვეყანა... ქანაანელი მკვიდრობდნენ იმხანად ქვეყანაში. გამოეცხადა უფალი აბრამს, და უთხრა: შენი მოდგმისთვის მიმიცია ეს ქვეყანა, იქ აუგო სამსხვერპლო უფალს, რომელიც გამოეცხადა მას“ (დაბადება, 12,1-7). აბრამის რწმენა იმდენად დიდი იყო, რომ ქრისტიანული სწავლების მიხედვით, ის გახდა იმ ხალხის წინაპარი, რომელთა წიაღშიც 55 თაობის შემდეგ განკაცდა კაცობრიობის მხსნელი, რომელმაც უზარმაზარი მსხვერპლი გაიღო ადამიანთა ცოდვის გამოსასყიდად მეფე ქედორლადომერის დამარცხების შემდეგ, აბრამი შეხვდა მეფე მელქიცედებს, „უზენაესი ღმერთის მღვდელს“, რომელმაც: „აკურთხა აბრამი და უთხრა: კურთხეულ იყოს აბრამი უზენაესი ღმერთის წინაშე, ცისა და მიწის შემოქმედისა! კურთხეულ იყოს უზენაესი ღმერთი, რომელმაც ხელში ჩაგაგდებინა შენი მტერი! მაშინ მისცა მას აბრამმა ნადავლის მეთაედი“ (დაბადება, 14, 19-20). ამით აბრამმა საფუძველი დაუდო საეკლესიო გადასახადს, რომელიც, შემდგომში, კანონად იქცა მოსეს კანონმდებლობის (რჯულის) მიხედვით. მელქიცედესთვის მიცემული მეთაედი გახდა სახელმწიფო გადასახადის პირველსახე, რადგან მისი მიძღვნილი იყო არა მარტო მღვდელი, არამედ მეფეც. პავლე მოციქულის თქმით: „...მელქიცედევი, მეფე შალემისა, მღვდელი მაღალი ღმერთისა, რომელიც შეეგება აბრამს, მეფეთა შემუსვრის შემდეგ მობრუნებულს, და აკურთხა იგი. და რომელსაც ყველაფრის მეთაედი უწილადა“ (ებრაელთა მიმართ, 7, 1-2). აბრამი იქცა ძველი აღთქმის ისტორიაში ღმერთის მორჩილებისა და რწმენის უმაღლეს მაგალითად, რადგან აჩვენა მზადყოფნა ღმერთისთვის შეწირა მისი მხოლოდშობილი შვილი ისაკი, რომელზე ძვირფასიც არავინ ჰყავდა დედამიწაზე (დაბადება, 22,1-14).

ძველი აღთქმის ტრადიცია და მოსეს კანონმდებლობა (რჯული) შეიცავდა როგორც ღმერთისთვის ძღვენის ნებაყოფლობით და სავალდებულო ფორმებს, ასევე საეკლესიო და სახელმწიფო გადასახადებს. მოსეს რჯულის მიხედვით დადგენილი მრავალფეროვანი შესაწირები ატარებდნენ აღმზრდელობით ხასიათს. დიდი მნიშვნელობა ენიჭებოდა გაუცნობიერებელი ცოდვისათვის შესაწირს. სწირავდნენ ცხოველებს, რომლებიც იხოცებოდნენ ცოდვის ჩამდენ ადამიანებთან ერთად. ცოდვის შედეგი იყო სიკვდილი, მაგრამ იმდროინდელი ადამიანების წარმოდგენებით, ღმერთი დიდსულოვნად იძლეოდა უნებლიეთ ჩადენილი ცოდვის გამოსყიდვის საშუალებას, ცხოველის სიკვდილით. „ასე უთხრა უფალმა მოსეს: ასე უთხარი ისრაელიანებს: თუ ვინმე უნებურად შესცოდავს და დააარღვევს უფლის მცნებებს, აკრძალულს რასმე ჩაიდენს, თუ ცხებულმა მღვდელმა შეცოდა და ხალხიც დანაშაულში გარია, შესწიროს უფალს ცოდვის გამოსასყიდელ მსხვერპლად სალი ხბო“ (ლევიაანი, 4, 1-3). მსხვერპლშეწირვის რიტუალი სიმბოლურად ახდენდა უნებლიე ცოდვის გადატანას ცხოველზე.

ისრაელის ძველ თეოკრატიულ სახელმწიფოში მღვდელმსახურთა ფენის გამოყოფისა და რეგულარული ღვთისმსახურების დადგენასთან ერთად გაჩნდა საეკლესიო გადასახადის აუცილებლობა. როგორც უკვე აღვნიშნეთ, ამ გადასახადის პირველსახე გახდა სამხედრო ნადავლის მეთაედი, რომელიც აბრამმა გადასცა მელქიცედეს. ძველ ებრაელებს მეთაედი გაწერილი ჰქონდათ მოსეს რჯულის მიხედვით – „ყოველი მეთაედი მიწისა, მიწის ნათესისა, ხის ნაყოფისა უფლისაა, უფლის წმიდაა. თუ ვინმე თავისი მეთაედის გამოსყიდვას დააპირებს, მისი მეხუთედი დაამატოს. ყოველი მეთაედი ხარ-ძროხისა და ცხვრისა, ყოველი მეთაედი კომბლის ქვეშ გამავალთა შორის, უფლის წმიდაა“ (ლევიაანი, 27, 30-32); სხვა მიზნებთან ერთად, მეთაედი ხმარდებოდა ლევიაანების შენახვას. მიღებული მეთაედიდან ლევიანები გამოყოფდნენ მეთაედს მღვდლების შესანახად: „ასე ელაპარაკა უფალი მოსეს: დაელაპარაკე ლევიაანებს, უთხარი: როცა ისრაელიანთაგან აიღებთ მეთაედს, რომელიც თქვენთვის მაქვს მათგან მოცემული, თქვენს სამკვიდროს, უფალს გადაუხადეთ მისგან ღალა-მეთაედი მეთაედიდან. ასე, თქვენც გადაუხადით ღალას უფალს იმ მეთაედიდან, რასაც ისრაელიანები მოგცემენ. მისგან გადაუხადით საუფლო ღალას აარონ მღვდელს“ (რიცხვნი, 18, 25-28).

საეკლესიო გადასახადის ერთგვარ ფორმად იქცა ღარიბებისა და ღატაკების მიმართ მოწყალების გაცემის წესი: „როცა სამკალი გექნებათ თქვენს მიწაზე, ერთიანად ნუ მოძიებენ ყანას, სამკალში დაცვენის ნუ აკრეფ. ვენახსაც ნუ მოიმტვრევ, ყურძნის ბიბილეს ნუ აკრეფ ძირიდან; ღარიბ-ღატაკსა და მღვდურს დაუტოვე ისინი“ (ლევიაანი, 19, 9-10).

ისრაელი დიდი ხნის განმავლობაში იტანჯებოდა მძიმე და არასამართლიანი საგადასახო დაბეგვრის გამო. აღადგენდა რა იერუსალიმის დანგრეულ კედლებსა და კარიბჭეებს ნემიას ხელმძღვანელობით, რომელმაც თავის მხრივ მეფისგან აიღო ამის ნებართვა, ხალხი დრტვინავდა მძიმე გადასახადების გამო: „ჩვენი ყანების და ვენახების დაგირავებით, ვერცხლს ვსესხულობთ მეფის ხარკის გადასახდელად“ (ნემია, 5,4). ხშირად, მეფეები ძალიან ძალად გადასახადებს აწესებდნენ. სოლომონის გარდაცვალების შემდეგ, მის შვილსა და მემკვიდრეს, რობოამს თხოვეს; „უღელი დაგვიმძიმა მამაშენმა; ახლა შეგვიმსუბუქე ეს ძნელი სამსახური და მძიმე უღელი, მამაშენმა რომ დაგვაკისრა და გვემსახურებით“ (3 მეფეთა, 12, 4). მაგრამ ხალხის თხოვნა თხოვნად დარჩა, ხოლო გადასახადები კი გაიზარდა: „ხომ დაგიმძიმათ მამაჩემმა უღელი, მე კიდევ უარესად დაგიმძიმებთ უღელს! ხომ შოლტებით გსჯიდათ მამაჩემი, მე მორიელებით დავსჯით“ (3 მეფეთა, 12, 14). მნიშვნელოვანწილად, სწორედ ამ უსამართლო საგადასახადო პოლიტიკის წყალობით, ჩრდილოელნი აჯანყდნენ და შექმნეს დამოუკიდებელი ისრაელის სამეფო.

ზოგჯერ, მეფეები ბეგრავდნენ იუდეველებს გადასახადებით, რათა თავად გადაეხადათ ხარკი ეგვიპტის ფარაონისთვის: „გაამეფა ფარაონმა ნექომ ელიაკიმი და დაარქვა სახელად იეჰოიაკიმი. ოქრო-ვერცხლს აძლევდა იეჰოიაკიმი ფარაონს. ოღონდ ქვეყანაზე გაანაწილა ფარაონის ბრძანებისამებრ მისაცემი ვერცხლი; ქვეყნის ერში თითოეულს მისი შეძლების მიხედვით დააკისრა ფარაონ ნექოსათვის მისაცემი ვერცხლი“ (4 მეფეთა, 23, 34-35).

ძველ აღთქმაში გადასახადებით დაბეგვრა პირველად ახლო აღმოსავლეთში დიდი შიმშილის აღწერის დროს გვხვდება, რომელიც იმ პერიოდში მოხდა, როცა იოსები დაინიშნა ეგვიპტის პირველ მოურავად და განმგებლად, ახსნა რა ფარაონის სიზმრები, რომლებშიც სიმბოლურად იყო ნაწინასწარმეტყველები შვიდი უხვმოსავლიანი და შემდგომი შვიდი მოუსავლიანი წელიწადის შესახებ (როცა შიმშილი გააჩანაგებს ქვეყანას). იოსებმა ბრძანა უხვმოსავლიანი შვიდი წლის განმავლობაში მოსავლის მეხუთედის რეზერვად შენახვის შესახებ: „ზედამხედველები განაწესოს ქვეყანაში, რათა მეხუთედი ახდევინონ ეგვიპტის ქვეყანას შვიდი მოსავლიანი წლის მანძილზე. იყოს ეს საზრდო მარაგად ქვეყნისათვის შვიდი მოუსავლიანი წლის მანძილზე, ეგვიპტის ქვეყანაში რომ დადგება, რათა ქვეყანა შიმშილით არ ამოწყდეს“ (დაბადება, 41, 34-36). რამდენიმე წლის შემდეგ, როცა კიდევ ერთი შიმშილი მოელო ქვეყანას, იოსებმა გამოსცა კანონი, რომლის ძალითაც მთელი მოსავლის მეხუთედი უნდა გადასცემოდა ფარაონს: „მოსავლის აღებისას მეხუთედი ფარაონს მიეცით, ხოლო ოთხი წილი ყანის დასათესად და საკვებად დაიტოვეთ თქვენთვის, თქვენს სახლში მყოფთათვის და თქვენი წვრილშვილისთვის, ასეთი წესია დღემდე დადგენილი იოსებისაგან ეგვიპტის მიწებზე: მეხუთედი ფარაონისა“ (დაბადება, 47, 24-26).

საინტერესოა იუდას მეფის, იეზიზკიაჰუს ბრძანება: „უბრძანა იერუსალიმში მცხოვრებ ხალხს, რომ თავიანთი წილი გასამრჯელო მიეცათ მღვდლებისთვის და ლევიალებისთვის, რათა მტკიცედ დაეცვათ უფლის რჯული. როგორც კი ეს ბრძანება გავრცელდა, უხვად მოიტანეს ისრაელიანებმა ფქვილის, ღვინის, ზეთის, თაფლისა და მინდვრის ყველა მოსავლის პირველი ნაყოფი. სხვა ყველაფრის მეათედიც უხვად მოიტანეს. ისრაელიანებს და იუდაიანებს, იუდას ქალაქის მკვიდრთ, მოჰქონდათ მეათედი ხარ-ძროხიდან და ცხვრიდან, მეათედი – შენაწირიდან, რომელიც უფლისთვის, თავიანთი ღმერთისთვის ჰქონდათ შეწირული“ (2 ნეშტთა, 31, 4-6).

ამასთან ერთად, გადასახადი არ ეკისრებოდა არც მღვდელსა და არც ლევიას: „გაცნობებთ, რომ არც ერთ მღვდელს და ლევიას, არც მგალობელს და შეწირულ კარისკაცს, ამ ღვთის სახლში მომსახურეს, არ დაეკისროს არც ხარკი, არც გადასახადი და არც ბეგარა (პირველი ეზრა, 7, 24).

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, პირველი დაწესებული გადასახადი იყო მეათედი, რომელიც მთლიანად ხმარდებოდა ლევიანებს, რომლებსაც არ გააჩნდათ საკუთარი მიწა და საშუალება საკუთარი თავის სარჩენად. ზოგჯერ, ამ გადასახადს ლევიანების მეათედს უწოდებდნენ. მღვდლები, კერძოდ, პირველი მღვდელთმსახურები, იყვნენ არა მარტო სულიერი ხელმძღვანელები, არამედ ქვეყნის სამოქალაქო მმართველები. აქედან გამომდინარე, ეს მეათედი თავისი შინაარსით იყო გადასახადი, რომელიც ისრაელის თეოკრატიული მმართველობის არსებობას უზრუნველყოფდა. მალაქია წინასწარმეტყველის პირით, უფალი მკაცრად მიმართავს თავის ხალხს გადასახადის გადაუხდელობისთვის: „განა აღამიანი მოატყუებს ღმერთს, რომ მატყუებთ მე და ამბობთ: რაში გატყუებთო მეათედში და შესაწირავში. მოიტანეთ მთელი მეათედი საგანძურში და იყოს საზრდო ჩემს სახლში. აბა გამომცადეთ ამით, თუ არ გაგინსნათ ცის საქანელნი და არ გადმოგიცალოთ კურთხევა აუწყველად“ (მალაქია წინასწარმეტყველი, 3, 8,10).

შემდეგი გადასახადიც მეათედი იყო, მაგრამ რადგან მისი გადახდა ხდებოდა სამ წელიწადში ერთხელ, შეადგენდა მხოლოდ 3.3%-ს წელიწადში. ამ გადასახადთან დაკავშირებით მეორე რჯულში ნათქვამია: „სამი წლის თავზე აიღე მეათედი იმ წლის მოსულიდან და დაახინავე შენს ქალაქში. მოვიდეს ლევიანი, რომელსაც არა აქვს წილი და სამკვიდრო შენთან, მოვიდნენ მღვებური და ქვრივ-ობლები, რომლებიც შენს ქალაქში არიან, შეჭამონ და გაძლენ, რათა გაკურთხოს უფალმა შენმა ღმერთმა, ყოველ საქმეში, რასაც გააკეთებ“ (მეორე რჯული, 14, 28-29).

პირველი მეათედი მიდიოდა სახელისუფლო ხარჯებზე, მეორე ხმარდებოდა ეროვნული ცხოვრების განვითარებას, ხოლო მესამე მეათედი გადასახადი საქველმოქმედო მიზნებისათვის გამოიყენებოდა.

მეოთხე გადასახადი გამოიყენებოდა ტაძრების საჭიროებისათვის და ამ ყოველწლიურ გადასახადს ნახევარი შეკელის ოდენობით იხდიდა: „ყველამ, ვინც კი სათვალავში გადის, ოცი წლის ასაკიდან მოყოლებული ძღვენი უნდა მიართვას უფალს“ (გამოსვლა, 30, 14).

მოსეს კანონის მიხედვით, კიდევ ორი არაპირდაპირი გადასახადი არსებობდა. ყოველი მოსავლის აღების დროს, ყველა ვალდებული იყო თავისი მოსავლის ნაწილი ყანაში დაეტოვებინა დატაკებისთვის. მეორე არაპირდაპირი გადასახადი გულისხმობდა, რომ ყოველ შვიდ წელიწადში მიწა დაუმუშავებელი უნდა დარჩენილიყო და მოსავალი, რომელიც მასზე თავისით მოვიდოდა, აუცილებელი იყო ხელუხლებელი დარჩენილიყო ღარიბებისთვის, ხოლო ნარჩენები – საქონლის გამოსაკვებად.

სამეფო ხელისუფლების დამკვიდრების კვალდაკვალ, ძველ ისრაელში გაჩნდა სახელმწიფო გადასახადების შემოღების აუცილებლობა. პირველ მეფეთა წიგნში აღწერილია თეოკრატიიდან სამეფო ხელისუფლებაზე გადასვლა. სამუელი, წინასწარმეტყველი და ისრაელის უკანასკნელი სამართლიანი მსაჯული, როცა მიმართავს ხალხს და აფრთხილებს სამეფო მმართველობის უარყოფით მხარეებზე, სხვა საკითხებთან ერთად, ყურადღებას ამახვილებს რეგულარულ გადასახადზე – მეათედზე: „მეათედს აიღებს თქვენი ნათესებიდან და ვენახებიდან და თავის კარისკაცებსა და მორჩილებს, უწყალობებს. წაიღებს მეათედს თქვენი ფარიდან და თქვენც მისი ყმები გახდებით. მაშინ მოჰყვებით წუწუნს თქვენს არჩეულ მეფეზე, მაგრამ არ მოგისმენთ უფალი. არ დაუჯერა ხალხმა სამუელს. თქვეს: არა და არა, მეფე უნდა გვეკვას, ჩვენც ისეთები უნდა ვიყოთ, როგორც სხვა ხალხები არიან. ჩვენი მეფე განგვსჯის ჩვენ, წინ წავგიძღვება და ჩვენი გულისთვის იბრძოლებს“ (1 მეფეთა, 8, 15-20).

ძველი აღთქმის წიგნებში ნახსენებია როგორც რეგულარული გადასახადები, ასევე ბაჟები და საგანგებო გადასახადები. უკანასკნელი, როგორც წესი, მიზნობრივ ხასიათს ატარებდა და მეფე სოლომონის დროს ტაძრის მშენებლობისათვის გროვდებოდა (მესამე მეფეთა, 9, 15), აშურის მეფისთვის 1000 ქანქარი ვერცხლის მისაცემად (მეოთხე მეფეთა, 15,19-20), ომში გამარჯვებულ ფარაონ ნექოსთვის მისაცემად (4 მეფეთა, 23, 35).

ხშირ შემთხვევაში, ადგილი ჰქონდა როგორც მეფეთა მხრიდან საგადასახლო ტვირთის დაწესების დროს ზომიერების გრძნობის დაკარგვას; ასევე, გადასახადის გადამხდელების ზნეობრივ დაცემას ვალდებუ-

ლებების შესრულების დროს. საგადასახადო ტვირთის გაზრდა გახდა საფუძველი ერთიანი სამეფოს გაყოფისა და ისრაელისა და იუდეველთა სამეფოების წარმოშობისა. მეფე რობოამი, მოყმეთა რჩევის თანახმად, შეეცადა გაეზარდა გადასახადები. „ნომ დაგიძმით მამაჩემმა უღელი, მე კიდევ უარესად დაგიძმით უღელს!.. გაგზავნა მეფე რობოამმა აღორამი, ხარკის ამკრეფი, მაგრამ ქვებით ჩაქოლა ხალხმა, და მოკვდა იგი... განუღა ისრაელი დავითის სახლს და ასეა ეს დღემდე“ (3 მეფეთა, 12, 14, 18-19).

ძველი აღთქმის მიხედვით ჩამოყალიბდა საგადასახადო დაბეგვრის ორი პრინციპი – არ იბეგრება შემოწირულობები და არ არის დაშვებული ორმაგი დაბეგვრა.

რომი ერთ-ერთი იყო აპენინის ნახევარკუნძულზე არსებული თორმეტიოდე პატარა გამაგრებული დასახლებიდან. ძველი წელთაღრიცხვის VI საუკუნეში, მან თავისი ბატონობა განავრცო ძლევაძმოსილ ჩრდილოელ მეზობლებზე – ეტრუსკებზე. თითქმის ერთი საუკუნე, ქალაქს ეტრუსი მეფეები მართავდნენ. შემდეგ, რომაელები აჯანყდნენ, მეფეები დაამხეს და მონარქის ნაცვლად რესპუბლიკა დაამყარეს. რომის რესპუბლიკამ, თითქმის, 500 წელს იარსება. რესპუბლიკური მმართველობა ძველი წელთაღრიცხვის I საუკუნეში დიქტატორულმა წყობამ და სამოქალაქო ომმა შეცვალა. მას შემდეგ, რაც ოქტავიანემ ხელში აიღო ძალაუფლება, როგორც პირველმა იმპერატორმა, რომი აღარასოდეს მიბრუნებია რესპუბლიკურ წყობას. იმპერიის პირველი სამი საუკუნის განმავლობაში, იმპერატორები პატივს სცემდნენ რესპუბლიკურ ტრადიციებს, გადაწყვეტილებების წინ სენატს რჩევას ეკითხებოდნენ. მოგვიანებით, იმპერატორები ერთპიროვნულად მართავდნენ. რომის იმპერიის შექმნა მაშინ დაიწყო, როცა რომის რესპუბლიკამ ადგილი დაუთმო იმპერატორების მართველობას.

რომმა პალესტინაზე კონტროლი ძველი წელთაღრიცხვის 63 წელს დაამყარა. ახალი მმართველები ებრაელ ხალხს საფრთხედ აღიქვამდნენ, განსაკუთრებით იმიტომ, რომ ისინი უარს ამბობდნენ რომაული რელიგიის მიღებაზე¹. რომის მმართველობა წარმართული, დესპოტური და დაუნდობელი იყო. ზოგიერთი იმპერატორი თავს ღმერთად აცხადებდა და ითხოვდა, რომ იმპერიაში ყველას თავყანი ეცა მისთვის. იმპერიაში უფრო მეტი მონა იყო, ვიდრე თავისუფალი ადამიანი. თავისი არსებობის უკანასკნელ პერიოდში რომის იმპერიამ ღვერადაცია განიცადა და გადაიქცა სახელმწიფო ხაზინის ხარჯზე მცხოვრებ გიგანტურ სახელმწიფოდ, სადაც ძალიან ცოტა ადამიანი ახერხებდა არსებობისთვის აუცილებელი სახსრების გამოუმუშავებას და სადაც ძალიან ბევრი ადამიანი ცხოვრობდა სახელმწიფოს ხარჯზე. ის, ვინც მუშაობდა, იძულებული იყო უფროდაუფრო დიდი გადასახადები გადაეხადა უმუშევრების შესანახად. იუდეველთა და ქრისტიანთა დიდ უკმაყოფილებას იწვევდა ის ფაქტი, რომ შეგროვილი გადასახადების ნაწილი ხმარდებოდა წარმართული ტაძრებისა და სხვა რელიგიური ინსტიტუტების შენახვას.

ისრაელში, ისევე როგორც იმპერიის სხვა პროვინციებში, ქვეყნის მოქალაქეები, საკმაოდ დიდი თანხის გადახდის შემდეგ, გადასახადების ამკრეფად ინიშნებოდნენ და ვალდებულნი იყვნენ ყოველწლიურად რომისთვის განსაზღვრული თანხა აეკრიფათ გადასახადების სახით. სარგებლობდნენ რა რომის არმიის დაცულობით, მათ შეეძლოთ განუსაზღვრელი ოდენობის გადასახადის თანხის და მათი გადახდის პერიოდულობის დაწესება. ამიტომ, ისინი როგორც წესი, იმაზე მეტ გადასახადს აწესებდნენ, ვიდრე რომი ითხოვდა და ზედმეტ თანხას თავისთვის იტოვებდნენ.

გადასახადების ამკრეფები ადგილობრივებს იმაზე მეტად სძულდათ, ვიდრე იმპერიის ოფიციალური პირები და ჯარისკაცები. ამაზე კარგად მიუთითებს სახარების ეპიზოდები: „იესომ დაინახა საბაჟოში მჯდომარე კაცი, რომელსაც მათე ერქვა სახელად, და უთხრა მას გამომეყო; ისიც ადგა და გაჰყვა და როცა ინახად იჯდა სახლში, აჰა, მოვიდა მრავალი მებაჟე და ცოდვილი, და ინახად დასხდნენ იესოსა და მის მოწაფეებთან. ეს რომ დაინახეს, ფარისევლებმა მის მოწაფეებს უთხრეს: რატომ ჭამს და სვამს თქვენი მოძღვარი მებაჟეებსა და ცოდვილებთან ერთად: ხოლო იესომ გაიგონა ეს და უთხრა მათ. კარგად მყოფთ კი არ სჭირდებათ მკურნალი, არამედ ავადყოფთ. თქვენ კი წადით და ისწავლეთ, რას ნიშნავს ეს: წყალობა მნე-

¹ მსოფლიო ილუსტრირებული ისტორია, რომაული სამყარო. თბ., 2013, გვ. 18-35.

ბავს და არა მსხვერპლი; ვინაიდან მართალთა სახმობლად კი არ მოვსულვარ, არამედ ცოდვილთა სინანულად“ (მათე, 9;9-13). სხვა ეპიზოდების მიხედვით „ორი კაცი შევიდა ტაძარში სალოცავად: ერთი ფარისეველი და ერთიც მებაჟე. ფარისეველი დადგა და ასე ლოცულობდა გულში: ღმერთო, გმადლობ, რადგან არა ვარ სხვა კაცთა მსგავსად, მტაცებელი, უსამართლო და მემრუშე, და არც ამ მებაჟეს ვგავარ. ორჯერ ვმარხულობ კვირაში, და ვიხდი მეთოდს იმისას, რასაც ვიხვეჭ, ხოლო მოშორებით მდგარი მებაჟე იმასაც კი ვერ ბედავდა, რომ ზეცად აღეპყრო თვალნი, არამედ მკერდში იცემდა მჯიღს და ამბობდა: ღმერთო, მილხინე მე, ცოდვილს. გეუბნებით; სახლში ეს უფრო გამართლებული დაბრუნდა, ვიდრე ის. რადგან ყველა, ვინც აიმაღლებს თავის თავს, დამდაბლდება და ვინც დაიმაბლებს თავის თავს, ამაღლდება“ (ლუკა, 18, 10-14); „და როცა იმ ადგილს გაუსწორდა, იესომ აიხედა ზევით, დაინახა იგი და უთხრა: ზაქე, ჩქარა ჩამოდი ძირს, ვინაიდან დღეს შენს სახლში უნდა ვიყო. ისიც საჩქაროდ ჩამოვიდა და სიხარულით მიიღო იგი. ხოლო ამის მხილველნი დრტვინავდნენ და ამბობდნენ: ცოდვილთან შევიდაო. ადგა ზაქე და უთხრა უფალს: აჰა, უფალო, ჩემი ქონების ნახევარს მივცემ გლახაკთ, და თუ ვინმეს ცილი ვწამე, ოთხმაგად ვუზღავ და უთხრა მას იესომ: დღეს მოველინა ხსნა ამ სახლს, ვინაიდან ესეც ძეა აბრაამისა“ (ლუკა, 19, 5-10).

სახარებისეული განმარტებები გადასახადებზე, იესო ქრისტეს დამოკიდებულება საეკლესიო გადასახადზე და ნებაყოფლობით შესაწირზე ყველაზე თვალნათლივ ჩანს შემდეგ ეპიზოდში: „ხოლო როდესაც მოადგნენ კაპერნაუმს, მივიდნენ პეტრესთან ღიდრაქმის ამკრებნი და უთხრეს: თქვენი მოძღვარი არ გადაიხდის ღიდრაქმას? მან მიუგო: დიახ. და როდესაც შევიდა სახლში, იესომ დაასწრო და ჰკითხა: როგორ გგონია სიმონ: ვისგან კრებენ მიწიერი მეფენი ხარკს და ბეგარას: თავიანთი შვილთაგან თუ უცხოთაგან? პეტრემ მიუგო: უცხოთაგან, ხოლო იესომ უთხრა მას: ასე რომ, შვილები თავისუფალნი არიან, მაგრამ რათა არ ვაცდუნოთ ისინი, წადი ზღვის პირას, ჩააგდე ანკესი აიღე პირველივე თევზი, რომელსაც დაიჭერ, გაუღე პირი და შიგ კპოვებ სტატირს: მიიტანე და მიეცი მათ ჩემი და შენი სახელით“ (მათე, 17, 24-27). სტატირი – მონეტაა ოთხი დრაქმის ღირებულების, ზუსტად იმდენი, რამდენის გადახდაც მოთხოვეს იესოს. ეს მაგალითი განსაკუთრებულია ქრისტეს მიმდევრებისთვის. იესომ აუხსნა პეტრეს, რომ როგორც ღმერთის შვილი, ის არ არის ვალდებული გადაიხადოს საეკლესიო გადასახადი, მაგრამ როგორც ადამიანის შვილმა, უნდა შეასრულოს ეს ვალდებულება, რათა არ შეურაცხყოს ხელისუფლება და იყოს მაგალითი თავისი მოწაფეებისათვის. ეს ეპიზოდი უფრო ძლიერ შთაბეჭდილებას ახდენს იმის გააზრებით, რომ ეს გადასახადი მოხვდა იმ მღვდელთმსახურთა ხაზინაში, რომლებმაც, მოგვიანებით, იესოს სასიკვდილო განაჩენი გამოუტანეს. გადასახადი, ფაქტობრივად მოხვდა საეკლესიო ხაზინაში, რომელიც ისე იყო გარყვნილი, რომ იესომ ერთხელ უკვე გაწმინდა მოვაჭრებისა და მეკერძოებისაგან (იოანე, 2, 14-15) და მიუგო მათ „ჩემი სახლი სალოცავ სახლად იწოდება; თქვენ კი ყაჩაღთა ბუნაგად გიქცევით იგი“ (მათე, 21, 13). სწორედ ამ ტაძრის საცავიდან ამოიღეს ოცდაცამეტი ვერცხლი, რომელიც იუდას გადაუხადეს ქრისტეს ღალატისათვის. იცოდა რა ქრისტემ ყოველივე ამის შესახებ, ყოველგვარი ყოყმანის გარეშე, მაინც გადაიხადა გადასახადი. კიდევ ერთი, ჩვენი აზრით, ყურადსაღები საკითხი გადასახადის გადახდის ფორმაა. იესომ დაავალა პეტრეს გარჯილიყო იმისთვის, რომ საჭირო თანხა მოეპოვებინა ე.ი. გადასახადი არ იქნა გადახდილი მოწაფეების კუთვნილი ფულიდან – შემოწირულობებიდან. ამგვარად, არ იქნა დარღვეული ძველი აღთქმის წესი, რომლის მიხედვითაც შემოწირულობები არ უნდა ყოფილიყო გამოყენებული გადასახადის გადახდისთვის.

ძალიან მოკლე, მაგრამ ტევადია ქრისტეს სწავლება საეკლესიო გადასახადთან მიმართებით. მისი ყველაზე ცნობილი სახეა მეთოდი. ფარისევლები ზედმიწევნით ზუსტად და სკურპულიოზულად გამოყოფდნენ და იხდიდნენ შემოსავლების თავიანთ მეთოდს, მაგრამ „ვინც თქვენდა, ფარისევლებო, რომელიც იხდით მეთოდს პიტნისას, ტევანისას და ყოველი მწვანილისას, და უგულვებელყოფთ ღმერთის სამართალს და სიყვარულს. ეს უნდა გექნათ, და არც ის მიგეტოვებინათ“ (ლუკა, 11, 42) – მეთოდის გადახდა აუცილებელი, მაგრამ არასაკმარისია უბიწოებისთვის.

მთლიანობაში, ზემოთ მოტანილი ფაქტებიდან ცხადი ხდება, რომ სახარების მიხედვით, ხელისუფლებისთვის გადასახადების გადახდა ღმერთის მიერ დაწესებული ვალდებულებაა და ის, რომ რომის იმპერია იყო დესპოტური და არასამართლიანი, უფრო მეტიც – მის ფულის ერთეულზე, მონეტაზე გამოსახული იყო იმპერატორი ავგუსტუსი, რომელიც თავის თავს ღმერთის შვილს უწოდებდა, არ აუქმებს ამ ვალდებულებას. მიუხედავად თავისი პოლიტიკური რანგის და პიროვნული თვისებებისა, მიუხედავად მორალისა და ზნეობრიობისა, პირები, რომლებიც აგროვებენ გადასახადებს – ღმერთის მსახურნი არიან; „რადგანაც იგი ღმერთის მსახურია, შენდა სასიკეთოდ“; (რომ. 13,4) და, ამიტომაც, უნდა გადავიხადოთ გადასახადები.

“სწავლით ფარისეველი“ (ფილიპ. 3, 5) პავლე, უეჭველად ზიზღით და უნდობლად უყურებდა რომის მმართველობას და აღშფოთებას ვერ მალავდა თითოეულ გადახდილ დინარზე, რომელსაც გადასახადების სახით იხდიდა რომის იმპერიის ხელისუფალთა შესანახად. მაგრამ, შემდგომში, როგორც ქრისტეს მოწაფემ, მან იცოდა, რომ უნდა დამორჩილებოდა საერო ხელისუფლებასაც, რომელიც ღმერთის ნებით იყვნენ დადგენილნი, რადგან ხელისუფლება ღმერთისგანაა, ყველა სახელმწიფო მოხელე – ყველაზე დაბალ საფეხურზე მდგომიდან იერარქიის ყველაზე მაღალ საფეხურზე მდგომების ჩათვლით, ყველაზე ცუდიდან, ყველაზე კარგამდე – ღმერთის მსახურია. პავლე ხაზს უსვამს, რომ ისინი განასახიერებენ როგორც ღვთაებრივ, ასევე ადამიანურ ინსტიტუტებს.

ახალი აღთქმის სწავლება, ნებაყოფლობით შემოწირულებებთან დაკავშირებით, იმაში მდგომარეობს, რომ ის უნდა განხორციელდეს შინაგანი გაწყობების მიხედვით, ხოლო ოდენობა ქრისტიანული სრულყოფილების ხარისხით უნდა განისაზღვროს. ახალ აღთქმაში მოცემულია სიტყვები ქრისტესთვის გაღებული მცირე მსხვერპლის შესახებ: „და ვინც მოწაფის სახელით მიაწვდის ცივ წყალს ერთს ამ მცირეთაგანს, ჭემმარიტად გეუბნებით თქვენ, არ დაეკარგება თავისი საზღაური“ (მათე, 10, 42). მით უმეტეს, ეს შეეხება იმას, ვინც ყველაფერი შეწირა ქრისტეს: „და ყველა, ვინც მიატოვებს თავის სახლს, ან თავის და-მმას, თავის ცოლ-შვილს თუ დედ-მამას, ანდა თავის ადგილ-მამულს ჩემი სახელის გულისთვის, ასმაგად მიიღებს საზღაურს და საუკუნო სიცოცხლეს დაიმკვიდრებს“ (მათე, 19, 29).

შეწირვის უნარი წარმოადგენს ქრისტიანული სრულყოფის მნიშვნელოვან კრიტერიუმს და ეს კარგად ჩანს ჩვენს მიერ უკვე განხილულ ეპიზოდში „მდიდარ ჭაბუკთან“ დაკავშირებით. ნებაყოფლობითი შესაწირის ღირებულება განისაზღვრება არა აბსოლუტური, არამედ მათი შედარებითი ზომით – მდიდარსა და ღარიბს ამ მიმართებით თანაბარი შესაძლებლობა აქვთ, მიუხედავად მათი სხვადასხვა მატერიალური მდგომარეობისა. ეს არის ქრისტეს მიერ თავისი მოწაფეებისთვის ნათქვამი სიტყვების არსი, რომელიც ეხება ქრისტიანული ქალის მიერ საგანძურში ჩაგდებულ ფულს: „ჭემმარიტად გეუბნებით, თქვენ, რომ ამ საწყალმა ქერივმა ყველა ჩამგდებზე მეტი ჩააგდო საგანძურში. ვინაიდან ყველა ავდებს იმას, რაც ზედმეტი ჰქონდა, ხოლო მან ჩააგდო მთელი თავისი სისაწყლე, მთელი თავისი საბადებელი“ (მარკ. 12, 41–44).

მოციქულთა საზოგადოება, პალესტინის სხვადასხვა კუთხეში ქრისტესთან ერთად სახარების ქადაგების დროს, თავის მოკრძალებულ მოთხოვნილებებს საკვებზე, შესამოსსა და საცხოვრისზე იკმაყოფილებდა ხალხის მიერ ფულადი და ნატურალური შემოწირულობებით, ეს „ყულაბა კი იუდას ებარა“ (იოანე, 13, 29). ზედმეტ თანხას ყოველთვის იყენებდნენ „გლახაკთა მოსაკითხად“. იერუსალიმის პირველ ქრისტიანულ თემში მიღებული იყო მხოლოდ ნებაყოფლობითი შესაწირები. მისი წევრები, თავდაპირველად, სწირავდნენ მთელ თავიანთ ქონებას, უფრო სწორედ, აცხადებდნენ საერთო ქონებად და მოციქულებს აძლევდნენ ამ ქონების განკარგვის უფლებას: „ხოლო მორწმუნეთა სიმრავლეს ერთი გული ჰქონდა და ერთი სული; და არავინ იტყოდა საკუთარ ქონებას თავისად, არამედ ყველაფერი საერთო ჰქონდათ“ (მოციქულთა საქმე, 4, 32). საეკლესიო გადასახადის აუცილებლობა არ იყო. ძველი აღთქმის დროინდელმა მსხვერპლშეწირვამ აზრი დაკარგა იესოს მიერ ადამიანთა ცოდვებისთვის თავის შეწირვის შემდეგ. მდგომარეობა, როცა თემის წევრები უარს ამბობდნენ საკუთარ ქონებაზე და საერთო ქონებად აცხადებდნენ მას, დიდხანს არ გაგრძელებულა. ქრისტეს მიმდევრების სწრაფმა ზრდამ გამოიწვია ქრისტიანულ თემებში ისეთი ადამიანების გამოჩენა, რომ-

ლებიც ამ წესის წინააღმდეგი იყვნენ – ამის კონკრეტული მაგალითია ანანიას და მისი ცოლის საფირას ისტორია (მოციქულთა საქმე, 5,1-6).

სავარაუდოდ, ოჯახური საკუთრება გახდა იმის მიზეზი, რომ იერუსალიმის თემში, პრაქტიკაში არ იყო კერძო საკუთრებაზე უარის თქმა; ამასთან, გამოყოფილი იყო საეკლესიო საკუთრება. ქრისტიანული თემის საეკლესიო ქონების წყარო იყო ნებაყოფლობითი შენაწირები, როგორც თემის წევრების, ასევე გარეშე შემომწირველების მხრიდან. არსებობს სახარებაში ცნობები ნებაყოფლობითი გადასახადის შესახებ. წმინდა მოციქული პავლეს მიერ გალატელი ქრისტიანებისთვის დადგენილი წესი, ამის მიმანიშნებელი უნდა იყოს: „ხოლო წმიდათა შესაწირავისათვის, როგოც მე დავადგინე გალატელთა ეკლესიებში, თქვენც ეგრე ჰყავით. კვირის ყოველ პირველ დღეს თვითეულმა თქვენგანმა, თავის მხრივ, შეძლებისდაგვარად გადადოს და შეინახოს, რათა ჩემი მოსვლისას აღარ დაიწყეთ გროვება“ (I კორ. 16, 1-2).

ქრისტიანობის პირველი სამი საუკუნის განმავლობაში, ქრისტიანობის დევნასთან ერთად, მრავალჯერ მოხდა საეკლესიო ქონების კონფისკაცია საიმპერატორო ხაზინის სასარგებლოდ. მოციქულთაწინააღმდეგობის, კონსტანტინე დიდის დროს, პირველად შეწყდა ქრისტიანთა დევნა, შემდეგ კი ქრისტიანობა სახელმწიფო რელიგიად გამოცხადდა. 313 წელს მან გამოსცა მილანის ედიქტი, რომლითაც ქრისტიანული რელიგია დაკანონდა და ქრისტიანთა დევნა შეწყდა. ამ დროიდან ცოტა ხანში, კონფისცირებული საეკლესიო ქონება დაუბრუნდა ქრისტიანებს. აქედან ეყრება საფუძველი ქრისტიანული ხალხების სახელმწიფოებში საეკლესიო გადასახადების დაწესებისა და შეგროვების ხელშეწყობას. საეკლესიო შემოსავლების ფორმირების წყაროები წარმოადგენს ნებისმიერი საზოგადოების ზნეობრივი სიჯანსაღის ინდიკატორს. აქ ერთ მხარესაა იერუსალიმის პირველქრისტიანული თემის წევრების ნებაყოფლობითი შესაწირი, ხოლო მეორე მხრივ შემოსავლები სამეწარმეო საქმიანობიდან. ვფიქრობთ, რომ სადღაც მათ შორისაა საეკლესიო გადასახადი. სახელმწიფო, ისტორიის მანძილზე, სხვადასხვა პოზიცია იკავებდა – ის იყო საეკლესიო ქონების კონფისკაციის ინიციატორი და საეკლესიო გადასახადის აკრეფის შუამავალი.

გადასახადები – არ არის ნებაყოფლობითი ან არასავალდებულო შემოწირულობა, რომელიც დაწესებულია ხელისუფლების მხარდასაჭერად და მისი გადახდა ყველა მოქალაქის უპირობა ვალდებულებაა. ქრისტიანები თავის თავში არა მარტო მორალურ, არამედ სულიერ პასუხისმგებლობას ატარებენ გადასახადების გადახდის გამო, რამდენადაც, ახალი აღთქმის მიხედვით, ამას ითხოვს ღმერთი. გადასახადებისაგან თავის არიდება – სახელმწიფოს წინაშე ჩადენილი დანაშაული და ღმერთის წინაშე ჩადენილი ცოდვაა.

Merab Mikelashvili

Bible and Taxes as a Moral Category

R e s u m e

Taxes aren't a voluntary or non-obligatory donation. They are established for supporting the state and each citizen is obliged to pay taxes. Christians have not only moral but also spiritual responsibility to do pay taxes, as according to the "New Testament" the God himself demands for the taxes. Avoiding taxes is a crime against the state and sin before the God.

თაფლი და სანთელი

თაფლი ბუნების საჩუქარი და მეფუტკრეობის პროდუქტებს შორის ყველაზე მოთხოვნადი ნუბარია;¹ გამოირჩევა სასიამოვნო არომატითა და საგემოვნო თვისებებით; მდიდარია ადამიანის ჯანმრთელობისათვის სასარგებლო უამრავი ნივთიერებით; შეიცავს ფერმენტებს, ვიტამინებს (B, C, E, H, PP, A), ჰორმონებს, ორგანულ მჟავებს (ვაშლის, ლიმონის, რძის, ღვინის და სხვ.), ანტიბიოტიკებს (მათ ანტიბინები ეწოდებათ, წარმოიშობა ფუტკრის ორგანიზმში სეკრეტორული წესით და დადებითად მოქმედებენ ინფექციურ დაავადებებზე), ლითონებს: ალუმინს, მაგნიუმს, ფოსფორს, მანგანუმს, რკინას, მოლიბდენს, სპილემს, ბერილიუმს, ტყვიას, კალას, კალიუმს, ვანდიუმს, ტიტანს, ვერცხლს, ნიკელს და ცირკონიუმს, ჰაერიდან მოხვედრილ საფუარებს.

თაფლის მისაღებად ფუტკარი იყენებს ყვავილების ნექტარს ან მანანს. მანანი თაფლის ტკბილი ნაშია, რომელიც ზაფხულის სიცხის შემდეგ წებოსავით ეკვრის მცენარეთა ფოთლებსა და ყლორტებს. მანანი გვხვდება ცაცხვზე, ალვის ხეზე, თხილზე, მუხაზე, ნეკერჩხალზე, ჟოლოზე, კოწახურსა და ხეხილზე. მანანს ფუტკრები ეტანებიან ნექტარის ნაკლებობის ან არ არსებობის შემთხვევაში. მანანის თაფლი ნექტარის თაფლთან შედარებით მდარე ხარისხისაა.

ნექტარს და მანანს ფუტკარი ჩიჩხვში საკუთარი ნერწყვის გამოყენებით ამუშავებს; შემდეგ თაფლის სახით პირითვე გადმოაქვს ფიჭაში.² ფიჭის თაფლში 75% შაქარია, 20% წყალი და 5% დანარჩენი ნივთიერებები. თაფლში გვხვდება მცენარეული და ცხოველური ცხიმები 1%-ის ოდენობით, მჟავები საშუალოდ 2,84%-ის, მარილები – ნექტარის თაფლში 0,006-0,83%-ის და მანანის თაფლში 3,2%-ის და მინერალური ნაერთები 0,1-0,8%-ის (მინერალური ნაერთები აღმოჩენილია თაფლის ნაცარში) ოდენობით.³

თაფლის სახეობა, ხარისხი და რაოდენობა დამოკიდებულია გეოგრაფიულ გარემოზე. გეოგრაფიულ გარემოში იგულისხმება ყვავილოვანი და მცენარეული საფარი და ამ საფარის ადგილმდებარეობა – დაბლობი, ალპები და სუბალპები; სეზონურობის მიხედვით თაფლი იყოფა გაზაფხულის, ზაფხულის და შემოდგომის თაფლად, გამოწურვის მეთოდების მიხედვით – ფიჭის, სექციურ და ცენტრიდანულად, ქიმიური შემადგენლობის მიხედვით – მანანის, შხამიან (შეიცავს ალკალოიდებს) და რადიაქტიურად (შეიცავს რადიუმს), ხარისხების მიხედვით – საუკეთესო (მინდვრის, მდელოს, აკაციის, წაბლის, მზესუმზირის, ძიძოს, მდოგვის, იონჯას, სამყურას, ფაცელიის, ესპარცეტის თაფლი), ნაკლებ ხარისხიან (წიწიბურას და ევკალიპტის თაფლი) და დაბალ ხარისხიანად (თამბაქოს, ასფურცელას, წიწვოვანი ხეების და მანანა თაფლი. ამ ხარისხს თაფლს არასასიამოვნო სუნი აქვს და მწლაკეა), ფერის მიხედვით – უფერო (აკაციის, ბამბის, ჟოლოს, სამყურას და თეთრი ძიძოს თაფლი; აქვს თეთრი ფერი), ღია ქარვისფერ (ცაცხვის, მინდვრის, ველის, ყვითელი სამყურას, ყვითელი აკაციის, სალბის, ესპარცეტის თაფლი; აქვს ღია მოყვითალო ფერი), ქარვისფერ (მდელოს, მდოგვის, მზესუმზირის, გოგრის, კიტრის, იონჯას, ქინძის თაფლი; აქვს ყვითელი ფერი), მუქ ქარვისფერ (წაბლის, თამბაქოს, წიწიბურას და მანანის თაფლი; აქვს მუქი ყვითელი ფერი) და მუქ თაფლად (მანანის, ციტრუსების, ალუბლის თაფლი; აქვს სხვადასხვა შეფერილობა).⁴ თაფლის რაოდენობა დამოკიდებულია ღალიანობაზე და ოჯახის სიძლიერეზე. ძლიერ ოჯახს კარგი ღალიანობის პირობებში შეუძლია შეაგროვოს დღეში 4 კგ თაფლი, გამონაკლის შემთხვევაში 8 და მეტი კგ-იც. 400 გრამი თაფლის შეგროვებას ესაჭიროება 6600 მუშა ფუტკარის ტვირთი. ახალი თაფლი შეიცავს გარკვეული რაოდენობის წყალს. წყლიან თაფლს

¹ სტეფანიშვილი ვენერა, ფუტკრის ბიოლოგია და მოვლა-პატრონობა, თბ., „პოლიგრაფისტი“, 2013, გვ. 656-658; წულაძე აპოლონი, ფუტკარი და მეფუტკრეობა, თბ., „განათლება“, 1965, გვ.32-41.

² წულაძე აპოლონი, იქვე, გვ. 38.

³ სტეფანიშვილი ვენერა, იქვე, გვ.456-457.

⁴ სტეფანიშვილი ვენერა, ფუტკრის ბიოლოგია და მოვლა-პატრონობა. თბილისი, „პოლიგრაფისტი“, 2013.

ამჟავების საფრთხე ემუქრება. რაღაც დროის შემდეგ, ჰაერისა და სითბოს ზემოქმედებით წყალი შრება. წყლის მოშორების შემდეგ თავლი ხდება „დამწიფებული“.

ისტორიული წყაროებიდან ვიცით, რომ ადამიანი თავლს მოიპოვებდა უხსოვარი დროიდან ხისა და კლდის ფულურობებში. პირველწყარო მიგნებულია ესპანეთში. ვალენსიის მუზეუმში დაცულია კლდეზე ამოკვეთილი ნახატი, რომელზეც ორი მამაკაცი ფულუროდან მოიპოვებენ თავლს.

ძველი ებრაული ტრადიციის მიხედვით წინასაახალწლო დღესასწაულზე „რაშადადშანა“ ებრაელები მიერთმევენ თავლში ჩაწობილ ვაშლის ნაჭრებს. წიგნში „დასასრული“ კი აღწერილია წმინდა მიწა, „სადაც გადმოდის რძე და თავლი“.

რომის იმპერიაში თავლი ასრულებდა ოქროს ფუნქციას გადასახადების გადახდის დროს.

საბერძნეთში იყო რიტუალი პატარძლებისთვის. ისინი თითო ყოფდნენ თავლში და ამ გზით ასრულებდნენ ჯვრისწერის რიტუალს ახალ სახლში შესვლის წინ.

უძველეს დროში ეგვიპტეში თავლს ხმარობდნენ გარდაცვლილთა ბალზამირებისთვის.

თავლის მსოფლიო წარმოების შესახებ მსჯელობისას შეგვიძლია აღვნიშნოთ, რომ, ის იწარმოება და მოიხმარება თანამედროვე მსოფლიოს უამრავ ქვეყანაში. მათ შორის ყველაზე მსხვილი მწარმოებლები, 2011 წლის მონაცემებით, არიან: ჩინეთი, თურქეთი, აშშ, უკრაინა, არგენტინა, ევროკავშირის ქვეყნები და აფრიკის ქვეყნები. მათზე მოდიოდა თავლის მსოფლიო წარმოების 69,9% დანარჩენ ქვეყნებზე 30,1%; ლიდერ ქვეყნებში წარმოებულია 1071,7 ათასი ტონა თავლი, დანარჩენ ქვეყნებში – 463,5 ათასი ტონა, სულ 1535,2 ათასი ტონა. 2000-2004 წლებში ლიდერობდნენ: ჩინეთი, აშშ, არგენტინა, თურქეთი, მექსიკა, უკრაინა, ინდოეთი, რუსეთი, ესპანეთი, კანადა, ეთიოპია, ირანი, ტანზანია, სამხრეთ კორეა და ბრაზილია. 2004 წლის მონაცემებით მათზე მოდიოდა თავლის მსოფლიო წარმოების 71,4%, დანარჩენ ქვეყნებზე კი – 28,6%; 2003 წლის მონაცემებით 74,3% და 25,7% შესაბამისად; 2002 წლის მონაცემებით 71,8% და 28,2%, 2001 წლის მონაცემებით 70,6 % და 29,4 %, 2000 წლის მონაცემებით 71,7 % და 28,3 %. თავლის მსოფლიო წარმოებამ 2004 წელს შეადგინა 1306,590 ათასი ტონა, 2003 წელს – 1317,933 ათასი ტონა, 2002 წელს – 1284,784 ათასი ტონა, 2001 წელს – 1269,280 ათასი ტონა, 2000 წელს – 1260,475 ათასი ტონა.¹

ბოლო პერიოდში ყოველწლიურად იწარმოება საშუალოდ 900 ათასი ტონა თავლი. აზიის ქვეყნები აწარმოებენ 185 ათას ტონას, ჩრდილოეთ ამერიკის ქვეყნები 220 ათას ტონას, თავლის მსოფლიო წარმოების თითქმის მესამედი, 250 ათასი ტონა, მიდის საერთაშორისო ბაზარზე; აქედან 80%-ს ანუ 200 ათას ტონას ყიდულობენ იაპონია და ევროპის ქვეყნები.

2000-2011 წლებში თავლის წარმოებაში და ექსპორტში ლიდერობდა ჩინეთი. სპეციალისტები თვლიდნენ, რომ ჩინეთის თავლი გამოსადეგი იყო მხოლოდ სამრეწველო გადამუშავებისათვის და დაუშვებელი იყო მისი გატანა სამომხმარებლო ბაზარზე. ფასები ჩინურ თავლზე ძალიან დაბალი იყო. დაბალი, დემპინგური ფასები გახდა ჩინური თავლის შეტანის შეზღუდვის მიზეზი აშშ-ში, კანადაში და მთელ რიგ ევროპის ქვეყნებში. მიუხედავად ამისა, დიდია ჩინეთის როლი იმაში, რომ აზიის რეგიონში ბოლო წლებში ყველაზე მეტი თავლია წარმოებული და წარმოების ზრდის სტაბილური მაჩვენებელია შენარჩუნებული.

თავლის წარმოებასა და რეალიზაციაში სამაგალითო ქვეყანაა გერმანია. გერმანიაში თავლის ხარისხს იცავს ქვეყნის სპეციალური კანონმდებლობა.

თავლის მსოფლიო ბიზნესში პოსტსაბჭოთა ქვეყნებიდან მნიშვნელოვანი წილითა წარმოდგენილი უკრაინა და რუსეთი. უკრაინის წილი თავლის მსოფლიო წარმოებაში 2004 წელს იყო 4,13%, რუსეთის – 4,35%; 2003 წელს – 3,95% და 2,73%, 2002 წელს – 3,98% და 3,85%, 2001 წელს 4,73% და 4,15%, 2000 წელს 4,22 % და 4,34%. ამ ქვეყნებს თავლის წარმოებაში და რეალიზაციაში ერთმანეთის მსგავსი პირობები და პრობლემები აქვთ; კერძოდ, 1) ითვლებიან თავლის მსხვილ მწარმოებლებად; 2) თავლს ძირი-

¹ <http://www.apiworld/>; FAOstat

თადად აწარმოებენ კერძო პირები და კერძო ფირმები; 3) მწარმოებლებს მუშაობა უხდებათ მძიმე პირობებში, იმპორტირებულ თაფლზე დემპინგური ფასების გამო; 4) არსებითია ფალსიფიკაციის პრობლემა; 5) შეიმჩნევა ექსპორტის ზრდის ტენდენცია; 6) იცვლება რეალიზაციის ფორმა – თაფლი კერძო ვაჭრობიდან გადადის სუპერმარკეტებში; 7) უკრაინაც და რუსეთიც მზად არიან დაიკავონ მსოფლიო ბაზარზე გამოთავისუფლებული ნიშა.

თაფლის მსოფლიო ბაზრის დახასიათებას შევეცდებით რამდენიმე მიმართულებით:

ა) თაფლის მსხვილი იმპორტიორი ქვეყნები

თაფლის მსხვილი იმპორტიორი ქვეყნებია: გერმანია, დიდი ბრიტანეთი, საფრანგეთი, ბელგია, პოლონეთი, აშშ, იაპონია, და საუდის არაბეთი.¹

გერმანია ლიდერია როგორც მსოფლიოში, ისე ევროკავშირის ქვეყნებს შორისაც. ამ ქვეყანაში თაფლის ბიზნესის ძირითადი ცენტრებია ბრემენი და ჰამბურგი. 2006-2011 წლებში აღინიშნა თაფლის იმპორტის შემცირება 13%-ით, ფიზიკურ მაჩვენებლებში 884 ათასი ტონიდან 769,08 ათას ტონამდე. 2010 წლის მონაცემებით გერმანიამ თვითონ აწარმოა 23,1 ათასი ტონა თაფლი.

დიდი ბრიტანეთი მეორე ადგილზეა. განსხვავებით გერმანიისგან, 2006-2011 წლებში მისი იმპორტი გაიზარდა 21%-ით და შეადგინა 35,7 ათასი ტონა 29,5 ათასი ტონის ნაცვლად. თაფლის საკუთარმა წარმოებამ ამ ქვეყანაში 2010 წელს შეადგინა 6,3 ათასი ტონა. თაფლის ბიზნესის ცენტრები განლაგებულია ლონდონის გარე რაიონებში.

საფრანგეთი თაფლის იმპორტიორი მესამე ქვეყანაა მსოფლიოში. 2006-2011 წლებში მისი იმპორტი გაიზარდა 21%-ით და ნაცვლად 22,5 ათასი ტონისა, შეადგინა 27,2 ათასი ტონა. საკუთარი წარმოება 2010 წელს ტოლი იყო 15,9 ათასი ტონის.

ბელგია მეოთხე ადგილზეა. თაფლის იმპორტის ზრდის ტემპით იგი ყველა ქვეყანას ასწრებს პოლონეთის შემდეგ. 2006-2011 წლებში ბელგიაში თაფლის იმპორტი გაიზარდა 122%-ით, 9,4 ათასი ტონიდან 21 ათას ტონამდე. იმპორტი ძირითადად განხორციელდა ჩინეთიდან, მცირე რაოდენობით მექსიკიდან და არგენტინიდანაც. ბელგიას გააჩნია პრეტენზია იყოს ევროკავშირის ქვეყნებში ჩინური თაფლის რეექსპორტიორი.

პოლონეთი თაფლის იმპორტის რაოდენობით მეხუთე ადგილზეა, ზრდის ტემპით კი პირველზე. 2006-2011 წლებში პოლონეთში თაფლის იმპორტი გაიზარდა 140%-ით, 5,7 ათასი ტონიდან 13,7 ათას ტონამდე. ბელგიის მსგავსად, თაფლი აქაც ჩინურია ძირითადად. იმპორტის ნაწილი პოლონეთში ზორციელდება უკრაინიდან, 1,8 ათასი ტონა საშუალოდ წელიწადში. ერთ სულზე გაანგარიშებით თაფლის მოხმარება პოლონეთში შეადგენს 550 გრამს. ეს მაჩვენებელი ევროკავშირისთვის 650 გრამის ტოლია.

ევროკავშირის ქვეყნებს თაფლის იმპორტის რაოდენობით მოყვება აშშ. იგი მეხუთე ადგილზეა. ეს ქვეყანა მსოფლიოს ერთ-ერთი ლიდერია თაფლის წარმოებაშიც. 2006-2011 წლებში თაფლის იმპორტი აშშ-ში გაიზარდა 40%-ით, 125 ათასი ტონიდან 245 ათას ტონამდე. ძირითადად იმპორტირდება ღია ქარვისფერი თაფლი (თაფლის მთლიანი იმპორტის 43%), თეთრი თაფლი (27%) და ექსტრა ღია ქარვისფერი თაფლი (24%). აშშ-ში თაფლი იმპორტირდებოდა ძირითადად არგენტინიდან (თაფლის საერთო იმპორტის 23% 2006 წელს და 26% 2011 წელს), ვიეტნამიდან (10% და 21% შესაბამისად) და ინდოეთიდან (9% და 20%). 2011-2012 წლები აღინიშნა ინდური თაფლის იმპორტის ზრდის ძალიან მაღალი მაჩვენებლით – 0,620 ათასი ტონიდან 28,6 ათას ტონამდე.

ევროკავშირისა და აშშ-ის შემდეგ თაფლის მსხვილი იმპორტიორია იაპონია. 2006-2011 წლებში მისმა იმპორტმა შეადგინა საშუალოდ წელიწადში 40 ათასი ტონა. საკუთარი მოხმარების 5%-ს თვითონ აწარმოებს. იაპონელებიც, ისევე როგორც სხვა დანარჩენი ქვეყნები, უპირატესობას ანიჭებენ ღია ფერის თაფლს. იმპორტი ზორციელდება ძირითადად ჩინეთიდან, მცირე რაოდენობით არგენტინიდან და კანადიდან.

¹ Мировой рынок меда. <http://www.wapiworld.ru/stati/>

თაფლის მსოფლიო იმპორტში მნიშვნელოვანი ადგილი განეკუთვნება საუდის არაბეთს, თუმცა 2006-2011 წლებში ამ ქვეყანაში თაფლის იმპორტი შემცირდა 22%-ით ნატურალური გამოხატულებით, ხოლო ღირებულებითი გამოხატულებით გაიზარდა 20%-ით. თაფლი იმპორტირდებოდა ძირითადად მექსიკიდან, პაკისტანიდან, არგენტინიდან და ინდოეთიდან.

ბ) თაფლის მსხვილი ექსპორტიორი ქვეყნები

მსოფლიოში თაფლის მსხვილი ექსპორტიორი ქვეყნებია: ჩინეთი, არგენტინა, მექსიკა, ეთიოპია და ზიმბაბვე.¹

ჩინეთი თაფლის ყველაზე მსხვილი მწარმოებელი და ექსპორტიორია. ჩინური თაფლი, როგორც ზემოთ უკვე აღვნიშნეთ, ექსპორტირდება ბელგიაში, ესპანეთში, დიდ ბრიტანეთსა და პოლონეთში. ჩინეთი ჯეროვან ყურადღებას უთმობს გერმანიას და ჰოლანდიასაც.

ბოლო წლებამდე ჩინეთი ახორციელებდა დიდი რაოდენობით თაფლის ექსპორტს აშშ-ში, მანამ, სანამ იგი არ იქნა მხილებული ანტიდემპინგური ტარიფის დაწესებაში. ამ მიზეზით აშშ-მა დააწესა შეზღუდვები. ევროკავშირმა კი ჩინურ თაფლში აღმოაჩინა ანტიბიოტიკების ჭარბი რაოდენობა, რის გამოც შეზღუდა მისი იმპორტი. ევროკავშირისა და აშშ-ს შეზღუდვებმა სტიმული მისცა ჩინეთიდან თაფლის არალეგალურ ექსპორტს, მესამე ქვეყნების დახმარებით.

არგენტინა მეორე ქვეყანა იყო მსოფლიოში თაფლის წარმოებაში. ამჟამად მეხუთე ადგილზეა გვალვის, წყალდიდობების და ა.შ. მიზეზების გამო. 2005-2010 წლებში თაფლის წარმოება შემცირდა 46%-ით, 110 ათასი ტონიდან 59,4 ათას ტონამდე. 2011 წელს წარმოებამ შეადგინა 65 ათასი ტონა. 2012 წელს კვლავ გვალვა იყო, რის გამოც წარმოება ვერ გაიზარდა. მიუხედავად პრობლემებისა, ექსპორტი ბელგიაში, საფრანგეთში და იტალიაში სტაბილური დარჩა. არგენტინული თაფლის ექსპორტში მნიშვნელოვანი ადგილი დაიკავა აშშ-მა. აშშ არგენტინის თაფლს ყიდულობს საცალო ვაჭრობისთვის.

მექსიკა თაფლის ერთერთი მნიშვნელოვანი ექსპორტიორია. მექსიკურ თაფლს მოიხმარს ძირითადად ევროკავშირი. 2006-2011 წლებში მექსიკური თაფლის ექსპორტი გაიზარდა 27%-ით, 12,4 ათასი ტონიდან 15,7 ათას ტონამდე. 12 ათას ტონას დაახლოებით ყიდულობს გერმანია, დანარჩენს – დიდი ბრიტანეთი და სხვა ქვეყნები.

ეთიოპია თაფლის ყველაზე მსხვილი მწარმოებელი და ექსპორტიორია აფრიკის ქვეყნებს შორის. მის თაფლს ძირითადად მოიხმარს მეზობელი სუდანი. 2011 წელს სუდანში ეთიოპიის თაფლის ექსპორტმა შეადგინა 531 ტონა. მეორე მსხვილი მომხმარებელი ნორვეგიაა. 2006-2011 წლებში ნორვეგიაში ექსპორტი გაიზარდა 40 ტონიდან 121 ტონამდე. 45 ტონამდე ეთიოპიურ თაფლს მოიხმარს დიდი ბრიტანეთი, 21 ტონას – საუდის არაბეთი, 14 ტონას – იემენი, მცირე რაოდენობით – კუვეიტი.

აფრიკის ქვეყნები მცირე რაოდენობით თაფლის ექსპორტს ახორციელებენ აშშ-შიც.

მეფუტკრეობის კიდევ ერთი პროდუქტი, რომელიც ასევე დიდი პოპულარობით სარგებლობს **სანთელია**. ცნობილი ქართველი მეფუტკრის აპოლონ წულადის აზრით, სანთელი ორგანული ნივთიერებაა, გამოქმუშავდება მუშა ფუტკრის სხეულში, გამოყოფნავს მწერის მუცელზე არსებული ზოლებიდან რვა ადგილას და გამოიყენება ფიჭის ასაშენებლად. სანთელი ცხიმოვანი ნივთიერებაა, ნულ გრადუსზე მაგრდება, +25 გრადუსზე რბილდება და იღვწება, +6ნ გრადუსზე სითხედ იქცევა, +80 გრადუსზე დუღდება, +300 გრადუსზე კი ორთქლდება; ახალ სანთელს გემო არა აქვს, უკვამლოდ იწვის და განსაკუთრებით სასიამოვნო სურნელი ახლავს; წმინდა სანთელი შეიცავს ნახშირბადს (82%), წყალბადს (13%) და ჟანგბადს (5%).²

წიგნში „ფუტკრის ბიოლოგია და მოვლა-პატრონობა“, ავტორი, ბიოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი ვენერა სტეფანიშვილი³ წერს, რომ ფიჭის ძირითადი საშენი მასალა ცვილი და ღებელია. ცვილი დ ფუტ-

¹ Мировой рынок меда. <http://www.wapiworld.ru/stati/>

² წულადე ა., ფუტკარი და მეფუტკრეობა, თბ., „განათლება“, 1965, გვ. 34-37

³ სტეფანიშვილი ვ., ფუტკრის ბიოლოგია და მოვლა-პატრონობა, თბ., „პოლიგრაფისტი“, 2013, გვ. 471-490.

კრის საცვილე ჯირკვლებში გამომუშავებული პროდუქტია; ახალ ცვილს თეთრი ფერი აქვს, დაძველებულს და ჩრჩილისგან დაზიანებულს მუქი; ახალ ცვილს თაფლის და დინდგელის სასიამოვნო სუნი აქვს, ძველს ცუდი სუნი უდის; ცვილში შედის 284-მდე კომპონენტი. 50-მდე მას არომატს აძლევს; წარმოშობის მიხედვით არჩევენ ცხოველურ, მცენარეულ, მინერალურ და სინთეტიკურ ცვილს; ცხოველურ ცვილს მწერები გამოიმუშავებენ, მცენარეულს იღებენ მცენარეთა ფოთლების ჩამოფხეკის გზით, მინერალურს – მ.შ. პარაფინს ნავთობისა და ქვანახშირის დამუშავებით, სინთეტიკურს სხვადასხვა ბუნებრივი პროდუქტების ორგანული სინთეზის გზით; ცვილი დინდგელზე მსუბუქია, გაღვლილობისას ცვილი მოდის ზემოთ, დინდგელი ილექება; ცვილის ხარიხს დ პირველს, მეორეს მესამეს, განსაზღვრავს მისი შეფერილობა. დინდგელი-პროპოლისი წებოვანი, მუქი მომწვანო მოყვითალო ყავისფერია; აქვს მომწვარო გემო და სპეციფიკური სუნი. ცვილით ფუტკრები აშენებენ ფიჭას, რომლის უჯრედებსაც დინდგელით ამოაპრიანებენ. ფიჭის გადამუშავებით მზადდება სანთელი.

ცვილს ფუტკარი სხვადასხვა სახის ყვავილებისა და მცენარეებისგან ამზადებს, რაც სიმბოლურად გამოხატავს ყველა მორწმუნე ადამიანის ერთ ეკლესიად შეკრებასა და ღვთაებრივ ცეცხლად ანთებას, აგრეთვე, ყველა ქმნილების მიერ ღმერთისადმი მიძღვნილ ძრვენს ცვილის სირბილე და მოქნილობა სინანულის, ღმერთისადმი მორჩილებისათვის მზადყოფნის გამოხატულების ფორმაა, ხოლო სანთელის სისუფთავე კი მისი შემომწირველის სისუფთავისა და წაუბილწაობის გამოხატულებაა;¹

დავით ტეფანაძის და ლუკა ხუნდაძის თარგმანში – „საეკლესიო სანთელის ისტორია და მისი მნიშვნელობა“;² ვკითხულობთ: საეკლესიო სანთელი დ მორწმუნე ადამიანის ლოცვის სიმბოლოა. იგი მზადდება ცვილისაგან, ყველაზე სუფთა და კეთილსურნელოვანი ნივთიერებისაგან. იგი ნიშნავს სიწმინდეს და სიწრფელეს ჩვენი შესაწირავისა ღმერთისადმი. ყოველი საეკლესიო ღმერთის მსახურება სრულდება ანთებული სანთლებისა და კანდელების ფონზე. ანთებული სანთლები ტაძარში არის ასევე გამოხატულება მლოცველთა კეთილკრძალებისა და ეკლესიის სულიერი დღესასწაულისა. სანთელი თავისი წვით გვაცხენებს დაუღამებელ ნათელს, რომელიც ცათა სასუფეველში განამზიარულებს მართალთა სულებს, რომლებიც ამ ქვეყნად სათნოდევნენ ღმერთს. დიდი რაოდენობით სანთლების ანთება ნიშნავს არა მარტო მათ გამოყენებას გასანათებლად, არამედ მათ სულიერ მნიშვნელობაზე მეტყველებს. ანთებული სანთელი სიმბოლოა ჩვენი ძლიერი და მარადიული სიყვარულისა ღმერთისადმი. მეშვიდე საეკლესიო კრების მამები ადგენენ, რომ „...მართლმადიდებელ ეკლესიაში წმ. ხატებს, წმ. ნაწილებს, ქრისტეს ჯვარს, წმ. სახარებას მიეგება პატივი საკმეველის კმევით და სანთელის ანთებით“.

საეკლესიო სანთელის გარეშე წარმოუდგენელია საეკლესიო რიტუალები.

მათეს სახარების მიხედვით ქრისტიანები ლოცვის დროს და სადღასასწაულო სუფრაზე ან გაჭირვებისას სახლში ანთებენ სანთელს.

სანთელს რამდენიმე სიმბოლური მნიშვნელობა აქვს. მათ შესახებ მთავარეპისკოპოსი ნიკოლოზი ბრძანებს;³

– ვიხდით რა სანთელის საფასურს, ჩვენი შრომის ნაწილს შევწირავთ ღმერთს და მის საყდარს ნებაყოფილობით;

– ანთებული სანთელი მიწიერი ადამიანის ახალ ქმნილებად გარდაქმნის სიმბოლოა, ღმერთის სიყვარულის და მისი უსაზღვრო მადლის მეშვეობით. ადამიანის ამქვეყნიური სიცოცხლე უნდა წააგავდეს ანთებულ სანთელს, რომელიც თვითონ იწვის და სხვას გზას უნათებს;

¹ მთავარეპისკოპოსი ნიკოლოზი, წესი ქრისტიანის ცხოვრებისა, თბილისი, 1958.

² დავით ტეფანაძის და ლუკა ხუნდაძის თარგმანი „საეკლესიო სანთელის ისტორია და მისი მნიშვნელობა“, თბ., 2005, [http://www.orthodoxy.ge//

³ მთავარეპისკოპოსი ნიკოლოზი, წესი ქრისტიანის ცხოვრებისა, თბილისი, 1958.

– სანთელი სიმხურვალის გამო დნება და იკარგება. ასე იფერფლება ჩვენი მიწიერი ცხოვრებაც, უამთა სიავის გამო. ზოგიერთი ჩვენგანის ცხოვრება უკვალოდ ქრება, ზოგიერთისა კი – ანათებს, სითბოს იძლევა და ცამდე მალღდება, სადაც ჭეშმარიტი სიმდიდრე ელოდება თავის მფლობელს;

– ანთებულ სანთელს უნდა ბაძავდეს ყველა მორწმუნე, მისი ყველა ფიქრი, სიტყვა და საქმე გამოტანილი უნდა იყოს სააშკარად წინაშე ღმრთისა და უნდა ეძღვნებოდეს მხოლოდ მას.

Iza Natelauri

Honey and Candle

R e s u m e

There are analyzed in the paper from two products of beekeeping, world production and world market for honey, purpose and importance for candle. The existing tendency and expected changes in the world production of honey are mostly studied on example of Asian and European countries. The church candle is accentuated in reference to the candle, its historical meaning and purpose.

ოქროს ბიბლიური ბაზრების შესწავლისათვის

ოქრო უხსოვარი დროიდან იპყრობს ადამიანთა ყურადღებას. იგი ასრულებდა ფულის ფუნქციას ხანგრძლივი პერიოდის განმავლობაში. ადამიანები ოქროს იყენებდნენ როგორც სიმდიდრის დაგროვების ერთ-ერთ ყველაზე საიმედო საშუალებას და დღესაც ძალიან დიდია ამ კეთილშობილი ლითონის დაგროვებისადმი მისწრაფება. ოქრო დღემდე ინარჩუნებს ეკონომიკური თვალსაზრისით სარეზერვო აქტივის ფუნქციას. 2011 წლის შეფასებით, მსოფლიოში მოპოვებული ოქროს მარაგი შეადგენს სულ 171 300 ტონას.¹ მსოფლიო ოქროს საბჭოს მონაცემები² 2015 წლის მარტისთვის ამერიკის შეერთებული შტატები ფლობდა მსოფლიო ოქროს ყველაზე დიდ მარაგს – 8 133,5 ტონას. ოქროს წილი აშშ-ის საერთაშორისო რეზერვებში 74,0%-ია. მეორე ადგილზეა გერმანია 3 384,2 ტონით. ოქროს წილი მის საერთაშორისო რეზერვებში 68,7%-ია. მესამე ადგილზეა საერთაშორისო სავალუტო ფონდი. იგი ფლობს 2 814 ტონას. ოქროს მარაგების ფლობისა და სახელმწიფოს საერთაშორისო რეზერვებში ოქროს წილის მიხედვით მსოფლიოს პირველი ათეულის მომდევნო ქვეყნებია: იტალია (მე-4 ადგილი) – 2 451 ტონა; ოქროს წილი მის საერთაშორისო რეზერვებში 67,7%-ია; საფრანგეთი (მე-5 ადგილი) – 2 435,4 ტონა; წილი – 66,7%; რუსეთი (მე-6 ადგილი) – 1 237,9 ტონა; წილი – 13,3%; ჩინეთი (მე-7 ადგილი) – 1 054,1 ტონა; წილი – 1,0%; შვეიცარია (მე-8 ადგილი) – 1 040 ტონა; წილი – 7,7%; იაპონია (მე-9 ადგილი) – 765,2 ტონა; წილი – 2,5%; ნიდერლანდების სამეფო (მე-10 ადგილი) – 612,5%; წილი – 57,2%. ევროპის ცენტრალური ბანკი 504,8 ტონას ფლობს (მე-13 ადგილი) და მის საერთაშორისო რეზერვებში 27,6% ოქროა. საქართველოს ცენტრალური ბანკის ანგარიშის მიხედვით, ასევე, საერთაშორისო სავალუტო ფონდის მონაცემების მიხედვით³, საქართველოს საერთაშორისო რეზერვებში ოქრო არ აქვს (და ეს „ოქროს საწმისის“ ქვეყანაში?!). როგორც მოტანილი მონაცემები მოწმობს, ოქრო დიდ ადგილს იკავებს მსოფლიოს წამყვანი ქვეყნების საერთაშორისო რეზერვებში, რამაც მათ საჭიროების შემთხვევაში სავადასახდელი დისბალანსების აღმოფხვრის საშუალება უნდა მისცეს. მიუხედავად იმისა, რომ მცურავი კურსების საერთაშორისო სავალუტო სისტემის შემოღების შემდეგ ოქრომ ჩვეულებრივ სასაქონლო ბაზარზე გადაინაცვლა და თანამედროვე სავალუტო სისტემა ვალუტათა ოქროს შემცველობას აღარ ეფუძნება, ოქრო კვლავ რჩება უმნიშვნელოვანეს ლიკვიდურ აქტივად, რომლის ფლობაც სახელმწიფოს გადახდისუნარიანობის განსაზღვრის ერთ-ერთი კრიტერიუმი. ალბათ არც არის გასაკვირი, რომ 2008 წლის საფინანსო-ეკონომიკური კრიზისის შემდგომ პერიოდში არაერთხელ გაიჟღერა ოქროს სტანდარტზე დაბრუნების იდეამ.

შეიძლება ითქვას, რომ კაცობრიობას ჯერ არ გაუცია ცალსახა პასუხი კითხვაზე: რას წარმოადგენს ოქრო, რომელიც უმნიშვნელოვანეს ქმნილებად იქცა ადამიანთა და სახელმწიფოთა ცხოვრებაში. იგი არაერთი მეცნიერის შესწავლის ობიექტად და არაერთი შემოქმედის შთაგონების წყაროდ იქცა უძველესი დროიდან. მის განსაკუთრებულ როლს აღიარებენ რიგი მეცნიერ-ეკონომისტებიც. ეკონომიკის თეორიაში ოქრო გვხვდება ფულის არსის, მერკანტილიზმის ეპოქის, საერთაშორისო სავალუტოს სისტემის ევოლუციის, საერთაშორისო რეზერვების და ა.შ. შეწავლა-გაანალიზებისას. მიუხედავად ოქროს შესახებ არსებული მრავალი გამოკვლევისა, დღემდე ამოუცნობ ფენომენად რჩება მისი საწყისები. ერთ-ერთი სტაელევიზიო ინტერვიუს დროს უწმინდესმა და უნეტარესმა, სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქმა ილია მეორემ დედაზე საუბრისას აღნიშნა, რომ ბავშვობაში დედამ ასე მიმართა: „შენ ხომ ჩემი ოქრო ხარ...“ გარკვეულწილად ამ ფრაზამ ბიძგი მისცა ჩემს ინტერესს, შემესწავლა ოქროს ბიბლიური საწყისი და დაგვირგებოდი მის კავშირს ეკონომიკურ შინაარსთან. ჩემი მცდელობის მიუხედავად ამ კუთხით ქართულ ენაზე არსებულ

¹ <http://minerals.usgs.gov/minerals/pubs/commodity/gold/myb1-2011-gold.pdf>

² <https://www.gold.org/research/latest-world-official-gold-reserves>

³ <http://www.imf.org/external/np/sta/ir/IRProcessWeb/data/geo/eng/curgeo.htm>

რაიმე ნაშრომს ვერ მივაკვლიე. საკითხის შესწავლისას დავერდებით ქართულ ენაზე 2013 წელს გამოცემულ „პალიტრა L“-ის მიერ გამოცემულ ბიბლიას, რომელიც მომზადებულია 2009 წელს საქართველოს საპატრიარქოს მიერ გამოცემული „ბიბლიის“ ტექსტის მიხედვით; მხოლოდ სახარებების ნაწილში ავიღეთ დაზუსტებული ტექსტი – წმიდა სახარება, ოთხთავი, მეორე გამოცემა, საქართველოს საპატრიარქო, თბილისი, 2012. დიდი დახმარება გაგვიწია ბიბლიის ლექსიკონმა (მასალები), II ტომი, „მთაწმინდა“, თბილისი, 2009 და ინტერნეტრესურსებმა <http://www.orthodoxy.ge>.

ნაშრომში წარმოდგენილია ოქროს ბიბლიური გააზრების საკითხის შესწავლის მცდელობა, ამოკრებილი და დაჯგუფებულია ოქროსთან მიმართებები. ეს საკმარის ვერცელი მასალა სცდება საკონფერენციო თეზისების ფორმატს, რაც, ალბათ ცალკე დაიბეჭდება. ბიბლიაში ოქრო დაახლოებით 200 თავშია მოხსენიებული. შესწავლილი მასალის საფუძველზე მოცემულია ზოგიერთი მოსაზრება იმის შესახებ, თუ ძირითადად რა კონტექსტი უღევს ოქროს მოხსენიებას ბიბლიაში.

უპირველეს ყოვლისა, უნდა აღინიშნოს, რომ ბიბლიაში ოქროს ხსენებისას უკვე იგულისხმება, რომ იგი არსებობს. უფრო ხშირად მოხსენიებულია ძველ აღთქმაში. იგი გვხვდება როგორც უმაღლესი შესაწირავი უფლისათვის, როგორც მასალა სხვადასხვა ნაკეთობათა დასამზადებლად; როგორც გადახდის საშუალება; როგორც სულიერი დაცემისა და ამავე დროს სულიერი ამაღლების გამომხატვის საშუალება და სხვა. აი, რამდენიმე მაგალითი:

ა) ოქრო როგორც შესაწირავი და გადახდის საშუალება

უფალი მოსეს მიმართავს აუკრიფონ შესაწირავი ყველასგან, ვისაც გული უთქვამს. აქ სხვა მრავალ საგანთან შორის უპირველესად მოხსენიებულია ოქრო, ვერცხლი და ბრინჯაო. „აი, შესაწირავი, რომელიც უნდა აკრიფონ მათგან: ოქრო, ვერცხლი და ბრინჯაო“ (გამ. 25,3)¹ როცა მოსემ შეკრიბა ისრაელიანების მთელი საზოგადოება, რათა ეცნობებინა, რისი გაკეთება ბრძანა უფალმა, გადასცემს უფლის მითითებას: გაიღეთ ძღვენი უფლისათვის; ყველამ თავისი გულუხვობით მიიტანოს საუფლო ძღვენი – ოქრო, ვერცხლი და სპილენძი, (გამ. 35,5); მიდიოდნენ მამაკაცები და დედაკაცები, გულუხვობით მიჰქონდათ დასამზვენებელი რგოლები, საყურეები, ბეჭდები, ყელსაბამები, ყოველგვარი ოქროს ნივთი; თითოეულს თავისი წილი შესაწირავი ოქრო მიჰქონდა უფლისათვის (გამ. 35,22). აღსანიშნავია, რომ ეს შესაწირავი გამიზნული იყო იმ საქმის კეთებისთვის, რისი გაკეთებაც ბრძანა უფალმა მოსეს პირით.

როცა მოსემ სავანის გამართვა დაასრულა, ზეთი სცხო და აკურთხა, ისრაელის თავკაცებმა მიიტანეს შესაწირავი უფლის წინაშე. მათ შორის 12-ჯერ შესაწირავში მოხსენიებულია „ათშეკელიანი ერთი ოქროს თასი, საკმევლით სავსე“ (რიცხ. 7,14; 7,20; 7,26; 7,32; 7,38; 7,44; 7,50; 7,56; 7,62; 7,68; 7,74; 7,80). შეჯამებაშიც შესაბამისად აღნიშნულია „თორმეტი ოქროს თასი, საკმევლით სავსე; თითოეული თასი – ათშეკელიანი (საწმიდარის შეკვლით). თასების მთელი ოქრო – ასოცი შეკელი“ (რიცხ. 7,86).

პირველი ეზრას მიხედვით: გამოყვავი მღვდლების უფროსებიდან თორმეტი კაცი – შერებია, ხაშაბია და მათთან ერთად ათი კაცი მათი ძმებიდან (პირველი ეზრა, 8,25) და წონით ჩავაბარე მათ ოქრო-ვერცხლი და ჭურჭელი, ჩვენი ღმერთის სახლისადმი შეწირული, რომელიც მეფემ, მისმა მრჩეველებმა, მთავრებმა და ყველა იქ მყოფმა ისრაელიანმა შესწირეს ჩვენი ღმერთის სახლს. (პირველი ეზრა, 8,25); წონით ჩავაბარე ხელში: ექვსას ორმოცდაათი ქანქარი ვერცხლი და ასი ქანქარი ვერცხლის ჭურჭელი, ოქრო ასი ქანქარი (I ეზრა, 8,26); ოცი ათასდრამიანი ოქროს თასი და ბრწყინვალე სპილენძის ორი საუკეთესო ჭურჭელი, რომელთაც ოქროს ფასი აქვთ (I ეზრა, 8,27); ვუთხარი მათ: თქვენ წმიდა ხართ უფლისათვის და ჭურჭელნიც წმიდაა; ვერცხლი და ოქრო ნებაყოფლობითი შეწირულობაა უფლის, თქვენი მამა-პაპის ღმერთისადმი (I ეზრა, 8,28); ფხიზლად იყავით და გაუფრთხილდით, სანამ წონით ჩააბარებდეთ მღვდლების უფროსებს, ლევიანებს და ისრაელის მამისსახლთა უფროსებს იერუსალიმში, უფლის სახლის საგანძურში (I ეზრა, 8,23); ჩა-

¹ ბიბლია, პალიტრა L, თბ., 2013;

იბარეს მღვდლებმა და ლევიანებმა აწონილი ოქრო-ვერცხლი და ჭურჭელი, ჩვენი ღმერთის სახლში წასაღებად, იერუსალიმში (I ეზრა, 8,23) და ა.შ. საყურადღებოა მიღება-ჩაბარებისადმი განსაკუთრებული დამოკიდებულება, რაც მოწესრიგებული ეკონომიკური ცხოვრების განუყოფელი ნაწილია.

შესაწირავის სხვა მაგალითი გვხვდება მოლაშქრეების მიერ ნაალაფარის გადაცემისას (ძველი აღთქმა, რიცხვნი, თავი 31): უთხრა ელეაზარ მღვდელმა მოლაშქრეებს, რომლებიც ომში იყვნენ ნამყოფნი: ეს არის რჯულის კანონი, რომელიც ნაანდერძევი აქვს უფალს მოსესთვის (რიცხვ. 31,21); შემოგვიწირავს საუფლო შესაწირავი, თითოეულმა რაც იპოვა **ოქროს** ნივთებიდან – სალტეები და სამაჯურები, ბეჭდები, საყურეები და ყელსაბამები, ჩვენი სულის განსაწმენად უფლის წინაშე (რიცხვ. 31,50); ჩაიბარეს მოსემ და ელეაზარ მღვდელმა მათგან **ოქროულობა**, ყველა ის სამკაული (რიცხვ. 31,50); მთელი **ოქრო**, რომელიც ძღვნად მიუტანეს უფალს ათასისთავებმა და ასისთავებმა, იყო სულ თექვსმეტი ათას შვიდას ორმოცდაათი შეკელი (რიცხვ. 31,50); მიიღეს მოსემ და ელეაზარ მღვდელმა **ოქროულობა** ათასისთავებისგან და ასისთავებისგან და შეიტანეს სადღესასწაულო კარავში ისრაელიანთა სამახსოვროდ უფლის წინაშე (რიცხვ. 31,50).

ოქრო გადახდის საშუალებად მოაზრებულია იესოს მიერ თორმეტი მოწაფის გაგზავნისას (წმიდა სახარება, მთ. 10, 8-10; მკ.6,7 – 13; ლკ.9,1 – 6), როდესაც დაუბარა მოწაფეებს: უძღუნე განკურნეთ, მკვდრები აღადგინეთ, კეთროვანები განწმინდეთ, ეშმაკები განდევნეთ; უსასყიდლოდ მიგიღიათ, უსასყიდლოდ გაეცით (მთ. 10, 8); **ნუ გექნებათ ოქრო, ნურც ვერცხლი, ნურც რვალი თქვენს სარტყლებში**, (მთ. 10, 9)¹ ნურც აბგა გზაში, ნურც ორი პერანგი, ნურც ხამლი, ნურც კვერთხი, რადგან ღირსია მუშაკი თავისი საზრდოსი (მთ. 10, 10).

ბ) ოქრო, როგორც მასალა

როცა უფალი მოსეს მითითებებს აძლევს კიდობნის გაკეთებისას, საკმაოდ ხშირად გვხვდება ოქროს გამოყენების აუცილებლობა „ხალასი **ოქროთი** მოჭედე შიგნიდან და გარედან და **ოქროს** გვირგვინი შემოავლე ირგვლივ“ (გამ. 25,11); „ოთხი **ოქროს** რგოლს ჩამოასხი და ოთხსავე კუთხეში მიუმარე: ორი რგოლი ერთ მხარეს, ორი რგოლი მეორე მხარეს“ (გამ. 25,12); „გამოთალე კეტები ურთხელისაგან და **ოქროთი** მოჭედე“ (გამ. 25,13); „გაუკეთებ სახურავს ხალასი **ოქროსგან**, სიგრძე ორნახევარი წყრთა იქნება, ერთნახევარი წყრთა – სიგანე“ (გამ. 25,17); „**ოქროსგან** გამოჭედავ ორ ქერუბიმს და სახურავის ორსავე კიდეზე დაამარებ“ (გამ. 25,18). აქვე უფალი ეუბნება მოსეს, რომ მოევიწინება „ორ ქერუბიმს შორის, მოწმობის კიდობანზე“. ანუ, მოევიწინება ოქროს ქერუბიმებს შორის. ასევე, ოქროთი ნივთების შემკობასთან დაკავშირებით მიუთითებს: გააკეთებ ტაბლას ურთხელისაგან... (გამ. 25,23) წმინდა **ოქროთი** მოჭედავ მას და ირგვლივ **ოქროს** გვირგვინს შემოავლებ“ (გამ. 25,24); „ერთი მტკაველი სიმაღლის კედელი გაუკეთე ირგვლივ და **ოქროს** გვირგვინი შემოავლე კედელს“ (გამ. 25,25); „ოთხი **ოქროს** რგოლი გაუკეთე და ოთხსავე კიდეზე ოთხსავე ფენთან მიუმარე“ (გამ. 25,26); „გამოთალე კეტები ურთხელისაგან და **ოქროთი** მოჭედე; მათი მუშევრით ატარონ ტაბლა“ (გამ. 25,28); „გააკეთე მისთვის თევშები, კოვზები, თასები და საღვრელის დასაღვრელი სამწდოეები; ხალასი **ოქროსგან** გააკეთე“ (გამ. 25,28); „გააკეთე სასანთლეები ხალასი **ოქროსგან**; ნაჭედი უნდა იყოს სასანთლე; მისი ღერო, რტოები, ჯამები, კვირტები და ყვავილები გამობურცული უნდა იყოს“ (გამ. 25,31); „მათი კვირტები და რტოები ერთიანი უნდა იყოს. ერთიანად უნდა იყოს ნაჭედი მთლიანი ხალასი **ოქროსაგან**“ (გამ. 25,36); „მაშები და აქანდაზები ხალასი **ოქროსაგან** გააკეთე“ (გამ. 25,38); „ერთი ქანქარი ხალასი **ოქროსაგან** გააკეთონ იგი მთელი ამ მოწყობილობითურთ“ (გამ. 25,39); გააკეთე ორმოცდაათი **ოქროს** კაუჭი და შეჰკარი კაუჭებით ნაჭრები, რომ სავანე მთლიანი გამოვიდეს. (გამ. 26,6); გააკეთე ჩამოსაფარებლისთვის ხუთი სვეტი ურთხელისგან და **ოქროთი** მოჭედე, კაუჭები ოქროსი იყოს. ხუთი სპილენძის ფეხი ჩამოასხი მათთვის (გამ. 26,37).

¹ წმიდა სახარება, ოთხთავი, მეორე გამოცემა, საქართველოს საპატრიარქო, თბ., 2012;

პირველი ნეშტას თავი ოცდამერვეს მიხედვით: მისცა დავითმა სოლომონს, თავის ძეს გეგმა კარიბჭისა, მისი სახლებისა, განძთსაცავეებისა, ქორედებისა, შიდა ოთახებისა და კიღობნის სახლისა. ასევე ყველაფრის გეგმა, რისი გაკეთებაც გულში ჰქონდა: უფლის სახლის ეზოებისა, ირგვლივ განლაგებული ყველა ოთახის, ღვთის სახლის საგანძურისა და შემოწირულობათა საგანძურისა, (1 ნეშტ. 28,12); მღვდელთა და ლევიანთა დასებისა, უფლის სახლის სამსახურის ყველა საქმისა, უფლის სახლის სამსახურისთვის საჭირო ყველა ჭურჭლისა, (1 ნეშტ. 28,13) **ოქროულობა, ოქროს წონით**, ყველა სამსახურებელი ჭურჭლისთვის, ვერცხლის ყველა ჭურჭლისთვის, წონით ერთად, ყველა სამსახურებელი ჭურჭლისთვის (1 ნეშტ. 28,14); წონა **ოქროს** სასანთლებებისა და მისი ოქროს ლამპრებისა, თითოეული სასანთლისა და ლამპრის წონასთან ერთად; ასევე ვერცხლის სასანთლებები, მისი სასანთლებებისა და ლამპრების წონასთან ერთად, როგორც თითოეული სასანთლის სამსახურის წესია (1 ნეშტ. 28,15) და ა. შ.

მღვდლის შესამოსელის გაკეთების მითითებისას (ძველი აღთქმა, გამოსვლა, თავი 28 – უთხარი ყველა გულბრძენ კაცს, რომელიც მე ავაყვ სიბრძნის სულით, გაუწყონ შესამოსელი აარონს, რომ ჩემს მღვდლად იკურთხოს იგი) ასევე მრავლად გვხვდება ოქროს, როგორც ხალასი ლითონის, გამოყენების აუცილებლობა: აი, შესამოსელი, რომელიც მათ უნდა გაუწყონ: სამკერდული, ეფოდი, წამოსასხამი, ნაქსოვი კვართი, თავსაბურავი და სარტყელი. გაუწყონ წმიდა შესამოსელი შენს ძმას აარონს და მის შვილებს, რომ მღვდლობა გამიწიონ მე (გამ. 28,4); აიღონ **ოქრო**, ლურჯი, ძოწისფერი და ჭიაფერი ქსოვილი და სელი (გამ. 28,5); გააკეთონ ეფოდი ოქროსფერი, ლურჯი, ძოწისფერი და ჭიაფერი ქსოვილისგან და გრეხილი სელისგან ოსტატურად (გამ. 28,6); მისი სარტყელი იმგვარადვე ნახელავი უნდა იყოს – ოქროსფერი, ლურჯი, ძოწისფერი და ჭიაფერი ქსოვილისგან და გრეხილი სელისგან გაკეთებული (გამ. 28,8) და ა.შ. შესამოსელი გვირგვინდება ოქროს ჯილით: **გააკეთე ხალასი ოქროს ჯილა და ამოტვიფრე მასზე ბეჭდის ტვიფართი: სიწმიდე უფლისათვის** (გამ. 28,36). შემდეგ, უკვე, როცა გაკეთებულია ჯილა: გააკეთა ჯილა – სიწმიდის გვირგვინი – ხალასი ოქროსგან და ამოტვიფრა მასზე წარწერა, როგორც ბეჭედზე: უფლის სიწმიდე. (გამ. 39,30). სხვა შემთხვევაში ოქრო, როგორც მასალა გამოიყენება შუალედური პროდუქტის დასამზადებლად: გაგლინეს **ოქროს** ფირფიტები და ძაფებად დაჭრეს, რომ დაეტნიათ ლურჯ, ძოწეულ და ჭიაფერ ქსოვილსა და სელს შორის (გამ. 39,3); აღსანიშნავია, რომ ზოგიერთ შემთხვევაში მინიშნებულია „ხალასი ოქრო“, ზოგიერთ შემთხვევაში – უბრალოდ – ოქრო.

მეორე უკიდურესობასაც უნდა მივაქციოთ ყურადღება. ერთი მხრივ, ოქრო, კეთილშობილი ლითონი, განსაკუთრებით ხალასი ფორმით (ზოგჯერ იგი „ოფირის“ ოქროს სახელწოდებითაა მოხსენიებული), გამოიყენება როგორც ყველაზე სუფთა მასალა უფლის სიწმიდის გამოსახატად, მაგრამ იგი შეიძლება კერპადაც იქცეს. მაგალითად, დანიელ წინასწარმეტყველი (თავი 3) აღნიშნავს: გააკეთა მეფე ნაბუქოდონოსორმა **ოქროს კერპი**, სამოცი წყრთის სიმაღლისა და ექვსი წყრთის სიგანისა. ღურას ველზე, ბაბილონის ქვეყანაში დადგა იგი როგორც კი საყვირის, სალამურის, ბობნის, სამბუკის, ქნარის, სტვირისა და ყველა სხვა სამუსიკო საკრავის ხმას გაიგონებთ, პირქვე უნდა დაემხოთ და თაყვანი სცეთ იმ ოქროს კერპს, მეფე ნაბუქოდონოსორმა რომ აღმართა (დან. 3,5); მეფეო, შენ განკარგულება გაეცი, რომ ყოველი კაცი, რომელიც კი საყვირის, სალამურის, სამბუკის, ქნარის, სტვირისა და ყველა სხვა სამუსიკო საკრავის ხმას გაიგონებდა, უნდა დამხობილიყო და ოქროს კერპისთვის ეცა თაყვანი (დან. 3,10); მაგრამ არიან იუდაელები, რომელთაც შენ ბაბილონის ქვეყნის საქმეები ჩააბარე – შადრაქი, მეშაქი და ყაბედ-ნეგო. მეფეო, ეს ხალხი არ ემორჩილება შენს განკარგულებას. ისინი არც შენს ღმერთებს არ ემსახურებიან და არც იმ ოქროს კერპს სცემენ თაყვანს, შენ რომ აღმართე (დან. 3,12); მიუგო ნაბუქოდონოსორმა და უთხრა მათ: შადრაქ, მეშაქ და ყაბედ-ნეგო, ნუთუ განზრახ არ ემსახურებით ჩემს ღმერთებს და თაყვანს არ სცემთ იმ ოქროს კერპს, მე რომ აღმართე? (დან. 3,14); ასე რომც არ მოხდეს, იცოდე, მეფეო, ჩვენ მაინც არ ვემსახურებით შენს ღმერთებს და **თაყვანს არ ვცემთ იმ ოქროს კერპს**, შენ რომ დადგი (დან. 3,18).

გ) ოქროზე მუშაობა – საქმიანობის სახეობა

ერთი მხრივ, მოცემულია ოქროზე მუშაობა, როგორც საქმიანობის განსაკუთრებული სახეობა, რაზეც ზემოთჩამოთვლილი (ა) მაგალითები მიუთითებს; ამასთან, (ძველი აღთქმა, გამოსვლა, თავი 36) როდესაც ჩაიბარეს მოსესგან მთელი შემოწირულობა, რაც კი მოტანილი ჰქონდათ ისრაელიანებს საწმიდარისთვის განკუთვნილი ჭურჭლის გასაკეთებლად, მოვიდა ყველა ბრძენკაცი, საწმიდარის ყოველგვარი საქმის მკეთებელი, თავ-თავისი საქმის მცოდნენი, ვის რისი გაკეთებაც შეეძლო. აქ ყურადღება უნდა მივაქციოთ ერთ წინაპირობას, რომელიც შედეგის მისაღებად შრომის დანაწილებასა და პროფესიონალიზმს გულისხმობს. ეკონომიკურ თეორიაში ეს მიდგომა სისტემატიზებული სახით კლასიკურ ეკონომიკურ მოძღვრებაშია მოცემული. **ოქროზე** მუშაობის ზოგიერთი მაგალითი: გააკეთა ორმოცდაათი ოქროს კაუჭი და გადააბა ერთმანეთს ნაჭრები კაუჭებით, ისე რომ ერთი მთლიანი კარავი გამოვიდა. (გამ. 36,13); ძელები **ოქროთი** მოჭედა, რგოლები ოქროსგან გააკეთა, აგრეთვე ლარტყების ჩასადგმელები; ლარტყებიც **ოქროთი** მოჭედა (გამ. 36,34); გააკეთა ჩამოსაფარებელი ლურჯი, ძოწეული და ჭიაფერი ქსოვილისგან და გრეხილი ბისონისგან; ზედ ქერუბიმები ამოქარგა (გამ. 36,35); გაუკეთა მას ურთხელის ოთხი სვეტი **ოქროს** კაუჭებითურთ და **ოქროთი** მოჭედა; ჩამოსახა მათთვის ოთხი ვერცხლის ფეხი. (გამ. 36,36); დაამზადა მოხატული ფარდა სავანის შესასვლელისთვის ლურჯი, ძოწეული და ჭიაფერი ქსოვილისგან და გრეხილი ბისონისგან, (გამ. 37,35) და ხუთი სვეტი კაუჭებითურთ; **ოქროთი** მოჭედა მათი თავები და სალტეები, გააკეთა სპილენძის ხუთი ფეხი (გამ. 36,38).

თუმცა – **ოქრომჭედლობა**, როგორც ხელოვნების უნარი, ცალკე უნდა გამოიყოს. უთხრა მოსემ ისრაელიანებს: უყურეთ, უფალმა მოუხმო სახელდებით ბეცალიელს, ძესა ურისა, ძისა ხურისა, იუდას შტოდან- (გამ. 35,30). აავსო იგი ღვთის სულით, სიბრძნით, გონებით, ცოდნით და ყოველი ხელოვნების უნარით (გამ. 35,31) რათა შეასრულოს ჩანაფიქრი, დაამუშაოს **ოქრო**, ვერცხლი და სპილენძი, (გამ. 35,32) გამოთალოს თვლები მოსაოჭავად და გამოახარატოს ხე, შექმნას ხელოვნური ნივთი. (გამ. 35,33) გულში ჩაუდო სხვათა დამოძღვრის უნარი, მას და ოჰოლიაბს, ახისამქის ძეს, დანის შტოდან (გამ. 35,34). ამ უკანსაკნელიდან საინტერესოა ის, რომ ოქროზე მომუშავეს დამოძღვრის უნარიც მისცა.

შემდეგ, როცა ბეცალიელმა გააკეთა ურთხელისგან კიდობანი, (გამ. 37,1), მოჭედა იგი ხალასი **ოქროთი** შიგნიდან და გარედან და ოქროს გვირგვინი შემოავლო გარშემო. (გამ. 37,2); ჩამოსახა მისთვის ოთხი **ოქროს** რგოლი, მის ოთხსავე კუთხეზე დასამაგრებელი: ორი რგოლი ერთ მხარეზე, ორი რგოლი მეორე მხარეზე. (გამ. 37,3); დაამზადა კეტები ურთხელისგან და **ოქროთი** მოჭედა. (გამ. 37,4); გააკეთა სახურავი წმიდა ოქროსგან; სიგრძე ორწყერთანახევარი ჰქონდა, სიგანე – წყერთანახევარი (გამ. 37,6); გააკეთა **ოქროს** ორი ქერუბიმი; **ოქროსგან** გამოჭედა ისინი; სახურავის ორსავე კიდეზე განალაგა. (გამ. 37,7); ხალასი ოქროთი მოჭედა და **ოქროს** გვირგვინი შემოავლო გარშემო (გამ. 37,11); ირგვლივ ერთი მტკაველი კედელი გაუკეთა და კედელსაც **ოქროს** გვირგვინი შემოავლო გარშემო (გამ. 37,12); ჩამოსახა მისთვის ოთხი **ოქროს** რგოლი და ოთხსავე კუთხეზე ოთხ ფეხთან დაამაგრა (გამ. 37,13); გააკეთა ურთხელის კეტები, **ოქროთი** მოჭედილი, ტაბლის სატარებლად (გამ. 37,15); გააკეთა ტაბლის ჭურჭელი: თევშები, კოვზები, თასები და საღვრელის დასაღვრელი საწდეები ხალასი **ოქროსგან**. (გამ. 37,16); გააკეთა სასანთლე **ხალასი ოქროსგან**, ნაჭედი იყო სასანთლე; მისი ღერო, რტო, ჯამები, კოკრები და ყვავილები ერთიანი იყო (გამ. 37,17); მისი კოკრები და რტოები მისგანვე იყო ნაკეთები, მთლიანად ჭედური იყო ერთიანი ხალასი **ოქროსი** (გამ. 37,22); გაუკეთა შვიდი ლამპარი და მათები და აქანდაზები ხალასი ოქროსგან (გამ. 37,23); ერთი ქანქარი ხალასი **ოქროსგან** გააკეთა ისიც და მთელი მისი ჭურჭელი (გამ. 37,24); ხალასი ოქროთი მოჭედა იგი, მისი სახურავი, კედლები ირგვლივ და რქები; **ოქროს** გვირგვინი მოავლო გარშემო (გამ. 37,26); ორი **ოქროს** რგოლი მიამაგრა ქვემოდან სალტეს ორსავე გვერდზე, ორსავე მხარეს კეტების გასაყრელად, რათა ეტარებინათ სამსხვერპლო (გამ. 37,27); დაამზადა კეტები ურთხელისგან და **ოქროთი** მოჭედა. (გამ. 37,28).

ასევე, ოქროზე მუშაობის მრავალსახეობაზე მიუთითებს წმინდა შესამოსელის დამზადება (ძველი აღ-
თქმა, გამოსვლა, თავი 39). მაგალითად, დაამზადეს ეფოდი **ოქროსგან**, ლურჯი, ძოწეული და ჭიაფერი ქსო-
ვილისგან და გრეხილი სელისგან (გამ. 39,2); მასზე შემოსარტყმელი ზონარი იმავე მასალისა და მსგავსი
ნახელავი, ოქროსგან, ლურჯი, ძოწისფერა და ჭიაფერი მატყლის ქსოვილისგან და გრეხილი სელისგან, რო-
გორც ნაბრძანები ჰქონდა მოსესთვის უფალს (გამ. 39,5); დაამუშავეს ოქროს ბუდეებში ჩასასმელი ონიქსის
თვლები, რომლებზედაც ამოტვიფრული იყო ისრაელიანთა სახელები (გამ. 39,6) და ა. შ.

ოქრომჭედლობა, როგორც საქმიანობა, მოხსენიებულია პირველი ნეშტთას ოცდამეცხრე თავში: უთხრა
დავით მეფემ მთელ კრებულს: სოლომონი, ჩემი ძე, რომელიც უფალმა ამოირჩია, ნორჩია და სუსტი, ეს
საქმე კი ძალზე დიდია, რადგან ეს შენობა კაცისთვის კი არ არის, არამედ უფლისთვის, ღვთისთვის (1
ნეშტ. 29,1); რაც კი შემედლო ყველაფერი მოვამზადე უფლის სახლისთვის: ოქრო ოქროს ნივთებისთვის,
ვერცხლი ვერცხლის ნაკეთობებისთვის, სპილენძი სპილენძისთვის, რკინა რკინეულისთვის, ხე-ტყე ხე-ტყის
მასალისთვის, აგრეთვე ონიქსის ქვები, ბუდეებში ჩასმული ქვები, ლამაზი და ფერად-ფერადი ქვები, ყველანა-
ირი ძვირფასი ქვები და მარმარილოს ლოდები უამრავი (1 ნეშტ. 29,2); ამასთან ერთად, ჩემი უფლის სახ-
ლის სიყვარულის გამო, მაქვს ოქროსა და ვერცხლის საუნჯე, რომელსაც ღვთის სახლს ვწირავ, ყოველივე
იმის გარდა, რაც წმიდა სახლისთვის მაქვს მომზადებული (1 ნეშტ. 29,3); სამიათასი ქანქარი ოქრო, ოფი-
რის ოქრო, შვიდი ათასი ქანქარი გადამდნარი ვერცხლი, სახლის კედლების მოსაპირკეთებლად, (1 ნეშტ.
29,4) ოქროს ნივთებისთვის, ვერცხლის ნაკეთობებისთვის, ყველა **საოქრომჭედლო** საქმისთვის. კიდევ ვინ
შესწირავს დღეს უფალს სავსე ხელით? (1 ნეშტ. 29,5) და აქვე მინიშნებულია, რომ გაიღეს შესაწირავი
ოქროს სახით.

დ) ოქრო, როგორც ღირებულების საზომი

წმინდა წერილი (შესწავლილი მასალის მიხედვით) ხშირად მიგვანიშნებს, რომ ოქრო ღირებულების
საზომია, ეს ეხება როგორც ზნეობრივ, ისე ფიზიკურ ღირებულებებს. ფიზიკურ საზომად იგი ხშირად გამო-
იყენება ვერცხლთან და სპილენძთან ერთად.

ზნეობრივი სიწმიდის საზომად კი მის გამოყენებას ადასტურებას ღირსების სადიდებლად ოქროს გვირ-
გვინით შემკობა.

მაგალითად, სიბრძნე ზირაქისა (ებრაული დედანი შემონახული არ არის; თარგმნილია ბერძნულიდან.
ტექსტი არაკანონიკურია) როცა მოსეს შესახებ გვიამბობს, ზნეობრივი სიწმიდის დასადასტურებლად ოქროს
გვირგვინით შემკობას აღნიშნავს: წარმოშვა მისგან გულმოწყალე კაცი, მაღლის მპოვნელი ყოველი ხორციე-
ლის თვალში, ღვთისთვისაც და კაცთათვისაც საყვარელი მოსე, რომლის ხსენებაც კურთხეულია (სიბრძნე
ზირაქ. 45,1); დაუღვა მას საუკუნო აღთქმა და ერის მღვდლობა ჩააბარა მას. აკურთხა იგი მშვენიერ სამო-
სელში და შემოარტყა სარტყელი დიდებისა. (სიბრძნე ზირაქ. 45,7); შემოსა იგი სანაქებო სრულყოფილებით
და გამოაწყო მდიდრული სამოსელით: საწმერთულით, ტალავარით და ეფოდით. (სიბრძნე ზირაქ. 45,8); შე-
მოარტყა მას ბურთულაკები და ოქროს მრავალი ეფვანიც შემოავლო, რათა ფეხის გადადგმისას ხმები გამოე-
ცათ და ტაძარში რეკვა ამტყდარიყო მისი ხალხის შვილებისთვის შესახსენებლად. (სიბრძნე ზირაქ. 45,9);
შემოსა წმიდა სამოსით, ოქროთი ლურჯით და ძოწეულით – ნაქარგი ქსოვილით, მსჯავრის სიტყვით და
ურიმიითა და თუმიმიით, ოსტატის ნახელავი მეწამული ქსოვილით (სიბრძნე ზირაქ. 45,10); პატოსანი თვლე-
ბით მოოჭვილი ბეჭდით **ოქრომჭედლის** ნახელავ ოქროს ბუდეში, რომელზედაც სამახსოვროდ ამოკვეთილია
წარწერები ისრაელის ტომთა რიცხვის მიხედვით (სიბრძნე ზირაქ. 45,11); **თავსაბურავს ზემოთ ოქროს**
**გვირგვინით ნიშნად სიწმიდის ბეჭდისა ღირსების სადიდებლად – ეს არის ქმნილება ხელოვნებისა და სამკა-
ული, თვლებისთვის სანატრელი** (სიბრძნე ზირაქ. 45,12).

თუმცა, იგი ვერ აღემატება უფლის სიბრძნის ღირებულებას. როგორც გაცხადებულია ფსალმუნში:
უმჯობესია ჩემთვის რჯული შენი ბაგისა, ვიდრე ათასი ოქრო და ვერცხლი (ფსალ. 118 (119),72); **ამიტომ**
მიყვარს მცნებანი შენი ოქროზე და ბაჯალოზე მეტად (ფსალ. 118 (119), 127).

ოქრო, როგორც უმაღლესი ძღვენი მოგვებმა მიაღწევს იესოს დაბადებისას გუნდრუკსა და მურთან ერთად. როგორც წმიდა სახარება გვამცნობს (თავი 2 – მოგვების მიერ ყრმა იესოს თაყვანისცემა): და შევიდნენ რა სახლში, იხილეს ყრმა მარია მთან, მის დედასთან, დაეცნენ და თაყვანი სცეს მას; და გახსნეს თავისი საგანძურები და მიაღწევს მას ძღვენი: **ოქრო, გუნდრუკი და მური** (მთ, 2-11). ((გუნდრუკი – საკმეველი) (მური – ნელსაცხებელი. გამოიყენებოდა მეფედ კურთხევისა და მიცვალებულთა გაპატიოსნების დროს)).

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, **ოქრო** შეიძლება კერპადაც იქცეს. ქრისტიანული დამოკიდებულების შესახებ წმიდა სახარება ნათელ მინიშნებას იძლევა იესოს მიერ ფარისეველთა და მწიგნობართა უკანასკნელ მხილებაში (მთ. 23; მკ.12, 38-40; ლკ.20,45-47): ვაი, თქვენ, წინამძღვარნო ბრმანო, რომლებიც ამბობთ: ვინც დაიფიცებს ტაძარს, არაფერია, ხოლო ვინც დაიფიცებს **ტაძრის ოქროს**, ვალდებულია (მთ. 23,16). როცა ვხედავთ ტაძრისათვის შეწირულ ოქროს, გარკვეულწილად ცხადი ხდება, რომ (პეტრე მოციქულის სიტყვებით) „რწმენის გამოცდა, გაცილებით უფრო ფასეულია ვიდრე გამოცდა ოქროსი, თავისი ხრწნადობის მიუხედავად ცეცხლში რომ გამოიცდება“ (1 პეტრ. 1,7). თითქოს ოქროს გზა – სიმდიდრის დაგროვებიდან უფლისთვის უმაღლეს შესაწირავამდე – უფალთან მიახლოების გზაა, რადგან იგი გარკვეულწილად ადამიანს განწმენდაში ეხმარება. ალბათ შემთხვევითი არაა ისიც, რომ ამ ლითონს კეთილშობილი (შობილი სიკეთისთვის) დაუპყვიდრდა განსაზღვრებად.

დასასრულ, ჯერჯერობით ჩვენ მიერ შესწავლილი მასალის საფუძველზე შესაძლებელია გამოვკვეთოთ, რომ ოქრო ბიბლიაში მოიაზრება უმაღლესი შესაწირავის, გადახდის საშუალების, ღირებულების საზომის, სიმდიდრის დაგროვების საშუალებად და რაც მთავარია, სიწმინდის უმაღლესი გამოხატვის საშუალებად. თუმცა, როგორც ახალი აღთქმა მიგვანიშნებს (1 პეტრ. 1,18) **ოქრო-ვერცხლი ხრწნადი საფასია** და როგორც იესო ფარისევლებს და მწიგნობართ მიმართავს: **უგუნურნო და ბრმანო, რა უფრო ღიღია: ოქრო თუ ტაძარი, რომელიც განწმენდს ოქროს?** (მთ. 23,17).

Nino Papachashvili

For studying the Biblical Understanding of Gold

R e s u m e

Gold attracts people's attention from time immemorial. Gold performed the function of money for a long period of time. People used gold as one of the most reliable method to accumulate wealth. Even today it keeps the function of reserve assets in terms of economics. The aspiration of people to this metal is great for today. The paper presents the attempts of studying the biblical understanding of gold. References in relation to gold are extracted and grouped. There are given some considerations about what is the main context of mentioning the gold in the Bible.

**ეკლესიაში მიმდინარე სამეურნეო-მმართველობითი საქმიანობისას
წარმოქმნილი პასიური ანგარიშების შესახებ**

ნაშრომში შევეცადეთ სიღრმისეულად წარმოგვეჩინა კვლევის საგანი, კერძოდ – „ეკლესიაში მოქმედი მმართველობითი სისტემები ადრექრისტიანულ და თანამედროვე პერიოდში“. წმინდა წერილში იკვეთება ეკლესიის წიაღში სამეურნეო-მმართველობითი საქმიანობის პრინციპები. როდესაც ახლად დაარსებულმა ეკლესიამ უძრავი ქონების მოპოვება და გარკვეული შემოსავლების მიღება დაიწყო, გაჩნდა დაგროვილი ქონების მართვის და სამეურნეო-მმართველობის წესის განსაზღვრის აუცილებლობა. საეკლესიო მეურნეობის მნიშვნელობაზე მეტყველებს ისიც, რომ თითქმის არცერთი საეკლესიო კრება არ შემდგარა, რომელსაც არ მიეღოს გადაწყვეტილება საეკლესიო მეურნეობის მართვის საკითხებზე. ქონება საეკლესიო და საერო კატეგორიებად ჯერ კიდევ მოციკულთა ეპოქაში გაიმიჯნა.¹

დღევანდელ პერიოდში გამოყენებული ეკონომიკური ტერმინები – „აღრიცხვა“, „აღწერა“, „დავთარი“ და სხვა არაერთხელ გვხვდება შუა საუკუნეების საკანონმდებლო საერო და საეკლესიო ძეგლებში. გრიგოლ ბაკურიანისძე „პეტრიწონის წესდებაში“ (თავი ოცდამეექვსე) მსჯელობს თანამედროვე ტერმინებზე და იმის შესახებ, რომ იკონომოსი და დანარჩენი მსახურნი ანგარიშს აბარებენ წინამძღვარს, ხოლო წინამძღვარი (ფინანსურ ანგარიშს) ანგარიშს აბარებს ძმთა საზოგადოებას.² დავით აღმაშენებლის ანდერძი შიომღვიმის სამონასტრო ლავრისადმი, წარმოადგენს სახელმწიფოსა და ელესიას შორის ურთიერთობის უმნიშვნელოვანეს სამართლებრივ ისტორიულ ძეგლს, სადაც ასახულია საეკლესიო და საერო ცხოვრების ისეთი მნიშვნელოვანი საკითხები, როგორცაა: ეკონომიკა, სასოფლო-სამეურნეო წარმოება, მართვა, საგადასახადო და საფინანსო საქმე, მოწყალეობა და ქველმოქმედება და სხვა.

მოციქულთა დროს, ისე როგორც თანამედროვე პირობებში ეკლესიისადმი შესაწირი (ეკლესიის შემოსავალი) ნებაყოფლობით ხასიათს ატარებს, რომლის ზომას, ფორმას, მოცულობას და პერიოდულობას თვით მორწმუნე განსაზღვრავს. შედეგად ჩამოყალიბდა სამი ძირითადი პრინციპი: შეწირვა ნებაყოფლობით, შეწირვა შესაძლებლობის მიხედვით და **გადანაწილება** საჭიროებათა შესაბამისად. ახლადდაარსებული ეკლესიის წევრები ერთსულოვნებითა და ურთიერთსიყვარულით ცხოვრობდნენ. ბევრი მათგანი საკუთარ ქონებას სწირავდა ეკლესიას, მოციქულები კი შენაწირს ურიგებდნენ მატერიალურად გაჭირვებულებს (ანუ ხდებოდა **გადანაწილება** საჭიროების შესაბამისად). მათ შორის ვინც საკუთარი ქონება გაყიდა, ახლადდაარსებული ეკლესიისათვის იხსენიება კვიპრელი იოსე, რომელსაც მოციქულებმა ბარნაბა უწოდეს (საქმე 4, 35-36), ასევე ლუკა მახარებელი ახსენებს ვინმე ანანია და მის ცოლს საფირას (საქმე 5, 1-6), რომელთა საქციელი მიუღებელი აღმოჩნდა ეკლესიის „ერთობისთვის“, ამიტომ ეკლესიის ქონების არასწორი გადანაწილება, სამაგალითოდ უნდა დასჯილიყო (საქმე 5, 1-11). მოციქულები შემოწირულ ფულს ან მატერიალურ საშუალებებს სამართლიანობის დაცვით თანაბრად ანაწილებდნენ. მოციქულებს მათი მოწაფეებიც ეხმარებოდნენ და გარკვეული დროის შემდეგ აღმოჩნდა, რომ ელინი ებრაელთა ქვრივები შედარებით ნაკლებ დახმარებებს იღებდნენ, ვიდრე სხვა დანარჩენი მორწმუნეები. იუდეველები მათ ათვალისწინებით უყურებდნენ განსაკუთრებით იმის გამო, რომ წმინდა წერილს არა მშობლიურ, არამედ ბერძნულ ენაზე კითხულობდნენ. ეკლესიაში შემოწირულობათა არასწორი განაწილების გამო მოციქულებმა მოწაფეთა კრება მოიწვიეს და გადაწყვიტეს შემოწირულობათა დარიგება სპეციალურად ამ საქმისთვის არჩეული ადამიანებისთვის მიენდოთ. კრებამ შეიძინა მორწმუნე შეარჩია (რომელთა სახელებიც მათ ელინურ წარმოშობაზე მეტყველებს: **სტეფანე, ფილიპე, პროხორე, ნიკანორი, ტიმონი, პარმენი, ნიკოლაოსი**) და მოციქულებს წარუდგინა, რომელნიც ხელდას-

¹ დიდი რჯულის კანონი. თბ., 2004. იხ. მოციქულთა 40-ე და 41-ე კანონები.

² იხ.: გეორგიკა, ბიზანტიელი მწერლების ცნობები საქართველოს შესახებ. ტ. 5. – ს. ყაუხჩიშვილი. საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის გამომცემლობა, თბ., 1963. გვ. 83-317.

ხმულ იქნენ და ღიაკონები ეწოდათ. პირველდიაკონებს, გარდა შემოსავლის დარიგებისა, ღმრთის სიტყვის ქადაგების უფლებაც მიეცათ (საქმე 6,1-7)¹.

ეკლესიის სამეურნეო-მმართველობითი საქმიანობისას წარმოქმნილი პასიური ანგარიშების განხილვისას, ვიმსჯელებთ მცხეთა-თბილისის ეპარქიაში მოქმედ სამრევლო ეკლესიის შესახებ, სადაც ეკლესიის შემოსავლებთან ერთად წარმოიქმნება სავალდებულო გასავალთა (პასიური ანგარიშები) კატეგორიები. უნდა აღინიშნოს, რომ დღევანდელი აღრიცხვის სისტემა საქართველოს მართლმადიდებლურ ეკლესიაში განსაკუთრებულია და განსხვავდება თანამედროვე სისტემებისგან, სადაც მოქმედებს აღრიცხვის ერთიანი სივრცე და შემოსავალ-გასავლის აღრიცხვის ერთიანი სისტემა. ასევე, თანამედროვე მსოფლიოში მოქმედებს ანგარიშთა გეგმის აპრობირებული მეთოდები, რომელიც აადვილებს საჯარო ინფორმაციულობას და გამჭვირვალეს ხდის ფინანსურ მონიტორინგს ეკლესია-მოსახლეობაში.

ეკლესიასა და სახელმწიფოს შორის ყალიბდება ურთიერთობების ფორმები, რომლის დროსაც, სახელმწიფო მზადაა ითანამშრომლოს ეკლესიასთან საფინანსო-ეკონომიკური თვალსაზრისით, მეორე მხრივ, ეკლესია იღებს ვალდებულებას იქონიოს ურთიერთობა სახელმწიფოსთან, რათა არ დაირღვეს კონსტიტუციით გათვალისწინებული ვალდებულებები ეკლესიის მართვა-გამგეობის დებულების შესაბამისად. დღევანდელ პირობებში საქართველოს ეკლესია თავის საქმიანობას წარმართავს საქართველოს ავტოკეფალური მართლმადიდებელი ეკლესიის მართვა-გამგეობის დებულების საფუძველზე, რომელიც მიღებულია საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის გაფართოვებული ადგილობრივი კრების მიერ 1995 წლის 18-19 სექტემბერს მცხეთაში, სვეტიცხოვლის საპატრიარქო ტაძარში.² მართვა-გამგეობის დებულების შესაბამისად წარმოიქმნება ფინანსური ვალდებულებები (გასავლის პასიური ანგარიში) ეკლესიაში, რომელიც შეიძლება რამდენიმე კატეგორიად ჩამოვაცალიბოთ:

1. გადასახადები (მიმდინარე ვალდებულებები);
2. შესყიდვები;
3. ხელფასები;
4. დახმარებები;
5. სატრაპეზო ხარჯი;
6. საეკლესიო მსახურების ხარჯი;
7. სამეურნეო ხარჯი;
8. ინვენტარის შეძენისთვის გაწეული ხარჯი;
9. მიმდინარე რემონტისთვის გაწეული ხარჯი;
10. სამეურნეო საქმიანობისათვის გაწეული ხარჯი;
11. საჩუქრები;
12. ეკლესიის სარეზერვო ფონდი³.

ჩამოთვლილი კატეგორიების განმარტებას შევეცდებით მცხეთა-თბილისის ეპარქიაში მოქმედ სამრევლო ეკლესიის მაგალითზე. პასიურ ანგარიშთა კატეგორიები ეპარქიაში (ეკლესია-მონასტერში) წარმოიქმნება განსხვავებულად, გამომდინარე ეპარქიის (ეკლესია-მონასტრის) ტერიტორიულ-ადმინისტრაციული მდებარეობისა. ამჟამად წარმოვადგენთ ქვაშვეთის წმინდა გიორგის სახელობის ეკლესიის მაგალითზე გასავლების კატეგორიებს, რაც არის მოქმედი სამრევლო ეკლესიის გასავალთა (პასიურ ანგარიშთა გეგმა) კლასიფიკაციის თვალსაზრისით მაგალითი:

¹ სამხარაძე ნ., ეკლესია-მონასტრების სამეურნეო-მმართველობითი საქმიანობა, სამეცნიერო კონფერენციის „ქრისტიანობა და ეკონომიკა“ მოხსენებათა კრებული, თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 2009, გვ. 94-95.

² საქართველოს ავტოკეფალური მართლმადიდებელი ეკლესიის მართვა-გამგეობის დებულება. მცხეთა, სვეტიცხოველი, 1995 წელი.

³ სამხარაძე ნ., ეკლესია-მონასტრების სამეურნეო საქმიანობის მართვის ფინანსური ასპექტები, VII სამეცნიერო კონფერენციის „ქრისტიანობა და ეკონომიკა“ მოხსენებათა კრებული, თბ., 2013, გვ. 93.

1. პასიურ ანგარიშთა (გასავალთა) კატეგორია: გადასახადები (მიმდინარე ვალდებულებები)

1.1. „გადასახადების“ კატეგორიაში ერთიანდება ტაძრის მიერ აღებული ფინანსური ვალდებულება – „საპატრიარქო გადასახადი“, რომელიც წარმოადგენს ფიქსირებულ გადასახადს სააღრიცხვო პერიოდის განმავლობაში განმავლობაში. „საპატრიარქო გადასახადი“ დგინდება საპატრიარქოს საფინანსო-ეკონომიკური განყოფილების მიერ ტაძარში არსებული შემოსავალ-გასავალთა აღრიცხვის და არსებულ მონაცემთა ანალიზის შემდეგ. დადგენილ გადასახადის გადახდას აწარმოებს ეკონომოსი, წინამძღვრის თანხმობით (ნებართვით) თვეში ერთხელ ან თვის განმავლობაში რამოდენიმეჯერ ეტაპობრივი გადახდის სისტემის მეშვეობით. სააღრიცხვო სამსახურის თანამშრომელთა მიერ ივსება „სალაროს შემოსავლის ორდერი“ შესაბამისი ნუმერაციით, სადაც მითითებულია საპატრიარქოს ბუღალტერიაში შეტანილი თანხის რაოდენობა და შეტანის დრო, „საქართველოს საპატრიარქოს ცენტრალური ბუღალტერის“ ბეჭდით დამოწმებული საბუთი ფიქსირდება შესაბამის დოკუმენტებში. წლის განმავლობაში ტაძარში ფინანსური შემოსავლების და გასავლების დინამიკა მოქმედებს „საპატრიარქო გადასახადზე“ (დაკისრებულ ვალდებულებაზე საპატრიარქოს საფინანსო-ეკონომიკურ განყოფილების წინაშე).

1.2. გადასახადების კატეგორიაში ერთიანდება კომუნალური გადასახადები:

- 1.2.1. ელექტრო ენერჯის გადასახადი;
- 1.2.2. სატელეფონო გადასახადი;
- 1.2.3. წყლის გადასახადი;
- 1.2.4. ინტერნეტის მომსახურების გადასახადი;
- 1.2.5. გაზის მომსახურების გადასახადი;
- 1.2.6. დასუფთავების მომსახურების გადასახადი;
- 1.2.7. ტაძრის საიტი მომსახურების გადასახადი.

კომუნალური გადასახადების გადახდა მიმდინარეობს ნაღდი ანგარიშწორებით (საჭიროების შემთხვევაში უნაღდო ანგარიშწორებით) სააღრიცხვო პერიოდის განმავლობაში (თვეში ერთხელ). თვის განმავლობაში დარიცხული გადასახადების მონიტორინგს აწარმოებს ეკონომოსი, რათა არ მოხდეს კომუნალური მომსახურების შეფერხება დავალიანების გამო. კომუნალური გადასახადების გადახდის დამადასტურებელი საბუთი, ქვითართან ერთად ინახება შესაბამისი სააღრიცხვო რეესტრში. სააღრიცხვო პერიოდის ბოლოს (თვე, კვარტალი, წელიწადი) არსებულ მონაცემებს უკეთდება რევიზია და ხდება შედეგების არქივაცია. არსებულ მონაცემების რევიზიას ახდენს ეკონომოსი წინამძღვართან ერთად, რათა შეთანხმებით დაიგეგმოს რენტაბელური მუშაობის პერსპექტივები.

2. პასიურ ანგარიშთა (გასავალთა) კატეგორია: შესყიდვები

2.1. შემდეგი ჩამონათვალი პასიურ ანგარიშთა გეგმაში არის „შესყიდვების ანგარიში“, რომელიც შეიძლება დაიყოს შემდეგ კატეგორიებად:

- 2.1.1. სარეალიზაციო სანთლის შესყიდვა (ქვაშვეთის ტაძარში 2012 წლიდან ამ კატეგორიის შესყიდვა არ მიმდინარეობს, საფინანსო-ეკონომიკური საბჭოსთან შეთანხმებით);
- 2.1.2. სარეალიზაციო სეფისკვერის შესყიდვა;
- 2.1.3. სარეალიზაციო საეკლესიო ნივთების და ლიტურატურის შესყიდვა.

2.1.1. ქვაშვეთის წმინდა გიორგის სახელობის ტაძარში, რეალიზაციის მიზნით სანთლის შესყიდვა 2012 წლამდე წარმოებდა საპატრიარქოსთან არსებულ სანთლის დამამზადებელ საამქროდან. სანთლის მარაგების ამოწურვის შემთხვევაში, ეკონომოსი (დამხმარე მუშა ჯგუფთან ერთად) ახორციელებდა სანთლის შესყიდვას და ტაძარში არსებულ სასაწყობე სათავსოებში დალაგებას. ფინანსური ოპერაცია მიმდინარეობდა ნაღდი ანგარიშსწორებით, ხდებოდა სარეალიზაციო სანთლის იმ რაოდენობით შესყიდვა რა რაოდენობის მოთხოვნაც იყო ეკლესიაში. შესყიდვების შემდეგ ივსებოდა შესაბამისი საბუთი, სადაც მოცემული იყო შესყიდული სანთლის ასორტიმენტი (სახეობა) შესაბამისი ფასის მიხედვით.

2.1.2. სპეციალური ანგარიში იხსნება „სარეალიზაციო სეფისკვერის“ შესყიდვის დროს. სეფისკვერის შექმნა ხდება საპატრიარქოსთან არსებულ საცხოვრებელ საამქროში, საიდანაც საჭირო რაოდენობის სეფისკვერს შეიძენს ტაძრის თანამშრომელი(ეკონომოსი, კეთილმოწესე, მნათე, მორიგე სტიქაროსანი) სეფისკვერის რეალიზაცია დამოკიდებულია საეკლესიო დღესასწაულზე და მრევლის რაოდენობაზე, შესაბამისად ხდება შესყიდვა წინასწარ განსაზღვრული რაოდენობისა. სარეალიზაციო სეფისკვერი ურიგდება მესანთლებს, რეალიზაციის მიზნით. რეალიზაციის პერიოდში მიმდინარეობს რეალიზირებულ სეფისკვერთა მონაცემთა რევიზია (თვე, კვარტალი, წელი) ივსება შესაბამისი დოკუმენტი და წარედგინება წინამძღვარს. არსებული მონაცემები ფიქსირდება პასიურ ანგარიშთა გეგმაში.

2.1.3. ქვაშვეთის წმიდა გიორგის სახელობის ტაძარში სარეალიზაციოდ განსაზღვრულ საეკლესიო ნივთებისა და ლიტურატურის რეალიზაცია მიმდინარეობს სპეციალურად გამოყოფილ ადგილას ე.წ. „საეკლესიო მაღაზიაში“, სადაც ტაძრის თანამშრომელი (მესანთლე-მოლარე) ახდენს რეალიზაციას, საპატრიარქოსთან არსებულ საბითუმო მაღაზია-საწყობებში შექმნილ ნივთებისა და საეკლესიო ლიტურატურისას. სააღრიცხვო პერიოდის ბოლოს (შვიდი დღე, ერთი თვე) მზადდება ფინანსური ანგარიში, აღწერა და რევიზია, ხდება სარეალიზაციოდ საჭირო ნივთების და ლიტურატურის დადგენა. ივსება შესაბამისი დოკუმენტაცია, საეკლესიო ნივთებისა და ლიტურატურის შექმნაზე. წერილობითი აქტები, საბუთები და შესყიდვის დამადასტურებელი დოკუმენტები წარედგინება წინამძღვარს, ხოლო არსებული მონაცემები ფიქსირდება პასიურ ანგარიშთა გეგმის ჩამონათვალში.

3. პასიურ ანგარიშთა (გასავალთა) კატეგორია: ხელფასები

3.1. ტაძარში არსებულ „ფინანსურ გასავალთა“ ძირითად ნაწილს წარმოადგენს თანამშრომელთა ხელფასებზე“ გაცემული თანხა. ქვაშვეთის ტაძარში „თანამშრომელთა ხელფასები“ გაიცემა შემდეგი კატეგორიის მიხედვით:

3.1.1. ხელფასი თანამშრომელთათვის;

3.1.2. ხელფასი მგალობელთათვის (“სადაგი დღის“ ვაჟთა გუნდი, ვაჟთა I-II გუნდი, ქალთა გუნდი);

3.1.1. თანამშრომელს ხელფასი გამოეწერება ერთი თვის მუშაობის შედეგად, წინასწარ განსაზღვრული რაოდენობის მიხედვით. წინამძღვარი სამსახურში იღებს თანამშრომელს შესაბამისი ბრძანების საფუძველზე (წინამძღვრის ბრძანება ტარდება „ბრძანებათა წიგნში“) და უნიშნავს ხელფასს, რომელსაც წინამძღვრის წარდგინებით (წერილობით ან სიტყვიერ მითითებით) ადგენს საპატრიარქოსთან არსებული საფინანსო განყოფილება. საშტატო ერთეულთა განაკვეთს განსაზღვრავს წინამძღვარი, საპატრიარქოს საფინანსო განყოფილების რეკომენდაციით. თანამშრომელი ხელფასს იღებს თვის ბოლოს (სააღრიცხვო პერიოდის ბოლოს), ხელითმოწერით ადასტურებს სახელფასო უწყისში თანხის (ხელფასის) აღებას. ავანსის (წინასწარ ხელფასის აღებას) გაცემა შესაძლებელია წინამძღვრის უშუალო ნებართვით. თანხის წინასწარ გაცემაზე, სახელფასო უწყისების დათქმულ (შეთნხმებულ) ვადაზე ღარიგებას უზრუნველყოფს ეკონომოსი.

გაცემული თანხის (ხელფასის) გაცემის დამადასტურებელი უწყისი სააღრიცხვო პერიოდის ბოლოს განთავსდება პასიურ ანგარიშთა გეგმის ჩამონათვალში.

3.1.2. სხვადასხვა ეკლესიაში, მგალობელთა გუნდის და მგალობელთა რაოდენობაზეა დამოკიდებული „ეკლესიის მგალობელთა“ ხელფასების გაცემა. ქაშვეთის წმ. გიორგის სახელობის ეკლესიაში მგალობელთა რაოდენობის სიმრავლე დამოკიდებულია რამოდენიმე ფაქტორზე. უმთავრესია ის, რომ ტაძარში მიმდინარეობს ყოველდღიური მსახურება, ტაძარში არის „ანტიფონური გალობა“. ტაძარში არის ორი ტრაპეზი საღვთო მსახურებისათვის (წმინდა გიორგის და წმინდა მარინეს სახელობის). ზემოთქმულიდან აიხსნება მგალობელთა გუნდის სიმრავლე, რომელთა რაოდენობასა და ხელფასს განსაზღვრავს წინამძღვარი, „მგალობელთა გუნდების“ მიხედვით დაყოფილია მგალობელთა სახელფასო უწყისები, სადაც ფიქსირდება მსახურებებზე დასწრების რაოდენობა და შესაბამისი ანაზღაურება ერთ მსახურებაზე. სააღრიცხვო პერიოდის ბოლოს მგალობელი ხელმოწერით ადასტურებს თანხის (ხელფასის) აღებას. სააღრიცხვო პერიოდში (თვე)

აღრიცხვა მიმდინარეობს ტაძრის კეთლომწესის, მორიგე დიაკვნის, მგალობელთა გუნდის რეგენტის მიერ სპეციალურ უწყისში, რომლის დახმარებითაც გამოიანგარიშება თითოეული მგალობელის ხელფასი. უწყისების გამზადებას და მის აღნუსხვას უზრუნველყოფს ეკონომოსი და პასუხისმგებელია ხელფასების გაცემის დაუბრკოლებლობაზე.

4. პასიურ ანგარიშთა (გასავალთა) კატეგორია: დახმარებები

4.1. ანგარიშთა გეგმის უმნიშვნელოვანეს ნაწილს წარმოადგენს „დახმარებათა“ ანგარიშები, რომელიც სხვადასხვა კატეგორიებად იყოფა. ქვამვეთის წმინდა გიორგის სახელობის ეკლესიაში „დახმარებათა“ პასიური ანგარიში შეიძლება დაიყოს შემდეგ კატეგორიებად:

- 4.1.1. დახმარებები თანამშრომლებს;
- 4.1.2. დახმარებები სხვადასხვა პირს;
- 4.1.3. დახმარებები სადღესასწაულო;
- 4.1.4. დახმარება-დაფინანსებები;
- 4.1.5. დახმარებები სტიქაროსნებს;

დახმარებათა გაცემის საჭიროებაზე გადაწყვეტილებას იღებს ტაძრის წინამძღვარი, საპატრიარქოს საფინანსო განყოფილებასთან შეთანხმებით, ტაძრის ეკონომოსის და ფინანსური მონიტორინგის ჯგუფის (რომელსაც საჭიროების შემთხვევაში ადგენს წინამძღვარი, შესაბამისი ბრძანებულების საფუძველზე) რეკომენდაციით, არსებული ფინანსური მდგომარეობის გათვალისწინების მიხედვით. სხვადასხვა კატეგორიების დაყოფის შემდეგ ივსება შესაბამისი უწყისები, სადაც მინიშნებულია სააღრიცხვო პერიოდის განმავლობაში (ერთი თვე) გაცემული თანხობრივი მონაცემები. „უწყისში“ მინიშნებულია თანხის გაცემის დრო, მიზნობრიობა, თანხის აღება დასტურდება „ხელმოწერით“, ხოლო სააღრიცხვო პერიოდის ბოლოს უწყისს ამოწმებს ეკონომოსი, ხოლო უწყისები ინახება პასიურ ანგარიშთა გეგმის შესაბამის დოკუმენტაციასთან ერთად. ნებისმიერი ფინანსური ოპერაცია (მ.შ. „დახმარებათა“ თანხის გაცემა) ტარდება, სააღრიცხვო ჟურნალში – „დავთვის წიგნში“.

4.1.1. „დახმარებები თანამშრომელთათვის“ – გაიცემა წინამძღვრის ნებართვით, ეკონომოსის მიერ, თანხის გაცემის მიზნობრიობა და დახმარების მიმღების მონაცემები ფიქსირდება შესაბამის უწყისში. დახმარება შესაძლებელია გაიცეს ერთჯერადად, შესაძლებელია პერიოდულად, გამომდინარე წინამძღვრის გადაწყვეტილებიდან.

4.1.2. „დახმარებები სხვადასხვა პირზე“ – გაიცემა, წინამძღვრის უშუალო მითითებით, დასახმარებელი ობიექტი შეიძლება იყოს ეკლესიის მრევლის წევრი, ან კათაკმეველი საქართველოს ან უცხო ქვეყნის მოქალაქე, შესაბამის უწყისში ფიქსირდება თანხის მიმღების მონაცემები და ხელმოწერით დასტურდება თანხის მიღება.

4.1.3. „დახმარებები სადღესასწაულო“ – ამ კატეგორიაში ერთიანდება დახმარებები ტაძრის თანამშრომელთათვის ან მოწვეულ სტუმართათვის, რომლებიც საეკლესიო დღესასწაულთან დაკავშირებით სტუმრობენ ტაძარს. გასაცემი თანხის რაოდენობას განსაზღვრავს ტაძრის წინამძღვარი, თანხის გაცემის დადასტურება ხდება შესაბამის უწყისებში, სააღრიცხვო პერიოდის ბოლოს კი არსებული ინფორმაცია მიეწოდება წინამძღვარს.

4.1.4. „დახმარებები დაფინანსების მიზნით“ – განსაკუთრებული კატეგორიაა, რომელიც წესდება ტაძრის წინამძღვრისა და საქართველოს საპატრიარქოს საფინანსო განყოფილების ხელმძღვანელთან შეთანხმებით, დაფინანსება შესაძლებელია: იურიდიულ და კერძო პირთა, სამთავრობო და არასამთავრობო ორგანიზაციებისა, ასევე პროექტებისა, რომლებიც ნებადართულია საპატრიარქოსთან არსებული შესაბამისი სამსახურების მიერ და სხვა. თანხის გაცემა ფიქსირდება საჭირო დოკუმენტაციის გაფორმებით, დაფინანსების ხანგრძლივობაზე და უზრუნველყოფაზე მონიტორინგს აწესებს ტაძრის ეკონომოსი, სააღრიცხვო პერიოდის ბოლოს (ერთი თვე, კვარტალი, ერთი წელი) არსებულ სიტუაციაზე მონაცემები მიეწოდება ტაძრის წინამძღვარს.

4.1.5. „დახმარებები სტიქაროსნებზე“ – გაიცემა წინამძღვრის მიერ წახალისების მიზნით, რათა მოხდეს ხელშეწყობა და ფინანსური დახმარება სტიქაროსნებისა, რომ მათ შეძლონ ღვთისმსახურებათა უკეთ

შესწავლა, რათა სრულფასოვნად აღესრულოს საღვთო ლიტურგია სტიქაროსნების თანადგომით. ტაძრის კეთილმოწყობის მიერ წინამძღვარს წარედგინება გარკვეული რაოდენობა სტიქაროსნებისა, რომელთაც „ქიროტესის“ წესის (ხელდადების წესით) აღსრულების შემდეგ ეკისრებათ კონკრეტული დავალებების შესრულება. თითოეულს აღსრულებული შრომისათვის გამოეწერებათ ფულადი დახმარება (ეროვნულ ვალუტაში), რომელსაც იღებენ სააღრიცხო პერიოდის ბოლოს (ერთი თვე) შესაბამის უწყისში ხელმოწერის შემდეგ. უწყისების შედგენასა და დაუბრკოლებლად თანხის გაცემაზე პასუხისმგებელი პირია ეკონომოსი.

5. პასიურ ანგარიშთა (გასავალთა) კატეგორია: სატრაპეზო ხარჯი

5.1. ქვაშეთის წმიდა გიორგის სახელობის ტაძრის ფინანსურ შემოსავალ-გასავალის ამსახველ ანგარიშთა გეგმაში ფიქსირდება „სატრაპეზო ხარჯები“, სატრაპეზო ხარჯები ქვაშეთის ეკლესიაში იყოფა რამოდენიმე კატეგორიად:

5.1.1. სასულიერო პირთა ტრაპეზის ხარჯი;

5.1.2. თანამშრომელთა ტრაპეზის ხარჯი;

5.1.3. საღვთისმეტყველო ტრაპეზის ხარჯი;

5.1.1. სასულიერო პირთა ტრაპეზი იმართება ყოველდღე სპეციალურად მოწყობილ სასაღვთისმეტყველო ოთახში. ტრაპეზარი (მზარეული), წინამძღვართან და ეკონომოსთან შეთანხმებით, განკარგავს ტრაპეზისთვის გამოყოფილ თანხას. ტრაპეზარი (მზარეული) ხარჯვით ნაწილის მონაცემებს სააღრიცხო პერიოდის ბოლოს წარუდგენს ეკონომოსს. სასულიერო პირთა ტრაპეზის ხარჯი არის ლიმიტირებული, თუმცა იგი იცვლება საეკლესიო დღესასწაულებისა და განსაკუთრებული თარიღების აღნიშვნის შემთხვევაში. ხარჯვით ნაწილის ცვლილებას განსაზღვრავს ტაძრის წინამძღვარი. სააღრიცხო პერიოდის ბოლოს წერილობითი აქტით ფიქსირდება გახარჯული თანხის მონაცემები, ტრაპეზარი (მზარეული) ხელმოწერით ადასტურებს გახარჯული თანხის რაოდენობას „დავთრის წიგნში“.

5.1.2. თანამშრომელთა ტრაპეზი განკუთვნილია, ტაძრის მომსახურე პერსონალისათვის: დამლაგებელი, მესანთლე, დარაჯი, მეეზოვე, სტიქაროსანი, მწე და სხვ. კვების ბლოკს სადაც იმართება ყოველდღიური ტრაპეზი, ხელმძღვანელობს მორიგე ტრაპეზარი, რომელიც პასუხისმგებელია სატრაპეზოს სრულყოფილ ფუნქციონირებაზე. მორიგე ტრაპეზარს ევალება: წინასწარ დადგენილი მენიუს მომზადება, სატრაპეზოში ჰიგიენურ ნორმების დაცვა, ტრაპეზის დაწყებისა და დამთავრების დროის კონტროლი, მომსახურე პერსონალის დასწრების აღრიცხვა, კვების პროდუქტების მარაგების რევიზია, კვების ბლოკში წესრიგის დაცვა. „თანამშრომელთა ტრაპეზის“ უზრუნველყოფისათვის გამოყოფილ თანხაზე ნებართვას გაცემს წინამძღვარი. ხარჯვით ნაწილზე ფინანსური პასუხისმგებლობა ეკისრება ეკონომოსს. წერილობითი აქტით ფიქსირდება პასიური ანგარიშის მონაცემები და საბუთები ინახება „ანგარიშთა გეგმის“ შესაბამის კატეგორიაში. სააღრიცხო პერიოდში გაწეული ფინანსური ოპერაცია, რომელიც უკავშირდება სატრაპეზო ხარჯს ფიქსირდება ყოველდღიურად „დავთარში“.

5.1.3. საღვთისმეტყველო ტრაპეზი განკუთვნილია, ტაძარში მოღვაწე სასულიერო პირთათვის, მომსახურე პერსონალისათვის და საეკლესიო დღესასწაულზე წინამძღვრის მიერ მოწვეულ სტუმრებისათვის. „საღვთისმეტყველო ტრაპეზის“ უზრუნველყოფისათვის გამოყოფილ თანხაზე ნებართვას გაცემს წინამძღვარი. ხარჯვით ნაწილზე ფინანსური პასუხისმგებლობა ეკისრება ეკონომოსს. წერილობითი აქტით ფიქსირდება პასიური ანგარიშის მონაცემები და საბუთები განთავსდება „ანგარიშთა გეგმის“ შესაბამის კატეგორიაში.

6. პასიურ ანგარიშთა (გასავალთა) კატეგორია: საეკლესიო მსახურების ხარჯი

6.1. ქვაშეთის წმიდა გიორგის სახელობის ტაძარში ღვთისმსახურების დაუბრკოლებლად ჩატარებისათვის საჭიროა, განისაზღვროს საეკლესიო მსახურების ხარჯი, რომელიც შედგება შემდეგი კატეგორიებისაგან:

1)ღვინო საბარძიძე; 2)სეფისკვერი მსახურებისათვის; 3)საკმეველი მსახურებისათვის; 4)სანთელი: ტრაპეზისთვის, სამკვეთლოსთვის, მღვდელმსახურებისთვის; 5)ნახშირი ღვთისმსახურებისათვის; 6)შაქარი სიტ-

კბობისათვის; 7) ზეთი: კანდელისათვის და ზეთისცხებისთვის; 8) პურის კურთხევისთვის პური; 9) სხვადასხვა სამეურნეო საშუალება (ტრაპეზის და მსახურებისათვის საჭირო ნივთების გასაწმენდად); მსახურებისათვის საჭირო მასალას (ზემოთ ჩამოთვლილი) შეიძენს ეკონომოსი, კეთილმოწყვე, მორიგე დიაკონი, მორიგე სტიქაროსანი. ანგარიშს წორებაში მდინარეობს ნაღდი (განსაკუთრებულ შემთხვევაში უნაღლო ანგარიშსწორებით) ანგარიშსწორებით, ეკლესიის ცენტრალური სალაროდან გასულ (გადახდილ) თანხას კონტროლს უწევს ეკონომოსი. სააღრიცხვო პერიოდის ბოლოს იქმნება შესაბამისი დოკუმენტი (დოკუმენტები), სადაც ეკონომოსის და ფინანსურ ოპერაციაში მონაწილე პირის მიერ ხელმოწერით დასტურდება მიზნობრივად დახარჯული თანხა. ხშირ შემთხვევაში, მსახურებისათვის საჭირო ხარჯი მცირდება ნებაყოფლობით შემოწირულობათა გაღების შემთხვევაში, როდესაც მორწმუნე მრევლის წევრს სურვილი აქვს გადასცეს მსახურებისათვის საჭირო: ღვინო, ზეთი, პური, სანთელი და სხვ. ამდგვარი ფაქტები დადებითად მოქმედებს ტაძრის ფინანსურ მდგომარეობაზე და მრევლის წევრთა მხრიდან ამდგვარი დახმარებათა სიმრავლე გარკვეულ წილ შეღავათს იძლევა ფინანსურ-ეკონომიკური თვალსაზრისით.

7. პასიურ ანგარიშთა (გასავალთა) კატეგორია: სამეურნეო ხარჯი

7.1. სამეურნეო ხარჯვითი ნაწილის არსებობა აუცილებელია ნებისმიერ ტაძარში. ტაძარში მყოფი მრევლის წევრთა რაოდენობა განსაზღვრავს „სამეურნეო ხარჯვითი ნაწილის“ სიდიდეს. ქვაშვეთის წმინდა გიორგის სახელობის ტაძარში არსებული სამეურნეო საქმიანობისათვის გაწეული ხარჯის მონაცემები დამოკიდებულია მრევლის წევრთა დიდ რაოდენობასა და ტაძარში მომუშავე თანამშრომელთა რაოდენობაზე, ასევე სასულიერო პირთა რაოდენობაზე რომლებიც მსახურებენ ტაძარში (15 სასულიერო პირი). სამეურნეო ხარჯებში ერთიანდება მრავალი დასახელების ხარჯი, რომლებიც ყოველდღიურად სააღრიცხვო პერიოდის განმავლობაში აღინუსხება „დავთარში“, სააღრიცხვო პერიოდის ბოლოს კი ფინანსური ოპერაციების ჯამური მონაცემები და დეტალური ანალიზი გადაიტანება შესაბამის სააღრიცხვო დოკუმენტებში, გაცემული თანხის დამადასტურებელ საბუთებთან ერთად. შექმნილ დოკუმენტს, რომელთაც ხელმოწერით ადასტურებს კეთილმოწყვე, ეკონომოსი და ფინანსურ ოპერაციაში მონაწილე პასუხისმგებელი პირი, ფიქსირდება პასიურ ანგარიშთა გეგმის ჩამონათვალში. სრულდება არსებული დოკუმენტების ელექტრონული ვერსიის არქივიზაცია.

8. პასიურ ანგარიშთა (გასავალთა) კატეგორია: ინვენტარის შეძენისათვის გაწეული ხარჯი

8.1. ინვენტარის შეძენისათვის გაწეული ხარჯის ცვალებადობა დამოკიდებულია არსებულ მოთხოვნილებაზე, რაც შეიძლება გააჩნდეს ტაძარს სააღრიცხვო პერიოდის განმავლობაში. ამიტომ, პასიური ანგარიშის ეს კატეგორია არის ცვალებადი სააღრიცხვო პერიოდის (ერთი წელი) დროს. წინამძღვრის დავალებით გარკვეული პერიოდის განმავლობაში ხდება ინვენტარიზაცია, იქმნება წერილობითი აქტები, რაც აადვილებს ეკლესიის საჭიროებისათვის გაწეული ხარჯების კონტროლს.

8.2. ტაძრისთვის შეძენილი ინვენტარი შეიძლება გავკოთ ორ კატეგორიად: საეკლესიო მსახურებებისათვის განკუთვნილი და სამეურნეო საჭიროებისათვის განკუთვნილი ნივთები. ამდგვარი გაყოფა კატეგორიის მიხედვით, გვეხმარება რათა სააღრიცხვო პერიოდის ბოლოს გვეჩინდეს სრულყოფილი მონაცემები ეკლესიაში არსებულ ინვენტარის შესახებ. მონაცემებს რევიზიას უკეთებს და შესაბამის დოკუმენტაციას ქმნის ეკონომოსი და საჭიროების შემთხვევაში წარუდგენს ტაძრის წინამძღვარს.

9. პასიურ ანგარიშთა (გასავალთა) კატეგორია: მიმდინარე რემონტისათვის გაწეული ხარჯი

9.1. მიმდინარე რემონტისათვის გაწეული ხარჯის დინამიკა დამოკიდებულია იმ აუცილებლობაზე, რაც შეიძლება გაჩნდეს ტაძარში გარკვეული პერიოდის განმავლობაში. მიმდინარე რემონტის ხარჯი შესაძლოა დაიფაროს ტაძრის ცენტრალური სალაროდან ან მრევლის წევრთა მიერ ნებაყოფლობით შემოწირულობათა მეშვეობით. ნებისმიერი მონაცემი რაც უკავშირდება „მიმდინარე რემონტს“ ეცნობება ტაძრის წინამძღვარს და შესაბამისი იმფორმაცია (ფინანსური დოკუმენტაცია) აისახება პასიურ ანგარიშთა გეგმაში.

10. პასიურ ანგარიშთა (გასავალთა) კატეგორია: სანთლის საამქროს ფუნქციონირებისათვის გაწეული ხარჯი

10.1. „სანთლის დამამზადებელ საამქროს“ ფუნქციონირებისათვის საჭიროა სანთლის (ცვილის) შემოტანა საამქროში, რომელსაც ახორციელებს (ინდივიდუალური მეწარმე) მომწოდებელი, ხდრბა მას შემდეგ რაც სანთლის (ცვილის) ხარისხს შეამოწმებენ სანთლის საამქროში მომუშავე ტექნოლოგები. „სანთლის დამამზადებელ საამქროში“ ტექნოლოგების შერევა და კვალიფიციურობის მიხედვით მათი დასაქმება მიმდინარეობს წინამძღვრის ლოცვა-კურთხევით. შესყიდვის დროს ფორმდება მიღება-ჩაბარების აქტი, სადაც მითითებულია რაოდენობა აღებული სანთლის (ცვილის), რომელსაც ხელმოწერით ადასტურებენ ტექნოლოგები და ფინანსურ ოპერაციაში მონაწილე პირები. არსებული დოკუმენტი ინახება შესაბამის ანგარიშთა გეგმაში.

10.2. „სანთლის საამქროს“ ფუნქციონირებისათვის საჭიროა წარმოებისათვის საჭირო მასალა და ძირითადი საშუალებები, რომელთა შეძენაში წინამძღვრის ნებართვით მონაწილეობას იღებს ტექნოლოგები და ეკონომოსი, როგორც წარმოების მენეჯერი. ნებისმიერი ფინანსური ოპერაცია რაც დაკავშირებულია „სანთლის საამქროს“ წარმოებასთან ტარდება ტაძრის პასიურ ანგარიშთა გეგმაში, უკეთდება ფინანსური ანალიზი, რათა წარმოება იყოს რენტაბელური.

10.3. „სანთლის საამქროში“ მომუშავე ტექნოლოგებს ხელფასი აუნაზღაურდებათ წარმოებული სანთლის რაოდენობის მიხედვით, რაც გამოითვლება სააღრიცხვო პერიოდის ბოლოს (ერთი თვე) წინასწარ შეთანხმებულ მოლაპარაკების მიხედვით. ტექნოლოგები შესაბამის უწყისზე ხელმოწერით ადასტურებენ აღებული ხელფასის ოდენობას, რომელიც ცვალებადია თვეების მიხედვით და დამოკიდებულია წარმოებულ სანთლის რაოდენობაზე.

11. პასიურ ანგარიშთა (გასავალთა) კატეგორია: საჩუქრები

11.1. საჩუქრების გაცემის გადაწყვეტილებას იღებს ტაძრის წინამძღვარი. საჩუქარი გაიცემა ტაძრში მსახურ სასულიერო პირებზე და თანამშრომლებზე. საჩუქრის სახეობაზე და ღირებულებაზე ეკონომოსი თანხმდება წინამძღვართან და ხდება არჩეული (საჩუქრის) ნივთის შეძენა ნაღდი ანგარიშსწორებით (გამონაკლის შემთხვევაში უნაღლოანგარიშსწორებით). შესაბამის დოკუმენტაციას აფორმებს ეკონომოსი და ხელმოწერით ადასტურებს ნივთის (საჩუქრის) შეძენას. ფინანსური მონაცემები აისახება პასიურ ანგარიშთა გეგმაში.

11.2. საჩუქრები გაიცემა ეკლესიის მრევლის წევრებზე, მოწვეულ სტუმრებზე, კერძო ან იურიდიულ პირებზე. ხშირ შემთხვევაში საჩუქრები გაიცემა საეკლესიო დღესასწაულებზე, მათთვის, რომლებმაც განსაკუთრებული წვლილი შეიტანეს ეკლესიის კეთილმოწყობის საქმეში. საჩუქრების შეძენისას დახარჯულ თანხების რევიზიას და კონტროლს ახორციელებს ეკონომოსი და ასახავს პასიურ ანგარიშთა გეგმაში.

12. პასიურ ანგარიშთა (გასავალთა) კატეგორია: ეკლესიის სარეზერვო ფონდი

12.1 ეკლესიის სარეზერვო ფონდი იქმნება წინამძღვრის ლოცვა-კურთხევით. ფონდის შექმნის მიზანია, დაგროვდეს ფინანსური მარაგი, რათა საჭიროების შემთხვევაში, შესაბამისი მიზნისათვის განიკარგოს თანხა.

ეკლესიის სარეზერვო ფონდში შეიძლება გაერთიანდეს ეკლესიის ცენტრალურ საღაროსთვის განკუთვნილი ნებისმიერი აქტივები, მათ შორის ეკლესიის საბანკო ანგარიშზე არსებული თანხები. ეკლესიის სარეზერვო ფონდიდან თანხის გაცემისას იქმნება შესაბამისი დოკუმენტი და აისახება შემოსავა-გასავალის ჟურნალში (დავთარის წიგნის ხარჯვით ნაწილში). სარეზერვო ფონდიდან თანხის განკარგვაზე ლოცვა-კურთხევას გასცემს წინამძღვარი, ფინანსური ოპერაციის იურიდიულ და ფინანსურ მხარეს აწესრიგებს ეკონომოსი. საბანკო ოპერაციებისას ხელმომწერ პირს წარმოადგენს ეკონომოსი (საპატრიარქოში მოქმედი შესაბამისი სამსახურის ნებართვის საფუძველზე), ხოლო ტაძრის ბეჭედს, ფინანსური ტრანსაქციის შესასრულებლად განკარგავს ტაძრის წინამძღვარი. სააღრიცხვო პერიოდის ბოლოს ფინანსური მონაცემები წარვედინება ტაძრის წინამძღვარს.

თანამედროვე საქართველოსათვის უაღრესად მნიშვნელოვანია ეკლესიისა და სახელმწიფოს ურთიერთობების ყოველმხრივი განვითარება როგორც საერო, ისევე საეკლესიო სფეროში. ეკლესიისა და სახელმწიფოს მატერიალური და ფინანსური სიძლიერე უზრუნველყოფს ერის სულიერ და ეკონომიკურ კეთილდღეობას, რაც დამყარებულია სახარებისეულ სწავლებაზე: სამართალზე, წყალობასა და რწმენაზე (მათე 23;23). ქართული საეკლესიო სამართლის მოცულობა და მოქმედების არეალი წმინდა საეკლესიო მოწესრიგების სფეროს სცილდება და საერო-სახელმწიფოებრივ მნიშვნელობას იძენს.¹

Nugzar Samkharadze

Regarding the Passive Accounts arising during Economic and Managerial Activities in Church

R e s u m e

Among different acting systems of relations between the state and the church Georgian Orthodox Church is distinguished by its originality. It has chosen the model of close cooperation with the state. Upon the review of financial aspects of management the necessity of sharing experience of modern active systems is shown. As the current accounting system is special in Georgian church and the difference is caused due to different relations between the state and the church, it is essential to provide financial transparency and work on special accounting models of income and expenditure of church as well as application of modern standards, establishment of united accounting area and operation of united electronic system of income and expenditure accounting. Also formation of the plan of accounts as approved in modern world in order to have simplified public monitoring and provide transparency of financial accounting in churches and monasteries.

In future it is essential to study active systems and legislative experience of relations between the state and the church in order to establish collaboration of the church and the state on three basic principles: neutrality, tolerance and parity.

¹ ჯავახიშვილი ივ., ქართული სამართლის ისტორია (წიგნი პირველი), ზოგადი ცნობები, თხზ. ტ.6, თბ., 1982, გვ. 23.

რელიგია და ბიზნესი: წინააღმდეგობა თუ ერთიანობა

ქვეყნის ეკონომიკის მდგრადი სოციალურ-ეკონომიკური განვითარება და პოზიტიური განახლების გზით მისი ზრდა შეუძლებელია ერის გამაერთიანებელი იდეის გარეშე. ეროვნული იდეა, უწინარეს ყოვლისა, ხალხის თვითგაგება, თვითიდენტიფიკაციაა საბაზისო და ძირითადი ფასეულობების სისტემაში. ეს სისტემა დაფუძნებულია სულიერ ტრადიციებზე, ხოლო მის ელემენტებს შორის განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ღვთის მიერ ადამიანში ჩადებული და რელიგიის მიერ მხარდაჭერილი მორალური გრძნობები.

ქრისტიანული რელიგიის ეთიკის პრინციპები საფუძვლად დაედო, როგორც სოციალურ-კულტურულ, ისე სამეურნეო ცხოვრების თანამედროვე ასეულობათა ორიენტაციებს. ესაა, უპირველეს ყოვლისა, ჰუმანიზმი, თანაგრძობა, დემოკრატიზმი, სოციალური სამართლიანობა, მორალურობა და პასუხისმგებლობა, რაც ემსახურება ეკონომიკური ურთიერთობების ჰარმონიზაციას. მორალის ღვთიური წარმოშობის შესახებ წერდა ცნობილი ეკონომისტი ადამ სმიტი.¹

ამავე დროს, დასავლურმა ქრისტიანობამ ერთმანეთისგან გამოყო სულიერი (რელიგია) და მატერიალური (ბიზნესი), პირველი მათგანი მიაკუთვნა ზეციური სფეროს, მეორე კი – მიწიერს. თუმცა, მიწიერისა და სულიერის დაპირისპირება მიუძღვება ქართული მართლმადიდებლური ცნობიერებისათვის. ის აღიარებს ადამიანის სამეორიანობას: სული, სულიერება და სხეული. ღმერთი ერთარსებაში აერთიანებს სულიერსა და მატერიალურს. საზოგადოებრივი მოვლენების დონეზე ამ პრინციპის ერთგვარი პროექტირების საფუძველზე ჯ.მ. კეინზი წერდა: ჩვენ გვჯერა, რომ რელიგია და ბიზნესი არ შეიძლება „ადამიანის სულის სხვადასხვა კუთხეში იყოს განცალკევებული“.²

ქრისტიანობის ეკონომიკური ინსტიტუტები, უწინარეს ყოვლისა, შრომითი ურთიერთობებისა და საკუთრების სისტემებში, ასევე მეწარმეობის სფეროში გაჩნდა. თავისუფალი შრომის უპირატესობა, ეკლესიამ უფრო ადრე აღიარა, ვიდრე სხვა საზოგადოებრივმა ინსტიტუტებმა. პროტესტანტიზმმა ჩამოყალიბდა სპეციფიკური ეთიკური სისტემა, სადაც შრომა აღიარებულია ღმერთისადმი მსახურებად, მაგრამ შრომის პროცესის ცენტრალური ელემენტი, მართლმადიდებლობისაგან განსხვავებით, არის არა სულიერი და მორალური თვითაღზრდა, არამედ ხარისხიანი საბოლოო პროდუქტი, რომელსაც სხვა უპირატესობთან ერთად სილამაზეც გააჩნია.

მართლმადიდებელი ქრისტიანებისთვის კი პიროვნება ნებისმიერ სოციალურ-ეკონომიკური ინსტიტუტზე განუზომლად მაღლა დგას, იქნება ეს კერძო საკუთრება, კაპიტალი თუ სხვა სახის ფიზიკური სიმდიდრე. შესაბამისად, მათთვის უაღრესად ღირებულია ადამიანის შრომა. ვფიქრობთ, რომ ამჟამინდელი კრიზისის ნამდვილი მიზეზი ისაა, რომ ფული შრომის შედეგებისგან მეტად მოწყვეტილი და განცალკევებული აღმოჩნდა. ნათელი ღირებულებითი ორიენტირებისგან განსაკუთრებით დაშორებულია მრავალი ახალგაზრდის შრომითი საქმიანობა.

ჩვენ მიერ საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის საინჟინრო ეკონომიკის დეპარტამენტის სტუდენტებს შორის ჩატარებულმა კვლევამ, აჩვენა, რომ გამოკითხულთა მხოლოდ 6% ხედავს ცხოვრების აზრს მუშაობაში. თუმცა, უნდა აღინიშნოს, რომ სტუდენტების 50.1% თვლის, რომ შრომა არის საკუთარი შესაძლებლობების რეალიზაციის საშუალება; 19.7% შრომას საკუთარი მზარდი მოთხოვნილებების დაკმაყოფილების საშუალებად განიხილავს; 11.2% – გარემოს გაუმჯობესების საშუალებად და 9.1% – სიმდიდრის დაგროვებას უკავშირებს.

¹ Смит А., Теория нравственных чувств. М.: Республика, 1997, ст. 351.

² Кейнс Дж.М., Беглый взгляд на Россию В кн.: Общая теория занятости, процента и денег. М.: Эксмо, 2007, ст. 960.

აშკარაა, რომ სტუდენტები მგრძობიარედ რეაგირებენ სოციალური მინიშნებებზე: თუ რომელი სახის შრომას და როგორ აფასებს საზოგადოება, აქედან გამომდინარე, ახალგაზრდები ცდილობენ განავითარონ სინამდვილის შესაბამისი რეალისტური მოლოდინები. გამოკითხვის შედეგები ასევე არაპირდაპირ მიუთითებს ტრადიციული ღირებულებების ნაწილობრივი შენარჩუნების შესახებაც, რომლის მიხედვით, შრომა განიხილება არა მხოლოდ როგორც კეთილდღეობის წყარო, არამედ, როგორც მორალური ცხოვრების გამოხატულება.

კვლევებიდან ჩანს ასევე გარკვეული უტილიტარული დამოკიდებულება შრომისადმი ანუ, არა როგორც ადამიანის თვითრეალიზაციის ბუნებრივი გზისა და წესისადმი, არამედ როგორც რაღაც იძულებითისადმი დამოკიდებულებაც, რადგან ადამიანი სხვაგვარად ვერ უზრუნველყოფს საკუთარ ცხოვრებას. ასე რომ, ერთი მხრივ, ვიწროვდება და „იფიტება“ შრომის მოტივაცია, და მეორეს მხრივ, კრიზისულ სიტუაციებში მუშაობის, ახალი პირობებისადმი ადაპტაციის მეტად დაბალი პოტენციალი უვითარდებათ ადამიანებს. ასეთ პირობებში „თეთრ საყელოებიან“ მუშაკებს შესაძლოა ფიზიკური შრომა მოუწიოთ. კრიზისმა უნდა ასწავლოს ახალგაზრდებს, რომ სოლიდარული საზოგადოება პატივს სცემს ნებისმიერი ადამიანის შრომას.

დღეს, ცოდნის ეკონომიკის ეპოქაში ისე, როგორც არასდროს, აქტუალურია ეკონომიკის შემდეგი განმარტებები: არისტოტელე – „ეკონომიკა არის ეთიკის განუყოფელი ნაწილი“, ს.ნ. ბულგაკოვი – „ეკონომიკა არის ნორმებისა და იდეალების სისტემა, რომლებიც გამოიყენება სამეურნეო ცხოვრებაში“ ჯ.მ. კეინზი – „ეკონომიკა არის გამოყენებითი ეთიკა“. ლ. ვალრასი და ბ. პარეტო კი თვლიდნენ, რომ ეკონომიკა, როგორც მეცნიერება შედგება „წმინდა თეორიის“, გამოყენებითი ეკონომიკისა და მორალისაგან.

აღსანიშნავია, რომ ყველა ამ თვისების მნიშვნელობა ბევრად გაიზარდა დღეს, როდესაც დადგა ცოდნაზე დაფუძნებული ეკონომიკის ეპოქა, როდესაც ზოგიერთი მეცნიერი ხელოვნურად განაცალკევებს ცოდნას ადამიანისა და მისი შრომისაგან, რის შედეგადაც ირღვევა ეკონომიკური ურთიერთობების ჰუმანიზაციის პრინციპი. ამ პრობლემის გადაჭრაში ქართული მართლმადიდებელი ეკლესიის რელიგიური შეხედულებების დადებით რესურსების ჩართვა, ჩვენი აზრით, უაღესად მნიშვნელოვანია. მართლმადიდებლური ეკლესიის ბოლო დროის ქმედითი აქტიურობა არსებითად უწყობს ხელს ეკონომიკური მეცნიერებაში ახალი ჰუმანიზმის გაძლიერებას.

ბიზნესის სფეროსათვის ობიექტურად დამახასიათებელი არაჰუმანურობა ქრისტიანული სწავლებისაგან შორს მდგარ ადამიანებში იწვევს სტიქიურ ინტელექტუალურ პროტესტს, რის შედეგადაც საზოგადოებაში სოციალური პროგრესის შესახებ მთელი რიგი უტოპიური შეხედულებები ჩნდება, როგორცაა, მაგალითად, კომუნიზმი და სხვა.

ჯ.მ. კეინზი რუსულ კომუნიზმს, ერთი მხრივ, რელიგიას, მეორე მხრივ კი, ტექნიკური გამოცდილებას უწოდებდა. კაპიტალიზმსაც იგი რელიგიად მოიხსენიებდა, თუმცა, უფრო ტოლერანტულ რელიგიად¹. ჯ.მ. კეინზი წერდა, რომ „ლენინიზმი რელიგიისა და ბიზნესის მეტად უცნაური კომბინაციაა. ეს ორი მცნება ევროპელებს საუკუნეების განმავლობაში საკუთარი სულის სრულიად სხვადასხვა კუთხეში აქვთ განთავსებული“².

საბაზრო ეკონომიკაზე გარდამავალ პერიოდს თან ახლდა მკაცრი კონკურენცია, ბრძოლა გადარჩენისთვის, კანონების შეუსრულებლობა, მოსახლეობის შემოსავლების მნიშვნელოვანი დიფერენციაცია. შედეგი კი სიმდიდრის, ფულისა და დაგროვების სასარგებლოდ ცხოვრებისეული ფასეულობის უარყოფა იყო.

ჩვენი კვლევის შედეგებმა აჩვენა, რომ სტუდენტები სიმდიდრეს პროტესტანტული ეთიკის შესაბამისად აფასებენ: გამოკითხულთა 63.9% მიიჩნევს, რომ სიმდიდრე ადამიანის წარმატებული საქმიანობის შედეგია, 16.2% ფიქრობს, რომ სიმდიდრე არის ადამიანის სოციალური სტატუსის მაჩვენებელი; 16.9% თვლის, რომ

¹ Кейнс Дж.М. Беглый взгляд на Россию В кн.: Общая теория занятости, процента и денег. М.: Эксмо, 2007, ст. 939.

² იქვე, გვ. 914.

სიმდიდრე ხრწნის ადამიანს და მას არაჰუმანურს ხდის. უფალი იესოს სიტყვები, რომ აქლემი უფრო ადვილად გაძვრება ნემსის ყუნწში, ვიდრე მდიდარი სასუფეველში შევა, ეკლესიის მსახურთა აზრით, უფალი სიმდიდრეს როგორც ასეთს კი არა, არამედ სიმდიდრის დაგროვებას სიმდიდრისთვის გმობს. თავისთავად, სიმდიდრე არც ბოროტება და არც სიკეთეა, არამედ ის, უწინარეს ყოვლისა, გამოცდა და პასუხისმგებლობაა. ასეთი მიდგომა გასაგებია სტუდენტებისთვის: მათი 55.5% მიიჩნევს, რომ კერძო საკუთრება ადამიანს უფრო მეტად ხდის პასუხისმგებელს, 28.1% კი თვლის, რომ კერძო საკუთრება ადამიანის უფრო მეტ თავისუფლებას ხდის შესაძლებელს.

სტუდენტების დამოკიდებულება ფულისადმი უფრო ნაკლებად მგძნობიერია, ვიდრე სიმდიდრისადმი. გამოკითხულთა 48.5%-ისთვის ფული მხოლოდ სასარგებლო ნივთების შეძენისათვის საჭირო ტექნიკური საშუალებაა; 26.7%-ისთვის – შრომის შეფასების ბუნებრივი შედეგი და მეთოდი; მხოლოდ 11.2%-ს უყვარს ფული როგორც „აბსულუტური ღირებულება“, 9.6% ფულს საზოგადოებაში თვითდამკვიდრებისა და საკუთარი სტატუსის ამაღლების საშუალებად მიიჩნევს. საბაზარო პრაგმატიზმს, სადაც ყველაფერი იზომება ფულით, შეიძლება იმ ფასეულობის დაკარგვა გამოიწვიოს, რაც ჩადებულია მართლმადიდებლობის სულიერ და კულტურულ ტრადიციებში, შეუძლია გაანადგუროს ქვეყნა, დატოვოს ის კრიზისის დასაძლევად საჭირო მორალური ძალის გარეშე.

სტუდენტებს შესაბამისი დამოკიდებულება აქვთ ფულის დაგროვებისადმიც: მათი 52.9% მიიჩნევს, რომ აუცილებელია მისი შენახვა მხოლოდ „შავი ღლისთვის“; 14.3% ფიქრობს, რომ დაგროვება არ არის საჭირო იმიტომ, რომ ფული „მინც გაქრება“; 10.1% თვლის, რომ ეს ცუდია სულისთვის („გახდები ტუნწი და ეჭვიანი ადამიანი“). გაუმაძღრობა და სიხარბე სასიკვდილო ცოდვებად ითვლება. ქრისტიანულმა რელიგიამ შექმნა ზნეობრივ ღირებულებათა სისტემა, რომელსაც შეუძლია დაიცვას საზოგადოება სულიერი დაცემისაგან.

დღეს ცოდნის მართვის ტექნოლოგიებში უკვე ხშირად კეთდება აქცენტი სულიერ ფასეულობებზე, როგორცაა, მაგალითად, კორპორაციის შიგნით, ან სხვადასხვა ფირმებს შორის ცოდნის გაცვლის დროს არსებული ნდობის ფაქტორი. ბიზნესმენები აცნობიერებენ თანამშრომლების უსაზღვრო შესაძლებლობების გონივრულად გამოყენების აუცილებლობას, მაგალითად, როდესაც ისინი ახორციელებენ ე.წ. „ბიზნეს საზოგადოების“ პროგრამებს – კერძოდ, ნაკლებად განვითარებულ რეგიონებში წარმატებული საქმიანი ადამიანები ასწავლიან და უვითარებენ ადგილობრივ მოსახლეობას სამეწარმეო უნარ-ჩვევებს.

ისმის სავსებით ლეგიტიმური კითხვა: შეიძლება თუ არა რომ ბიზნესი ეფუძნებოდეს რელიგიური რწმენას? პრაქტიკა დადებითად პასუხობს ამ კითხვაზე. საქართველოში XIX – XX სს. ვაჭართა წრის რიგი წარმომადგენლები (სარაჯიშვილები, ზუბალაშვილები და სხვა) არა მარტო ეკონომიკურად უჭერდნენ მხარს მორწმუნეებს, არამედ რელიგიურ პრინციპებზე აგებდნენ საკუთარ ბიზნესს. ზოგიერთი ქართველი მეწარმე დღესაც აგებს საკუთარ ბიზნესს რელიგიურ პრინციპებზე. სულიერ ფასეულობებზე დაფუძნებული ბიზნესი ტრადიციულად ითვლება იაპონიასა და ახლო აღმოსავლეთში. საქართველოს გამოცდილება ამ თვალსაზრისით, საერთო მსოფლიო პროცესის შემადგენელი ნაწილია. რელიგიური საწყისები სხვადასხვა დონით არის მრავალი ქართველი ბიზნესმენის ბიზნეს-კულტურაში.

სულიერი კომპონენტები სრულიად ახლებურად აყალიბებენ კომპანიის განვითარების საფუძვლებს. მართლმადიდებლური კორპორატიული კულტურა სამ ძირითად პრინციპს ეფუძნება. პირველ რიგში, მაღლიანობა არის ზემდგომის მიერ თანამშრომლისათვის მეტი მაღლის, ანუ, ნებისა და ძალის გაცემა. მეორე, განათლება არის ინდივიდის სულიერი ფასეულობების მთლიანად კორპორაციის დონეზე გადაცემა. მესამე, ერთობა არის პერსონალისათვის სიკეთის ქმნასა და სიყვარულში ერთიანობა, კომპანიის სულიერი, გონებრივი და მატერიალური ცხოვრების ერთ მთლიანობაში გაერთიანება. კორპორატიული სტრუქტურის აღწერილი მოდელის ძლიერი მხარეები აშკარაა: კრიზისის დროს ობიექტური სირთულეებისადმი მომთმენი დამოკიდებულება; ხელმძღვანელებისადმი პატივისცემა და ლოიალური დამოკიდებულება; კონფლიქტის დროს

კომპრომისების ძიება; წარუმატებლობის გამო იმედგაცრუების არ არსებობა; პიროვნების თვითსრულყოფა. ბიზნესმენმა იცის რა, თუ რომელი რელიგიის მიმდევარია თანამშრომელი, შეუძლია ასეთი თვისებებისათვის მისი სათანადოდ დაჯილდოვება. მაგალითად, წახალისების მიზნით შეიძლება წმინდა ადგილებში მათთვის მოგზაურობის შეთავაზება, მობილური ტელეფონების ჩუქება, სადაც ბიბლიიდან სხვადასხვა ტექსტები იქნება ჩაწერილი და სხვა.¹ წახალისების ასეთ ფორმას უკვე იყენებენ სხვადასხვა კომპანიებში ზოგიერთი ქართველი ბიზნესმენი.

სავსებით ნათელია, რომ ფინანსური და ეკონომიკური კრიზისი გამოყენებული უნდა იყოს ბიზნესის ახალი ეთიკის შესაქმნელად, საქართველოში ბიზნესმენის როლის სრულიად ახლებურად გასაგებად: ბიზნესმენი არის არა ფუფუნების მომხმარებელი, არამედ სამართლიანი საზოგადოების მშენებელი. ბიზნესმენის გატაცება ფულით, სიმდიდრით ჩრდილავს ადამიანში ღვთის სახიერებას. როდესაც ადამიანები იწყებენ ერთმანეთის მხარდაჭერას, პასუხს აგებენ ერთმანეთის გამო და ახორციელებენ საქველმოქმედო საქმიანობას, სწორედ მაშინ აღწევენ ისინი ძალიან მნიშვნელოვან ერთიანობას არსებული პრობლემების დასაძლევად. ჩვენ ისე უნდა „აღვზარდოთ საკუთარი სული, რომ მას თავად შეეძლოს უფლის წინაშე დგომა, და სიკეთის არჩევა სრულიად თავისუფლად და შეგნებულად“.² ბიზნესი და რელიგია სულის სხვადასხვა კუთხეში კი არ უნდა „განთავსდეს“, არამედ ბიზნესი უნდა განხორციელდეს იმ ზნეობრივი ფასეულობების საფუძველზე, რომლებიც შექმნილია და ინახება რელიგიის მიერ. თუ საქართველო საბაზრო ეკონომიკის მქონე სახელმწიფო გახდა, ეს არ ნიშნავს, რომ ჩვენი სულიც საბაზრო უნდა გახდეს.

რელიგია ეხმარება ადამიანს თავად გადაწყვიტოს, რა არის სწორი (მორალური), და რა – არა, გააკეთოს ყველაზე სერიოზული არჩევანი – არჩევანი ცასა და მიწას შორის, აზრების არჩევანი. სირთულე ისაა, რომ ეს არის ერთი ადამიანის მიერ მის ყველაზე სანუკვარ იდეალებს შორის, მის სხვადასხვა მდგომარეობას შორის არჩევანი. „ზოგჯერ უნდა მოიწყვიტო ფეხები, რომ არ ჩამოგცვივდეს ფრთები. ზოგჯერ უნდა ამოითხარო თვალი, რომ არ გამოჟონოს ტვინმა“ – მოჰყავს მეტაფორა ო.ა. კურაევის, რათა აჩვენოს არჩევანის მთელი დრამატიზმი.³ რა თქმა უნდა, არჩევანის თავისუფლება ყველა ადამიანს აქვს, ეს არის ღვთაებრივი საჩუქარი. აკეთებს რა არჩევანს ბოროტების სასარგებლოდ, ადამიანი თანდათან ხდება მისი მონა, საბოლოო ჯამში კი, საკუთარ თავს ართმევს თავისუფლებას. ყოველგვარი მორალური ორიენტირების გარეშე ნებისმიერი ეკონომიკური თავისუფლება დესტრუქციულია პიროვნებისთვის. მორალური საფუძველს მოკლებული ბიზნესი არა მხოლოდ არასტაბილური, არამედ საშიშიცაა: ჩვენი სულების მდგომარეობის შესახებ მსჯელობა შესაძლოა იმ მდინარეების, ტყეებისა და ატმოსფეროს დაბინძურების დონის მიხედვით, რომლებიც საზოგადოებრივი სიკეთეებია, მაგრამ „პრივატიზებულია“ მეწარმეების მიერ. საზოგადოების წინაშე მდგარი „პრობლემების გადაჭრის უმოკლეს გზად ქართველი ხალხის დედაეკლესიის წიაღში დაბრუნება მიგვაჩნია, ვინაიდან იქაა რელიგიასა და საღ აზრს შორის ჰარმონიულად ორმხრივი ურთიერთმემავსებელი დამოკიდებულება“, – წერს ინეზა გაგნიძე.⁴

აღსანიშნავია, რომ ბიზნესისა და რელიგიის სინგარმონიზმი ერთმანეთისგან დამოუკიდებლობას, მათ თანამშრომლობას, მაგრამ არავითარ შემთხვევაში შერწყმას არ ნიშნავს. თანამშრომლობაა ის, რომ პრაქტიკაში მათ ერთი და იგივე მორალური იდეალი განახორციელონ. პრაქტიკული თვალსაზრისით საქმე ეხება ორი კულტურის: რელიგიური სფეროსა და ბიზნესის კულტურის „თანამშრომლობას“. რელიგიურ კულტურას შეუძლია დაეხმაროს ბიზნეს კულტურას, რათა მან იპოვოს და განახლოს თავისი სულიერი შინაარსი.

¹ Сардарян А., Управление среди религий, Управление персоналом. 2009, №5, ст. 12-14.

² http://www.fond.moscow-crimea.ru/duhovny/zhitia/donenko/donenko_rm.html

³ Кураев А., Выступление перед студентами вузов. г. Кемерово, 2008.

⁴ გაგნიძე ი., მართლმადიდებლობა და ეკონომიკა, თბ., გამომცემლობა „უნივერსალი“, თბ., 2013, გვ.44.

რელიგიური კულტურიდან მეთოდების მექანიკური სესხება შეუძლებელია, რადგან მიზანი და ხასიათი ამ კულტურებს, რა თქმა უნდა, სხვადასხვა აქვთ. ამასთან, ადამიანი იბულებულია იცხოვროს ეკლესიურად და იცხოვროს სახელმწიფოში, იმიტომ, რომ ის „ეკუთვნის ორ სამყაროს, მადლიანი თავისუფლების და ბუნებრივი აუცილებლობის სამყაროში“,¹ ზეციურ და მიწიერ სამყაროში ერთდროულად.

„ქართულ მართლმადიდებლურ ეკლესიას მიაჩნია, რომ ეკონომიკის აღორძინება-განვითარებას უნდა მივუდგეთ სისტემურად და მასშტაბურად. ამისათვის, უპირველეს ყოვლისა, საჭიროა სულიერი და ეროვნული ღირებულებების დაცვა და განვითარება, ხალხის მატერიალურ კეთილდღეობაზე ზრუნვა, მეზობელ სახელმწიფოებთან კავშირის გაღრმავება და კულტურათა შორის დიალოგი, ქართული ბიზნეს-სექტორის გაფართოება და შეძლებული საშუალო ფენის შექმნა, განათლების, მეცნიერების, ჯანმრთელობის დაცვისა და სოციალური ინფრასტრუქტურის განვითარება“.²

პრაქტიკულ სფეროებში ბიზნესი და რელიგია საზოგადოებრივი ცხოვრების კულტურულ სივრცეში ურთიერთქმედებენ. რელიგია მჭიდროდ უკავშირდება გარემომცველ რეალობას, ეკლესიის განვითარება მიჰყვება მის ფარგლებს გარეთ მიმდინარე განვითარებას. რელიგია მხოლოდ იმ შემთხვევაში შეიძლება გახდეს ქართული საზოგადოების აღორძინების რეალური ფაქტორი, თუ ის გააცნობიერებს და აღიარებს თანამედროვე საზოგადოებრივ ცხოვრებას, რომელიც მჭიდროდ უკავშირდება ბიზნესს. აქ ძირითადი პრინციპებია – კულტურათა შორის დიალოგის, რელიგიური და საზოგადოებრივი ურთიერთქმედების ორგანიზაციების (ღია დისკუსია, ერთობლივი ღონისძიებები) პრინციპები.

საქართველოს მორალური ძალა ემყარება ცხოვრებაში ყველაზე მთავარს – სიყვარულს, მისგან მომდინარეობს რწმენა და სულიერი კულტურა. მართლმადიდებელი ადამიანის გონება და ნება სულიერ-შემოქმედებითი მოძრაობაში მოდის სწორედ სიყვარულისა და რწმენის მეშვეობით. სიყვარული არის ფუნდამენტური სულიერ-შემოქმედებითი ძალა ქართული სულის, რომელიც თავიდანვე მიდრეკილია თანაგრძნობისა და სიკეთისადმი. სიკეთემ ჩამოყალიბდა მართლმადიდებელი ხალხების ურთიერთდახმარების, პასუხისმგებლობისა და ქველმოქმედების გრძნობები. ეკლესიურობის გრძნობა არის ეროვნული იდეის უნივერსალური ფორმა. საზოგადოებრივ ასპექტში ეს ნიშნავს სოციალურად მნიშვნელოვანი პრობლემების კოლექტიური პრინციპებით, საერთო ძალებით გადაჭრის უნარს. სულიერ ასპექტში ეკლესიურობაში იგულისხმება ზეციურისა და მიწიერის შერწყმა, ქრისტიანთა ერთიანობა მიწიერ საქმეებში შეთანხმების მიღწევის მიზნით. სწორედ ეკლესიურობაშია საქართველოს აღმავლობის საკმაოდ დიდი პოტენციალი.

ჩვენი ღრმა რწმენით, ქრისტიანული რელიგიის მიერ საუკუნეების განმავლობაში დაგროვილი სულიერი ფასეულობებისა და მორალური ნორმების აღდგენა შესაძლებელია მხოლოდ ე.წ. მორალური ეკონომიკის პირობებში. მორალური ეკონომიკის დოქტრინა ეფუძნება ეკონომიკური ცხოვრების, როგორც სოციალური მსახურების გაგებას, ხოლო მისი პრობლემა არის სულიერების ფუნდამენტური საკითხები. ვფიქრობთ, რომ სწორედ ამ საკითხებს მიეკუთვნება რელიგიისა და ბიზნესის მორალური დილემა, როგორც სულიერისა და მატერიალურის დუალიზმის გამოვლინება.

¹ Бердяев Н.А., Философия свободы. М.: Московский филиал «Интерпартнер - МКС» СП «МКС Плюс», 1990, ст. 224.

² მესხია ი., რელიგია და ეკონომიკური კრიზისი, ჟურნ. „ბიზნესი და კანონმდებლობა“, №115, 2009.

**Alexander Sichinava
Dali Sekhniashvili**

Religion and Business: Controversy or Unity

R e s u m e

The article deals with the moral and ethical aspects of Georgian national idea. The ways to implement this idea are based on inseparability and indivisibility of two concepts in the Orthodox Christians life - religion and business.

The recovery of moral values and moral norms, which were accumulated by Christian religion over the centuries, is possible only in conditions of moral economy. The doctrine of moral economy is based on the understanding of economic life as a social service, but its problem is the fundamental issues of spirituality.

ეკონომიკის შესახებ ქრისტიანულ და ისლამურ შეხედულებათა ურთიერთშედარებითი ანალიზი

მრავალი ეკონომისტის აზრით, კაპიტალიზმი მჭიდროდ არის დაკავშირებული რელიგიასთან. მაქს ვებერის აზრით, სწორედ რელიგიამ შექმნა ეკონომიკის თანამედროვე სისტემების ფორმირების წინაპირობები. ეთიკური თვალსაზრისით, ეკონომიკურ სუბიექტთა რელიგიურობა ხელს უწყობს ბიზნესის გამჭვირვალობას, პატიოსან პარტნიორობას და ა. შ. რელიგიური ქცევის ნორმების მრავალსაუკუნოვანი უცვლელობა განპირობებულია იმით, რომ მას ადამიანები უბრალოდ მიჰყვებიან ისტორიულად ჩამოყალიბებული კულტურული ფასეულობების ზეგავლენით. წინაპართა მიერ გადმოცემული რელიგიური ტრადიციები უზრუნველყოფს საზოგადოებრივი ინსტიტუტების სტაბილურობას. ოჯახურ ინსტიტუტს შეუძლია მნიშვნელოვნად შეუმსუბუქოს სახელმწიფოს სოციალური ტვირთი. ოჯახური და ეკონომიკური პრინციპები რეგულირდება რელიგიური კანონებით. რელიგიურ ზღვრებში ჩამოყალიბებული მორალური პასუხისმგებლობა წარმოადგენს ეკონომიკური სუბიექტების ქცევის განმსაზღვრელ ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ფაქტორს.

მორწმუნეთა კომერციული საქმიანობის გააქტიურებამ განაპირობა შრომითი ეთიკის ჩამოყალიბება, რითაც დაფასდა გულმოდგინე შრომა. რელიგიური თვალსაზრისით, ადამიანი უნდა შეიძინოს მხოლოდ იმდენი ქონება, რაც აუცილებელია მისი მოთხოვნილების დასაკმაყოფილებლად. მან ზნეობრივი ქცევები უნდა გამოხატოს არა მარტო ოჯახში, არამედ საზოგადოებაშიც, რაც თავის მხრივ მნიშვნელოვან როლს შეასრულებს ურთიერთნდობაზე აგებული დასავლური ეკონომიკური სისტემის ფორმირებაში. სწორედ რელიგიურ ფაქტორებზეა დამოკიდებული ის, რომ ერთი და იგივე ინსტიტუტები ერთ საზოგადოებაში უფრო ეფექტურად მუშაობს, ვიდრე მეორეში. საზოგადოებრივი ფასეულობები ყალიბდება საწყისი რელიგიური და შემოქმედებითი იმპულსებით. რელიგიური და ეთიკური აზრისაგან დაცლილ სიმდიდრეზე გამოდევნება სულ უფრო უკავშირდება წმინდა მიწიერ მისწრაფებებს. ცხოვრება უნდა გაუმჯობესდეს, მაგრამ ამისათვის უნდა გვესმოდეს ღვთის ხმა და უნდა მივეყვით მას. ადამიანთა ეკონომიკური ცხოვრების შესახებ რელიგიური შეხედულებები განუხრელად იცვლება. ამ თვალსაზრისით განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება ეკონომიკის შესახებ ქრისტიანულ და ისლამურ შეხედულებათა ურთიერთშედარებით ანალიზს.

ქრისტიანული სარწმუნოების ღრმა ცოდნა აუცილებელი პირობაა მატერიალური კვლავწარმოების სფეროს გაგებისათვის. სწორედ ამ რელიგიამ შექმნა შესაძლებლობა ჩამოყალიბებულიყო თანამედროვე პოსტინდუსტრიული საზოგადოება, რომელმაც დასაბამი მისცა საყოველთაო კეთილდღეობის ფორმირებას. საკუთრებისა და სიმდიდრის შესახებ ქრისტიანული გაგება ემყარება იმას, რომ საკუთრება ღვთისაგან ბოძებული ძვირფასი საჩუქარია, მაგრამ იმავდროულად ქონების მომხვეჭელური, დახარბებული მოპოვება ხრწნის სულს, უღირსად (უშრომლად, ქურდობით, სხვისი ძარცვითა და ყაჩაღობით) გამდიდრებული ადამიანის სული საკვსა ბოროტებით. ქრისტიანული მსოფლმხედველობისათვის დამახასიათებელია „ცოდვილი“ სიმდიდრისადმი ნეგატიური დამოკიდებულება. ამიტომ ჭეშმარიტმა მორწმუნემ თავი უნდა შეიკავოს სხვისი საკუთრების ხელყოფისაგან. ქრისტიანობისათვის პიროვნება ნებისმიერ სოციალურ-ეკონომიკურ ინსტიტუტზე მაღლა დგას. შესაბამისად, ადამიანი და მისი შრომა ბევრად უფრო მეტად ფასადება, ვიდრე კერძო საკუთრება, სიმდიდრე და ა. შ. ქონებისა და კაპიტალის დაგროვება გამართლებულია მხოლოდ ღვთის მიერ ბოძებული, კანონიერი გზით. ამიტომ საზოგადოების განვითარების ნებისმიერ ეტაპზე როგორც ცალკეული ქვეყნის, ისე მთლიანი მსოფლიო ეკონომიკის გონივრულად წარმართვის მიზნით საჭიროა კაცობრიობამ იხელმძღვანელოს ღვთის მცნებებით, რადგან ეკონომიკური თეორია და ნოუ-ჰაუ თავისთავად არაფერს ნიშნავს, თუ ხალხს არ გააჩნია საწყისი ეთიკური ფასეულობები, რომლის აუცილებლობაში დარწმუნება არავითარ მეცნიერებას არ

შეუძლია¹. მსოფლიო რელიგიების უმთავრესი ეთიკური ცნებები დაახლოებით ერთნაირია. ადამიანი, სხვა სულიერ არსებებთან შედარებით, დაჯილდოებულია თავისუფალი ნებით, გონიერებით და სიკეთისკენ სწრაფვით. იგი პასუხისმგებელია თავის საქმიანობაზე, ქმნილზე, თუკი ადამიანი გაითავისებს ამას, მაშინ ის შექმნის შრომის ეთიკასაც და მოაწვობს თავის გარე სამყაროსაც.

ქრისტიანობა ასახავს არა მარტო სულიერი ან ეთიკური, არამედ ეკონომიკური ცხოვრების წესებსაც. ბიბლიის თანახმად, მხოლოდ ღმერთია ყველაფრის მესაკუთრე. მისი საკუთრებაა თვით ადამიანიც, ამავე დროს, ადამიანებს შეუძლიათ ისარგებლონ და განაგონ ღვთის საკუთრება თავიანთი და თავისი საზოგადოების საკეთილდღეოდ. ადამიანები არიან ღვთისგან ბოძებული რესურსების მენეჯერები. ქრისტიანობა ადგენს კერძო საკუთრების ფლობისა და განკარგვის შემზღუდავ წესებს. ბიბლია კრძალავს სხვისი საკუთრების მოპარვას, აგრეთვე გასასხებულ ფულზე პროცენტის, როგორც მოთხოვნას, ისე მის გადახდასაც. ბევრი ეკონომისტი თანამედროვე ეკონომიკური თეორიის არსებით ნაკლოვანებას ხედავს იმაში, რომ რელიგიური ფაქტორი გამოიძევნა მეწარმის მოტივაციის სფეროდან. ადამიანის ეკონომიკური ცხოვრების მოდელმა თავისი ეგოისტური, მაქსიმალური რაციონალურობით ეკონომიკური საქმიანობიდან გამოიძევნა ეთიკური მხარე. კაცობრიობამ ბედნიერების წყარო უნდა ეძებოს არა სიმდიდრეში, არამედ მშვიდობასა და რელიგიურობაში. კომპანიების ნდობას ამყარებს მისი თანამშრომლების პატიოსნება. ეკონომიკაში სახელმწიფოს მხრიდან ზედმეტი ჩარევა ადამიანებს უკარგავს სამართლიანობის შეგრძნებას. მაგრამ ზოგჯერ იქმნება ისეთი შემთხვევებიც, როცა სახელმწიფო ინტერესებიდან გამომდინარე აუცილებელი ხდება კერძო საკუთრების ნაციონალიზაცია. კაპიტალიზმი ქრისტიანობის ეპოქაში აღმოცენდა, რომლის მთავარი მიზანი კაპიტალის დაბანდებიდან მოგების მიღებაა. მაგრამ მოგებისადმი თავშეუკავებელი სწრაფვა არ უნდა გაგვივივით კაპიტალიზმთან. პირიქით, კაპიტალიზმი ამ ირაციონალური მისწრაფების ამლაგმავია, განსაკუთრებით მდიდარ ქვეყნებში. მხოლოდ განვითარებადი ქვეყნებისთვის არის დამახასიათებელი ანგარება ფულის შოვნაში.

ქრისტიანობა ოდითგანვე გამოდის სახელმწიფოს (და არა თავისუფალი ეკონომიკის) მხარეზე. კაპიტალიზმი აღმოცენდა სახელმწიფო უსაფრთხოების დასაცავად. მიუხედავად ამისა, თავისუფალი ეკონომიკა მაინც არსებობს და იგი მჭიდრო კავშირშია ქრისტიანობასთან. მართლმადიდებელთათვის მიუღებელია ნებისმიერი რეფორმის კაპიტალიზმთან ადაპტაცია. საზოგადოების მიერ შექმნილი კანონები და ქცევები უნდა ეთანხმებოდნენ ღვთის მიერ დადგენილ ზნეობრივ ნორმებს. ღვთიური ადამიანურზე უპირატესია, ამიტომ ხელისუფლების მიერ დადგენილ კანონებს იქამდე უნდა ვეთანხმებოდეთ, ვიდრე ისინი ქვეყნად ქრისტიანულ სამართლიანობას იცავენ. სახელმწიფოს მართვაში სინდისისა და ქრისტიანული მორალის ამოქმედება (მათი ინსტიტუციური ლეგიტიმაცია) აუცილებელია და ქვეყნის ეკონომიკური ცხოვრების სრულყოფილად წარმართვის საწინდარია². ეკლესია არ ერევა პოლიტიკაში, მაგრამ მას შეუძლია რეკომენდაციები მისცეს პოლიტიკოსებს, ეკონომიკური სისტემის გაუმჯობესების მიზნით. ქრისტიანული თვალსაზრისით, სახელმწიფომ ხელი უნდა შეუწყოს კონკურენციის განვითარებას. უზენაესი მბრძანებლობს არამარტო რელიგიურ სახლებში, არამედ სახელმწიფო და ეკონომიკურ ორგანიზაციებშიც. ბიბლიურ წყაროებში მოცემულია ხელისუფლებისადმი მხარდაჭერის თეზისი, რომ გადასახადების გადახდა სავალდებულოა, მაგრამ გადასახადებიც ისეთი უნდა იყოს, რომ ადამიანმა შეძლოს მისი გადახდა.

მართლმადიდებლური ტრადიციებიდან წარმოშობილი სულიერება შეთავსებადია ეკონომიკურ წარმატებასთან, ისევე როგორც ლიბერალური ტრადიციები – ეკონომიკურ პოლიტიკასთან. გადაჭარბებით არ უნდა შეფასდეს მატერიალური სიკეთის როლი, რადგანაც იგი წარმატალია. რელიგიური თვალსაზრისით, თავად

¹ ცეცხლაძე მ., რელიგია და ეკონომიკა, გამომ. „შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი“, ბათუმი, 2010 წ., გვ. 199.

² ქრისტიანობა და ეკონომიკა, <http://old.press.tsu.ge/GEO/internet/conference/KrebuliBolo.pdf>. ქრისტიანობა და ეკონომიკა, სამეცნიერო კონფერენციის მოხსენებათა კრებული. ქრისტიანული ეკონომიკა სიყვარულს ეფუძნება და სიყვარულის კვლავწარმოებას ისახავს.

სიმდიდრე კი არ არის დასჯის მიზეზი, არამედ – ანგარებით მოპოვებული და მისგან გამოწვეული ამპარტავ-
ნული სიამაყე, რაც ხშირად სწორედ გამდიდრებულებს ემართებათ. სიმდიდრის განცდა ასოცირდება ეკონომი-
კური ცოდნის განცდასთან, რადგანაც ეკონომისტებს სჯერათ, რომ მხოლოდ მათ შეიცნეს ჭეშმარიტება. სინამ-
დვილეში ეკონომიკური სამყარო ისევე შეუცნობელია, როგორც მთელი სამყარო. შეუძლებელია ადამიანი გამო-
ვიდეს მისი გამოცდილების ფარგლებიდან. შესაბამისად, მომავლის აგება მხოლოდ წარსულის ცოდნაზე, არ
იდლევა წარმატების გარანტიას. რელიგიური თვალსაზრისით, ხელფასზე მომუშავე ადამიანი „ფასით არის ნა-
ყიდი“, ფულის მონაა, რომელსაც დაკარგული აქვს თავისუფლება, ყოველ შემთხვევაში სამუშაო საათების გან-
მავლობაში მაინც. ზოგიერთი რელიგიური მოღვაწის თვალსაზრისით, ადამიანმა საკუთარი შრომით უნდა იცხ-
ოვროს მაშინაც კი, როცა მას აქვს შანსი იცხოვროს საზოგადოების ხარჯზე. ბიბლია არ უკრძალავს ქალს
იშრომოს, აწარმოოს, ხელი მიჰყოს ვაჭრობას, იყოს მენეჯერი და ა. შ. სამწუხაროდ, ქალი დღესაც განიცდის
დისკრიმინაციას სამუშაოზე მოწყობის დროს. მართლმადიდებლები ეკონომიკურ ასპექტებსა და რწმენას შორის
ურთიერთდამოკიდებულების განხილვის დროს ავლენენ სამი სახის მიდგომას: 1. სილატაკე შემოსილია ქრის-
ტიანული სათნოებით – „ნეტარ არიან ღატაკნი“, მაგრამ ეს სულაც არ ნიშნავს იმას, რომ მდიდრები სამოთხ-
ეში ვერ მოხვდებიან, უბრალოდ ამის უფრო მეტი შანსი აქვთ ღარიბებს, რომლებიც მოთმინებით უძლებენ გა-
ჭირვებას და მაინც ღმერთის მადლიერნი არიან. ამ მოთმინების ფონზე ღარიბებმაც უნდა იზრუნონ გამდიდრე-
ბისათვის; 2. ქრისტიანული თვალსაზრისით, სიმდიდრე განიხილება, როგორც ღვთის წყალობა; 3. ღმერთმა
შექმნა მიწა და ადამიანს დააკისრა მასზე პასუხისმგებლობა. ბიბლიის მიხედვით ღმერთი მოგვიწოდებს საპასუ-
ხისმგებლო მართვისაკენ. ჩვენ ვღებულობთ ღმერთისაგან უნარ-ჩვევებს, ურთიერთობათა განვითარების პოტენ-
ციალს, სულიერ წყალობას, დროს, მატერიალურ საკუთრებასა და ფინანსებს, იმავდროულად ღმერთი გვაგა-
ვლებს ჩვენ ჭკვიანურად, ეკონომიურად და პასუხისმგებლობით ვმართოთ ღვთისაგან ბოძებული ქონება. ჩვენ
უნდა გავამრავლოთ იგი. სწორედ ამაშია ეკონომიკის არსი. თვით „ეკონომიკა“ ხომ „საოჯახო მეურნეობის
მართვის ხელოვნებას“ ნიშნავს. იგი გვასწავლის მატერიალურ ღირებულებათა წარმოების, განაწილებისა და
მოხმარების წესებს.

ფული სიმდიდრის საზომი ერთეულია, მაგრამ ფულით ვერ გამოვსახავთ ყველაზე ღირებულს: ჰერს,
მეგობრებს, ნათესავებს, ღმერთის სიყვარულს. სამოთხისა და ნეტარების ფულით გაზომვა შეუძლებელია. ადა-
მიანს ახალ ფასეულობათა შექმნისა და გონიერულად მართვის უნარი ღმერთმა უბოძა. ამიტომ ღმერთმა სწო-
რედ ადამიანს დააკისრა ამ ცოდნის სწორად გამოყენების პასუხისმგებლობა. ეს არ არის ადამიანის არჩევანი.
მას ღვთისაგან დაევალი იყოს შემოქმედი, გაამრავლოს რესურსი, აწარმოოს სიმდიდრე. მაგრამ სამწუხაროდ
ადამიანთა უმრავლესობას ღვთისაგან ნაბოძები სიმდიდრის მართვის უფლება გადაექცა სიამაყის გრძნობად,
რაც გამოიხატება საზოგადოებრივი მდგომარეობის ამაღლების სურვილში. სილატაკე თავისთავად არ არის სი-
კეთე, არც სიმდიდრეა ბოროტება. ღატაკსაც და მდიდარსაც თანაბრად აკისრიათ პასუხისმგებლობა ღვთის წი-
ნაზე. როგორც ღარიბი, ისე მდიდარიც შეიძლება იყოს კეთილი და ბრძენი, ორივე მათგანს შეუძლია თანაბრად
სძლიოს გაამპარტავნების ცდუნებას, არ დაივიწყოს ღმერთი. „ნეტარ არიან“ ისინი, ვინც გასცემენ ქონებას
ღმერთის გზაზე, მაგრამ ეს ქონება პატიოსანი შრომით უნდა იყოს მოპოვებული. ადამიანს მიესაჯა ჭეშმარიტი,
სამართლიანი გზით ცხოვრების ვალდებულება უფლის მოსვლამდე. მან ალალი, პატიოსანი შრომით უნდა და-
იკმაყოფილოს არა მარტო თავისი, არამედ სხვისი მოთხოვნებიც. სწორედ ამიტომ არის ეკონომიკა მნიშვნელო-
ვანი ადამიანისათვის.

თანამედროვე ეტაპზე უკვე ნათელი ხდება, რომ მხოლოდ უხილავი ხელი არ არის საკმარისი ბაზრის
დასარეგულირებლად, ამისათვის საჭიროა ეთიკური ნორმების გამოყენებაც. ეკონომიკაში ეთიკური ნორმების
გამოყენების გარეშე იზრდება ტრანსაქციური ხარჯები, იკარგება ნდობა სოციალურ-ეკონომიკურ ურთიერთო-
ბებში¹. ეკონომიკის საფუძველი კაპიტალია, რომლის ტიპსაც განსაზღვრავს შესაბამისი ქვეყნის კულტურულ-

¹ https://www.tsu.ge/data/file_db/economist_faculty/eka%2520gulua.pdf. გულუა ე., თსუ, ეკონომიკის ფაკულტეტი, წარმოების ეკონომიკა და მართვა, კრებული, ქრისტიანობა და ეკონომიკა, თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა.

რელიგიური ტრადიცია. ქრისტიანობა პასუხისმგებელია მეწარმის ეთიკაზე, ხელისუფლება კი თვალყურს ადევნებს ამ ეთიკური ნორმების რეალიზაციას. ეკონომიკურ გადაწყვეტილებათა მიღების დროს აუცილებელია მორალურ ფასეულობათა გათვალისწინება, რომლის გარეშეც შეუძლებელია ეკონომიკური სტაბილიზაციის უზრუნველყოფა. რელიგიათაშორისი დეკლარაცია განკუთვნილია ქრისტიანებისათვის, მუსლიმანებისა და ებრაელებისათვის. ამ კოდექსის მიხედვით საწარმოს ამოცანას უნდა წარმოადგენდეს არამარტო მეპაიეთა მოგება, არამედ პასუხისმგებლობა აქციონერების, დასაქმებულების, კლიენტების, მომხმარებლების, დამფინანსებლების, ადგილობრივი, ცენტრალური ხელისუფლებისა და საწარმოს მფლობელთა წინაშე, რომელთაც რაიმე ფორმით წვლილი შეიტანეს წარმოების განვითარებაში. საწარმოს მფლობელები რელიგიათაშორის დეკლარაციაში ბოლო ადგილზეა, რაც შეეხება საწარმოთა ვალდებულებებს თავიანთი თანამშრომლების მიმართ, ამ მხრივ, აღსანიშნავია, რომ უნდა გაუმჯობესდეს მათი შრომის პირობები, დროულად მოგვარდეს კონფლიქტური სიტუაციები, ხელი უნდა შეეწყოს პროფესიონალი კადრების კარიერულ წინსვლას. ამ დეკლარაციის თანახმად, დაქირავებულებს უდიდესი წვლილი შეაქვთ საწარმოს წარმატებაში, ამიტომ კომპანიამ უნდა გაიზიაროს პროფკავშირების პოზიციები.

კომპანიამ პატივი უნდა სცეს ინდივიდს, მის რელიგიურ აღმსარებლობას, ოჯახს, რითაც გარანტირებული იქნება კოლექტივის ყველა წევრის კვალიფიკაციის ამაღლებისა და კარიერული წინსვლის შესაძლებლობა. ეკონომიკური პოლიტიკის განხორციელების დროს უნდა გამოირიცხოს დისკრიმინაცია რასის, ფერის, აღმსარებლობისა და სქესის მიხედვით. ანალოგიური ვალდებულებებია წაყენებული კომპანიის ყველა სხვა დანარჩენი მონაწილის მიმართ. ეკონომიკური საქმიანობის ეთიკური კუთხით განხილვისას განასხვავებენ სხვადასხვა დონეს: ზნეობრივ მხარეს, ორგანიზაციის პოლიტიკას, სტრატეგიასა და ეთიკურ ქცევას. აქვე გასათვალისწინებელია იმ ქვეყნის იურიდიული ჩარჩო, სადაც ფუნქციონირებს საწარმო. აქ უნდა გამოიკვეთოს რამდენიმე საყოველთაოდ აღიარებული ცნება: სამართლიანობა, პატივისცემა, სანდობა. მარტო ეკლესია კი არ უნდა ზრუნავდეს მართლმადიდებელ მეწარმეთა აღზრდაზე, არამედ სახელმწიფომაც უნდა იზრუნოს ბიზნესის ეთიკური ნორმების ფორმირებაზე.

ეკონომიკის მართვის შესახებ მნიშვნელოვანია ისლამური შეხედულებების გაანალიზებაც, რადგანაც ბიბლიის მრავალი პრინციპი ასახულია ყურანშიც. შესაბამისად ეს პრინციპები ხორციელდება ისლამურ ეკონომიკაშიც. ისლამისათვის, რომელიც ჩამოყალიბდა იუდაიზმისა და ქრისტიანობის გავლენით, დამახასიათებელია ქრისტიანობის მრავალი თავისებურება საკუთრებასთან მიმართებით. ამ მხრივ აღსანიშნავია, თანამედროვე ისლამის შემდეგი დებულებები: ამქვეყნად არსებული ყოველგვარი საკუთრების სრული უფლება ეკუთვნის ალაჰს. ადამიანი გამოდის მხოლოდ როგორც მის განკარგულებაში არსებული სიმდიდრის ნდობით აღჭურვილი მესაკუთრე; 2. ისლამით განმტკიცებული კერძო საკუთრება აწესრიგებს თანხების კანონიერი გზით გამოძეგვასა და ხარჯვას, აგრეთვე ფინანსური დავალიანების გადახდას; 3. ისლამში ეკონომიკური წესები შეხამებულია სოციალურ სამართლიანობასთან.

ქრისტიანობის მსგავსად, ისლამის მიმდევრები ამტკიცებენ, რომ კაპიტალის გამოყენების წესებს საფუძვლად უნდა დაერთოს ეთიკური პრინციპები. მთლიანობაში წარმოადგენს რა საერო ცხოვრებაზე ორიენტირებულ რელიგიას, ისლამი საშუალებას იძლევა, ეკონომიკურად აქტიური სუბიექტები დარაზმოს კაპიტალის ძველი, ტრადიციული ფორმების წინააღმდეგ ფინანსურ-ეკონომიკური ბრძოლისათვის. ბიბლიის მსგავსად, ყურანიც კრძალავს სესხზე პროცენტს. მუსლიმანი სწავლულები ამტკიცებენ, რომ ხანგრძლივ პერსპექტივაში პროცენტის გადახდა პრაქტიკულად შეუძლებელია, მაგრამ ისლამი კრძალავს კაპიტალის უმოძრაობასაც. სიმდიდრის მფლობელმა თავისი ქონება უნდა გამოიყენოს საერთო კეთილდღეობის ასამაღლებლად. ამიტომ, ისლამური ბანკები ორიენტირებულნი არიან არა ფინანსური ოპერაციების რეფორმირებაზე დასავლური გაგებით, არამედ საქმიან მონაწილეობაზე. ბიზნესის ორგანიზაციის ისლამური ფორმა ეფუძნება ერთობლივ პარტნიორობას. ამასთან, ბანკს არ შეუძლია წინასწარ ივარაუდოს, თუ რა მოგებას მიიღებს პროექტიდან, რადგან ეს დამოკიდებულია იმაზე, თუ როგორ განხორციელდეს იგი ამ პროექტის მენეჯმენტის

მისთვის განკუთვნილ ფუნქციას. საბანკო კაპიტალდაბანდებისადმი მსგავსი მიდგომა, ცხადია, აიძულებს ბანკებს შევიდნენ ეკონომიკის რეალურ სექტორში, დააფინანსონ და გარკვეულწილად უხელმძღვანელონ რეალური სექტორის პროექტებს. მეორე მხრივ, ისლამი კრძალავს საფონდო და სავალუტო სპეკულაციას, რომელსაც არ მოაქვს არავითარი უკუგება. მისი აკრძალვა უზრუნველყოფს სტაბილური ეკონომიკის განვითარებას. აქციებში ფულის დაბანდება მუსლიმანისათვის განიხილება არა როგორც, საპროცენტო დანამატის სახით, დამატებითი ფულის მიღების წყარო, არამედ როგორც ბიზნესში თანამონაწილეობა. ამიტომ, ისლამი კრძალავს მოკლევადიან სპეკულაციურ გაყიდვებს.

მუსლიმანი მეცნიერ-ეკონომისტები ისლამური პოლიტიკურ-ეკონომიკური სისტემის მთავარ მიზანს ხედავენ სოციალური თანასწორუფლებიანობის მიღწევაში, რაც მათ თანაბარი განაწილების გარანტიად მიაჩნიათ. თავიანთი თეორიის ბაზისად ისინი ყურანიდან იღებენ ორ ძირითად პრინციპს: 1. აუცილებელი გადასახადი—“ზექათი“, როგორც ნებაყოფილობითი „განმწმენდი“ (შენატანი ღატაკების სასარგებლოდ) და 2. საპროცენტო ოპერაციების აკრძალვა. ზექათი ეფუძნება ეკონომიკურ მოტივებს. იგი ავალდებულებს მორწმუნეებს გადასახადის გადახდას, რომელიც უნდა მოხმარდეს ღარიბებს. გარდა ზემოთ აღნიშნული ორი პრინციპისა, ისლამის თვალსაზრისით, ეკონომიკური სისტემის ფორმირების ძირითადი პრინციპები უნდა იყოს სამართლიანობა და მიმტეველობა. მსოფლიო ეკონომიკის გლობალიზაციისა და ინტერნაციონალიზაციის პირობებში ქვეყნები პერიოდულად განიცდიან ფინანსურ დეფიციტს, რომლის აღმოფხვრაც შეიძლება მოხდეს უცხოური ინვესტიციების მოზიდვით. ამის მიღწევა კი შესაძლებელია საგადასახადო შეღავათების დაწესებით. სხვადასხვა ქვეყანაში განსხვავებული სახის გადასახადების დაწესებისა და საგადასახადო განაკვეთების ცვლილების გამო, უცხოელი ინვესტორები და ტრანსნაციონალური კომპანიები ხშირად იცვლიან რეგისტრაციის ქვეყანას. კაპიტალის დაბანდების თვალსაზრისით საკმაოდ მიმზიდველნი არიან დაბალი საგადასახადო განაკვეთების მქონე, სოციალურად ორიენტირებული სახელმწიფოები.

იმისათვის, რომ გავიგოთ, თუ როგორ წესრიგდება კერძო საკუთრება და როგორ არის დაბალანსებული ეკონომიკური წესრიგი, საჭიროა მივმართოთ ისლამის ეკონომიკური სისტემის კონცეფციას: 1. თავის სამეურნეო საქმიანობაში ყველა ადამიანს აქვს უფლება ისარგებლოს ბუნებრივი რესურსებით; 2. უპატრონო მიწაზე ვინც პირველად აღმოაჩენს მინერალს, უფლება აქვს დაიკმაყოფილოს მოთხოვნა ამ რესურსით, მაგრამ მან სხვასაც უნდა მისცეს ამ მინერალით სარგებლობის უფლება, რადგანაც ყოველ ადამიანს აქვს უფლება ალაჰისაგან ბოძებულ სიმდიდრეზე; 3. ისლამი განასხვავებს ადამიანის საბაზო მოთხოვნებსა და ფუფუნებას. მუსლიმები თვლიან, რომ არსებული ბუნებრივი მარაგი სავსებით საკმარისია დაკმაყოფილდეს ყველა ადამიანის მოთხოვნილება საჭმელზე, ტანსაცმელზე, საცხოვრისზე. შიმშილი, სიღარიბე და ეკონომიკური ჩამორჩენილობა წარმოადგენს სიკეთეთა უთანასწორო გადანაწილების შედეგს, რომელიც წარმოქმნილია ადამიანთა სიხარბით, მომხვეჭელობის სურვილით ან უსამართლო კანონებით, და არა ბუნებრივი რესურსების უკმარისობით. ისლამური შეხედულების თანახმად, სასარგებლო წიაღისეული საზოგადოებრივი საკუთრებაა. ნავთობისა და სხვა ბუნებრივი რესურსის გაყიდვით მიღებული შემოსავლები გამოყენებული უნდა იქნეს მთელი საზოგადოების მოთხოვნილებათა დასაკმაყოფილებლად.

ყველა ადამიანს აქვს უფლება მოიპოვოს საარსებო საშუალება მხოლოდ ალალი შრომით. ისლამის მიხედვით, შრომა ერთდროულად უფლებაცაა და მოვალეობაც. ისლამში ადამიანი საქმიანობის სახეს ირჩევს ამა თუ იმ სპეციალობაზე საზოგადოების მხრიდან საჭიროებიდან გამომდინარე. საზოგადოებისათვის უმჯობესია სახელმწიფომ მოწყალება კი არ გასცეს ღატაკებზე დახმარების სახით, არამედ მისცეს შესაძლებლობა თავად გამოიმუშაონ არსებობის საშუალება. ამ თვალსაზრისით, ისლამი ეკონომიკურ ურთიერთობათა სრულიად უნიკალური სისტემაა. ყოველ ადამიანს აქვს საკუთრების უფლება. ზოგიერთი ეკონომიკური საშუალების ნაციონალიზაცია გამართლებულია საზოგადოებრივი ინტერესებიდან გამომდინარე. ისლამური კანონით დაცულია საკუთრების უფლება. თეოკრატიულ (ისლამურ) სამართალში ქურდობისათვის არსებობს მკაცრი სასჯელი (ხელის მოკვეთა). ეს იმით აიხსნება, რომ ქურდობა ითვლება საზოგადოებისათვის მეტად საშიშ

დანაშეუალად. საკუთრების დაცვის მხრივ უმნიშვნელოვანეს საკითხს წარმოადგენს ხელშეკრულების გაფორმება. დატაკებს აქვთ უფლება მდიდართა ქონების ნაწილზე, რომელიც დადგენილია „ზექათის“ კანონით. პრაქტიკაში ღარიბთა ამ უფლების რეალიზება ხდება, „ზექათის“ სახით, მდიდრებისათვის დაწესებული გადასახადის (მათი ქონების საერთო ღირებულების 1/40 ნაწილის – 2,5%-ის) აკრეფის მეშვეობით სახელმწიფო ბიუჯეტში მობილიზებული თანხების ხარჯზე სიღარიბის ზღვარს ქვემოთ მყოფი მოსახლეობის სოციალური პროგრამების დაფინანსების გზით.

ისლამური თვალსაზრისით, ადამიანის განკარგულებაში არსებული ჭარბი მატერიალური სიკეთე უნდა მოხმარდეს საზოგადოებრივ ინტერესებს. ჭარბ ქონებად ითვლება ქონების ის ნაწილი, რომელიც ადამიანს რჩება მისი ოჯახის აუცილებელ მოთხოვნილებათა დაკმაყოფილების შემდეგ. ადამიანი პატიოსანი გზებით უნდა ცდილობდეს თავისი ოჯახის გამოკვებას. სიმდიდრე სიმდიდრისათვის არ უნდა იქმნებოდეს. ეს სიხარბის გამოხატულებაა. შრომისადმი ძლიერ მოტივაციასთან ერთად, ისლამისათვის დამახასიათებელია შრომის შედეგების საზოგადოების სასარგებლოდ გადანაწილების მკაცრი სისტემა: იგი გულისხმობს ეკონომიკურად აქტიური სუბიექტებისათვის აუცილებელი მოსაკრებლებისა და გადასახადების დაწესებას, საკუთრების მფლობელთათვის ქონების გადასახადის შემოღებას. ისლამში დაგმოილია ფულის უაზრო ხარჯვა. მფლანგველის ქონება შეიძლება გადავიდეს მისი მეურვეობის ქვეშ მყოფი ადამიანის განკარგულებაში. ამ უკანასკნელს შეუძლია მდიდარის ქონებიდან გამოიყენოს მხოლოდ იმდენი ფული, რაც აუცილებელია მისი პირველადი სასიცოცხლო მოთხოვნილების დასაკმაყოფილებლად. ისლამის თვალსაზრისით, თუ ადამიანი უანგაროდ ეხმარება სხვას, მის გარიგებებს თან ახლავს ალაჰის კურთხევა. წარმოების საშუალებები გამოყენებული უნდა იქნეს მთელი საზოგადოების ინტერესთა სასარგებლოდ.

დაბალანსებული ეკონომიკის განვითარების უზრუნველსაყოფად და საზოგადოების ექსპლუატაციისაგან დასაცავად ისლამის კანონი კრძალავს მონოპოლიას, მეტისმეტად შემზღუდავ კომერციულ საქმიანობას, მევახშეობას, გარიგების დადებისას იძულებითი ზომების გამოყენებას და ცრუ რეკლამის პუბლიცაქციას¹. ყურანის, ისევე როგორც ბიბლიის, თანახმად, ეკონომიკურად აქტიურ სუბიექტებს ღვთისაგან აქვთ მინიჭებული კონკურენტის გამართვის უფლება. ორივე სახის რელიგია კრძალავს სასესხო პროცენტის აღებას. ამ გზით ფულად სისტემაში თავიდან აცილებულია დაუსაქონლებელი ფული. ორივე რელიგიის მიმდევრები ამტკიცებენ, რომ ფულმა არ უნდა აკეთოს ფული (მისი გაპროცენტების გზით). მათი აზრით, საინვესტიციო ლოგიკა უნდა გამოდინარეობდეს არა ბანკის უშუალო მოგებიდან, არამედ საზოგადოებრივი სარგებლის გაზრდის იდეიდან. ყოველივე ეს საშუალებას აძლევს ეკონომისტებს პროცენტის ნაცვლად გამოიყენონ ისეთი ტერმინი, როგორცაა კაპიტალის ეფექტიანობა. შემოსავლის ნორმაზე ორიენტირებული რესურსი გადაედინება ეკონომიკის იმ სფეროში, რომლის პოტენციალიც უფრო დადებითად ფასდება ბაზრის მიერ. მართლმადიდებელ და მუსულმან მეცნიერებს პროცენტის წინააღმდეგ მოჰყავთ შემდეგი არგუმენტები: 1. მოვალემ უნდა გადაიხადოს ადრე შეთანხმებული პროცენტი კრედიტის ხარჯზე დაწესებული საქმიდან ზარალის მიღების შემთხვევაშიც კი; 2. იზრდება სამომხმარებლო, სახელმწიფო და საერთაშორისო ვალები; 3. საზოგადოებრივი სიკეთის განაწილების სისტემაში ბალანსის რღვევა; 4. ეკონომიკური ძალაუფლების კონცენტრაცია მცირე კატეგორიის ადამიანთა ხელში; 5. ინფლაციის ზრდა.

ქრისტიანული რელიგიის მსგავსად ისლამში ბიზნესის შეზღუდვებს განეკუთვნება: 1. მევახშეობა; 2. მაღალი რისკის გაურკვეველი გარიგებები; 3. მორალთან შეუთავსებელი საქმიანობა (სათამაშო ბიზნესი, ლატარეა, ფასიანი ქაღალდებით სპეკულაცია, სავალუტო სპეკულაცია და ა. შ.); 4. აკრძალული (ალკოჰოლური სასმელების, ნარკოტიკული და ფსიქოტროპული საშუალებების) საქონლის წარმოება, ვაჭრობა და ამ სფეროში დაკავებული ყველა საშუაშეკრულო კომპანიის ან ფიზიკური პირის საქმიანობა; 5. მონოპოლია, 6. ბუნებრივი რესურსების გაფლანგვა ან მათ აღდგენაზე დაბრკოლების შექმნა. ისლამური მორალი, მევახშეობის აკ-

¹ ცეცხლაძე მ., რელიგია და ეკონომიკა. გამომც. „შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი“, ბათუმი, 2010, გვ. 199.

რძალვითა და სიმდიდრის გაკიცხვით, ემსგავსება ეკონომიკის შესახებ საწყის თავდაპირველ ქრისტიანულ შეხედულებებს. ეკონომიკის შესახებ თანამედროვე ისლამური და მართლმადიდებლური მოსაზრებების მთავარ საერთო მახასიათებელ ნიშან-თვისებას წარმოადგენს შრომისადმი ძლიერი მოტივაცია და პატიოსნება ბიზნესში. ქრისტიანობის მსგავსად ისლამშიც დაცულია ქალთა უფლებები. ორივე რელიგია უშვებს ქონებრივ ღიფერენციაციას, სიმდიდრეს, ვაჭრობას და ა. შ. მართალია, ისლამისა და ქრისტიანობის მიმდევარი მეცნიერ-ეკონომისტები არ კრძალავენ გამდიდრებას, იცავენ კერძო საკუთრებას, მაგრამ მხოლოდ პატიოსანი გზით მოპოვებულ ქონებას. ამ ორივე რელიგიის მიმდევრები კრძალავენ სიხარბეს. ისინი ვაჭრებს ურჩევენ ხელგაშლილი ცხოვრებისაგან თავშეკავებას. ამრიგად, როგორც ისლამი, ისე ქრისტიანობა საზოგადოების სოციალური სტრუქტურებისა და მორალური ნორმების განმსაზღვრელი რელიგიაა. ეკონომისტების აზრით, მეურნეობრიობის ისლამური და ქრისტიანული მორალით გაჯერებული მოდელი წარმოადგენს საზოგადოების სოციალურ-ეკონომიკური თანაცხოვრების განსხვავებულ სისტემას, რაც გამოიხატება იმაში, რომ თუკი ის იმუშავებს პრაქტიკაში, ეს იქნება ერთ-ერთი ყველაზე უფრო სოციალურად ორიენტირებული ეკონომიკა.

ამრიგად, ეკონომიკური ქცევის რელიგიურ-ეთიკური ნორმების შესახებ ქრისტიანულ და ისლამურ შეხედულებათა ურთიერთშედარებითი ანალიზი იძლევა იმის მტკიცების საშუალებას, რომ ქრისტიანულ და ისლამურ რელიგიებს გააჩნიათ ბევრი საერთო მახასიათებელი თვისება:

1. დადგენილი კანონების და შეზღუდვების დაცვა, საკვალდებულოა როგორც ქრისტიანებისათვის, ისე ისლამის მიმდევრებისათვის;
2. ორივე რელიგიის თანახმად, საკუთრება ღვთის კუთვნილებაა, რომელიც გამოსაყენებლად და გასამრავლებლად ღვთისაგან ღრობით აქვთ ბოძებული ადამიანებს;
3. როგორც ქრისტიანობაში, ისე ისლამურ სამყაროში ოჯახი მიჩნეულია ფასეულ თვითმყოფად, სოციალურ, სამეურნეო სუბიექტად;
4. ორივე რელიგიის თანახმად, მორწმუნენი ვალდებული არიან დაეხმარონ უმწიფოებს (ქვრივებს, ობლებს, ავადმყოფებს, მოხუცებს, ღარიბებს), მონაწილეობა მიიღონ საზოგადოებრივად სასარგებლო შრომაში;
5. ორივე რელიგიაში ნებადართულია ვაჭრობა, თუ იქნება დაცული სიზუსტე ზომა-წონაში;
6. როგორც ქრისტიანს, ისე ისლამის მიმდევარს უნდა ეშინოდეს ცოდვის;
7. ორივე რელიგიის მიმდევარს ევალება პატიოსანი და კეთილსინდისიერი შრომა;
8. ორივე რელიგია ავალდებულებს ეკონომიკურად აქტიურ სუბიექტებს (მდიდრებს) გაიღონ მათი შემოსავლების გარკვეული ნაწილი;
9. ისევე როგორც ქრისტიანობა, ისლამიც კრძალავს მევახშეობას.

David Katamadze

Comparative Analysis of Christian and Islamic Views on the Economy

R e s u m e

In order to compare Christian and Islamic views on the economy it's of utmost importance to study the religious and ethical norms of economic behavior. Christian and Islamic religions have many features in common regarding the economy:

1. Obeying the laws and limitations is obligatory for both Christians and followers of Islam;
2. Both religion argue that the property belongs to God, which is given to people to use temporarily;

3. Both in Christianity and Islam, family is considered to be a valuable social, economic institution;
4. Believers of both religions are obliged to help the helpless (widows, orphans, the sick, the elderly, the poor), to participate in socially useful work;
5. Both religions permit trade if the accuracy of size and weight are protected;
6. Christians as well as followers of Islam should have fear of sin;
7. Followers of both religions are obliged to work honestly;
8. Both religions asks economically active subjects (the rich) to sacrifice some of their income;
9. Christianity, like Islam also forbids usury.

**ქრისტიანული მორალი, როგორც შრომითი კულტურის
უმნიშვნელოვანესი დეტაქმინანტი**

გლობალიზაციის ეპოქაში ქრისტიანული შეხედულებების გააზრება და შეფასება, რელიგიისა და შრომის კულტურის საკითხების კვლევა, ცივილიზებულ მსოფლიოში დიდ ინტერესს იწვევს. რელიგია გახდა ის ძველი სულიერი ფაქტორი, რომელიც იწვევს შრომის მოტივაციას, ამიტომაც არის, რომ ღრმა რელიგიური სეგმენტის მქონე ქვეყნები ძველი ეკონომიკური ზრდით ხასიათდებიან. ცნობილი ეკონომისტების რობერტ ბეროსა და რეინელ მაკლერის კვლევა გვიჩვენებს, რომ ძლიერ რელიგიურ რწმენას აქვს პოზიტიური ზეგავლენა ქვეყნის ეკონომიკური ზრდის მაჩვენებლებზე. რ. ბერო და რ. მაკლერი 1980-იან და 1990-იანი წლების განმავლობაში აკვირდებოდნენ რელიგიური რწმენისა და ეკონომიკურ ზრდის მაჩვენებლებს 59 ქვეყანაში. მათი დასკვნის შესაბამისად, ღრმა რელიგიური რწმენა სტიმულს აძლევს ეკონომიკურ ზრდას¹. ამდენად, ყველა ქრისტიანული კონფესია ერთმნიშვნელოვანია იმ საკითხთან მიმართებით, რომ რელიგია არის შრომითი ეთიკის საფუძველი, თუმცა ისიც აღნიშვნის ღირსია, რომ ის ახდენს არაერთგვაროვან ზეგავლენას შრომის მორალზე.

რელიგიის დეფინიცია, თვითონ ამ სიტყვის ეტიმოლოგიური ახსნითა და ისტორიით იწყება. ყოველივე იმის აღსანიშნავად, რაც ღმერთთან რაიმე თეორიულ თუ პრაქტიკულ დამოკიდებულებაში იმყოფებოდა, ძველ ბერძნებს, რაიმე განსაკუთრებული, ზოგადი ცნება არ მოეპოვებოდათ, ე.ი. ძველ ბერძნებს არ ჰქონდათ სიტყვა „რელიგია“. ბერძნებისაგან განსხვავებით, რომაელებს ნამდვილად აქვთ ზუსტად განსაზღვრული და ეტიმოლოგიურად დადგენილი „რელიგია“. სიტყვა „Religio“ იყო რომაული იდენტობის განმსაზღვრელი, სხვა ხალხების რწმენას ისინი ამ სახელით არ მოიხსენიებდნენ. ციცერონის ცნობილი *de natura deorum* არის უძველესი წყარო, სადაც ის წერს: „თუკი ღმერთები ადამიანების ძღვენს შესაბამისი წყალობით არ პასუხობენ, მაშ რაღა საჭირო ყოფილა „პიეტას“, „სანკტიტას“ და „რელიგიო“?“. ძველრომაული „რელიგიო“ ნიშნავს განსაკუთრებულ, ზუსტ ანუ პრეციზულ და გულმოდგინე ყურადღებას, პატივისცემას იმისადმი, რასაც ღმერთები ადამიანებისაგან მოითხოვდნენ. რომში სახელმწიფო კანონით სავალდებულო ღვთის განდიდება-თაყვანისცემა (დეუს *colere*) უნდა გამოხატულიყო კულტმსახურების უზადოდ, და პრეციზულად აღსრულებაში. რასაკვირველია, რომაული რელიგია იყო ორთოპრაქსულად და არა ორთოდოქსულად ორიენტირებული. რომაული რელიგიურობის მიზანი იყო არა სწორი რწმენა, არამედ სწორი მსახურება.

ქრისტიანობაში სიტყვა რელიგია *religio* ნიშნავს მოწიწებით პატივისცემას, ჩინეთში მას უწოდებენ „ჩიას“ რაც „მოძღვრებას“ ნიშნავს, ინდოეთში „დჰარმას“ – „წესრიგს“, არაბულში „დინს“ – „ღვთაებრივ განგებას“. იუდაიზმს, ქრისტიანობასა და ისლამს აბრამისტულ რელიგიებს უწოდებენ, რადგან ძველი აღთქმა მათ ერთ-ერთ პატრიარქს აბრაამს უკავშირებს. სამივე რელიგია აღიარებს ძველი აღქმის წიგნს. ქრისტიანული ეკლესია მთლიანად იზიარებს ძველ აღქმას, რომელიც იგივე ებრაული ბიბლია „თანახია“. ისლამი კი ძველი აღქმიდან იზიარებს მოსეს ხუთ წიგნს „თორას“.

სახელმწიფოს ჭეშმარიტი პროგრესისათვის დიდი მნიშვნელობა აქვს ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების ეროვნული საფუძვლების ჩამოყალიბებას, სადაც მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს შრომითი კულტურისა და რელიგიის ურთიერთმიმართების საკითხს. სამეცნიერო და რელიგიურ ხედვათა გაერთიანებას, უდიდესი როლის შესრულება შეუძლია ქვეყნის განვითარების საქმეში. ეკლესია საუკუნეების მანძილზე უზრუნველყოფდა ერის სულიერ და მატერიალურ განვითარებას, იგი ამკვიდრებდა ქრისტიანულ ფასეულობებზე დაფუძნებულ კულტურას, რომელიც ასახავდა ქართულ ცნობიერებას. „ნებისმიერი ადამიანური საქმიანობა – ფილოსოფია, მეცნიერება, ხელოვნობა, ხელოვნება, განათლება, კულტურა – თავის წარუვალ

¹ შენგელია თ., გლობალური ბიზნესი, თბ, 2013, გვ. 106.

ღირებულებას მხოლოდ მაშინ იძენს, როცა განათლება და გაიაზრება ღმერთკაცში – ჩვენს უფალსა და ღმერთში იესო ქრისტეში¹.

მნიშვნელოვანია ქრისტიანული (მართლმადიდებლური) პოზიციიდან გავიაზროთ შრომითი კულტურის როლი და ფუნქცია ჩვენი ქვეყნისათვის. წმინდა ილია მართალი გვმოდერავს: „ქრისტეს რჯული ქართველებისათვის მართო სარწმუნოებითი აღსარება კი არ იყო, იგი ამასთან ერთად პოლიტიკური ქვეითკირიც იყო საქართველოს მრავალი ნაწილების გასაერთიანებლად და შემოსაკრებად. ერთობა სარწმუნოებისა, ერთობას ერისას მოასწავებდა“². დღესავით ნათელია ის, რომ საუკუნეთა სიღრმიდან მომავალ მართლმადიდებლური მსოფლმხედველობა მხოლოდ საეკლესიო ფასეულობა არ არის, არამედ ჩვენი შრომითი კულტურის და ეკონომიკის წარმატებული განვითარების საწინდარია.

ქრისტიანობის ეკონომიურ მნიშვნელობაზე არაერთი მეცნიერი ამახვილებდა ყურადღებას, ჯერ კიდევ 1904 წელს გერმენელმა სოციოლოგმა მაქს ვებერმა თავის წიგნში: „პროტესტანტული ეთიკა და კაპიტალიზმის სული“, ჩამოაყალიბა მოსაზრებები ქრისტიანობაზე (პროტესტანტიზმზე), როგორც კაპიტალიზმის განვითარების წყაროზე. მართლმადიდებლობა დოგმატურად განსხვავდება პროტესტანტიზმისაგან და თუნდაც კათოლიციზმისაგან (პაპისტური ეკლესიისაგან), ვფიქრობ, საინტერესო იქნება შრომის კულტურისადმი ზოგადი ქრისტიანული ხედვა.

ქრისტიანობა და შრომის მორალი დღესაც აქტიური კვლევის ობიექტია, ამის მიზეზად კი შეიძლება დასახელდეს მეცნიერების განვითარება, რადგანაც, როგორც შენიშნავს ა. ეინშტეინი „რაც უფრო წინ მიდის მეცნიერება, მით უფრო ვუახლოვდებით ისეთ საკითხებს, რომლებზეც პასუხის გაცემა მხოლოდ რწმენით შეიძლება“.

ქრისტიანულ ღირებულებებზე დაყრდნობით უნდა მიმდინარეობდეს მსჯელობა ყველა მნიშვნელოვან საკითხზე და მათ შორის შრომის მორალზე, რომელსაც ღრმა ისტორიული ფესვები გააჩნია. ქრისტიანული მორალის შესაბამისად, პირველი ცოდვის ჩადენის შემდეგ ადამიანი განიღვენა ედემის ბაღიდან და მისი სასჯელი შრომა იყო – „ოფლითა პირისა შენისათა სჭამდე პურსა შენსა ვიდრე მიქცევადმდე შენდა მიწად, რომლისაგან მოღებულ იქმენ, რამეთუ მიწაგ ხარ და მიწად-ცა მიიქცე“. ცნობილი მეცნიერი მ. როზე აღნიშნავს, რომ იუდაიზმი შრომას განიხილავს როგორც წყევლას, რომელიც ღმერთმა ადამიანების დასასჯელად გამოიგონა³. ძველი აღთქმის მრავალი ფრაზა ასაბუთებს შრომის უცილებლობას, თუმცა მხოლოდ როგორც სილატაკის დაძლევის საშუალებას, და არა როგორც სიამოვნების წყაროს. მეცნიერი ა. მაუგუდი წერს, რომ ბერძნები, იუდეველების მსგავსად, შრომას განიხილავდნენ როგორც წყევლას⁴. შრომას ბერძნები გამოხატავენ სიტყვა „პონოს“-ით, რაც სევდას, დარდს აღნიშნავდა. შრომა მატერიალური მოთხოვნილებების დაკმაყოფილების საშუალებად მიიჩნეოდა. პლატონისა და არისტოტელეს თანახმად, ადამიანთა უმრავლესობის შრომის მიზეზი და მიზანი იყო ის, რომ უმცირესობას, ელიტას, გონების ვარჯიშის, ანუ ფილოსოფიით, ხელოვნებითა და პოლიტიკით დაკავების შესაძლებლობა ჰქონოდა.

ბერძენთა რწმენის თანახმად, ადამიანის კეთილგონიერება, ზნეობა და სიბრძნე პირდაპირპროპორციული იყო იმ თავისუფალი ღროისა, რომელიც მის განკარგულებაში იყო. ის კი, ვინც შრომობდა, მაშინ, როდესაც ამის საჭიროება არ იყო, აფერმკრთალებდა განსხვავებას ბატონსა და მონას შორის. რომაელებმა ამ თვალსაზრისით ბევრი რამ მიიღეს ბერძნული კულტურისაგან. რომის იმპერიის ჩამოყალიბებამდე მონათმფლობელობა ანტიკური სამყაროსათვის დამახასიათებელია, მაგრამ სწორედ რომაელებმა გამოიყენეს მონის შრომა გაცილებით ფართოდ⁵. რომაელების აზრით, ფიზიკური შრომა ზუსტად მონების წილხვედრი უნდა ყოფილიყო. ორი

¹ ღირსი იუსტინე პოპოვიჩი. სიტყვა მართლისა სარწმუნოებისა, თბ., 1995, ტ. 5, გვ. 158.

² წმ. ილია მართალი (ჭავჭავაძე), სასკოლო ბიბლიოთეკა, თბ., 2001.

³ Miller, M. D., Principles and a philosophy for vocational education, Columbus, OH: Ohio State, 1985, p.28.

⁴ Maywood, A. G., Vocational education and the work ethic, Canadian Vocational Journal, 18(3), 1982, p. 12.

⁵ Anthony, P. D., The ideology of work. Great Britain: Tavistock, 1977.

სახის საქმიანობა იყო მისაღები თავისუფალი ადამიანისათვის – სოფლის მეურნეობა და კომერცია¹. სხვა დანარჩენი საქმიანობა რომელიც მოქალაქისათვის დამამცირებელი და ღირსების შემლახავი იყო.

შუა საუკუნეებში, რომის იმპერიის დაცემის შემდეგ, ქრისტიანული აზროვნება განსაზღვრავდა ევროპის კულტურას². თუმცა, შრომის ქრისტიანული კონცეფცია მოიცავდა ბერძნულ-რომაულ იდეებსაც. შრომა კვლავ განიხილებოდა ღვთიურ სასჯელად პირველი ცოდვის გამო, მაგრამ ამ ცალსახად ნეგატიურ ხედვას დაემატა სარგებლის მიღების პოზიტიური ასპექტი, რაც ადამიანს ცხოვრებისეული მოთხოვნების დაკმაყოფილებისათვის სხვის წყალობაზე დამოკიდებულებისაგან იცავდა. სიმდიდრე განიხილებოდა როგორც შრომის შედეგი და სოციალური სტატუსის დამკვიდრების წყარო. ისევე როგორც ანტიკურ სამყაროში, შუა საუკუნეების კულტურაშიც სოციალური სტატუსი დაკავშირებული იყო იმ საქმიანობასთან, რომელსაც ადამიანი ეწეოდა. პროფესიებისა და ხელობის იერარქია განავითარა წმინდა თომა აქვინელმა (მე-13ს.). რანგებში პირველ ადგილას სასოფლო-სამეურნეო წარმოება იდგა, მას მოსდევდა ხელოსნობა და ბოლოს ვაჭრობა. კლესიური შრომა კი უმაღლესი კატეგორიის საქმიანობად მიიჩნეოდა³; სამონასტრო ცხოვრების იდეალური ფორმა იყო ლოცვა და ღვთის მსახურობა⁴. საეკლესიო საქმიანობას მოსდევდა ადამიანი თუ საეროს, შრომა, რომლითაც ის იყო დაკავებული, ღვთის მიერ განსაზღვრულად მიიჩნეოდა, შესაბამისად, მშრომელის მოვალეობა იყო შემდეგი თაობებისათვის გადაეცა საოჯახო საქმიანობის ტრადიციები.

შუა საუკუნეების კულტურაში შრომის დანიშნულება იყო დაეკმაყოფილებინა ადამიანის, მისი ოჯახისა და საზოგადოების მოთხოვნები და თავიდან აეცილებინა უსაქმურობა, როგორც ცოდვისაკენ მიმავალი გზა. შრომა საზოგადოების ეკონომიკური სტრუქტურის ნაწილი გახდა, რომელიც სხვა მოვლენების მსგავსად, ღვთის ნებით განსაზღვრულად მიიჩნეოდა.

XVI საუკუნის რეფორმაციასთან ერთად დასავლეთ ევროპაში შრომისადმი ახალი დამოკიდებულება დამკვიდრდა. ამ პერიოდში ორმა რელიგიურმა ფიგურამ განსაზღვრა დასავლური კულტურის შრომისადმი მიდგომა. ესენი იყვნენ მარტინ ლუთერი (1483–1546) და ჟან კალვინი (1509–1564). მარტინ ლუთერს სწამდა, რომ ადამიანს შეუძლია ემსახუროს ღმერთს თავისი შრომით, რომ შრომა საზოგადოებისა და სხვადასხვა სოციალური კლასის უნივერსალური საფუძველია, რომ ადამიანმა დაუღალავად უნდა იშრომოს იმ პროფესიის ფარგლებში, რომელსაც დაბადებიდან განეკუთვნება და არ უნდა ეცადოს მის შეცვლას; ეს მცდელობა ღვთის ნების წინააღმდეგ წასვლის ტოლფასი იქნება, რადგანს წორედ მან მიაკუთვნა თითოეულ ადამიანს ადგილი სოციალურ იერარქიაში⁵.

ლუთერის აზრით, სამონასტრო ცხოვრება, რომელიც იდეალად მიიჩნეოდა შუა საუკუნეებში, ბერთა ნაწილმა ეგოისტურ საქმიანობად გადააქცია; ლუთერი მათ საკუთარი მოვალეობების თავიდან აცილებაში სდებდა ბრალს. ლუთერისთვის ადამიანის ღვთისმიერ განსაზღვრული დანიშნულება გათანაბრებული იყო მის პროფესიასა და საქმიანობასთან და მისი აზრით, ნებისმიერი საქმიანობა თაბანარი სულიერი ღირსების მქონე იყო. ეს იდეა ძალიან მნიშვნელოვანი იყო, რადგან ის ფიზიკურ შრომას ისევე მისაღებად მიიჩნევდა, როგორც სხვა დანარჩენს. ლუთერს არ მიაჩნდა კომერცია საქმიანობის სფეროდ⁶. მისი აზრით, კომერცია არ არის რეალური შრომა. ლუთერი ასევე თვლიდა, რომ თითოეული ადამიანის შემოსავალი უნდა აკმაყოფილებდეს მის საბაზისო მოთხოვნილებებს, სიმდიდრის დაგროვებასა და მოხვეჭას კი ცოდვად მიიჩნევდა. ცნობილი სოციოლოგის მაქს ვებერის თეოლოგიური დოქტრინები, რომლებმაც მარტინ ლუთერის სწავლებასთან ერთად განაპირობა შრომისადმი არსებითად ახალი მიდგომის დამკვიდრება, ჟან კალვინს ეკუთვნის.

¹ Maywood, A. G., Vocational education and the work ethic, Canadian Vocational Journal, 18(3), 1982, p.12.

² Braude, L., Work and workers. New York: Praeger, 1975, p. 18.

³ Rose, M., Reworking the work ethic: Economic values and socio-cultural politics, London: Schocken, 1985, p.19.

⁴ Braude, L., Work and workers. New York: Praeger, 1975.

⁵ Maywood, A. G., Vocational education and the work ethic, Canadian Vocational Journal, 18(3), 1982, p. 61.

⁶ Lipset, S. M., The work ethic - then and now. Public Interest, Winter 1990, p. 69.

კალვინი იყო ფრანგი თეოლოგი. კალვინის სწავლების თანახმად, ყველა ადამიანი უნდა შრომობდეს, მდიდარიც კი, რადგან შრომა ღვთის ნებაა; ადამიანის ვალია, იყოს ღვთის ხატი ღვთისადმიწაზე და გარდასახოს სამყარო ღვთიური სამეფოს მსგავსად, იყოს ნაწილი ღმერთის შემოქმედების უწყვეტი პროცესისა¹. ადამიანები არ უნდა ესწრაფოდნენ სიმდიდრეს, ქონებას ან იოლ ცხოვრებას, არამედ ხელახლა უნდა ახდენდნენ შრომით მიღებული სარგებელის რეინვესტირებას შემდგომ წამოწყებებში. ამგვარად, ყოველ ჯერზე თავიდან უნდა მომხდარიყო შემოსავლის რეინვესტირება და ასე უსასრულოდ ან სამყაროს აღსასრულამდე². სარგებელის გამოყენება სხვების დასახმარებლად, მათი მდგომარეობის გაუმჯობესების მიზნით, განიხილებოდა როგორც ღვთისნების საწინააღმდეგო ქმედება, რადგან ადამიანებს მხოლოდ თავისი შრომით (და არა სხვების დახმარებით) შეეძლოთ დაემტკიცებინათ, რომ ისინი რჩეულნი იყვნენ³.

პროტესტანტულმა რეფორმაციამ, კერძოდ, ლუთერისა და კალვინის თეოლოგიური სწავლების საფუძველზე ჩამოყალიბებულმა ნორმებმა წახალისა შრომა, როგორც ღვთის სამსახური.

XVI საუკუნეში დამკვიდრებული დამოკიდებულება შრომისადმი და ეკონომიკური ღირებულებები, რომლებსაც ეს დამოკიდებულება ასაზრდოებდა, მნიშვნელოვნად განსხვავდებოდა ანტიკური და შუასაუკუნეებში არსებული შრომისა აღქმისაგან⁴. მაქს ვებერმა ახალი შეხედულების აღსანიშნავად შემოიტანა ტერმინი „პროტესტანტული ეთიკა“. პროტესტანტული ეთიკის მთავარი ელემენტები იყო სიბეჯითე, პუნქტუალობა, წესრიგი და შრომის უპირატესად აღიარება.

თავისი წიგნის პირველ თავში ვებერი პროფესიულ სტატისტიკაზე დაყრდნობით წერს, რომ მაღალი დონის ბიზნესკულტურისა და უკეთ გაწრთვნილი მუშა კლასის მქონე ქვეყნებში უმეტესად პროტესტანტიზმი წარმოადგენს ძირითად რელიგიას. ეს ფაქტი ნაწილობრივად შეიძლება აიხსნას იმით, რომ დასავლეთ ევროპის მდიდარ ქვეყნებში ხალხი უჭერდა მხარს პროტესტანტულ რეფორმაციას. ლოგიკურია ვიფიქროთ, რომ ყველაზე თავისუფალი ეკონომიკური ტრადიციების მქონე ქვეყნებში რელიგიას უნდა გადაენაცვლა ადამიანთა ცხოვრებაში მეორეადი მნიშვნელობის მქონე ფაქტორად. თუმცა პროტესტანტული რეფორმაციის მიზანი არ იყო ქრისტიანობის ზეგავლენის დასუსტება, არამედ კათოლიკური ეკლესიის ღვთისმეტყველების ჩანაცვლება ყოველდღიურ ცხოვრებაში აქტუალური რელიგიური სწავლებით. კათოლიკურ და პროტესტანტულ ღვთისმეტყველების შორის არსებული განსხვავებები ნათლად წარმოაჩენს რომ პროტესტანტებს უფრო მატერიალისტური მიდგომა ჰქონდათ ეკონომიკურ აქტივობასთან. თუმცა პროტესტანტიზმის ძირითად მიმდევრობათა დახასიათება აუცილებელია იმისთვის, რომ ხაზი გავაკლოთ ზუსტად იმ ფაქტორებს, რომლებმაც შეცვალა ხალხის დამოკიდებულება ბიზნესთან და ზეგავლენა მოახდინა კაპიტალიზმის განვითარებაზე. კათოლიკურ რწმენას მ. ვებერი ახასიათებს როგორც არამქვეყნიურს და ესთეტიკურს. კათოლიციზმისგან განსხვავებით პროტესტანტული ფილოსოფია ნაკლებად ეყრდნობა რელიგიის სულიერ და „არამქვეყნიურ“ ასპექტებს, თუმცა, მეტად მნიშვნელოვანია თუ რომელ პროტესტანტული მიმდევრობაზეა საუბარი. მხოლოდ პროტესტანტიზმის ძირითადი ოთხი მიმდევრობების კალვინიზმის, ლუთერანიზმის და მეთოდიზმის დამახასიათებელი სწავლებლების ანალიზისა და მათი კათოლიციზმთან შედარების შემდეგ, შეიძლება საუბარი იმაზე თუ როგორ მოახდინა ზეგავლენა პროტესტანტიზმა კაპიტალიზმის ზრდაზე. მ. ვებერი ხაზგასმით აღნიშნავს, რომ ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი განსხვავება პროტესტანტიზმის მიმდევრობების სწავლებათა შორის მდგომარეობს იმაში, თუ რამდენად აღიარებენ ეს მიმდევრობები პრედესტინაციას, ანუ უფლისაგან დაწესებულ ბედისწერას. ვებერი ასევე საუბრობს პროტესტანტულ რელიგიაში არსებულ ღვთისმეტყველებაზე, რომელიც მოწოდებასთანაა დაკავშირებული. ეს ღვთისმეტყველება მხოლოდ პროტესტანტული სწავლებისთვის არის დამახასიათებელი და განსხვავებული მნიშვნელობა ენიჭება. პროტესტანტებისთვის მოწოდების სრული მნიშვნელობა არის უფლისგან დაგვალეუ-

¹ Braude, L., Work and workers. New York: Praeger, 1975, p.14.

² Lipset, S. M., The work ethic - then and now. Public Interest, Winter 1990, p.61.

³ იქვე, გვ. 69.

⁴ Anthony, P. D., The ideology of work. Great Britain: Tavistoc, 1977, p.26.

ლი (მოწოდებული) იდეალი, რომლისკენაც სწრაფვა წარმოადგენს მათი ცხოვრებას უმთავრეს მიზანს, მარტინ ლუთერის სწავლების მიხედვით ყველა „მოწოდება“ თანაბარმნიშვნელოვანია უფლისთვის.

პროტესტანტიზმის მიმდევრობების ანალიზს მ. ვებერი კალვინიზმზე მსჯელობით იწყებს. უმთავრესი დამახასიათებელი ნიშანი კალვინიზმისთვის არის ძლიერი რწმენა პრედესტინაციანიზმში. კალვინისტებს სწამთ, რომ თითოეული მათგანის ბედი წინასწარ არის „დაწერილი“ ღმერთის მიერ და ამქვეყნიური სტანდარტების მიხედვით განსჯა უფლის სამართლისა არის უაზრობა, საკუთარ ბედისწერაზე წუწუნი კი ცხოველის მიერ ადამიანად არ გაჩენაზე წუწუნის ტოლფასია. კალვინის სწავლების მიხედვით ადამიანს არ შეუძლია ჩადენილი ცოდვის მონანიებით გამოსყიდვა და უფლის წყალობის მოპოვება თუ კი უფალმა თვითონ არ უბოძა წყალობა ადამიანს. ლოგიკურია დავასკვნათ, რომ დასავლურ ქვეყნებში დღევანდებლობაში დამკვიდრებული ძლიერი ინდივიდუალისტური შრომითი პრაქტიკა სწორედ ამ დოგმებში იყრის საფუძველს. ინდივიდუალიზმი კი დასავლეთის სამყაროს განვითარების ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი დამახასიათებელი ნიშანია.

ერთი-ერთი უმთავრესი მიზეზი პროტესტანტული რეფორმაციის წარმოშობისა იყო კათოლიკური ეკლესიის მიერ დაწესებული ინდულგენციის შემოღება, რომლითაც ვატიკანმა უზარმაზარი ფინანსური მოგება ნახა. ეკლესიის ამ ნორმამ ბიძგი მისცა პროტესტის გრძნობას კათოლიკეებში, განსაკუთრებით კი დაბალი შემოსავლის მქონე ხალხში, რომელთაც ფული არ ჰყოფნიდათ ცოდვების გამოსასყიდლად. კალვინიზმა კი სრულიად სხვა პერსპექტივა შესთავაზა მორწმუნეებს, რომლებიც ვალდებულნი იყვნენ მუდამ კარგი ეკეთებინათ საქმე და შეცდომების გამოსყიდვის შანსი არ ჰქონდათ. აქედან წარმოიშვა უფრო რაციონალური და სისტემატური მიდგომა ცხოვრებისადმი. ხალხმა საკუთარი რწმენის გამტკიცება ყოველდღიურ ცხოვრებაში წარმატებული საქმიანობით დაიწყო. ისტორიულად პრედესტინაციის დოგმამ საფუძველი ჩაუყარა პიეტიზმსაც, პიეტიზტებს სწამდათ რომ ადამიანის ბედი უფლის ხელში იყო, თუმცა ადამიანს მაინც ჰქონდა შანსი ცხოვრებაშივე შეეცვალა მისი ბედი და მოეპოვებინა უფლის წყალობა. მ. ვებერის აზრით პიეტიზმის გავლენა კაპიტალიზმის განვითარებაზე ნაკლებია, ვიდრე კალვინიზმისა.

მ. ვებერი წერს, რომ მეთოდოლოგია კომბინაციაა კათოლიკური და კალვინისტური რწმენისა. კალვინისტების მსგავსად მეთოდისტები არ აღიარებენ ცოდვების მონანიებით გამოსყიდვის შესაძლებლობას, თუმცა არც მათი ბედის წინასწარ მომზადებულობის სჯეროდათ და გამოსავალს ხედავდნენ სისტემატიურ და ყოველდღიური ცხოვრებისეული წარმატებებით გზის გაკვლევას უფლის წყალობის მოპოვებისკენ. მეთოდისტური ეკლესია მეთვრამეტე საუკუნის შუა წლებში წარმოიშვა და ახალი არაფერი დაუმატებია კალვინიზმისთვის და რაც მთავარია არ აღიარებდა პრედესტინაციის დოგმას რასაც არსებითი მნიშვნელობა აქვს მ. ვებერის თეორიაში.

მ. ვებერი გვიჩვენებს პროტესტანტული ეთიკის რა პრინციპებმა მოახდინა დადებითი ზეგავლენა კაპიტალიზმზე. აქ, მნიშვნელოვანია ის, რომ სისტემატიური შრომის აუცილებლობამ აღმოფხვრა ხალხში სპონტანური ცხოვრების წესი და შესაძლებლობების ნაწილობრივი გამოყენება, რამაც ხელი შეუწყო პროდუქციის სტანდარტიზაციას და ახალი შესაძლებლობების წარმოქმნას. ყოველდღიური შრომის აუცილებლობამ და ფულის ხელგაშლილად ხარჯვის დაგმობამ კი ხელი შეუწყო ფულის დაგროვების კულტურის განვითარებას. გადანახული ფულით და მაღალი შრომისუნარიანობით აღჭურვილ ადამიანებს მიეცათ ეკონომიკური განვითარების ახალი გზები. დროთა განმავლობაში პროტესტანტულმა ეთიკამ დაკარგა ძალა და ადამიანებისთვის მუშაობის მიზანი სწორედ სიმდიდრე გახდა, მაგრამ ამან არ შეცვალა ის სანიშნო მიდგომა მუშაობისადმი რაც პროტესტანტიზმა წარმოშვა და რამაც ხელი შეუწყო კაპიტალიზმის ზრდას ძალიან ჩქარი ტემპებით. იდეალურ კათოლიციზმში უსამართლობად ითვლება სიმდიდრის არათანაბარი გადანაწილება, ვინაიდან ღირსების დახმარება ადამიანის მოვალეობად მიიჩნეოდა. პროტესტანტებისთვის კი სიმდიდრის გადანაწილება ღმერთის ნებად ითვლება, რამაც ხელი შეუწყო ინდივიდუალიზმს და ეგოიზმს, რაც კაპიტალიზმის განვითარების უმნიშვნელოვანესი ფაქტორია.

Christian Moral, as the Most Important Determinant of Labour Culture

R e s u m e

Discussion of all the important issues, including labor moral, which has deep historical roots, should be based on the Christian values.

Along with the 16th century reformation, a new attitude to the labor was established in West Europe. In that period two religious figures determined an approach to the western culture of labor. They were Martin Luther (1483-1546) and Jean Calvin (1509-1564). Martin Luther believed that man can serve God by working and that working is the universal basis of the society and different social classes; he argued that man should work hard within the profession he belongs to from his birth and should not try to change it. Trying to change the profession would be an action against God's will, because it was just He, who gave each individual his/her place in the social hierarchy. According to the teaching of Jean Calvin, every man should work, even the rich, because the work is God's will; it is man's obligation to be God's image on the earth and to make the universe like a divine kingdom, to be a part of the continuous process of God's creative work. The protestant reformation, in particular, the norms established based on theological teaching of M. Luther and J. Calvin, encouraged working, as a service to God.

The attitude to work, established in the 16th century and the economic values based on these attitudes considerably differed from how working was perceived in the Ancient and Middle Ages.

Max Weber introduced the term "protestant ethics" to mark the new opinion. The main elements of the protestant ethics were diligence, accuracy, order and recognition of work supremacy.

The protestant reformation was the most important change in the history of Europe. It is undoubted that Protestantism changed the way of life of the western nations forever. The fact that the protestant reformation was the factor promoting development of capitalism and the role of religion in the formation of capitalism is the subject of dispute among the scholars. Both Capitalism and Protestantism are the result of those historical changes, which developed in Europe since 16th century. Protestantism and Capitalism have played mutually beneficial role in establishment of labor culture. The main purpose of changes that happened in religion and economy is natural striving of human beings towards freedom. As a result, "adjustment" of religion and economy to individual everyday practice took place.

**სამეურნეო-მმართველობითი თემატიკა დიდი
სჯულის კანონის მიხედვით**

ქრისტიანული ეკონომიკის უმთავრესი პრინციპია – ფასეულობათა (მათ შორის – ფულის, ქონების, სიმდიდრის) სიმართლით (ღვთივდადგენილი ზნეობით) მოპოვება და სიკეთეში გამოყენება.

ეკლესია წარმოადგენს ღმერთის მიერ დაფუძნებულ ორგანიზაციას. ეკლესიის მისიაა ის, რომ ღმერთთან სინერგიული თანამშრომლობით უზრუნველყოს კაცობრიობისათვის მარადიული სიცოცხლე ზეციურ სასუფეველში.

თანამედროვე საქართველოსათვის უადრესად მნიშვნელოვანია სამეურნეო საქმიანობის ყოველმხრივი განვითარება როგორც საერო, ასევე საეკლესიო სფეროებში. ეკლესიის და სახელმწიფოს მატერიალური და ფინანსური სიძლიერე უზრუნველყოფს ერის სულიერ და ეკონომიკურ კეთილდღეობას. სათანადო სამართლებრივი, ორგანიზაციული, ეკონომიკური და მმართველობითი ღონისძიებების შედეგად საქართველოს შეუძლია მიაღწიოს ასეთ მიზანს.

აუცილებელია საზოგადოებრივი განვითარების სულიერ-ხორციელი და სამეურნეო-სამართლებრივი საწყისების ჰარმონიზაცია, რაზეც ბევრს ფიქრობდა და წერდა წმ. ილია მართალი (ჭავჭავაძე). მას მიაჩნდა, რომ საყოველთაო კეთილდღეობის მიღწევა შესაძლებელია მხოლოდ ისეთი კანონმდებლობისა და მეურნეობის მეშვეობით, რომელიც ისტორიისა და ცხოვრების ღვიძლი შვილია და მთლიანად ადგილობრივი ცხოვრებიდან გამომდინარეობს¹.

ბიბლიური მოძღვრებით ნასაზრდოები და საეკლესიო სამართალზე დაფუძნებული სამეურნეო-მმართველობითი საქმიანობა საზოგადოებრივი ცხოვრების ის სფეროა, რომელიც ისტორიულად აწესრიგებდა და მომავალშიც უზრუნველყოფს ქართული სახელმწიფოს ჰარმონიულ განვითარებას.

ივანე ჯავახიშვილი აღნიშნავდა, რომ ისტორიულად საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესია სახელმწიფო ყოფა-ცხოვრების ძლიერ ფაქტორად ითვლებოდა, ერის მთელ აზროვნებაზე დიდი გავლენა ჰქონდა და განსაკუთრებული უფლებებით სარგებლობდა. ამდენად, საეკლესიო სამართლის ცოდნა ჩვენი სოციალურ-ეკონომიკური ცხოვრების მკვლევარისათვის აუცილებლად საჭიროა. ქართული სამართლის უძველესი ძეგლებიც საეკლესიო კანონმდებლობის ძეგლებია და წყაროების განხილვა მათგანვე უნდა იწყებოდეს. **ქართული საეკლესიო სამართლის შეცულობა და მოქმედების არეალი წმინდა საეკლესიო მოწესრიგების სფეროს სცილდებოდა და საერთო-სახელმწიფოებრივ მნიშვნელობას იძენდა².**

საეკლესიო სამართლის წყაროებს შორის გამორჩეული ადგილი უკავია დიდი სჯულის კანონს, რომელიც დადგენილია როგორც სავალდებულო კოდექსი მსოფლიო მართლმადიდებელი ეკლესიისათვის. მისი მთავარი ღირსება არის ის, რომ იგი შინაარსით და ქრონოლოგიურად სისტემაში არის მოყვანილი, შეიცავს სამოქალაქო კანონმდებლობასაც და სხვადასხვა მნიშვნელოვანი სამართლის ძეგლების ნაკვეთებსაც.

დიდი სჯულის კანონში ფართოდ არის ასახული სამეურნეო და მმართველობითი ხასიათის მრავალფეროვანი თემატიკა, რომელიც ფრიად აქტუალურია როგორც საერო, ასევე საეკლესიო საზოგადოებისათვის.

დიდი სჯულის კანონი არის წმინდა და საეკლესიო კანონთა კრებული, დაბეჭდილი და შენახული ყოველგვარი დამატებებისა და მოკლებების გარეშე. მათი ცოდნა, მიყოლა და მტკიცედ პყრობა მართებს ქრისტიანული მადიდებლობის ყველა ადამიანს და მთლიანად და სრულიად მართლმადიდებელთა ეკლესიას³. **დიდი**

¹ ჭავჭავაძე ი., ხალხის ჩვეულებათა შესწავლის შესახებ. თხზ., ტ. 4, თბ., 1955. გვ. 192-194.

² ჯავახიშვილი ივ., ქართული სამართლის ისტორია (წიგნი პირველი), ზოგადი ცნობები, თხზ. ტ. 6, თბ., 1982, გვ. 23.

³ დიდი სჯულის კანონი: რუის-ურბნისის საეკლესიო კრების ძეგლისწერა. წიგნში: საქართველოს ეკლესიის კალენდარი, 1987, გვ. 466.

სჯულის კანონი, სულიერ მომენტებთან ერთად, არეგულირებს საზოგადოებრივი ცხოვრების სოციალურ, პოლიტიკურ, ეკონომიკურ, მმართველობით, კულტურულ, ეკოლოგიურ, ზნეობრივ და სხვა სფეროებს.

ცნობილია, რომ კანონი არეგულირებს არსებულ ან/და პოტენციურ პრობლემებს. სადაც პრობლემა არ იქმნება, იქ არც კანონის საჭიროებაა. ჩვენი ცოდვით დაცემული ბუნება საჭიროებს გარკვეულ რეგულირებას და კონტროლს. მაგრამ ეს რეგულირება მხოლოდ კანონთა არსებობით როდი გადაწყდება. ყოვლადბრძენმა, სახიერმა და კაცთმოყვარე ღმერთმა, რომელმაც ისე შეიყვარა წუთისოფელი, რომ მისცა თავისი მხოლოდ შობილი ძე, რათა ყოველი მისი მორწმუნე არ დაიღუპოს, არამედ ჰქონდეს საუკუნო სიცოცხლე (იოან. 3,16), სჯულიც დაგვიდგინა და კეთილ-გონივრულად მართვის მიზნით, იერარქიაც დააწესა. მხოლოდ ისეთ ქვეყანაში იქნება უზრუნველყოფილი ცალკეული ინდივიდის და მთელი საზოგადოების სულიერი და მატერიალური კეთილდღეობა, სადაც ღვთისმოყვარე და კეთილგონიერი ადამიანების მიერ არის შევსებულ-დელეგირებული მმართველობითი იერარქია და მართვის ფუნქციები.

ღიდი სჯულის კანონში დასმული პრობლემების გადაჭრის სიბრძნე, დადგენილი კანონების იერარქიული სუბორდინაციის უპირობო დაცვით აღსრულებაა. იერარქია არის ღვთივდადგენილი ის მძლავრი იარაღი, რომლის გარეშეც შეუძლებელია ორგანიზაციული მართვა, მართვის ორგანოების კომპეტენტურად დაკომპლექტება და საქმიანობის ეფექტიანი წარმართვა. იერარქიის გამოყენება შეუძლია საზოგადოების როგორც ჯანსაღ, ასევე, სამწუხაროდ, არაჯანსაღ ელემენტებსაც და სწორედ ამ უკანასკნელთა მიერ განხორციელებული იერარქიული მართვა უდევს საფუძვლად ომებისა თუ სხვა ნეგატიური მოვლენების ორგანიზებასაც.

ეკლესიური მართვის უმთავრესი პარადიგმა გადმოცემულია სარდიკიის კრების კანონებში (მუხლი 14): „ეპისკოპოსს ევალება, რომ გულწრფელად უყვარდეს და გულითადად წყალობდეს თავის მსახურებს, ასევე მსახურნიც ერთგულად უნდა ასრულებდნენ თავიანთ მოვალეობას ეპისკოპოსის წინაშე“¹.

მართვის იერარქიულ მეთოდთან ერთად ღიდი სჯულის კანონში დარეგულირებულია სამეურნეო-მმართველობითი თვალსაზრისით ისეთი მნიშვნელოვანი საკითხებიც, როგორცაა: შრომა; სიმდიდრე; ქონების მართვა; შემოსავლის მართვა; იერარქია და სუბორდინაცია; კადრების მართვა; ეკონომოსი; სოფლის მეურნეობა; მექრთამეობა; ვაზში; მომხვეჭელობა; უზნეო ბიზნესი; სიწმინდეთა ხელყოფა; ქრისტეს უარყოფა ყოფითი პრობლემების მიზეზით; საერო და სასულიერო საქმეთა შეთავსება; ბრალდების წაყენება; სასამართლო; მოწყალეობა; მოკრძალებულად ცხოვრება და სხვა.

ადამიანის ნებისმიერი მოქმედება, იქნება ეს ინტელექტუალური თუ ფიზიკური, არის შრომა. შრომის ხარისხზეა დამოკიდებული ყოველგვარი საქმის წარმატება.

თავისუფალი ნება, შემოქმედებითი უნარის საშუალებით, ადამიანმა უნდა გამოხატოს შრომაში, ხოლო შედეგად მიიღოს თავისი შრომის კეთილი ნაყოფი, რაც ცათა სასუფეველში დამკვიდრების წინაპირობაა. ამასთან, თავად შრომა აუცილებელია როგორც ჩვენი საკუთარი, ასევე სხვა ადამიანების საჭიროებათა დაკმაყოფილებისათვის. **პავლე მოციქულის თქმით** „ვისაც შრომა არ სურს, ის ნულარც ჭამს“ (2 თეს. 3,10) **და კიდევ:** „ზარმაცის სულს სწადია და არა აქვს, ბევრითა სული კი გამსუყდება“ (იგავ. 13,4).

ფიზიკური შრომისაგან დასვენება არა მხოლოდ ზეციურ სასუფეველში მოხდება, არამედ გარკვეული ღვთივდადგენილი მცნებები (კანონები) მიწიერ ცხოვრებაშიც მოქმედებს. უფალმა ადამიანებს დაუწესა, რათა იქმოდნენ ექვს დღეს და მეშვიდე დღეს დაისვენონ თავიანთი საქმეებისგან და ღვთის სადიდებელი საქმეები აკეთონ. ამისათვის თავად უფალმა მოგვცა მაგალითი, როდესაც მან გაასრულა მეექვსე დღეს თავისი საქმე და დაისვენა მეშვიდე დღეს ყოველი საქმისგან. აკურთხა ღმერთმა მეშვიდე დღე და წმიდაჰყო იგი (დაბ. 2, 2-3). მეშვიდე დღეს დასვენება ჩვენს საქმეთაგან ასახულია ღვთის მიერ სინას მთაზე მოსესთვის მიცემულ ათ მცნებაში (გამ. 20,10).

წმიდა მოციქულთა პეტრეს და პავლეს განწესებები სწორედ ამ მცნების, თავიანთი მხრიდან – განმტკიცებით იწყება: „ჩვენ, პეტრე და პავლე, ერს განვუწესებთ, რომ ისაქმონ ხუთი დღე, ხოლო შაბათსა და

¹ ღიდი სჯულის კანონი, წიგნში: საქართველოს ეკლესიის კალენდარი, 1987, გვ. 230-231.

კვირას მოიცალონ კეთილმსახურებითი საეკლესიო მოძღვრებისათვის, რადგან ვთქვით, რომ შაბათს დაბადების სახე აქვს, ხოლო კვირას – აღდგომისა“ (მოც. განწ. 1).¹ შემდეგ გრძელდება უქმე ღღეთა ჩამონათვალი, რომელთაც ერთი საერთო ნიშანი აერთიანებს – უქმობა ამაო საზრუნავთაგან და მხოლოდ სიკეთის ქმნაზე ზრუნვა, ანუ – ღვთის დიდება. რჯულის კანონში უქმობის შესახებ ლაოდიკიის კრება (ლაოდიკ. 29)² და სხვა კანონებიც გვიდასტურებს.

კაცთმოყვარე უფალმა ადამიანის შრომა აკურთხა და წაახალისა. როგორც დავით მეფის ფსალმუნში ვკითხულობთ: „ნეტარია ყოველი, რომელსაც ემინია უფლისა და იარება მისი გზებით. შენი ხელების ნაყოფს თუ ჭამ, ნეტარება შენ და სიკეთე შენ“ (ფს. 127,1-2); ასევე: „აი, სად ვხედავ მე სიკეთეს, შესაფერსაქმეს: ჭამოს კაცმა, სვას და იხაროს თავისი ღვაწლით ამ მზისქვეშეთში ღღენი მისნი, ღმერთმა რომ მისცა; რადგან ესაა მისი ხვედრი“ (ეკლ. 5,17). და: „კაცს ღმერთი აძლევს ქონებასა და სიმდიდრეს და იმის შნოსაც, რომ მოიხმაროს, მიიღოს წილი და გაიხაროს თავისი შრომით; – ეს ყველაფერი ღვთის წყალობაა“ (ეკლ. 5,18).

ზემოთ აღნიშნულიდან ნათლად ჩანს, რომ პატიოსანი შრომით მოპოვებული სიმდიდრე ღვთის წყალობაა, რაც ღანგრამში შეკრებილ წმიდა მამათა კანონებშიც დასტურდება, რომ არ უნდა შეურაცხყოთ სიმდიდრე, რომელიც სიმაართლით არის შექმნილი და სიკეთისათვის იხარჯება (ღანგრ. 21).³ ეს უკანასკნელი ძალიან მარტივად და ამავდროულად – სიღრმისეულად არის ჩამოყალიბებული. სიმდიდრის პატიოსანი გზით მოპოვება როდი კმარა, რათა ღვთის კურთხევა მოიპოვო. ადამიანმა მისი სიკეთისათვის გამოყენება უნდა ისწავლოს, რაც სიმდიდრის მოპოვებაზე არანაკლებ რთულია.

დიდი სჯულის კანონი საეკლესიო ქონების მართვა-განკარგვას ეპისკოპოსს მნიშვნელოვან მოვალეობად და იერარქიულ უფლებამოსილებად უწესებს: – ყოველი ეპისკოპოსი „იმას უნდა აკეთებდეს, რაც სასარგებლოა მისი ეკლესიისთვის და მისთვის დაქვემდებარებული სოფლებისათვის“ (მოც. კან. 34); ეპისკოპოსი „უნდა ზრუნავდეს ყოველგვარ საეკლესიო ნივთებზე და განაგებდეს მათ, როგორც ღვთის ზედამხედველობის ქვეშ მყოფთ. მაგრამ მას არა აქვს ნება, რომ მიიხვეჭოს რამე მათგან, ან თავის ნათესავებს არუქოს ღვთის საუნჯე“ (მოც. კან. 38); ამასთან „მღვდლები და დიაკვნები ნურაფერს ნუ გააკეთებენ ეპისკოპოსის ნებართვის გარეშე, რადგან იგია, ვისაც აბარია ერი ღვთისა და ვისაც მოეკითხება პასუხი მათი სულებისათვის“ (მოც. კან. 39) და „ვებრძანებთ, რომ ეპისკოპოსს უნდა ჰქონდეს ძალაუფლება საეკლესიო ნივთებზე, რადგანაც თუ მას ჩაბარებული აქვს ადამიანების პატიოსანი სულები, რამდენად უფრო ნივთებზე შეიძლება ამისი დაშვება, რათა თავისი ძალაუფლებით განაგოს მან ყველაფერი და მღვდლებისა და დიაკვნების მიერ ღვთის შიშითა და სრული მოწიწებით უნაწილდებოდეს მთხოვნელებს“ (მოც. კან. 41)⁴.

იერარქიული მორჩილების გზით ქონების განკარგვის ღვთივადგენილი წესი გადმოცემულ-განმტკიცებულია სხვა კანონებშიც: წმ. მოციქულთა პეტრესა და პავლეს განწესებანი (მუხლი 14)⁵, ანკირიაში შეკრებილ წმ. მამათა კანონები (მუხლი 15)⁶, ანტიოქიაში შეკრებილ წმ. მამათა კანონები (მუხლები 24, 25)⁷, IV მსოფლიო კრების კანონები (მუხლები 22, 24, 25, 26),⁸ კონსტანტინოპოლის წმინდა მოციქულთა ტადარში შეკრებილი ორგზისი წმინდა დიდი კრების დადგენილი კანონები (მუხლები 1, 6, 7)⁹ და სხვა კანონები.

¹ დიდი სჯულის კანონი, წიგნში: საქართველოს ეკლესიის კალენდარი, 1987, გვ. 175.

² იქვე, გვ. 206.

³ იქვე, გვ. 194.

⁴ იქვე, 166-167.

⁵ იქვე, გვ. 176.

⁶ იქვე, გვ. 185.

⁷ იქვე, გვ. 203-204.

⁸ იქვე, გვ. 221-222.

⁹ იქვე, გვ. 368-372.

ეკონომოსი ეპარქიის აუცილებელი საკადრო ერთეულია. ეკონომოსი უნდა ჰყავდეს ყველა ეპისკოპოსს, მონასტერს და ეკლესიას.

ქალკედონის IV მსოფლიო კრების კანონებით დადგენილია: „როგორც გავიგეთ, ზოგ ეკლესიაში ეპისკოპოსები მართავენ საეკლესიო ქონებასა და საქმეს ეკონომოსის გარეშე. მივიჩნევთ, რომ ყველა ეკლესიას, რომელსაც ეპისკოპოსი ჰყავს, უნდა ჰყავდეს ეკონომოსიც, არჩეული სასულიერო პირთაგან, რომელიც უნდა განაგებდეს საეკლესიო საქმეებს ეპისკოპოსთან შეთანხმებით, რათა საეკლესიო ქონება მოწმის გარეშე არ იყოს დაზარალებული და განაწილებული. ეს აღკვეთს საეკლესიო ქონების გაბნევას, რაც გამოიწვევდა სამღვდელთა გაკიცხვა-დაგმობას. ვინც ასე არ მოიქცევა, იგი საღვთო კანონთა მიერ დაისჯება“ (მუხლი 26)¹.

ნიკეის VII მსოფლიო კრება ადგენს: „საეპისკოპოსოებში და მონასტრებში აუცილებლად უნდა იყოს ეკონომოსი. ვინაიდან ვალად გვაწევს ყველა საღვთო კანონის შესრულება, უცვლელად უნდა დავიცვათ აგრეთვე კანონიც, რომელიც ამბობს, რომ ეკონომოსის ყოფნა ყოველ ეკლესიაში არის საჭირო“ (მუხლი 11)².

დიდი სჯულის კანონი მკაცრად კიცხავს ადამიანებს, რომლებიც მექრთამეობა-მომხვეჭელობის საქმეში, ვაზნის აღებასა და სიწმინდეთა ხელყოფაში არიან შემჩნეულნი და მხილებულნი. ლაოდიკეის კრების კანონებში სწერია: „სამღვდლო პირმა არ უნდა გაასესხოს სარგებლით ფული და არ უნდა აიღოს ვაზში და აღნადგინები“ (მუხლი 4)³; ასევე, კართაგენის ადგილობრივი კრების კანონებიც ადასტურებენ: „მიგვაჩნია, რომ თუ სასულიერო პირი ვინმეს ასესხებს ფულს, თუ ახსოვს, რამდენი მისცა, იმდენივე უნდა მიიღოს უკან. იგივე ითქმის ნივთზეც“ (მუხლი 16)⁴. ეს საკითხი სხვა კანონებშიც არაერთხელაა დადასტურებული.

საერთოდ, წმინდა წერილის მიერ „უარყოფილია ქონების სიყვარული, ვაზში, აღნადგინები, ძალადობით თავის ქონებაზე სხვისის დამატება, თუნდაც ამას ვაჭრობის, შეთანხმების სახე ჰქონდეს“ (გრიგოლ ნოსელი ეპისკოპოსის კანონიკური ეპისტოლე მელიტინელი ეპისკოპოსის წმინდა ლიტოსადმი, მუხლი 6)⁵. მაგრამ, მიუხედავად ამისა, ქონება სჭირდება ეკლესიას, რათა სააქაოში იარსებოს ადამიანთა საიქიოსთვის მომზადების მიზნით. უფრო მეტიც, საეკლესიო თუ არასაეკლესიო ქონების ხელყოფა ღვთის რისხვის გამომწვევია, ხოლო ქველმოქმედება და მოწყალება – ნეტარების დამკვიდრების გარანტიაა, რადგან დაწერილია „ნეტარ არიან მოწყალებნი, ვინაიდან ისინი შეწყალებულნი იქნებიან“ (მათე 5,7).

ამასთან, ქალკედონის IV მსოფლიო კრების კანონებში ვკითხულობთ: „თითოეული ეკლესიის კუთვნილი სახნავ-სათესი ადგილისა და სოფლის შემოსავალი მტკიცედ და უცვლელად უნდა ჰქონდეს ამ ეკლესიის მპყრობელ ეპისკოპოსს. და მით უმეტეს მაშინ, თუ ოცდაათი წლის განმავლობაში დავის გარეშე ფლობდნენ და განაგებდნენ მათ“ (მუხლი 17)⁶.

დიდი სჯულის კანონი არა ერთხელ ეხება მიწათსარგებლობის საკითხებს და მიწის რაციონალურ მოვლა-პატრონობას უმკაცრესად გვიდგენს.

საქართველო მიწათმოქმედების უძველესი კერაა. ყველასათვის კარგად არის ცნობილი, თუ რა ქარცეხილი გამოიარა საქართველომ და წარმოუდგენელი სირთულეების გადალახვის – ჩვენი სახელოვანი მეფეებისა და თავდადებული მამულიშვილების მიერ წმინდა წერილისა და დიდ რჯულის კანონში დადგენილი ნორმების უპირობო დაცვის შედეგად მოაღწია დღემდე.

დიდი სჯულის კანონი და მასში ასახული სამეურნეო-მმართველობითი სწავლება საეკლესიო და საერო ხელისუფალთა მისწრაფებების ჰარმონიული ურთიერთშეხამების ისტორიულ საფუძველს და ნიმუშს წარმოადგენს, რისი აღორძინებაც აუცილებელია თანამედროვე პირობებში, რათა საქართველომ აღიდგინოს დავითისა და თამარის დროინდელი დიდება და კეთილდღეობა.

¹ დიდი სჯულის კანონი, წიგნში: საქართველოს ეკლესიის კალენდარი, 1987, გვ. 222.

² იქვე, გვ. 356.

³ იქვე, გვ. 204.

⁴ იქვე, გვ. 242-243.

⁵ იქვე, გვ. 440.

⁶ იქვე, გვ. 220.

საქართველოს ეკონომიკური განვითარების ეროვნულ კონცეფციას საფუძვლად უნდა დაედოს თეოლოგიური სამეურნეო-მმართველობითი მოძღვრება, რაც აუცილებლად უნდა იქნეს გათვალისწინებული ყველა კომპეტენტური და დაინტერესებული მხარის მიერ, რათა გაიმალოს სათანადო მუშაობა დასახული მიზნების მიღწევისათვის.

Giorgi Shikhashvili
Nikoloz Bakashvili

The Great Religion Law and National Concept of Economic Development

R e s u m e

The main principal of Christian economy is to obtain values (including money, property, wealth) in an honest way and apply for kindness.

The Church represents an organization established by the Lord. The mission of the Church is to ensure eternal life for humanity in heaven through synergic cooperation with the Lord.

Great Religion Law and the economic and managerial studies given there represent historical basis and sample of harmonic combination of ecclesiastic and temporal rulers' aspirations, the restoration of which is necessary in the current conditions, so that Georgia may restore the fame and prosperity of David's and Tamar's ages.

The national concept of Georgia's economic development should be based on theological economic and managerial doctrine that should be taken into account by all competent and interested stakeholders in order to perform respective activities for achieving the designated goals.

**ბიბლიური მოძღვრება, როგორც მდგრადი ეკონომიკურ-ეკოლოგიური
განვითარების ეროვნული კონცეფციის საფუძველი**

ბიბლიური მოძღვრება გვასწავლის:

- “ღმერთმა შექმნა ცა და მიწა“ (დაბ. 1, 1);
- “უფლისა არის ქვეყნიერება და სავსება მისი, სამყარო და მისი მკვიდრნი“ (ფს. 23, 1-2);
- “აიყვანა ადამი უფალმა ღმერთმა და დასახლა ედემის ბაღში მის დასამუშავებლად და დასაცავად“ (დაბ. 2, 15);
- “მართალი ზრუნავს თავისი პირუტყვის სიცოცხლეზე, ბოროტეულთა გული კი სასტიკია“ (იგავ. 12,10).

თანამედროვე პირობებში კომპლექსური სოციალურ-ეკონომიკური და ეკოლოგიური პრობლემების პრაქტიკული გადაჭრა და ქვეყნის შემდგომი წინსვლა ორგანულად არის დამოკიდებული ყოველმხრივ გააზრებული სათანადო თეორიულ-მეთოდოლოგიური საფუძვლების ჩამოყალიბებაზე.

აუცილებელია სამეურნეო-მმართველობითი საქმიანობის რადიკალური ჰუმანიზაცია რელიგიური პრინციპების და ზნეობის საფუძველზე. ეს განსაკუთრებით აქტუალურია ეკონომიკურად ჩამორჩენილი ქვეყნებისათვის, სახელდობრ საქართველოსათვის, სადაც ესოდენ მწვავედ ვლინდება გაუაზრებელი და უზნეო ეკონომიკური საქმიანობის სავალალო სოციალურ-ეკონომიკურ-ეკოლოგიური შედეგები.

ნებისმიერი საქმის წარმატება პირდაპირ არის დამოკიდებული გულმოდგინე გააზრების, დაგეგმვის, სათანადო შესაძლებლობების გამოვლენისა და შესაბამისი სახსრებით უზრუნველყოფის სიაკარგეზე. აქ მოვიხმთ სახარებისეული სიბრძნე, რომლითაც გვმოძღვრავს და გვაფრთხილებს უფალი იესო ქრისტე: „...თუ რომელიმე თქვენგანი კოშკის აგებას მოისურვებს, განა თავდაპირველად არ დაჯდება და არ გამოთვლის ხარჯს, რაც დასჭირდება მის დასრულებას? რათა, საძირკველს თუ ჩაყრის, მაგრამ ვერ შესძლებს დაასრულოს, მნახველებმა დაცინვა არ დაუწყონ მას, და არა თქვან: აი, კაცი, რომელმაც დაიწყო შენება და დასრულება კი ვერ შესძლო“ (ლუკ. 14, 28-30).

დღეს, ახალი საზოგადოების მშენებლობის პროცესში, ჩვენ სწორედ ასეთ არასახარბიელო მდგომარეობაში აღმოვჩნდით, ვინაიდან შენება კი დავიწყეთ, მაგრამ სასურველი შედეგისგან ჯერ კიდევ შორს ვიმყოფებით. ასეთი გარემოება განპირობებულია მრავალი ობიექტური თუ სუბიექტური მიზეზით, რომელთა შორის უპირველესად აღსანიშნავია ის პარადოქსი, რომ ვაშენებთ საძირკველის გარეშე. აუცილებელია უახლოეს მომავალში შევქმნათ ახალი საზოგადოებრივი შენობის მყარი საძირკველი, რომლის შემადგენელი ნაწილებია:

- სოციალურ-ეკონომიკური რეფორმების ყოველმხრივი ღვთისმშობელი თეორიულ-მეთოდოლოგიური უზრუნველყოფა;
- მდგრადი ეკონომიკურ-ეკოლოგიური განვითარების ფუნდამენტური ეროვნული კონცეფცია;
- კონცეფციაზე დაფუძნებული სტრატეგიული გეგმა და შესაბამისი ბიუჯეტი.

საქართველოს ნორმალური სოციალურ-ეკონომიკურ-ეკოლოგიური განვითარება შეუძლებელია ადგილობრივი (ეროვნულ-ტრადიციული), რეგიონული (კავკასია) და გლობალური ფაქტორების გათვალისწინების გარეშე. ამიტომაც ეკონომიკის მდგრადი განვითარების სტრატეგია უნდა ეყრდნობოდეს ამ სამი ფაქტორის ჰარმონიულ შერწყმას. სწორედ აქედან გამომდინარე უნდა განიხილებოდეს ეროვნული მეურნეობის ყოველი დარგის განვითარების, შესაბამისი გარემოსდაცვითი საქმიანობის, მისი ოპტიმალური მართვის და დაფინანსების პერსპექტივებიც.

საქართველოს მდგრადი ეკონომიკურ-ეკოლოგიური განვითარების ფუნდამენტური კონცეფციის შემუშავებისათვის აუცილებელია ეროვნულ და ზოგადსაკაცობრიო ფასეულობათა გათვალისწინება და მათი ჰარმონიული ურთიერთშეხამება. სწორედ ასეთ გზაზე უნდა ვილოდნენ ცალკეული ქვეყნები და მთელი კაცობრიობა XXI საუკუნეში.

გაეროს მიერ 1992 წელს რიო-დე-ჟანეიროში მიღებული და მთელი მსოფლიოსათვის რეკომენდებული პოსტინდუსტრიული ეპოქის გრანდიოზული პროგრამა (მდგრადი განვითარების პრინციპები და „XXI საუკუნის დღის წესრიგი“) მოუწოდებს ყველა სახელმწიფოს ორგანულად დაუკავშირონ ერთმანეთს ტრადიციული და თანამედროვე საერთაშორისო სოციალურ-ეკონომიკურ-ეკოლოგიური მიღწევები ხანგრძლივი და მდგრადი ეკონომიკური განვითარების უზრუნველყოფისათვის.

მაგალითად, მდგრადი განვითარების 22-ე პრინციპში ნათქვამია, რომ თანამედროვე საზოგადოებრივი პრობლემების გადაჭრაში უდიდესი როლი ენიჭება მკვიდრ მოსახლეობას, მის ცოდნას და ტრადიციულ პრაქტიკას. სახელმწიფოებმა მხარი უნდა დაუჭირონ მოსახლეობის თვითმყოფადობას, კულტურას, ინტერესებს და უზრუნველყონ მისი ეფექტიანი მონაწილეობა მდგრადი განვითარების საქმეში.

ჩვენში საყოველთაოდ ცნობილია ქართული გამონათქვამი: „ტყე შეუნახე შვილებსა, მამა ხარ, შენი ვალია“, რაც მდგრადი განვითარების თანამედროვე კონცეფციის ჩვენეულ, ეროვნულ-ტრადიციულ თეორიულ გააზრებას და პრაქტიკულ რეალიზაციას წარმოადგენს. ასეთ პრინციპს ეფუძნებოდა სამეურნეო და გარემოსდაცვითი საქმიანობა საქართველოში საუკუნეების მანძილზე, რასაც ბიბლიური ეკოლოგიური მოძღვრება განაპირობებდა.

ზოგადსაკაცობრიო და ეროვნულ ფასეულობათა შორის ზეადმატებული ადგილი ბიბლიას, თეოლოგიურ ზნეობას და მასზე დაფუძნებულ სათანადო ეკონომიკურ-ეკოლოგიურ საქმიანობას უკავია.

სამეურნეო-ეკოლოგიური საქმიანობის ბიბლიურ ასპექტებს დიდი ხანია იკვლევენ ცივილიზებული სამყაროს მეცნიერები. ამ საქმეში ჩაბმულია ცნობილი უნივერსიტეტები და სპეციალიზებული ინსტიტუტები. უცხოეთში ჩამოყალიბდა ისეთი მეცნიერული მიმართულებები, როგორცაა: თეოლოგიური ეკონომიკა, ქრისტიანული ეკონომიკა, ქრისტიანული ბიზნესი, მდგრადი განვითარების თეოლოგია, თეოლოგიური ეკოლოგია, ქრისტიანული სამეურნეო-ეკოლოგიური ეთიკა და სხვ. გამოკვლევების შედეგების პრაქტიკული გამოყენების საფუძველზე საზღვარგარეთ იქმნება სათანადო ეკონომიკურ-ეკოლოგიური ხასიათის კანონმდებლობა, ვითარდება შესაბამისი ბიზნესი და გარემოსდაცვითი საქმიანობა.

დასავლელ მეცნიერთა ნაშრომებში ხაზგასმულია, რომ თანამედროვე პირობებში აუცილებელია ეკონომიკური საქმიანობის რადიკალური ეკოლოგიზაცია ბიბლიურ-თეოლოგიური გააზრების საფუძველზე. ასეთი იდეები და რეკომენდაციები განსაკუთრებით აქტუალურია დღევანდელი საქართველოსათვის. ამდენად, უაღრესად მნიშვნელოვანია დასავლეთის ანალოგიური კვლევითი მუშაობის გაშლა და მიღებული შედეგების პრაქტიკაში დანერგვა ჩვენს სინამდვილეშიც.

მდგრადი სოციალურ-ეკონომიკურ-ეკოლოგიური განვითარების თეოლოგიურ-ქრისტიანული საფუძველების გააზრებისათვის აუცილებელია ბიბლიაში ასახული სამეურნეო-ეკოლოგიური თემატიკის სათანადო შესწავლა.

როგორი საზომებითაც არ უნდა მივუდგეთ ბიბლიას, იგი სრულიად უნიკალური წიგნია. ბიბლიური თხრობა იწყება სამყაროს შექმნით, პირველი ადამიანების ყოფა-ცხოვრებით და მთავრდება რომაული კულტურის ეპოქით. ბიბლიის ყველაზე გვიანდელი წიგნებიც კი თითქმის ორი ათასი წლისაა. მიუხედავად ასეთი სიძველისა, ბიბლია დღესაც უაღრესად აქტუალურია. ასეულობით მილიონი ადამიანი დღევანდელ ეპოქაშიც ეწაფება და ცხოვრებაში იყენებს ბიბლიურ სიბრძნეს. ამას საფუძველად უდევს ღვთაებრივი მოძღვრების ჭეშმარიტება, სიწმინდე, უბერებლობა და ყოვლისმომცველობა.

ბიბლიის გავლენით საუკუნეების მანძილზე ყალიბდებოდა თანამედროვე დასავლური ცივილიზაციის საფუძველები – ეკონომიკა, სამართალი, მეცნიერება, განათლება, კულტურა, ცხოვრების ეკოლოგიური საზ-

რისი, დემოკრატიული იდეალები, ადამიანის უფლებებისა და გარემოსდაცვითიკონცეფციები. დასავლეთის პოლიტიკური, სოციალური და ეკონომიკური სფეროების უდიდეს მოღვაწეთა საქმიანობა ბიბლიური იდეებით იყო განმსჭვალულ-შთაგონებული.

საგანმანათლებლო და სამეცნიერო-ტექნიკური წინსვლის ეპოქამ თითქოს ჩრდილში მოაქცია რწმენა, ბიბლია და მისი იდეალები, მაგრამ ცივილიზებული მსოფლიოს გამოჩენილი მეცნიერები, მეწარმეები და სახელმწიფო მოღვაწეები თვალნათლივ გვიჩვენებენ ასეთი გარემოების მოჩვენებითობას და მცდარობას. ამის დასტურად მოვიხმობთ ზოგიერთი მათგანის გამონათქვამები რწმენისა და ბიბლიის მნიშვნელობის შესახებ.

ალბერტ ეინშტეინი, ნობელის პრემიის ლაურეატი, ფიზიკოსი: „რაც უფრო მეტ აღმოჩენებს აკეთებს მეცნიერება ფიზიკურ სამყაროში, მით უფრო მეტად მივიღვართ დასკვნებამდე, რომელთა გადაწყვეტა შესაძლებელია მხოლოდ რწმენით“¹.

მაქს ბორნი, ნობელის პრემიის ლაურეატი, ფიზიკოსი: „მეცნიერება სწავლულს ბევრ მორალურ და ეთიკურ მოთხოვნას უყენებს. თუ მეცნიერს სწამს ღმერთი, ეს მას უადვილებს პრობლემას. მეცნიერს უნდა ჰქონდეს დიდი მოთმინება და მორჩილება, ამ თვისებებს კი მას რელიგია აძლევს“².

ალფ ბიერკე, ნორვეგიის ბიერკეს საღებავების კორპორაციის პრეზიდენტი: „თანამედროვე მეცნიერებამ ვერ მოკლა ბიბლიის ფუნდამენტური ჭეშმარიტებები. მე მწამს ღმერთი, იესო ქრისტე, მე მწამს ბიბლია“³.

ჯორჯ ვაშინგტონი, ამერიკის პირველი პრეზიდენტი: „შეუძლებელია მართო ქვეყანა და მსოფლიო ღმერთის და ბიბლიის გარეშე“⁴. ამ აზრს ანვითარებს უილიამ მაკინლი, ამერიკის 25-ე პრეზიდენტი: „ჩვენ ვაღიარებთ ვართ შევისწავლოთ ბიბლია, ოღონდ არ უნდა შემოვიფარგლოთ ამით, ჩვენ უნდა გამოვიყენოთ იგი ცხოვრებაში“⁵. ხოლო თეოდორ რუზველტი ამბობდა: „თითქმის ყველა ადამიანი, რომელთა საქმიანობას შედეგი მოჰქონდა, თავის ცხოვრებისეულ გზას ბიბლიურ სწავლებასზე ამყარებდა“⁶.

უადრესად მრავალფეროვანია ეკონომიკურ-ეკოლოგიური სამყარო ბიბლიისა, რომელშიც სიღრმისეულად არის ასახული ყველა დროისათვის ისეთი აქტუალური თემატიკა, როგორცაა: სამყაროს და ადამიანის შექმნა ღმერთის მიერ; ბიომრავალფეროვნება; ბუნებრივი რესურსების წარმომავლობა და დანიშნულება; გარემოს ეკონომიკურ-ეკოლოგიური პოტენციალი; ადამიანის დანიშნულება და მისი სოციალურ-ეკონომიკურ-ეკოლოგიური მოთხოვნილებები; საზოგადოებრივი წარმოება და მისი შემზღვეველი ეკოლოგიური ფაქტორები; სამეურნეო საქმიანობა; შრომა; ბიზნესი; მრეწველობა; მშენებლობა; სოფლის, სატყეო და სამელიორაციო მეურნეობა; ეკოსისტემების დეგრადაცია; გარემო პირობების სრულყოფისა და დაცვის პრაქტიკული მეთოდოლოგია და სხვა.

ბიბლიის მიხედვით მთელი სამყაროს და მისი გვირგვინის – ადამიანის შემოქმედი უფალი ღმერთი, რომელმაც „შექმნა ცა და მიწა“ (დაბ. 1, 1), წყალი და ხმელეთი, მცენარეული საფარი და ყოველგვარი სულდგმული (დაბ. 1, 2-25); „თქვა ღმერთმა: გააჩინოთ კაცი ჩვენს ხატად, ჩვენს მსგავსებად“ და ეპატრონოს მთელს დედამიწას; და „შექმნა ღმერთმა კაცი, თავის ხატად შექმნა იგი, მამაკაცად და დედაკაცად შექმნა ისინი“ (დაბ. 1, 26-27).

ამქვეყნიური ცხოვრების საფუძველი – შრომა უფლის მიერ დადგენილია ადამიანის მოვალეობად და სასიცოცხლო მოთხოვნილებების დაკმაყოფილების საშუალებად. ადამის და ევას კურთხევისას ღმერთმა უთხრა მათ: „ინაყოფიერეთ და იმრავლეთ, აავსეთ დედამიწა, დაუფლეთ მას, ეპატრონეთ ზღვაში თევზს, ცაში ფრინველს, ყოველ ცხოველს, რაც კი დედამიწაზე დახობავს“ (დაბ. 1, 28) და „აიყვანა ადამი უფალმა ღმერთმა და დაასახლა ედემის ბაღში მის დასამუშავებლად და დასაცავად“ (დაბ. 2, 15). საღმრთო მცნე-

¹ Мы верим., Говорят современные учёные о вере в Бога. 1988, с. 41.

² იქვე, გვ. 35.

³ იქვე, გვ. 14.

⁴ Библия опережает науку на тысячи лет., Ред. В. Губанов, М., 1996, с. 130.

⁵ იქვე, გვ. 131.

⁶ Библия и наука., Ред. П. Харчлаа, Ашфорд. США, с. 97.

ბის დარღვევისა და პირველი ცოდვის ჩადენისათვის დასჯილ ადამს უფალი ეუბნება: „...მიწა დაიწყევლოს შენს გამო: ტანჯვით მიიღებდე მისგან საზრდოს მთელი სიცოცხლე. ...პიროფლიანი ჭამდე პურს, ვიდრე მიწად მიიქცეოდე, რადგან მისგანა ხარ აღებული, რადგან მტკერი ხარ და მტკრადვე მიიქცევი“ (დაბ. 3, 17, 19), „გაუშვა იგი უფალმა ღმერთმა ედემის ბაღიდან, რომ დაემუშაებინა მიწა, საიდანაც იყო აღებული“ (დაბ. 3, 23). ადამის და ევას შვილები სოფლის მეურნეობას მისდევდნენ: „აბელი მეცხვარე იყო, კანი – მიწის მუშაკი“ (დაბ. 4, 2). მეცხოველეობით იყვნენ დაკავებული აბრაამი და ლოტი: „ძალზე მდიდარი იყო აბრაამი ჯოვითა და ოქრო-ვერცხლით. ...და ლოტსაც, რომელიც აბრაამთან ერთად მგზავრობდა, ჰყავდა ცხვარ-ძროხა და ჰქონდა კარები“ (დაბ. 13, 2, 5). რაციონალური სასოფლო-სამეურნეო საქმიანობა დიდად იყო განვითარებული ისრაელში. მაგალითად, მეფე ყუზიაჰუმ „ააგო კომკები უდაბნოშიც და უამრავი ჭა ამოიყვანა, რადგან ბევრი ხარ-ძროხა ჰყავდა დაბლობში და ვაკეზე. მიწისმუშაკნი და მევენახენი კი მთებში და ქარმელში ჰყავდა, რადგან მიწის მოყვარული იყო“ (2 ნემშ. 26, 10).

ბიბლია მოგვიწოდებს მცენარეების და ცხოველების დაცვა-გაფრთხილებისაკენ: „თუ დიდხანს გექნება შემორტყმული ალყა ქალაქისთვის მის დასამარცხებლად და ასაღებად, ნუ გაანადგურებ მის ხეებს, ცულს ნუ აღმართავ მათზე, რადგან თუკი ჭამ მათ ნაყოფს, არც უნდა მოჭრა. რადგან მინდორში მდგარი ხე კაცი ხომ არ არის, რომ გაგეცალოს და ციხე-სიმაგრეში შეაფაროს თავი?“ (რჯლ. 20, 19); „ნუ აუკრავ პირს ხარს ლეწვის დროს“ (რჯლ. 25, 4); „მართალი ზრუნავს თავისი პირუტყვის სიცოცხლეზე, ბოროტეულთა გული კი სასტიკია“ (ივავ. 12,10).

ზემოაღნიშნულიდან ნათლად ჩანს, რომ უკვე პირველ ადამიანებს, მათ შემდგომ თაობებს და მთლიანად კაცობრიობას ამქვეყნიური საქმიანობის უმთავრეს მიმართულებად ღმერთმა შრომა, სამეურნეო საქმიანობა დაუწესა. ამასთანავე, განსაკუთრებულად არის მითითებული ადამიანის მხრიდან რაციონალური ბუნებათსარგებლობის, დედამიწის და ცოცხალი სამყაროს მართვა-გამგეობის, პატრონობის, დამუშავების და დაცვის აუცილებლობა.

ბიბლიის მრავალფეროვანი სამეურნეო-ეკოლოგიური თემატიკა ასახულია საღვთო კანონმდებლობაში, წინასწარმეტყველთა და ბიბლიურ პატრიარქთა საქმიანობაში, მიმდინარე ამბებსა და მოვლენებში, იესო ქრისტეს სასწაულებში, ქადაგებებში, საუბრებში და იგავებში, აგრეთვე, ქრისტეს მოწაფეთა ცხოვრებასა და შემოქმედებაში.

ტიბერიადეს, ანუ გალილეის ზღვის გადაღმა იესომ სასწაულებრივად დააპურა ხუთი ათასი მშვიერი ადამიანი. ეს შემთხვევა ეკონომიკურ-ეკოლოგიური თვალსაზრისით განსაკუთრებით იმით არის აღსანიშნავი, რომ დაპურების შემდეგ იესომ თავის მოწაფეებს უთხრა: „აკრიფეთ ნარჩენები, რომ არაფერი დაიკარგოს“ (იოან. 6, 12). მოწაფეებმა აკრიფეს და გაავსეს თორმეტი კალათი ქერის პურის ნატეხებით, რაც ჭამის შემდეგ დარჩა. მაცხოვრის ამ მოწოდებასა და მოწაფეთა ქმედებაში ასახულია თეორიული დებულება და პრაქტიკული გზა შრომის პროდუქტების დაფასება-გაფრთხილების, უნარჩენო წარმოება-მოხმარებისა და გარემოსდაცვითი საქმიანობისათვის. ეს კი, თანამედროვე გაგებით, მდგრადი განვითარების ფუნდამენტურ პარადიგმას წარმოადგენს. თანამედროვე პრაქტიკული სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების პროცესში ეს ღვთაებრივი სწავლება თითქმის სრულიად არის უგულვებლყოფილი, რის გამოც უაღრესადაა გამწვავებული ლოკალური, რეგიონული თუ გლობალური დონის ეკონომიკურ-ეკოლოგიური პრობლემები, რომელთა დაძლევა მხოლოდ ბიბლიური სამეურნეო-ეკოლოგიური მოძღვრების გააზრება-გამოყენების მეშვეობით არის შესაძლებელი.

სამეურნეო საქმიანობაში, კერძოდ, მშენებლობაში ეკონომიკურ-ეკოლოგიური კომპეტენტურობის აუცილებლობაზე მიგვითითებს იესო ქრისტეს იგავი გონიერი და უგონო მშენებლების შესახებ (მათ. 7, 24-27; ლუკ. 6, 47-49). აქ მაცხოვარი გვასწავლის: „ყველას, ვინც ისმენს ჩემს სიტყვებს და ასრულებს მათ, მე ვამსგავსებ გონიერ კაცს, რომელმაც კლდეზე დააშენა თავისი სახლი. და მოვიდა წვიმა, მოვარდნენ მდინარენი, დაქროლეს ქარებმა და ეკვეთნენ ამ სახლს, მაგრამ ვერ დასცეს, ვინაიდან კლდეზე იყო დაფუძნებული-

ლი. და ყველას, ვინც ისმენს ჩემს სიტყვებს, მაგრამ არ ასრულებს მათ, მე ვამსგავსებ უგუნურ კაცს, რომელმაც ქვიშაზე ააშენა თავისი სახლი. და მოვიდა წვიმა, მოვარდნენ მდინარენი, დაქროლეს ქარებმა და ეკვეთნენ ამ სახლს და დასცეს; და დიდი იყო დაცემა მისი“ (მათ. 7, 24-27).

ეს იგავი გვასწავლის, რომ გონიერი, ეკონომიკურ-ეკოლოგიურად კომპეტენტური მშენებლების მიერ კლდეზე, ანუ ეკოლოგიურად მყარ საძირკველზე დაფუძნებული სახლი მდგრადია ექსტრემალური გარემო პირობების მიმართ, ხოლო ქვიშაზე, ანუ ეკოლოგიურად არამყარ საძირკველზე უგონო მშენებელთა მიერ დაშენებული სახლი – არამდგრადი და დაცემისათვის განწირული. ეს კი საზოგადოების მდგრადი განვითარების უძირითადესი კანონზომიერებაა.

ძნელი შესამჩნევი არ არის, რომ ფუნდამენტალისტი ტექნოკრატების მიერ ამ ბიბლიური სიბრძნის უგულბებლყოფის გამო თანამედროვე მსოფლიოში განვითარების არამდგრადობის სინდრომია გამეფებული, რაც ჩვენი საერთო, გლობალური სოციალურ-ეკონომიკურ-ეკოლოგიური სახლის გარდუვალი დაცემით გვემუქრება.

იგავში ხორბლისა და ღვარძლის შესახებ მაცხოვარი გვასწავლის: „ცათა სასუფეველი მსგავსია კაცი-სა, რომელმაც დათესა კეთილი თესლი თავის ყანაში. ხოლო როდესაც ეძინა ხალხს, მოვიდა მისი მტერი, ღვარძლი ჩათესა ყანაში და წავიდა. და როდესაც აღმოცენდა ჯეჯილი და თავთავი დაისხა, მაშინ გამოჩნდა ღვარძლიც. მივიდნენ მონები ყანის პატრონთან და უთხრეს: ბატონო, შენ ხომ კეთილი თესლი დათესე ყანაში; საიდანა აქვს ღვარძლი? ხოლო მან უთხრა მათ: მტერმა ქნა ეს. მონებმა კი უთხრეს: თუ გნებავს, მივალთ და გავმარგლავთ ყანას. ხოლო მან თქვა: არა, რათა მარგვლისას ღვარძლს ჯეჯილიც არ მიაცილოთ. აცადეთ, ერთად იზარდონ მკამდე; ხოლო მკისას ვუბრძანებ მომკალთ: თავდაპირველად შეკრიბეთ ღვარძლი, ძნებად შეკარით და ცეცხლი წაუკიდეთ, ხორბალი კი შეინახეთ ჩემს ბეღელში“ (მათ. 13, 24-30). ამ იგავში გადმოცემულია სოფლის მეურნეობის პროდუქციის წარმოების სრული პროცესი; აღწერილია ხორბლის დათესვა, ანთროპოლოგიურ-ეკოლოგიური ფაქტორის მავნე ზეგავლენა ყანის მდგომარეობაზე, ჯეჯილის მოვლა-გაფრთხილება, მოსავლის აღება-დაბინავება, ხელმძღვანელის და ხელქვეითების ურთიერთობა.

მოსავლისა და ნამეტის მიღება გონივრული სამეურნეო საქმიანობიდან უფლისმიერი კურთხევით თვით ბუნებრივ პროცესებში არის ჩადებული. მაგალითად, მთესავზე იგავში ნათქვამია, რომ „...გამოვიდა მთესავი თესვად. ხოლო თესვისას ზოგი მარცვალი გზის პირას დავარდა, და მოფრინდნენ ფრინველები და აკნკეს ისინი. ზოგიც ქვიან ადგილას დავარდა, სადაც ბლომად არ იყო მიწა, და მალე აღმოცენდა, ვინაიდან ნიადაგი არ იყო ღრმა. მაგრამ ამოვიდა თუ არა მზე, დაჭკნა, და რადგან ფესვი არ ჰქონდა, გახმა. ზოგი კიდევ ეკალ-ბარდებში ჩაცვივდა, და ამოვიდა ეკალი და ერთიანად მოაშთო ყველა. ხოლო ზოგი პოხიერ ნიადაგზე დაეცა და ნაყოფიც გამოიღო: ზოგმა ასი, ზოგმა სამოცი და ზოგმაც ოცდაათი“ (მათ. 13, 3-8).

დათესვისა და აღმოცენების შესახებ იგავში მაცხოვარი გვეუბნება: „...ღმრთის სასუფეველი იმასა ჰგავს, კაცი რომ თესლს ჩათესავს მიწაში, და სძინავს, და დგება დღისით თუ ღამით, და არკი იცის, როგორ აღმოცენდება და იზრდება თესლი. რადგანაც მიწას თავისთავად გამოაქვს ნაყოფი: ჯერ ღერო, შემდეგ თავთავი, ბოლოს, სავსე მარცვალი თავთავში. და როცა დაშწიფდება თავთავი, მაშინვე გაგზავნის ნამგალს, ვინაიდან დამდგარა მკა“ (მარკ. 4, 26-29). აღსანიშნავია, აგრეთვე იგავი მდოგვის მარცვალზე, რომელშიც ნათქვამია: „...ცათა სასუფეველი მსგავსია მდოგვის მარცვლისა, რომელიც აიღო კაცმა და დათესა თავის ყანაში; ეს მარცვალი ყოველნაირ თესლზე მცირეა, მაგრამ როცა ამოვა, ყველა მწვანელზე დიდი ხდება და ხელ იქცევა, ისე რომ მოფრინავენ ცის ფრინველები და მის ტოტებზე იბუღებენ“ (მათ. 13, 31-32).

უნდა აღინიშნოს, რომ იგავები იესო ქრისტეს ქადაგების განსაკუთრებულ ფორმას წარმოადგენს. იგავებით საუბარი გვხვდება ძველ აღთქმაშიც, მაგრამ საოცარ სილამაზეს, სიბრძნეს და სრულყოფილებას მან მაცხოვრის მეტყველებაში მიადწია. სწავლების ასეთი ფორმა იმისათვის არის საჭირო, რომ ადამიანებმა ადვილად გაიგონ ღვთაებრივი სიბრძნე.

თავისი იგავების ცხოვრებისეული და სამეურნეო-მმართველობითი მაგალითების მეშვეობით იესო ქრისტე გვიჩვენებს სოციალურ-ეკონომიკურ-ეკოლოგიური საქმიანობის ღვთივსულიერ საფუძვლებს და ცათა სასუფეველის მიღწევის გზებს.

ბიბლიის მიხედვით ყოველმა ადამიანმა ზნეობრივ-ეკოლოგიური მოვალეობები უნდა ადასრულოს შემდეგი დანიშნულებით:

1. მოვალეობები ღმერთის მიმართ;
2. მოვალეობები მოყვასის, ანუ სხვა ადამიანების მიმართ;
3. მოვალეობები ღმერთის მიერ შექმნილი ცოცხალი და არაცოცხალი სამყაროს (ბუნების) მიმართ;
4. მოვალეობები საკუთარი თავის მიმართ.

ყველა აღნიშნული მიმართულება პირდაპირ უკავშირდება ადამიანის ზრუნვას ეკოლოგიური ჰარმონიულობისათვის, რადგან ჩვენი რუღუნების მეშვეობით ჯანსაღი გარემოს შენარჩუნებისას:

1. სათნო ვეყოფით ღმერთს;
2. არ დაავადდება მოყვასი;
3. არ დაზიანდება ბუნება;
4. არ დასნეულდება თვითონ კონკრეტული პიროვნებაც.

ასეთი მიდგომა საფუძველს უყრის ეკოლოგიური ზნეობის, როგორც უმნიშვნელოვანესი ეთიკური მიმართულების ჩამოყალიბებას და თანამედროვე პირობებში მის საყოველთაო გავრცელება-გამოყენებას.

ბიბლიაში აღწერილი სამეურნეო საქმიანობის თეორიული და პრაქტიკული დებულებები ეკონომიკური და ეკოლოგიური პარამეტრების ჰარმონიული ურთიერთშეხამების აუცილებლობას გვიჩვენებს, რაც ფაქტობრივად თანამედროვე მდგრადი განვითარების კონცეფციის ღვთივსულიერ თეორიულ-მეთოდოლოგიურ და პრაქტიკულ-ისტორიულ წინამძღვარს და საფუძველს წარმოადგენს.

საქართველოს მდგრადი განვითარების თეორიული საფუძვლის შექმნა, თავის მხრივ, ის ორგანული პირობაა, რომელიც უზრუნველყოფს ყველა მეთოდოლოგიურ წინამძღვარს საზოგადოების ჰარმონიული ეკონომიკურ-ეკოლოგიური განვითარებისა და მართვისათვის.

ამ თვალსაზრისით, აუცილებელია უახლოეს დროში შემუშავდეს საქართველოს მდგრადი განვითარების სრულყოფილი კონცეფცია, რომელიც ფაქტობრივად შეასრულებს სოციალურ-ეკონომიკურ-ეკოლოგიური განვითარების ეროვნული მოდელის დანიშნულებას და მოაწერიებს განვითარების ღვთივსულიერებას, ტრადიციულობას, მდგრადობას, ჰარმონიულობასა და პროგრესულობას ლოკალურ, რეგიონულ თუ გლობალურ სივრცეში ხანგრძლივი დროის განმავლობაში.

**Giorgi Shikhashvili,
Irakli Svanidze**

Bible Doctrine as the basis for national concept of economic and ecological sustainable development

R e s u m e

It is necessary to radically humanize economic-managerial activities based on religious principles and morality in the modern conditions. Taking into account national and universal values and their harmonious interplay is required in order to elaborate the fundamental concept of sustainable economic-ecological development of Georgia.

The theoretical and practical regulations of economic activities described in the Bible, preach the need for harmonious interplay of economic and ecological parameters, which factually is an inspired theoretical-methodological and practical-historical prior and basis of the modern concept of sustainable development.

It is essential to develop a comprehensive concept of sustainable development of Georgia in the near future, which actually will perform as a national model of the social-economic-ecological development and regulate spirituality of development, traditionalism, sustainability, harmoniousness and progressivity on a local, regional and global space for a long time.

ეკონომიკის სისტემური კრიზისის მიზეზების შესახებ

მოსახლეობის უმრავლესობა ნაკლებად ფიქრობს დიდი პოლიტიკის პრობლემებსა და საბაზრო ეკონომიკის დეტალებზე. მათ უფრო ადარდებთ სრულიად პროზაული საკითხები: არის თუ არა სამუშაო? უხდიან თუ არა დროულად ხელფასს? საკმარისია თუ არა ეს ხელფასი ოჯახის ელემენტარულ საჭიროებათა დასაკმაყოფილებლად? ალბათ, ეს ნორმალურია, როცა ხალხი ფიქრობს არსებობისათვის.

დეპუტატების, სხვადასხვა დონის სახალხო რჩეულების, რომლებიც დაკავებულნი არიან ბიუჯეტის ფორმირებით – იქნება ეს ადგილობრივი, მუნიციპალური თუ სახელმწიფო, ესმით, რომ ამ ბიუჯეტის საშუალებების ხარჯზე ანაზღაურდება ხელფასები, დახმარებები, მოქმედებს კომუნალური მეურნეობა, რაც იმას ნიშნავს, რომ სახლებში იქნება შუქი, სითბო, წყალი. ყოველივე ეს ბუნებრივია, როცა ზრუნავ საკუთარი ამომრჩევლების საჭიროებებზე.

აღმასრულებელი სტრუქტურების ხელმძღვანელები სულაც არ არიან წინააღმდეგნი იმისა, რომ მათდამი რწმუნებულ ტერიტორიაზე მოქმედებდეს მრეწველობა, ყვაოდეს სოფლის მეურნეობა, მრავლდებოდეს მცირე და საშუალო ბიზნესი. მათ ესმით, რომ მოქმედი მრეწველობა – ეს არის შემოსავლები ხაზინაში, უბრალო ადამიანთა მტკივნეული პრობლემების გადაჭრის რეალური შესაძლებლობა. და ესეც ბუნებრივია, როცა ზრუნავ მშობლიური მხარის მოსახლეობის კეთილდღეობაზე.

თუმცა, ნამდვილად გულწრფელ ადამიანთა ყველა ეს კეთილი განზრახვა (მოდით, გვერდზე გადავლით კორუმპირებული და არაკეთილსინდისიერი მოხელეები) რეალურად გვიბრუნდება მრეწველობის გაჩერებით, წარმოების გიგანტების გაკოტრებით, ნოყიერ ყანას სარეველო ედება, ყველა დონის ბიუჯეტებში წარმოიქმნება ხვრელები და როგორი ოსტატობითაც უნდა განაწილდეს არსებული შემოსავლები, მაინც არ კმარა აუცილებელ სფეროთა დასაფინანსებლად. ეს კი ნიშნავს, რომ ვიღაც უხელფასოდ დარჩა, ვიღაცას პენსია არ გადაუხადეს, საღღაც ელემენტარული მედიკამენტების უკმარისობაა და რაღაც უმნიშვნელო მიზეზის გამო სიკვდილ-სიცოცხლის საკითხი დგება. რატომ?

ნებისმიერი, თვით ყველაზე აპოლიტიკური ობივატელი იწყებს დაფიქრებას და პასუხის ძიებას. სხვადასხვა ჯურის პოლიტიკოსები მას თავაზობენ პრობლემის გადაწყვეტის მისეულ ვარიანტებს და, ერთი შეხედვით, ეს ვარიანტები ნორმალურად გამოიყურება: საჭიროა მხოლოდ მათი რეალიზაცია და ცხოვრებაც შეიცვლება უკეთესობისკენ და დასრულდება ტანჯვა-წამებაც. მაგრამ დრო გადის, მოცემულ პოლიტიკოსებს მეორენი ცვლიან, ხოლო რეალურ ცვლილებათა მაგივრად წარმოიქმნება მხოლოდ ბედნიერი მომავლის მშენებლობის სულ უფრო ახალი ვარიანტები.

იმისთვის, რომ ავადმყოფს ნამდვილად დაეხმაროთ, საჭირო არ არის ავადმყოფობისგან განკურნების ათეულობით სხვადასხვა ვარიანტის არსებობა. საჭიროა ერთი და მართებული. იმისთვის, რომ დაინიშნოს მკურნალობის მართებული ვარიანტი, თავდაპირველად საჭიროა სწორი დიაგნოზის დასმა. და თუ დიაგნოზი მცდარია, მაშინ ავადმყოფს განკურნების მაგივრად შეიძლება სული ამოეხადოთ.

ჩვენი სამშობლო დაავადებულია – ეს ყველასთვის ნათელია, უბრალო ობივატელით დაწყებული და ყველა დონის დეპუტატებითა და აღმასრულებელი ხელისუფლების ხელმძღვანელებით დამთავრებული. მაგრამ არის თუ არა ამ ავადმყოფობის დიაგნოზი სწორად დასმული? ან, შესაძლებელია, ჩვენ ბრმად ვსარგებლობთ სხვადასხვა აბებით იმ იმედით, რომ მათგან რომელიმემ იქნებ გვიშველოს, მიუხედავად იმისა, რომ „მკურნალობის“ ამგვარი საშუალებებით ავადმყოფის მდგომარეობა სულ უფრო და უფრო უარესდება?

ერთ-ერთმა ბრძენმა ბრძანა: „ენა მოგვეცა არა იმისათვის, რომ საკუთარი აზრები გამოვხატოთ, არამედ იმისათვის, რომ ისინი დავფაროთ“. ეს აფორიზმი სავსებით შეეფერება თითქმის ყველა ჩვენს პოლიტიკოსს, დამოუკიდებლად მათი პოლიტიკური სპექტრის შეფერილობისა. ყველა ისინი, რომლებიც გვთავაზობენ სხვადასხვა კერძო ღონისძიებებს, მაღავენ ბოროტების ფესვს. ისინი ამას უცოდინრობით სჩადიან თუ ბო-

როტი განზრახვით, მნიშვნელობა არ აქვს. იმის მაგივრად, რომ დაძლიონ ბოროტება, ისინი მას აღრმავენ. რაში გამოიხატება ყოველივე ის, რომლის თაობაზეც ღუმან ნებისმიერი ჯურის პოლიტიკოსები?

უპირველეს ყოვლისა, ამ კითხვაზე პასუხის გასაცემად, ჯერ ამოვხსნათ სასკოლო ამოცანა. მოცემულია აუზი 1000 ლიტრის მოცულობით, რომელიც სანახევროდ წყლითაა სავსე. ერთი მილით აუზი წყლით ივსება, მეორეთი კი – იცლება. ივსება საათში 100 ლიტრით, ხოლო იცლება 120-ით. კითხვა: რამდენი საათის შემდეგ აივსება აუზი?

ამოხსნა: რა თქმა უნდა, არასოდეს აივსება. 25 საათის შემდეგ აუზი საერთოდ დაიცლება წყლისაგან. როგორც ვხედავთ, პასუხი უმარტივესია.

შევეცვალოთ ამოცანის პირობები. ქვეყანას გააჩნია 200 მლრდ დოლარის ოდენობის საგარეო ვალი და ის ყოველწლიურად იზრდება 10%-ით. ვალის გადახდა ხორციელდება სახელმწიფო ბიუჯეტით, რომელიც შეადგენს 20 მლრდ დოლარს. კითხვა: რამდენი წლის შემდეგ აანაზღაურებს ქვეყანა ვალს სრულად?

გამოვთვალოთ: ვერასოდეს აანაზღაურებს. თვით მთელი ბიუჯეტიც კი არასაკმარისია საამისოდ. აკი ისიც ხომ აუცილებელია, რომ სამხედრო პირებს, ექიმებს, პედაგოგებს და ა.შ. ავუნაზღაუროთ შრომა!

ვინ ბრძანა, რომ ვალზე პროცენტები კანონიერია? საიდან მომდინარეობს ეს?

ბიბლიაში ვკითხულობთ:

„ნუ მისცემ სარგებლით შენს ძმას ნურც ვერცხლს, ნურც პურს, ნურც ნურაფერს, რაც შეიძლება სარგებლით გაიცეს, უცხოტომელზე გაეცი სარგებლით, ხოლო ძმას შენსას ნუ მისცემ სარგებლით“ (მეორე კანონი, 23:19).

„... და გასცემ სესხებს მრავალ ერებზე, ხოლო თავათ არ მიიღებ სესხს [და იბატონებ მრავალ ერებზე, ხოლო შენზე არ იბატონებენ] (მეორე კანონი, 28:12).

“მაშინ უცხოტომელთა ძენი აღაშენებენ შენს კედლებს, და მათი მეფეები შენ მოგემსახურებიან..., ერები და სამეფოები, რომლებიც არ ისურვებენ მოგემსახურონ, დაილუპებიან. და ასეთი ერები სრულიად განადგურდებიან“ (ისაია 60:10-12).

შედეგად ამ გლობალური ძარცვისა სასესხო პროცენტების მექანიზმის გამოყენებით „განვითარებული“ ქვეყნები ყოველდღიურად ურიცხავენ „განვითარებად“ ქვეყნებს 100 მლნ დოლარს, ხოლო მათგან ღებულობენ ძირითადი თანხისა და პროცენტების სახით 200 მლნ დოლარს. აი ესეც ჩვენი მთელი ეკონომიკური წარმატება. საბოლოოდ, როგორც მსოფლიო ბანკმა გვაუწყა „2000 წელს მსოფლიო განვითარების მაჩვენებლების“ ანგარიშში: „ახლანდელ დროში პლანეტის მოსახლეობის მეექვსედი ნაწილის წილად, სადაც შედის, ძირითადად, ჩრდილოეთი ამერიკის, ევროპისა და იაპონიის მაცხოვრებლები, მოდის მსოფლიო შემოსავლის 80%“. 1 მილიარდ ადამიანს აქვს მთელი შემოსავლის 4/5. ეს ის „ოქროს“ მილიარდია, რომელიც უზრუნველყოფს საკუთარ კეთილდღეობას პლანეტის ყველა დანარჩენი მოსახლეობის ძარცვის, კულტურული ძარცვის ხარჯზე სასესხო პროცენტის მეშვეობით.

ყოველდღიურად ჩვენი პლანეტის თითოეული ადამიანი სარგებლობს ფულით. უმრავლესობა გამოიმუშავებს ფულს საკუთარი შრომით და ხარჯავს საჭირო საქონლისა და მომსახურებისთვის. მაგრამ, ძალზე მცირე მათგანს თუ წარმოუდგენია, როგორ ფუნქციონირებს ფული და როგორია მისი პირდაპირი ან არაპირდაპირი გავლენა თითოეულის ცხოვრებაზე. როგორც ცნობილია, ფული ძალზე აიოლებს საზოგადოებაში საქონლისა და მომსახურების გაცვლას, რომელიც ეფუძნება შრომის დანაწილებას, რაც მას აქცევს კაცობრიობის ერთ-ერთ ყველაზე გენიალურ გამოგონებად. ფული შესაძლებელს ხდის სპეციალიზაციას და ამგვარად, ემსახურება ჩვენი ცივილიზაციის საფუძველს.

მაგრამ, ფული არა მარტო ემსახურება საქონლისა და მომსახურების გაცვლას, არამედ მას ძალუძს მისი დამუხრუჭებაც. ეს შესაძლებელია მაშინ, როდესაც ფული სულ უფრო და უფრო უგროვდებათ იმ პირებს, რომელთაც ის სხვებთან შედარებით მეტი აქვთ და მიმოქცევაში არ ხვდება. ამგვარად, იქმნება ერთგვარი კერძო „საბაჟო პუნქტი“, სადაც ნაკლებფულიანებს უწევთ „ბაჟის“ გადახდა იმ პირთათვის, რომ-

ლებსაც ის ჭარბად გააჩნიათ. სამწუხაროდ, თანამედროვე ეკონომიკურ სისტემაში ითვლება, რომ აღნიშნული მოვლენა აკმაყოფილებს სამართლიანობის პრინციპს.

XX საუკუნის 30-იან წლებში ჰეზელის თეორიის – თავისუფალი ეკონომიკის თეორიის მიმდევრებმა განახორციელეს უპროცენტო ფულით რამდენიმე ექსპერიმენტი. ავსტრიაში, საფრანგეთში, გერმანიაში, ესპანეთში, შვეიცარიაში და აშშ-ში მიმართეს ცდებს დაენერგათ თავისუფალი ფული უმუშევრობის აღმოსაფხვრელად. ყველაზე წარმატებული გამოდგა ექსპერიმენტი ავსტრიის ქალაქ ვიორგლში¹.

ვიორგლში, სადაც 3000 კაცი ცხოვრობდა, ფულის რეფორმა განხორციელდა 1932-1933 წლებში. ქალაქის ბურგომისტრმა (მიხაელ უნტერგუგენსბერგერმა) დაარწმუნა კომერსანტები და მმართველობითი პერსონალი, რომ არავინ არაფერს დაჰკარგავდა, პირიქით, ბევრსაც შეიძენდა ფულის ექსპერიმენტის ხარჯზე, როგორც ეს წარმოდგენილია სიღვიო ჰეზელის წიგნში „ბუნებრივი ეკონომიკური წესრიგი“.

მაგისტრანტმა გამოუშვა 5000 „თავისუფალი შილინგები“ (ე.ი. უპროცენტო შილინგები), რომელიც ბანკში ამავე თანხის ჩვეულებრივი ავსტრიული შილინგებით იქნა დაფარული. ქალაქში აშენდა ხიდი, გაუმჯობესდა გზების მდგომარეობა, გაიზარდა კაპიტალდაბანდებები საზოგადოებრივ სამსახურებში. ამ ფულით ხდებოდა ხელფასების გადახდა და ნაზღაურდებოდა მასალათა შეძენის ხარჯები, ვაჭრები და მეწარმეები მას ლეზულობდნენ ანაზღაურების სახით.

ამ ფულით სარგებლობისათვის გადასახდელი შეადგენდა თვეში 1%-ს, ე.ი. 12%-ს წელიწადში. ის უნდა შეეტანა იმას, ვისაც აღმოაჩნდებოდა ბანკნოტი თვის ბოლოს. გადახდა წარმოებდა მარკის ფორმით, რომლის ნომინალი შეადგენდა ბანკნოტის 1%-ს და მას ეკვრებოდა მეორე მხარეზე. ამგვარი მარკის გარეშე ბანკნოტა ჩაითვლებოდა ძალადაკარგულად. ასეთმა მცირედმა გადახდამ გამოიწვია ის, რომ ნებისმიერი ადამიანი, რომელმაც მიიღო თავისუფალი შილინგი ანაზღაურების სახით, ცდილობდა რაც შეიძლება სწრაფად დაეხარჯა ის, ვიდრე გადავიდოდა თავისი ჩვეულებრივი ფულით გადახდაზე. ვიორგლის მცხოვრებნი თავიანთ გადასახადებსაც კი იხდიდნენ ადრე, რათა თავი დაეღწიათ ფულით სარგებლობაზე გადასახდელის გადახდისაგან. წლის განმავლობაში 5000 თავისუფალი შილინგი მიმოქცევაში იყო 463-ჯერ, წარმოებულ იქნა საქონელი და მომსახურება 2315000 შილინგის ოდენობით (5000X463). ჩვეულებრივი შილინგი ამ დროისათვის სულ 213-ჯერ იყო მიმოქცევაში.

სწორედ ამ დროს, როდესაც ევროპის მრავალი ქვეყანა იძულებული იყო ებრძოლა ზრდადი უმუშევრობის წინააღმდეგ, ვიორგლში წელიწადში უმუშევრობის დონე 25%-ით შემცირდა. მაგისტრანტის მიერ მიღებულმა ანაზღაურებამ, რომელმაც უზრუნველყო ხელიდან ხელში ფულის სწრაფად გადასვლა, შეადგინა 5000 შილინგის სულ 12%, ე.ი. 600 თავისუფალი შილინგი. ის დახარჯულ იქნა საზოგადოებრივი საჭიროებისათვის, ე.ი. თემის სასარგებლოდ და არა მისი რომელიმე წევრის გასამდიდრებლად.

როდესაც ავსტრიის 300 თემზე მეტი დაინტერესდა ამ მოდელით, ავსტრიის ეროვნულმა ბანკმა ამაში დაინახა საკუთარი მონოპოლიის საფრთხე. ის ჩაერია მაგისტრანტის საქმეში და აკრძალა თავისუფალი ადგილობრივი ფულის დაბეჭდვა. მიუხედავად იმისა, რომ კამათი მიმდინარეობდა ძალიან დიდხანს და განიხილებოდა ავსტრიის უმაღლეს სასამართლო ინსტანციაშიც, ვერც ვიორგლმა და ევროპის ვერცერთმა თემმა ვერ შეძლო გაემეორებინა აღნიშნული ექსპერიმენტი.

ზურის წიგნში “Capitalism at its best”, არსებობს კორსენის მოგონებები ჰეზელის კონცეფციის განხორციელების ცდის შესახებ „შტამპსკრიბ ოვემენტ“-ის (“მოდრაობა მარკა-ფულისაკენ“) ფარგლებში აშშ-ში 1933 წელს. ამ დროს 100-ზე მეტმა თემმა აშშ-ში, მათ შორის რამდენიმე მსხვილმა ქალაქმა, დაიწყო ფულის შემოღების დაგეგმვა, რომელსაც უნდა ემოქმედა ვიორგლის „თავისუფალი ფულის“ ანალოგიურად. შრომის სამინისტრო, შინაგან საქმეთა სამინისტრო და ეკონომიკის სამინისტრო ვაშინგტონში დაკავებული იყო ამ საკითხით. და თუმცა, არცერთი მათგანი ამის წინააღმდეგი არ ყოფილა, მათ მაინც ვერ შეძლეს აუცილებელი ნებართვის გაცემა. საბოლოოდ, დინ აჩესონმა, რომელიც სახელმწიფო მდივანი გახდა, მთავრო-

¹ www.geldreform.de

ბის მრჩეველს ეკონომიკის საკითხებში, ჰარვარდის უნივერსიტეტის პროფესორს რასელ სპრაგას სთხოვა გამოეთქვა თავისი აზრი მოცემული საკითხის შესახებ. ავტორი იხსენებს თავის შეხვედრას მასთან, რომელიც მეტად გულთბილ ვითარებაში შედგა, როცა პროფესორმა სპრაგამ განაცხადა, რომ მას პრინციპში არაფერი ჰქონდა საწინააღმდეგო ახალი სამუშაო ადგილების შექმნის მიზნით ფული-მარკების გამოშვებაზე. მაგრამ მან განაცხადა, რომ წინადადება ძლიერ სცილდებოდა დასაშვებ ფარგლებს: ეს იქნებოდა ღონისძიება, მიმართული ამერიკის ფულადი სისტემის სრულად შეცვლისაკენ და მას არ ჰქონდა უფლებამოსილება თანხმობა განეცხადებინა ამგვარი გლობალური ცვლილებების განხორციელებაზე. მამასადამე, „ფული-მარკებისაკენ“ სწრაფვა, რომელსაც შეეძლო ფულის რეფორმა, არარაობად იქცა.

პრეზიდენტმა რუზველტმა 1933 წლის 4 მარტს გასცა განკარგულება ბანკების მუშაობის დროებით შეწყვეტისა და დამხმარე ვალუტის შემდგომი გამოშვების აკრძალვის შესახებ. ბოლოს კორსენი ასკენის შემდეგ, რაც გახდა შედეგი ამ საკითხთან დაკავშირებით მისი ინტენსიური მუშაობისა: „მთლიანობაში შეიძლება ითქვას, რომ ფულის სტაბილურობის უზრუნველყოფის საქმეში ტექნიკური სირთულე ძალზე უმნიშვნელოა თვით პრობლემის გაგების არარსებობასთან შედარებით. მანამდე, ვიდრე არ გადაილახება ილუზია ფულის როლზე, პრაქტიკულად შეუძლებელი იქნება საჭირო პოლიტიკური ძალისხმევის მობილიზება ამ სტაბილურობის უზრუნველსაყოფად.“

90% იმისა, რასაც ჩვენ დღეს „ფულს“ ვუწოდებთ, სინამდვილეში წარმოადგენს ციფრებს კომპიუტერებში. ამიტომ, თანამედროვე პირობებში მიღებული ანგარიშსწორების სისტემის ფარგლებში ნეიტრალური ფულის შემოღების შემდეგ, *სარგებლობისათვის გადასახდელი* შეიძლება ამოღებულ იქნეს საკმაოდ მარტივი გზით. ანგარიშებზე ფულადი ანაბრები, რომელიც მფლობელის განკარგულებაშია ნებისმიერ დროს, შეიძლება დაიბეგროს ყოველთვიურად, მაგალითად, 0.5%-ის ოდენობით, ე.ი. 6%-ით წელიწადში. ყოველი ადამიანი, რომელსაც ექნება საკუთარ ანგარიშზე მეტი ნეიტრალური ფული, ვიდრე მას ჭირდება მიმდინარე თვეს გარკვეული ხარჯებისათვის, დანაკარგის თავიდან აცილების მიზნით გადაიყვანდა შემნახველ სალაროში საკუთარ ანგარიშზე, სადაც ის არ იბეგრება საფასურით.

მართალია, ნეიტრალური ფული ვერ მოუტანს მის მფლობელს პროცენტებს, მაგრამ ის შეინარჩუნებს თავის სტაბილურ ღირებულებას (როგორც კი ფულზე პროცენტები გაქრება, ინფლაცია აღარ იქნება, მისი ნამდვილი მიზეზი მოისპობა). ვინც მიიღებს კრედიტებს, პროცენტებს არ გადაიხდის, მხოლოდ საკომისიოს (რომელიც ახლაც ჩართულია ნებისმიერ საბანკო კრედიტში). ეს უკანასკნელი ჩვეულებრივი საკრედიტო ხარჯის 1.5-დან 2.5%-ს შეადგენს. ამგვარად, პრაქტიკულად ამ თვალსაზრისით ბევრი არაფერი შეიცვლება.

ბანკები გააგრძელებენ ფუნქციონირებას ისე, როგორც ადრე, ოღონდ იმ განსხვავებით, რომ ისინი უფრო მეტად დაინტერესდებიან კრედიტების გაცემით, რამდენადაც ისინი დაექვემდებარებიან ცირკულაციიდან ამოღებული ფულისთვის საფასურის გადახდის მექანიზმის მოქმედებას. ბანკში, კრედიტებსა და დაზოგვას შორის წონასწორობის უზრუნველსაყოფად, შესაძლებელია, წარმოიშვას კორექტირებადი პროცენტის შემოღების აუცილებლობა 1%-ის ოდენობით. ამრიგად, თუ ბანკში შემნახველ ანგარიშებზე არსებობს უფრო მეტი ფული, ვიდრე მას ჭირდება, მაშინ მან უნდა გადაუხადოს სახელმწიფოს 1%. თუ ბანკს შეექმნება სირთულე გადახდისუნარიანობის თვალსაზრისით, მაშინ ის მიიღებს შესაბამის თანხას. ამ შემთხვევაში ფულისთვის საფასური იქნებოდა რეგულირების დროებითი მექანიზმი დღევანდელი პროცენტებისაგან განსხვავებით, რომელიც წარმოადგენს სიმდიდრის გადანაწილების მექანიზმს.

აღნიშნული რეფორმის საფუძვლად უნდა იქცეს საკმაოდ ზუსტი შეხამება ცირკულირებადი ფულის რაოდენობისა იმ თანხასთან, რომელიც აუცილებელია ყველა კომერციული გარიგების განსახორციელებლად. როდესაც წარმოებული ფულის რაოდენობა დაფარავს მის საჭიროებას ყველა გარიგების განხორციელების შემთხვევაში, მაშინ მეტი ფულის ემისია საჭირო არ იქნება.

ახალი ფულის ნაღდი კუპიურების დაგროვება შეიძლება თავიდან იქნეს აცილებული უფრო ელევანტური საშუალებით, ვიდრე მარკების დაწებებით ბანკოტის მეორე მხარეს. შეიძლება, მაგალითად, დაიბეჭ-

დოს ბანკოტები სხვადასხვა ფერადი მარკირებით და სხვადასხვა ზომით; სერიიდან ერთი წელიწადში ერთხელ ან ორჯერ, ყოველგვარი წინასწარი გაფრთხილების გარეშე, შეიძლება ამოღებულ იქნეს მიმოქცევიდან. სახელმწიფოსათვის ეს ხარჯები არ გადააჭარბებს ხარჯებს, რომელიც დაკავშირებულია გაცვეთილი ძველი ბანკოტების ახლით შეცვლასთან, როგორც ეს ახლაა მიღებული. როგორც ავსტრიისა და აშშ-ს გამოცდილება გვიჩვენებს, რეფორმის პოლიტიკური ასპექტი უფრო მნიშვნელოვანია ტექნიკურთან მიმართებით.

ზემოთაღწერილ ფულად რეფორმას, რომელიც გატარდება ფართო მასშტაბით, თან უნდა ახლდეს მიწისა და საგადასახადო რეფორმა. მიწის რეფორმის გარეშე, ზედმეტი ფული მიიპყრობს მიწის სპეკულიანტების ყურადღებას. საგადასახადო რეფორმა აუცილებელია სერიოზული ეკოლოგიური პრობლემების გასაკონტროლებლად, რომელიც შეიძლება მოჰყვეს ეკონომიკურ ბუმს პროცენტებისაგან თავისუფალი ფულის შემოღების შემთხვევაში.

როგორც ისტორია გვამცნობს, სხვადასხვა დროის რელიგიური ლიდერები, როგორცაა, მაგალითად, მოსე, არისტოტელე, მუჰამედი, ლუთერი, ცინგლი და განდი, ცდილობდნენ აღმოეფხვრათ სოციალური უსამართლობა, რომელიც გამოწვეული იყო პროცენტების მუდმივი გადახდევინებით და ამასთან დაკავშირებით იძლეოდნენ რჩევებს, აკრძალულიყო პროცენტების მიღება. მათ ესმოდათ პრობლემის არსი.

მაგალითად, მოსეს წიგნში წერია: „თუ ფულს სესხად აძლევ შენს ძმას, ღარიბს, არასოდეს მოეპყრა მას, როგორც მევახშე. შენ არ გაქვს უფლება ის დაბეგრო პროცენტებით“. არისტოტელე თავის „პოლიტიკაში“ წერს: „მევახშეს ვერ იტანენ სრულიად სამართლიანად, რადგან მისთვის თვით ფული გამხდარა შემოსავლის წყარო და არ გამოიყენება იმისათვის, რისთვისაც ის იქნა გამოგონებული. ვინაიდან ის წარმოიშვა საქონელთა გაცვლისათვის, ხოლო პროცენტები ფულისგან ქმნის მეტ ფულს, აქედანაა მისი სახელწოდებაც. დაბადებულნი ჰგვანან მშობლებს. მაგრამ პროცენტები – ეს არის ფული ფულისგან, ამიტომ ის საქმიანობის ყველა სახეობის ბუნების საწინააღმდეგოა“.

თუ სიტყვასიტყვით ვთარგმნით ლუკას სახარების ბერძნული ორიგინალის ტექსტს, მასში ვკითხულობთ: „... გასცემდეთ სესხად ისე, რომ ელოდოთ არაფერს“, ხოლო ნიკეის კრებამ, რომელიც ქრისტეს დაბადებიდან 325 წელს შედგა, ყველა სასულიერო პირს აუკრძალა პროცენტის გადახდევინება. დამნაშავის დასჯა შეადგენდა ღირსების დაუყოვნებლივ აყრას. 1139 წელს მეორე ლათერანულმა კრებამ დაადგინა: „ვინც იღებს პროცენტებს, უნდა განიკვეთოს ეკლესიიდან და მისი უკან დაბრუნება შესაძლებელია უმკაცრესი მონანიების შემდეგ და უდიდესი სიფრთხილით. პროცენტების გადამხდევინებლები, რომლებიც სიკვდილის წინ თუ არ დაადგებიან ჭეშმარიტების გზას, არ უნდა დაიკრძალონ ქრისტიანული წესით“.

მარტინ ლუთერმა (1483-1546) მრავალჯერ საშინლად ამხილა მევახშეები: „და ამიტომ მევახშე და კრიჟანგი – სინამდვილეში ადამიანი არ არის; ის სცოდავს არაადამიანურად. მას ყველაზე საშინელ ტირანზე, მკვლელსა და მძარცველზე უარესად უნდა მოვეპყრათ, თითქმის ისეთივე ბილწია, როგორ თვით ეშმაკი. გვევლინება არა როგორც მტერი, არამედ როგორც მეგობარი და თანამოქალაქე თემის მფარველობისა და დაცვის ქვეშ, მაგრამ საზიზღარია ნებისმიერ მტერსა და მკვლელ-წამქეზებელზე. ამიტომ, თუ ქუჩის მძარცველებს, მკვლელებსა და დამნაშავეებს ბორბალზე აწამებენ და თავს კვეთენ, მაშინ რაოდენ საჭიროა ჯერ დაბორბვლა და წამება ყველა მევახშისა, დენა, წყევლა და თავის მოკვეთა ყველა კრიჟანგისა...“¹

რეფორმატორი ულრიხ ცინგლი (1484-1531) კიდევ უფრო შორს წავიდა სეკულარიზაციის გზით. ერთი მხრივ, მან გამოაცხადა პროცენტები უღმერთოდ და ანტიქრისტიანულად, მეორე მხრივ, აღიარა სახელმწიფოს უფლება საპროცენტო განაკვეთის განსაზღვრაში.

მიუხედავად იმისა, რომ ყველა მათგანმა იცოდა პრობლემის საფუძველი, მათ არ მოუციათ არავითარი პრაქტიკულად მისაღები გადაწყვეტილება ფულადი მიმოქცევის უზრუნველსაყოფად; ამგვარად, სისტემის ფუძემდებლური ნაკლი დარჩა ხელშეუხებელი. აკრძალვებმა, რომელიც დაელო პროცენტებს რომის პაპების

¹ Margrit Kennedy: Interest and Inflation Free Money (Published by Seva International; ISBN 0-9643025-0-0; Copyright 1995 by Margrit Kennedy), p. 7.

მიერ ევროპული შუასაუკუნეების დროს, რომლის თანახმადაც პროცენტების ამღები ქრისტიანები იკვეთებოდნენ ეკლესიიდან, პრობლემათა მთელი სიმძიმე დააკისრა ებრაელებს, რომელთაც უფლება ეძლეოდათ აელოთ პროცენტები სხვა აღმსარებლობის ხალხისგან. ეს უკანასკნელნი იმ დროიდან მოყოლებული სულ უფრო გადაიქცნენ მსოფლიოს წამყვან ბანკირებად. თვით ძველი აღთქმიდან ებრაულმა თემმა იცოდა იმის შესახებ, რომ პროცენტები არღვევენ ხანგრძლივი ზემოქმედების დროს ნებისმიერ სოციალურ ორგანიზმს. ამიტომ, ძველ დროს აღიარებული იყო „წმინდა წელი“, ყველა პროცენტისა და ვალის პატიება 7 წელიწადში ერთხელ. ამგვარად, არსებობდა იმ ზიანის შეზღუდვის შესაძლებლობა, რომელიც გამოწვეული იყო პროცენტებით, თუმცა, ხანგრძლივი გადაწყვეტა მაინც ვერ იქნა მოძებნილი.

დღეს ეკლესია სულ უფრო ხშირად მოუწოდებს შემოწირულობისაკენ, რათა შეარბილოს გადანაწილების პროცესის მანკიერი შედეგები ფულადი სისტემის ფარგლებში, რომელიც წარმოიშობა როგორც განვითარებულ, ასევე განვითარებად ქვეყნებში. მაგრამ ეს მხოლოდ შედეგებთან ბრძოლის ცდაა და არა ავადმყოფობის გამომწვევ ნამდვილ მიზეზებთან, რადგანაც ის არ ეხება ფულადი მიმოქცევის სისტემის ნაკლს. სიმართლე რომ ვთქვათ, შემოწირულობათა მთელი თანხა, რომელიც შეგროვებულია განვითარებულ ქვეყნებში ყველა ორგანიზაციის მიერ დახმარების აღმოჩენის მიზნით, შეადგენს სწორედ ერთ პროცენტს იმ პროცენტებისა, რასაც უხდიან განვითარებადი ქვეყნები განვითარებულ ქვეყნებს. რა არის საჭირო მოცემულ მომენტში? – ეს არის ინფორმაციის გავრცელება და დისკუსიის გამართვა არსებული ფულადი სისტემის ეფექტიანობასა და ფულადი რეფორმის გზით პრობლემის გადაწყვეტაზე.

მუსულმანურ ქვეყნებში არსებობს აკრძალვა პროცენტებზე. იქ კრედიტისათვის არ იხდიან, მაგრამ ამის მაგივრად ბანკი, რომელიც გასცემს ფულს, ღებულობს საქმეში წილობრივი მონაწილეობის უფლებას, ხოლო მოგვიანებით – მიღებულ მოგებაში. ზოგიერთ შემთხვევაში ეს უკეთესია, სხვა შემთხვევაში – უარესი, ვიდრე პროცენტების მიღება. საქმე ისაა, რომ პრაქტიკაში არაფერს ცვლის სხვების ხარჯზე შემოსავლის მიღება პროცენტებით მოხდება თუ ზემოთნახსენები წესით.

ჩვენს დროში დღე არ გავა, რომ მასობრივი ინფორმაციის საშუალებებით არ მოვისმინოთ ისეთი მრისხანე და დამაინტრიგებელი სიტყვა, როგორც ინფლაციაა. მის შესახებ ძალიან ბევრს მსჯელობენ პოლიტიკოსები და სპეციალისტები, მას ებრძვიან და მისი ძალიან ეშინიათ. XX საუკუნის 70-იან წლებში აშშ-ის პრეზიდენტმა ჯერალდ ფორდმა ინფლაცია „საზოგადოების ნომერ პირველ მტრად“¹ გამოაცხადა, ხოლო 80-იან წლებში პრეზიდენტმა რონალდ რეიგანმა მას „ყველაზე მკაცრი გადასახადი“² უწოდა. საზოგადოებრივი აზრის მრავალრიცხოვანი გამოკითხვა ადასტურებს, რომ მოსახლეობა ინფლაციას უსერიოზულეს პრობლემად თვლის.

მაინც რა არის ინფლაცია? რა არის მისი მიზეზები? რატომაა ინფლაცია გარდაუვალი? რატომ ხდება, რომ ნებისმიერი მყარი ვალუტა დროთა განმავლობაში კარგავს თავის მყიდველობით უნარს? შესაძლებელია თუ არა ინფლაციის ფართოდ გავრცელებული დეფინიციებით აიხსნას მისი წარმოშობის მიზეზები? შევცდებით პასუხი გავცეთ დასმულ კითხვებს.

საყოველთაოდ აღიარებული განმარტებით ინფლაცია საქონელსა და მომსახურებაზე ფასების საერთო დონის ზრდაა. ის ჩნდება მაშინ, როცა იზრდება ერთობლივი მოთხოვნა არსებულ ერთობლივ მიწოდებასთან შედარებით. ეკონომიკური ზრდის პერიოდში ინფლაციის დონე შედარებით დაბალია. მაგრამ, ცნობილია შემთხვევებიც, როდესაც ფასების დონის ყოველთვიური მატება 100%-ს აღემატება და ადამიანები საერთოდ კარგავენ ადგილობრივი ვალუტისადმი ნდობას.

ეკონომისტები და საერთოდ ანალიტიკოსები უდიდეს ძალისხმევას მიმართავენ მოსალოდნელი ინფლაციის პროგნოზირების მიზნით. მოსალოდნელი ინფლაცია დისკონტის განაკვეთის სიდიდის დომინირებული განმსაზღვრელი ფაქტორია. ინდივიდი, რომელიც უნარიანია განჭვრიტოს ინფლაციის დონის მოსალოდნელი

¹ Н.Г. Мэнкью, Макроэкономика., Изд-во Московского университета, 1994, с. 39-54.

² იქვე.

ცვლილების მასშტაბები, წარმატებით განსაზღვრავს დისკონტის განაკვეთის მოსალოდნელ ცვლილებას. ეს კი მნიშვნელოვანია, რამდენადაც ინფლაციის არსის გაგების პირველი ნაბიჯია მისი ფაქტორების განსაზღვრა.

დღეისათვის მეცნიერთა შორის არსებობს სრული თანხმობა ინფლაციური პროცესების დეტერმინანტებთან დაკავშირებით, რასაც ინფლაციურ პროცესებზე ზემოქმედების შედეგების შესახებ ვერ ვიტყვით. ინფლაციის განმსაზღვრელი ფაქტორებისა და ამის შესახებ სხვადასხვა სამეცნიერო სკოლას შორის უთანხმოების მიზეზების გაგებისათვის განვიხილოთ შემდეგი იგივეობა:

$$P = MV/Y$$

აღნიშნული იგივეობა გამოდინარეობს საყოველთაოდ აღიარებული ფულის რაოდენობრივი თეორიის იგივეობიდან, სადაც P ფასების დონეა, M – ეკონომიკაში არსებული ფულადი მასა, V – ეკონომიკაში ფულის ბრუნვის სიჩქარე, Y – წარმოების რეალური მოცულობა.

ფულადი მასის ბრუნვის სიჩქარე გვიჩვენებს ეკონომიკაში ფულის მიმოქცევის სიხშირეს და გარიგებათა მოცულობას დროის გარკვეულ მონაკვეთში. მაგალითად, თუ ფულის ერთეულით შედგა სამი გარიგება, მისი ბრუნვა სამის ტოლია. აგრეთვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ თუ ფულადი მასის სიდიდე განისაზღვრება კონკრეტული მაჩვენებლით (ეთქვით, 2 ფულადი მასით), მაშინ ბრუნვა გამოთვლილ უნდა იქნეს კონკრეტული სიტუაციის ასახვისათვის.

წინა იგივეობას თუ გადავწერთ პარამეტრთა ცვლილების პირობებისათვის, სადაც d ცვლილებაა, გვექნება:

$$dP = \frac{(dM)(dV)}{dY}.$$

განტოლების მარცხენა მხარე ინფლაციის ტემპია, ხოლო მარჯვენა გვიჩვენებს ინფლაციის ტემპის სამ დეტერმინანტს.

თუ ფულადი მასის მოცულობა გაიზრდება სხვა პარამეტრების უცვლელობისას, მაშინ ინფლაციის დონე გაიზრდება. ეს არის მონეტარისტული თეორიის მომხრეთა არგუმენტის საფუძველი, რომლებიც თვლიან, რომ არ არსებობს კავშირი წარმოების რეალურ მოცულობასა და ფულად მასას შორის, აგრეთვე ბრუნვის მაჩვენებელი სტაბილურია გრძელვადიანი პერიოდისათვის და „თავისუფალი“ მონეტარული პოლიტიკა (ფულადი მასის ზრდა) მაღალი ინფლაციის მიზეზია. მიუხედავად იმისა, რომ ზოგიერთების აზრით, მონეტარულ პოლიტიკას შეიძლება მოკლევადიანი ეფექტი ჰქონდეს წარმოების რეალურ მოცულობაზე, უმრავლესობა ამტკიცებს, რომ გრძელვადიანი ეფექტი არ არსებობს. არსებობს აგრეთვე შეხედულება, რომლის მიხედვითაც ბრუნვის სიჩქარე შეიძლება შეიცვალოს დროთა განმავლობაში, რაც ვლინდება დროის ხანგრძლივი პერიოდის შემდეგ და ინფლაციაზე არსებით გავლენას არ ახდენს.

თუ ბრუნვის სიჩქარე გაიზრდება სხვა პარამეტრების უცვლელობის შემთხვევაში, მაშინ ინფლაციის დონე იზრდება. ეკონომისტები ხანგრძლივი პერიოდის განმავლობაში კამათობდნენ იმის შესახებ, თუ რატომ იცვლება ფულადი მასის ბრუნვის სიჩქარე დროთა განმავლობაში. ამის ერთ-ერთი დეტერმინანტი ტექნოლოგიური პროგრესია. ის ცვლის ფულის დაგროვებისა და ადამიანების მიერ ფულის ხარჯვის მეთოდებს, რითაც გავლენას ახდენენ ფულის ბრუნვის სიჩქარეზე. მაღალი ინფლაციის შემთხვევაში ადამიანებს არ სურთ ხელთ იქონიონ ნაღდი ფული და უპირატესობას ანიჭებენ რეალური საქონლის ყიდვას. ფულის დაგროვების სურვილის არქონა იწვევს ფულის ბრუნვის სიჩქარის ზრდას. ამგვარად, თუ ცენტრალური ბანკი სწრაფად ზრდის ფულად მასას, ეს ინფლაციის დონის გარდაუვალ ზრდას იწვევს. ამ თვალსაზრისით ეკონომიკურ თეორიაში ცნობილია ფიშერის ეფექტი, რომლის მიხედვითაც ინფლაციის ტემპი დამოკიდებულია ფულის

მიწოდების არა მარტო მიმდინარე, არამედ მოსალოდნელ სიდიდეზეც.¹ ამის საილუსტრაციოდ მოვიყვანოთ შემდეგი მაგალითი: ვთქვათ, ცენტრალური ბანკი აცხადებს, რომ ის მომავალში გაზრდის ფულის მიწოდებას, მაგრამ მის მიმდინარე ღონეს უცვლელი ტოვებს. თუ ადამიანები დაიჯერებენ ცენტრალური ბანკის განცხადებას, მაშინ მათ ექნებათ ფულადი მასის სწრაფი ზრდისა და ინფლაციის ტემპების დაჩქარების მოლოდინი. ინფლაციის მოსალოდნელი ტემპის აჩქარება გამოიწვევს ნომინალური საპროცენტო განაკვეთის ზრდას. უფრო მაღალი ნომინალური საპროცენტო განაკვეთი გამოიწვევს რეალური გამოხატულებით ფულად მარაგებზე მოთხოვნის დაუყოვნებლივ შემცირებას. რამდენადაც ნომინალური გამოხატულებით მიმოქცევაში არსებულ ფულის მასას არ განუცდია არავითარი ცვლილება, ფულის რეალურ მარაგებზე მოთხოვნის შემცირება გამოიწვევს ფასების ღონის ზრდას. მაშასადამე, მომავალში ფულადი მასის ნაზრდის უფრო მაღალი ტემპის მოლოდინი გამოიწვევს მიმდინარე ფასების ღონის ზრდას, ანუ ინფლაციის დაჩქარებას.

თუ წარმოების მოცულობა იზრდება, ხოლო სხვა პარამეტრები უცვლელია, ინფლაციის ღონე მცირდება (თუმცა, ნულოვანი ინფლაცია გამოირიცხვია). ხშირად ეს ძირითადი არგუმენტია კეინზის სკოლის მიმდევართათვის ეკონომიკური ვარდნის დროს მონეტარული პოლიტიკის შესარბილებლად. მათი მტკიცებით, ფულადი მასის ზრდა იწვევს წარმოების რეალური მოცულობის თანამდევ ზრდას და ამ დროს ინფლაციური პროცესები უმნიშვნელოა. ამრიგად, წარმოების რეალური მოცულობის ზრდის შემთხვევაშიც შეუძლებელია ინფლაციური პროცესების სრულად ანუღირება, რაც იმას ნიშნავს, რომ ინფლაცია, როგორც ასეთი, ყოველთვის არსებობს.

როგორც ზემოთმოყვანილი მსჯელობიდან გამომდინარეობს, თანამედროვე საყოველთაოდ ცნობილი ეკონომიკური სკოლების მიერ შემოთავაზებული კონცეფციები თავისებურად განსაზღვრავენ ინფლაციურ პროცესებს, მაგრამ არცერთი მათგანი არ იძლევა პასუხს კითხვაზე: მაინც რატომია ინფლაცია გარდაუვალი? ეკონომიკის დარგში ნობელის პრემიის ლაურეატი რობერტ სოლოუ ამასთან დაკავშირებით აცხადებს: „რატომ ხდება ჩვენი ფული სულ უფრო ნაკლებად ღირებული? შესაძლოა ინფლაცია არ არის აღმოფხვრადი უბრალოდ იმის გამო, რომ ჩვენ მას ველოდებით, ხოლო მას ველოდებით იმიტომ, რომ ის უკვე იყო“.² ამ ციტატიდან გამომდინარეობს, რომ რადგანაც ერთხელ ჰქონდა ადგილი ინფლაციას, რომელმაც შექმნა ინფლაციური მოლოდინი, ამის გამო ის პერმანენტულ მოვლენად იქცა. ჩვენი აზრით, ეს შეხედულება არასაკმარისია ინფლაციის ფენომენის სრულად გაგებისათვის. შევეცდებით ჩვენი აზრი გამოვხატოთ ინფლაციის მუდმივობის მიზეზის შესახებ. ამისათვის გამოვიყენოთ ფულის რაოდენობრივი თეორიის ძირითადი იგივეობა:

$$MV \equiv PY$$

თუ ფულადი მასის ზრდის ტემპი აბსოლუტურად გაუტოლდება წარმოების რეალური მოცულობის ზრდის ტემპს, მაშინ გრძელვადიანი პერიოდისათვის, როდესაც ფულის ბრუნვის სიჩქარე მუდმივია, ფასების საშუალო ღონის ცვლილებას არ ექნება ადგილი და ინფლაციაც ნულის ტოლი იქნება. თავისთავად ცხადია, რომ ფულზე მოთხოვნის ზრდა, უპირველეს ყოვლისა, განპირობებულია წარმოების რეალური მოცულობის ზრდით: რადგანაც იზრდება ტრანსაქციების რაოდენობა, ეკონომიკაში საქონელბრუნვის ზრდას ფულის ზრდაც უნდა მოჰყვეს. მაგრამ, რატომია რომ პრაქტიკაში ფულის მასის საშუალოწლიური ზრდის ტემპი წარმოების მოცულობის საშუალოწლიურ ზრდის ტემპს მუდმივად აღემატება? თუ შევეცდებით ფულის მასის საშუალოწლიური ზრდის ტემპის მისადაგებას წარმოების რეალური მოცულობის ზრდის ტემპთან, მაშინ ფასების საშუალო ღონის ცვლილების მიზეზი გრძელვადიანი პერიოდისათვის არ უნდა არსებობდეს: ფულის მასის ნაზრდს გარკვეული პერიოდის შემდეგ გადაფარავს დამატებით წარმოებული საქონლის მასა

¹ ბლანშარი ო., მაკროეკონომიკა, მე-5 გამოცემა, თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, თბ., 2010, გვ. 441.

² Mankiw N. G. Macroeconomics, NY Worth Publishers, 2003, p. 362.

და გარკვეული დროითი ლაგის შემდეგ ფასების საერთო დონე დაუბრუნდება ადრე არსებულ მაჩვენებელს. მაგრამ საქმე ისაა, რომ ფულადი მიმოქცევის სფეროში სულ უფრო მზარდი ოდენობით თავს იყრის ფულის ის რაოდენობა, რომელიც პროდუქციის წარმოებას და საქონელგაცვლას არ ემსახურება და ფულით სარგებლობისათვის დამატებით ფულის, ანუ პროცენტების გადახდას ხმარდება. რადგანაც ფულს თავისი ფასი გააჩნია, რაც სხვა არაფერია, თუ არა ნომინალური საპროცენტო განაკვეთი, მთლიანად საზოგადოება იბეგრება ერთგვარი „არაპირდაპირი გადასახადით“, ანუ პროცენტებით, რაც იწვევს ფულადი მასის იმაზე უფრო მეტად ზრდას, რაც წარმოების რეალური მოცულობის ზრდის დასაკმაყოფილებლად საჭირო. ჩვენი აზრით, სწორედ ამიტომაც ინფლაცია პერმანენტული მოვლენა.¹

მანც რატომ გამოიწვია ჩვენი დაინტერესება ამ საკითხმა? სპეციალისტების მტკიცებით, ინფლაცია რომ არა, წარმოება საერთოდ ვერ განვითარდება, ზომიერი ინფლაცია საჭიროა და ა.შ. ვფიქრობთ, აქ ერთი მნიშვნელოვანი მომენტი რჩება ყურადღების მიღმა. ვთქვათ, ინფლაციის საშუალოწლიური ზრდის ტემპი საკმაოდ მოკრძალებულია და ის 2%-ს შეადგენს, რაც იმდენად მცირეა, რომ საზოგადოება ფასების დონის ცვლილებას თითქმის აღარ გრძნობს. თუ იმავდროულად, წარმოების რეალური მოცულობა ქვეყანაში არსებული ტექნოლოგიის განვითარების დონისა და საწარმოო რესურსების ხარჯზე წლიურად 3%-ით იზრდება, მაშინ, ფულის რაოდენობრივი თეორიის ძირითადი იგივეობიდან გამომდინარე, ფულის ბრუნვის საშუალო სიჩქარის ზრდის უცვლელი ტემპისას, აპროქსიმაციის (მიახლოების) მეთოდით მივიღებთ შემდეგ დამოკიდებულებას:

$$\% \Delta M \approx \% \Delta Y + \% \Delta P$$

ანუ, ფულადი მასის საშუალოწლიური ზრდის ტემპი, წარმოების რეალური მოცულობისა და ფასების საშუალო დონის, ანუ ინფლაციის საშუალოწლიური ზრდის ტემპების ჯამის ტოლია და ჩვენი მაგალითიდან გამომდინარე, მისი მაჩვენებელი 5% იქნება. აქვე შევნიშნავთ, რომ აღნიშნულ დამოკიდებულებას მაკროეკონომიკაში ფრიდმანის (მონეტარისტული) განტოლება ეწოდება. სწორედ ის იქნა მონეტარისტების მიერ შემოთავაზებული ეკონომიკის კეინზიანური მოკლევადიანი მონეტარული რეგულირების საპირწონედ გრძელვადიანი პერიოდისათვის, რათა, მათი აზრით, მონეტარული პოლიტიკა უნარიანი გამხდარიყო დაეკმაყოფილებინა ტრანსაქციებისათვის ფულზე მოთხოვნა და ინფლაციის საშუალოწლიური ზრდის ტემპი გარკვეულ მიზნობრივ (თარგეტირებულ) ფარგლებში მოქცეულიყო. მართლაც, თუ ამ წესს დავეყრდნობით, საშუალოვადიან (10-დან მაქსიმუმ 20 წლის განმავლობაში) განსაკუთრებული არაფერი ხდება და მონეტარისტული წესიც ამართლებს: ეკონომიკური აგენტების მხრიდან ფულზე მოთხოვნა დაეკმაყოფილებულია და ინფლაციაც მიზნობრივ დონეზეა შენარჩუნებული. მაგრამ, გრძელვადიანი პერიოდისათვის (ვთქვათ, 20-დან 50 და მეტი წლის განმავლობაში) სიტუაცია რადიკალურად იცვლება: ეკონომიკაში თავს იყრის სულ უფრო მზარდი ფულადი მასა და ყოველწლიური ზომიერი ინფლაცია (თუნდაც მისი სიდიდე 2%-იც რომ იყო) გლობალურ ჰიპერინფლაციაში გადაიზრდება. ამიტომ, ვფიქრობთ, რომ გრძელვადიანი პერიოდისათვის ეკონომიკის უსაფრთხო განვითარებისათვის ინფლაცია ნულოვანი უნდა იყოს, რომლის მიღწევა, ჩვენი აზრით, არსებული ფინანსური სისტემის შემთხვევაში, არათუ პრაქტიკულად, თეორიულადაც გამორიცხებულია. საბოლოოდ, დღის წესრიგში დგება არსებული ფინანსური სისტემის უფრო პროგრესული სისტემით ჩანაცვლების საკითხი.²

¹ ჩიქობავა მ., ინფლაციის მუდმივობის მიზეზის შესახებ. ჟურნ. „ეკონომიკა და ბიზნესი“, №6, თსუ გამომც. 2011 წ., გვ. 46

² იქვე, გვ. 48.

Regarding the Causes of Systemic Economic Crisis

R e s u m e

In the article it is argued that money not only helps the exchange of goods and services but can also hinder the exchange of goods and services by being kept in the hands of those who have more than they need. Thus, it creates a private toll gate where those who have less than they need pay a fee to those who have more money than they need. This is by no means a "fair deal". In fact, our present monetary systems could be termed "unconstitutional" in most democratic nations, as I will show later.

Before going into more details, let me say that there are probably more than just four misconceptions about money. Our beliefs about money represent a fairly exact mirror of our beliefs about the world in which we live, and those are as varied as the number of people who live on this planet. However, the misconceptions which will be discussed in the paper are the most common hindrances to understanding why we must change the present money system and what mechanisms we need in order to replace it.

In work it is analysed that permanent achievement of zero inflation under existence modern monetary system is impossible. In the author's opinion, the reason of such result is due to certain quantity of money, which isn't included in transactions and serves for payments of interests on loans, that is, the nominal interest rate.

As a result, the need for permanent payments of interest determines the concentration of large amounts of money in the monetary circulation, which do not participate in economic transactions and, accordingly, in the creation of added value. Based on the foregoing, the concentration in the economy unsecured merchandise extra money causes inflation.

The author believes that this is the main reason that in reality it is impossible to achieve zero inflation, which in the long term causes economic crises.

პროფესიები და პროფესიული საქმიანობა წმინდა ჯერის მიხედვით

ნებისმიერი საზოგადოების ყოფიერება წარმოუდგენელია მოძრაობის, მატერიალური წარმოების გარეშე. სწორედ წარმოების პროცესში იქმნება მატერიალური დოვლათი ადამიანთა მოთხოვნილებების დასაკმაყოფილებლად, რაც საზოგადოების არსებობის საფუძველია. საბაზრო სისტემაში საქონლისა და მომსახურების წარმოება ყოველთვის განიხილება შეზღუდული რესურსების პირობებში, ანუ საზოგადოების მრავალფეროვანი მოთხოვნილებების მაქსიმალური დაკმაყოფილების მიზნით ეკონომიკა აწყდება ოპტიმალური არჩევანის პრობლემას.

თანამედროვე ეკონომიკაში წარმოებისათვის აუცილებელი ძირითადი რესურსებია: შრომა, სამეწარმეო უნარი (არამატერიალური რესურსები), მიწა და კაპიტალი (მატერიალური რესურსები). შრომას და სამეწარმეო უნარს ეკონომიკა განსაკუთრებულ არამატერიალურ რესურსად განიხილავს¹.

შრომა, იგივე „სიმდიდრის მამა“ (უილიამ პეტი), არის ფიზიკური და გონებრივი შესაძლებლობების ხარჯვა საქონლისა და მომსახურების წარმოების პროცესში, სამეწარმეო უნარი კი, განსაკუთრებული რესურსი, რომელიც გერგილიანობას, მოხერხებულობას, განსაკუთრებული ეკონომიკური აღქმის უნარს უკავშირდება.

არ უნდა დაგვაიწყდეს, რომ ადამიანი სიმბოლურადაა რესურსების მფლობელი, რომელსაც მას ღმერთი უძღვნის, ანუ ადამიანის ამქვეყნად მოვლინება დროებითად აქცევს მიწაზე მის საკუთრებასაც. ამდენად, მიწისა და კაპიტალის მესაკუთრე ფაქტობრივად არის სიმბოლური მმართველი, მენეჯერი მართვის უფლებით. შესაბამისად, საჭიროა გააზრება იმისა, რომ ღმერთისაგან ნაბოძები სიმდიდრის მმართველს უპირველესად ღვთის წინაშე ეკისრება პასუხისმგებლობა.

შრომისა და სამეწარმეო საქმიანობის როლი განუზომლად დიდია საწარმოო პროცესებში. ამის დასტურად თუნდაც ის ფაქტიც გამოდგება, რომ შემოსავლების მიხედვით გამოთვლილ მთლიან შიდა პროდუქტში (ხელფასის, რენტის, სარგებლის, მოგების და სხვა შემოსულობების (გადასახდელების) ჯამი) ხელფასის ხვედრითი წილი საშუალოდ 60-75%-ს შეადგენს². სამუშაო ძალაში უმუშევართა რიცხოვნობის გაზრდა (ანუ უმუშევრობის დონის გაზრდა) იწვევს მთლიანი შიდა პროდუქტის (მშპ) მნიშვნელოვან შემცირებას.

ქრისტიანული სარწმუნოების მიხედვით, ყოველი ადამიანისათვის ღმერთს დადგენილი აქვს ამქვეყნიური და იმქვეყნიური ცხოვრების ეტაპები. ხანმოკლე მიწიერი ცხოვრება არის მზადება მომავალი საუკუნო სიცოცხლისათვის. აქედან გამომდინარეობს ადამიანის დანიშნულება და მისი მიწიერი ცხოვრების მიზანი. ყოველი ქრისტიანის მიწიერი ცხოვრების უმაღლესი მიზანია საკუთარი ცხოველქმედების პროცესში ზნეობრივი კანონის განხორციელება³.

ამდენად, ადამიანური ფაქტორი, თანამედროვე ტერმინოლოგიით „ადამიანური კაპიტალი“, რაც ეკონომიკური თვალთახედვით უმთავრესი საწარმო ფაქტორია, შესაძლებლობების გამოვლენის, რესურსების ოპტიმიზაციის, დემოგრაფიულ ფაქტორთა შეფასებისა და საზოგადოებრივი ცხოვრების უკეთ მოწყობის მიზნით სწორ და ზუსტ აღნუსხვას მოითხოვს. ეს კი უპირველესად მოსახლეობის აღრიცხვას (აღწერას) გულისხმობს. ძველ აღთქმაში აღწერის რამდენიმე შემთხვევა ფიქსირდება, რომელიც ძირითადად ისრაელთა აღნუსხვას გულისხმობს. პირველად ეს მოხდა უფლის ჩაგონებით, სინას მთასთან, ეგვიპტიდან გამოსვლის მეორე წელს: „აღწერე ისრაელიანთა საზოგადოება საგვარეულოებად და მამისახლებად, სახელთა რიცხვის მიხედვით, ყოველი მამროვანი სათითაოდ. აღრიცხეთ შენ და აარონმა ყველა ისრაელიანი ოცი წლიდან მოყოლებული“.

¹ Макконнель К., Брю С. Экономика, М., «Инфра-М», 2000, ст.28
² ჩიხლაძე ნ., ზოგადი ეკონომიკისი, ქუთაისის სამართლის და ეკონომიკის უნივერსიტეტი, ქუთ., 2008, გვ. 205.
³ მღვდელი ბასილი (ახვლედიანი), შინაშვილი გ., ბაკაშვილი ნ., მართლმადიდებლური თეოლოგიური ეკონომიკისა და მართვის საფუძვლები, თბ., 2009, გვ. 32.

ბული“ (რიცხვ. 1:1-3). ლევიანთა გარდა, „აღმოჩნდა მოლიანად აღრიცხული ექვსას სამი ათას ხუთას ორმოცდაათი“ (რიცხვ. 1:46-47).

უდაბნოში მრავალწლიანი მოგზაურობის შემდეგ, აღთქმულ მიწაზე შესვლის წინ უფალმა კვლავ მოითხოვა აღრიცხვა იმავე წესით. შედეგად მიღებულ იქნა „რიცხვი ისრაელიანთა“ – ექვსასი ათას შვიდასოცდაათი (რიცხვ. 26:52-54). მომდევნო აღრიცხვა უკვე უფლის შეგონებით აღარ მომხდარა. დავითმა თვითონ მოისურვა მოსახლეობის აღრიცხვა (2 მეფ. 24:2). ეს მოხდა უფლის მორჩილების გარეშე, რასაც დავითი გვიან მიხვდა და შესაბამისად, მისი რისხვაც დაიმსახურა – შავი ჭირით გაწყდა 70 ათასი კაცი (2 მეფ. 24:12-20). მოსახლეობის აღრიცხვა პირველ რიგში მნიშვნელოვანი იყო თავდაცვითი მიზნებისათვის, გადასახადების დასათვლელად, ასევე სამუშაო ძალის განსაზღვრისათვის. მოსახლეობის აღრიცხვა გარკვეულ პროფესიულ უნარ-ჩვევებს უკავშირდება. ამიტომ, შეიძლება ითქვას აღმრიცხველი ერთ-ერთი უძველესი პროფესიაა.

ფასდაუდებელია წმინდა წერილში არსებული ცნობები საზოგადოების შრომითი საქმიანობის და ცალკეული პროფესიების შესახებ. როგორც წმინდა წერილი გვასწავლის, „კაცი საქმით მართლდება და არა მხოლოდ რწმენით... ვინაითგან როგორც სხეული მკვდარია სულის გარეშე, ასევე რწმენაც მკვდარია საქმის გარეშე“ (იაკ. 2:24,26). უფალი აღიარებს არა ნებისმიერ საქმიანობას, რომელიც ადამიანის სუსტი ბუნების, გრძობების ან თუნდაც ენების შედეგია, არამედ სარწმუნოებრივ, ანუ უფლის მცნებების დაცვით აღსრულებულ საქმეებს: „წყევლიმც იყოს, ვინც დაუდევრად აკეთებს უფლის საქმეს!“ (იერ. 48:10). უფლისათვის მიუღებელია ასევე უგუნური და უსარგებლო შრომა, გარჯა, რომლის ფესვებშიც ამპარტავნება იმალება. ამის ნათელი მაგალითია ბაბილონის გოდოლი. ადამიანთა მიერ ტიტანური შრომის გაწვევის მიუხედავად, გოდოლი ღმერთმა დაანგრია, ხალხი გაფანტა და ენებიც აურია მათ, რომ ერთმანეთის არაფერი გაეგოთ.

უფლისაგან უკუერთხებელი ნებისმიერი პროფესიის შრომის შედეგი ყოველთვის სავალალოა, ფუჭია და მოუხმარებელი უღვთო მშრომელისათვის. წინასწარმეტყველ მიქიას პირით უფალი ასეთ „მშრომელებს“ მკაცრად აფროთხილებს: „შეჭამ და ვერ გაძლები; შიმშილი გექნება მუცელში; გადამალავ, მაგრამ ვერ შეინარჩუნებ; რასაც შეინარჩუნებ, მახვილს მივცემ. დათესავ და ვერ მოიპკი; ზეთს გამოხდი და ვერ გაიპოხები; ღვინოს დაწურავ და ვერ შესვამ“ (მიქ. 6:14-15).

ცოდვით დაცემის შემდეგ უფალმა ადამს უთხრა: „მიწა დაიწყევლოს შენს გამო: ტანჯვით მიიღებდე მისგან საზრდოს მთელი სიცოცხლე. ძეძვი და ეკალი აღმოგიცენოს და მინდვრის ბალახი იყოს შენი საზრდო. პიროფლიანი ჭამდე პურს, ვიდრე მიწად მიიქცეოდე, რადგან მისგანა ხარ აღებული, რადგან მტკერი ხარ და მტვრადვე მიიქცევი“ (დაბ. 3:17-19). ამ განაჩენით ადამიანის მთელი ამქვეყნიური ცხოვრება გარდაიქმნა განუწყვეტელ შრომად, ტანჯვად და მწუხარებად. წმ. იოანე ოქროპირი აღნიშნავს: „უფალი ყოველნაირად ცდილობს შეამსუბუქოს ეს სასჯელი: დაადო რა განუწყვეტელი შრომის ტვირთი, მის შესამსუბუქებლად ადამიანებს დაუტოვა სხვადასხვა პირუტყვი“. როგორც ცნობილი რუსი ღვთისმეტყველი ა. ლოპუხინი განმარტავს, ადამიანის არსებობა ერთგვარ შრომით გმირობას დაექვემდებარა. ამდენად, შრომის უფლება, შრომის აუცილებლობა ადამიანმა ღმერთის დაწყველის შემდეგ მოიპოვა.¹

დაბადებაში ვხვდებით შრომის დანაწილებას აბელსა და კაენს შორის: „აბელი მეცხვარე იყო, კაენი – მიწის მუშაკი“ (დაბ. 4:2). როდესაც კაენის გული აღივსო შურითა და მტრობით საკუთარი ძმის მიმართ, უფალმა მოუწოდა მას შრომისაკენ, ცოდვიანი ზრახვებისაგან გასარიდებლად: „თუ სიკეთის მქნელი ხარ, განა თავაწეული არ უნდა იყო? თუ სიკეთის მქნელი არა ხარ, ცოდვა ჩასაფრებულია კართან, შენსკენ აქვს მას ლტოლვა, შენ კი იბატონე მასზე“ (დაბ. 4:7). როგორც ცნობილია, კაენი ვერ აღუდგა წინ ბოროტებას და არ შეისმინა ღვთის სიტყვა.

¹ Толковая Библия или комментарий на все книги св. Писания Ветхого и Нового Завета А.П. Лопухина - <http://www.bible.in.ua/underl/Lop/>

დაბადების საწყის თავებში, სადაც მოთხრობილია გადახვეწილი კაენის დასახლება ნოდის ქვეყანაში, ედემის აღმოსავლეთით, კაენის შთამომავლებში ვხვდებით ისეთ პროფესიებს, როგორცაა მეჯოგე, მეჩანგე, მესტვირე, რვალისა და რკინის საჭურველთა მჭედელი. თვით კაენი, შეიძლება ითქვას, ჩამოშორდა მიწათმოქმედებას, რადგან ღვთის სასჯელის გამო მისთვის ამ საქმიანობის გაგრძელება აზრს კარგავდა: „დაამუშავებ მიწას, მაგრამ აღარ მოგცემს იგი თავის ძალას, ღვენილი და მიუსაფარი იქნები ამ ქვეყანაზე“ (დაბ. 4:12). რამდენადაც მიწა იყო როგორც საზრდოს მიღების წყარო და საცხოვრებელი ადგილი, მიწის წყველაც ორივე მიმართულებას მოიცავს: ნიადაგის უნაყოფობა და უსახლკარობა, მიუსაფრობა.

ეროვნული მეურნეობის დარგებში, რომელიც ბიბლიაშია გადმოცემული, უნდა მოვიხსენიოთ მშენებლობა. მას დაბადების საწყის თავებში ვხვდებით. კაენი, რომელმაც გააშენა ქალაქი, და უწოდა მისი შვილის, ენოქის სახელი. ასევე მშენებელია ნოეც, რომელიც აგებს უზარმაზარ კიდობანს.

დაბადებაშივე აღწეული ბაბილონის გოდოლის მშენებლობაც, საიდანაც ჩანს სამშენებლო საქმის ცოდნა: „უთხრეს ერთმანეთს მოდი მოვზილოთ თიხა და გამოვწვათ. ქვის მაგივრად აგური ჰქონდათ, კირის მაგივრად-ფისი. თქვეს აბა ავაშენოთ ქალაქი და გოდოლი და ცას მიუწვდინოთ მისი თხემი. აღვმართოთ ნიშანსვეტი, რომ არ გავიფანტოთ დედამიწის ზურგზე“ (დაბ. 11:3-4). ამდენად, ადამიანები იცნობდნენ ძირითად ტექნოლოგიურ პროცესებს. კერძოდ, ბაბილონელები ამზადებდნენ ხელოვნურ აგურს, იყენებდნენ ფისს და ჰქონდათ ცათამბჯენის აგების იმედი, რაც მიუთითებს, რომ ისინი სამშენებლო ხელოვნებაში გაწაფული უნდა ყოფილიყვნენ. როგორც ა. ლოპუხინი განმარტავს, ამ მონაკვეთამდე ბიბლიაში ორჯერ არის გადმოცემული ქალაქის მშენებლობა: პირველად, კაენის შესახებ თხრობისას, როცა „გააშენა კაენმა ქალაქი და უწოდა ამ ქალაქს შვილის სახელი – ენოქი“ (დაბ. 4:17) და ძლიერი ნებროთი: „მისი სამეფოს რჩეული ქალაქები იყო ბაბილონი, ერექი, აქადი და ქალნე, შინყარის ქვეყანაში“ (დაბ. 10:10). ორივე შემთხვევაში (კაენი, როგორც ძმის მკვლელი, ნებროთი, რომელმაც „დაიწყო ძალის გამოჩენა ქვეყანაზე“) ქალაქების მშენებლობა კაცობრიობის უწმინდური წარმომადგენლების მიერ ბიბლია ცუდ ზრახვებად აღიქვამს.¹

ისრაელიანები ეგვიპტის ჩრდილოეთში ცხოვრობდნენ. მათ დამონებას ემთხვევა პერიოდი, როდესაც ეგვიპტეში იწყება არა ქვის მასალით, არამედ აგურით მშენებლობა. ცნობილ მეფეთა და ფარაონთა სამარხები აგურით შენდება. ბიბლიაში მოხსენიებულია, რომ ისრაელიანებს სწორედ აგურის დამზადება ევალეობდათ, როდესაც მოსეს ისინი ეგვიპტიდან უნდა გამოეყვანა.

კაენის ჩამომავალთაგან იაბალი იყო „კარავში მცხოვრებთა და მეჯოგეთა მამა“, ანუ აბელის „კოლეგა“. იაბალის ძმა იუბალი, „იყო მეჩანგეთა და მესტვირეთა მამა“, ხოლო ლამექის შვილი მეორე ცოლიდან (ცილადან) თუბალ-კაენი, „რვალისა და რკინის საჭურველთა მჭედელი“ იყო (დაბ. 4:16-22). ამდენად, ბიბლიაში უპირველესად მოხსენიებული სარეწაო პროფესიებია მჭედელი და მუსიკოსი (მუსიკალური ინსტრუმენტების შექმნელი). მნიშვნელოვანია, რომ წმინდა წერილის ამ ნაწილში თუბალ-კაენთან ერთად, ცალკე მოხსენიებულია მისი დაც – ნაყამა. ზოგიერთი მკვლევარი მიიჩნევს, რომ ნაყამა იყო პირველი ქალი, რომელიც ძმის საქმიანობას – რეწვას (სამჭედლო საქმეს) მისდევდა.²

ამდენად, ლამექის შვილების საქმიანობამ სათავე დაუდო ეკონომიკური საქმიანობის სხვადასხვა სფეროებისა და ქვედარგების ჩამოყალიბებას: პირველად წარმოებას (იაბალი), გადამამუშავებელ მრეწველობას (თუბალ-კაენი) და მომსახურების სფეროს (იუბალი).

სამეურნეო საქმიანობა ასევე მოხსენიებულია ლამექსა და ნოესთან მიმართებაში, რომელთა ძირითადი საქმიანობა მიწათმოქმედება იყო. ნოეს დაბადებიდან უკვე ცნობილი იყო მისი შრომისმოყვარეობის შესახებ:

¹ Толковая Библия или комментарий на все книги св. Писания Ветхого и Нового Завета А.П. Лопухина - <http://www.bible.in.ua/underl/Lop/>

² Лукин С.В. Книга бытия о разделении труда, журн. „Проблемы современной экономики“, 2004, №1. <http://www.m-economy.ru/art.php?nArtId=441>

„უწოდა მას სახელად ნოე. ასე თქვა: ეს გვანუგეშებს ჩვენს შრომასა და ჯაფაში ამ მიწაზე, რომელიც დასწყევლა უფალმა“ (დაბ. 5:29).

ბუნებრივია, ნოეს თავის შვილებთან ერთად, სხვადასხვა პროფესიის ცოდნა ესაჭიროებოდა კილობნის ასაგებად, რომელიც საკმაოდ მოცულობითი უნდა ყოფილიყო: სიგრძე – სამასი, სიგანე – ორმოცდაათი, სიმაღლე – ოცდაათი წყრთა. ღმერთმა გარკვეული კილობნის „პროექტი“ უკარნახა ნოეს: „გააკეთე კილობანი ურთხელისაგან, ბუდეები გაუკეთე კილობანს, შიგნით და გარეთ ფისით შეფისე, ... სასინათლო გაუკეთე კილობანს, ზემოდან ერთ წყრთაზე დაუტანე; კარი გვერდიდან შეაბი კილობანს, ქვედა, მეორე და მესამე სართული გაუკეთე“ (დაბ. 6:14,16). ხის მასალა, რომლისგანაც დამზადდა კილობანი, მონათესავე ჯიში იყო კედარის ან კვიპაროსისა, რომლებიც ფისის მაღალი შემცველობით გამოირჩევიან. როგორც წმინდა მამები განმარტავენ, ხის კილობანით წყლის სტიქიისაგან თავის დახსნა ერთგვარი წინასწარმეტყველება იყო ხის ჯვრისა და ნათლობის წყლისა, რითაც გამოიხსნებოდა ახალი აღთქმის კაცობრიობა.

უფრო მოგვიანებით მშენებლობის კულტურა გაცილებით დაიხვეწა და ახალი მასშტაბები შეიძინა. მამის ანდერძის თანახმად, სოლომონი გამეფების შემდეგვე შეუდგა მშენიერი ტაძრის აშენებას იერუსალიმში. დავითმა შვილს დაუტოვა როგორც შენობის პროექტი, ისე ეკლესიის გარეგანი სახე და აუარებული მასალაც. სოლომონმა ტაძრის მშენებლობის ამოცანას შესანიშნავად გაართვა თავი. მეტიც, „ტაძრის აგების შემდეგ სოლომონი შეუდგა ისრაელის გამშენიერებას. ააშენა სასახლეები, გაამშენიერა დიდი ბაღები, გააკეთებინა შიგ ქალაქში პატარ-პატარა ტბები და ისე მორთო თავისი სატახტო ქალაქი, რომ მასზედ უკეთესი შეუძლებელია იყო“. ამდენად, შეიძლება ვიფიქროთ, რომ ამ პერიოდისათვის მშენებლობასთან ერთად უკვე სერიოზულად არის განვითარებული კომუნიკაციების მოწყობის კულტურა, ლანდშაფტის დიზაინი და ა.შ.

მომდევნო პროფესიული საქმიანობა კაცობრიობისათვის არის მევენახეობა: „დაიწყო ნოემ მიწის დამუშავება და გააშენა ვენახი“. შესაბამისად, დასაბამი ეძლევა მევენახეობის დარგსაც, რამდენადაც ნოემ ღვინის დაყენებაც შეძლო (დაბ. 9:20-21). მონადირის სახით ვხვდებით ნოეს შთამომავალს – ნებროტს. მოგვიანებით ასევე ვხვდებით ესავს („წითელი“), რომელიც იყო „მარჯვე მონადირე, ველების კაცი...ნანადირევი იყო მისი საჭმელი“ (დაბ. 25:27-28).

საზოგადოდ, ვაზის თემა მნიშვნელოვანია ძველ და ახალ აღთქმაში. ეგვიპტიდან გადმოტანილი ვაზის შესახებ ნათქვამია: „უფალმა დაბარა, ქვები მოაცილა, ჩაყარა წითელი ვაზი, ჩაღვა კოშკი მის შუაგულში, საწნახელი ამოკვეთა და დაელოდა ვიდრე სავსე მტევნებს გამოიღებდა“ (ეს. 5:2) ამ იგავში ისრაელი გაიგივებულია ღვინის ვენახად, როცა მას ღმერთი უვლის, ზრუნავს და ელოდება სათანადო ნაყოფის გამოღებას, მაგრამ ამოდ: „მე დაგრეე რჩეულ ვენახად, ჭეშმარიტ თესლად დაგთესე, როგორ გადაჯიშდი და უცხო ვაზად შემეცვალე!“ (იერ. 2:21). როგორც ირკვევა, სასოფლო-სამეურნეო სამუშაოების ჩატარება და შრომის იარაღების გამოყენება არ იყო უცხო იმ პერიოდისათვის. მსხვილი ქვების მოცილება ემსახურებოდა საერთო სისუფთავეს, ხოლო წვრილი ქვები საჭირო იყო ვაზის გამაგრებისათვის. კოშკი ვენახში ასრულებდა სათვალთვალ ნაგებობის ფუნქციას, რომ ფარას არ გაენადგურებინა ვენახი. საწნახელი კი საჭირო იყო ყურძნის ჩასაწურად და წვენის მოსაკავებლად.

ვენახის გაშენების მიმართ იმავე ეტაპების აუცილებლობას ვხვდებით ახალ აღთქმაშიც: „იყო ერთი სახლის პატრონი, რომელმაც ჩაყარა ვაზი, ღობე შემოავლო, შიგ საწნახელი ამოკვეთა, აავო კოშკი და იჯარით მისცა მევენახეებს, თვითონ კი წავიდა“ (მათე, 21:33).

დაბადებაში ნაჩვენებია ასევე ისაკის ღვინისადმი მორჩილება, მუყაითობა და შრომისმოყვარება. იგი მშენიერად გაუძღვა მეურნეობას შიმშილისა და მოუსავლიანობის პირობებში, რადგან მისი საქმიანობა უფლისგან იყო ნაკურთხი. „დათესა ისაკმა იმ მიწაზე და ასწილად მოიძყო მოსავალი იმ წელიწადს. და აკურთხა იგი უფალმა... გამდიდრდა კაცი და უფრო და უფრო მდიდრდებოდა, ვიდრე მეტისმეტად არ გამდიდრდა. ჰყავდა ცხვრის ფარა, ნახირი და ჰქონდა უამრავი სახნავ-სათესი, და შემურდათ მისი ფილისტიმელებს. ჭე-

ბი, რომლებიც მამამისის მორჩილებს ჰქონდათ ამოღებული აბრაამის, მამამისის დროს, ფილისტიმელებმა ჩა-ხერგეს და მიწით ამოავსეს“ (დაბ. 26. 12, 14-15).

მეჯოგეობას კვლავ ვხვდებით, როცა აბრაამის შთამომავალი – იოსები, ერთ-ერთი პირველი ჩინოვნიკი ფარაონის კარზე, იწვევს რა საკუთარი ოჯახის წევრებს, მათ ახასიათებს, როგორც მეცხვარეებს, მესაქონ-ლეებს და „მეჯოგე ხალხს“ (დაბ. 26:32-34). შემდგომი პროფესია, რომელიც დაბადებაში მოიხსენიება, არის პროფესიონალი ვაჭრები. ძმები შურით აღივსნენ იოსების მიმართ და გადაწყვიტეს მიეყიდათ იგი მაღალ-დან გზად მომავალი ქარავნისათვის, რომელსაც მოჰქონდა „გუნდრუკი, ბალისამონი და შტახსი ... ეგვიპტეში ჩასატანად (დაბ. 37:25). ყველა ეს პროლეუქტი მიემართებოდა ეგვიპტეში, სადაც მზადდებოდა სანელებლები. მოგვიანებით, იაკობმაც გაუგზავნა იოსებს ძღვნად სხვადასხვა დოვლათი: „გაავსეთ ჭურჭლები ამ ქვეყნის დოვლათით, ჩაუტანეთ იმ კაცს ძღვნად მცირეოდენი ბალსამონი, მცირეოდენი თაფლი, საკმეველი, შტახსი, ფსტა და ნუში“ (დაბ. 43:11). ამდენად, როგორც იკვეთება ამ არეალში განვითარებული უნდა ყოფილიყო გა-დამშუშავებელი რეწვის სახეებიც. იოსების ისტორიასთან მიმართებაში ვხვდებით ისეთ პროფესიებს, როგო-რიცაა „საპყრობილის უფროსი“, „მცველი“, (ქონდაქართუხუცესი), „მეპურეთუხუცესი“ და ა.შ.

დაბადებაში ვხვდებით იოსების მიერ თანმიმდევრული ეკონომიკური პოლიტიკის შემუშავებისა და აღ-სრულების უძველეს და შესანიშნავ მაგალითს: როდესაც ეგვიპტეს 7 შიმშილიანი და მოუსავლიანი წელი ელოდა, იოსებმა განაწესებინა ზედამხედველები ფარაონს და შვიდი მოსავლიანი წლის მანძილზე მეხუთედი (20%) ახდევინეს ეგვიპტის ქვეყანას: „დააგროვონ და ამ მომავალი ბედნიერი წლების მთელი საზრდო და-ახვავონ ხორბალი ფარაონის გამგებლობაში ქალაქთა საზრდოდ და შეინახონ. იყოს ეს მარაგად ქვეყნისათ-ვის შვიდი მოუსავლიანი წლის მანძილზე“ (დაბ. 41:35-36). ამ გადაწყვეტილებით (მეათედის გაორმაგებით) იოსებმა ერთგვარი სასურსათო მარაგი შექმნა, ხორბალი კი ამ ღონისძიების შედეგად იმდენი დაგროვდა, რომ შეწყვიტა თვლა, რადგან „აღარ იყო სათვალავი“ (დაბ. 41:49). ამან ეგვიპტე ფაქტობრივად გენოციდი-საგან იხსნა. სხვა ქვეყნებში, ვერ გაატარეს რა გონივრული ეკონომიკური პოლიტიკა, ყველა ქვეყანა მოვიდა ეგვიპტეში იოსებთან პურის საყიდლად.¹

ამდენად, კაცობრიობის დასაბამიდან ადგილი აქვს შრომის დანაწილებას. სხვადასხვა საქმიანობის სა-ხეების (პროფესიების) გამოჩენა განპირობებული იყო ახალი მკაცრი პირობებით და ახალ სიძნელეთა დაძ-ლევის აუცილებლობით.

პრაქტიკულად იგივე პროფესიები და საქმიანობის სახეები ფიქსირდება ახალ აღქმაშიც. თვით უფალი ჩვენი იესო ქრისტე მშრომელია, ოფლს ღვრის და საქმეს აკეთებს, საკუთარი წვლილი შეაქვს ოჯახის მა-ტერიალური ყოფის შენარჩუნებაში. ცნობილი იტალიელი თეოლოგი, ჯოვანი პაპინი აღნიშნავს, რომ იესოს არც მწიგნობართა სკოლაში უსწავლია, არც ბერძენთა აკადემია დაუმთავრებია, მაგრამ მას მასწავლებელთა ნაკლებობა არ განუცდია. სამი ისეთი მასწავლებელი ჰყავდა, რომელთა სწორი მეცნიერებათა შორისაც არ მოიძებნება: ბუნება, სამუშაო და წიგნი. იესო მუშის შევილობილი იყო და თავადაც მუშა იყო. იგი ღარიბთა შორის ცხოვრობდა და საკუთარი შრომით არსებობდა.²

თითქმის ყველა მოციქული საერო ცხოვრებაში რაღაც პროფესიით არის დაკავებული. სიმონი პეტრედ წოდებული და ანდრია „ბადეებს ისროდნენ ზღვაში, ვინაიდან მებადურები იყვნენ“ (მათე, 4:18), ასევე „იაკო-ბი, ზებედეს ძე და იოანე, მისი ძმა, რომელნიც თავიანთ მამასთან, ზებედესთან ერთად, ნავში ბადეებს აკე-რებდნენ“ (მათ. 4:21). მებაჟე ლევი ალფესი (მათე მახარებელი), რომელიც უფლის მოწოდებაზე არც და-ფიქრებულა, ისე გაყვა მოძღვარს (მარ. 2:14). ამდენად, იესოს პირველი მიმდევრები მებადურები იყვნენ.

ახალ აღთქმაში ვხვდებით ვაჭრებსაც: „ამიტომ ჩემი ვერცხლი მოვაჭრეთათვის უნდა მიგეცა და დაბ-რუნებისას ჩემსას სარგებლით მივიღებდი“ (მათ. 25:27). მიუხედავად იმისა, რომ მკაცრად იკრძალებოდა ებ-

¹ ჩიხლაძე ნ., მართლმადიდებლობის ეკონომიკური პარალელები, აკ. წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 2013, გვ. 61.

² პაპინი ჯ., იესო ქრისტეს ცხოვრება (ქართული თარგმანი ეკუთვნის ბერ ერმოლოოსს (ჭყეია), თბ., 2014, გვ.29.

რაელებზე ფულის მიცემა სარგებლით (პროცენტით) (ლევ. 25:35-37, II სჯ. 1-10), თვითონ ებრაელები დიდი სარგებლით გასცემდნენ სესხს პალესტინასა და სხვა ადგილებში. ამდენად ვაჭრებთან ერთად, ებრაელთათვის თანამომხებზე გაცემულ სესხებზე რიგი შეზღუდვების მიუხედავად, ვხვდებით მევახშეებსაც.

სხვა პროფესიებთან და საქმიანობასთან მიმართებაში ყურადღების ღირსია მნის პროფესია (ე.წ. „მნეობის ინსტიტუტი“). როგორც წესი, მდიდართა ფენის წარმომადგენლებს, რომლებიც სხვადასხვა საქმიანობას ეწეოდნენ, ესაჭიროებოდათ ადამიანები, ვინც იქნებოდა გამოცდილი ერთგული და სანდო, მათ მეურნეობას და ქონებრივ თუ საფინანსო ურთიერთობებს წარმართავდა, შეასრულებდა ყველა გარიგებასა და სამეურნეო სამუშაოს, თანამედროვე ტერმინოლოგიით ეს იგივე მეწარმეა (იკონომოსი, ადმინისტრატორი), რომელიც ეწევა ბიზნესთან დაკავშირებულ რისკს, გამოდის სხვადასხვა ურთიერთობებში მფლობელის სახელით, აფორმებს კონტრაქტებს და ა.შ.

ახალ აღთქმაში ლუკა მახარებელთან მოტანილია როგორც ორგული მნის (16:1-18), ასევე სანდო და გონიერი მნის ტიპაჟიც (12:42-48). აღსანიშნავია, რომ პატიოსანი და კეთილსინდისიერი შრომა ერგვარი მოტივაცია იყო იმისა, რომ ბატონს ქვეშევრდომი (მონა) „დაეწინაურებინა“ და მისი უფლებები გაეფართოებინა, ზედამხედველად დაენიშნა, ან კიდევ განსაკუთრებულ შემთხვევაში მნის ფუნქციაც შეესრულებინა.

მრისხანებაზე და მკვლელობაზე იესოს მსჯელობისას იკვეთება ისეთი პროფესიები, როგორცაა მსახური და მსახური (ბადრაგი), ასევე ასისტავი, რომელიც იესომ განკურნა, მესტვირეები, მთესველი (მიწათმოქმედი) და სხვა.

იგავში „ვენახის მუშაკებზე და მათ საზღაურზე“ იკვეთება მევენახის პროფესიული საქმიანობაც და შრომის ბირჟის ელემენტები: ვენახის პატრონი დილაადრიან გადის, რათა ვენახში მუშაკი დაიქირავოს. მოძებნა რა საჭირო პიროვნებები „აღუთქუა მათ სასყიდელი თითოეულსა დრაჰკანი დღესა შინა და წარავლინა იგინი ვენახსა თვისსა“ (მათე, 20:2), ანუ დღეში თითო დინარად. ახალ აღთქმაში ვაზის თემა ახალი შინაარსით წარმოგვიდგება. უფლის ვენახი მხოლოდ ისრაელს აღარ წარმოადგენს და ყველა მორწმუნეს აერთიანებს, რაც ნათლად ჩანს სხვადასხვა იგავებში.

ამდენად, წმინდა წერილში რიგი პროფესიები იკვეთება, რომელიც ადამიანის სამეურნეო საქმიანობას უკავშირდება. მხოლოდ პატიოსანი, ღვთივსათნო საქმიანობის (შრომის) შედეგად საზრდოს მოპოვება არის ქრისტიანული შრომითი მორალის ქვაკუთხედი: „ნეტარია ყოველი, რომელსაც ეშინია უფლისა და იარება მისი გზებით. შენი ხელების ნაყოფს თუ ჭამ, ნეტარება შენ და სიკეთე შენ!“ (ფსალმ. 127). მართლმადიდებლური იდეალი, შეიძლება ითქვას, ზეეკონომიურია და ნებისმიერი სოციალურ-ეკონომიკური მოწყობის ფორმისათვის, სამეურნეო საქმიანობის ნებისმიერ საკითხთან მიმართებით, ასეთად დარჩება.

Nikoloz Chikhladze

Professions and Professional Activity according to the Bible

R e s u m e

The Gospel of Labor is some kind of calling upon all Christians, notwithstanding their social status and property position. Those, who do not work, are not Christians, as Orthodoxy teaches us. Earning a living only by working honestly is a cornerstone of the Christian work ethic.

Entrepreneurial ability is a specific ability, which comprises practicality, special economic perception, ability to forecast and many other characteristics. It can be said that it is an ability granted by someone to create something useful and enable someone to make use and benefit from it.

For the modern Christian, it becomes more and more difficult to adjust to the system of dogmatically defined praying and regular church services during the day and week. Such possibility has been just preserved in the monasteries. Beyond them, or beyond the small economic systems, the working pulse is distinguished by the increasing asynchrony. Labor and labor activities represent a fulfillment of God's commandments in accordance with both Old Testament and New Testament. The interesting question is why Our Savior had left labor for humanity as one of the main commandments. First, as a creative mission, but after the Fall, as a some kind of regime for struggling against the sin.

Labor, which is performed in favor of other people, notwithstanding it is physical, spiritual or intellectual, should be assessed as a fulfillment of the New Testament amendments not upon words, but upon deeds.

შრომის ადგილი და როლი ქრისტიანულ რელიგიაში

შრომა – ეს არის ადამიანთა მიზანმიმართული საქმიანობა, რომლის შედეგიცაა მატერიალური და მასთან დაკავშირებული სხვა ფასეულობების შექმნა. შრომის პროცესი რთული და მრავალასპექტიანია, რომლის გამოვლინების ძირითადი ფორმებია ადამიანური ენერჯის დანახარჯები, მუშაკის ზემოქმედება წარმოების საშუალებებზე და მუშაკებს შორის ურთიერთობები, როგორც ჰორიზონტალურად, ისე ვერტიკალურად. ადამიანისა და საზოგადოების ცხოვრებაში შრომის როლის გამოვლინებაა ის, რომ შრომის პროცესში იქმნება არა მხოლოდ მატერიალური და სულიერი ფასეულობები, არამედ ვითარდებიან თვით მშრომელებიც, რომლებიც ითვისებენ სიახლეებს, ავლენენ თავიანთ შესაძლებლობებს, ავსებენ და იმდიდრებენ თავიანთ ცოდნას. ზემოქმედებენ რა გარემოზე და ცვლიან საკუთარი მოთხოვნილებების შესაბამისად, ადამიანები არა მხოლოდ უზრუნველყოფენ თავიანთ არსებობას, არამედ ქმნიან პირობებს საზოგადოების განვითარებისა და პროგრესისათვის. ამდენად, შრომა არის პასუხისმგებლობა არა მარტო მიკროსოციალური ჯგუფის, როგორც არის ოჯახი, სანათესაო, თემი, არამედ ასევე ფართო გაგებით, ქვეყნისა და კაცობრიობის წინაშე.

რისთვის შრომობს ადამიანი? მხოლოდ იმისათვის, რომ ოფლით მოიპოვოს საარსებო პური? რა არის შრომა – სასჯელი თუ მოწოდება, ტანჯვა თუ კეთილდღეობა? სხვადასხვა ისტორიულ ეპოქაში ადამიანები ამ კითხვებს სხვადასხვაგვარად პასუხობდნენ. შრომასთან და ზოგადად მიწიერ საქმიანობასთან დამოკიდებულება ჩამოყალიბდა სამყაროზე, ღმერთსა და ადამიანზე წარმოდგენათა საერთო საფუძველზე, რომელსაც ქადაგებდა ესა თუ ის რელიგია, ფილოსოფია, იდეოლოგიები.

რელიგია, რელიგიური სწავლებანი ყოველთვის მართავდა მათი მიმდევრების შეხედულებებს. ისინი წარმოადგენდნენ ბაზას, წყაროს, რომელთა საფუძველზეც ფორმირდება სამყაროზე წარმოდგენათა უმრავლესობა, მათი მიმართულებები. „რელიგია წარმოადგენს კულტურის არსს“.

ევროპული ცივილიზაცია შენდებოდა ქრისტიანულ საფუძველზე. საქართველოში, ისევე როგორც მთელ ევროპაში, სოციალური და სამეურნეო ეთიკა დაკავშირებულია ქრისტიანობასთან.

ბიბლია დღევანდელი მსოფლიოს მოსახლეობის მესამედის სულიერი ცხოვრებისა და რწმენის წიგნია (წმინდა წერილი)¹. იგი გამოხატავს ძველი და ახალი აღქმის პერიოდის ქვეყნებისა და ადამიანების ყოფას, ცხოვრების წესს, შრომისა და საქმიანობის მრავალმხრივ მიმართულებებსა და საქმიან, ასევე სამეწარმეო ურთიერთობებს. თვით ბიბლია ცოდნათა უნიკალური ნაკრებია, რომელიც შეიძლება გამოიყენოს დღევანდელი განვითარებული საზოგადოების ნებისმიერმა წევრმა მისი ინტერესების მიხედვით, რადგანაც ამ წმინდა წიგნში შეიძლება იპოვო ისტორიული, რელიგიური, სულიერი, რწმენის, არქეოლოგიური, სატრანსპორტო, სახელმწიფო მართვისა და ადმინისტრირების, მეტალურგიისა და სამთო ქიმიის, ვეტერინარიის, სოფლის მეურნეობის, განათლების, ეკონომიკური ურთიერთობების, ვაჭრობისა და სხვათა უტყუარი ფაქტები.

ქრისტიანობამ შრომით ურთიერთობებში რადიკალური გადატრიალება მოახდინა. ანტიკურ ხანაში შრომა განიხილებოდა, როგორც დამამცირებელი საქმიანობა და გაიგივებული იყო მონობასთან. შრომა საერთოდ არ განიხილებოდა, როგორც ადამიანის თვისება. უფრო მეტიც, სამყაროს არსებობა ეფუძნებოდა არისტოკრატიას. ქრისტიანობის საფუძველზე გადაილახა შრომისადმი ზიზღი და პრინციპით – „ვინც არ მუშაობს, არც ჭამს“, დაიშვრა ანტიკური წარმოდგენები.

ქრისტიანობის თანახმად ყველა ადამიანი თანაბარია, არ არის მონობა, ადამიანები განსხვავდებიან შრომით. შრომა არის აუცილებელი ატრიბუტი. ადამიანთა კეთილდღეობისაკენ მიმართული ყველა შრომა კურთხეულია ეკლესიის მიერ, ამასთან უპირატესობა არ ენიჭება ადამიანთა საქმიანობის არცერთ სახეს. ბიბლიის მიხედვით, ძველი აღქმის პერიოდში მრავალნაირი სამუშაო, რომელიც დღეს შეიძლება მხოლოდ

¹ ამჟღაძე გ., სამეწარმეო საქმიანობის ეკონომიკა და მეწარმის უნარ-ჩვევები, თბ., 2005.

პროფესიონალის საქმედ მივიჩნით, სრულდებოდა სახლებში, ოჯახის მეპატრონის მიერ; მუშავდებოდა და მზადდებოდა უშუალოდ გამოსაყენებელი საგნები.

ქრისტიანულ რელიგიაში მოყვანილია ადამიანთა შრომის მრავალი სახე. იგავებში იესო ქრისტე მუდმივად ახსენებს სხვადასხვა პროფესიას. ის საუბრობს მთესველის შრომაზე, მოსამსახურეებსა და სახლის-მმართველებზე, ვაჭრებსა და მეთევზეებზე, ვენახის მმართველებსა და მშრომელებზე. ბიბლიაში დეტალურადაა აღწერილი ზოგიერთი საქმიანობა. დახასიათებულია სოფლის მეურნეობის კულტურები: პურეული, ყურძენი, ზეთისხილი, ქერი, ოსპი, ფეტვი. ბოსტნეულიდან: ბარდა, ცერცვი, ხახვი, ნიორი, კიტრი; ბალჩეულიდან: ნესვი, ლელვი, ფინიკი, ბროწეული და კაკალი. ბიბლიაში ძირითადად ვხვდებით მიწის მუშების მიწასთან ურთიერთობის აღწერას. აღწერილია მწყემსების საქმიანობა და ცხოვრება

დიდაქეს მიხედვით, შრომის უნარი ერთ-ერთი უმთავრესი ნიჭია, „ნუ იქნება შენი სიტყვა ცრუ და ლიტონი, არამედ საქმით აღსავსე“ (დიდაქე, II, 5). უფალს არ უყვარს ზარმაცი და სხვის კმაყოფაზე მყოფნი „და რამეთუ რაჟამს – იგი ვიყავნ თქვენ თანა, ამასვე გამცნებდით თქვენ, ვითარმედ უკუეთუ ვისმე არა უნებს საქმის კეთებაი, ნუცა ჭამნ“ (II თეს. 3:10). ყველამ, მათ შორის მოციქულებმაც კი, თავისი შრომით და გარჯით უნდა მოიპოვონ სარჩო-საბაღებელი, „არავინ იყოს თქვენს შორის უქმად“ (დიდაქე, XII, 4).

ქრისტიანობა, სხვა რელიგიებისა და ფილოსოფიურ სწავლებათაგან განსხვავებით, ცნობს მატერიალურ, სულიერ სამყაროს სიკეთედ. ის ხომ ღმერთის მიერაა შექმნილი, რომელსაც უყვარს მის მიერ შექმნილი, მათ შორის ადამიანიც. ქრისტიანული ურთიერთობები ეწინააღმდეგება იმ რელიგიებსა და ფილოსოფიას, რომლებიც მატერიალურ და სხეულში ხედავენ მხოლოდ ბოროტებას და ცდილობენ სულიერ გარდასახვას ან ამქვეყნიური ცხოვრების, როგორც ტანჯვის დაძლევის.

მატერიალური სიკეთეების ცოდნა უხსნის სივრცეს მიწიერ აქტივობასა და შრომას, სამეურნეო ენერჯიასა და ეკონომიკური ხცოვრების სრულყოფილებას, მაშინ, როცა მატერიის უარყოფა აკნინებს ნებას და მეურნეობა, შრომა და ცივილიზაციათა განვითარება დაჰყავს სულისათვის მავნე ამაოებამდე.

ქრისტიანობაში მიწიერი აქტივობები, შემოქმედება, შრომა წარმოადგენს უდიდეს ფასეულობას. ადრეულ ქრისტიანული ეპოქის მოაზროვნის ორიგენეს სიტყვებით – „ღმერთმა ადამიანი შექმნა არსებად, რომელიც საჭიროებს შრომას“. შრომის უფლება ადამიანის ერთ-ერთი ყველაზე ფუნდამენტალური უფლებაა. შრომას ქრისტიანული მოძღვრება ძალიან დიდ მნიშვნელობას ანიჭებს და ქრისტიანული მორალის მიხედვით: „ცხოვრება შრომაა, შრომა კი ცხოვრებაა“. შრომა კურთხევაა. ეს ღვთის წყალობაა, ის ამხნეებს სხეულს და ახალისებს გონებას.

ქრისტიანული წყაროების თანახმად ადამიანის შრომა გადის ორ ეტაპს:

1. სამოთხეში შრომა, „მხიარული მუშაობა“;
2. მიწიერი შრომა, „შრომა, როგორც ცოდვის გამოსყიდვა“.

მიწიერი შრომა თავის მხრივ იყოფა ორ ნაწილად:

1. სულიერი შრომა – ცოდვის გამოსყიდვისათვის;
2. მატერიალური შრომა – არსებობისათვის შრომა.

შრომა კურთხეულია ღვთის მიერ. მასში ვლინდება ადამიანის ღირსებები. ამასთან, შრომა ერთდროულად მოწოდებაც არის და სასჯელიც. მაინც რით აიხსნება შრომის ამგვარი ორმაგი ბუნება?

ქრისტიანობა კაცობრიობის წარსულს ყოფს ორ ნაწილად: „სამოთხის“ – როცა ჯერ კიდევ არ იყო ცოდვა, სიკვდილი, ავადმყოფობა, ფიზიკური გადარჩენისათვის ბრძოლა და მეორე ეტაპია დანარჩენი ისტორია კაცობრიობისა, როცა ადამიანზე გადმოვიდა ცოდვა. მის ცენტრალურ მოვლენას წარმოადგენს ღმერთის გაადამიანება, მისი ჯვარზე გარდაცვალება და აღდგომა. თუკი სამოთხის ცხოვრებაში შრომა გამოდიოდა როგორც მოწოდება, „წმინდა შემოქმედება“, ცოდვით დაცემის შემდეგ ის ხდება სასჯელიც. შრომის შინაარსი და აზრი შეიცვალა. შრომის შემოქმედებითი ნაწილი დასუსტდა და საარსებო სახსრების მოპოვების სა-

შუალედურად გადაიქცა. მიუხედავად ამისა, დღეს სწორედ შრომის წყალობით აქვს ადამიანს შემოქმედებისა და თვითგამოხატვის შესაძლებლობა, რაც ღმერთთან მისი მსგავსების უცილობელ დამოწმებას წარმოადგენს.

ქრისტიანობა მოიცავს სამ ძირითად შტოს – მართლმადიდებლობას, კათოლიკობასა და პროტესტანტიზმს, რომლებიც თავის მხრივ იყოფიან მრავალ მიმდინარეობად (ლუთერიანელობა, კალვინიზმი, პურიტანობა, ბაპტისტური და სხვა სექტები). ყოველ მათგანს აქვს თავისი შეხედულებები რწმენაზე, ღმერთის აღქმაზე, სამყაროსა და ადამიანზე. აქედან გამომდინარე, განსხვავებულია ამქვეყნიური ცხოვრების დანიშნულება და სულის ხსნაში შრომის როლის შესახებ წარმოდგენები.

სულის ხსნასთან დაკავშირებით მართლმადიდებლური და კათოლიკური სწავლებები ერთმანეთს ემთხვევა, იმდენად რამდენადაც ეს იდეები თვლიან, რომ ხსნისათვის საჭიროა ორგვარი ნების, ღვთიურისა და ადამიანურის არსებობა, რომლებსაც აქვთ თავისუფალი არჩევანის უფლება. ღმერთი ადამიანს აძლევს ხსნისათვის „ობიექტურ“ პირობებს, ხოლო ადამიანს შეუძლია „გაითავისოს“ ან არ „გაითავისოს“ მისთვის შეთავაზებული გზა.

მართლმადიდებლურ სწავლებაში ცენტრალური ადგილი უჭირავს „გაღვთიურების“ იდეას, ე.ი. თანდათანობით სრულყოფილებას, განწმენდას და ადამიანის განვითარებას, რომელიც საბოლოო ანგარიშით მოწოდებულია დაემსგავსოს ღმერთს. შრომა შეიძლება ემსახურებოდეს ხსნას, იმდენად რამდენადაც ხორციელდება „ქრისტესათვის“, ე.ი. წარმოადგენს ასკეტურ შრომას, რომელიც ხორციელდება ღვთისა და ახლობელთა გამო. თუკი შრომა განაპირობებს სულის სრულყოფილებას, მაშინ ის სასარგებლოა, წინააღმდეგ შემთხვევაში კი მავნეა.

კათოლიკურ სწავლებაში აქცენტი კეთდება ღვთისმოსავ მიწიერ ცხოვრებაზე, მის მიერ სხვადასხვა სახის „კეთილ საქმეთა“ და „დამსახურებათა“ კეთებაზე. ადამიანი ღვთისნიერი ცხოვრებით იმსახურებს ხსნას, იძენს რა თავისი ძალისხმევით ნეტარებას.

რიგითი მორწმუნე კათოლიკისათვის ხსნა არის კეთილსინდისიერ შრომაში, პროფესიონალიზმში. მიუხედავად იმისა, რომ ისინი ლოცვას თვლიდნენ ყველაზე ამაღლებულ შრომად, მართლმადიდებლებისაგან განსხვავებით, მაინც არ ცდილობდნენ სასულიერო პირთა მიბაძვას, თუმცა იცოდნენ, რომ სასულიერო თავდადება ყველას ხვედრი არ იყო. კათოლიციზმში პატიოსანი შრომა ხდება ძირითადი ლოცვა.

ხსნასთან დაკავშირებით სულ სხვაგვარ მიდგომას ავითარებს პროტესტანტიზმი. ვინაიდან ხსნა არ არის დამოკიდებული ადამიანზე, კეთილ საქმეებს ან ეკლესიის წინაშე დამსახურებებს არავითარი მნიშვნელობა არ ენიჭება. ყველა ადამიანი, სასულიეროც და საეროც, ერთ მდგომარეობაში იმყოფება, ამიტომ ლოცვა საჭირო არ არის. ხსნა – ეს არის უფლის ნება.

ისინი ჩვეულებრივ შრომას ათანასწორებდნენ ლოცვასთან, უფრო მეტიც, ამა თუ იმ პროფესიასთან დაკავშირებული შრომა აღმოჩნდა ღმერთისათვის ადამიანის სარგებლიანობის შეცნობის საშუალება. ნებისმიერი წარმატებული საქმე მიუთითებს იმაზე, რომ ადამიანი ღმერთისათვის საჭიროა, სასარგებლოა და მაშასადამე ხსნილია. რაც უფრო საჭიროა ადამიანის საქმიანობა ღმერთისათვის, მით უფრო მეტად ჯილდოვდება მიწიერ ცხოვრებაში. წარუმატებლობა კი პირიქით, ცუდის ნიშანი იყო, ამიტომ პროტესტანტი მთელი ძალებით ცდილობდა წარმატების მიღწევას. ეს არა მხოლოდ ამყარებდა მის დარწმუნებულებას საკუთარ ხსნაში, არამედ ასე ეხსენებოდა სულიერი დაძაბულობა, რომელიც წარმოიშობა ადამიანის აბსოლუტურ ცოდვიან ბუნებას და ხსნისათვის აუცილებელ რწმენას შორის წინააღმდეგობების შედეგად. მართლმადიდებლობა და კათოლიციზმში ეს დაძაბულობა იხსნება საიდუმლოებით, უპირველეს ყოვლისა, აღსარებით, რომლის შედეგადაც ხდება ცოდვების პატიება. პროტესტანტი არ ცნობს რა აღსარების საიდუმლოს, რჩება მუდმივად ცოდვილ მდგომარეობაში და ესაჭიროება საკუთარი ცოდვილობის შეგრძნების გადალახვა.

ყოველ საქმეს, რომელიც უფლის რწმენით კეთდება, უფრო მეტი მადლი და ძალა აქვს. ქრისტიანული წესით მცხოვრები და ქრისტიანული ეთიკის ნორმების დამცველი დასაქმებული ადამიანები არ არიან მხოლოდ შემოსავლის მიღებაზე ორიენტირებულნი, შედეგად საქმე უფრო ხარისხიანად კეთდება, რაც თავის

მხრივ, დამსაქმებელი ორგანიზაციის წარმატებული ეკონომიკური საქმიანობის საფუძველია. რაც უფრო წარმატებულია მეწარმე, მით მეტი რესურსების კონცენტრაცია ხდება მასთან – საბაზრო მექანიზმის მაღალი ეფექტიანობა აჯილდოებს მეწარმეს წარმატებული მუშაობისათვის. მეწარმე სიკეთის მქნელია, თუკი ბიზნესის ეფექტიანი ორგანიზებით ადამიანებს აძლევს შესაფერის ანაზღაურებად სამუშაოს¹. მდენად, როგორც წმინდა წერილი გვასწავლის, „საქმით მართლდება კაცი და არა მხოლოდ რწმენით, რადგან როგორც სხეულია მკვდარი სულის გარეშე, ასევე რწმენაც მკვდარია საქმეთა გარეშე“ (იაკ. 2,24-26).

საბაზრო ურთიერთობების ცენტრში უნდა იდგეს ადამიანი, რომლისთვისაც უზენაესია ქრისტიანული ცხოვრების წესი. ამასთან, სიმდიდრის დაგროვების პროცესში დიდი მნიშვნელობა ენიჭება იმასაც თუ როგორ მოიპოვა ის და რა ნორმების დაცვითაა ჩართული ეკონომიკურ ურთიერთობებში. მეწარმისათვის უმთავრეს საზრუნავს უნდა წარმოადგენდეს ფიქრი მოყვასზე, მათი მხარდაჭერა და თანადგომა. „გინდა, რომ იყოს შენი სიმდიდრე, საუნჯე წარუპარველი, დაჰფალ იგი მუცელსა გლახაკთასა“ – ამბობს იოანე ოქროპირი.

მეწარმე, პირადი კეთილდღეობის უზრუნველყოფის გარდა, დაინტერესებული უნდა იყოს თავისი გარემომცხოვრების ბედითაც, რადგანაც ვალდებულია უფლის წინაშე, ეს ვალდებულება მას აიძულებს ხელი გაუწოდოს ადამიანებს, რომლებიც ღმერთს უყვარს. ღირსი სვიმეონ ღვთისმეტყველი მიუთითებდა, რომ მდიდარი: „დამნაშავეა მათ სიკვდილში, ვინც იმ დროს სიცივითა და შიმშილით კვდებოდა, რადგან მას შეეძლო მათი გამოკვება, მაგრამ არ გამოკვება არამედ მიწაში დაფლა ის, რაც ღარიბებს ეკუთვნოდათ, მიატოვა რა ისინი სიცივისა და შიმშილისაგან მოსაკვლოდა“.

დახმარებაში არ იგულისხმება მხოლოდ ფინანსური მხარე. მნიშვნელოვანია ადამიანებს დაეხმარო და ისეთი გარემო შეუქმნა, რომ შეძლონ თავიანთი შესაძლებლობების რეალიზება და შესაბამისად, თავიანთი შრომის შედეგით საკუთარი მოთხოვნილებების დაკმაყოფილება.

Leila Tsetskhladze

The Place and Role of Work in Christianity

R e s u m e

Work is spending of physical and mental abilities in the process of production of goods and services. What does a man work for? In different historical epochs people answered this question in different ways. The attitude to work and in particular to agrarian activity was based on the general ideas about the world, the god and the man which were propagandized by religion, philosophy or ideology. The article deals with the role of religion in the formation of ideas of labor relations; special attention is paid to Christianity the moral of which is “life is work and work is life”. Land activities, creativity and work are great values.

The article pays special attention to the ideas about the role of labor, the aims of the earthly life and salvation of the soul in different directions of Christianity.

¹ ჩიხლაძე ნ., ეკონომიკა და მატლმადიდებლური სწავლება, თბ., 2009, გვ. 65.

თავისუფლების მართლმადიდებლური ბაბეზა და ეკონომიკა

ვერძნობ, ჩემში ერთადერთი მხოლოდ ნება, ანუ გაღაწვევტილები თავისუფლება იმდენად დიდა, რომ არ მებადება რაიმე უფრო სრულყოფილი უნარის იღვა

რენე დეკარტი, მეტაფიზიკური მედიტაციები: მედიტაცია მეოთხე

თავისუფლების ცნება იმდენად ფართოა, რომ მისი ყოველი ასპექტის ანალიზი, შეფასება ერთბაშად შეუძლებელია. ამიტომ, ჩვენი თემის ფარგლებში შევეცდებით გავანალიზოთ თავისუფლების მართლმადიდებლური კონცეპტი და მისი მიმართება ეკონომიკურ აზროვნებასთან.

ეკონომიკური საქმიანობის ხასიათი და პრიორიტეტულობა დიდადაა დამოკიდებული იმაზე, თუ როგორ აზროვნებენ ადამიანები, რა ღირებულებებს ანიჭებენ უპირატესობას, რას ეყრდნობა მათი მოტივაცია და ა.შ. რაც უფრო თავისუფალი და ამაღლებული იდეალების მატარებელია ყოველი ადამიანი, მით უფრო წარმატებულია ქვეყნის ეკონომიკა. მეურნეობრივი მოტივები და სტიმულები ყალიბდება ადამიანის ზედაპირულ, ცვალებად ფენებში. იგი მყარი ხდება მხოლოდ მას შემდეგ, როცა აღწევს უფრო ღრმა, უძველეს პლასტებში, ინდივიდის ქმედების აღმძვრელ – მისი პიროვნულობის არქეტიპულ სტრუქტურებში. პიროვნების არქეტიპი – ეს ამა თუ იმ საზოგადოების (ხალხის, ცივილიზაციის) ადამიანთა ფსიქიკის პირველსაწყისი, ყველაზე მყარი ელემენტია. ეკონომიკური თვალსაზრისით არქეტიპში მოცემულია მეურნეობის საბაზო აქსიომატიკა: იდეალური ეკონომიკური წყობის ხატი, ხორცშესხმული ეკონომიკური ინსტიტუტების ქცევის წესებსა და ნორმატივებში, ადამიანის ეკონომიკური ქცევის საზრისის შეფასებაში, მის განწყობაში შრომისა და საკუთრებისადმი, სიმდიდრისა და სიღარიბისადმი, მოხმარებისა და დაგროვებისადმი, ტრადიციებსა და ინოვაციებისადმი.¹

თავისუფლების პოლიტიკურ, სოციალურ, რელიგიურ, ფინანსურ-ეკონომიკურ და ა.შ. ასპექტებზე მსჯელობისას უმთავრესია ანთროპოსის – მრავალპლასტიანი ადამიანის თავისუფლება, რის გარეშეც სხვა სახის თავისუფლება წარმოუდგენელია. მეცნიერული თვალსაზრისით, ანთროპოსის პოტენციურ მოღუსებს წარმოადგენს: 1. ცხოველი, 2. ადამიანი, 3. ინდივიდი, 4. პიროვნება.² ანთროპოსი, როგორც ცხოველი, ემორჩილება ბრმა ლტოლვას – სიცოცხლის შენარჩუნებას და გამრავლებას. გრძობად-ემპირიულ და რაციონალურ პლასტში, ემპირიული და რაციონალური გამოცდილების საფუძველზე, ადამიანს შეუძლია შეიმუშაოს ყოფიერების ესა თუ ის ხედვა და ცხოვრებაში იხელმძღვანელოს ამ მოდელით. ინდივიდის მოღუსი განიხილება, როგორც მორჩილება ქვეცნობიერი ძალებისადმი, უპირატესად – ნების არაცნობიერი იმპულსებისადმი. ეს მორჩილება, ერთი მხრივ, ნეგატიურ ხასიათს ატარებს, რადგან ანთროპოსის შინაგანი სამყაროს დეტერმინანტია და მის არათავისუფლებაზე მიგვანიშნებს, მეორე მხრივ, სწორედ ამ პლასტის წყალობით არის ადამიანი ინდივიდი, უნიკალური. მეოთხე პლასტში ინდივიდი მეტნაკლებად უახლოვდება აბსოლუტურ ნებელობას და ყალიბდება, როგორც ცნობიერი ნებელობითი ანთროპოსის ცენტრი ანუ პიროვნება, რომლის შეგნებულ აქტივობასაც ემორჩილება, ან შეიძლება დაემორჩილოს, ყველა სხვა პლასტის მოთხოვნისადმი. ამ მოღუსში მიიღწევა თავისუფლება ჭეშმარიტი აზრით, თუნდაც საქმე ეხებოდეს რაიმე შემზღუდავი ფაქტორისადმი (მაგ., კულტურული ან იურიდიული) თავის დაქვემდებარებას. ამ შემთხვევაში მოქმედებისა ან მოქმედებისგან თავის შეკავების გარეგანი და შინაგანი ნიშნები ერთმანეთს ემთხვევა.

¹ ცეცხლადე მ., რელიგია და ეკონომიკა, ბათუმი, 2010, გვ. 157-160.

² ნება და ადამიანის ყოფიერების მთლიანობა: ფილოსოფიური ანთროპოლოგია/ირაკლი გოგიჩაძე/ფილოსოფიური ძიებანი: [წელიწადეული]/საქართველოს ფილოსოფიურ მეცნიერებათა აკადემია, თბ., 2012, კრ. XVI, გვ. 90-124.

თავისუფლების მრავალ ასპექტს შორის ფილოსოფოსი ა. ოსიპოვი პრიორიტეტულად თვლის შემდეგ სამ კატეგორიას: პირველი – მეტაფიზიკური, – ნების თავისუფლება, რომელიც გამოიხატება პიროვნების შინაგანი თვითგამორკვევით. მაგრამ, პიროვნება სოციალურ გარემოში ნების „მატერიალიზების“ პროცესში უამრავ შეზღუდვას აწყდება, რის შედეგადაც წარმოიქმნება მეორე, ადამიანის გარეგანი თავისუფლებისა და უფლებათა პრობლემა, ანუ გარემომცველ სამყაროში, საზოგადოებაში ნებადართული საქციელის პრობლემა (კანონით, ჩვეულებებით, საზოგადოებრივი მორალით). მესამე კატეგორია – ეს არის სულიერი თავისუფლება, რაც ნიშნავს ადამიანის უფლობას თავის თავზე (ეგოიზმზე, ვნებებზე, გრძობებზე, სურვილებზე)¹.

სულის თავისუფლების პროგრესი უდევს საფუძვლად მსოფლიო ისტორიის „ჰეგელისტურ გააზრებას“, რომლის მიხედვითაც, პირველ ეტაპზე სული არ არის თავისუფალი (ძველი აღმოსავლეთის ქვეყნების ისტორია). მეორე ეტაპზე, შეინიშნება გარკვეული წინსვლა (ძველი საბერძნეთი და რომი). მესამე ეტაპად ჰეგელი მოიაზრებს ქრისტიანულ-რომაულ სამყაროს, სადაც სულმა სრული თავისუფლება მოიპოვა.

მსოფლიო რელიგიებში თავისუფლების იდეას მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია. მაგალითად, ბუდიზმის მიხედვით, ცხოვრება არის ტანჯვა, მისი მიზეზია ადამიანური მოთხოვნილებები და სურვილები, მათგან თავისუფლება შესაძლებელია არა ამ სურვილების დაკმაყოფილებით, არამედ მათი ჩახშობით, საკუთარ თავში ჩაღრმავებით და თვითსრულყოფით, ანუ „ნირვანას“ მეშვეობით. უფლისწული ბუდა მედიტაციური თვითხსნით გასხივოსნდა. ბუდას აღმსარებელი არ შეიძლება იყოს მონა – მხოლოდ თავისუფალ ადამიანს შეუძლია იყოს ბატონი თავისი სურვილებისა, მხოლოდ შინაგანად და პიროვნულად თავისუფალ ადამიანს ძალუძს თავის მიწიერ სურვილებზე ამაღლება და მათი მოთოკვა. ბუდისტებისათვის უმთავრესია: მართალი სიტყვა, მართალი გადაწყვეტილება, მართალი რწმენა, ცხოვრების მართალი წესი, მართალი საქმე, მართალი სწრაფვა, მართალი აზრები და მართალი ჭვრეტა – ესაა რვა გზა, რომლის ჭეშმარიტი აღსრულებით ადამიანს შეუძლია მიაღწიოს ნირვანას. ბუდისტური თავისუფლება უახლოვდება ქრისტიანულ თავისუფლებას. ბრაჰმანისტების, კრიშნაისტების მიხედვით ამქვეყნიური მატერიალური ცხოვრების ტანჯვისაგან გათავისუფლება და კრიშნასთან შეერთება მხოლოდ ადამიანად ყოფნის დროსაა შესაძლებელი.

ზოგადად, აღმოსავლური (ჩინური და ინდური) რელიგიების საერთო ნიშნებია პანთეიზმი და იმპერსონალიზმი, რაც არა მხოლოდ პიროვნული ღმერთის ცნებას აუქმებს, არამედ თვით ადამიანშიც მისი ბუნებისა და პიროვნების იგივეობასაც ამტკიცებს. ამ შემთხვევაში ადამიანის მოქმედება ერთმნიშვნელოვნადაა განპირობებული მისივე ბუნებით. იგი საკუთარი თავის წინაშეც კი არაა თავისუფალი. გარდა ამისა, ინდუიზმსა და ბუდიზმში კარმის კანონი ბატონობს, რომლის მიხედვითაც ადამიანის ცხოვრებას მისი უწინდელი ცხოვრების წესი განსაზღვრავს. დაოს ფუძემდებლის ლაო-ძისათვის უმოქმედობა არის ადამიანის სრულქმნის საფუძველი, მაგრამ ეს უნდა გავიგოთ არა როგორც პასიურობის ქადაგება, არამედ როგორც ბუნების არსისადმი მორჩილება. ლაო-ძის ზედმეტად ეჩვენებოდა ნებისმიერი რიტუალი, რომლებიც ცრუგრძობებსა და ცრუმეტყველებას ემყარებოდა და მიაჩნდა, რომ ბუნებრივი კაცთმოყვარეობა და უშუალოდ გამოვლენილი სიყვარული არის ნამდვილი ბედნიერების წყარო. იაპონიაში გაბატონებული ერთ-ერთი რელიგიის სინტოიზმის მორალი მოკლედ ასეა განმარტებული: „მოიქეცი ბუნების კანონთა შესაბამისად. ამასთან, ანგარიში გაუწიე საზოგადოებრივ კანონებს“. სინტოიზმის მიხედვით სამყარო თვითგანვითარების შედეგად წარმოიშვა. იგი სრულყოფილია და თავის თავს თვითონ აწესრიგებს.

ზოგიერთი რელიგია საერთოდ არ აღიარებს თავისუფლების შესაძლებლობას. მაგალითად, ისლამის მიხედვით, ყველაფერი, რასაც ადამიანი ამქვეყნად აკეთებს, ხდება ალაჰის ნებითა და თანხმობით. მუსლიმანური თეოლოგიის საყრდენს ვოლუნტარიზმი და ფატალიზმი წარმოადგენს. მასში ღმერთი მოიაზრება როგორც სამყაროს შემოქმედი, მარადიული სული, ამასთან, იგი უპიროვნო არსია (ზოგიერთ მკვლევარს ეს გნოსტიციზმის გავლენად მიაჩნია). ალაჰის, როგორც უპიროვნო ღვთაებრივი არსის განმარტება სულ უფრო პოპუ-

¹ ოსიპოვი ა., თავისუფლება ქრისტიანისა, თავისუფლება ეკლესიისა და რელიგიური თავისუფლება, გაზეთი „საქართველოს რესპუბლიკა“, № 29, 2002.

ლარული ხდება თანამედროვე მუსლიმან ღვთისმეტყველთა შორის. მუსლიმანურ მონოთეიზმთან მჭიდროდაა დაკავშირებული ალაჰისადმი აბსოლუტური მორჩილების იდეა, რომელიც ყოვლისმომცველ ხასიათს ატარებს. ღვთის მიერ დადგენილი წესრიგისადმი უსიტყვო მორჩილების მოთხოვნა აიხსნა წინასწარგანზრახულობის შესახებ მოძღვრებაში. ისლამის ოფიციალური თეოლოგიური დოქტრინის – ქალამის მიხედვით ყველაფერი, რაც სამყაროში ხდება, წინასწარაა განზრახული და აუცილებლობის ძალით ხდება. შემთხვევითობა და თავისუფლება გამორიცხულია. ამდენად, ადამიანის ყოველი საქმე, კეთილიცა და ბოროტიც, წინასწარ განსაზღვრულია. ადამიანს არ შეუძლია ჩაიდინოს ან არ ჩაიდინოს სიკეთე თუ ბოროტება. ღვთის ნება აბსოლუტურად თვითნებურია, ყველაფერი, რასაც ის სჩადის, სამართლიანია.¹

ზოგიერთი რელიგია კი მხოლოდ სააქაოს ცნობს და მაშასადამე თავისუფლებას მხოლოდ ამქვეყნად აღიარებს, მაგალითად, ცნობილი ფილოსოფოსი – ვლადიმერ სოლოვიოვი ებრაელი ერის მსოფლმხედველობის ერთ-ერთ ძირითად თვისებად რელიგიურ მატერიალიზმს ასახელებს, რაც გამოიხატება იმით, რომ ებრაელი არ აღიარებს სულს, რომ ყოველგვარი ღვთაებრივი, ყოველგვარი იდეა პრაქტიკასა და სიცოცხლეში უნდა აღსრულდეს. სწორედ ამიტომაც არ აღიარებს ქრისტე, რომელიც იმქვეყნიურ ცხოვრებაზე მიაპყრობდა ადამიანთა მოდგმის ყურადღებას.

ბერძნული საზოგადოებრივი და ფილოსოფიური აზროვნებისათვის დამახასიათებელია თავისუფალი ნება. თავად ჰომეროსი, რომლის გმირები დიდ პატივისცემას ამჟღავნებდნენ ღმერთების მიმართ, ერთობ თავისუფლად ეკიდება ღოგმატურ-რელიგიურ შეხედულებებს. იგი დაუფარავად ლაპარაკობს ღმერთების უარყოფით ჩვევებზე. ასეთივე თავისუფალ დამოკიდებულებას ავლენდა ესქილეც, რომელიც პრომეთესთან დაპირისპირებით ზევსის სასტიკ ხასიათს ამხელს და გამოკვეთს მის უსამართლო ბუნებას.

ამქვეყნიური თავისუფლებისა და ბედნიერების იდეა არარელიგიურ იდეოლოგიებშიც საკმაოდ გვხვდება. უბრალო ხალხის სტიქიურმა მოძრაობამ წარმოშვა და საუკუნეებში გამოატარა ლეგენდა ოქროს საუკუნის შესახებ, როცა არ იყო ჩაგვრა და ყველა ბედნიერად ცხოვრობდა, სადაც ყველანი თავისუფალნი და თანასწორნი იყვნენ. ასეთ იდეალებზე აგებდნენ თავიანთ მოძღვრებებს ჩინელი კონფუცი და ციან ციანი, იუდეველი წინასწარმეტყველები, რომელიც ძმები გრაკუსები, ბერძენი პლატონი, გერმანელი თომას მიუნცერი, იტალიელი თომასო კამპანელა, ინგლისელი თომას მორი და ა.შ.

ათეისტური მსოფლმხედველობა (მარქსიზმი) თავისუფლებას განსაზღვრავს როგორც გაცნობიერებულ აუცილებლობას. ამ ტერმინის აბსურდულობა აშკარაა, რადგანაც სადაც გაცნობიერებული აუცილებლობაა, იქ თავისუფლებისათვის ადგილი აღარ რჩება. ამასთან, აუცილებლობის გასაცნობიერებლად ადამიანი ინტელექტუალური განვითარების გარკვეულ საფეხურზე უნდა იდგეს. ამდენად, მარქსიზმის მიხედვით, თავისუფალი შეიძლება იყოს მხოლოდ ის, ვინც აუცილებლობას აცნობიერებს, ანუ ჩვენი ნების განმაპირობებელი ფაქტორების გაცნობიერება გარკვეულ ფილოსოფიურ აზროვნებას მოითხოვს.

სულის თავისუფლების რელიგიური პრობლემა შეუძლებელია გადაწყდეს რაციონალურ-ფილოსოფიური გზით. თავისუფლების საიდუმლოს მიუწვდომლობა აღიარებს საუკეთესო მოაზროვნებმა. მაგალითად, ფრანგი ფილოსოფოსი ანრი ბერგსონი ამბობს, რომ შეუძლებელია ისეთი ლოგიკური ცნებების შემუშავება, რომლებიც მისაწვდომს განდის თავისუფლების საიდუმლოს.

ხშირად სვამენ კითხვას, შეიძლება ამაზე მეტი თავისუფლების ხარისხის არსებობა? შეიძლება, ოღონდ არა მხოლოდ ანთროპოსის საზღვრებში. ეს შესაძლებელია თეო-ანთროპული სინთეზის ონტოლოგიურ ტოტალობაში. ეს ყოფიერების სულ სხვა, აბსოლუტური ფორმაა.

ქრისტიანულმა კულტურამ თავისუფლების თავისებური ხედვა შეიმუშავა. ნეტარი ავგუსტინე და ბერნანდ კლერვოელი მიიჩნევენ, რომ ადამიანი თავისუფალია სიკეთესა და ბოროტებას შორის არჩევანის გაკეთებაში. ეს რომ ასე არ იყოს, მაშინ ადამიანის მოქმედებათა შეფასება – როგორც ცოდვილის ან უცოდველის – შეუძლებელი იქნებოდა. ცოდვილი არის ის, ვისაც თავისუფლად შეეძლო აერჩია სიკეთე ან ბორო-

¹ ეკალაძე ზ., ბედისწერა და ნების თავისუფლება, გაზეთი „საპატრიარქოს უწყებანი“, № 39, 2000.

ტება და მან ბოროტება აირჩია. მაგრამ, მათივე აზრით, ის თავისუფლება, რომელიც სულის გადარჩენის, ცხოვნების მოპოვების მიზანს უნდა ემორჩილებოდეს, შეზღუდულია. მე შეიძლება ყოველთვის სიკეთის არჩევანით ვიმოქმედო და არ ვცოდო, მაგრამ თუ უფალმაც არ ინება ჩემზე მადლის გაღება, ისე ვერ შევაბიჯებ სამუდამო სასუფეველში.

თავისუფლების ამ ორპოლუსიან გაგებას მოგვიანებით დაუპირისპირდა მარტინ ლუთერი, რომელმაც ადამიანური თავისუფლება ღვთაებრივი თავისუფლების დაშვება-გამართლებისთვის ლოგიკური წინააღმდეგობის შემცველად აღიქვა, ანუ მიიჩნია, რომ თავისუფლება არსებობს, მაგრამ ადამიანს მასთან არაფერი აკავშირებს, თავისუფალი არის მხოლოდ ღმერთი. ლუთერის აზრით, ღმერთი, ადამიანისგან განსხვავებით, არის ყოვლისმხედი, რომელიც სამყაროებზე მოვლენათა მსვლელობას ხედავს მის ტემპორალურ ტოტალიტეტში, ე.ი. ის იხედება მარადისობის კვარცხლბეკიდან; მისთვის წარსულის, აწმყოს თუ მომავლის არცერთი მონაკვეთი დაფარული არ არის. ჩვენ რომ ადამიანის თავისუფლება დაუშვათ, ეს ნიშნავს ადამიანთა მიერ ისეთი მოვლენების ხორცშესხმას, რომელთა თაობაზეც ღმერთს არაფერი სცოდნია, რომელნიც არ განუჭვრეტია. გამომდინარე აქედან, თუ ჩვენ გვინდა ღმერთის ცნება გავიზნოთ ლოგიკური სიმწყობრით, წარმოვიდგინოთ ის აბსოლუტად, უარი უნდა ვთქვათ ადამიანური თავისუფლების დაშვებაზე.

ფილოსოფოსმა ნიკოლაი ბერდიაევმა თავისუფლების პრობლემატიკა მართლმადიდებლობის პოზიციებიდან განიხილა და დაუკავშირა წმინდა სამების ცნებას. ამ საკითხთან დაკავშირებით ნ. ბერდიაევი განიხილავს ნეტარი ავგუსტინეს შეხედულებას ორგვარ თავისუფლებაზე *libertas minor* et *libertas major*.¹ მცირე თავისუფლებაში იგულისხმება არჩევანის თავისუფლება სიკეთესა და ბოროტებას შორის, ხოლო მეორეში კი თავისუფლება სიკეთეში, თავისუფლება ჭეშმარიტებაში. ნ. ბერდიაევის აზრით, მცირე თავისუფლების არსი კარგად არის გამოხატული თ. დოსტოევსკის ერთ-ერთი ნაწარმოების გმირის სიტყვებში: ადამიანი ირაციონალური არსებაა და მისთვის ყველაზე ძვირფასია თავის ნებაზე იცხოვროს. ის თანახმაა ტანჯვისათვის თავისი თავისუფალი ნების სახელით. ის მზადაა თავდაყირა დააყენოს ცხოვრების ყოველგვარი წესრიგი, ყოველგვარი ჰარმონია, თუ თუ ცხოვრების ეს წესი ართმევს მას არჩევანის თავისუფლებას, თუ იგი იძულებითია. ამიტომ ქრისტესმიერი გზის არჩევა უნდა იყოს ნებელობითი და არა იძულებითი. მხოლოდ ამ გზით შეიძლება ადამიანი ჭეშმარიტებას. ნ. ბერდიაევი იქვე დასძენს, რომ სოკრატე და ძველი ბერძნები აღიარებდნენ მეორეგვარ თავისუფლებას, თავისუფლებას, რომელიც იძლევა გონიერებას, ჭეშმარიტებას და სიკეთეს. სახარებისეულ სიტყვებშიც, „შეიძნობთ ჭეშმარიტებას და ჭეშმარიტება გაგათავისუფლებთ თქვენ“ (ioan. 8.3), მეორეგვარ თავისუფლებაზეა საუბარი. როცა ჩვენ ვსაუბრობთ, რომ ადამიანმა მიაღწია ჭეშმარიტ თავისუფლებას, დაამარცხა საკუთარ თავში მდაბალი ვნებები და დაუმორჩილა ისინი მაღალ სულიერ საწყისებს, ჭეშმარიტებასა და სიკეთეს, მხედველობაში თავისუფლების მეორენაირი გაგება გვაქვს. როცა ჩვენ ვსაუბრობთ, რომ რომელიმე ადამიანი ან ხალხი უნდა გათავისუფლდეს სულიერი მონობისაგან და უნდა მიაღწიოს ჭეშმარიტ თავისუფლებას, მხედველობაში მაშინაც მეორეგვარი თავისუფლება გვაქვს. ეს არის თავისუფლება, რომლისკენაც უნდა მიისწრაფოდეს ადამიანი.

ნ. ბერდიაევი მეორეგვარ თავისუფლებას ღვთაებრივს უწოდებს, მაგრამ სულის თავისუფლება არა მარტო ღმერთის, არამედ ადამიანის თავისუფლებაცაა, რაც გულისხმობს თავისუფლებას ღმერთისადმი დამოკიდებულებაშიც. თ. დოსტოევსკის დიდი ინკვიზიტორი ქრისტეს ეუბნება: „შენ ადამიანებს დააკისრე თავისუფალი სიყვარული, რათა ისინი მოგყვებოდნენ თავისუფლად, მოხიბლულები და დატყვევებულები“. ეს არის თავისუფალი ნებისადმი არა დიფერენციალური, არამედ ინტეგრალური მიდგომა.

წმიდა ბასილი დიდი წერს: „ღმერთმა ადამიანი შექმნა არსებად, რომელსაც ნაბრძანები აქვს გახდეს ღმერთი“. ადამიანი მხოლოდ ღვთის ნებით შეიქმნა, მაგრამ ამ ერთი ნებით მისი განღმერთობა არ ხდება. ამისთვის საჭიროა ადამიანის ნებაც. ანუ ერთი ნებით ხდება ღვთის „ხატის“ შექმნა, ხოლო ორი ნებაა სა-

¹ მცირე თავისუფლება და დიდი თავისუფლება (ლათ.).

ჭირო იმისათვის, რომ ღვთის „ხატი“ ღვთის „მგავსად“ იქცეს. ადამიანურ შემოქმედებას, უფრო სწორედ, თანამშემოქმედებას, ის მიიჩნევს ღვთაებრივი შესაქმის მეშვედღე დღედ. მართალია, სამყარო ღმერთმა შექმნა, მაგრამ ის დასრულებული როდია. დასრულება დაკავშირებულია მეორედმოსვლასთან და საყოველთაო ხსნასთან, ცხონებასთან. უფრო ღრმა გაგებით თავისუფლება სრულწლოვანებაა ადამიანისა, რომელსაც გაცნობიერებული აქვს, რომ იგი მოვალეა ღვთის წინაშე იყოს თავისუფალი არსება და არა მონა.¹

ადამიანის მიმართ ღვთის სიყვარული იმდენად დიდია, რომ რაიმე იძულება და ძალდატანება ადამიანურ ნებაზე გამორიცხულია, რადგან სიყვარული პატივისცემის გარეშე არ არსებობს. ღვთიური ნება მუდამ „ნებდება“, უთმობს ადამიანური ნების გადახრებს, დაბნეულობას, თვით ამბოხსაც კი, რათა იგი თავისუფალ თანხმობამდე მიიყვანოს. ადამიანის ცხონება და განდმრთობა სინერგიზმით, ანუ ადამიანურ და ღვთაებრივ ნებათა თანხმობით და თანამოქმედებით მიიღწევა, რადგან ღმერთს ყველა ადამიანის ცხონება ნებავეს. გადამწყვეტი სიტყვა ამ დროს ადამიანს, როგორც თავისუფალი ნების მქონე არსებას ეკუთვნის.

ადამიანი ადვილად ამბობს უარს თავისუფლებაზე კეთილდღეობისათვის. მას ძალზედ უჭირს თავისუფლების უმძიმესი ტვირთის ზიდვა და მზადაა გადააბაროს იგი უფრო ძლიერ მხრებს. თავისუფლება გულისხმობს სულის წვას, რაც იშვიათია. ადამიანთა საზოგადოება კი ჩამოყალიბდა და დაკრისტალდა სულიერი ცეცხლის ჩაქრობის შედეგად. მაგრამ ღვთაებრივი ჩანაფიქრი ადამიანის განდმრთობის შესახებ ვერ განხორციელდება ამგვარ საზოგადოებაში. ადამიანმა უნდა აღასრულოს ღვთაებრივი ჩანაფიქრი. მაგრამ ცოტას ნიშნავს იმის თქმა ადამიანმა უნდა შეასრულოს ღვთაებრივი ჩანაფიქრი, ადამიანმა უნდა გამოიცნოს რაში მდგომარეობს ღვთაებრივი ჩანაფიქრი.

მაშ ასე, ჩვენ გვაქვს ორგვარი თავისუფლება. ორივე თავისუფლება შეიძლება გადავიდეს თავის საწინააღმდეგოში. პირველი, საწყისი, ირაციონალური და უსაზღვრო თავისუფლება არ იძლევა იმის გარანტიას, რომ ადამიანი ივლის სიკეთის გზით და მივა ღმერთამდე, რომ ჭეშმარიტება გაიმარჯვებს მის ცხოვრებაში, რომ უმაღლესი თავისუფლება იხეიმებს სამყაროში. უსაზღვრო პოტენცია ხსნის მარავალგვარი და ურთიერთსაწინააღმდეგო აქტივობის შესაძლებლობებს. პირველი თავისუფლება შეიძლება წარიმართოს დაცემისა და ბოროტების გზით, ანუ შობოს ბოროტი თავისუფლება, რაც თავის მხრივ შობს აუცილებლობასა და მონობას. იგი შეიძლება იქცეს შინაგანი სტიქიის მონად. ეს ჩვენი კაცობრიობის ისტორიიდანაც ვიცით.

მეორე თავისუფლებასაც, ცალკე აღებულს თავისი საბედისწერო დიალექტიკა აქვს. ისიც მოიცავს საფრთხეს გადავიდეს მის საწინააღმდეგოში, აუცილებლობასა და მონობაში. მეორე თავისუფლება, პირველი თავისუფლების გარეშე, გადადის ჭეშმარიტებისა და სიკეთის იძულებასა და ძალადობაში, იძულებით კეთილშობილებაში, ე.ი. სულის თავისუფლების უარყოფაში, ადამიანური ცხოვრების ტირანულ ორგანიზებაში. თუ პირველი თავისუფლება ანარქიას შობს, რომელშიც თავად იღუპება, მეორე თავისუფლება შობს ცხოვრების ავტორიტარულ რეჟიმს, არა აქვს მნიშვნელობა თეოკრატიული იქნება იგი თუ სოციალური.

როგორც ვხედავთ, პირველ თავისუფლებას მიყვართ განხეთქილებამდე და დაცემამდე. მეორე თავისუფლებას კი სურს ეს განხეთქილება და დაცემა დაუმორჩილოს ორგანიზებულ ჭეშმარიტებასა და სიკეთეს და ამ გზით მიიყვანოს სამყარო წესრიგამდე, ანუ შექმნას აუცილებელი თავისუფლება – თავისუფლება აუცილებლობაში და აუცილებლობით.

თუ ორივეგვარი თავისუფლება წინააღმდეგობაში ვარდება, სად არის გამოსავალი? სრულიად ვეთანხმები ნ. ბერდიაევს აზრს იმის შესახებ, რომ ბუნებრივი გამოსავალი თავისუფლების ტრაგედიიდან არ არსებობს. ბუნებრივი ადამიანი ირყევა ამ ორ თავისუფლებას შორის და აქაც და იქაც შინაგანი შხამი ანადგურებს მის თავისუფლებას.

როგორ ჩამოვაშოროთ თავისუფლებას მის მიერ შობილი ბოროტების შხამი ისე, რომ არ გავანადგუროთ თავად თავისუფლება? ეს მსოფლიო თემაა, რომელიც გადაჭრას ქრისტიეში პოულობს. ქრისტიე აღმოაჩენს მესამე თავისუფლებას, რომელიც თავისთავში მოიცავს ორივე პირველს.

¹ Бердяев Н.А., Царство духа и царство Кесаря, Париж, YMSA-PRSS, 1951, ст. 29-56.

ქრისტეს მადლით აღმოიფხვრება ბოროტი თავისუფლება და კეთილი აუცილებლობა. ქრისტიანობის საიდუმლო, როგორც ღმერთკაცობის რელიგია, ეს უპირველესად თავისუფლების საიდუმლოა. მეტაფიზიკური სისტემები უძღვრია დაასაბუთოს და გაამართლოს ორი ბუნებისა – ადამიანურისა და ღვთაებრივი ბუნების თავისუფლება, მას არ შეუძლია ორი თავისუფლების თანხვედრის გაგება. მხოლოდ ქრისტიანული საიდუმლო შეარიგებს ღვთაებრივ თავისუფლებას ადამიანურ თავისუფლებასთან, მხოლოდ ღმერთკაცისა და ღმერთკაცობის რელიგია აერთიანებს ერთმანეთთან ღვთაებრივ თავისუფლებას ადამიანურ თავისუფლებასთან.

მონანიებაა ადამიანური თავისუფლებისაგან მისი გამანადგურებელი ბოროტების ჩამოშორების გზა არა აუცილებლობისა და ძალადობის გზით, არამედ მადლის გზით.

მადლია ის ძალა, რომელიც მოქმედებს შიგნიდან და არა გარედან, მოქმედებს შიგნით თვით ადამიანურ თავისუფლებაში. ამიტომაც ქრიატიანობის სწავლება მადლისა და თავისუფლების შესახებ არის ჭეშმარიტი სწავლება თავისუფლების შესახებ.

ადამიანის თავისუფლების წყარო ღმერთშია, მაგრამ არა იმდენად მამა-ღმერთში, არამედ ძე-ღმერთში. ღმერთკაცი ქრისტე – არა მარტო ღმერთი, არამედ აბსოლუტური ადამიანიცაა, და ამიტომ მასში მოქმედებს ადამიანური ბუნების თავისუფლებაც და არა მარტო ღვთაებრივი ბუნება. ფაქტობრივად, სრულყოფილ ქრისტე-ღმერთკაცში მოქმედებს არა მხოლოდ ღვთაებრივი ბუნება, არამედ ადამიანური ბუნებაც, ზეციური ადამის, ადამ კადმონის¹ ბუნებაც. სამყაროს ხსნა არის აქტი აღსრულებული არა მხოლოდ ღმერთის, არამედ ადამიანის მიერ ადამიანური თავისუფლებით, ქრისტეს – აბსოლუტური ადამიანის თავისუფლებით, რომელშიც იგულისხმება მთელი ადამიანური მოდგმა.

ადამიანური თავისუფლების საიდუმლოების მიღწევა ნიშნავს, როგორც მონიზმის, ისე დუალიზმის აღმოფხვრას, ნიშნავს ორი ბუნების შეერთების საიდუმლოს ზიარებას, რაც ქრისტიანობის საიდუმლოცაა.

ღმერთიც მხოლოდ თავისუფალ სიყვარულს მოითხოვს. ძეში, ქრისტე-ღმერთკაცში, არა მხოლოდ აღდგენილია მოშლილი და დაკარგული თავისუფლება ძველი ადამისა, არამედ გამოვლენილია ახალი სულიერი ადამის უზენაესი თავისუფლებაც. სულიერი ადამის თავისუფლება უკვე სხვა თავისუფლებაა, თავისუფლება შეერთებული სიყვარულთან, შიგნიდან გასხვივონებულ სიყვარულთან და ამიტომ იგი გამარჯვებულია თავისუფლების შხამზე, ირაციონალური წყვდიადისაგან ჩანერგილ შხამზე. სულიერი ადამის, ახალი სულიერი ადამის თავისუფლება – ეს კეთილისმყოფელი თავისუფლებაა.

ნ. ბერდიაევს შემოაქვს ცნება, მესამეგვარი თავისუფლება. ეს არის თავისუფლება შეერთებული მადლთან, მადლმოსილ სიყვარულთან. ღმერთკაცობა ეგზოთერულად აღსრულება მიწაზე, დროით პროცესში და ეგზოთერულად ზეცაში, მარადისობაში, სულიერ სფეროში. მადლი მესამე იპოსტასის სამეფოა, ეს სულიწმინდის მადლია, რომელშიც არ არსებობს წინააღმდეგობა ღმერთის თავისუფლებასა და ადამიანის თავისუფლებას შორის. თავისუფლებასა და მადლს შორის. ორი ბუნების საიდუმლო, ორის ერთიანობა წყდება სამებაში. ღმერთსა და ადამიანს შორის დამოკიდებულება გადაწყდება მხოლოდ მესამეში, სულში, რომელიც აღსრულებული სიყვარულია. ამდენად, ნ. ბერდიაევს მიხედვით, მხოლოდ ქრისტიანობაში რჩება თავისუფლება სრული სახით. მადლში, რომელიც ძისგან, ქრისტე-ღმერთკაციდან მოდის, მოქმედებს არა მარტო ღვთაებრივი ენერგია, არამედ ადამიანური ენერგიაც. მადლი მოქმედებს, როგორც მესამე, უზენაესი თავისუფლება, ზეციური, სულიერი კაცობრიობის თავისუფლება. მადლი მოდის ქრისტეს არა მხოლოდ ღვთაებრივი ბუნებიდან, არამედ მისი ადამიანური ბუნებიდანაც, მისი ზეციური ადამიანურობისაგან. მასში მოქმედებს და ბრწყინდება ადამიანის თავისუფლება.

ჯვარცმის საიდუმლო, გოლგოთის საიდუმლო არის საიდუმლო თავისუფლებისა. ჯვარცმა მიმართულია ადამიანის სულის თავისუფლებისაკენ. იგი არაფერს არ გვაძლევს. საჭიროა სულის თავისუფალი გმირობა, რომ ჯვარცმულში შეიცნოს საკუთარი ღმერთი. ჯვარცმული ქრისტე არა მხოლოდ გვიმჟღავნებს თავს, არამედ

¹ ადამ კადმონი (ებრ. „პირვანდელი ადამიანი“) იუდეურ მისტიკაში არსებული ჯერ კიდევ პირველი სულიერი ადამიანის ერის დაწყებამდე ადამიანური არსის აბსოლუტური გამომხატველი.

იღუმალიც ხდება ამავე დროს. ღვთაებრიობის გამჟღავნებით ქრება ბუნებრივი, გრძნობითი სამყაროს ყოველგვარი ძალადობა, ყველაფერი მიმართულია მხოლოდ სულიერი მზერისაკენ, შინაგანი თავისუფლებისაკენ.

ბუნებრივი ადამიანის გრძნობითი მზერისათვის ჯვარცმაში ჩანს მხოლოდ დამცირება და ტანჯვა, ჩანს მხოლოდ სიმართლის დამარცხება და სიკვდილი. სწორედ ამის გამო ებრაელმა ხალხმა ვერ შეძლო ჯვარცმულში დაენახა ალტჰეილი მესია. მაგრამ ძე ღვთისა მხოლოდ ძალმოსილებითა და დიდებით, მეფედ და მძლევედ რომ მოვლენოდა სამყაროს, ან დასრულდებოდა ადამიანის სულის თავისუფლება, ან ღვთის სასუფეველი აღსრულდებოდა აუცილებლობით, იძულებითა და ძალადობით. სწორედ ათეისტურ სოციალიზმს სურდა ძალმოსილებით აღესრულებინა დედამიწაზე სიმართლის სუფევვა, მაგრამ რასაც მივადწიეთ, საყოველთაოდაა ცნობილი.

თავისუფლებამ უნდა მიმიყვანოს სიყვარულამდე და სიყვარულმა უნდა გამხადოს თავისუფალი. ქრისტესეული სიყვარული გამოვლინდა ჯვარზე ადამიანის თავისუფლებისადმი მიძღვნილ თავისუფალ ტანჯვაში, რაშიც მდგომარეობს ქრისტიანული სიყვარულის საიდუმლო. რომელიც სრულდება ღვთაებრივი სამების წიაღში.

თავისუფლება არ გვეძლევა გარედან. თავისუფალი მეცნიერება, თავისუფალი ხელოვნება, თავისუფალი საზოგადოება, თავისუფალი ეკონომიკა მიიღწევა მხოლოდ თავისუფალი სულით. მონურ სულს არანაირი ღირებულების შექმნა არ შეუძლია.

Murman Tsetskhladze

Orthodox Christian Understanding of Freedom and Economics

R e s u m e

The article discusses orthodox Christian understanding of freedom and its reference to economic thinking, as the character and priority of economic activities highly depends on the way people think, the values they prefer, the causes of their motivation, etc. The approaches of different religious doctrines toward the concept of freedom are presented.

Philosopher Nikolai Berdyaev related orthodox Christian understanding of freedom with the idea of Saint Trinity. Regarding this issue he discusses Blissful Augustine's views about two kinds of freedom *libertas minor* and *libertas major*. "Little freedom" means freedom of choice between good and evil, and "Great freedom" is freedom in the good, freedom in the truth.

Both types of freedom are controversial. "Little freedom", as irrational and limitless one doesn't guarantee that a man will go on the way of good and reach that God, he may turn on the way of fall and evil, which means to generate evil freedom. The second freedom, without the first one, turns into compulsion of the truth and kindness, into compulsory nobility.

There is no natural way out of the tragedy of freedom. To solve this problem N. Berdyaev introduces a term of the third kind of freedom. This is the freedom combined with mercy, merciful love. Mercy is the realm of the third hypostasis; this is the mercy of Holy Spirit, in which the controversy between the freedom of the God and the freedom of the man does not exist. Mercy, which comes from Jesus, includes not only divine, but human energy as well.

Freedom is not given from outside. Freedom should lead us to love and love should make us free. Christ's love revealed in free torment on a cross for people's freedom, that's the secret of Christian love, which exists into the depth of divine trinity.

Free science, free art, free society, free economic is achieved only with free soul. Slavish soul can't create any value.

ქრისტიანობის გავლენა დემოგრაფიულ პროცესებზე

*„მეცნიერება რელიგიის გარეშე ხეიბარია,
ხოლო რელიგია მეცნიერები გარეშე – ბრმა“.*

ალბერტ აინშტაინი

დღეს მსოფლიო გლობალიზაციის პროცესი ახალ გამოწვევას სთავაზობს ყველას, ჩვენმა ერმაც პასუხი უნდა გაცეს გლობალიზაციის მიერ შემოთავაზებულ მოთხოვნებს და თავისი ადგილი და ფუნქცია ჰპოვოს თანამედროვე მსოფლიოში, რაც აუცილებლად მოითხოვს სახელმწიფოებრივი აზროვნების ჩამოყალიბებას, სახელმწიფოებრივად მოაზროვნე საზოგადოების არსებობა კი ქვეყნის წარმატების საწინდარია¹. რელიგიას მნიშვნელოვანი როლის შესრულება შეუძლია სახელმწიფოს ეკონომიკურ განვითარებაში. საერთაშორისო პრაქტიკის ანალიზის საფუძველზე სახელმწიფოსა და რელიგიის ურთიერთობის რამდენიმე მოდელი არსებობს: სახელმწიფოსა და რელიგიის სრული გამიჯვნა, სახელმწიფოსა და რელიგიის კორპორაციული გამიჯვნა, რელიგიური პრიორიტეტი, სახელმწიფო რელიგია. ეს მოდელები დამახასიათებელია ამერიკისა და ევროპის ქვეყნებისათვის და მოიცავს იმ კონკრეტულ მიმართულებებს, რასაც სახელმწიფოსა და ეკლესიას შორის ურთიერთობა ჰქვია. უნდა აღინიშნოს, რომ პოსტკომუნისტური ქვეყნები და მათ შორის საქართველო, არც ერთ დასახელებულ მოდელში არ თავსდება, ტოტალიტარული რეჟიმის რღვევის შემდეგ შექმნილმა ნაციონალურმა სახელმწიფოებმა აღიარეს რელიგიისა და სახელმწიფოს გამიჯვნის დასავლური მოდელი, მაგრამ, რადგან ეს ქვეყნები გამოირჩევიან დიდი ტრადიციების მქონე ეკლესიებით, ამიტომ ახალი სახელმწიფოების ფორმირების პროცესი გარკვეულ რელიგიურ კონფლიქტებთან იყო დაკავშირებული. პოსტსაბჭოთა სივრცის ქვეყნებში ერთმანეთს უპირისპირდება რელიგიური თავისუფლების „ამერიკული“ და „ევროპული“ მოდელები. ისტორიული ტრადიციებიდან გამომდინარე, ეს ქვეყნები ეროვნულ კანონმდებლობას ევროპული მოდელის მიხედვით აყალიბებდნენ. ამ მიზნის მიღწევა შესაძლებელია რელიგიური ორგანიზაციების შესახებ კანონის მიღებით, სადაც რელიგიური ორგანიზაციებისათვის თანასწორობის აღიარებასთან ერთად დადგენილია ორგანიზაციის რეგისტრაციის წესი. ეს მექანიზმი, ძირითადად, პრაქტიკულ გამოცდილებაზეა აგებული, რაც გამორიცხავს ანტისახელმწიფოებრივ საქმიანობას რელიგიური თავისუფლების ეგედიტ. ამასთან, გაითვალისწინებს ტრადიციული ეკლესიების როლს სახელმწიფოსა და საზოგადოების განვითარებაში.²

ქრისტიანობას მნიშვნელოვანი როლის შესრულება შეუძლია ქვეყნის ეკონომიკური განვითარების საქმეში. სახელმწიფოს ეკონომიკური პოლიტიკა მრავალი ურთიერთდაკავშირებული ფაქტორისაგან შედგება, ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს ფაქტორად შეიძლება ჩაითვალოს ქვეყნის დემოგრაფიული მდგომარეობა. დემოგრაფია ის ელემენტია, რომელიც მნიშვნელოვნად განსაზღვრავს სახელმწიფოს არამარტო ეკონომიკურ, არამედ ზოგადად განვითარებასა და კეთილდღეობას. დემოგრაფიული პროცესების გავლენა ეკონომიკაზე ხორციელდება საზოგადოების სამუშაო პოტენციალის მოქმედების შედეგად, აქ იგულისხმება შრომისუნარიანი მოსახლეობა, რომელიც წარმოადგენს წარმოების უმნიშვნელოვანეს ფაქტორს, მათი შრომა გამოიყენება მატერიალური დოვლათის საწარმოებლად. დემოგრაფიული პროცესები ეკონომიკური განვითარების მნიშვნელოვანი რგოლია და ქრისტიანობას მასზე დადებითი გავლენის მოხდენა შეუძლია. საქართველოში მიმდინარე ეკონომიკური და სოციალური რეფორმები დადებით ასახავს ჰპოვებს ქვეყნის ეკონომიკურ მდგომარეობაზე, მაგ-

¹ საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი ილია II საადღმომო ეპისტოლე, თბ., 2005.

² საქართველოს საპატრიარქო, <http://www.patriarchate.ge/?action=modeli>

რამ სიღარიბე, უმუშევრობა და ინსტიტუციური განვითარება კვლავაც რჩება პრობლემად. საქართველოს სტატისტიკის დეპარტამენტის მონაცემების მიხედვით შეიძლება დავასკვნათ, რომ მოსახლეობის ზრდის ტემპი მთლიანად საქართველოში არ არის მაღალი, უფრო მეტიც 2002 წლის მონაცემებით პრაქტიკულად ზრდა არ ფიქსირდება, 2008 წლის მონაცემებით ზრდის კოეფიციენტი 1,32-ია, ხოლო 2013 წლისათვის ტენდენცია კლებისაკენ არის. რეგიონთაგან ყველაზე მაღალი ზრდის კოეფიციენტით გამოირჩევა აჭარა და ქვემო ქართლი. 2008 წლის მონაცემებით ამ რეგიონებში პრაქტიკულად მოსახლეობის გაორმაგებას ჰქონდა ადგილი. საგანგაშო მდგომარეობაა რაჭა-ლეჩხუმისა და ქვემო სვანეთის რეგიონში, სადაც აღებულ პერიოდში მოსახლეობის დაახლოებით ორჯერაა შემცირებული. მოსახლეობის კლების ტენდენცია შეიმჩნევა ასევე გურიაშიც, იმერეთსა და სამეგრელო-ზემო სვანეთში.¹

აღნიშნული პრობლემა განვიხილოთ რელიგიური ჯრილით, ცნობილია, რომ რელიგიური დოგმები განსაზღვრავს მორწმუნე ადამიანების ცხოვრების წესს, ანუ აღმსარებლობის მოთხოვნები დიდ გავლენას ახდენს რეპროდუქციაზე. მართლმადიდებელი ქრისტიანის ცხოვრების წესი განსაზღვრულია რჯულის კანონით, რომლის მიხედვითაც ქალები, რომლებიც იცილებენ შვილებს, მიჩნეულნი არიან მკვლევებად.² აქედან გამომდინარე ქრისტიანული ოჯახების ბავშვის ყოლის მოტივებში³ უფრო სჭარბობს რელიგიური ფაქტორი და მათ ბევრი შვილის ყოლის უფრო მეტი ალბათობა აქვთ, თუმცა მაღალი რიგითობით გამოირჩევა ეკონომიკური ფაქტორის შემცველი ბავშვის ყოლის მოტივები, ამიტომ შესაძლებელია ვივარაუდოთ, რომ მიუხედავად ქრისტიანული ოჯახების სიმრავლისა (და მათ მიერ ქრისტიანული დოგმების შესრულებისა), ადამიანების რეპროდუქციულ ქცევაზე უფრო მეტად ეკონომიკური ფაქტორი ახდენს გავლენას, სწორედ ამიტომაც, რომ მცირეშვილიანი ოჯახები სჭარბობს⁴ (1-2 ბავშვი ოჯახში, რაც არაა საკმარისი თუნდაც მარტივი კვლავწარმოებისათვის), საშუალოშვილიანი (3-4 ბავშვი ოჯახში და რაც უზრუნველყოფს მხოლოდ მარტივ კვლავწარმოებას) და მრავალშვილიანი ოჯახებს (5 და მეტი ბავშვი)⁵. ოჯახების ასეთი ტიპოლოგიის მიხედვით დემოგრაფიული ვითარების გასაუმჯობესებლად, ყველა ოჯახში მინიმუმ სამი ბავშვი მაინც უნდა იყოს.

დემოგრაფიული მდგომარეობის გაუმჯობესების მიზნით, 2007 წლის ოქტომბერში სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქმა ილია მეორემ განაცხადა, რომ მართლმადიდებლურ ოჯახში ყოველი მესამე და მომდევნო ბავშვის გაჩენის შემთხვევაში, პირადად მონათლავდა ახალშობილს. ისეთ ქვეყანაში, როგორც საქართველოა, სადაც მოსახლეობის დიდი უმრავლესობა მართლმადიდებელი ქრისტიანია, ასეთმა დაპირებამ გარკვეული დადებითი გავლენა მოახდინა მოსახლეობის კვლავწარმოებაზე. კარგი იქნება თუკი გამოიკითხება მართლმადიდებელ ოჯახებში ბავშვის ყოლის მოტივები და დადგინდება რა როლდენობის ოჯახში გაჩნდა მესამე და მომდევნო ბავშვი უწმინდესის აღნიშნული განცხადების შედეგად. 2008 წელს შობადობის მაჩვენებლის შთაბეჭდავი ზრდა დაფიქსირდა. კავკასიის კვლევითი რესურსების ცენტრის გამოკვლევის მიხედვით, ქართველების 94 % პატრიარქს საზოგადოებაში ყველაზე სანდო პიროვნებად მიიჩნევს. გარდა ამისა, ქვეყანაში ყველაზე სანდო ინსტიტუტადაც მართლმადიდებელი ეკლესიაა აღიარებული⁶ აქედან გამომდინარე შეიძლება ითქვას, რომ ქრისტიანობას უაღრესად დადებითი როლის შესრულება შეუძლია ქვეყნის ყველა მიმართულებით განვითარების საქმეში, სწორედ ამის მაგალითად შეიძლება ჩაითვალოს პატრიარქის განცხადება დემოგრაფიული

¹ ჯანიძე ქ., ეკონომიკური განვითარებისა და მოსახლეობის მზარდი სტრუქტურის ურთიერთკავშირის მეთოდოლოგიური საფუძვლები, საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენციაა შრომების კრებული (გადაცემულია გამომცემლობაში), 2014.

² რჯულის კანონი (ერისკაცთათვის), ჭეშმარიტი მართლმადიდებელი ქრისტიანის ცხოვრების წესი.

³ დემოგრაფიული ლექსიკონი, შემდგ., წულაძე გ., თბ., 2012, გვ. 34.

⁴ საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური, <http://www.geostat.ge/>

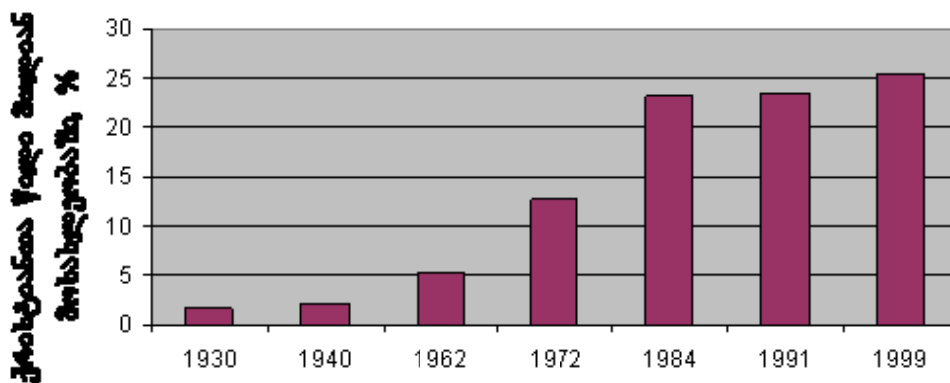
⁵ ბორისოვი ვ., დემოგრაფია, მოსკოვი, 2001, გვ. 51-53.

⁶ ლანჩავა ლ., ჟურნალი, iseteconomist, 2015

ვითარების გაუმჯობესების მიზნით, ახალშობილების ნათლობასთან დაკავშირებით. ეკონომიკური განვითარება და მოსახლეობის მზარდი სტრუქტურა პირდაპირ დაკავშირებულია ერთმანეთთან, ვინაიდან შრომა, ანუ ადამიანური კაპიტალი წარმოების ძირითადი ფაქტორია და შრომისუნარიანი მოსახლეობის გავლენაც ღიძია ეკონომიკაზე. გამოვიყენოთ დაშვების პრინციპი და დავეშვათ, რომ საზოგადოება შედგება მხოლოდ მორწმუნე ადამიანებისაგან, რომლებიც მკაცრად ასრულებენ ღვთისმსახურებას და ზედმიწევნით იცავენ 10 მცნებას. როგორი იქნება ასეთი საზოგადოების ეკონომიკური მდგომარეობა? შესაძლებელია, რომ მხოლოდ ქრისტიანებისაგან შემდგარი საზოგადოება ეკონომიკურად ბევრად უფრო მდგრადი აღმოჩნდეს ვიდრე სხვა დანარჩენ შემთხვევაში. ბიბლიური მცნებების შეუსრულებლობის ნეგატიური გავლენა ეკონომიკაზე, ამა თუ იმ ხარისხით ვლინდება რეალურ საზოგადოებაშიც. მაგალითად: სახელმწიფო მოხელეები იღებენ ქრთამებს, მონაწილეობენ სხვადასხვა სახის ფინანსურ გარიგებებსა და მაქინაციებში, რომელთა საერთო რაოდენობრივი ზომა შესაძლოა მნიშვნელოვან ზიანს აყენებდეს სახელმწიფო ბიუჯეტს. და მაინც, თუკი დავეშვათ, რომ საქართველოს მოსახლეობის ყველა მოქალაქე, გახდა მართმადიდებელი ქრისტიანი, აღმსარებელი, როგორი იქნება საქართველოს ეკონომიკა ამ პირობებში? სახელმწიფო მოხელეები აღარ აიღებენ ქრთამებს და დაეხმარებიან მწარმოებლებს ბიზნესის განვითარებაში. გაქრება ქურდობა, ფინანსური მაქინაციები, მკვლევლობები. სახელმწიფოს გაუჩნდება რეალური საფუძველი შეამციროს გადასახადები და გაამარტივოს საგადასახადო სისტემა, გაქრება ამა თუ იმ საწარმოს თუ დაწესებულების მფარველობა. მომრავლდება მრავალშვილიანი ოჯახები, გამოსწორდება დემოგრაფიული ვითარება და ა. შ. ქვეყნის ეკონომიკას გაუჩნდება მძლავრი დადებითი იმპულსი და დაიწყებს სწრაფი ტემპით განვითარებას.

განვიხილოთ რუსეთის მაგალითი. რუსეთი არის ბუნებრივი რესურსებით მდიდარი სახელმწიფო. თუ წარმოვიდგინოთ, რომ ეს ქვეყანა გახდება ქრისტიანული, ჩამოიშორებს ოკუპანტი სახელმწიფოს სტატუსსა და დაწესებულ სანქციებს, სავარაუდოდ რუსეთის მშპ დაიწყებს ზრდას. რამოდენიმე წლის შემდეგ კი ის ეკონომიკური განვითარების ტემპით დაეწევა ევროპის განვითარებულ ქვეყნებს. ქრისტიანობის გავლენა რომ ღიძია ქვეყნის ეკონომიკურ განვითარებაზე ამის მაგალითად შეიძლება მოვიყვანოთ სამხრეთ კორეა. ამ ქვეყანაში ეკონომიკური ზრდა მიმდინარეობს ქრისტიანობის პროცენტული ზრდის ფონზე. დღეისათვის ქრისტიანობა სამხრეთ კორეაში წამყვანი ეროვნული რელიგიაა. სტატისტიკური მონაცემებით სამხრეთ კორეაში საერთო მოსახლეობის 25%-40% ქრისტიანია.¹

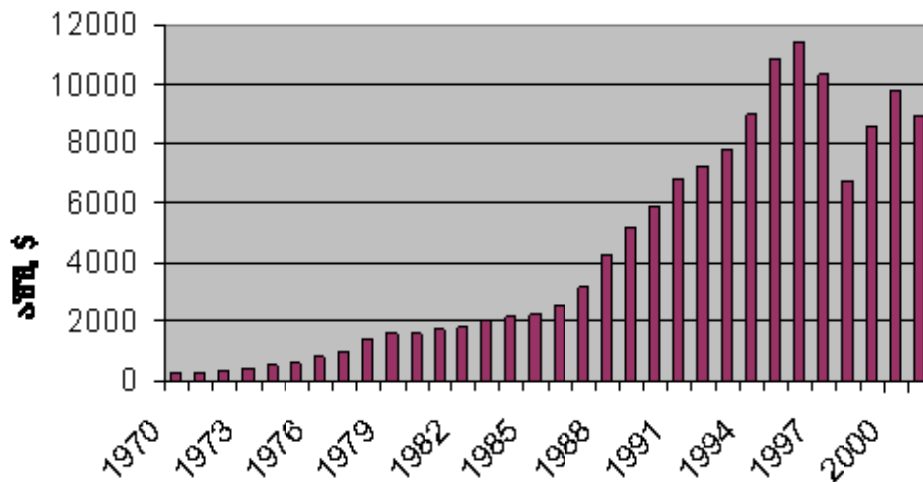
დიაგრამა 1. ქრისტიანთა პროცენტული წილი მთლიან მოსახლეობაში სამხრეთ კორეის მაგალითზე 1930-1999 წლებში²

¹ Плясовских А., Христианам о политике: <http://disput1.narod.ru/book2/book10.htm>.

² Южная Корея, Республика Корея: http://okoree.narod.ru/page_4.htm

დიაგრამა. 2. მთლიანი შიდა პროდუქტი ერთ სულ მოსახლეზე სამხრეთ კორეის მაგალითზე 1970-2000 წლებში¹

ცხოვრებისეული პრაქტიკა ადასტურებს, რომ დიდია ქრისტიანობის გავლენა ქვეყნის ეკონომიკურ განვითარებაზე, მოსახლეობის თვითშეგნებაზე, განათლებაზე, განვითარების დონესა და სახელმწიფოსა და ეკლესიას შორის ურთიერთობაზე. თუკი ვივარაუდებთ, რომ სამხრეთ კორეის ეკონომიკური ზრდა პირდაპირ უკავშირდება ქრისტიანების რაოდენობის ზრდას, გამოდის რომ სამხრეთ კორეის მოსახლეობის დამოკიდებულება რელიგიისადმი არაა ფასადური და ჭეშმარიტ რწმენას ემყარება. დავსვით კითხვა: შეიძლება თუ არა მსგავსი ვარაუდის გამოთქმა საქართველოსთან მიმართებაში? თუკი საქართველოს მოსახლეობის ნახევარზე მეტი მართმადიდებელი ქრისტიანია, მაშინ რატომ ჩამოვრჩებით ეკონომიკური განვითარებით სხვა ქვეყნებს? ამ შემთხვევაშიც ვვარაუდობთ, რომ მოსახლეობის დამოკიდებულება ქრისტიანობისადმი არაა ჭეშმარიტად სრულყოფილი და ქრისტიანების უმრავლესობიდან მხოლოდ მცირე ჯგუფი ახერხებს ქრისტეს მცნებების ზედმიწევნით დაცვას და სახელმწიფოს ეკონომიკური პოლიტიკის გამტარებლებიდან მხოლოდ მცირე ნაწილი ახორციელებს ჭეშმარიტ ქრისტიანულ, მორალურ და ზნეობრივ ნორმებს დაფუძნებულ მოღვაწეობას. ისეთ ქრისტიანულ სახელმწიფოში, როგორც საქართველოა, სადაც ყველაზე სანდო პიროვნებად კათოლიკოს პარტიარქი მიიჩნევა, რელიგია ბუნებრივია მოახდენს დადებით გავლენას ეკონომიკურ და სოციალურ განვითარებაზე, მთავარია მოვიხილოთ. სწორედ ქრისტიანობის წყალობით მოვედით დღემდე, მთელი ისტორიის მანძილზე მტრის აურაცხელი შემოსევების დროს ქრისტიანობა გვაძლევდა ძალას და გვკრავდა ერთ მუშტად.

ნებისმიერმა ქვეყანამ, რომელიც მყარად დგას მართმადიდებლურ-ქრისტიანულ საწყისებზე შეიძლება ეკონომიკური განვითარების მაღალ დონეს მიაღწიოს. ქრისტიანობა სიყვარულის რელიგიაა, სიყვარული კი მოიცავს ისეთ ფუნდამენტურ პრინციპებს, რომელიც სახელმწიფოს მდგრადი განვითარების აუცილებელი პირობაა. რელიგიას დიდი წვლილის შეტანა შეუძლია ქვეყნის დემოგრაფიული მდგომარეობის გაუმჯობესების საქმეში. ვინაიდან შრომისუნარიანი მოსახლეობა წარმოების ძირითად ფაქტორს, ანუ შრომას ქმნის, ამიტომ მოსახლეობის მზარდი სტრუქტურა და ბუნებრივი მატების ტემპი დიდ გავლენას ახდენს ქვეყნის ეკონომიკაზე. გარდა ამისა, თუკი ეკონომიკური პოლიტიკის გამტარებლები რელიგიური დოგმების დაცვით წარმართავენ თავიანთ საზოგადოებრივ თუ პოლიტიკურ მოღვაწეობას, ამ შემთხვევაშიც რელიგიური ფაქტორის გავლენით ქვეყნის ეკონომიკა მხოლოდ წინ წავა და უფრო ეფექტიანად იმუშავებს ქვეყნის მართვის მექანიზმი. სამწუხაროდ ჩვენს საზოგადოებაში მხოლოდ მცირე ნაწილი თუ წარმართავს საერო ცხოვრებას ქრისტიანული პრინციპების დაცვით. გარდა ამისა თუკი დემოგრაფიული მდგომარეობა მომავალში გაუმჯობესდა და შრომისუნარიანი მოსახლეობის წილი გაიზარდა, სახელმწიფო პოლიტიკის გამტარებლებმა ქვეყანაში უნდა

¹ Statistics Korea: <http://www.nso.go.kr/>.

შექმნან ისეთი ეკონომიკური ვითარება, რომ მოახდინონ სამუშაო ძალის, როგორც წარმოების ძირითადი ფაქტორის ინტეგრაცია, რათა უკეთესი ცხოვრების მოლოდინით ნაკლებად იყვნენ ემიგრაციის მსურველები. (ქრისტიანობა ქადაგებს პატრიოტიზმს) „ქართველი ადამიანი უნდა ცხოვრობდეს საქართველოში, რადგან საქართველო – ეს კურთხეული დალოცვილი მიწაა და თუკი სულიერად ჩვენ ვიქნებით სათანადო სიმაღლეზე, მატერიალურსაც მოგვცემს უფალი და ყველაფერი კარგად იქნება.¹

Ketevan Tchanidze

Influence of Christianity on Demography

R e s u m e

Each country which firmly stands on Orthodox Christian basis may reach higher level of economic development. Christianity is the religion of love, and love covers such fundamental principles which are essential for sustainable development. Religion may contribute greatly to the improvement of demography of the country. As work-capable population is the key factor (i.e. labour to production), so, increasing the number of population and natural growth rate greatly influences the country's economy.

¹ გაზეთი, საპატრიარქოს უწყებანი, ნომ., 28. 2010.

ბიზნესის სოციალური პასუხისმგებლობა და ქრისტიანობა

თანამედროვე განსაზღვრებით, ბიზნესის სოციალური პასუხისმგებლობა წარმოადგენს კონცეფციას, რომლის თანახმადაც კომპანია ნებაყოფლობით ითვალისწინებს საკუთარი თანამშრომლების, მომხმარებლების, მომწოდებლების, ბიზნეს პარტნიორების და ზოგადად, საზოგადოების ინტერესების დაცვას ბიზნეს-ოპერაციების განხორციელებისას. არსებითად, ეს არის ბიზნესის კეთილი ნება, საკუთარ თავზე აიღოს უფრო მეტი პასუხისმგებლობები, ვიდრე კანონით ევალება. შეგნებულად გასცდეს მოგების მიღების თავდაპირველ ფუნქციას და ნებაყოფლობით იზრუნოს საზოგადოების კეთილდღეობაზე, დადებითი წვლილი შეიტანოს სოციალური და ეკოლოგიური გარემოს პრობლემების მოგვარებაში. ბიზნესის სოციალურ პასუხისმგებლობებს კორპორაციულ პასუხისმგებლობებსაც უწოდებენ.

სოციალური პასუხისმგებლობების ადრეული განსაზღვრებები ძირითადად ფილანთროპულ (მოწყალეობის) და საქველმოქმედო საქმიანობაზე იყო კონცენტრირებული. განვითარებად ქვეყნებში, სოციალური პასუხისმგებლობა ძირითადად, კვლავ ქველმოქმედებად არის გააზრებული. მეცნიერ ეკონომისტები აღნიშნავენ, რომ ფილანთროპია და ქველმოქმედება, ბიზნესის სოციალური პასუხისმგებლობების მოძველებული ფორმებია. თუმცა, ეს არ ნიშნავს, რომ მას თანამედროვე ბიზნესი არ ახორციელებს.

საქართველოშიც, სოციალური პასუხისმგებლობების ძველ ფორმებს მრავალსაუკუნოვანი ისტორია აქვს. ქართველი მეფეები და ღვთისმეტყველები ყმებს და ღარიბებს ამა თუ იმ ფორმით, მუდამ ეხმარებოდნენ. მაგალითად, გადმოცემის თანახმად, ვახტანგ გორგასალს ერთხელ, სწორედ ობლების ყანაში მუშაობის დროს მტრები მალულად მიეპარნენ და დაჭრეს. მკვლელები წერენ, რომ ბატონყმური ურთიერთობები უძველეს საქართველოში, დანარჩენი მსოფლიოსაგან განხვავებით უფრო ჰუმანური იყო. უპოვართა დახმარებაზე, ჯერ კიდევ მეთორმეტე საუკუნეში, შოთა რუსთაველი „გეგზისტყაოსანში“ წერდა: „მიეც გლახაკთა საჭურჭლე, ათავისუფლე მონები“.

XIX საუკუნის საქართველოში მრავალი ქველმოქმედი იყო. მათ შორის ცნობილი იყვნენ მსხვილი მეწარმეები დავით სარაჯიშვილი (1848-1911) და მიტროფანე ლალიძე (1869-1960). დავით სარაჯიშვილი იყო ქიმიისა და ფილოსოფიის მეცნიერებათა დოქტორი და საზოგადო მოღვაწე. იგი იყო კონიაკის წარმოების ფუძემდებელი საქართველოში. სახელი გაითქვა როგორც მსხვილმა მრეწველმა და ქველმოქმედმა. საქართველოს იმდროინდელ პრესაში წერდნენ: „მისი სიცოცხლეში არ არსებობდა ხალხისთვის სასარგებლო საქმე, რომელშიც მონაწილეობა არ მიეღოს. მისი მატერიალური დახმარებით აშენდა მრავალი ეკლესია, მ.შ. ქაშუეთის ტაძარი. იგი სტიპენდიებს უნიშნავდა უცხოეთში მყოფ სტუდენტებს. მათ რიცხვში იყვნენ, შემდეგ ცნობილი ადამიანები: ზაქარია ფალიაშვილი, დიმიტრი არაყიშვილი, მელინტონ ბალანჩივაძე, ვანო სარაჯიშვილი, მოსე თოიძე, იაკობ ნიკოლაძე. უცხოეთში მყოფი ნოე ჟორდანიას, ვახტანგ კოტეტიშვილი და მრავალი სხვა. გარდაცვალების შემდეგ, დავით სარაჯიშვილმა თავისი ქონება დაუტოვა (მას მემკვიდრე არ ჰყავდა) წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოებას, ისტორიულ-ეთნოგრაფიულ მუზეუმს, ღარიბ მოსწავლეთა სკოლას, ქუთაისისა და თბილისის დრამატულ საზოგადოებას, თბილისის ქირურგიულ საავადმყოფოს ასაშენებლად და ა.შ. მიტროფანე ლალიძე კი იყო უაღკოპოლო სასმელების ფუძემდებელი საქართველოში. მან გერმანიასა და საფრანგეთში მიიღო ცოდნა ხილის წვენების დამზადების შესახებ და 1906 წელს თბილისში გახსნა ხილის წვენების ქარხანა და მაღაზია. იგი ეწეოდა მრავალ საქველმოქმედო საქმიანობას. აფინანსებდა მწერლებს და საზოგადო მოღვაწეებს, აგრეთვე წიგნების გამოცემებს და სხვ. ლალიძის წყლები გამოირჩევა განსაკუთრებული ღირსებებით, რომელსაც შეუძლია მრავალი სიკეთე მოუტანოს ქართულ ეკონომიკას ამჟამადაც. სამწუხაროა, რომ მისი მემკვიდრეები, დღესაც იბრძვიან თავიანთი უფლებების დასაბრუნებლად. საქართველოს აგრეთვე ჰყავს თანამედროვე დროის ქველმოქმედები: ბ. ივანიშვილი, ბ. პატარკაცაშვილი, ლ. ვასაძე, მ. ხაზარაძე და სხვები.

ბიზნესის სოციალური პასუხისმგებლობა არის ბიზნესის რეაქცია საზოგადოების შეცვლილ მდგომარეობაზე. საწარმოს, რომელიც არაფერს არ ჩაიდენს ისეთს, რაც წინააღმდეგობაში მოვა საზოგადოების და სახელმწიფოს ინტერესებთან, პასუხისმგებელ საწარმოს უწოდებენ.

ბიზნესის სოციალური პასუხისმგებლობა დღეს არ გაიაზრება, როგორც ძირითადი ბიზნესის დამატებითი საქმიანობა, ერთჯერადი აქტი ან კომპანიის მიერ დროდადრო განხორციელებული ინიციატივები. არსებითად, ეს არის ბიზნესის წარმართვის ახალი კონცეპტუალური მიდგომა, რომელიც გულისხმობს სოციალური და გარემოსდაცვითი საკითხების ჩართვას როგორც ბიზნეს სტრატეგიაში, ისე კომპანიის საქმიანობის ყველა სფეროსა და კომპონენტში. ეს ნიშნავს, რომ ნებისმიერი ბიზნეს გადაწყვეტილებების მიღებისას ან ბიზნეს ოპერაციების განხორციელებისას, პასუხისმგებელი კომპანია ითვალისწინებს მოცემული გადაწყვეტილებისა თუ საქმიანობის შესაძლო ზეგავლენას ბუნებრივ გარემოზე, ადგილობრივ საზოგადოებასა და სოციალ-ეკონომიკურ სისტემაზე. ცდილობს შეამციროს უარყოფითი ზეგავლენა და გააძლიეროს დადებითი შედეგები¹.

1992 წლიდან დასავლეთში სულ უფრო პოპულარული ხდება შეხედულება იმის შესახებ, რომ კომპანიებმა საკუთარი ინიციატივით უფრო მნიშვნელოვანი როლი უნდა შეასრულონ საზოგადოებრივი მიზნების მიღწევაში. მათ ბიზნესი უნდა აწარმოონ სხვადასხვა დაინტერესებულ მხარეთა ინტერესების გათვალისწინებით, რათა ერთობლივი ძალისხმევით მიღწეული იქნას საერთო მიზანი – მდგრადი განვითარება.

თანამედროვე მსოფლიოში წარმოუდგენელია ნორმალური რეპუტაციის მქონე კომპანია, რომელიც არ აქტიურობს ბიზნესის სოციალური პასუხისმგებლობების მიმართულებით. ეს უკვე გახდა ბიზნესის წარმოების ჩვეულებრივი და გავრცელებული ფორმა, აქტიური მარკეტინგული ინსტრუმენტი ბაზარზე უპირატესობის მოსაპოვებლად, რადგან პროდუქცია იძენს დამატებით სოციალურ ღირებულებას.

დღევანდელი გაგებით, ბიზნესის სოციალური პასუხისმგებლობა მრავლის მომცველი კონცეფციაა, რომელიც მოიცავს მოქმედებების შემდეგ კომპონენტებს:

- კორპორაციული მართვა და ეთიკა;
- ადამიანის პიროვნული და შრომითი საქმიანობების ძირითადი უფლებების დაცვა თანამშრომლებთან, მომწოდებლებსა და მომხმარებლებთან ურთიერთობებისას;
- გარემოს დაცვა და გარემოზე უარყოფითი ზემოქმედების შემცირება;
- საზოგადოების (თემის) საჭიროებებზე ზრუნვა;
- მექრთამეობასთან ბრძოლა და კორუფციის დაუშვებლობა;
- მომხმარებელთა უფლებების დაცვა და პროდუქტზე პასუხისმგებლობა;
- მომწოდებლებთან ურთიერთობა ადგილობრივ და საერთაშორისო მიწოდების ქსელებში;
- გამჭვირვალობა და ანგარიშგება.

ბიზნესის სოციალური პასუხისმგებლობების სფეროში ჩართულია სამი მხარე: მთავრობა, ბიზნესი და საზოგადოება, რომლებიც ერთმანეთთან აქტიურ კომუნიკაციას ახორციელებენ. ასევე მნიშვნელოვანი როლი აქვს მედიას, რომელიც ზემოთ ჩამოთვლილ მხარეებს შორის აქტიური კომუნიკატორია.

საერთაშორისო საკონსულტაციო კვლევითი ცენტრის Next Consulting – ის გამოკვლევით, ევროპულ კომპანიებში სოციალური პასუხისმგებლობების ხარისხი ბევრად მაღალია ვიდრე ამერიკულ კომპანიებში და ეს ამ ქვეყნებში არსებული ეკონომიკური სისტემების თავისებურებებით არის გამოწვეული. აღსანიშნავია, რომ ევროპულ ქვეყნებში, ყველაზე მაღალი წილი სკანდინავიურ ქვეყნებს უჭირავთ, რომლებიც ცხოვრების და კეთილდღეობის დონით ლიდერები არიან მსოფლიოში.

ანალიტიკოსების შეფასებით, მსოფლიოში სოციალურად ორიენტირებული კომპანიების რაოდენობა კიდევ უფრო გაიზრდება, რადგან მათზე „ზეწოლა“ მოთხოვნების თვალსაზრისით, მთავრობის და საზოგადოე-

¹ ზოფერია ლ., კორპორაციული სოციალური პასუხისმგებლობა საქართველოში, 2012, გვ. 2, www.epfound.ge

ბის მხრიდან მზარდია. გამოცდილებაც აჩვენებს, რომ წარმატებულთა რიცხვში ხვდებიან ის კომპანიები, რომლებიც არა მხოლოდ საკუთარი ბიზნესით ინტერესდებიან, არამედ, უფრო გლობალურ, სოციალურ, ეკონომიკურ და გარემოსდაცვით პრობლემებზე ახდენენ რეაგირებას.

დასავლეთში, სოციალური პროექტების განხორციელება ძირითადად არასამთავრობო ორგანიზაციებთან მჭიდრო თანამშრომლობით ხდება. ბიზნესი ირჩევს პრიორიტეტულ მიმართულებებს, ადგენს ბიუჯეტს, აცხადებს საგრანტო კონკურსს და არჩევს არასამთავრობო ორგანიზაციას. ასეთი სქემა ბიზნესის ფინანსურ და დროითი რესურსების ეკონომიას ახდენს და ბენეფიციარებიც უფრო მეტ სარგებელს იღებენ, რადგან მათი საჭიროებების შესახებ ინფორმაცია აქვს არასამთავრობო სექტორს.

საქართველოში ბიზნესი არასამთავრობო სექტორს ნაკლებად ენდობა და ეს კომუნიკაცია დღეს საკმაოდ დაბალ დონეზეა. თუმცა, დროა საჭირო რომ ისინი ურთიერთთანამშრომლობის აუცილებლობაში დარწმუნდნენ.¹

დასავლეთის მეცნიერ ეკონომისტები თვლიან, რომ მსოფლიოში ბიზნესის მიერ სოციალური პასუხისმგებლობების აღიარება არის კერძო კაპიტალის ზრდა-განვითარების, მისი ტრანსფორმაციის, კლასობრივი ბრძოლებისა და მშრომელთა აქტიური წინააღმდეგობების შედეგი. ტერმინი „სოციალური საწარმო“ პირველად იტალიელმა ავტონომისტმა მარქსისტმა მარियो ტრონტიმ გამოიყენა. იგი აღნიშნავს, რომ მუშათა კლასის ბრძოლების ზეგავლენით კაპიტალი იძულებული გახდა ქარხნებში პოზიციები დაეთმო. შედეგად, კაპიტალი იწყებს „გარეგანი“ სოციალური ურთიერთობების პირდაპირ ჩართვას ღირებულების წარმოების პროცესში.

ჩვენი აზრით, ბიზნესის სოციალური აღიარების საქმეში აგრეთვე დიდი როლი უნდა შეესრულებინა ქრისტიანული რწმენის კონცეფციას. გარდა იმისა, რომ ბიზნესის სოციალური საქმიანობა მეტად დადებითი ფინანსური ეფექტის მატარებელია როგორც საზოგადოებისათვის, ისე თვით ბიზნესისათვის, კიდევ უფრო მეტად ღირებულია იგი მორალურ-ზნეობრივი თვალთახედვით. ყოველი ადამიანი არის ღმერთის კონკრეტული „მე“. ამიტომ ადამიანი ქვეშეუცნობლად თავის თავში მუდამ გრძნობს მისი მომავლინების ნებას და ვერ ეგუება უსამართლობას დედამიწაზე. მსოფლიო ისტორიაში უამრავი მაგალითია ცნობილი, თუ როგორ ეწირებოდნენ ადამიანები უსამართლობასთან ბრძოლას, ჯერ კიდევ ქრისტეს მოსვლამდე. ქრისტიანობამ უძლეველი სული შთაბერა უპოვართა და ღატაკთა დაცვისათვის და თანასწორუფლებიანობისათვის ბრძოლის ახალ ეპოქას. ქრისტე არის უუსრულყოფილესი სიყვარული და სიკეთე. არცერთ რელიგიაში ანალოგი არ არსებობს იმისა, როცა სრულიად უდანაშაულო, განკაცებული ღმერთი ეწამა ადამიანის ცოდვებისათვის და ამ სიყვარულის ძალით ადამიანს სულიერი გადარჩენის შანსი მისცა. იგი ასწავლის ადამიანებს უყვარდეს არა მხოლოდ მოყვასი, უყვარდეს მტერი თვისი და სიკეთე უყოს მას. ბოროტი დამარცხებული უნდა იქნეს არა ბოროტებით, არამედ კეთილის ქმნით. მხოლოდ ასეთი გზებით შეუძლია ადამიანს მოიპოვოს მაღლი უფლის თვალში და მარადიული სულიერი სიცოცხლე. ქრისტეს მაგალითი გავლენას ახდენს არაქრისტიანებზეც კი და დღევანდელ მსოფლიოში ჰუმანიტარული დახმარებების პრაქტიკამ და უსამართლობასთან ბრძოლამ უკვე გლობალური ხასითი მიიღო.

გამომდინარე იქედან, რომ ბიზნესის სოციალური პასუხისმგებლობა წარმოადგენს კომპანიის ზრუნვას საზოგადოების კეთილდღეობაზე, ადამიანების მატერიალური და კულტურული პრობლემების მოგვარებაზე, შეიძლება ითქვას, რომ ბიზნესი ამ გზით დგება უფლის მაღლის მოპოვების გზაზე, რათა დაიუნჯოს არა აქ, არამედ ზეცაში. „ნუ დაიუნჯებთ დედამიწაზე, სადაც ჩრჩილი და ჟანგი სპობს და სადაც ქურდები თხრიან და იპარავენ. დაიუნჯეთ ცაში, სადაც არც ჩრჩილი და ჟანგი სპობს და სადაც არც ქურდები თხრიან და იპარავენ“ (მათე, 6.19-20).

მაშ, რა გზით უნდა „დაიუნჯოს“ ადამიანმა ცაში, ანუ ღმერთში, თუ არა სიკეთის ქმნით და ღვთიური წესების დაცვით. შემოქმედი განსაკუთრებით წუხს ამქვეყნიური მდიდრების გამო, რადგან იცის გარდაც-

¹ ლექვინაძე ი., ბიზნესის სოციალური პასუხისმგებლობა საქართველოში, 2014, გვ. 2, www.forbes.ge

ვალეის შემდეგ რა ელოდება მათ. ჰუმბოლტიად გეუბნებით თქვენ: ძნელია მდიდრისთვის ცათა სასუფეველში შესვლა“ – ამბობს უფალი (მათე, 19.23). ვფიქრობთ ეს უმძიმესი პერსექტივაა ამიტომ, მდიდრები განსაკუთრებით უნდა ზრუნავდნენ სხვებზე, რათა სულიერად გადარჩნენ.

ქრისტიანული სწავლებით, ადამიანი სიკეთის ქმნისათვის არის გაჩენილი. ღმერთისათვის უპირველესად მოსაწონია, როცა ადამიანი ეხმარება სხვებს და არა საკუთარ შვილებს ან ნათესავებს. წმიდა წიგნში გვასწავლის: თუკი თქვენს ნათესავებს დაეხმარებით და გეყვარებათ ისინი, რით განსხვავდებით ბოროტისაგან? თავისიანი ბოროტსაც უყვარს, მაგრამ სიკეთეს არ უკეთებს სხვებს. არ აწუხებს სხვისი შიმშილი და სიცივე. ახარებს ადამიანის დამორჩილება და აბუჩად ადგება.

სამყაროში, რომელსაც ჩვენი დედამიწაც ეკუთვნის, უნივერსალური წესრიგი არსებობს. ეს წესრიგი სამყაროს შემოქმედის ანუ ღმერთის გამოვლინებაა. პლატონი ღმერთს არანივთიერ სინათლეს, ჰეგელი კი აბსოლუტურ გონს უწოდებდა, რომელიც იმას ქმნის, რასაც გაიფიქრებს. მისთვის შეუძლებელი არაფერია.

სამყაროს თუ კარგად დავაკვირდებით, ამოვიცნობთ, რომ იგი უსაზღვრო სიყვარულით და ალბათ, ტკივილითაც არის შექმნილი უზენაესის მიერ. ამასთან, სამყაროს შემოქმედი აბსოლუტური თავისუფლებაა და მისთვის მონური მორჩილება სრულიად შეუთავსებელია. ამიტომ, არჩევანის თავისუფლება მისცა ადამიანებს, მაგრამ გვაფრთხილებს: „თქვენ თავისუფლებისთვის ხართ მოწოდებულნი, ოღონდ ეს თავისუფლება არ განდეს საბაბი ზორცის საამებლად, არამედ სიყვარულით ემსახურეთ ერთმანეთს“ (გალ. 5.13).

ღმერთი უმაღლესი სიკეთე, სიყვარული და პასუხისმგებლობაა. ასე რომ არ იყოს არ განკაცდებოდა და ადამიანის ცოდვებს არ იტვირთებდა. ჯვარცმით უფალმა აჩვენა რომ მთავარია სულიერი სიცოცხლე და არა მატერიალური ცხოვრება. არ დაგძლიოს ბოროტმა, არამედ შენ სძლიე მას სიკეთით. არცერთი ჩვენგანი არ ცოცხლობს საკუთარი თავისთვის და არავინ კვდება საკუთარი თავისთვის. უფლისთვის ვცოცხლობთ და ვკვდებით. გვინდა თუ არა ადამიანებს, ყველანი წარვდგებით უფლის სამჯავროს წინაშე. მე ცოცხალი ვარ, – ამბობს უფალი, ჩემს წინაშე მოიდრიკება ყოველი მუხლი და ყოველი ენა აღიარებს ღმერთს „და ნუ დაემსგავსებით ამ წუთისოფელს, არამედ შეიცვალენით თქვენი გონების განახლებით, რათა შეიცნოთ რა არის ღვთის ნება“ (რომ. 12.2).

მაგრამ ადამიანი, რომელიც მატერიალურ სხეულში მოქცეული ღვთიური სულის ნაწილია, დაბადების შემდეგ, თანდათან კარგავს უხილავთან კავშირის შინაგან შეგრძნებას და სხვადასხვა მატერიალური და ყოფითი ინტერესებით სული მძიმდება. ადამიანში ხდება ღვთიური ფასეულობების გადაფასება. ადამიანს ხშირად ავიწყდება მისი მომავლინებელი და მატერიალური ცხოვრებით ტკობა ცხოვრების საზრისი ჰგონია, რითაც იგი სამყაროს სულს, კოსმიურ წერიგს ანუ ღმერთს უპირისპირდება და ადამიანი სულიერად ილუპება. შედარებისათვის მარტივ მაგალითს მოვიყვან, რომელიც ერთი შეხედვით ძალიან უხემ შედარებად შეიძლება მოჩვენოს ვინმეს, მაგრამ, გადატანითი მნიშვნელობით, ცოცხლად აჩვენებს ზემოთ მოტანილი მსჯელობის სურათს. წარმოიდგინეთ ავტოსატრანსპორტო ტრასა, რომელზეც ავტომანქანების უწყვეტი კოლონა მკაცრი რეგულაციებით მოძრაობს. საკმარისია უეცრად ერთმა რომელიმე მათგანმა „წესი“ დაარღვიოს, საპირისპირო მიმართულებით გადაუხვიოს და ამ მანქანის მძღოლი საკუთარი მოქმედების მსხვერპლი ხდება, რადგან, საერთო წესრიგს დაუპირისპირდა. მსგავსი გარემოება იქმნება ღმერთთან, სულიერ სამყაროში, როცა ადამიანი არღვევს უფლის შეგონებებს. ოღონდ იმ განსხვავებით, რომ ადამიანი სულიერ სიკვდილს ძალიან გვიან იგებს, როცა აღარაფრის გამოსწორება აღარ შეუძლია. თავაშვებული ადამიანის სული, უპირისპირდება რა კოსმიურ სულს, ილუპება, იფერფლება. ამიტომ არის, რომ ადამიანი შეიძლება ფიზიკურად ცოცხლობდეს, დიდი სიმდიდრეც ჰქონდეს და თავს ძალიან ბედნიერად გრძნობდეს, მაგრამ შემოქმედისთვის, სამყაროს გონისთვის, მკვდარი იყოს. ამდენად, ამქვეყნიური წარმატებები შესაძლოა სრულ არარობას წარმოადგენდეს უფლისთვის.

ადამიანი ზოგჯერ ფიქრობს: ამ ქვეყანაზე ერთხელ მოვდივარ და როგორც მინდა ისე ვიცხოვრებ; ეს არავისი საქმე არაა; ეს ჩემი პირადი საქმეა; როგორც მინდა ისე მოვიქცევი; ყველამ თავის თავს მიხედოს;

ჩემი სიმდიდრე ჩემი შრომით და ჩემი ნიჭით ვიშოვე. სხვებმაც იშრომონ და ექნებათ და ა.შ. მსგავსი ადამიანი უფლისთვის არ არსებობს, არარაობაა.

ადამიანი გადაწყვეტილებების მიღებისას თავისუფალია. პავლე მოციქულთან კვიტხულობთ: „თქვენ თავისუფლებისათვის ხართ მოწოდებულნი, ოღონდ ეს თავისუფლება არ გახდეს საბაბი ხორცის საამებლად, არამედ სიყვარულით ემსახურეთ ერთმანეთს... გიყვარდეს მოყვასი შენი, ვითარცა თავი შენი... მაგრამ, თუ კბენთ და ჭამთ ერთმანეთს, ერთხილად იყავით, ერთმანეთი არ მოსპოთ“ (გალ. 5.13-15). „აჰა, მე ვამბობ, მოიქეცით სულიერად და არ აღასრულებთ ხორცის გულისთქმებს. ვინაიდან, ხორცს სულის საწინააღმდეგო სურს, სულს კი – ხორცის საწინააღმდეგო. რაკი ერთმანეთს ეწინააღმდეგებიან, რათა აკეთოთ არა ის, რაც გსურთ... ხორცის საქმეები აშკარაა: ეს არის სიძვა, უწმინდურობა და თავაშვებულობა... მტრობა, ჩხუბი, რისხვა, შური, რისხვა, შუღლი, უთანხმოებანი, მჭკვალელობა, სიძულვილი, მკვლელობა, ლოთობა, გაუმაძღრობა და სხვა ასეთი. გეუბნებით... რომ ამის ჩამდენნი ღვთის სასუფეველს ვერ დაიმკვიდრებენ. ხოლო, სულის ნაყოფია სიყვარული, სიხარული, მშვიდობა, სულგრძელობა, სახიერება, სიკეთე, ერთგულება... შეეშველეთ ერთმანეთს ტვირთის ზიდვაში და ამით აღასრულებთ ქრისტეს რჯულს“ (გალ. 5.16-23; 6.2).

ამრიგად, გამჩენმა ღმერთმა მოგვცა მთელი ეს ხილული უღამაზესი სამყარო, თავისუფლება და რჩევები. მაგრამ, როგორც ჩანს, მთლად ჩვენს ნებაზე არ და ვერ დატოვა ჩვენი ამქვეყნიური ცხოვრება. ისე მოაწყო სამყარო, რომ ყველაფერი ერთმანეთზეა დამოკიდებული და ერთიმეორითაა განპირობებული. მზეს, ვრასკვლავებს, მიწას, წვიმას, თოვლს, ქარს, ფრინველს, ცხოველს, ყვავილს და ა.შ. ყველას და ყველაფერს შესაბამისი ფუნქცია აკისრია. ადამიანი, კი როგორც გვირგვინი, შემოქმედმა „ხატად თვისად“ შექმნა. მას ყველაფერზე ზრუნვა დააკისრა. განსაკუთრებული უფლებები და ვალდებულებები მისცა. ადამიანს შეუძლია შეიმეცნოს სამყარო, მაგრამ მის წინააღმდეგ არ უნდა იმოქმედოს. ადამიანსა და სამყაროს შორის ხილული და უხილავი კავშირები ისეა დადგენილი და დეტერმინირებული, რომ კაცობრიობას მისი დარღვევის უფლება არ აქვს. თუმცა თავისუფლება მიცემული აქვს. მაგრამ, თუ უპასუხისმგებლოდ მოიქცევა თავს დაიდუპავს. ეს კანონზომიერება ამქვეყნიური ცხოვრების ყველა სფეროში ბატონობს. მათ შორის, ეკონომიკაში.

მაგალითად, მეწარმე, რომელმაც გადაწყვიტა ფეხსაცმელი დაამზადოს რათა გაყიდოს, პირველ რიგში ამას იმიტომ აკეთებს, რომ შემოსავალი მიიღოს. მაგრამ, მან იმავდროულად, ამ ფეხსაცმლის პოტენციური მყიდველის სხვადასხვა ინტერესებიც უნდა დააკმაყოფილოს (დიზაინი, ხარისხი, ფასი და ა.შ.), რათა მისი გაყიდვა შესძლოს. მაშასადამე, საკუთარი ინტერესების დაკმაყოფილებისათვის, აუცილებელია იმავდროულად მან სხვების ინტერესებიც დაიცვას. ვერაფერს ვერ მიიღებს ადამიანი იზოლირებულად, თუ სხვების ინტერესებს არ გაითვალისწინებს. მაშასადამე, პირადი და ზოგადი ინტერესები ერთმანეთის გარეშე არ არსებობს. სხვაგვარად ჰარმონია და სტაბილურობა ვერ მიიღწევა. ამიტომ გვაფრთხილებს უფალი: გიყვარდეს მოყვასი შენი, ვითარცა თავი შენი და „ყოველივე, რასაც აკეთებთ, გააკეთეთ სულით, როგორც ღვთისათვის და არა როგორც კაცთათვის“ (კოლ. 3.23).

ამრიგად, ბიზნესის სოციალური პასუხისმგებლობა, რომელიც არის ბიზნესის კეთილი ნება, თავის თავზე აიღოს უფრო მეტი პასუხისმგებლობა, ვიდრე კანონით ევალება, სწორედ ადამიანის თანდაყოლილი ღვთიური მოვალეობების აღსრულების მნიშვნელოვან მიმართულებად შეიძლება ჩაითვალოს. ეს არის ერთ-ერთი ეფექტური გზა, რითაც შეიძლება „დაუნჯება ცაში“ და კაცობრიობა თანდათან აგნებს გზებს, რითაც იგი აღასრულებს ღვთიურ რჩევებს და ქმნის საკუთარი სულის მარადიული სიცოცხლის პერსექტივებს.

უკანასკნელი წლების გამოცდილებამ დაადასტურა, რომ ბიზნესის სოციალური პასუხისმგებლობა არაა მხოლოდ საზოგადოების წინაშე მორალური პასუხისმგებლობების შესრულება. იგი კეთილისმყოფელ გავლენას ახდენს კომპანიის ბიზნესსაქმიანობაზეც, რადგან, ხელს უწყობს კომპანიის კონკურენტუნარიანობის ამაღლებას, მისი იმიჯის გაუმჯობესებას. ეხმარება კომპანიას უკეთ მართოს საკუთარ საქმიანობასთან დაკავშირებული რისკები. მოიზიდოს ინვესტორები, ხანგრძლივად შეინარჩუნოს კარგი ურთიერთობები თა-

ნამშრომლებთან, მომწოდებლებთან, კლიენტებსა და მთლიანად საზოგადოებასთან. კომპანიებს, რომლებიც ითვალისწინებენ სოციალური პასუხისმგებლობების მოთხოვნებს, უკეთესი ფინანსური მაჩვენებლები აქვთ.

სოციალური პასუხისმგებლობა, როგორც ბიზნესის მართვის კონცეფციის ერთ-ერთი შემადგენელი კომპონენტი, საქართველოში XXI საუკუნიდან იღებს სათავეს. ეს თემა პირველად 2005 წელს გააქტიურდა, როდესაც გაიმართა შეხვედრები ქართულ არასამთავრობო ორგანიზაციებსა და ბიზნეს სექტორს შორის. შეხვედრებს უფრო გაცნობილი და საინფორმაციო ხასიათი ჰქონდა. მიღებული იქნა პირველი მემორანდუმი სოციალურ სფეროში თანამშრომლობის შესახებ.

2007 წელს საქართველოში შეიქმნა გაეროს პროგრამის – „გლობალური შეთანხმება“-ის ქართული წარმომადგენლობა – „გლობალური შეთანხმება – საქართველო“ – დღეისათვის მისი წევრია 50-მდე ადგილობრივი ორგანიზაცია. მისი მიზანია საქართველოში ბიზნესის სოციალური პასუხისმგებლობის თემის პოპულარიზაცია და საერთაშორისო სოციალური ანგარიშების პრაქტიკის დანერგვა.

დღეს დასავლეთის ქვეყნებში აქტიური განხილვის საგანია, თუ როგორ წარმოადგინონ კომპანებმა მათ მიერ სოციალურ სფეროში გაკეთებული პროექტების შესახებ ინფორმაცია? ნებაყოფლობითი უნდა იყოს იგი, თუ სავალდებულო. მაგალითად, საფრანგეთში არსებობს მკაცრი საკანონმდებლო რეგულირება, რომელიც ადგილობრივ საფონდო ბირჟაზე დარეგისტრირებულ კომპანიებს ავალდებულებს გახსნან ინფორმაცია დაინტერესებული ჯგუფებისათვის. პასუხი გასცენ ისეთ კითხვებს, როგორცაა ეკოლოგიური ნორმების დაცვა, დასაქმებულებისათვის ღირსეული პირობების შექმნა, ადგილობრივი საზოგადოების განვითარებაში მონაწილეობა¹.

განვითარებული ქვეყნების უმრავლესობაში საზოგადოებისათვის მონაცემების წარდგენა ნებაყოფლობით პრინციპზეა დაფუძნებული. რაც უფრო გამჭვირვალეა კომპანიის საქმიანობა, მით უფრო მაღალი რეპუტაციით სარგებლობს იგი საზოგადოებაში, მიზიდველი ხდება ინვესტორებისათვის, იწვევს მისი აქციების ფასის ზრდას საფონდო ბირჟაზე, რაც აისახება კიდევ მისი ფინანსური მაჩვენებლების ზრდაზე. მაგალითად, ნიუ-იორკის საფონდო ბირჟაზე დარეგისტრირებული კომპანიებისათვის სპეციალური სოციალური ინდექსიც კი არსებობს, რომელიც ზრდის ფასს კომპანიის აქციებზე მისი სოციალური აქტივობებიდან გამომდინარე.

საქართველოში უკვე არსებობს სოციალური ანგარიშების წარმოების პრეცედენტები. კომპანიები: „ბრიტიშ პეტროლიუმ ჯორჯია“, ბანკი რესპუბლიკა, ვისოლი, ნატახტარი, თიბისი ბანკი, მაგთიკომი, ჯეოსელი, გუდვილი და მრავალი სხვა. ისინი აქტიურ მონაწილეობას იღებენ სხვადასხვა სოციალური პროგრამების განხორციელებაში, როგორცაა: შიდა დაავადებულთა მკურნალობა, მზრუნველობა მოკლებული ბავშვების მხარდაჭერა, მოხუცთა თავშესაფრების დახმარება, გარემოს დაცვა, სპორტული ღონისძიებების მხარდაჭერა, მუსიკალური და ლიტერატურული კონკურსების, თეატრების, მხატვრების და სხვათა დაფინანსება. მათ უკვე შექმნეს პირველი ქართული სოციალური ანგარიშები.

საქართველოში მოქმედი ბიზნესი, თავის შესაძლებლობებთან შედარებით, დიდ ფულს ხარჯავს სოციალურ პროექტებსა და ქველმოქმედებაზე. მაგრამ, ძალიან მნიშვნელოვანია, რომ ბიზნესის სოციალური საქმიანობა არ იყოს ქაოტური, უნდა მოექცეს გარკვეულ სისტემაში. მჭიდროდ იყოს დაკავშირებული კომპანიის პრიორიტეტებთან და სტრატეგიასთან. შემუშავებული უნდა იქნეს სისტემური სოციალური პასუხისმგებლობის პროექტები, როგორც ბიზნეს-გეგმის შემადგენელი ნაწილი.

ამრიგად, ბიზნესის სოციალური პასუხისმგებლობების პრინციპების და პრაქტიკის დანერგვა საქართველოში დაეხმარება ბიზნეს სექტორის განვითარებას. ეს არის საზოგადოებასთან ეფექტური კომუნიკაციის, სტაბილურობის უზრუნველყოფის, მდგრადი განვითარების და ბიზნესის რეპუტაციის გამყარების დამატებითი ინსტრუმენტი. საზოგადოების სოციალური უთანაბრობის დაძლევის ერთ-ერთი ეფექტური გზა.

¹ ლექვინაძე ირაკლი, ბიზნესის სოციალური პასუხისმგებლობა საქართველოში, 2014, გვ. 3, www.forbes.ge

ამრიგად, ბიზნესის სოციალური პასუხისმგებლობების დამკვიდრება საქართველოში, წარმოადგენს: პირველი, მოყვასისადმი ღვთიური მოვალებების აღსრულების საშუალებას; მეორე, თვით კომპანიების ფინანსური წარმატებების სერიოზულ ბერკეტს და მესამე, საზოგადოებრივი კეთილდღეობის და მდგრადი განვითარების მძლავრ ინსტრუმენტს. ყოველივე ამის შედეგად, საზოგადოება შეძლებს რეალურად აღასრულოს უზენაესის რჩევა: „ატარეთ ერთმანეთის ტვირთი“, რითაც საბოლოოდ მიიღება სოციალური სოლიდარობის და კეთილდღეობის ეკონომიკაზე დაფუძნებული ქართული სახელმწიფო თავისი ღირსეული მოქალაქეებით.

Izolda Chiladze

Business Social Responsibility and Christianity

R e s u m e

The paper deals with the essence of social responsibility of business and the Christianity. In addition, the role of social responsibility in the stable and progressive development of a company is discussed. Social responsibility is an ethical framework which suggests that an entity, be it an organization or an individual, has an obligation to act for the benefit of society. Social responsibility is a duty, every individual has to act in a way to maintain balance between the economy and the ecosystems.

Recognition and protection of social responsibility is consistent with the Christian faith, a man who is part of the divine soul, must feel responsible in all the areas of its activities. Which is reflected in the depth of God's appeal "carry one another's burdens". Man is the only creature on the earth, which the God imposed the responsibility to care for the world.

The establishment of business responsibility includes: first, possibility of performing divine duty for the human; second, an important tool for the company to achieve financial success; and the third, powerful instruments for social welfare and sustainable development. As a result, the public will be able to establish social solidarity and welfare-based economy in Georgia and have decent citizens.

The companies operating in Georgia spend significant funds on social projects and charity, but it is essential that the business activities should not be chaotic. They should be systemized and closely related to the company's priorities and strategies. The companies must work out a system of social responsibility projects, as part of their business plan.

We believe that in order to describe the quality of social responsibility of enterprises, it's preferable to use social responsibility index, which can be calculated by the correlation of enterprise net profit and the volume of spending on social activities.

ადრეული ქრისტიანობის ეკონომიკური უმხედველობები

ანტიკური პერიოდის ეკონომიკური აზრის ისტორიაში მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია ქრისტიანობას. ქრისტიანობა წარმოიშვა რომის იმპერიის პირობებში და ფართო გავრცელება პოვა. იგი გახდა მსოფლიოს სამი ყველაზე გავრცელებული რელიგიებიდან ერთ-ერთი (ბუდიზმსა და მაჰმადიანობასთან ერთად). მან მემკვიდრეობა მიიღო ანტიკური პერიოდიდან და სრულიად განსაკუთრებული როლი შეასრულა შუა საუკუნეების ისტორიაში.¹

ადრეული ქრისტიანობა აღიარებდა, რომ ღმერთის წინაშე ყველა ადამიანი თანასწორია და ღედამიწაზე ცხოვრების დროს ისინი ცდილობენ დაიმსახურონ საიქიო ნეტარება. როგორც პროფ. გ. შიხაშვილი მიუთითებს „ქრისტიანული მოძღვრება გვასწავლის, რომ მიწიერი ცხოვრება არის დაუცხრო-მელი შრომის, სულიერი სრულყოფის და ზნეობრივი გმირობის დრო, მომავალი საუკუნო ცხოვრებისათვის ადამიანის თვითშემზადების პერიოდი“.²

ქრისტიანობის თავდაპირველი შინაარსი შემდგომ შეიცვალა – ეკლესიამ ცნო კერძო საკუთრება და საზოგადოების კლასებად დაყოფა. ეკლესია ცალკეული პირების მიერ დიდი რაოდენობით სიმდიდრის მოხვეჭას ცოდვად თვლიდა, მაგრამ ამის პატიება შეიძლებოდა შეწირულობის გაღებით³. ეკონომიკური საქმიანობის პროცესში ზოგიერთ ადამიანს დიდძალი ქონება უგროვდება. ბიბლიაში უხვად არის მაგალითები მდიდარი და ამასთან, მართალი, კეთილი, ღმერთისთვის სათნო ადამიანებისა. ასეთები არიან: აბრაამი, ისააკი, იაკობი, იოსები, დავითი, სოლომონი, იოსაფატი, იობი, იოსებ არიმათიელი და სხვ. სიმდიდრის კეთილად გამოყენებით ადამიანს შეუძლია ცათა სასუფეველს მიაღწიოს, უკეთური მდიდარი კი ჯოჯოხეთში ხვდება – აღნიშნავენ ქართველი მოაზროვნეები გ. შიხაშვილი და ი. სვანიძე.⁴

შუა საუკუნეების დასავლეთ ევროპის ეკონომიკური აზრის განვითარებაზე დიდი გავლენა მოახდინა კათოლიკურმა ეკლესიამ. კათოლიკური ღვთისმეტყველებისა და საეკლესიო იურისტების (ე.წ. კანონისტების) დოქტრინები მნიშვნელოვანი ზომით ემყარებიან ანტიკურ ტრადიციებს, განსაკუთრებით არისტოტელეს თხზულებებს. კანონისტების ეკონომიკური უმხედველობები რელიგიურადაა წარმოდგენილი „კანონისტიკური სამართლის კრებულში“, რომელიც შედგენილია XII საუკუნეში ბოლონიელი ბერის გრაციანის მიერ. ამ კრებულის მიხედვით იდეალურია საერთო საკუთრება. ამავე დროს იგი აცხადებს, რომ კერძო საკუთრებაც აუცილებელია, როგორც სასჯელი ადამიანთა სისასტიკისთვის. აღნიშნული კრებული წარმოების ჭეშმარიტ ფაქტორებად მხოლოდ მიწასა და შრომას მიიჩნევდა. აქედან გამომდინარე ქრისტიანის ღირსებისათვის შესაფერისად თვლიდა მიწათმოქმედებას და ხელოსნობას. იგი უარყოფდა ვაჭრობას და მევახშეობას.

შუა საუკუნეების კათოლიციზმის ეკონომიკური დოქტრინა ყველაზე სრულად გამოხატა ცნობილმა იტალიელმა ღვთისმეტყველმა თ. აქვინელმა, (თ. აქვინატმა, 1225-1275).⁵ იგი იყო ფილოსოფოსი, თეოლოგი, Doctor Angelikus, Doctor Universalis, „Prisips Philosophorum (ფილოსოფოსების თავადი)“, თომიზმის ფუძემდებელი, დომინიკანელთა ორდენის წევრი. 1323 წელს ის გამოცხადებულ იქნა წმინდანად.⁶

¹ История экономической мысли, Под. Ред. И. Д. Удальцова и Ф. Я. Полянского, ч.1, М.,1961, ст. 81.
² შიხაშვილი გ., თეოლოგიური ეკონომიკის არსი, მიზანი და ამოცანები, იხ. „ქრისტიანობა და ეკონომიკა“, VII სამეცნიერო კონფერენციის მოხსენებათა კრებული, გორი, 2013, 30 ივლისი, გვ.108.
³ Всемирная история экономической мысли, Под. Ред. В. Н. Черковца, ч.1. М.,1987, ст.153-157.
⁴ შიხაშვილი გ., სვანიძე ი., სამეურნეო-მმართველობითი თემატიკა ახალ აღთქმაში, იხ. „ქრისტიანობა და ეკონომიკა“, VII სამეცნიერო კონფერენციის მოხსენებათა კრებული, გორი, 2013, 30 ივლისი, გვ. 115-116.
⁵ Фома Аквинский. Википедия.
⁶ Всемирная история экономической мысли, Под. Ред. В. Н. Черковца, ч. 1. М., 1987, ст.153-157.

თ. აქვინელი იყო შუა საუკუნეების დიდი ღვთისმეტყველი, რომლის მოძღვრებაც დღესაც წარმოადგენს ვატიკანის ოფიციალურ ფილოსოფიას. მისი თხზულებები კათოლიციზმის ენციკლოპედიად იქცა. მათგან განსაკუთრებით აღსანიშნავია „თეოლოგიის ჯამი“.

XIII საუკუნემდე ეკლესიის მსახურთ ნაკლებად აინტერესებდათ ეკონომიკური საკითხები. ამ მიმართულებით წინ გადადგა ნაბიჯი თომა აქვინელმა. თ. აქვინელი ცენტრალიზებული ხელისუფლების მომხრე იყო. იგი გრძნობდა სწრაფვას სოციალური თანასწორობისაკენ და მხარს უჭერდა იერარქიულ საზოგადოებას. თ. აქვინელი გვერდს ვერ აუვლიდა კერძო საკუთრების დაცვას. იგი გარკვეული ზომით ეთანხმებოდა აზრს, რომ ნივთები ეკუთვნის ღმერთს, ხოლო ადამიანებს დროებით შეუძლიათ მათით ისარგებლონ. იმავე დროს იგი აცხადებდა, რომ კერძო საკუთრება აუცილებელია საერთო სიკეთისათვის. „ადამიანს უფლება აქვს მიითვისოს სიმდიდრე“.¹ თ. აქვინელი ამართლებდა სიმდიდრის დაგროვებას. მისი აზრით სიმდიდრე თავის თავში არ შეიცავს განსაკუთრებულობას. ის წარმოადგენს ადამიანური საქმიანობის შედეგს, ისე როგორც კერძო საკუთრების უფლებაც. თ. აქვინელი განარჩევდა ბუნებრივ და ხელოვნურ სიმდიდრეს. პირველს მიაკუთვნებდა კვების პროდუქტებს, სასმელებს, საცხოვრებელს, ცხოველებს, მიწის საკუთრებას და ა.შ. ოქროსა და ვერცხლს აკვალიფიცირებდა ხელოვნურ სიმდიდრედ, რომელიც არ შეიძლება ადამიანის მიზანი იყოს. უკანასკნელის ამოცანაა მორალური სრულყოფილება.²

თ. აქვინელი ნატურალურ მეურნეობას თვლიდა ნორმალურ მოვლენად და ადამიანთა კეთილდღეობის საფუძვლად.³ ის განსაკუთრებული სიმპათიით იყო განმსჭვალული ნატურალური მეურნეობისადმი, რომელიც გაცვლას არ საჭიროებს, მაგრამ იგი იბულებული იყო ელიარებიანა, რომ მხოლოდ იშვიათ შემთხვევაშია შესაძლებელი გაცვლის გვერდის ავლა. შემდგომში თ. აქვინელი შეეგუა შექმნილ ვითარებას და აცხადებდა, რომ ცხოვრებისათვის აუცილებელი საგნების შესაძენად დასაშვებია ვაჭრობა.⁴

ამასთან, ვაჭრობის გამოყენებას მეორეხარისხოვან მნიშვნელობას ანიჭებდა, ამიტომ იგი მსჯელობს გაცვლის ორგანიზაციაზე და აღნიშნავს, რომ გაცვლა მოტყუების გარეშე უნდა განხორციელდეს. მისი გაგებით ფასი შრომის დანახარჯთან უნდა იყოს დაკავშირებული და საქონელთა გაცვლა კი ეკვივალენტური.⁵

თ. აქვინელის მოძღვრებაში მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია სამართლიანი ფასების თეორიას. მისი მტკიცებით, სამართლიანი ფასი უნდა ემყარებოდეს გაცვლის ობიექტურ პირობებს. შუა საუკუნეების მიწათმოქმედებმა და ხელოსნებმა კარგად იცოდნენ თავიანთი პროდუქტების ღირებულება. ამიტომ გაცვლის დროს ისინი უნდა გამოსულიყვნენ პროდუქტების წარმოებაზე დახარჯული შრომიდან. ამასთან, თ. აქვინელი აღნიშნავდა, რომ გაცვლის დროს გათვალისწინებული უნდა ყოფილიყო წოდებრივი პრინციპიც. მას სამართლიანად მიაჩნდა ისეთი ფასი, რომელიც გამყიდველს შესაძლებლობას აძლევს საზოგადოებაში იცხოვროს მდგომარეობის შესაბამისად.⁶

ასეთივე რაკურსით უდგება ის შრომის საზოგადოებრივ დანაწილებასაც. იგი მას განიხილავდა როგორც ბუნებრივ მოვლენას და თვლიდა, რომ ის ეყრდნობოდა საზოგადოების ფენებად დაყოფაზე. თ. აქვინელის თქმით, „როგორც ფუტკრების ოჯახში ერთნი აგროვებენ ნექტარს, სხვები ცვილისაგან უჯრედს აშენებენ, ხოლო დედა ფუტკარი სრულიად არ მონაწილეობს მატერიალურ შრომაში, ასეა ადამიანებშიც: ერთმა მიწა უნდა დაამუშაოს, სხვებმა სახლი ააშენონ, ხოლო ადამიანთა ნაწილი თავისუფალი უნდა იყოს საერო საქმისაგან. მათ თავი უნდა შესწირონ სულიერ შრომას, სხვების სახელის გადასარჩენად“. ამასთან, თ. აქვინელი აღნიშნავდა, რომ მდიდრები ვალდებული არიან დაეხმარონ ღარიბებს... ადამიანებთან დაამყარონ მშვი-

¹ Всемирная история экономической мысли, Под. Ред. В. Н. Черковца, ч. 1, М., 1987, ст.176.

² История экономической мысли, Под. Ред. И. Д. Удальцова и Ф. Я. Полянского, ч.1, М.,1961, ст.111.

³ იქვე, გვ.110.

⁴ იქვე, გვ.109.

⁵ ბერაძე ს., ჭანუყვაძე გ., კრავცოვი ი., ეკონომიკურ მოძღვრებათა ისტორია, ნაწ. 1, თბ., 1973, გვ. 37.

⁶ ხარიტონაშვილი ჯ., ეკონომიკურ მოძღვრებათა რეტროსპექტივა და თანამედროვე პრობლემები, ნაწ. 1, თბ., 1997, გვ. 76, 34.

დობიანი ურთიერთობა და გაიღონ მოწყალეობა იმ ზომით, რომელიც ზიანს არ მიაყენებს მათ სოციალურ მდგომარეობას. ის დასაშვებად მიიჩნევა სხვისი ქონების მითვისების ნებისმიერ ფორმას, თუ ეს არ ხდება ქურდობისა და ძარცვის გზით.¹

თ. აქვინელი ამტკიცებდა, რომ სამეურნეო ურთიერთობები სახელმწიფოს მიერ უზრუნველყოფილი უნდა ყოფილიყო. იგი თვლიდა, რომ ყოველი სახელმწიფოსათვის უფრო მიზანშეწონილია პროდუქტები მიიღოს თავისი ტერიტორიიდან და არა საგარეო ვაჭრობიდან (ეს მდგრადი ეკონომიკის ჩანასახია, ჯ.ხ.). მისი აზრით უცხოელებთან ურთიერთობა რყვნის მოქალაქეებს, ვაჭრებს მოაქვთ ბიწიერება. კათოლიციზმი იზიარებდა ანტიკურ ტრადიციებს და გმობდა მსხვილ ვაჭრობას და მევახშეობას. შემდგომში ამ საკითხზე კომპრომისული გადაწყვეტილება მიიღო, რადგან საკრედიტო ოპერაციებმა დიდი გავრცელება პოვა. მაგრამ თ. აქვინელი მაინც მიუთითებდა, რომ მევახშეობა და სარგებელი საზოგადოებაში უნდა არსებობდეს გარკვეული ზომიერებით. უნდა აღინიშნოს, რომ სხვადასხვა დროის რელიგიური ლიდერები: მოსე, არისტოტელე, მუჰამედი, ლუთერი, ცვინგლი და განდი ცდილობდნენ აღმოეფხვრათ სოციალური უსამართლობა, რომელიც გამოწვეული იყო პროცენტის მუდმივი გადახდევინებით – აღნიშნავს პროფ. მ. ჩიქობავა.

გვსურს მსჯელობა გავაგრძელოთ შუა საუკუნეების მართმადიდებლური ეკონომიკური აზრის დახასიათებით. ძველ რუსულ მართლმადიდებლურ წყაროებში თავისი გამოხატულება ნახა მევახშეობის საკითხმა. რუსული ეკლესია გამოდიოდა პროცენტის გადახდევინების წინააღმდეგ. ეკლესია კრძალავდა ხუცესთა მევახშეობას (ამ მხრივ აღსანიშნავია ამბავი შჩილას შესახებ) ერისკაცებისაგან კი მოითხოვა არ აეღოთ მაღალი პროცენტი. შეიძლება გადახდევინება მსუბუქად. თუმცა, სიმსუბუქის გაგება თავისუბური იყო, 60-70% დაბალ პროცენტად ითვლებოდა.

XVI საუკუნეში რუსეთში მღვდელი სილვესტრის მიერ შექმნილ იქნა ნაწარმოები „დომოსტროი“. ამ თხზულებაში გადაჭრილია ნატურალური მეურნეობის პრობლემები. ამასთან, ასახვა ჰპოვა სასაქონლო წარმოების ზრდამ, რომელიც დამახასიათებელია XVI საუკუნისთვის, როდესაც ფართოვდებოდა შინაგანი ბაზარი და ვითარდებოდა საგარეო ვაჭრობა. „დომოსტროი“ მიუთითებს როგორც უნდა განაგონ მეურნეობა, შეინახონ მარაგები. საურველადაა მიჩნეული ნატურალური და ნახევრად ნატურალური ტიპის მეურნეობა, სადაც ყველა აუცილებელი მიიღებოდა საკუთარი მეურნეობიდან და არა შექმნით. ვისაც არა აქვს მამული ან სოფელი, ზამთრისთვის უნდა იყიდონ პური და პროდუქტები (ეს რაციონალური მოლოდინის თეორიის ჩანასახებია. ჯ.ხ.)

XVI საუკუნის შუახანებში რუსეთში მღვდელი ერმოლაი-ერაზმის მიერ შექმნილ იქნა საინტერესო თხზულება „პრავიტელნიცა“, რომელიც ავითარებდა რეფორმის გეგმას. წინადადებას იძლეოდა შეცვლილიყო საგადასახადო სისტემა, კანონით განსაზღვრულიყო საგლეხო ბეგარა და ა.შ. ერმოლაი-ერაზმიც ნატურალური მეურნეობის მომხრე იყო. ამიტომ, ის სიმდიდრეს განიხილავდა, როგორც სახმარ ღირებულებათა მასას. სიმდიდრის წყაროს იგი შრომაში ხედავდა და თვლიდა, რომ სახელმწიფოს სიმდიდრეს საფუძვლად უდევს გლეხების შრომა. ამიტომ ის წინადადებას იძლეოდა გაუმჯობესებულიყო გლეხების მატერიალური მდგომარეობა, მსხვილ ვაჭრობასა და მევახშეობას ერმოლაი-ერაზმი უარყოფითად ეკიდებოდა. იგი თვლიდა, რომ ვაჭრებისა და მევახშეების სიმდიდრე პირად შრომას კი არ ემყარება, არამედ სხვა ადამიანების მოტყუებას².

XVIII საუკუნეში საქართველოში საყურადღებო ეკონომიკური აზრი გამოთქვა დიდმა ქართველმა იგავთმწერალმა და პოლიტიკურმა მოღვაწემ, მართმადიდებელ-კათოლიკე მოაზროვნემ სულხან-საბა ორბელიანმა. მან თავის ნაშრომში „სიბრძნე სიცხრუისა“, დასვა მნიშვნელოვანი პრობლემა საკუთრების რაობის შესახებ.

ორბელიანის ერთ-ერთ არაკში – „ორი მდიდარი“³ ერთმანეთს დაპირისპირებულია ორი მდიდარი: ფულით, ძვირფასი განძეულობით მდიდარი და მარცვლეულით მდიდარი. ამ დაპირისპირებაში გამარჯვებული

¹ თოდუა გ., ეკონომიკურ მოძღვრებათა ისტორია, ნაწ. 1, თბ., 2004, გვ. 308.

² Итогрия экономической мысли, Под. Ред. И. Д. Удальцова и Ф. Я. Полянского, ч.1. М., 1961, стр.151.

³ სულხან-საბა ორბელიანი, სიბრძნე სიცხრუისა, თბ., 1970, გვ. 150-152.

გამოდის მარცვლეულით მდიდარი და მტკიცდება, რომ ნამდვილი და უფრო საქები სიმდიდრე სოფლის მეურნეობის პროდუქტებია. მეორე არაკში – „ორი ძმანი“,¹ ძმები ერთმანეთს პატივისცემას ცდილობენ იმით, რომ თითოეული თავის ორმოდან ხორბალს იღებს და მალვით მეორის ორმოში ყრის. როგორც ვხედავთ ორბელიანი სიმდიდრის წყაროს ეძებდა სოფლის მეურნეობაში. სიმდიდრის წყაროდ აღიარებდა წარმოების სფეროს – მიწათმოქმედებას და არა მიმოქცევის სფეროს ვაჭრობას. მისი აზრით, სიმდიდრე წარმოებაში იქმნება, პროდუქტი უკვე გაზრდილია ღირებულებაში, სანამ იგი მიმოქცევაში გადავიდოდეს.² ორბელიანი გამოდიოდა წრეგადასული მევახშეობის წინააღმდეგაც, მაგრამ სესხზე ზომიერი სარგებლის დაწესებას მიზანშეწონილად თვლიდა.³

ადრეულ პერიოდში გამოთქმული ეკონომიკური იდეები უდავოდ გამოსაყენებელია თანამედროვე საზოგადოებაში. დღესდღეისობით კვლავ აქტუალურია მევახშეობის პრობლემა „თანამედროვე გლობალური ეკონომიკურ კრიზისის საფუძველია ის, რომ არსებული სისტემა ეფუძნება მევახშეობას, სპეკულაციასა და სინარბეს, რაც საღვთო განგებულობის საწინააღმდეგოა“.⁴ გაჭირვებული ადამიანები, რომლებსაც შვილისათვის წამლის საყიდელი ფული არ გააჩნიათ, ბანკებიდან სესხს იღებენ და იპოთეკაში ბინას დებენ. სესხს ვეღარ ფარავენ და უბინაოდ რჩებიან. საჭიროა ამ საკითხებზე სახელმწიფოებრივი ზრუნვა.

თანამედროვე საქართველოში ფრიად მნიშვნელოვანი ეკონომიკური იდეები გააჩნია საქართველოს კათალიკოს პატრიარქ ილია II-ს. მისი სადღესასწაულო ეპისტოლეები მომწიფებული, აქტუალური პრობლემებით არის გაუღწეოილი. ილია II წუხილს გამოთქვამს მევახშეობის სავალალო შედეგებზე, დასაქმების პრობლემაზე და ა.შ. მისი თქმით „აუცილებელია სახელმწიფოს მხრიდან დახმარება სუბსიდიებისა და გრძელვადიანი კრედიტის სახით“. უწმინდესი და უნეტარესი მიიჩნევს, რომ „შედეგად იქნება საგადასახადო ამინისტიის გამოცხადება, რომელიც საქართველოში მოქმედ ყველა იურიდიულ და ფიზიკურ პირს გაანთავისუფლებს სანქცია-საურავებისაგან“. 2015 წლის საშობაო ეპისტოლეში ილია II მიუთითებს, რომ „მდგომარეობის გამოსწორება სამუშაო ადგილების შექმნასა და ანაზღაურების გაუმჯობესებას შეუძლია. თუ ეს განხორციელდა დიდად შეეწყობა ხელი... ცხოვრებას, ასე თუ ისე, ნორმალურ კალაპოტში ჩადგომას“.⁵ ილია II ქვეყნის ეკონომიკური კრიზისის დაძლევაში განსაკუთრებულ როლს ანიჭებს სოფლის მეურნეობას. იგი აღნიშნავს, რომ „საქართველო ყოველთვის იყო და კვლავაც უნდა გახდეს ვაზისა და ხორბლის ქვეყანა... ჩვენი წინაპრისათვის ღვინო და პური, გარდა თავისი ჩვეულებრივი მნიშვნელობისა, მაცხოვრის ხორცისა და სისხლის სიმბოლოს უკავშირდება და ამიტომაც ქართველ გლეხს მათდამი ყოველთვის განსაკუთრებული დამოკიდებულება ჰქონდა და განსაკუთრებულადაც უვლიდა; და ეს უნდა აღდგეს... ვფიქრობ ჩვენთან ეკოლოგიურად სუფთა და კონკურენტუნარიანი სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის წარმოების კარგი შესაძლებლობა გვაქვს და ამ სახით მსოფლიო ბაზარზე დამკვიდრების პრესპექტივაც“.⁶

აქტუალურია მდგრადი ეკონომიკის შემნის თემაც, რომ ექსტრემალურ სიტუაციებში (ომი, სტიქიური უბედურებები და ა.შ.) ქვეყანას შეეძლოს სხვებისაგან დამოუკიდებლად იარსებოს. ნათქვამია „სოფელი ღონიერია, თუ კაცი გონიერიაო“. ეს ანდაზაც შეიძლება გაზიარებულ იქნეს. საქართველო ხელსაყრელი ბუნებრივი კლიმატის ქვეყანაა. ზოგიერთი პროდუქტი (ლობიო, სიმინდი, მწვანელი) წელიწადში ორჯერ მოდის. კარგი გარჯით, საქართველოს აყვავება თავისუფლად შეიძლება.

¹ სულხან-საბა ორბელიანი, სიბრძნე სიცრუისა, თბ., 1970, გვ. 104.

² ხარიტონაშვილი ჯ., ეკონომიკურ მოძღვრებათა რეტროსპექტივა და თანამედროვე პრობლემები, ნაწ. 1, თბ., 1997, გვ. 76.

³ თოდუა გ., ეკონომიკურ მოძღვრებათა ისტორია, ნაწ. 1, გვ. 373.

⁴ ჩიქობავა მ., თანამედროვე მსოფლიო ეკონომიკური კრიზისი ქრისტიანული თვალთახედვით. VII სამეცნიერო კონფერენციის – „ქრისტიანობა და ეკონომიკა“ მოხსენებების კრებული, ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თსუ, 2010წ., 25 ანგარი, გვ. 176.

⁵ ილია II-ის 2015 წ. საშობაო ეპისტოლე, გაზ. „რეზონანსი“, 8. I, 2015, გვ. 5.

⁶ ილია II-ის 2009 წლის საშობაო ეპისტოლე, ჟ. „ეკონომიკა და ბიზნესი“, №1, 2009 წ., გვ. 17-18.

Jemal Kharitonashvili

Economic Views of the Early Christianity

R e s u m e

Christianity has emerged in Roman Empire. It originated from ancient times and played an important role in the history of middle ages.

Antique Christianity recognized that every person is equal before the God and that they should deserve bliss in the future life by their life on the Earth. Afterwards the church recognized private property. According to the theology and ecclesiastical lawyers (canonists) joint property is ideal one and at the same time private property is necessary as well. T. Akvineli agreed to the opinion that things belong to the God and people may have then in temporary possession. At the same time, he reckoned that private property is necessary for common good. Main part of T. Akvineli's doctrine is dedicated to the theory of fair prices. He argues that fair price shall be based on fair conditions.

Orthodox economic thinking of the middle ages depicts the issue of moneylenders. The Church prohibited moneylending for ecclesiastical and the secular people were not allowed to ask for high interest rates. Georgian thinker Sulkhan-Saba Orbeliani was against exorbitant moneylenders. He considered manufacturing and agriculture as the source of wealth and not the turnover or trade.

Nowadays, theologians express their concern regarding the issue of moneylending. The issue of sustainable economy is actual among them as well.

ძრისტიანობა და სოციალურ-ეკონომიკური ასპექტები, როგორც დემოგრაფიული ფონის განმსაზღვრელი ფაქტორი

სოციალურად ორიენტირებული ბაზრის ჩამოყალიბების პროცესში აუცილებელი ხდება მოსახლეობის ცხოვრების უზრუნველყოფის პირობების შესწავლა, რადგან ადამიანური რესურსის განვითარებაზე მნიშვნელოვანი ზეგავლენა უნდა მოახდინოს სოციალურმა ინვესტირებამ. ადამიანის ცხოვრების პირობებზე, როგორც სოციალური ინვესტირების ობიექტზე, ზეგავლენას ახდენს მრავალი ფაქტორი, რომელთაც გააჩნიათ როგორც სუბიექტური, ისე ობიექტური ხასიათი. ობიექტურ ფაქტორებს შეიძლება მივაკუთვნოთ რეგიონის განვითარების დონე, მეურნეობის სტრუქტურა, ბუნებრივი პირობები, მეურნეობის ახალი ფორმების დანერგვა და ა.შ.

ბაზარზე რეგიონის გამოჩენით ფორმირდება ახალი კრიტერიუმები, რომლებიც ამოაგდებენ საბაზრო ურთიერთობებიდან რომელიმე სუბიექტს, სახელდობრ რომელიმე სხვა რეგიონის ან ტერიტორიის ბაზრის მოცულობას. ცნობილია, რომ ბაზრის მოცულობა უწყვეტადაა დაკავშირებული საზოგადოებრივი შრომის სპეციალიზაციის ხარისხთან, ანუ შრომის დანაწილებასთან. რაც უფრო ღრმაა შრომის საზოგადოებრივი დანაწილება, მით უფრო ძლიერია ტერიტორიის მოცემულ ერთეულზე საწარმოებს შორის კოოპერაცია, მით უფრო ღრმაა ინტეგრაცია. რაც ნაკლებ მნიშვნელოვანია – სუბიექტური ფაქტორი. მაგალითად: სახელმწიფოს პოლიტიკა, მოსახლეობის სამეწარმეო აქტიურობა, რეფორმების გატარება, მიგრაციის შემცირება და ა.შ. შეიძლება ითქვას, რომ სუბიექტური ფაქტორები განსაზღვრავენ ობიექტური ფაქტორების ტენდენციის და სიჩქარეს.

ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი სპეციფიკური თავისებურება, რომელსაც პირდაპირი ზემოქმედება შეუძლია ადამიანური რესურსის განვითარებასა და შესაბამისად სოციალური ინვესტირების ეფექტურობაზე, არის სოციალურ-დემოგრაფიული პროცესები.

ისევე, როგორც ნებისმიერი რესურსი არის შეზღუდული, ადამიანის საარსებო საშუალებები შეზღუდულია და ობიექტურად არსებულ ეკონომიკურ ურთიერთობებსაც აქვს მატერიალური საფუძველი მოსახლეობის რიცხოვნობის დინამიკაში. ადამიანსა და ბუნებას შორის წინააღმდეგობები იწვევს ამ ურთიერთობებში ახალი მიმართულებების ძიებას. მოსახლეობის კვლავწარმოების დემოგრაფიული ასპექტი წარმოადგენს ადამიანური რესურსის საერთო მოცულობის, როგორც სოციალური ინვესტირების ბუნებრივ საზღვარს. აქ განსაკუთრებულ ადგილს იკავებს მოსახლეობის სქესობრივ-ასაკობრივი სტრუქტურა, როგორც მნიშვნელოვანი მახასიათებელი და ადამიანური რესურსის ხარისხობრივი და რაოდენობრივი ცვლილებების საფუძველი. თანამედროვე ცივილიზებული ქვეყნები ხასიათდება შობადობის შემცირებით, რასაც ობიექტური და სუბიექტური ფაქტორები განაპირობებენ¹. საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის ილია მეორის 2012 წლის სააღდგომო ეპისტოლეუს მოხედვით, რაც ოფიციალური წყაროებითაც დასტურდება, ყოველწლიურად 36000 აბორტი ფიქსირდება და 1400 მკვდრადშობილი ბავშვია, ხოლო 2015 წლის საშობაო ეპისტოლეში აღნიშნულია: „განა შეიძლება ბედნიერი იყოს ის ოჯახი, სადაც აბორტი კეთდება და უსუსური პატარა არსებების უღვთოდ დაჩეხილი სხეულების აჩრდილები დადიან? და როგორი საშინელებაა იმის წარმოდგენაც კი, რომ ყოველ წელს არაოფიციალური მონაცემებით მილიონამდე აბორტი კეთდება საქართველოში და ამის შემჩრებელი ჯერჯერობით არავის არის. შეიძლება ოჯახი იყოს ბედნიერი, სადაც სუროგატი დედის მიერ დაბადებული ბავშვი იზრდება? ეს პატარა ხომ თავიდანვე გაწირეს უსიყვარულობისათვის, მიუსაფრობისა და მარტოობისათვის. იგი კეთილდღეობაშიც რომ გაიზარდოს, მუცლადყოფნის პერიოდის ამ სიმძიმეს ვერაფერი შეცვლის და ეს აუცილებლად იჩენს თავს ზრდასრულ ასაკში. პრობლემური იქნებიან ის ბავშვებიც, რომ-

¹ ჯანელიძე ნ., სოციალური ინვესტირების თანამედროვე ფორმები საქართველოში, ქუთაისი, 2013, გვ. 70-71.

ლებიც ხელოვნური განაყოფიერებით დაიბადნენ და მათი სიცოცხლე მრავალი ემბრიონის განადგურების შედეგად განვითარდა“, რის შედეგსაც სავარაუდოდ საზოგადოება უახლოეს ათწლეულებში მიიღებს.¹

ზემოთ აღნიშნული ფაქტი მნიშვნელოვან ზეგავლენას ახდენს შრომისუნარიანი ასაკის მოსახლეობის როცხოვნობის დინამიკაზე. მაგალითად, საქართველოს შრომისუნარიანი მოსახლეობის რიცხოვნობა სტატისტიკის ეროვნული სამსახურების მონაცემების მოხელვით შეადგენდა (ათასი კაცი) 2001 წ. – 2919,9; 2002წ. – 2797; 2009 წ. – 3004,8; 2010 წ. – 3058; 2011 წ. – 3099,3; 2012 წ. – 2995,5; 2013 წ. – 2668,9; 2014 წ. – 2965,9. როგორც ვხედავთ, ბოლოპერიოდი წლის მონაცემებით, მოსახლეობის შრომისუნარიანი ნაწილის რიცხოვნობა თითქმის არ შეცვლილა. შრომისუნარიანი (15-60 წ. ქალი, 65 წ. მამაკაცი) მოსახლეობის ხვედრითი წილი მოსახლეობის საერთო რაოდენობაში შეადგენდა 2001 წ. – 66,3%-ს; 2002 წ. – 64%-ს, 2009 წ. – 68,5%, 2010 წ. – 68,9%-ს, 2011 წ. – 69,35%-ს, 2012 წ. – 66,6%; 2013 წ. – 59,52%; 2014 წ. – 60,46%.²

მოცემულ სიტუაციას აქვს ორმაგი მნიშვნელობა: ერთი მხრივ, შრომისუნარიანი მოსახლეობის რიცხოვნობის გაზრდა ემსახურება ეკონომიკური განვითარების პოტენციალის გაზრდას და მეორე მხრივ, ეკონომიკის განვითარებლობის შემთხვევაში, მან შეიძლება ძლიერი ზეგავლენა მოახდინოს შრომის ბაზარზე. 2001 წელს 50 წლის და მეტის იყო 1218,7 ათასი კაცი, 2011 წელს -1201,9 ათასი. შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ ადამიანური კაპიტალი ჩვენს ქვეყანაში ჯერ-ჯერობით არის სტაბილური, მაშინ როცა მსოფლიოს ბევრ ქვეყანაში აქტიურად მომდინარეობს „მოსახლეობის დაბერების“ პროცესი, რაც უარყოფით გავლენას ახდენს მათი ქვეყნის შრომითი პოტენციალის მოცულობაზე.³

მოსახლეობის, როგორც სოციალური ინვესტირების ობიექტის აღწარმოება ბევრად დადამოკიდებული ოჯახის აღწარმოებაზე, პირდაპირ ოჯახის რეპროდუქტიულობაზე. საერთოდ, ოჯახი არის ერის, სახელმწიფოს, საზოგადოების მთავარი ქვაკუთხედი. იგი პატარა სახელმწიფოა, ქრისტიანული გაგებით კი „მცირე ეკლესია“, ძლიერი და კარგი ოჯახი ქვეყნის გადარჩენის გარანტიაა. „ქრისტიანული ოჯახი უფლის სავანეა, უფლის ბაღია, რომელშიც ცოლსაც და ქმარსაც დაედგინათ მუშაკობა ღვთის სადიდებლად“.⁴ ცალკეულ ქვეყნებში მოსახლეობის ფორმირების პროცესები გარკვეული კანონზომიერებებით და ტენდენციებით ხასიათდება. საქართველოში, როგორც ძლიერ მართლმადიდებლურ ქვეყანაში, შობადობის ზრდის ტენდენციაზე მნიშვნელოვანი ზეგავლენა, ჩვენი აზრით, მოახდინა კათოლიკოს-პატრიარქის, მცხეთა-თბილისის მთავარეპისკოპოსის, ბიჭვინთისა და ცხუმ-აფხაზეთის მიტროპოლიტის, უწმინდესი და უნეტარესის ილია მეორის 2007 წლის გადაწყვეტილებამ მესამე და შემდგომი შვილების მონათვლის შესახებ,⁵ „ეკონომიკურად მძიმე ვითარების მიუხედავად ოჯახებმა, რომლებმაც ოთხი დამეტი შვილი შესძინეს ქვეყანას, განსაკუთრებით არიან „შევედრებულ უფალთან და დაჯილდოვებულ არიან პატრიარქის სიგელით“.⁶ ჩვენს ქვეყანაში გამოკვეთილად მაღალია შობადობის მაჩვენებელი 20-24 წლის ასაკში. რასაც ვერ ვიტყვით მსოფლიოს ბევრ განვითარებულ ქვეყანაზე. მაგალითად, იაპონიაში და სამხრეთ კორეაში დაქორწინებას წყვილები წყვეტენ 25 წლის შემდეგ, როცა მაღალია მათი მატერიალური ბაზისი და შესაძლებლობა აქვთ დაგროვილი კაპიტალით უზრუნველყონ შვილების მომავალი. იმ ასაკობრივ ჯგუფში (20-24წ), სადაც შობადობის მაჩვენებელი მაღალია, აქტიური მოსახლეობის დასაქმების დონე შეადგენს: 2007 წელს 31,1%; 2008 წელს – 33,9%; 2009 წელს – 33,5%; 2010 წელს 37,0%-ს 2013 წელს – 33,8%-ს. მოცემული შედეგებიდან აშკარად ჩანს, რომ განვითარება სოციალური ინვესტირების გარეშე ძალზედ რთული იქნება. ცხოვრების პირობების გაუმჯობესების გარეშე შეუძლებლად მიგვაჩნია დემოგრაფიული ზრდა. სავარაუდოა, რომ 20-24 წლის ახალგაზრდე-

¹ საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის, უწმინდესის და უნეტარესის ილია მეორის 2015 წლის საშობაო ეპისტოლე.

² www.geostat.ge

³ ჯანელიძე ნ., სოციალური ინვესტირების თანამედროვე ფორმები საქართველოში, ქუთაისი, 2013, გვ. 72.

⁴ საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის, უწმინდესის და უნეტარესის ილია მეორის 2015 წლის საშობაო ეპისტოლე.

⁵ ჯანელიძე ნ., სოციალური ინვესტირების თანამედროვე ფორმები საქართველოში, ქუთაისი, 2013, გვ. 74.

⁶ საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის, უწმინდესის და უნეტარესის ილია მეორის 2015 წლის საშობაო ეპისტოლე.

ბის ოჯახის კეთილდღეობისათვის ზრუნვა, კიდევ ერთ ქართულ „ფენომენთანა“ დაკავშირებული. დასაქმების დონე 40-59 წლის ადამიანებისათვის საშუალოდ 70-74%-ის ფარგლებში მერყეობს, სწორედ ისინი კისრულობენ ოჯახზე ზრუნვას.¹

თანამედროვე მსოფლიოში ოჯახურ ფასეულობებს ენაცვლება მხარეთა მერკანტილური ინტერესები. ეგრეთ წოდებული მხარეთა პარტნიორული ურთიერთობები, რომელსაც თან სდევს გარეშე თანაცხოვრების სხვადასხვა ფორმები. მეცნიერულ-ტექნიკურმა წინსვლამ კი ისეთი მძიმე ეთიკური საკითხები დააყენა დღის წესრიგში, როგორც მანამდე არ სმენოდა კაცობრიობას: ხელოვნური განაყოფიერება, სინჯარაში ჩასახული ბავშვები, სუროგატი დედები, გენების შერწყმა, კლონირება და ა.შ. უფალი ეუბნება მოსეს: „მე ვკლავ და მე ვაცოცხლებ“ (II რჯ. 32.39), იობის წიგნშიც იგივე აზრია: „სიცოცხლე უფალმა მომცა, უფალმა წაიღო“ (იობი 1.21).

ოჯახის დაგეგმარებაში მნიშვნელოვან ელემენტს წარმოადგენს არჩევანი ბავშვთა რაოდენობასა და მათ განათლების დონეს შორის. თეორიულად ცნობილია, რომ ბავშვთა შენახვის (მოვლის)თუნდაც მცირედით გაძვირებას შეუძლია გამოიწვიოს მულტიპლიკაციური პროცესი და მიგვიყვანოს შობადობის მკვეთრ შემცირებასთან. ამიტომ ეკონომიკის კრიზისი მოსახლეობის შობადობის შემცირების ერთ-ერთი მიზეზია. თუმცა ეკონომიკურ ზრდას, რომელიც ამაღლებს განათლების მიცემის ნორმებს და ამით ასტიმულირებს მოთხოვნას ბავშვთა განვითარების ხარისხზე, ასევე შეუძლია კიდევ, შეაფერხოს მოთხოვნა მათ რაოდენობაზე. სწორედ ეს ორი ფაქტორი უდევს საფუძვლად ოჯახის მკვეთრ შემცირებას ინდუსტრიულად განვითარებულ ქვეყნებში. აქედან გამომდინარე, სოციალური ინვესტირების პროცესში აუცილებელია საშუალო სუბსტანციის შემოსავლების ამაღლების აუცილებლობისა და ამ ამაღლებით გამოწვეული შობადობის დაქვეითებას შორის წინააღმდეგობების გათვალისწინება. მოცემული წინააღმდეგობების გადაწყვეტა დევს მიზნობრივი სამოტივაციო ღონისძიებების სისტემაში, რომელიც ითვალისწინებს ახალგაზრდა ოჯახების მატერიალურ მდგომარეობას, ბავშვიანი ქალებისათვის სოციალური დახმარების გადიდებას.²

2014 წლის 1 ივნისიდან დაიწყო მიზნობრივი სახელმწიფო პროგრამა.იმ რეგიონებში, სადაც დემოგრაფიული მაჩვენებლების ბალანსი უარყოფითია, (აღნიშნულ რეგიონებს მიეკუთვნება: რაჭა-ლეჩხუმ-ქვემო სვანეთი; გურია; სამეგრელო-ზემო სვანეთი; იმერეთი; კახეთი; მცხეთა-მთიანეთი) პროგრამით ყოველ დაბადებულ მესამე და მომდევნო ბავშვზე ბარში 150 ლარი, ხოლო მთაში – 200 ლარი ფინანსური დახმარება გაიცემა ყოველთვიურად, რაც ამ ბავშვებს გაყვება ორი წლის ასაკამდე. პროგრამით ისარგებლა 1652 ბავშვმა, დაიხარჯა 260550 ლარი. ამავე წლის 1 იანვრიდან შრომის კოდექსში შესული ცვლილებების შესაბამისად, გაიზარდა დეკრეტული შვებულების ანაზღაურება და ხანგრძლივობა. შვებულება შეადგენს 733 კალენდარულ დღეს, ხოლო გაცემული ფულადი დახმარების ოდენობა 1000 ლარს, ნაცვლად 600 ლარისა³.

ადამიანური რესურსის განვითარების კონცეფციის თანახმად, მოსახლეობის ოპტიმალური რაოდენობის გამოსავლენად საჭიროა რამდენიმე კრიტერიუმის გათვალისწინება. პირველ რიგში მოსახლეობის რაოდენობის ოპტიმიზაცია ფერტილობის ასაკის ქალთა და დაბადებულთა რაოდენობას შორის თანაფარდობის მაჩვენებლის დონესთანა დაკავშირებული. 2005 წლისათვის ბუნებრივი მატება შეადგენდა 1,3 პრომილეს, შობადობის კოეფიციენტი – 10,7-ს; 2010 წელს ბუნებრივი მატება -3,3 პრომილე, ხოლო შობადობის კოეფიციენტი-14,1; 2013 შობადობის კოეფიციენტი – 1,72. თუ დაბადებულთა რიცხოვნობას დედის ასაკის ჭრილში განვიხილავთ, 2010 წელს დაბადებულთა რაოდენობის 35,4% – 20-24 წლის, ხოლო – 27,9% 25-29 წლის დედებზე მოდის, რაც საერთო ცოცხლად დაბადების 63,3%-ს შეადგენს. დედის საშუალო ასაკი პირველი ბავშვის ცოცხლად დაბადებისას 2010 წლის შედეგების შესაბამისად 23,8 წელს შეადგენს, რაც წინა

¹ ჯანელიძე ნ., სოციალური ინვესტირების თანამედროვე ფორმები საქართველოში, ქუთაისი, 2013, გვ. 74.

² იქვე, გვ. 75.

³ ჯანელიძე ნ., სოციალური ინფრასტრუქტურის პრიორიტეტები-გონივრული ინვესტიცია ჯანდაცვაში, სამეცნიერო პრაქტიკული ჟურნალი „ეკონომიკური პროფილი“, №15, 2015, თებერვალი, გვ. 8.

წლის ანალოგიურ მაჩვენებელთან შედარებით 0,3 ერთეულით მაღალია¹. უნდა აღინიშნოს ის ფაქტიც, რომ ზოგიერთი უცხოელი მეცნიერი მოსახლეობის ოპტიმალური რაოდენობის ერთ-ერთ კრიტერიუმად გარემოს დაცვას მიიჩნევს. ამ მოსაზრებას, რა თქმა უნდა, აქვს საფუძველი. სახელმწიფოს მხრიდან აუცილებელია გატარებულ იქნას სერიოზული ბუნებისდამცველი ღონისძიებები, რადგან ბუნება თავად უზრუნველყოფს ადამიანის სიცოცხლის პირობებს. მოსახლეობის რაოდენობაზე გავლენას ახდენს მიგრაციული პროცესიც. მოსახლეობის რაოდენობის ყოველწლიური რაოდენობის გაანგარიშებაში მნიშვნელოვანია მოსახლეობის ბუნებრივი მატების მონაცემები (განსხვავება შობადობასა და გარდაცვალებას შორის).

2010 წელს საქართველოში დაფიქსირდა მოსახლეობის 15-ათასიანი ბუნებრივი მატება. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური ქვეყანაში მიგრაციული საღლოს შესაფასებლად იყენებს საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს მონაცემებს სახელმწიფოს საზღვრის გადამკვეთთა შესახებ, სადაც ასახულია ქვეყანაში წლის განმავლობაში შემოსულთა და გასულთა რიცხოვნობა მოქალაქეობის მიხედვით.

ადამიანური კაპიტალის ფორმირების პროცესის განმსაზღვრელი ძირითადი ინდიკატორია მოსახლეობის ცხოვრების დონე. მოსახლეობის ცხოვრების დონის გაუმჯობესების მნიშვნელოვან პარამეტრს წარმოადგენს ფულადი შემოსავლების რეალური ზრდა². მოსახლეობის ფულადი შემოსავლების ზრდის მიუხედავად ეკონომიკური მდგომარეობა და საარსებო მინიმუმი ვერ აღწევს სასურველ მაჩვენებელს.

ქვეყნის მოსახლეობის დიდ ნაწილს წარმოადგენს ადამიანები, რომლებსაც სახელმწიფო სოციალური დაცვა სჭირდება. სოციალური დაცვა ფართო გაგებით ნიშნავს ადამიანის სოციალურ-ეკონომიკური უფლებების და გარანტიების უზრუნველყოფის საზოგადოებრივ ურთიერთობათა სისტემას, რაც დამოკიდებული არაა მის ეროვნებაზე, სქესზე, საცხოვრებელ ადგილზე, ასაკსა და სხვა ობიექტურ გარემოებებზე. ესაა მოსახლეობასთან სახელმწიფოს ურთიერთობის უმნიშვნელოვანესი ფუნქცია ნებისმიერ დროს-როგორც ეკონომიკის ნორმალურად განვითარების პირობებზე, ისე კრიზისის დროსაც, მაგრამ ამ ბოლო შემთხვევაში მისი მნიშვნელობა, მკვეთრად უნდა მატულობდეს. ამ განმარტებიდან გამომდინარე, სოციალური დაცვის ობიექტად პირველ რიგში გვევლინება მოსახლეობის ის ფენები, რომლებიც მძიმე ცხოვრებისეულ პირობებში აღმოჩნდნენ, განსაკუთრებულად კი მისი სოციალურად სუსტი ჯგუფები, რომლებსაც თავისი ძალებით აღარ შეუძლიათ საკუთარი მატერიალური მდგომარეობის შენარჩუნება (ხანდაძმულები, უნარშეზღუდულები, ბავშვები, უმუშევრები, იძულებით მიგრანტები და სხვა). გარდა ამისა შეიძლება სიღარიბე არსებობდეს დაბალი ანაზღაურების გამო, რომლებიც ცხოვრებისათვის საჭირო ხარჯებს ვერ წვდებიან. ამ შემთხვევაში მთავარი დონორია სოციალურად ორიენტირებული სახელმწიფო, რომელიც მოვალეა ამოქმედოს რისკების შემცირებისა და არასასურველი კოლიზიების შერბილების მექანიზმი. სოციალური დაცვის მოდელის შერჩევა დამოკიდებულია, უპირველეს ყოვლისა, მთლიანად სახელმწიფოს პოლიტიკის მიზანდასახულობაზე. საზოგადოება ან ისე წარმართავს ეკონომიკას, რომ ძირითადი შემოსავლები (ხელფასი, მეწარმეობიდან მიღებული შემოსავალი, განვითარებული სოციალური ტრანსფერტები) საკმარისი იქნება ოჯახის თვითუზრუნველყოფისათვის დასოციალური დახმარება მხოლოდ კრიზისულ პირობებში დაჭირდება ცხოვრების გართულებული პირობების მქონე ადამიანთა გარკვეულ ვიწრო ჯგუფებს, ან მაკროპოლიტიკა აწყობილია შემოსავლის დაბალი დონის გათვალისწინებით, რომელიც საკმარისი არაა ტიპური მომხმარებლისთვის და ოჯახების გადასარჩენად საჭიროა სახელმწიფოს ძლიერი მხარდაჭერა არა მარტო ექსტრემალურ, არამედ ჩვეულებრივ პირობებში, თანაც არა ცალკეული ჯგუფებისათვის, არამედ მოსახლეობის ერთობ მნიშვნელოვანი ნაწილისათვის. საქართველოსთვის მნიშვნელოვანია სოციალური დაცვის გამოყენებული რესურსების მოცულობები.³

¹ www.geostat.ge

² ჯანელიძე ნ., სოციალური ინვესტირების თანამედროვე ფორმები საქართველოში, ქუთაისი, 2013, გვ. 78.

³ იქვე, გვ. 84-86.

2013 წელს 8000-ით გაიზარდა პენსიის მიმღებთა რაოდენობა, რაც სიცოცხლის საშუალო ხანგრძლივობის ზრდით არის გამოწვეული, პენსიის მიმღებთა რაოდენობა შეადგენს 697240 პირს და ყოველთვიურად გაიცემა 105 539 429 ლარი.

მიუხედავად იმისა, რომ ბოლო ორი ათწლეულის განმავლობაში საქართველოში გაუმჯობესდა სიცოცხლის მოსალოდნელი ხანგრძლივობის და დედათა და ბავშვთა ჯანმრთელობის მონაცემები, 2012 წლისთვის ქვეყანაში ავადობის და სიკვდილიანობის დონე კვლავ მაღალი იყო და მნიშვნელოვნად აღემატებოდა ევროპის განვითარებული ქვეყნების ანალოგიურ მაჩვენებელს. 2013 წელს საქართველოში ჩვილ ბავშვთა სიკვდილიანობის მაჩვენებელი (12/1000 ცოცხალშობილზე) მნიშვნელოვნად აღემატებოდა ევროპის განვითარებული ქვეყნების საშუალო მაჩვენებელს (7/1000). ეს ფაქტი ჯანდაცვის სისტემაში არსებულ პრობლემებზე მიუთითებს და საქართველოს მთავრობის მხრიდან დაუყოვნებელი ღონისძიებების გატარებას მოითხოვს. თუმცა აღნიშნული მაჩვენებელი 2002-2013 წლების მონაცემების მიხედვით მნიშვნელოვნად შემცირებულია და კლების ტენდენციით ხასიათდება 22/1000 მკვეთრად გაუმჯობესებულია.¹

მიუხედავად სახელმწიფოს ბოლოდროინდელი სოციალურად ორიენტირებული პოლიტიკის გაძლიერებისა, პრობლემები კვლავ რჩება ქვეყანაში. სოციალურად დაუცველი მოსახლეობის რაოდენობა, იძულებით გადაადგილებულ პირთა რაოდენობა, იპოთეკართა მაღალი წილი ქვეყნის მოსახლეობის რაოდენობასთან, უმუშევრობის დონე, ინფლაციის არასტაბილური და არასაიმედო პროგნოზირებადობა, შეზღუდული შესაძლებლობის პირთა ნაკლებად ადაპტირებული გარემო (მათ შორის 10000 ბავშვი), პოლიტიკური არასტაბილურობა, არცთუ ისე მომზიდველი საინვესტიციო გარემო, აუთენტიკური ბუნებრივი რესურსები, ყოველივე ზემოთ ჩამოთვლილი უარყოფითად აისახება მოსახლეობის ჯანმრთელობაზე, როგორც ფიზიკურ, ასევე ფსიქოლოგიურ მხარეზე, რაც ცხადია უარყოფითად მოქმედებს მოსახლეობის დემოგრაფიულ ფონზე, ბუნებრივ მატებაზე.

ყველა დროში ქრისტიანობას თავისი გამოწვევები ჰქონდა, მაგრამ თანამედროვე პოსტმოდერნისტული ეპოქა გამორჩეულია მეგა-გამოწვევებით. ადამიანებისთვის მთავარი გახდა მატერიალური ღირებულებები, მეცნიერულ-ტექნოლოგიური მიღწევები, ყოველდღიურ ცხოვრებაში სწორედ ამ შეცვლილმა პრიორიტეტებმა შეუმჩნევლად გაუდგა ფესვი ქრისტეს მცნებათა დარღვევას და ზოგიერთ შემთხვევაში გაუკუღმართებულ გაგებასაც. გაჩნდა ტერმინები, როგორიცაა „მარხვით მორწმუნენი“ და უბრალოდ მორწმუნენი. კათოლიკოს-პატრიარქი ილია მეორე კიდევ ერთხელ შეგვანსნებს: „ამქვეყნიური ჩვენი ყოფა დროებითია და მსწრაფლ წარმატებული. დრო კი, რომელშიც ვცხოვრობთ წრიულია, განმეორებადი, და ამავე დროს სწორხაზოვანი, მიემართება დასაწყისიდან დასასრულისკენ. ამასთან, სხვადასხვა ქმნილებისათვის ყოფის ხანგრძლივობა სხვადასხვანაირია: ზოგისათვის – რამდენიმე საათი – რამდენიმე დღე, სხვისთვის – წლები, საუკუნეები და საერთოდაც ათასწლეულები“.²

¹ ჯანელიძე ნ., სოციალური ინფრასტრუქტურის პრიორიტეტები-გონივრული ინვესტიცია ჯანდაცვაში, სამეცნიერო პრაქტიკული ჟურნალი „ეკონომიკური პროფილი“, №15, 2015, თებერვალი, გვ. 8.

² საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის, უწმინდესის და უნეტარესის ილია მეორის 2015 წლის საშობაო ეპისტოლე.

Natela Dzanelidze

Christianity and Socio-economic Aspects, as a Determining Factor of the Demographic

R e s u m e

As any resource is limited, resources for human existence are limited too and objectively economic relations have the material basis of the population dynamics. Contradictions in the relations between man and nature leads to the search for the new directions in these relations. The demographic aspects of the human resources in the total volume of the population's reproduction represents a natural boundary of social investment. Here the sex-age structure of the population has an important place as a significant feature of the qualitative and quantitative basic changes of the human resources. The modern civilized countries are characterized by the decline of the birth rate, which is caused by objective and subjective factors.

Payback of population, as the object of social investment depends on the family reproduction. Generally, family is the cornerstone of the nation, state, society. It is a small state, from the Christian point of view it is a small church, and a good and strong family is the guarantee for the survival of the family. Christian family is a mansion of the Lord, the Lord's garden, in which the wife and the husband have to work for the God's glory.

In our opinion, in Georgia, as in a strong Orthodox country, the decision of Catholicos-Patriarch of All Georgia, the Archbishop of Mtskheta-Tbilisi and Metropolitan bishop of Abkhazia and Bichvinta, His Holiness and Beatitude Ilia II in 2007 to be the godfather of every third and the subsequent child in the family had significant impact on the tendency of birth rate increase in the country. Despite the hard economic conditions, many families decided to have more than four children and they are "entreated or prayed by Lord" and are awarded with the deed by the Patriarch.

In all ages Christianity had its challenges, but the postmodern era is characterized by mega-challenges. Material values, scientific and technological achievements have become the most important things for the people. In everyday life these values replaced the priorities essential for Christianity.

Business and Christian Faith: a Contradiction?

Werner von Siemens, founder of the world famous German Siemens group, wrote in his “Memoirs” (1892): “... When at the age of 17 years, I went to Berlin, I did not possess anything – except my hands, my brain, and my dream... It was the dream of a company which, due to creative inventions and entrepreneurial vision, contributes to increasing knowledge and welfare of humanity, and which, according to my definite conviction, is economically efficient, particularly in this very combination. It was the dream of a company which meets the twofold responsibility of the entrepreneur: the one towards himself and his employees, and – not less – the one towards the world to surround him”.

This citation reflects the passion of a young entrepreneur who was committed to find a balance between the company’s success, the workers’ needs, and the environmental and societal stability – a triangle of priorities which we would call today the “Corporate Social Responsibility” (CSR). In other words, CSR faces the challenge of overcoming the frequent conflict between profitability and responsibility of a company, or between its economic value and its ethical values, or finally between the business performance and moral principles.

CSR is neither a social romanticism nor a nostalgic feeling, but a strict corporate policy which has to meet these 2 basic issues: “business performance” and “moral principles”. First, I turn to the business performance requirement.

Business performance

A business performance strategy comprises

- (1) an efficiency principle and
- (2) the principle of a financial return.

The efficiency of a firm is dedicated to the careful use of scarce, limited resources, whether it be material resources (raw material, machine capacity, etc.) or immaterial ones (skills, know-how, rights, etc.). The elementary economizing function of management has to follow an obvious rationality principle, which can be described in two alternate versions: either obtain a maximum result with a given input of resources, or realize a desired result with a minimum input of resources. An example of the first version: a marketing manager who is given a limited advertising budget tries to make the best of it in terms of sales; and an example of the latter version: the production manager of a company looks for minimizing the energy consumption concerning the workload of the next shift.

Furthermore, the company is committed to a financial return on the invested capital. In the long run, the owner of the firm expects at least a free of risk return on equity. If this expectation is not fulfilled, the business has not been worth the owner’s while. But in the short run, an additional premium on the basic return is necessary accounting for risks which are due to the unpredictability of the future: New competitors entering the market, a new technology rendering the old one obsolete, management mistakes, and other threats might endanger the business overnight. This uncertainty requires the continuous controlling of the business units: either strengthening and funding a critical field or, in the worst case, divesting and closing a threatened division, whereas postponing a business unit’s crisis may ruin the whole company.

The Bible supports business performance

A Christian view of the business is based on the Bible, which is the reliable message about God’s perspective for humanity and for the individual. In many situations Christian business ethics is compatible with secular ethics. On the other hand, biblical ethics is also to the benefit of non-believers, as Günter Rohrmoser, a German social philosopher has put it: “On the basis of the Ten Commandments believers and non believers can fruitfully work together”: Because no one likes to be betrayed, it is to one’s best to be honest and, hence, to be trustworthy to others.

The Bible holds an ambivalent position towards the economy. On one hand, it supports business performance, but on the other hand it warns of dangers in the business world. First, I deal with the positive aspect. The Bible supports business performance, which means both that it appreciates efficiency and that it welcomes striving for a financial return.

Efficiency, the careful use of scarce resources, is underlined in the Bible by the mandate God gave to men after the creation: “He (God) put him (Adam) in the garden of Eden to work it and to take care of it” (Genesis 2:15). This imperative which, by the way, is a commandment, not only a recommendation, comprises on one hand the rationale of efficiency, productivity, creativity, development, and so on (to work it) and on the other hand the idea of environmental orientation (to take care of it). In other words: generating output with a minimum of inputs (efficiency) is linked to the responsibility for the environment (sustainability). Similarly, the order “. . . fill the earth and subdue it . . .!” (Genesis 1:28) points out the compatibility of growth and wealth with the use - not the predatory exploitation - of natural resources, of renewable energies, etc. Economical as well as ecological responsibility is part of the efficiency principle.

One could find many references in the Proverbs of the Old Testament emphasizing the Bible’s estimation of an efficiency behavior. As one under many other examples, the verse in Proverbs 24:3f. may be cited: “By wisdom a house is built, . . . through knowledge its rooms are filled with rare and beautiful treasures . . .”. Doing one’s job, both in professional management and in individual duties, with rational know-how and responsible commitment, promises welfare and well-being. The narration of Joseph, Vice Pharaoh in Egypt (Genesis 41ff.), is another exciting example of prudent efficiency capabilities: Joseph served to his country with an outstanding economizing management of the famine in Egypt by stocking the harvest of the 7 rich years and anticipating the scarcity of the 7 years of hunger to come.

At first glance, it may be surprising that the Bible is welcoming business performance, not only in terms of estimating efficiency, but even in terms of supporting the pursuit of financial return. Various biblical parables, i.e. illustrations from the everyday life, are related to an economic background. One striking example refers to the “Parable of the pounds” (Luke 19:11ff.), which reads, in the business language of today: A financier commits an amount of capital to his managers to look for investments with a best possible return concerning e.g. market opportunities, future-oriented technologies, strong competitive positions, etc. In fact, business commitment in this parable is used as a model for dedication and faithfulness in a faith-driven life. But though the business world of the parable (with terms like “merchant”, “value”, “bargain”, “profit”, “return”, etc.) is primarily used to illustrate basics of faith, the economic everyday life is seen as a self-evident comparison. If Jesus had had serious reservations against the business world per se, he would have used another parable background, for instance from the agricultural life (which he has done indeed in other circumstances).

The Bible warns of dangers in the business world

But on the other hand, the Bible also warns of dangers in the business world. Though the Bible has a basically positive estimation of business, it is yet aware of dangers of ethical misconduct. For example, a company with a strong ethical orientation might be submitted to hard pressure from unscrupulous competitors who impede its survival in the market. Another source of danger is the fascination of money, of fortune, and wealth.

The ethical misconduct refers to 3 major cases: violating the ethical principles of

- honesty,
- fairness, and
- responsibility.

Honesty, reliability, or integrity are clear Christian values which are addressed in many applications throughout the Bible. The most well-known references are the orders “You shall not steal” and “You shall not bear false witness” which are part of the Ten Commandments (Exodus 20:15f.).

Fairness has a twofold meaning: appropriateness, convenience, adequacy on one hand, and thoughtfulness, generosity, respect on the other hand. One encounters the first meaning in a verse that applies to the relations between employer and employees: “Masters, treat your slaves justly and fairly . . .” (Colossians 4:1): “fair” is understood as regarding the interests of the company as well those of the workers, for instance a pay which is neither too low nor too high, but one that is appropriate to both partners.

Another instructive reference concerns the Old Testament jubilee according to which the real estate property had to be given back all 49 years to the original owner family. The following citation refers to the question: What is the fair price for buying or selling a piece of land, e.g. a field, throughout this 49 years period? “And if you sell to your neighbor or buy from your neighbor, you shall not wrong one another. According to the number of years after the jubilee, you shall buy from your neighbor, and according to the number of years for crops he shall sell to you. If the years are many, you shall increase the price, and if the years are few, you shall diminish the price, for it is the number of crops that he is selling to you.” (Leviticus 25:14-16). One could call this price recommendation a dynamic real estate assessment: Not a static, historical price is fair, but one that regards the potential of possible harvests in the years to come until the next jubilee date; a long horizon up to the next jubilee would increase the appropriate price, a short horizon would decrease it. Also today, we feel this assessment to be convincing and comprehensible, in short: fair.

The second understanding of fairness which is thoughtfulness, may be found in Leviticus 23: 22: “And when you reap the harvest of your land, you shall not reap your field to its very border, nor shall you gather the gleanings after your harvest; you shall leave them for the poor and for the stranger. . .”. This is fairness in the sense of generosity.

Responsibility, the third value, has to be balanced against thoughtfulness: On one hand the courtesy towards the one who needs help, reflects fairness, but on the other hand an individual has to help himself which means personal responsibility. Two citations might support the importance of personal responsibility: “. . . we worked night and day that we might not burden any of you . . .” (1 Thessalonians 2:9), and: “We exhort you, . . . to work with your hands, . . . so that you . . . be dependent on nobody” (1 Thessalonians 4:10ff.). A key element in a market economy order is the principle of “no bailout”, i.e. the one who acts is accountable for the impact of his acts.

Conflicts between business and faith?

Referring to the title question (what about a contradiction between business and Christian faith?) one has to admit: at short term, there might often occur a conflict between money and morality, mainly due to the pressure of unscrupulous competitors who do not care of values. But at long term, ethics and faith strengthen a stable market standing, a strong customer reputation, and a solid company goodwill due to a values-based behavior - think for instance of the encouraging impact of meeting deadlines, of tax legality, of quality guaranty, etc.

How to overcome conflicts between business performance and faith? The Bible supports the personal orientation: “Whatever you do, work it with all your heart, as working for the Lord, not for men!” (Colossians 3:23). The major motivators of such a value system are neither materialist, as e.g. income or career, nor postmaterialist, such as esteem or self-actualization, but a faith-based conviction beyond those incentives, as working for men, whether it be the employer, the customer, the employee, etc. The commitment to the ultimate authority is the key to a consequent value setting.

Economic strength: empirical evidence of Christian-based standards

The economic and business history in past and present offers striking examples supporting the empirical evidence of moral, Christian-based standards driving both the stability of an economic system and the profitability of a company, i.e. encouraging cases of macroeconomic as well as microeconomic successful results. Many investigations on ethic-based economic performance have been carried out, under which the approach of Max Weber (1905) has great importance up to now: It traces back the continuous strength of Western economies (such as West

Europe, the English speaking world, etc.) since the 17th century to their Christian roots, in particular based on Calvinism (the protestant Reformation movement initiated by Johannes Calvin). Recent studies emphasize the economic impact of the Christian faith on societies, e.g. concerning health savings (due to less illness-based absenteeism), fiscal benefits (due to less shadow economy and less tax fraud), and development of education and literacy (for instance the commitment of Christian missions to alphabetization).

As a remarkable company case one could mention the example of the babyfood firm Hipp. The company with an annual sales of some 600 million Euro is market leader worldwide. Moreover, Claus Hipp, the leading owner and manager of this family-based enterprise, is President of the German Business Association (in Georgia and Armenia) which, by the way, underlines his commitment for Georgia. Recently he has been granted a couple of awards, under which the Honorary Doctoral Degree of the Ivane Javakishvili University (Tbilisi) in 2010, the prize “Entrepreneur 2010” from the German section of Ernst & Young Consultants, the fact that he has been elected the most sustainable company in Germany (Fazit Research) in 2013, and others.

His ethical attitude and his Christian mindedness are especially reflected by his “Code of Ethics” (1999). The Code emphasizes the commitment to the “Social Market Economy” (the major economic order in Germany) because of both its efficiency and its social balance, the sustainability of value creation expressed by a bio-based product quality and an ecology-based production philosophy (as the Hipp advertising slogans underline: “the best from nature” and “the best for nature”), and finally a personal obligation to ethical consciousness: “Christian values-based responsibility is to shape our conduct”.

Maybe a Christian faith-driven mind encounters difficulties in business, but the above mentioned encouraging cases of societies and companies may help to go straightforward – even under market and competitive pressure.

რადიკალური ჰაზუბი

ბიზნესი და ქრისტიანული რწმენა: წინააღმდეგობა?

რ ე ზ ი უ მ ე

მრავალი ადამიანისთვის კომპანიის მომგებიანობა და მისი პასუხისმგებლობა ერთმანეთთან შეუთავსებელია. ისინი ეკონომიკურ ღირებულებასა და ეთიკურ, კერძოდ კი ქრისტიანულ, ფასეულობებს შორის გადაულახავ ნაპრალს ხედავენ. თუმცა, საკითხის უფრო დეტალური ანალიზის შედეგად, როგორც ბიბლიაშია აღწერილი, ჩანს ქრისტიანული სარწმუნოების ორმაგი მიდგომა ბიზნესსაქმიანობისადმი. ერთი მხრივ, ბიბლია მხარს უჭერს ბიზნესის წარმატებას, მეორე მხრივ კი, საშიშროებებზე მიუთითებს. დადებითი შეფასების მაგალითად გამოდგება უფლის დარიგება ადამისადმი – „აიყვანა ადამი უფალმა ღმერთმა და დაასახლა ედემის ბაღში მის დასამუშავებლად და დასაცავად“ (დაბ. 2:15). რაც ხაზს უსვავს კომპანიის ყოველდღიურ ცხოვრებაში ეფექტიანობასა და კრეატიულობაზე (და ამავე დროს მდგრადობაზე) ორიენტირებულ მისიას. ბიბლიაში ასევე მითითებულია ეთიკური შეცდომების საშიშროების შესახებაც, როგორცაა უსამართლობა, რაც ეხება დამქირავებელი-დამქირავებულის ურთიერთობას: „უფალნი ეგე სამართალსა და სწორსა მისცემდით მონათა მათა...!“ (კოლ. 4:1). მოკლევადიან პერიოდში არაკეთილსინდისიერი კონკურენტების გამო, გარკვეული წინააღმდეგობაა ფასეულობებსა და ღირებულებებს, ფულსა და მორალს შორის. გრძელვადიან პერსპექტივაში კი, ეთიკა და რწმენა განაპირობებს ბაზარზე სტაბილურ მდგომარეობასა და სანდო მომხმარებლის რეპუტაციას. დაბოლოს, ნაშრომში მოცემულია მორალური, ქრისტიანული ნორმების ემპირიული დასაბუთება.

**The Peace Treaty between Byzantine and the Kievan Rus in the
light of the Development of Christianity and Sociopolitical
Institutes on the Ancient Ukrainian Lands**

Abstract. To determine the development of state and church institutions following Prince Oskold's Christianity adoption it is essential to emphasize the significance of the peace treaty between Byzantine and the Kievan Rus in 860. It is worth mentioning that the institutional Christianity establishment in the Kievan Rus occurred in three stages. They are the following: extending of church institutions by Prince Oskold (establishment of the Kyiv Metropole in 862), christening of the reigning elite, including Princess Olga, and, finally, state recognition of the religion, promoted by Prince Volodymyr. Taking into consideration this assumed chronology, it is evident that being in the state of constant confrontation, even struggle, the two major religious conceptions, namely paganism and Christianity, were strengthening at a social level with the help of the corresponding social communities. Oskold's military campaign against Constantinople in 860 played one of the vital roles in the further development of state and church institutions. First and foremost, we should bear in mind the whole range of cause and effect relationships, caused by this attack and resulting in the peace treaty with Byzantine as well as the consequent large scale expansion of Christianity in the Kievan Rus. Moreover, the abovementioned events led directly to the establishment of the Kyiv Metropole by Oskold (862), which was bound to become the original church institution of christians in Kyiv. Secondly, the international standing of the Kievan Rus was secured substantially, as medieval Rus became a full member of international relations.

* * *

The historical fact of the Christianity adoption by the Kyiv prince Oskold has always been a truly controversial issue in home science. To determine the development of state and church institutions following Prince Oskold's Christianity adoption it is essential to emphasize the significance of the peace treaty of 860 between Byzantine and the Kievan Rus. As a result of this agreement the international meaning of the Ancient Rus has altered drastically. One more important factor of rapprochement with Byzantine is a civilizational choice of the internal strategy to form and develop a Christian state, made by the Kievan Rus elite, headed by Prince Oskold.

Historical evidence of the peaceful treaty between the Kievan Rus and the Byzantine Empire proves the credibility of the military campaign that Prince Oskold led against Constantinople in 860. These events are documented in a range of chronicles and historical works. Having kept Constantinople in a week's siege, the Rus signed a treaty with Byzantine and returned to Kyiv¹.

It is important to mention the Rus elite's achievements in the domain of international relations, those being military truce and the international treaty with the superpower of those times, i.e. the Byzantine Empire. Moreover, the fact that Oskold's army accepted Christianity, contributing to the further expansion of Christianity on the territory of the Kievan Rus, became a necessary prerequisite for this foreign policy victory. Eventually, "being an established state, the Kievan Rus commences to play a significant role in the domain of active foreign policy even in the period of Oskold's military campaign against Constantinople (860)". Likewise, Rus's standing on the international arena may

¹ 1150 Anniversary of Ukrainian Orthodox Church (with the centre of Archdiocese in Kyiv): spiritual and historical prerequisites and civilisational heritage: Monograph / Viktor Bed', Yevheniy Haydanka etc. – Uzhgorod : Publishers "Patent", 2013. – Pp. 204–210.

be regarded as a result of two key factors: military campaign against Constantinople (860) and the subsequent adoption of Christianity by Prince Oskold.

It is worth mentioning that the institutional Christianity establishment in the Kievan Rus occurred in three stages. They are the following: extending of church institutions by Prince Oskold (the establishment of the Kyiv Metropole in 862), christening of the reigning elite, including Princess Olga, and, finally, state recognition of the religion, promoted by Prince Volodymyr. Taking into consideration this assumed chronology, it is evident that being in the state of constant confrontation, even struggle, the two major religious conceptions, namely paganism and Christianity, were strengthening at a social level with the help of the corresponding social communities

It should be noted that at the moment of Oskold's Rus christening the defined social and religious priorities were not in favour of a new and unfamiliar Christian faith, since Christianity brought irreversible and imminent changes in social, political and religious spheres on the territory of a medieval state. Although recognition of Christianity as a sole religion was proclaimed by Prince Volodymyr, "conventional modernization" of Rus in the context of keeping up with Byzantine, a presumably ideal state of that epoch, dates directly from Oskold's christening.

Prince Oskold dared to begin systemic transformations even under the circumstances of unquestionable dominance of pagans in ancient Rus society. Irrespective of the fact that Oskold failed to launch systemic church reforms, for "the pagan Oleg, having arrived from Novgorod, insidiously took his life", the first large-scale christening had been completed by 988. This was achieved by joining forces of state and religious institutes. Therefore, church foundations initiated by Oskold were consolidated by Prince Volodymyr at a state level.

One of the major reasons why ancient Ukrainians renewed their pagan traditions may be considered a voluntary pattern of christening at Oskold's times. This voluntariness may be proved by "the description of Oskold's christening of the Kievan Rus people, chronicled by Konstyantyn Bahryanorodnyj"¹.

On the other hand, such a "democratic precedent" of Oskold's christening (absolutely contradicting the established standards of home policy in the Medieval epoch) set foundations for the development of the church, whose steady performance directly affected the development of the country on the whole. Certainly, the point is in the establishment of the Kyiv Metropole as an institutional framework of the Christianity on ancient Ukrainian lands.

Thus, Oskold's military campaign against Constantinople in 860 played one of the vital roles in the further development of state and church institutions. First and foremost, we should bear in mind the whole range of cause and effect relationships, caused by this attack and resulting in the peace treaty with Byzantine as well as the consequent large scale expansion of Christianity in the Kievan Rus. Moreover, the abovementioned events led directly to the establishment of the Kyiv Metropole by Oskold (862), which was bound to become the original church institution of christians in Kyiv. Secondly, the international standing of the Kievan Rus was substantially secured, as medieval Rus became a full member of international relations.

¹ Haydanka Y. The Significance of the Peace Treaty between Rus and Byzantine and Adoption of Christianity by Oskold in 860 for the Further Ukrainian State Development and Building/Yevheniy Haydanka. – Uzhgorod : UUBA–KaU, 2011. – P. 37.

**ბიზანტიასა და კიევის რუსეთს შორის სამშვიდობო ხაზი,
ქრისტიანობისა და სოციალ-პოლიტიკური ინსტიტუტების განვითარების
შუქში უკრაინის ანტიკურ მიწებზე**

რ ე ზ ი უ მ ე

სახელმწიფოსა და საეკლესიო ინსტიტუტების განვითარების შესასწავლად, აუცილებელია განვიხილოთ პრინცი ოსკოლდის მიერ 860 წელს ხელმოწერილი საზავო ხელშეკრულება ბიზანტიასა და კიევის რუსეთს შორის. კიევის რუსეთში ქრისტიანობის ინსტიტუციონალური დაფუძნება სამ ეტაპად განხორციელდა, კერძოდ: საეკლესიო ინსტიტუტების გაფართოვება პრინცი ოსკოლდის მიერ (კიევის ეპარქიის დაფუძნება 862 წელს), მმართველი ელიტის განათვლა (მათ შორის დედოფალი ოლგა), და ბოლოს, პრინცი ვოლოდიმირის მიერ ქრისტიანობის სახელმწიფო რელიგიად გამოცხადება.

ქრონოლოგიის ამ დაშვების გათვალისწინებით, აშკარაა, რომ ორ რელიგიურ კონცეფციას შორის (წარმართობა და ქრისტიანობა) დაპირისპირება სოციალური დონეზე გამაგრებული იყო შესაბამისი სოციალური გაერთიანებების მიერ. 860 წელს პრინცი ოსკოლდის მიერ კონსტანტინოპოლის წინააღმდეგ საომარი კამპანიის წამოწყებამ, მნიშვნელოვანი როლი ითამაშა სახელმწიფო და საეკლესიო ინსტიტუტების განვითარებაში. უპირველეს ყოვლისა, გათვალისწინებული უნდა იქნეს ამ შეტევის მიზეზ-შედეგობრივი სპექტრი და შედეგად სამშვიდობო ხელშეკრულება ბიზანტიასთან, ასევე ქრისტიანობის მასშტაბური გავრცელება კიევის რუსეთში. გარდა ამისა, ზემოაღნიშნული მოვლენების შედეგად დაფუძნდა კიევის ეპარქია ოსკოლდის მიერ (862), რომელიც გახდა კიევში პირველი ქრისტიანების ეკლესია. მეორე მხრივ, მნიშვნელოვნად განმტკიცდა კიევის რუსეთის საერთაშორისო მდგომარეობა, შედეგად კი, შუასაუკუნეების რუსეთი გახდა საერთაშორისო ურთიერთობების სრულყოფილი წევრი.

Siarhei Lukin

Christian doctrine of the value of material goods

Abstract

The Bible and the writings of Christian authors clearly delineated the spiritual and material wealth. Spiritual goods are incomparably greater and, moreover, equal for all value. They can not under any circumstances be the subject of economic exchange, being exclusively subject to the gift. Economic exchange, based on the division of labor became forced the ministry to each other people who are in a sinful state. The basis of this exchange is to compare the values of goods exchanged.

Material goods as opposed to spiritual wealth have a different value in the exchange by buying and selling. Moreover, the value of the same good varies depending on various circumstances. Some Old and New Testament fragments contain thoughts on the changes in prices for real estate and other material goods as a result of shifts in demand or supply. According to the author III Ezra value of wealth in the long run is determined by their rarity. In turn more rare are those goods that are produced with great difficulty (3 Ezra 7: 56-59). Shares this view and St. John Chrysostom, who besides believes that rarity is based on covetousness and preconceptions.

In the books of the Old and New Testaments repeatedly mentioned the purchase and sale of real estate, goods and services. Among others, such transactions were made by people, revered as the righteous stand out among his contemporaries high moral life. It is noted that the righteous have agreed to make a deal on the prevailing market price. Therefore they were what modern economic science calls. Market price, in their opinion was a fair price. Thus, it was important for them that this was the best price for the opposite side. This is largely consistent with the findings of the normative approach in modern economic theory, which considers the market of perfect competition, in which all participants are 'price takers', as the fairest market.

Modern business if people involved in it have Christian beliefs to some extent takes into account the dual value of material goods. The activities of many modern companies are not just the production of goods or services but also socially responsible behavior. These are two interdependent and mutually reinforcing aspects of their activities. Socially responsible behavior helps manufacturing and production creates opportunities for social policy.

სერბი ლუკინი

ქრისტიანული შეხედულებები მატერიალური ღირებულების ღირებულებაზე

რ ე ზ ი უ მ ე

ნაშრომი ეძღვნება ბიბლიისა და წმ. მამების შეხედულებების ანალიზს მატერიალური ღირებულების ღირებულებაზე, ქრისტიანულ ნორმატიულ შეხედულებებს საბაზრო ფასთან დაკავშირებით.

Situation of Small and Medium Business in Lithuania and Support for Religious Communities

Annotation . Small and medium business is one of the most important factor for all economies and influences the overall economic growth, creation of new jobs and social stability/security. Small and medium-sized business is the most dynamic and constantly changing business. It has the following features: low need for capital and initial investment; flexibility in responding to market changes; filling new markets or niches; making competition for large enterprises; providing services to major companies; development of new products, services and production processes; opportunities for a family business. The small and medium sized enterprises are major players in the Lithuanian economy, owing to their significant contribution to the total added value (63.5%) and employment (75%) in the business economy. Today, however, small and medium business in Lithuania is exposed to a variety of finance, business development, competitiveness and stability problems.

Keywords: *small and medium enterprises (SMEs), small and medium-sized business (SMB), business support*

1. Introduction

Changes, taking place in the global political, economic and technological space, also influence small and medium-sized enterprises (hereinafter referred to as “SMEs”), while many of those companies are limited only to national or local space. Most of the events, such as economic growth, the European Union's policies and the development, free movement of goods, money and people bring many positive innovations and opportunities; however, the uncertainty of the situation in a changing environment makes business leaders continuously keep track of the market and changes in the law, pay more attention to planning and resource management, and social responsibility.

New jobs are being created, investments are being attracted and fees are being paid to state and municipal budgets thanks to small and medium business in the country. The competitiveness and growth of the market economy and the solution of employment problems is basically due to the enlargement of small and medium-sized business. The establishment of small and medium-sized enterprises and the encouragement of their activities is the ground of the country's economic growth. SMEs represent the majority of the country's registered and active companies; therefore, the market economy system can neither function normally nor improve without them. It is important for SMEs to be not only strong under the pressure of competitive market, but also have favourable conditions for the creation of new businesses and expansion of their activities

Although it is often declared that state pays attention to small and medium-sized businesses and they have good prospects and conditions to build, grow and expand, SMEs face a lot of the problems: lack of working capital, financial support, high pressure of monopolistic structures. It is also important that geographical location of enterprises makes a significant impact on business creation (entrepreneurship) and development. Due to regional exclusion and lower purchasing power of the population in the regions, SMEs encounter with existence, survival and profitability problems, their development is often limited, and the growth potential is lower than the estimated average of companies in the country. Such areas of company activities, as export and its expansion or innovation, are new or even not discussed and unplanned areas due to their complexity for many small and medium-sized enterprises. While innovation in a competitive environment often means new opportunities, growth and higher profitability, SMEs encounter with the problem of resources (financial, material and human).

The competitive environment encourages analyzing the situation of SMEs and assessing the problems and opportunities facing small and medium business in Lithuania.

The aim of the article is to review the importance of small and medium sized business in Lithuania in order to increase the competitiveness of the country and reveal the main problems facing the SMEs in seeking profitability and development.

Research methods: the analysis and synthesis of related literature in the topic of SMEs situation and perspectives, and systematic analysis of Lithuanian SMEs statistical data.

2. Small and Medium Enterprise’s Review in Lithuania

The definition of the concept of small and medium-sized business (SMB) entities is provided by the Republic of Lithuania Law on Small and Medium-sized Business Development. The Law defines SMEs entities, state aid forms applied to these entities and other provisions relevant to SMB. Pursuant to the said Law, the SMB entity shall be a micro, small or medium-sized enterprise within the meaning of the provisions lay down of the Law [10].

To discuss further about small and medium businesses, it is needed to describe, what a small or medium enterprise is (Table 1).

Table 1

Concept of SME in Lithuania and Europe Union¹

Category	Number of employees	Maximum turnover/ maximum balance sheet	Independence
A medium-sized enterprise	Less than 250	Maximum turnover EUR 40 million or Maximum balance sheet EUR 27 million	independent*
A small enterprise	Less than 50	Maximum turnover EUR 7 million or Maximum balance sheet EUR 5 million	independent*
A micro enterprise	Less than 10	Maximum turnover EUR 2 million or Maximum balance sheet EUR 1,4 million	independent*

* Independent enterprises are all enterprises, except those whose 1/4 or more of the authorised capital or voting rights belong to one or several enterprises, which are not SMEs. This limit may be exceeded if the enterprise belongs to investment companies, funds or other legal persons investing risk capital in SMB.

The SMEs is a very important economic factor in the Lithuanian economy because they create a major part of the gross domestic product. The latest official statistic data by the Lithuanian Ministry of Economy show that the small and medium sized enterprises are major players in the Lithuanian economy, owing to their significant contribution to the total added value (63.5%) and employment (75%) in the business economy. When comparing to the EU, the small and medium-sized businesses are more prevalent and strong, in the detriment of the smallest of firms. Conversely, micro enterprises are fewer, and contribute less to employment and domestic product. As a result, Lithuania has a higher average firm size (5.6 employees) than the EU, on average (4.2)².

According to „Enterprise and Industry Lithuania SBA Fact Sheet 2013“ the graphs (Figure 1) describe the trend over time for the variables. They consist of index values for the years since 2008, with the base year 2008 set at a value of 100. As from 2011, the graphs show estimates of the development over time, based on 2008-2010 figures from the Structural Business Statistics Database (Eurostat). The estimates were produced by London Economics. The data cover the ‘business economy’, which includes industry, construction, trade, and services (NACE Rev. 1.1 Sections C to I, K). The data do not cover enterprises in agriculture, forestry, fishing or largely non-market services, such as education and health³.

¹ Business Guide Lithuania 2014. Price waterhouse Coopers UAB, 2014. Retrieved on February 16th, 2015 from <http://www.pwc.lt>

² SBA Fact Sheet 2013 – Lithuania 21. SMEs in Lithuania – basic figures. European Commission. 2014. Retrieved on November 14th, 2014, from http://www.ukmin.lt/uploads/documents/SBA%20fact%20sheets%202013_en_1.pdf

³ *ibid*, p. 16,

It is important to note that the economic crisis, which changed the performance and results of many companies in the world, made a significant adverse impact on SMEs in Lithuania as well. Although economic experts claim that Lithuanian companies are quite resilient, full recovery and achievement of pre-crisis level is expected only after 2014.

Since 2004, when Lithuania became a member of the European Union (EU), small and medium-sized business policy is based on the principles and laws harmonized with the EU legal framework. Legal environment for the Lithuanian enterprises is the same as for SMEs operating in the European Union. “The Entrepreneurship 2020 Action Plan”, “Small Business Act (2008)”, “European Council Conclusions on the Small Business Act (2008)”, Council Conclusions on the Review of the “Small Business Act for Europe (2011)” and other documents are valid in Lithuania.

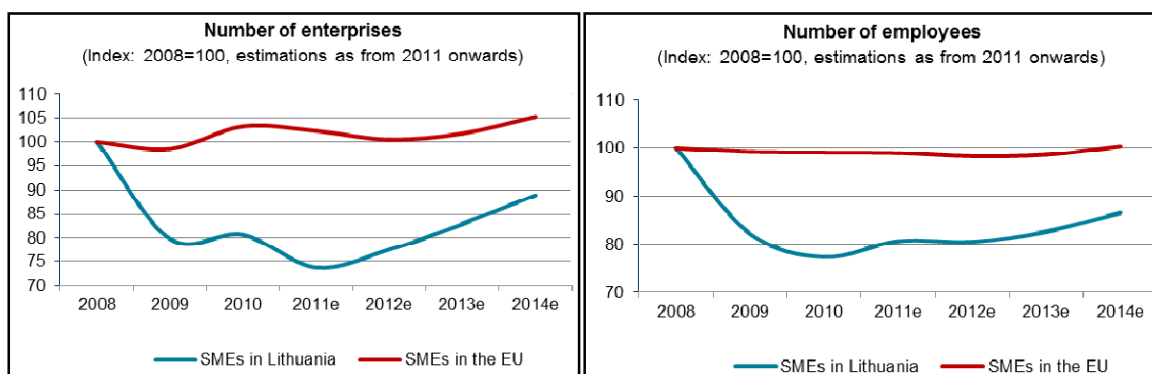

Figure 1. Number of Enterprises and Employees in SMEs in Lithuania¹

The government offers financial assistance to the enterprises as a business support: small and medium-sized business crediting instruments aimed to finance investment projects and circulating funds (credit institutions were given extra resources to be lent to the SMB entities): “Small credit granting” (up to LTL 175 thousand; up to LTL 350 thousand) and an “Open credit fund” (loans up to LTL 1.5 million + 25% from the bank funds)².

In Lithuania, information websites are popular which provide public services for business³: public services to small and medium-sized business and to individuals who intend to start business are provided using the EU structural support funds as well as the national and municipal budget funds intended for the promotion of entrepreneurship and small and medium-sized business development. The provision of public services for business is guaranteed by initiating and implementing targeted business projects which may be potentially implemented by public office „Enterprise Lithuania”⁴, business information centres and business incubators operating in Lithuania, associated business structures and other legal entities. EU Structural assistance to Lithuania: “Business Lithuania”, “Lithuanian Business Support Agency”, “Lithuanian Innovation Centre”, “Business Gateway”⁵.

Still, there exist big differences in Lithuanian regions. Firstly, the bigger share of all operating SMEs, e. g. over 60 percent of all SMEs, is condensed in the three biggest Lithuanian regions Vilnius, Kaunas and Klaipėda. The biggest share of GDP, e. g. over 60 percent, SMEs produced in the same three regions⁶.

¹ *ibid*, p. 3.

² Business Support. Ministry of the Economy of Republic of Lithuania. 2014. Retrieved on November 16th, 2014 from http://www.ukmin.lt/web/en/business_environment/small_medium_business/business_support

³ *ibid*.

⁴ Lithuanian Exporters Database. 2014. Retrieved on February 19th, 2015, from <http://www.enterpriselithuania.com/>

⁵ Business Support. Ministry of the Economy of Republic of Lithuania. 2014. Retrieved on November 16th, 2014 from http://www.ukmin.lt/web/en/business_environment/small_medium_business/business_support

⁶ Bernatonyte, Dalia, Vilke, Rita, Volochovic, Andzej. Regional Peculiarities of Development of Lithuanian SME. *Economics & Management*: 2009, 14. ISSN 1822-6515. p. 680.

Overall, Lithuania has an average score in entrepreneurship, but its performance across the indicators measuring entrepreneurial activity, culture, and framework diverges. On the one hand, the entrepreneurial culture does not have strong roots yet in the Lithuanian society. Respect for entrepreneurs is lower than in the EU on average, as only 53% of the population, as compared to 69% in the EU, believe that successful businessmen receive a high status. Adding to that, mass media does not pay sufficient attention to presenting inspirational stories about entrepreneurs. On the other hand, Lithuania has a good environment for entrepreneurs working hard to develop their businesses, including female, young and even immigrant entrepreneurs. The entrepreneurship rate, at 26%, stands above the EU average (23%)¹.

After Lithuania joined the EU in 2004 and became part of the structure, certain EU support programs intended to help the economically less developed countries to close leaders, i.e. reduce the EU's regional development disparities, were launched according to Single Programming Document of Lithuania and the Cohesion Fund Strategy. The first phase of this support has been implemented during the period of 2004–2006 (in previous years, there were other types of support according to other programs). The EU cohesion policy and funds of structural support is a significant assistance to modernization of Lithuanian economy and economic development².

Now Lithuania enjoys the benefits of being a member of the European Union. During the period from 2014 to 2020, Lithuania is expected to receive more than EUR 12.7 billion in structural assistance. EUR 7.2 billion of the total amount is assigned to the EU Cohesion policy, which includes investment in human capital, infrastructure and public administration. The EU funds are used to upgrade companies and the manufacturing sector, promote exports, create industrial parks, establish new product development and testing laboratories, renovate kindergartens and schools, reconstruct churches and manors, and build hotels, bicycle paths and ski runs. Both local and foreign micro, smalls and medium enterprises as well as larger companies established in Lithuania may apply for the nonrefundable EU support³.

Even though EU Structural Funds are substantial support to small and medium-sized business in Lithuania, however not all enterprises have the opportunity to take advantage of this support: they lack their own resources, initiatives and human potential, i.e. knowledge and skills to develop and administer projects.

3. The Problems of Competitiveness and Innovations

A number of practitioners and researchers are investigating the circumstances that are appropriate for the development of small and medium-sized business. Bernatonyte, Vilke, Volochovic [1, p. 676–684] following on from other research and authors, presented challenges facing small and medium-sized business. The authors identify the challenges faced by companies wishing to expand their business; of course, some of these challenges are relevant to most SMEs (see Figure 2).

Figure 2. Challengers for SMEs⁴

¹ Enterprise and Industry. LITHUANIA SBA Fact Sheet 2013. Retrieved on February 18th, 2015, from http://www.ukmin.lt/uploads/documents/SBA%20fact%20sheets%202013_en_1.pdf

² Krusinskas, Rytis, Stankeviciene, Jurgita, Lakstutiene, Ausrine. Analysis of the Impact of Financial Engineering Tools on Small and Medium-sized Business in Lithuania. Economics And Management: 2013, 18 (3). ISSN 2029-9338 (online). p.410.

³ Business Guide Lithuania 2014. Price waterhouse Coopers UAB, 2014. Retrieved on February 16th, 2015 from <http://www.pwc.lt>

⁴ Bernatonyte, Dalia, Vilke, Rita, Volochovic, Andzej. Regional Peculiarities of Development of Lithuanian SME. Economics & Management: 2009, 14. ISSN 1822-6515, p. 677.

SMEs typically do not have large vertical organizational structures, they are dependent on other raw materials, products, or service providers, therefore they often face with a lack of working capital and investments into the expansion or renovation of infrastructure become a big issue for small companies managing low financial flows.

Other countries face with similar problems; this is illustrated by the research made by the Council of Europe Development Bank (2013): the dominant concern for MSMEs (micro, small and medium-sized Enterprises) remains “finding customers” both during recession and the recovery, being cited by 30% of MSMEs in 2009 and 24% in 2011. These responses reflect the cyclical nature of demand for the MSME output. MSMEs perceive “access to finance” as their second most pressing problem, along with “competition”. Other mentioned problems: competition, availability of skilled staff or experienced managers, costs of production or labour, regulation, other¹.

In terms of financial resources over the recent years, bank credits granted on favourable terms, the European Union financial support, tax reduction and rise in wages were the main impetus for the growth of the Lithuanian economy².

Despite the growing choice of financial instruments, young and innovative, but small businesses still rely on short-term bank loans. However access to such loans is extremely difficult to SMEs due to strict conditions of banks. Companies often have to take risks, so the problems associated with raising additional funds are treated as business risk³.

Accessibility to loans decreased during the crisis period, therefore SMEs need to look for other funding sources. One of them is the support of EU Structural Funds for small and medium-sized business, which is rendered in two complementary directions, i.e. new financial assistance programs for SMEs to encourage development of these companies, increase their competitiveness and create new workplaces are created continuously improving the legal environment, liberalizing business conditions and reducing government regulation⁴. EU Structural Funds have contributed significantly to the enlargement and development of SMEs in Lithuania directly, through financing, and indirectly: the creation of an attractive infrastructure through various social facilities offers opportunities for developing new businesses to meet the arising needs of consumers (e.g., new tourist walkways and routes encourage the growth of cafes, bicycle rental business and other businesses).

In addition to financial resources and a complicated ways to get funding, many researchers see more problems facing Lithuanian business: the tax burden is too high at the beginning of business; the administrative burden is excessive at the beginning of business; big pressure of large business and other monopoly structures on SMEs; too weak favourable business climate; the education system does not train young people properly for successful working career or starting their own business.

The growth of export would speed up the performance and profitability of SMEs. According Jatuliavičiene, Kučinskienė⁵, export promotion means should provide better accesses to the recent foreign markets and more knowledge about them. Export development aims at producing new export products and/or penetrating new markets that were not accessible before. Strategic implications should be specific programs to address the constraints for exporters in different internationalization stages. Lithuania depends heavily on trade in general. The majority of the country’s exports come to European Union member countries.

¹ Micro, Small and Medium-Sized Enterprises: CEB Financing and Its Social Value. Council of Europe Development Bank (CEB). PARIS, France. 2013. Retrieved on November 12th, 2014, from <http://www.coebank.org/Upload/infocentre/brochure/en/msme%20study.pdf>

² Bernatonyte, Dalia, Vilke, Rita, Volochovic, Andzej. Regional Peculiarities of Development of Lithuanian SME. *Economics & Management*: 2009, 14. ISSN 1822-6515, p. 679.

³ Krusinskas, Rytis, Stankeviciene, Jurgita, Lakstutiene, Ausrine. Analysis of the Impact of Financial Engineering Tools on Small and Medium-sized Business in Lithuania. *Economics And Management*: 2013, 18 (3). ISSN 2029-9338 (online), p. 411.

⁴ *ibid.*

⁵ Jatuliavičiėnė, Gražina, Kučinskienė, Marija. Export Promotion Changes of SME’s for Export Expansion Directions Development in Lithuania. *Regional Formation and Development Studies*, 2014, No. 1 (6). ISSN 2029-9370, p. 57.

Lithuania is geographically well placed in order to develop the trade between the West and the East; however political instability and economic factors prevent enterprises from implementing a clear business strategy. Besides, the empirical research¹ on Lithuanian SME's revealed a rather pessimistic evaluation of current export development condition and disadvantages of Lithuania SMEs export supply, as well as lack of knowledge on export promoting institution help.

Export encouragement would facilitate the establishment in other EU countries, create higher added value, develop the exchange of goods and strengthen the name of Lithuanian companies and brands in the Global Market.

4. Business enterprises and their support for religious communities

The Roman Catholic Church in Lithuania is a part of the worldwide Roman Catholic Church, under the spiritual leadership of the Pope in Rome. It is the most Catholic of all the Baltic states: there are two million Catholics, which makes up 79% of the total population. The country is divided into eight dioceses including two archdioceses and a military ordinariate.

The Roman Catholic Church is an influential factor in the country. Some priests actively led resistance against the Communist regime and, after the Independence was regained, against socialism and liberalism, especially in ethical questions. In 1990 Lithuania declared re-establishment of Independence. The decade of Independence was rich in signs of revival of the Church structures. At the same time it was an occasion of re-evaluation of the role of the Church in the post-communist society² [4]. One of the positive signs of inner revival of religious congregations was the growing cooperation and communication b different congregations from the West Europe and America.

There are also well-known religious organizations in Lithuania, which are oriented to help people.

An early response to the challenge of social engagement was the re-establishment of *Caritas* organization in 1989. The diocesan Caritas led by a local bishop carry out different projects: soup kitchens, homes for elderly, day-care centers for children etc. Big projects are usually implemented in cooperation with other charity organizations, funds, a municipality or the government. Partnerships with Caritas of foreign (especially German) dioceses provide help for numerous projects. *Lithuanian Family Center* was established in 1990. The Center coordinates activities of the diocesan Family Centers functioning in all dioceses, develops and maintains relations with foreign organizations, lobbies to the legislation, educates and encourages leaders of programs.

The values nurtured by the Church are important not only for the community of believers but also businesses. Support for religious communities and the Church is a part of social responsibility activities of the business.

Support activities in Lithuania are carried out basing on *Law on charity and sponsorship funds of Republic Of Lithuania* adopted in 1993.

According to the last official data, in 2013 Lithuania accumulated 109,6 ml of European support. This is 10.4 per cent more than in 2012. In 2013 the biggest support was provided by companies with 250 and more employees – 25,7 ml EUR, or 31,9 per cent of total country's support provided by legal entities. Companies with 10–49 employees donated 22,9 ml EUR (28,5 %), with 50–249 employees – 18,8 ml EUR (23,4 %), and with 0–9 employees – 13 ml EUR (16,2 %).

According to the above law, religious communities, associations and centres can be beneficiaries of support. Religious communities, associations and centres make accounting of the support received according to this law as well as support and/or charity supplied by themselves following their canons, statutes and other regulations. Traditional Lithuanian religious communities, associations and centres have a right not to include into their statements accounts about anonymously received support and its use.

Due to this possibility to keep anonymity, it is not widely known about the support given to religious communities. Official data³ show that financial support for religious communities is not very big (Figure 3).

¹ Jatuliavičienė, Gražina, Kučinskienė, Marija. Export Promotion Changes of SME's for Export Expansion Directions Development in Lithuania. Regional Formation and Development Studies, 2014, No. 1 (6). ISSN 2029-9370, p. 47–59.

² Catholic Church in Lithuania. Retrieved on March 12th, 2015, from <http://www.lcn.lt/en/bl/>

³ Non-Governmental Organisations Information and Support Centre. Retrieved on March 12th, 2015, from <http://www.3sektorius.lt/en/charity-and-sponsorship/charity-statistics/>

However, it is possible to suppose that real support is bigger as the law on support and charity allows for religious organizations to donate anonymously.

Lithuania's recovering from the economic crisis of 2008 and growth of economics is estimated to bring in growth of support and charity. However, there still remains a problem: popular within the society activities related with big advertising, e.g. sports, receive much bigger support than religious communities.

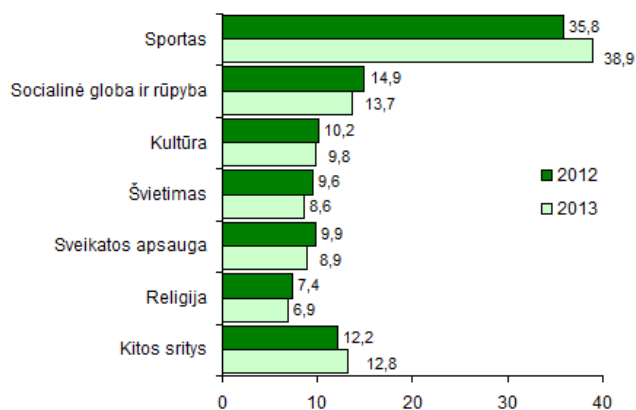

Figure 3. Key support areas of business, percent (from the top: Sport, Social Welfare, Culture, Education, Health care, Religion, Other areas)¹

The latter field does not contain advertisement and lacks in publicity. Religious communities, as an important part of public life in Lithuania, should speak about their mission in the society louder and more precisely. That would be an opportunity both to receive more support and increase the range of their activities.

5. Conclusions

Development of SMEs in Lithuania is insufficient. The number of new start-up businesses is small and an increase during last years is not significant. At the same time, the number of existing SMB companies is decreasing due to poor profitability and competition from big enterprises.

When improving the legal, economic and informational environment for small and medium business, it should be ensured that entrepreneurs, especially in the regions, could benefit from important for them business information and consulting services; SMBs should be also provided with effective financial support. These measures could increase the share of the gross domestic product of the small and medium business sector; increase the country's entrepreneurship; create new jobs; reduce the unevenness of employment in Lithuanian regions. Higher and more efficient support for SMEs could activate new production, marketing and service relationships between small, medium and large businesses, and solve one more problem: reducing the socio-economic differences between the regions.

Economically strong and large enterprises are more willing to involve themselves into support and charity activities. It is important for religious communities that their activities are more visible. That would give them an opportunity to receive a bigger support and strengthen their activities.

¹ Paramos statistika. In Lithuanian (Charity statistics). Retrieved on March 12th, 2015, from <http://www.3sektorius.lt/labdara-parama/paramos-statistika/>

რუტა პატრაშვიანი
რეზინა სპიტიანი

**მცირე და საშუალო ბიზნესის მდგომარეობა ლიტვაში და რელიგიური
ბაერტიანეების მხარდაჭერა**

რ ე ზ ი უ მ ე

მცირე და საშუალო ბიზნესი ყველა ეკონომიკისთვის მნიშვნელოვანი ფაქტორია და ზემოქმედებს ეკონომიკის ზრდაზე, ახალი სამუშაო ადგილების შექმნასა და სოციალურ სტაბილურობაზე/დაცულობაზე. მცირე და საშუალო ბიზნესი ყველაზე დინამიკური და მუდმივად ცვალებადი ბიზნესია. მას შემდეგი მახასიათებლები აქვს: მცირე მოცულობის საწყისი ინვესტიცია და კაპიტალი; მოქნილობა საბაზრო ცვლილებების მიმართ; ახალი საბაზრო ნიშებისა და ბაზრების გრძობა; დიდ საწარმოებთან კონკურენციაში ყოფნა; წამყვანი კომპანიების მომსახურება, ახალი პროდუქტების, მომსახურების და საწარმოო პროცესების განვითარება, შესაძლებლობები საოჯახო ბიზნესისთვის. ქვეყანაში მოსახლეობის 79% კათოლიკე ქრისტიანია და რომის კათოლიკური ეკლესიის გავლენა დიდია. ლიტვაში არსებული კანონმდებლობა ხელს უწყობს რელიგიურ ორგანიზაციებს მოსახლეობის დახმარებაში. ბიზნესის მხრიდან მხარდაჭერის ძირითადი სფეროებია: სპორტი, კულტურა, განათლება, ჯანდაცვა, რელიგიური ორგანიზაციები და სხვა. მცირე და საშუალო საწარმოები ლიტვის ეკონომიკაში ძირითადი მოთამაშეებია, ქმნიან რა მნიშვნელოვან წილს დამატებულ ღირებულებაში (63,5%) და აქვთ დასაქმების მაღალი მაჩვენებელი (75%) ეკონომიკაში. დღეისათვის ლიტვაში მცირე და საშუალო ბიზნესი ხასიათდება ფინანსების, ბიზნესის განვითარების, კონკურენტუნარიანობისა და სტაბილურობის პრობლემების მრავალფეროვნებით.

დამატებითი ინფორმაცია საქართველოს სამეცნიერო კონფერენციის
„ქრისტიანობა და ეკონომიკა – ბათუმი – 2015“ მონაწილეთა შესახებ
**Additional Information Regarding the Participants of the Conference
“Christianity and Economics – Batumi - 2015”**

1. აბბა ალავერდელი მიტროპოლიტი დავითი (მახარაძე), საქართველოს საპატრიარქოსთან არსებული საეკლესიო ვალობის ცენტრის თავმჯდომარე, საქართველოს საპატრიარქოს ხუროთმოძღვრების საბჭოს თავმჯდომარე
Metropolitan David (Makharadze) of Amba Alaverdi Eparchy, Chairman of the Chant Center of the Georgian Patriarchate, Chairman of the Architecture Center of Georgian Patriarchate;
2. დეკანოზი ნიკოლოზი (ნიკოლაიშვილი), გელათის სასულიერო აკადემიის ლექტორი
Archpriest Nikoloz (Nikolaishvili), Gelati Clerical Academy, Lecturer
3. ბაბუნაშვილი ეკატერინე, ეად, ქუთაისის უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი
Babunashvili Ekaterine, Kutaisi University, PhD, Associate Professor
4. ბაკაშვილი ნიკოლოზი, ემდ, აუდიტური ფირმა „ბაკაშვილი და კომპანია“-ს დირექტორი
Bakashvili Nikoloz, PhD, Director, Audit Firm “Bakashvili and Company”
contact@bakashviliandco.com
5. ბერიშვილი ხათუნა, ეად, თსუ-ის ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტის ასოცირებული პროფესორი
Berishvili Khatuna, Iv. Javakhishvili Tbilisi State University, PhD, Associate Professor
khatuna.berishvili@tsu.ge
6. გაგნიძე ინეზა, ეად, თსუ-ის ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტის ასოცირებული პროფესორი,
Gagnidze Ineza, Iv. Javakhishvili Tbilisi State University, PhD, Associate Professor
ineza.gagnidze@tsu.ge
7. გოგორიშვილი ირინა, ეად, თსუ-ის ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტის ასოც. პროფესორი
Gogorishvili Irina, Iv. Javakhishvili Tbilisi State University, PhD, Associate Professor
irinagogorisi@yahoo.com
8. გრძელიშვილი ნოდარი, ეკონომიკის დოქტორი, თბილისის სასწავლო უნივერსიტეტის „გორგასალი“ პროფესორი, საქართველოს დავით აღმაშენებლის სახელობის უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი
Grdzlishvili Nodari, Tbilisi Teaching University “GORGASALI”, Professor, David Agmashenebeli University of Georgia, Associate Professor
regioni.ge@yahoo.com
9. გულუა ეკატერინე, ეად, თსუ-ის ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტის ასისტენტ-პროფესორი
Gulua Ekaterine, Iv. Javakhishvili Tbilisi State University, PhD, Assistant-Professor
ekaterinegulua@gmail.com
10. თაქთაქიშვილი თენგიზი, თსუ-ის ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტის დოქტორანტი, ამავე ფაკულტეტის სტუდენტური კვლევებისა და პროექტების ცენტრ „იდეა“-ს დირექტორის მოადგილე
Taktakishvili Tengizi, Ph.D. student, TSU Faculty of Economics and Business, Deputy Director of the Student Research and Project Center “IDEA”
tengiztaktakishvili@yahoo.com
11. ქეთევან კორძაძე, თსუ ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტის ბაკალავრიატის სტუდენტი, სტუდენტური კვლევებისა და პროექტების ცენტრ „იდეა“-ს მენეჯერი.
Ketevan Kordzadze, Bachelor’s student, TSU Faculty of Economics and Business, Manager of the Student Research and Project Center “IDEA”
keti.kordzadze@yahoo.com
12. კოღუაშვილი პაატა, ემდ, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის პროფესორი
Koguashvili Paata, Georgian Technical University, PhD, Professor
paata_koguashvili@hotmail.com
13. ლობჯანიძე გელა, ეად, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი
Lobjanidze Gela, Georgian Technical University, PhD, Associate Professor
g.lobjanidze@gtu.ge

14. **მეტრეველი მარინა**, ეად, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის პროფესორი
Metreveli Marina, PhD, Georgian Technical University, Professor
marinametreveli@yahoo.co.uk
15. **მიქელაშვილი მერაბი**, ეად, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი
Mikelashvili Merabi, Georgian Technical University, PhD, Associate Professor
mmikela50@yahoo.com
16. **ნათელაური იზა**, ეად, თსუ-ის პ. გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის საერთაშორისო ეკონომიკური კავშირების განყოფილების გამგე
Natelauri Iza, PhD, TSU, P. Gugushvili Institute of Economics, Head of Department of International Economic Relations
izanatelauri@yandex.ru
17. **პაპაჩაშვილი ნინო**, ეად, თსუ-ის ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტის ასოცირებული პროფესორი
Papachashvili Nino, Iv. Javakhishvili Tbilisi State University, PhD, Associate Professor
ninopapachashvili@yahoo.com
18. **სამხარაძე ნუგზარი**, თბილისის სასულიერო აკადემიისა და სემინარიის ლექტორი, თბილისის ქვაშვეთის ტაძრის ეკონომოსი
Samkharadze Nugzari, Tbilisi Theological Academy and Seminary, Lecturer
nugzar.samkharadze@yahoo.de
19. **სვანიძე ირაკლი**, თსუ-ის ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტის ბაკალავრიატის სტუდენტი, ამავე ფაკულტეტის სტუდენტური კვლევებისა და პროექტების ცენტრი „იდეა“-ს დირექტორის მოადგილე
Svanidze Irakli, Iv. Javakhishvili Tbilisi State University, Bachelor's student Deputy Director of the Student Research and Project Center "IDEA"
iraklisvanidze10@gmail.com
20. **სეხნიაშვილი დალი**, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი
Sekhniashvili Dali, Georgian Technical University, PhD, Associate Professor
dsekhniashvili@yahoo.com
21. **სიჭინავა ალექსანდრე**, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის საინჟინრო ეკონომიკის დეპარტამენტის უფროსი, პროფესორი
Sichinava Aleksandre, Georgian Technical University, PhD, Professor
alekosichi@mail.ru
ქათამაძე დავითი, შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი
Katamadze David, Batumi Shota Rustaveli State University, PhD, Associate Professor
datokatamadze1@mail.ru
22. **შიხაშვილი გიორგი**, ეად, თსუ-ის ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტის ასოც. პროფესორი, ფაკულტეტის სტუდენტური კვლევებისა და პროექტების ცენტრი „იდეა“-ს დირექტორი
Shikhashvili Giorgi, Iv. Javakhishvili Tbilisi State University, PhD, Associate Professor
geokeria@yahoo.com
23. **შენგელია თეიმურაზი**, ემდ, თსუ-ის ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტის პროფესორი,
Shengelia Teimurazi, Iv. Javakhishvili Tbilisi State University, PhD, Professor
teimuraz.shengelia@tsu.ge
24. **ჩიქობავა მალხაზი** ეად, თსუ-ის ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტის ასოცირებული პროფესორი
Chikobava Malkhazi, Iv. Javakhishvili Tbilisi State University, PhD, Associate Professor
malkhaz.chikobava@tsu.ge
25. **ჩიხლაძე ნიკოლოზი**, ემდ, თეოლოგიის დოქტორი, საქართველოს ეკონომიკურ მეცნიერებათა აკადემიის ნამდვილი წევრი, ქუთაისის უნივერსიტეტის სრული პროფესორი, აკ. წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი
Chikhladze Nikoloz, Doctor of Theology, Doctor of Economy, Akaki Tsereteli State University, Professor
Kutaisi University, Full Professor
chixi@mail.ru
26. **ცეცხლაძე ლეილა**, ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ბიზნესის ადმინისტრირების დეპარტამენტის ასისტენტ-პროფესორი

Tsetskhladze Leila, Batumi Shota Rustaveli State University, Assistant-Professor
leilacecladze@mail.ru

27. **ცეცხლაძე მურმანი**, ეად, ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტის ეკონომიკის დეპარტამენტის ხელმძღვანელი, ასოცირებული პროფესორი
Tsetskhladze Murmani, Batumi Shota Rustaveli State University, PhD, Associate Professor, Head of Department of Economics at the Faculty of Economics and Business
murmani_57@mail.ru
28. **ჯანელიძე ნათელა**, ეად, აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასისტენტ-პროფესორი,
Janelidze Natela, Akaki Tsereteli State University, PhD, Assistant-Professor
janelidzenatia82@gmail.com
29. **ხარიტონაშვილი ჯემალი**, ეად, თსუ-ის ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტის ასოცირებული პროფესორი
Kharitonashvili Jemali, Iv. Javakhishvili Tbilisi State University, PhD, Associate Professor
jemal.kharitonashvili@tsu.ge
30. **ჭანიძე ქეთევანი**, ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტის დოქტორანტი,
Chanidze Ketevani, Batumi Shota Rustaveli State University, Ph.D. student
ketevan108@gmail.com
31. **ჭილაძე იზოლდა**, ეად, თსუ-ის ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტის ასოცირებული პროფესორი,
Chiladze Izolda, Iv. Javakhishvili Tbilisi State University, PhD, Associate Professor
izolda_tsu@mail.ru
32. **Haydanka Yevheniy**, Uzhgorod National University, Ph. Dr. of Political Sciences, Associated Professor, Senior Research Fellow of the Scientific Research Institute of the Political Regionalistics (Ukraine, Uzhgorod)
ჰაიდანკა ევგენი, უფროდის ნაციონალური უნივერსიტეტი (უკრაინა), პოლიტიკურ მეცნიერებათა დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი, უკრაინის უფროდის პოლიტიკური რეგიონალისტიკის კვლევითი ინსტიტუტის უფროსი მეცნიერ-თანამშრომელი
haydankayew@ukr.net
33. **Haupt Reinhard**, Professor (retired) of Business Administration, University of Jena (Germany),
ჰაუპტი რაინარდი, იენის უნივერსიტეტის (გერმანია) ბიზნესის ადმინისტრირების პროფესორი, დოქტორი
hauptreinhard@web.de
34. **Petrauskiene Ruta**, Alytaus kolegija University of Applied Science (Lithuania), PhD, Docent
პეტრაუსკიენე რუტა, გამოყენებითი მეცნიერების ალითაუს კოლეგიის უნივერსიტეტის (ლიტვა) დოცენტი, დოქტორი
ruta.petrauskiene@akolegija.lt
35. **Spukiene Regina**, Alytaus kolegija University of Applied Science (Lithuania), Lecturer
სპუკიენე რეგინა, გამოყენებითი მეცნიერების ალითაუს კოლეგიის უნივერსიტეტის (ლიტვა) ლექტორი
regina.spukiene@akolegija.lt
36. **Siarhei Lukin**, Chair and Professor International Management Department, Belarus State University (Belarus)
ლუკინი სერგეი, ემდ, ბელარუსის სახელმწიფო უნივერსიტეტის (ბელარუსი) საერთაშორისო მენეჯმენტის დეპარტამენტის ხელმძღვანელი, პროფესორი
lukin@bsu.by
37. **Tokar Marian**, Uzhgorod National University, Ph. Dr. of Historical Sciences, Full Professor, The Headmaster of the Scientific Research Institute of the Political Regionalistics (Ukraine, Uzhgorod).
ტოკარი მარიანი, უფროდის ნაციონალური უნივერსიტეტი (უკრაინა), ისტორიულ მეცნიერებათა დოქტორი, სრული პროფესორი, უკრაინის უფროდის პოლიტიკური რეგიონალისტიკის კვლევითი ინსტიტუტის წამყვანი სპეციალისტი
carpatia.doslid@gmail.com

შინაარსი
Content/Resumes

ორგანიზატორებისაგან.....	5
From Organizers	7
ყოვლადწმინდა ღვთისმშობლის ხატი „შენ ხარ ვენახი“	9
აბბა ალავერდელი მიტროპოლიტი დავითი (მახარაძე) მიწათ მოქმედება – ანი და ჰოე.....	11
Metropolitan David (Makharadze) of Amba Alaverdi Eparchy Agriculture Ani and Hoe.....	16
დეკანოზი ნიკოლოზი (ნიკოლაიშვილი), ეკატერინე ბაბუნაშვილი „ვინ, რატომ და რისთვის“ თანაფარდობა „რა, როგორ და ვისთვის“-თან	17
Archpriest Nikoloz (Nikolaishvili), Ekaterine Babunashvili Correlation between who, why, what for and what, how, for whom	24
ხათუნა ბერიშვილი რელიგია, როგორც ზნეობრიობის სუბსტანცია და ეკონომიკური ზრდის მოტივატორი.....	25
Khatuna Berishvili Religion, as a Substance of Morality and Motivator of Economic Growth	30
ინეზა გაგნიძე ეკონომიკის მდგრადი განვითარება მართლმადიდებლური სწავლების ასპექტით.....	31
Ineza Gagnidze Sustainable Economic Development with the Aspect of Orthodoxy.....	35
ირინა გოგორიშვილი მდგრადი მოხმარება როგორც ქრისტიანული ფასეულობა და მისი დამკვიდრების აუცილებლობა საქართველოში.....	36
Irina Gogorishvili Sustainable Consumption as a Christian Value and the Necessity for Establishing it in Georgia	39
ნოდარ გრძელიშვილი რელიგიის ფაქტორი აჭარის ტურისტული ბრენდის ფორმირების პროცესში	40
Nodar Grdzelishvili Religious Factor in the Formation of Tourism Brand Adjara	44
ეკატერინე გულუა ერთიანობის მართვის აქტუალურობა და მისი ბიბლიური საფუძვლების გააზრება.....	45
Ekaterine Gulua The Actuality of Management of Unity and its Biblical Basics.....	49

თენგიზ თაქთაქიშვილი, ქეთევან კორძაძე ქრისტიანობა და თანამედროვე ეკონომიკა: ქართველი წმინდანების სამეურნეო-მმართველობითი შეხედულებები	50
Tengiz Taktakishvili, Ketevan Kordzadze Christianity and Modern Economy: Managerial and Economic Attitudes of Georgian Saints	56
პაატა კოლუაშვილი, ნიკოლოზ ჩიხლაძე მოვუფრთხილდეთ მიწას – უფლის საჩუქარს!	57
Paata Koguashvili, Nikoloz Chikhladze Take Care of the Land – a Gift From the God!	61
გელა ლობჯანიძე გლობალიზაციის პირობებში ქრისტიანული ეკონომიკის საფუძველზე საქართველოს განვითარების პერსპექტივები.....	62
Gela Lobjanidze Development Prospects of Georgia on the basis of Christian Economy under Globalization	67
მარინა მეტრეველი რელიგიური ტურიზმის როლი მსოფლიოს ქვეყნების ეკონომიკაში.....	68
Marina Metreveli The Role of Religious Tourism in the World Economy.....	72
მერაბ მიქელაშვილი ბიბლია და გადასახადები, როგორც მორალური კატეგორია	74
Merab Mikelashvili Bible and Taxes as a Moral Category	81
იზა ნათელაური თაფლი და სანთელი	82
Iza Natelauri Honey and Candle.....	87
ნინო პაპაჩაშვილი ოქროს ბიბლიური გააზრების შესწავლისათვის.....	88
Nino Papachashvili For studying the Biblical Understanding of Gold	94
ნუგზარ სამხარაძე ეკლესიაში მიმდინარე სამეურნეო-მმართველობითი საქმიანობისას წარმოქმნილი პასიური ანგარიშების შესახებ.....	95
Nugzar Samkharadze Regarding the Passive Accounts arising during Economic and Managerial Activities in Church	103
ალექსანდრე სიჭინავა, დალი სეხნიაშვილი რელიგია და ბიზნესი: წინააღმდეგობა თუ ერთიანობა.....	104
Alexander Sichinava, Dali Sekhniashvili Religion and Business: Controversy or Unity	109

დავით ქათამაძე	
ეკონომიკის შესახებ ქრისტიანულ და ისლამურ შეხედულებათა ურთიერთშედარებითი ანალიზი.....	110
David Katamadze	
Comparative Analysis of Christian and Islamic Views on the Economy.....	116
თეიმურაზ შენგელია	
ქრისტიანული მორალი, როგორც შრომითი კულტურის უმნიშვნელოვანესი დეტერმინანტი.....	118
Teimuraz Shengelia	
Christian Moral, as the Most Important Determinant of Labour Culture	123
გიორგი შიხაშვილი, ნიკოლოზ ბაკაშვილი	
სამეურნეო-მმართველობითი თემატიკა დიდი სჯულის კანონის მიხედვით.....	124
Giorgi Shikhashvili, Nikoloz Bakashvili	
The Great Religion Law and National Concept of Economic Development.....	128
გიორგი შიხაშვილი, ირაკლი სვანიძე	
ბიბლიური მოძღვრება, როგორც მდგრადი ეკონომიკურ-ეკოლოგიური განვითარების	
ეროვნული კონცეფციის საფუძველი.....	129
Giorgi Shikhashvili, Irakli Svanidze	
Bible Doctrine as the basis for national concept of economic and ecological sustainable development.....	134
მალხაზ ჩიქობავა	
ეკონომიკის სისტემური კრიზისის მიზეზების შესახებ.....	136
Malkhaz Chikobava	
Regarding the Causes of Systemic Economic Crisis	145
ნიკოლოზ ჩიხლაძე	
პროფესიები და პროფესიული საქმიანობა წმინდა წერილის მიხედვით	146
Nikoloz Chikhladze	
Professions and Professional Activity according to the Bible	151
ლეილა ცეცხლაძე	
შრომის ადგილი და როლი ქრისტიანულ რელიგიაში.....	153
Leila Tsetskhladze	
The Place and Role of Work in Christianity.....	156
მურმან ცეცხლაძე	
თავისუფლების მართლმადიდებლური გაგება და ეკონომიკა	157
Murman Tsetskhladze	
Orthodox Christian Understanding of Freedom and Economics	163
ქეთევან ჭანიძე	
ქრისტიანობის გავლენა დემოგრაფიულ პროცესებზე.....	164
Ketevan Tchanidze	
Influence of Christianity on Demography.....	168

იზოლდა ჭილაძე	
ბიზნესის სოციალური პასუხისმგებლობა და ქრისტიანობა	169
Izolda Chiladze	
Business Social Responsibility and Christianity.....	175
ჯემალ ხარიტონაშვილი	
ადრეული ქრისტიანობის ეკონომიკური შეხედულებები.....	176
Jemal Kharitonashvili	
Economic Views of the Early Christianity	180
ნათელა ჯანელიძე	
ქრისტიანობა და სოციალურ-ეკონომიკური ასპექტები, როგორც დემოგრაფიული ფონის	
განმსაზღვრელი ფაქტორი.....	181
Natela Dzanelidze	
Christianity and Socio-economic Aspects, as a Determining Factor of the Demographic.....	186
Reinhard Haupt	
Business and Christian Faith: a Contradiction?	187
რაინალდ ჰაუპტი	
ბიზნესი და ქრისტიანული რწმენა: წინააღმდეგობა?	190
Yevheniy Haydanka, Marian Tokar	191
The Peace Treaty between Byzantine and the Kievan Rus in the light of the Development of Christianity	
and Sociopolitical Institutes on the Ancient Ukrainian Lands	191
ევგენი ჰაიდანკა, მარიან ტოკარი	
ბიზანტიასა და კიევის რუსეთს შორის სამშვიდობო ზავი, ქრისტიანობისა და სოციოპოლიტიკური	
ინსტიტუტების განვითარების შექმნე უკრაინის ანტიკურ მიწებზე.....	193
Siarhei Lukin	
Christian doctrine of the value of material goods	194
სერგეი ლუკინი	
ქრისტიანული შეხედულებები მატერიალური დოვლათის ღირებულებაზე	194
Ruta Petrauskiene, Regina Spukiene	
Situation of Small and Medium Business in Lithuania and Support for Religious Communities	195
რუტა პეტრაუსკიენე, რეგინა სპუკიენე	
მცირე და საშუალო ბიზნესის მდგომარეობა ლიტვაში და რელიგიური გაერთიანებების მხარდაჭერა.....	202
დამატებითი ინფორმაცია საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენციის	
„ქრისტიანობა და ეკონომიკა – ბათუმი – 2015“ მონაწილეთა შესახებ	203
Additional Information Regarding the Participants of the Conference	
“Christianity and Economics – Batumi - 2015”	203

გარეჯანის დიზაინერი თინათინ ჩირინაშვილი
დასასტამბად მოამზადა ნათია დვალმა

დაიბეჭდა თსუ გამომცემლობის სტამბაში
Printed in Tsu Press

0179 თბილისი, ი. ჭავჭავაძის გამზირი 14
14 Ilia Tchavtchavadze Avenue, Tbilisi 0179
Tel 995 (32) 225 14 32, 995 (32) 225 27 36
www.press.tsu.edu.ge